

ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Безкопильний Олександр Олександрович

УДК 378.018.8.011.3-051:796]:[613.955:373.5](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. О. БЕЗКОПИЛЬНИЙ

Науковий консультант: **Сущенко Людмила Петрівна**

доктор педагогічних наук, професор

Черкаси – 2020

АНОТАЦІЯ

Безкопильний О. О. Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаси, 2020. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020.

Зміст анотації. Робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; розкрито провідну ідею, концепцію, гіпотезу дослідження; представлено перелік методів дослідження; визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження результатів, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дисертаційного дослідження; відображено інформацію щодо структури й обсягу дисертації.

Мета дослідження полягає в розробленні та експериментальній перевірці ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

У першому розділі «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» проаналізовано наукову літературу щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; представлено характеристику понятійно-термінологічного апарату професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; розкрито науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності учителя фізичної культури.

Акцентовано увагу на тому, що провідну роль у процесі реалізації здоров'язбереження в освіті повинен займати вчитель фізичної культури, який

володіє фундаментальними знаннями про вплив оптимальної рухової активності на стан здоров'я учнів.

У розділі уточнено сутність понять, щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, серед яких: «фізкультурна освіта», «підготовка», «професійна підготовка», «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальні освітні технології», «здоров'язбережувальна педагогіка».

Підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як систему організаційних і психолого-педагогічних заходів, що відбуваються в закладах вищої освіти та спрямовані на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та досвідом, які дозволять запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання учнів протягом навчального дня та в позакласній роботі, ефективно проводити гімнастику перед заняттями, фізкультурні хвилинки і фізкультурні паузи, спортивні години в групах подовженого дня та фізкультурно-спортивні свята з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як інтегративне особистісне утворення, що містить усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження, позитивну мотивацію до оздоровлення учнів, налаштованість на формування здорового способу життя та відповідального ставлення їх до власного здоров'я і здоров'я оточення, наявність професійно важливих якостей особистості, достатніх для підвищення рухової активності та фізичної досконалості молодого покоління.

У другому розділі «Історичні аспекти та методика оцінки результатів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» представлено ретроспективний аналіз навчальних планів підготовки вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти України; обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до

здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; розкрито критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; схарактеризовано діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Порівняльний аналіз навчальних планів Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького показав багато спільного між ними, проте дозволив виявити й деякі відмінності. Спільним у проаналізованих навчальних планах є термін навчання та загальний обсяг підготовки. Основні відмінності полягали в обсязі аудиторної та самостійної підготовки, співвідношенні годин за циклами підготовки, кількості практик, обов'язкових дисциплін, іспитів, заліків, курсових робіт, а також в атестації здобувачів вищої освіти та формулюванні кваліфікацій.

У структурі готовності майбутніх вчителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі виділено такі структурні компоненти: аксіологічний (ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я всіх учасників освітнього процесу), гносеологічний компонент (комплекс професійно орієнтованих знань щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі), праксеологічний (вміння та навички здійснювати здоров'язбережувальну діяльність в основній школі раціонально, ефективно, технологічно) та особистісний (професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя фізичної культури).

Визначено критерії (мотиваційний (мотиваційно-ціннісний), когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм ми застосували методику «Діагностика мотивів досягнень» А. Мехрабіана.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм ми розробили тестові завдання.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм ми розробили діагностичні картки.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм ми використали методики «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» у модифікованому варіанті А. А. Леонтьєва та «Діагностика емоційного інтелекту», запропоновану Н. Холлом.

Педагогічну діагностику рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за визначеними критеріями здійснено на основі розробленої у співавторстві з Л. П. Сущенко та О. П. Сидоренком комп'ютерної програми «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі».

У третьому розділі «Практика підготовки майбутніх учителів фізичної культури в зарубіжних і вітчизняних закладах вищої освіти» охарактеризовано специфіку підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти Німеччини; представлено досвід підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах; розкрито особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі; вивчено сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в закладах вищої освіти України.

У четвертому розділі «Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» обґрунтовано методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; запропоновано концепцію та модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Методологічними підходами до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі було визначено: компетентнісний, акмеологічний, особистісно-орієнтований, практико-орієнтований, контекстний.

Сформульовані основні положення авторської концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: 1. Підготовку до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як складову професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. 2. Метою концепції є обґрунтування сукупності теоретичних, методологічних і технологічних положень, що визначають основи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в сучасних умовах існування вищої освіти. 3. Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зорієнтована на створення умов для розвитку професійних потреб і мотивів особистості, демократизацію освітнього процесу, що забезпечить суб'єктну позицію студента в процесі визначення власної освітньої мети та змісту освітніх програм, зміну системи відношень між науково-педагогічним працівником і студентом, прояв і розвиток індивідуальних задатків і здібностей кожного студента, умови для самовдосконалення, можливість залучення до різноманітних видів навчальної діяльності, вдосконалення критеріїв оцінки результативності освітнього процесу. 4. В умовах глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції вищої освіти система

підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спрямована на досягнення кращих світових стандартів освіти зі збереженням надбань національної педагогіки з метою формування гармонійно розвинутої особистості, спроможної органічно поєднувати свої права та інтереси з правами та інтересами нації, держави й освітнього середовища, орієнтуватися на найвищі загальнолюдські права й культурно-естетичні цінності.

5. Реалізація інноваційної складової в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі шляхом впровадження в освітній процес інноваційних технологій, методик, алгоритмів і програм, що сприяють ефективному навчанню, навчальних дисциплін та розділів, що висвітлюють інновації в освіті (використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, сучасних засобів оцінювання результатів навчання та власної професійної діяльності тощо) та формування умінь їх застосувати з урахуванням специфічних закономірностей та принципів майбутньої професійної діяльності.

6. Диверсифікація системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури знаходить відображення в розробці програм освітніх дисциплін за принципами відкритості, гнучкості та нелінійності; використанні сукупності нових освітніх технологій; забезпеченні освітніх програм з урахуванням індивідуальних можливостей, потреб і здібностей; диверсифікації методів взаємодії між студентом та викладачем у процесі використання таких технологічних засобів сучасної віртуалізації навчального процесу, як віртуальний університет, віртуальний клас тощо.

7. За умов прискорення темпів поширення інформації, розвитку інформаційно-комунікативних та інтерактивних технологій, загальної інтенсифікації економічних, політичних, соціальних та культурних процесів підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спрямована на переорієнтацію моделі «освіта на все життя» на модель «освіта протягом усього життя» внаслідок розширення організаційних форм навчання, забезпечення професійної мобільності,

формування здатності до неперервної освіти та самостійного вдосконалення власних знань.

Розглянуто суть та особливості моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Указано, що основу представленої моделі системи формує сукупність таких блоків, як цільовий, теоретико-методологічний, пізнавально-змістовий, технологічний і результативний. Цільовий блок моделі системи представлено метою та завданнями підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Теоретико-методологічний блок моделі системи включає компетентнісний, акмеологічний, особистісно орієнтований, практико-орієнтований та контекстний методологічні підходи, загальнопедагогічні принципи та принципи фізичного виховання. Пізнавально-змістовий блок моделі системи складається з аксіологічного, гносеологічного, праксеологічного та особистісного компонентів готовності майбутніх педагогів. Технологічний блок включає форми, методи, засоби, функції та етапи підготовки. Результативний блок моделі системи складається з критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Указано, що результатом реалізації моделі системи є сформована готовність майбутніх учителів фізичної культури до вказаної діяльності.

Представлено обґрунтування значення інтеграції теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків та наступності в навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інтерактивних освітніх технологій; застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти; формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного

виховання учнів, як педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти.

Для вдосконалення організаційних та змістових аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків і наступності в навчально-виховному процесі розкрито зміст та особливості вивчення таких дисциплін, як «Менеджмент здоров'я», «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання».

Визначено інтерактивні технології та розглянуто приклади їх реалізації для розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури в системі їх підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

На прикладі професійно-орієнтованої дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання» розглянуті організаційно-методичні особливості використання сервісу Google for Education для організації змішаного навчання, спрямованого на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького.

Зазначено, що на кожному етапі навчання зміст і структура практики забезпечує раціональне поєднання теоретичної підготовки студентів із самостійною практичною роботою, дає можливість осмислити професійні функції вчителя фізичної культури, стимулює розвиток мотивації до самовдосконалення, пізнавальної активності та педагогічної діяльності.

У п'ятому розділі «Експериментальна перевірка ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» представлено організацію й методику проведення формульованого етапу педагогічного експерименту; проаналізовано результати впровадження системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; на основі результатів порівняльного та факторного аналізу доведено ефективність експериментальної

системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі .

Ключові слова: система, підготовка, майбутні учителі фізичної культури, здоров'язбережувальна діяльність, заклади вищої освіти, основна школа.

ABSTRACT

Bezcopylny O.O. The system of training future physical education teachers for health care in primary school. – Qualification scientific work (**Manuscript**).

Thesis for the degree of Doctor in Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Cherkasy National Bogdan Khmelnytsky University, Cherkasy, 2020. – National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, 2020.

The annotation's contents. The work consists of annotations, the introduction, five chapters, conclusions, the list of the sources used and appendixes.

The actuality of the problem is substantiated in the introduction, the aim, the tasks, the object, the subject of the investigation are formulated; the leading idea, the conception, the investigation's hypothesis are revealed; the list of the investigation's methods is presented; the scientific newness and the practical meaning of the results obtained are defined; the data about the results' implementation, the applicant's personal contribution, the approbation of the investigation's results are given; the information concerning the structure and the volume of the thesis is reflected there.

The aim of the investigation lies in the designing and the experimental proof of the effectiveness of the system of training future physical education teachers for health care in primary school.

In chapter one «The theoretical principles of training future physical education teachers for health care in primary school» the scientific literature concerning training future physical education teachers for health care in primary school is analyzed; the characteristics of the notional and the terminological apparatus of the professional training future physical education teachers for health care in primary school is

presented; the scientific thesaurus concerning health care of a physical education teacher is revealed.

The attention is emphasized on the fact the leading role in the process of the health care realization in education must be taken by the physical education teacher, possessing fundamental knowledge about the influence of the optimal movement activity on the pupils' health state.

The essence of the notions, concerning training future physical education teachers for health care in primary school is made certain in the chapter, among them: «physical education», «training», «professional training», «health care», «health care education technologies», «health care pedagogics».

Training future physical education teachers for health care in primary school is considered as a system of organizational, psychological and pedagogical activities, taking place in higher education institutions and are aimed at the students' mastering professionally oriented knowledge, skills, and experience, enabling them to implement various forms of pupils' physical education during the academic day and in the extra-class work, to hold gymnastics before classes, physical education minutes and breaks, sporting hours in the prolonged day groups and physical education and sporting holidays effectively with the aim of strengthening and caring health of the educational process subjects.

The future physical education teachers' readiness for health care in primary school is considered as an integrative personality-oriented entity, containing the awareness of the social value of the health care motives, the positive motivation for making pupils healthy, adjustment to forming a healthy way of life and their responsible treatment of their own health and the health of their surrounding, the presence of the person's professionally important qualities, sufficient for the increase of the movement activity and physical perfection of the young generation.

In chapter two «Historical aspects and methodology of the training future physical education teachers for health care in primary school results evaluation» the retrospective analysis of the training future physical education teachers in higher education institutions of the Ukraine curricula is presented; the structure of the future

physical education teachers for health care in primary school readiness is substantiated; the criteria, indicators and levels of the future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school are revealed; the diagnostic instrumentarium of the future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school levels evaluation is characterized.

The comparative analysis of Lviv state physical education Ivan Bobersky University, National Pedagogical Dragomanov University and Cherkasy National Bogdan Khmelnytsky University curricula showed much in common among them, however it also allowed to find some differences. Common in the curricula analyzed is the term «teaching» and the general amount of training. The general differences lay in the amount of the class training and the self-dependent one, the correlation of hours by the training cycles, the quantity of practices, necessary disciplines, examinations, credits, course works, and also in the attestation of higher education applicants and qualifications formulating.

Such structural components as axiological (value-oriented treatment of one's own health and the health of all the participants of the education process), gnoseological component (a complex of professionally oriented knowledge concerning health care in primary school), praxeological (the skills and experience to hold health care in primary school rationally, effectively, technologically) and personality-oriented (professionally relevant qualities of a future physical education teacher's personality) are distinguished in the structure of future physical education teachers' readiness for health care in primary school.

Criteria (motivation (motivation and value-oriented), cognitive, activity and practical, personality-oriented), indicators and levels (high, middle, low) of future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school are defined.

To define levels of future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school by the motivation criterion we applied the methodology «Diagnostics of achievements motives» by A. Mehrabian.

To define levels of future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school by the cognitive criterion we worked out testing tasks.

To define levels of future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school by the activity and practical criterion we designed diagnostics cards.

To define levels of future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school by the personality-oriented criterion we used the methodologies «Diagnostics of the pedagogical communications effectiveness» in the modified variant by A. A. Leontjev and «Diagnostics of the emotional intellect», suggested by N. Hall.

The pedagogical diagnostics of the levels of the future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school by the criteria defined is done based on the computer program «BSK: the pedagogical diagnostics of the levels of the future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school» designed together with the authors L. P. Sushchenko and O. P. Sydorenko.

In chapter three «The practice of training future physical education teachers in foreign and home higher education institutions» the specifics of training future physical education teachers in higher education institutions of Germany is characterized; the experience of training future physical education teachers in the Netherlands is presented; the peculiarities of training future physical education teachers in Poland are revealed; the modern state of training future physical education teachers for health care in primary school in higher education institutions of the Ukraine is investigated.

In chapter four «The system of training future physical education teachers for health care in primary school» the methodological approaches to training future physical education teachers for health care in primary school are substantiated; the conception and the model of the system of training future physical education teachers for health care in primary school are suggested; the pedagogical conditions of training future physical education teachers for health care in primary school are found and theoretically substantiated.

The methodological approaches to training future physical education teachers for health care in primary school were defined: the competency approach, the acmeological, the personality-oriented, the practice-oriented, and the context ones.

The basic statements of the author's conception of training future physical education teachers for health care in primary school are formulated: 1. Training to health care in primary school is considered as a component of the professional training future physical education teachers in higher education establishments. 2. The aim of the conception is the substantiation of the entity of the theoretical, methodological and technological statements, determining the basics of the professional training future physical education teachers for health care in primary school in the modern conditions of the higher education's existence. 3. The system of training future physical education teachers for health care in primary school is oriented on creating conditions for the development of the professional needs and motives of the personality, the democratization of the education process, supposed to secure student's subjective position in the process of defining his own educational aim and contents of the educational programs, the change of the system of relations between a scientific and pedagogical worker and a student, the demonstration and the development of the individual heritage and capabilities of every student, the conditions for self-perfection, the opportunity of attraction to various kinds of the teaching activity, the perfection of the educational process' resultativeness evaluation criteria. 4. The system of training future physical education teachers for health care in primary school in conditions of globalization, internationalization and higher education integration is aimed at reaching better world education standards preserving the scientific findings of the national pedagogics with the purpose of forming a harmonically developed personality, able to organically combine his rights and interests with the rights and the interests of the nation, the state and the education surrounding, to orient on the highest common human rights and cultural and aesthetic values. 5. The realization of the innovative component in the system of training future physical education teachers for health care in primary school through the implementation of the innovative technologies, methods, algorithms and programs to the education process, favoring the effective teaching, the teaching

disciplines and chapters, highlighting innovations in education (the use of the modern information and communication technologies, the modern means of evaluating the teaching results and one's own professional activity, etc.) and the formation of the skills to apply them taking into account specific procedures and principles of the future professional activity. 6. Diversification of the system of training future physical education teachers finds its reflection in designing programs of educational disciplines by the principles of openness, flexibility and non-linearity; in the use of the entity of new educational technologies; in the provision of the educational programs taking into account individual abilities, needs and capabilities; diversification of the methods of interaction between the student and the teacher in the process of using such technological means of the modern virtualization of the teaching process, as the virtual University, the virtual classroom, etc. 7. On conditions of acceleration information spreading tempos, the development of information and communication as well as interactive technologies, the general intensification of the economic, political, social and cultural processes training future physical education teachers for health care in primary school is aimed at the cross-orientation of the model «education for all the life» to the model «education during all the life» as a result of the extension of the organizational teaching forms, provision of the professional mobility, forming the ability for non-interrupted education and self-dependent perfection of one's own knowledge.

The essence and the peculiarities of the modelling the process of training future physical education teachers for health care in primary school is considered. It has been pointed out the fundament of the model suggested is formed by the entity of such blocks, as the purpose-oriented, the theoretical and methodological, cognitive and contents-oriented, the technological and the resultative. The purpose-oriented block of the system model is presented by the aim and tasks of training future physical education teachers for health care in primary school. The theoretical and methodological block of the system model includes the competency methodological approach, the acmeological, the personality-oriented, the practice-oriented and the context-oriented ones, the common pedagogics principles and the physical education principles. The cognitive and the contents-oriented block of the system model consists of the axeological,

gnoseological, praxeological and the personality-oriented components of the future pedagogists' readiness. The technological block includes forms, methods, means, functions and stages of training. The resultative block of the system model consists of the criteria, the indicators and the levels of the future physical education teachers' readiness for health care being formed in primary school. It has been pointed out the result of the model's realization is the formed readiness of the future physical education teachers to the mentioned care.

The substantiation of the meaning of integration of the theoretical and the practical training, interdisciplinary connections and succession in the teaching and education process of training future physical education teachers for health care in primary school is presented; the development of the creative potential of the future physical education teachers on the expense of the implementation interactive educational technologies; the application of the electronic educational resources in training future physical education teachers in a higher education institution; the formation of the experience of health care in the process of holding practices and mastering the means of solving professional problems concerning physical education of pupils, as pedagogical conditions of training future physical education teachers in a higher education establishment.

For the perfection of the organizational and the contents aspects of the professional training future physical education teachers for health care in primary school and the provision of integration of the theoretical and the practical training, interdisciplinary connections and succession in the teaching and education process the contents and the peculiarities of studying such disciplines, as «Health management», «Theory and methodology of physical education», «School course of the physical education and methodology of teaching» are revealed.

Interactive technologies are defined and the examples of their realization for the development of the creative potential of future physical education teachers in the system of their training for health care in primary school are considered.

The organizational and the methodological peculiarities of the use of the service «Google for Education» for the organization of mixed teaching, aimed at training future

physical education teachers for health care in primary school are considered on the example of the professionally-oriented discipline «School course of physical education and methodology of teaching» in Cherkasy national Bogdan Khmelnytsky University.

It has been stated, on every stage of teaching the contents and structure of the practice provides a rational combination of the students' theoretical training with the self-dependent practical work, it makes it possible to consider professional functions of a physical education teacher, stimulates the development of motivation to self-perfection, cognitive activity and pedagogical activity.

In chapter five «Experimental proof of the effectiveness of the system of training future physical education teachers for health care in primary school» the organization and the methodology of holding the forming stage of the pedagogical experiment are presented; the results of the training future physical education teachers for health care in primary school system's implementation are analyzed; the effectiveness of the experimental system of training future physical education teachers for health care in primary school is proven based on the results of the comparative and the factor analyses.

Key words: system, training, future physical education teachers, health care, higher education institutions, primary school.

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографія

1. **Безкопильний О. О.** Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Іващенко В. П., Пустовалов В. О., **Безкопильний О. О.**, Супрунович В. О., Гречуха С. В. До проблеми поліпшення фізичних можливостей

підростаючого покоління. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 7. С. 12–17.

3. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П. Про формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності як пріоритетний напрям вищої фізкультурної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2016. Вип. 3К2(71)16. С. 27–29.

4. **Безкопильний О. О.** Сучасний погляд на систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 130. С. 13–19.

5. **Безкопильний О. О.** Роль компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2016. Вип. 11(81)16. С. 21–24.

6. **Безкопильний О. О.** Про застосування акмеологічного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 3К(84)17. С. 51–53.

7. **Безкопильний О. О.**, Безкопильна С. В., Атамась О. А. Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 32–35.

8. **Безкопильний О. О.**, Матусевич А. М. Здоров'язбережувальна компетентність як важлива складова професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи в основній школі. *Наукові записки Бердянського*

державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 3. С. 107–111.

9. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. 3К(97)18. С. 56–59.

10. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2018. № 1. С. 47–53.

11. **Безкопильний О. О.**, Поліщук О. Л., Матусевич А. М. Характеристика структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018 Вип. 9(103)18. С. 23–26.

12. **Безкопильний О. О.**, Слаутіна Н. В., Поліщук О. Л. Аксіологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. 10(104)18. С. 10–14.

13. **Безкопильний О. О.**, Артюшенко А. О., Носоленко І. В. Праксеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 12. С. 16–21.

14. **Безкопильний О. О.**, Качур Є. Ю. Про гносеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 3К(110)19. С. 71–75.

15. **Безкопильний О. О.**, Завальнюк О. В. Якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у соціокультурному вимірі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 1. С. 146–150.

16. **Безкопильний О. О.**, Гречуха С. В., Гаценко В. П. Особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 40-43.

17. **Безкопильний О.**, Матусевич А., Кандиба П. Реалізація контекстного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 151–159.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних

18. **Bezcopylny O.**, Kalenichenko O., Polishchuk O. Gunko P. The case-technologies use in the future teachers of physical culture preparation to the health reservation activity in the primary school. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2019. № 40. P. 12–16. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

19. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П., Артюшенко А. О. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти Нідерландів. *Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. № 2. С. 202–207. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

20. **Безкопильний О. О.**, Гречуха С. В., Гунько П. М. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти Німеччини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*.

Запоріжжя, 2020. № 71, т. 2. С. 38–45. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

21. **Oleksandr Bezcopylnyi**, Oleg Bazylchuk, Lyudmyla Sushchenko, Vira Bazylchuk, Yurii Dutchak, Halyna Ostapenko. Peculiarities of application of interactive educational technologies in training of future teachers of physical culture to work with health protection in secondary school. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020. Vol. 20, is. 1, art 40. P. 291–297. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази даних *Scopus*).

22. **Bezcopylny O.**, Dutchak Y., Sushchenko L. The application of the electronic educational resources in the future teachers of physical culture's preparation in the higher education establishment. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2020. Vol. 6. No 45. P. 56–60. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

23. Arefiev V., Tymoshenko O., Malechko T., Domina Z., **Bezcopylny O.** et al. Methodology of Differentiation of Health-Improving Classes in Physical Education for Primary School Students. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9, No 7. P. 134–143. (Видання внесено до міжнародної наукометричної *Web of Science*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

24. **Безкопильний О. О.** Актуальність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. *Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи* : зб. тез і доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 28 квітня 2016 р. Черкаси, 2016. С. 7–10.

25. **Безкопильний О. О.** Про підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі як перспективний напрямок модернізації вищої фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму* : тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 15-річчю заснування Інституту, здоров'я, спорту і туризму, 20–21 жовтня 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 155–156.

26. **Безкопильний О. О.** Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 23 березня 2017 р. Київ, 2017. С. 23.

27. **Безкопильний О. О.** Про здоров'язбережувальну діяльність в основній школі як важливу складову професійних функцій вчителя фізичної культури. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф., 5–7 квітня 2017 р. Харків, 2017. С. 120–123.

28. **Bezcopylny O. O.** Akmeological and competence approaches to the preparation of future teachers of physical culture for the health savings activities in the basic school. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнар. конгр., 18–21 травня 2017 р. Одеса, 2017. С. 623–624.

29. **Безкопильний О. О.** Здоров'язбереження учнівської молоді як одна з основних функцій сучасного вчителя фізичної культури. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини* : матеріали I Міжнар. інтернет-конф., присвяч. 70-річчю ф-ту фіз. виховання, 11–12 жовтня 2017 р. Одеса, 2017. С. 117–120.

30. Атамась О. А., **Безкопильний О. О.**, Хоменко І. М. Європейський досвід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Інноваційні технології в науці та освіті* : матеріали міжнар. конф., 21–24 листопада 2017. Дніпро, 2017. Т. 2. С. 17–24.

31. Атамась О. А., **Безкопильний О. О.** Інновації формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка* : зб. наук. ст., 7 грудня 2017 р. Суми, 2017. Ч. 1. С. 107–111.

32. Сущенко Л. П., **Безкопильний О. О.**, Поліщук О. Л. Розвиток професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін. *Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчя Наукової школи

педагогіки та психології життєтворчості, 12–13 жовтня 2018 р. Запоріжжя, 2018. С. 107-111.

33. Безкопильний О. О. Контекстний підхід як складова методології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 вересня 2019 р. Бердянськ, 2019. С. 74–77.

34. Безкопильний О. О., В'яла О. М. Організаційно-методичні особливості застосування кейс-методу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту : XI Міжнар. наук-практ конф., 19–20 березня 2020 р. Київ, 2020. С. 49–53.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

35. Безкопильний О. О., Гречуха С. В., Коваленко С. О., Стеценко А. І. Вимоги до випускних (науково-дослідних) робіт студентів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 72 с.

36. Безкопильний О. О. Методичні вказівки для вивчення дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання»: для студентів освітнього рівня «бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. 40 с.

37. Безкопильний О. О. Шкільний курс фізичної культури (тестові завдання): для студентів освітнього рівня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 40 с.

38. Безкопильний О. О. Тестові завдання з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти: для студентів

освітнього рівня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 23 с.

39. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П., Сидоренко О. П., розробники; власники. Комп'ютерна програма БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Свідоцтво авторського права № 87305 від 28.03.2019.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	28
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	42
1.1. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі як наукова проблема.....	42
1.2. Характеристика понятійно-термінологічного апарату підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	59
1.3. Науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності	71
Висновки до першого розділу.....	86
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	91
2.1. Ретроспективний аналіз навчальних планів підготовки вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти України	91
2.2. Структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі	106
2.3. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі... ..	123
2.4. Діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	134
Висновки до другого розділу	147
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАРУБІЖНИХ І ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	151
3.1. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти Німеччини	151

3.2. Характеристика досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах	165
3.3. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі	179
3.4. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в закладах вищої освіти України	196
Висновки до третього розділу.....	210
РОЗДІЛ 4. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	216
4.1. Методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	216
4.1.1. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	216
4.1.2. Акмеологічний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	225
4.1.3. Особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	233
4.1.4. Практико-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.....	237
4.1.5. Контекстний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.	245
4.2. Концепція підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі	251
4.3. Модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі	267

4.4. Реалізація системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі	284
4.4.1. Забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі.....	284
4.4.2. Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інтерактивних освітніх технологій.	312
4.4.3. Застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти.....	341
4.4.4. Формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів.	355
Висновки до четвертого розділу	371
РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ	376
5.1. Організація формувального етапу педагогічного експерименту	376
5.2. Результати перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ...	377
Висновки до п'ятого розділу	419
ВИСНОВКИ.....	425
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	432
ДОДАТКИ.....	516

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні освіта є одним із чинників економічного й соціального прогресу суспільства, зорієнтована на створення умов для реалізації людини як в особистісному, так і в професійному плані через забезпечення адекватного світовій спільноті рівня загальної й професійної культури, розумового розвитку, професійної кваліфікації й професійної компетентності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема вдосконалення й розвитку системи освіти, що буде спроможна проектувати й відтворювати всю складність явищ і зв'язків матеріального й духовного життя сучасного суспільства.

Інформатизація, інноваційність, технологічність сучасного соціального та освітнього середовища призведе до необхідності вирішення проблеми здоров'язбереження учнівської молоді. Здоров'я та здоровий спосіб життя є важливою передумовою майбутньої самореалізації людини, активного довголіття, здібностей до створення сім'ї та народження дітей, складної навчальної та професійної діяльності. У зв'язку з цим збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування цінностей здоров'я та здорового способу життя є актуальним завданням освітньої системи та поряд з іншими показниками важливим критерієм її якості.

Особливе значення у збереженні здоров'я молодого покоління має діяльність вчителя фізичної культури. З позицій сьогодення, коли значні обсяги навчальних навантажень, інтенсифікація процесу навчання, комп'ютеризація, збільшення психологічних навантажень, погіршення екологічної ситуації, незадовільна якість фізкультурно-оздоровчої роботи та інші чинники призводять до негативних змін у стані здоров'я дітей шкільного віку, особливої актуальності набуває проблема формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

Державна стратегія розвитку системи вищої професійної освіти, зокрема підготовки майбутніх учителів фізичної культури, базується на засадах викладених у Конституції України (1996) [351], Законах України «Про освіту» (2017) [267],

«Про вищу освіту» (2014) [265], «Про фізичну культуру і спорт» (2013) [268], Указі Президента «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [481], Постанові Кабінету міністрів «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» [560], «Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір 2012 – 2020 рр.» (2011) [354], Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (2010) [25].

Проблеми забезпечення якості вищої освіти в сучасних умовах, педагогічні основи професійної освіти розглянуто у публікаціях В. П. Андрущенка [23], В. І. Бобрицької [94], Н. М. Дем'яненко [211], М. Б. Євтуха [250], В. Г. Кременя [370], А. І. Кузьмінського [385], О. В. Матвієнко [447], С. М. Ніколаєнка [492], В. А. Петрук [541], Н. М. Рідей [575], С. О. Сисоєвої [608]. Вчені одностайні в думці про те, що від розвитку системи освіти України залежить добробут кожної людини й держави в цілому.

У теорії й практиці вищої освіти вітчизняними (О. Ю. Ажиппо [8], О. А. Атамась [36], І. А. Бріжата [104], Г. Р. Генсерук [170], М. Т. Данилко [206], Є. А. Захаріна [273], Л. І. Іванова [303], Л. О. Коновальська [350], С. Г. Пільова [543], Н. І. Степанченко [627], Л. П. Сущенко [636], О. В. Тимошенко [649]) та зарубіжними (Ака Serkan T. [740], P. Andrysová, Š. Chudý [743], A. Binnenbruck [751], A. Brojek [754], K. Buchta [755], M. Slingerland, L. Borghouts [805], L. Jans, G. Weeldenburg, G. van Dokkum, S. Vos, L. Haerens [760], Ann MacPhail, Deborah Tannehill, Zuleyha Avsar [762], T. Jacoby [771]) вченими накопичено досвід, який охоплює різні теоретичні та практичні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Аналіз сучасних досліджень в галузі педагогіки свідчать про спроби вчених актуалізувати проблему здоров'язбереження в освіті. Роль фізичного виховання в системі оздоровчих заходів у закладах загальної середньої освіти досліджувалися

О. Д. Дубогай [240], стан здоров'я учнів і стратегія його зміцнення шляхом впровадження здоров'язберезувальних технологій у педагогічний процес – І. В. Поташнюк [553], гігієнічні основи системної оптимізації формування здоров'я дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу – Г. М. Даниленко [205], особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу – О. В. Омельченко [507], теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язберезувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності – Б. Т. Долинським [232], теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів – С. О. Омельченко [508]. Акцентуючи увагу на погіршення стану здоров'я дітей і підлітків за період навчання в школі, вчені зазначають, що проблема збереження здоров'я молодого покоління набуває статусу загальнонаціональної проблеми.

У контексті досліджуваної нами проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі науковий інтерес становили дослідження П. Б. Джуринського [223, 224], В. Д. Дручика [238], А. В. Заїкіна [263], І. В. Іванія [300], С. С. Кодимського [336], В. В. Ткаченко [653] та інших.

Водночас, тенденції розвитку, особливості функціонування вітчизняної системи вищої та загальної середньої освіти, результати аналізу наукових розробок вчених, які присвятили увагу питанням, пов'язаним із професійною підготовкою майбутніх учителів фізичної культури та власний досвід роботи в закладі вищої освіти дозволи виявити низку суперечностей, щодо досліджуваної наукової проблеми:

– *на державному рівні*: між загальнонаціональною потребою у високому рівні здоров'я населення країни, як важливої умови її подальшого розвитку та відсутністю цілісної, достатньо обґрунтованої концепції, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я учнівської молоді; між розширенням спектру чинників, що негативно впливають на здоров'я молодого покоління і

недостатньою орієнтацією закладів освіти на реалізацію здоров'язбережувальної діяльності в умовах навчально-виховного процесу;

– *на соціально-педагогічному рівні*: між запитами суспільства на вчителя фізичної культури, орієнтованого на збереження і підтримання здоров'я молодого покоління і недостатньою готовністю студентів здійснювати здоров'язбережувальну діяльність у закладах загальної середньої освіти;

– *на науково-педагогічному рівні*: між потребою у модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зміні її пріоритетів на визнання здоров'я суб'єктів освітнього процесу найвищою цінністю і відсутністю науково обгрунтованої системи їх підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в освітній школі.

Отже, необхідність розв'язання виявлених суперечностей, соціальне значення збереження та зміцнення здоров'я нації, недостатнє теоретичне і практичне обгрунтування означеної проблеми, обумовили вибір теми дослідження **«Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тем «Впровадження здоров'язбережувальних технологій у загальноосвітніх навчальних закладах» на 2016-2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U003857) та «Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах сучасної парадигми вищої освіти» на 2019-2023 рр. (державний реєстраційний номер 0119U103853) науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики фізичного виховання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Тема роботи затверджена Вченою радою Черкаського національного Університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 2 від 10 листопада 2015 року), узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 15 грудня 2015 року), уточнена і затверджена Вченою радою Черкаського національного

Університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 1 від 30 серпня 2018 року).

Мета дослідження полягає в розробленні та експериментальній перевірці ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у педагогічній теорії.

2. Теоретично обґрунтувати структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

3. Здійснити моніторинг результатів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

4. Розробити концепцію підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

5. Здійснити розроблення системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

6. Упровадити в освітній процес систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Концепція дослідження. Реалізація провідної ідеї дослідження вимагає обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на методологічному, теоретичному та технологічному рівнях.

Провідна **ідея** дослідження відображає спрямованість підготовки майбутніх

учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та досвідом, що дозволять запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Така підготовка ґрунтується на принципах свідомості й активності, розвитку освітніх потреб, наступності змісту освіти на різних ступенях освіти, професійно-прикладної спрямованості підготовки, міждисциплінарності, аксіологізації; пов'язана з оновленням змісту, форм, засобів, методів, технологій навчання та обґрунтуванням педагогічних умов підготовки; ураховує найкращий досвід підготовки майбутніх учителів фізичної культури в зарубіжних і вітчизняних закладах вищої освіти.

Методологічний концепт розкриває сутність компетентнісного, акмеологічного, особистісно-орієнтованого, практико-орієнтованого та контекстного підходів до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Компетентністний підхід орієнтований на трансформацію парадигми вищої професійної освіти в компетентнісну з метою формування вчителя фізичної культури, який володіє ключовими компетентностями професійної діяльності, розвитку у студентів здібностей до навчання, самовизначення, самоактуалізації, соціалізації та індивідуальності. Акмеологічний підхід окреслює комплекс взаємозалежних умов, що будуть стимулювати розвиток «акме» потенціалу студентів для стимулювання професійної мотивації та творчого потенціалу, ефективного використання особистісних ресурсів, орієнтації на досягнення успіху в професійній діяльності, пов'язаній зі здоров'язбереженням учнів основної школи. Особистісно-орієнтований підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі передбачає диференціацію різних видів підготовки на основі врахування інтересів, потреб і мотивів, особистісних функціональних характеристик та можливостей, рівня загальнотеоретичної та спеціальної практичної підготовленості студентів. Практико-орієнтований підхід спрямований на

формування практичних вмінь та навичок реалізовувати оздоровчі, освітні та виховні завдання фізичного виховання дітей основної школи з акцентом на здоров'язбереження; усвідомлення власного місця та творчої ролі у реалізації завдань здоров'язбереження; співпрацю закладів вищої освіти із закладами загальної середньої освіти, для своєчасної корекції та вдосконалення стандартів вищої професійної освіти; упровадження професійно-орієнтованих технологій навчання та професійно спрямованого вивчення профільних і непрофільних дисциплін. Реалізація контекстного підходу забезпечує змістовний контекст майбутньої діяльності зі здоров'язбереження учнів основної школи в різних формах навчальної діяльності; комплексну реалізацію загальнопедагогічних і специфічних принципів фізичного виховання; адаптацію системи підготовки до конкретних умов навчання та контингенту майбутніх учителів фізичної культури; взаємозв'язок між формами та методами контекстного навчання; впровадження в освітній процес проблемного навчання.

Теоретичний концепт дослідження передбачає вивчення філософських положень, історичних аспектів і визначення дефініцій для розуміння сутності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; обґрунтування структури готовності, критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; авторську концепцію та модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Технологічний концепт передбачає вивчення сучасного стану сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; впровадження системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проведення формувального педагогічного експерименту для перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Відповідно до **загальної гіпотези** підвищення якості підготовки майбутніх

учителів фізичної культури в закладах вищої освіти буде можливим у разі впровадження в освітній процес розробленої системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Загальна гіпотеза конкретизована в *часткових гіпотезах*, відповідно до яких підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі буде ефективною, якщо:

- урахувати найкращий досвід вітчизняних і закордонних закладів вищої освіти щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- забезпечити єдність реалізації принципів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- забезпечити інтеграцію теоретичної та практичної складової, міждисциплінарних зв'язків і наступності в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- запровадити інтерактивні освітні технології та електронні освітні ресурси в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- формувати досвід здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в процесі проведення практик;

- запровадити педагогічну діагностику рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Методи дослідження. Для виконання поставленої мети та розв'язання завдань дослідження використовувалися такі методи:

теоретичні: аналіз та синтез філософських, психолого-педагогічних, науково-методичних джерел інформації, присвячених різним аспектам проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури – для з'ясування стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури

до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; аналіз навчальних планів і навчальних програм професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних та закордонних закладах вищої освіти – з метою дослідження історичних аспектів та сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в зарубіжних і вітчизняних закладах вищої освіти; систематизація та узагальнення – для теоретичного обґрунтування структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; абстрагування та класифікація – для здійснення моніторингу результатів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; системний аналіз, проектування та моделювання – з метою розроблення концепції та моделі системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

емпіричні: педагогічне спостереження та анкетування для з'ясування сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; педагогічне тестування для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; педагогічний експеримент для перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

статистичні: статистичний, порівняльний, кореляційний, факторний аналіз. Відмінність між вибірками визначали за t -критерієм Стьюдента. Визначення взаємозв'язків між досліджуваними перемінними визначали методом кореляційного та факторного аналізу. Обраховували такі показники: середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення, похибку середнього. Для визначення статистичної достовірності отриманих результатів задавали рівень значимості $p < 0,05$. Для розрахунків та графічного представлення результатів дослідження застосовували програми «Excel» та «Statistica».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* розроблено та експериментально перевірено ефективність системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що включає авторську концепцію, цільовий, теоретико-методологічний, пізнавально-змістовий, технологічний та результативний блоки, які представлені у вигляді моделі системи, педагогічні умови (забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі; розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури шляхом запровадження інноваційних освітніх технологій; застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти; формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів) та навчально-методичне забезпечення освітнього процесу;

– представлено авторське трактування понять «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» та «готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі»;

– теоретично обґрунтовано структурні компоненти готовності (аксіологічний, гносеологічний, праксеологічний та особистісний) майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

– *уточнено* сутність понять «фізкультурна освіта», «підготовка», «професійна підготовка», «здоров'язбереження» «здоров'язбережувальні освітні технології», «здоров'язбережувальна педагогіка»; критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), відповідні показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; зміст професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти Німеччини, Нідерландів і Польщі;

– *удосконалено* зміст, форми, методи та засоби підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; змістовне наповнення професійно-орієнтованих дисциплін «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання», «Теорія та методика фізичного виховання», «Менеджмент здоров'я»;

– *подальшого розвитку* набули положення про технологічний супровід підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі електронних освітніх ресурсів та інтерактивних освітніх технологій.

Практичне значення одержаних результатів. У практику закладів вищої освіти України впроваджено навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що складається з: *монографії* «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика»; *навчально-методичного супроводу* викладання дисциплін «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання», «Теорія та методика фізичного виховання», «Менеджмент здоров'я» (на друкованих та електронних носіях); *навчально-методичних рекомендацій* «Вимоги до випускних (науково-дослідних) робіт студентів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я»; *методичних вказівок* для вивчення дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання»; *тестових завдань* зі шкільного курсу фізичної культури та з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти для студентів освітнього рівня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура); *комп'ютерної програми* «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 87305 від 28.03.2019, видане Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України).

Основні положення, результати й висновки дисертації можуть бути використані в практичній роботі закладів вищої освіти для підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, а також застосуватися в системі післядипломної освіти для підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка №59 від 23 червня 2020 року), Львівського державного університету фізичної культури (довідка № 687 від 15 вересня 2020 року), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 3115 від 23 вересня 2020 року), Бердянського державного педагогічного університету (довідка №57-08/858 від 10 вересня 2020 року), Приватного вищого навчального закладу «Академія рекреаційних технологій і права» (довідка № 52 від 14 вересня 2020 року), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 143/04-а від 10.09.2020 року).

Особистий внесок здобувача. Основні концептуальні ідеї, теоретичні положення, висновки, що викладено в роботі та опубліковано у вітчизняних і зарубіжних виданнях, належать авторові. У спільних публікаціях авторові належить: [54] – розробка навчально-методичних рекомендацій до випускних (науково-дослідних) робіт студентів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я; [53, 70] – аналіз сучасного стану та характеристика проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності; [34] – аналіз проблеми модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти України; [56, 635] – дослідження проблеми формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури; [74] – аналіз проблеми якості вищої освіти в контексті підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності; [744] – з'ясування організаційно-методичних підходів до диференційованого фізичного виховання учнів в

оздоровчій діяльності вчителя фізичної культури; [748] – характеристика проблеми та приклад впровадження електронних освітніх ресурсів; [61, 749, 794] – аналіз та узагальнення організаційно-методичних особливостей застосування інтерактивних освітніх технологій в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури; [33, 62, 76] – компаративний аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; [59, 60] – розроблення та характеристика моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; [63, 75, 747] – характеристика методологічних підходів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; [51, 65, 66, 73] – обґрунтування загальної структури та характеристика окремих структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; [309] – аналіз проблеми поліпшення фізичних можливостей учнівської молоді; [348] – теоретичне обґрунтування комп'ютерної програми.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено та обговорено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту», (Київ, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020); «Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи», (Черкаси, 2016); «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму» (Запоріжжя, 2016); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти», (Київ, 2017); «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2017); «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі», (Одеса, 2017 Конгрес); «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини» (Одеса, 2017); «Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід» (Відень, 2017); «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка», (Суми, 2017); «Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах

компетентнісного підходу до освіти», (Запоріжжя, 2018); «Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді», (Бердянськ, 2019); «Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи» (Дрогобич, 2017, 2019); «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2019), а також на засіданнях кафедри теорії та методики фізичного виховання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Кандидатська дисертація на тему «Диференційований підхід при початковому навчанні плаванню дітей з різними властивостями основних нервових процесів» зі спеціальності 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення була захищена в 2010 році у Харківській академії фізичної культури. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати науково-дослідницької роботи опубліковано в 39 наукових і навчально-методичних працях, серед яких 1 одноосібна монографія, 22 статті в наукових виданнях, з них 16 статей у наукових фахових виданнях України та 6 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних, з них 4 статті у виданнях, що внесено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 1 стаття у виданні, індексованому міжнародною наукометричною базою даних Scopus, 1 стаття у виданні, що внесено до міжнародної наукометричної бази Web of Science, 11 праць у виданнях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, 4 наукових праці та 1 комп'ютерна програма, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура й обсяг дисертації. Наукова робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (814 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 595 сторінки, серед них 404 сторінки основного тексту. Дисертація містить 46 таблиць та 67 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

1.1. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі як наукова проблема

Серед пріоритетних напрямів реформування національної освіти вчені називають створення умов для задоволення освітніх та фахових потреб і надання можливостей кожній людині постійно вдосконалювати свою освіту, підвищувати свій професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями [108, с. 25].

Ми поділяємо думку про те, що вища освіта в сучасних умовах є невід'ємною складовою суспільного прогресу, інноваційного розвитку національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності країни на світовій арені. Подальший розвиток системи вищої освіти має відбуватися за умови реагування на запити суспільства, потреби ринку праці, а також на актуальні тенденції інформатизації, саєнтифікації, інтернаціоналізації та глобалізації. Важливо при цьому враховувати провідний світовий досвід за обов'язкового збереження національної ідентичності та захисту національних інтересів [687, с. 289]. Крім того, Н. І. Холявко підкреслює, що «пріоритетними завданнями розвитку національної системи вищої освіти є підвищення якості освіти, диверсифікація освітніх послуг, оптимізація мережі вищих навчальних закладів, підвищення ефективності науково-дослідної діяльності університетів, розбудова інноваційної інфраструктури, реалізація науково-освітніх міжнародних проектів, розширення масштабів академічної мобільності, диверсифікація джерел фінансування, входження вітчизняних вищих навчальних закладів у світові рейтинги університетів» [687, с. 289].

Приєднання України до Болонського процесу, як зауважує І. С. Литвиненко, «зумовило необхідність підвищення якості загальної, професійної освіти та сприяє пошуку нових, більш ефективних підходів до підготовки

конкурентоспроможних спеціалістів-випускників вищих навчальних закладів» [406, с 164].

В. О. Дундюк указує на те, що «відповідно до нових тенденцій у соціально-політичному, економічному та духовному житті України, її інтеграції у світовий та європейський освітній простір до національної системи освіти висуваються принципово нові вимоги. Вища педагогічна школа покликана забезпечити підготовку педагога, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, готового творчо працювати, здатного виховувати підростаюче покоління на основі особистісного духовного багатства та індивідуальної своєрідності. Тому одним із головних завдань підготовки майбутнього вчителя є становлення у студентства професійної ідентичності» [242, с 169].

О. В. Гаращук і В. І. Куценко вважають, що «підготовку саме таких кадрів і має забезпечувати вища школа, вища освіта. Від якості підготовки кадрів та їх мотивації до професійної діяльності залежать темпи соціально-економічного зростання країни та якість життя її населення» [164, с 382].

Схожу думку висловлює В. Муляр, він зазначає, що «від діяльності вищої школи значною мірою залежить процес створення найбільшого багатства держави – її інтелектуального потенціалу. Забезпечити фундаментальну наукову, професійну й загальнокультурну підготовку, здобуття громадянами вищої освіти відповідно до їхніх інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної діяльності, перепідготовку й підвищення кваліфікації покликана вища школа» [471, с. 125].

Аналізуючи сучасний стан системи вищої освіти України, Л. В. Пшенична зазначає, що для третього тисячоліття характерна глобалізація суспільного розвитку, зближення націй, народів, держав, освітніх систем, перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, які ґрунтуються на знаннях і зумовлені рівнем наукового потенціалу країни. Вища освіта як система є єдиною активною силою, здатною сформулювати й реалізувати українську національну ідею європеїзації країни на основі технологічних надбань сучасного світу зі збереженням національної ідентичності. Освіта і наука є головним національним

капіталом, який повинен посісти пріоритетне місце в структурі політики держави та інтересів громадянського суспільства. Освіта для держави є стратегічним ресурсом покращення добробуту людей, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на світовому ринку праці [570, с. 10].

Г. І. Калінічева аналізує зміни в освітній галузі, які детерміновані викликами глобалізації, вона наголосила на цінності освіти як соціального інституту в сучасних умовах, виявила вплив цивілізаційних змін на університетську освіту, визначила проблеми та напрями модернізації національної вищої освіти з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців [319]. Авторка зауважує, що «у глобалізованому суспільстві освіта фактично постала особливо важливою цінністю, яка, у свою чергу, спирається на три взаємопов'язані блоки цінностей: 1) як цінність державна – освіта залежить від державної освітньої політики, тобто держава зацікавлена в розвитку освіти та наданні цій сфері пріоритетного державного значення; 2) як цінність суспільна – адже моральний, інтелектуальний, економічний та культурний потенціал кожного суспільства є основою громадянського суспільства – важеля громадянського контролю за державою; 3) як особистісна цінність» [319, с. 147].

Вища освіта як одна із найважливіших інтегрованих у суспільство систем неодмінно реагує на всі процеси, що відбуваються в ньому. Найбільш яскравими та значущими тенденціями, до яких залучене українське суспільство, О. А. Хомерікі вважає процеси глобалізації та євроінтеграції [690, с. 36]. Названі процеси визначають чинники, що впливають на розвиток вищої освіти в Україні. Інтеграція у європейський освітній простір у руслі Болонського процесу, вважає О. А. Хомерікі, є «визначальним напрямом розвитку системи вищої освіти України. Проте в ході інтеграції української системи освіти до європейського освітнього простору перед нею постає ряд проблем» [690, с. 36].

А. В. Карпенко та Д. М. Юртаєв основною проблемою вищої освіти в Україні вбачають невідповідність її вимогам ринку праці, що на їх думку, «пов'язано зі слабкою комунікацією між усіма складовими освітньої системи, роботодавцями й державними (регіональними) органами влади, а також

оперативної інформації про стан попиту й пропозиції на ринку праці та прогнозування потреби у фахівцях». Крім того, вони пропонують «посилити практичну спрямованість освіти на основі залучення роботодавців до більш тісної взаємодії з ВНЗ, створити структури, що мають відповідати за моніторинг і стратегічне прогнозування освітньо-кваліфікаційних потреб ринку праці, запровадити більшу відкритість ВНЗ і конкуренцію за фінансування, зокрема грантове» [323, с. 100].

В Україні заклади вищої освіти класифікують за чотирма рівнями акредитації. Система вищої освіти України ґрунтується на трьох освітніх рівнях (неповна вища освіта, базова вища освіта, повна вища освіта) і на трьох освітньо-кваліфікаційних ступенях (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст/магістр), що до цього часу не відповідає вимогам встановлення трициклічної системи: бакалавр, магістр, доктор [269, с. 38].

В. Г. Домніч, та І. Г. Коловерова вважають, що «з метою забезпечення відповідності мережі вищих навчальних закладів потребам економіки й суспільства необхідно провести поетапне передавання відомчих вищих навчальних закладів у підпорядкування Міністерства освіти і науки, оптимізувати їх шляхом об'єднання і створення регіональних, корпоративних, дослідницьких університетів з урахуванням регіональних і загальнодержавних потреб у фахівцях із вищою освітою» [233, с. 7]. Такі зміни призведуть до підвищення наукового, педагогічного, методичного і виховного потенціалу вищих навчальних закладів, вирішать проблеми якісного кадрового і науково-методичного забезпечення навчального процесу, оптимізації керівного та управлінського складу, забезпечать наукову діяльність та якість вищої освіти відповідно до регіональних потреб ринку праці, ринку освітніх послуг та запобігати міграції молоді у зв'язку з освітнім чинником [233, с. 7].

Нам імпонує думка Г. С. Лопушняк та Х. В. Рибчанської про те, що «вища освіта в сучасному глобалізованому й інформатизованому світі все більше стає вирішальним чинником соціально-економічного розвитку, фактором становлення ефективних механізмів державного та соціального управління, одним із

пріоритетних компонентів модернізації країни на шляху до євроінтеграції» [413, с. 21]. «На сьогодні цілком очевидно, – зазначають автори, – що без необхідної освіти людина не зможе забезпечити собі належних умов життя і реалізуватись як особистість, а також усвідомити і захистити свої права. Високий рівень освіченості населення позитивно впливає на створення сприятливих умов для повної реалізації прав і свобод людини та громадянина, що своєю чергою зобов'язує державні органи влади до пошуку ефективних механізмів їх забезпечення» [413, с. 21].

Сучасна вища освіта, на думку В. С. Нікольського, «переживає такі виклики, як масифікація (зростаючий попит на вищу освіту); прагматизація (трансформація цілей і цінностей вищої освіти); невизначеність місця вищої освіти в суспільній структурі та соціальних відносинах; мінлива роль держави, загроза зниження ролі відповідальності держави за сферу вищої освіти; маркетизація (впровадження в галузь вищої освіти ринкових відносин); високий ступінь нерівності серед установ вищої освіти» [491, с. 17].

М. З. Згуровський, вважає, що «наслідком непродуманої соціально-економічної політики 1990-х років є пониження статусу інтелектуальної праці (насамперед, творчої й гуманітарної), еміграція найкращих спеціалістів, руйнація наукових шкіл, зниження рівня освіченості населення, трудової та навчальної мотивації, криза трудової етики, деформація структури зайнятості населення, зниження моральності, втрата освітнього потенціалу й деінтелектуалізація праці» [279]. У країні, за свідченнями ученого, помітна диспропорція між освітою, наукою та економікою, вищою освітою та внутрішніми потребами держави і світовими процесами в цій сфері [279, с. 160].

С. М. Ніколаєнко вважає, що удосконалення системи вищої освіти та підвищення якості підготовки фахівців є соціокультурною проблемою, вирішення якої спрямоване на досягнення відповідності цієї галузі з глобальними умовами екології, економіки, демографії тощо, які перебувають у безперервному процесі трансформації, а також у визначенні пріоритетних напрямів освітньої стратегії дій

відповідно до потреб суспільства, держави та інтелектуального руху особистості [492, с. 7].

Основні положення нашого дослідження суголосні з думкою Н. М. Дем'яненко про те, що «нові цивілізаційні виклики закономірно призводять до всезагального «освітнього руху», глибоких реформ систем освіти, орієнтованих на поточні й перспективні потреби суспільства, ефективне використання ресурсів, передусім вселюдських» [211, с. 59].

За умов зростання конкуренції в освітній сфері основним завданням є забезпечити якість освітніх послуг. У зв'язку з цим Л. М. Мицик виокремлює принципи, які, на її думку, мають стати наріжним каменем системи забезпечення якості української вищої освіти: зацікавленість студентів, як і інтересів роботодавців і суспільства в цілому, у високій якості вищої освіти; ключове значення інституційної автономії і пов'язане з нею усвідомлення високої відповідальності; результативний зовнішній контроль якості має відповідати своїй меті й лише за необхідності бути застосованими у навчальних закладах [463, с. 189].

М. Г. Аверкін зазначає, що підвищення якості навчання, конкурентоспроможності випускників вишів на ринку праці пов'язане, з узгодженістю ринків праці і вищої освіти з питаннями кількісної та якісної структури підготовки кадрів, розробленням науково обґрунтованих механізмів інтеграції вищої освіти та виробництва; посиленням практичної складової процесу формування компетенцій; встановленням тісних зв'язків взаємодії суб'єктів ринку праці та освітніх послуг» [5, с. 126].

Аналізуючи Закон України «про вищу освіту», зокрема реформування вищої школи, учені наголошують на таких позитивних змінах: інституційні, академічні та фінансові засади автономії вищих навчальних закладів, узгодження українського законодавства із законодавством Європейського Союзу, створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, зміна системи виборів виборних посад в університеті, стимулювання розвитку університетської науки та боротьба з плагіатом, зміцнення позицій органів студентського

самоврядування [171, с. 152]. Вважаємо, що реалізація вище зазначених положень буде стимулювати розвиток освіти в Україні.

На нашу думку, важливим критерієм ефективності освітньої системи сьогодні є показники здоров'я особистості, адже саме воно стає показником якості і ефективності освіти, особливо у зв'язку з негативною динамікою стану здоров'я учасників освітнього процесу, а тому ці положення є провідними для нашого дослідження [175, с. 9].

О. М. Сергійчук та А. Л. Сембрат вбачають підвищення якості педагогічної освіти у забезпеченні її мобільності, конкурентоспроможності на ринку праці, впровадженні кредитно-модульної системи навчання; використанні інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів; індивідуалізації навчально-виховного процесу та посиленні ролі самостійної роботи студентів; впровадженні електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм; технічній і технологічній модернізації навчальних лабораторій та засобів навчання; використанні сучасних систем контролю якості знань студентів та проведенні моніторингу якості освіти [602, с. 162].

Характеризуючи особливості професійної освіти й навчання в Україні, Ю. В. Грищук зазначає, що останнім часом змінилися вектори розвитку професійної освіти у зв'язку з переоцінкою її суті, призначення та функції, тому в сучасних умовах професійну освіту потрібно розглядати не просто як засіб відтворення «робочої сили», а як джерело активного відродження та росту соціально-економічно активних груп населення, що можуть працювати у всіх сферах суспільного виробництва [195, с. 44].

Аналізуючи сучасну систему професійної освіти й навчання України, Т. В. Волкова звертає увагу на те, що лише якісна освіта може сприяти формуванню конкурентоспроможного людського капіталу, а це вимагає участі підприємців у розробці навчальних планів і програм та побудові системи навчання впродовж життя [151, с. 44].

Виклики ринкової економіки, а відповідно високий рівень вимог суспільства до розвитку педагогічної науки в нашій державі зумовлює необхідність вдосконалювати професійну підготовку вчителів [Деркач, с. 50]. Їхнє професійне становлення має бути спрямоване на підготовку молодого покоління до життя та співпраці в нових соціальних та економічних умовах. Специфіка навчання майбутніх викладачів потребує об'єднати вміння, навички трудової діяльності з формуванням високого рівня освіченості студентів, здатності розуміти художні цінності, вихованням смаку та естетичних почуттів [217, с. 50].

На думку Н. Є. Степякової, особистість учителя, його професійна компетентність, соціальна зрілість і духовне багатство, виявляються найбільш значущими показниками забезпечення ефективності процесу навчання та виховання молоді, тому основним критерієм стану і результативності діяльності національної системи освіти має бути якість професійної підготовки майбутнього педагога [628].

Результати досліджень останніх років засвідчують щорічне погіршення самопочуття школярів. Тому очевидно є потреба підготовки фахівця, який на високому професійному рівні буде впроваджувати здоров'язберезувальні підходи, спрямовані на досягнення оптимальної психофізіологічної адаптації школярів до освітнього процесу [322]. На думку Н. Д. Карапузової, учитель «повинен створити безпечні, здоров'язберезувальні умови для школярів та сформувані в них свідоме ставлення до здорового способу життя [322, с. 37].

Як вважає Є. С. Панкова, фізичне, психічне і моральне здоров'я дітей, підлітків, студентів є однією з основних проблем сучасної системи освіти. На сьогодні є очевидно, що медико-педагогічний вплив на суспільство, використання різних засобів виховання молоді, спрямованих на здоровий спосіб життя, є вимогою часу й однією з важливих умов, що становлять державну безпеку країни [526, с. 23]. Отже, потрібна організація здоров'язберезувальної діяльності в школах, вузах та інших освітніх установах. Авторка реалізує медико-педагогічний підхід у підготовці вчителів початкової школи, який вона розглядає як метод, орієнтований на розвиток відповідної компетентності, професіоналізму, особистої

відповідальності вчителя початкових класів, що дозволяє йому правильно організувати навчально-виховний процес, зробити початкову освіту здоров'язберезливою [526, с. 28].

Аналізуючи наукову літературу Є. А. Черепов, вказує на те, що в публікаціях останніх років представлено значну кількість освітніх програм і технологій, що забезпечують збереження здоров'я учня в процесі навчання в школі, однак у роботах, що висвітлюють проблеми підготовки педагогів до здійснення здоров'язберезливої діяльності в освітніх установах, фрагментарно розглянуті питання організації здоров'язберезливого навчання; формування систем і моделей здоров'язберезливої діяльності в освітніх установах; готовності педагогів до здійснення здоров'язберезливої діяльності; реалізації валеологічного компонента професійної підготовки, тому наше дослідження є важливим і актуальним [699, с. 20].

Особливо актуальним, для педагогічних освітніх закладів Л. Н. Волошина та О. В. Демидович вважають створення здоров'яорієнтованої системи професійної підготовки. На їхню думку, тільки через педагогів і сім'ю можна довести до свідомості молодого покоління цінності здорового способу життя [153, с. 127].

Модернізація вищої фізкультурної освіти, яку визначає сучасний рівень соціально-економічного розвитку українського суспільства, спрямована на вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі.

І. Іваній зазначає, що модернізація вищої професійної освіти в галузі «Фізична культура і спорт» провадиться в напрямі її переорієнтації з пріоритетів фізкультурно-спортивних на людинотворчі, загальну рекреаційну функцію, гуманістичну, культуроформувальну сутність фізкультурно-освітньої реальності. На його думку, «це детермінує новий зміст професійної діяльності фахівця фізичного виховання та спорту на основі сформованої в нього професійно-педагогічної культури». Учений вважає, що формування професійно-педагогічної

культури фахівця фізичного виховання та спорту визначають сучасні тенденції розвитку фізкультурної освіти та необхідність підготовки компетентних кадрів, спроможних ефективно реалізувати особливі соціальні завдання пізнання, трансляції та створення культури, що сприятиме готовності нових поколінь до вирішення глобальних гуманістичних, культурологічних, фізкультурних проблем [299, с. 16].

На актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури звертає увагу І. В. Шаповалова, яка акцентує, що «майбутнє людини багато в чому залежить від того, наскільки успішно ще в шкільному віці були сформовані й закріплені в її свідомості навички здорового способу життя, а одним із важливих напрямів розвитку національної системи освіти є формування в молодого покоління культури здорового способу життя» [708, с. 427]. У зв'язку з цим необхідно знаходити нові шляхи, методи, форми, засоби формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення. Процес підготовки фахівців із фізичного виховання ускладнює невідповідність традиційних цільових настанов на підготовку майбутніх учителів фізичної культури сучасним концепціям розвитку фізичного виховання в системі вищої освіти; переважання окремих підходів у вирішенні проблем підготовки педагогічних кадрів. Тому очевидною є потреба комплексного впровадження нових освітніх технологій; необхідність модернізації процесу професійної підготовки відповідно до сучасних тенденцій розвитку освітньої системи та відсутність механізму такого впровадження у практику роботи з урахуванням сучасних інформаційних, організаційних, науково-методичних досягнень [709, с. 405]. Модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури передбачає визначення змісту та структури його професійної діяльності, обсягу виконуваних ним педагогічних функцій; рівня вимог до кожної з них, знань, умінь і навичок, необхідних для повноцінного виконання професійних обов'язків [709, с. 408].

Нам особливо імпонує думка Л. П. Сущенко про те, що «головним завданням вищого навчального закладу, який готує майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, стає формування суб'єкта професійної діяльності, здатного підвищити свій фізичний потенціал, засвоїти знання з організації власної фізичної активності та суспільної фізкультурної практики» [635, с. 408].

Оновлення змісту професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, як зазначає Л. І. Іванова, «передбачає формування підготовленості випускників до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів та творчого вирішення завдань здоров'язберігальної освіти майбутніх учителів фізичної культури» [302, с. 18]

Проблему фізичного виховання молодого покоління можна вирішити за умови реалізації сучасних моделей освітніх систем і впровадження їх через різноманітний спектр технологій і методик в реальну педагогічну дійсність. Створення для учнів сприятливого навчального середовища, на думку П. В. Саламатова, потребує модернізації процесу підготовки майбутніх педагогів з фізичної культури у вищих навчальних закладах і спрямування його на формування творчої особистості, здатної виконувати роль організатора фізкультурної освіти в загальноосвітній школі [589, с. 69].

Можливості фізичного вдосконалення школярів і їхньої фізичної підготовки Д. В. Бермудес вбачає у переході на модульне вивчення різних видів спорту, з можливістю відбору учнями варіативних модулів. У зв'язку з цим майбутній вчитель фізичної культури повинен мати необхідну професійну підготовку для реалізації сучасної навчальної програми, а саме її варіативної частини, в процесі професійної діяльності [80, с. 200].

Як стверджує Г. Й. Михайлишин, «в умовах соціально-економічних перетворень в Україні, здоров'я української нації належить до рангу пріоритетних ідеалів і національних інтересів». Саме тому, на нашу думку, пошук способів оптимізації підготовки вчителів з фізичної культури є стратегічно важливим завданням сучасної педагогічної науки та практики. Основними завданнями, що

стоять перед системою вищої педагогічної освіти, є підготовка компетентнісного фахівця широкого профілю, подальше посилення фундаментальної освіти й наближення її до дослідницької та практичної професійної діяльності. Мета навчання полягає в оптимальному поєднанні теоретичних знань і творчих здібностей майбутніх учителів для самостійного підвищення рівня освіченості й професійної підготовки в процесі майбутньої педагогічної діяльності [460, с. 15].

Розробляючи методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності засобами інформаційних технологій, Л. Синіговець наголошує на відповідальності вчителя фізичної культури за формування в дітей і підлітків ціннісного ставлення до рідного краю, їх залучення до активного способу життя, заохочення до занять фізичною культурою й спортом у позаурочний час, що накладає відповідні вимоги до рівня підготовки сучасних фахівців [607, с. 27].

Суголосне з цим є твердження І. В. Іванія про те, що фізичне виховання громадян пов'язано, насамперед, з особистістю вчителя фізичної культури, його професійними знаннями, педагогічною майстерністю та професійною компетентністю. Повністю поділяємо думку, що вчитель фізичної культури повинен бути одним із найбільш компетентних фахівців, які проводять і координують дії щодо плану роботи школи з фізичного виховання, спорту, рекреації й туризму, організації роботи учнів на уроках фізичної культури та позаурочних заняттях, взаємодії з педагогічним колективом, батьками задля створення оптимальних умов для фізичного виховання й ведення здорового способу життя [295, с. 42].

Н. С. Свірщук і Т. В. Вознюк вважають пріоритетним напрямом сучасної вищої освіти спеціальну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної діяльності [593, с. 81]. В. Ю. Стрельников підкреслює важливість підготовки майбутніх учителів фізичної культури до проектування системи інтенсивних тренувань [630]. Посилення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, на думку В. А. Стоянова, повинно бути спрямованим на модернізацію навчально-педагогічного процесу,

використання інноваційних технологій для його активізації, зміну структури організації [629, с. 110], а сама професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах значного зниження здоров'я учнівської молоді, за твердженням Л. І. Іванової «набуває винятково важливого значення та потребує оновлення її методологічних, змістових і технологічних основ відповідно до вимог сучасності» [301, с.164].

Л. Є. Хоронжевський розкриває зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи засобами позашкільної практики [691, с.173]. В. В. Філанковський акцентує увагу на підготовці майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчо-розвивальної професійної діяльності в загальноосвітній школі, актуальність якої зумовлена потребою подолання суперечностей, що виникають між вимогами інформаційного суспільства до професійної підготовки майбутніх фахівців і кваліфікацією їх відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, змістом професійно-орієнтованих дисциплін і сучасними педагогічними технологіями, орієнтацією на нові моделі навчально-виховного процесу у вищій школі та традиційною підготовкою фахівця [675].

Розглядаючи багаторівневу підготовку майбутніх учителів фізичної культури як наукову проблему, Р. В. Маслюк наголошує на основних принципах сучасної державної політики України в галузі фізичної культури і спорту зокрема, безперервності й наступності фізичного виховання різних вікових груп учнівської молоді на всіх рівнях освіти, які забезпечує законодавча нормативно-правова база у сфері фізичної культури, спорту та освіти; навчальні програми різних рівнів освіти з фізичної культури; систематичне використання засобів фізичної культури в режимі навчального й позанавчального часу; поєднання різних форм занять фізичними вправами, спортом і туризмом протягом навчального тижня; система гігієнічного навчання і виховання, формування навичок здорового способу життя; контроль за динамікою фізичної підготовленості учнів та студентів; взаємодія державних і громадських спортивних організацій [445, с. 64].

Ю. Ю. Мусхаріна значну роль у процесі фізичного виховання молодого покоління, формування його готовності до здорової життєдіяльності вбачає в діяльності учителя фізичної культури, який є носієм цінностей фізичної культури, дієвим чинником оздоровлення учнів. У зв'язку зі стрімким погіршенням здоров'я сучасних школярів необхідний принципово новий підхід до розв'язання комплексної проблеми виховання культури здоров'я та оздоровлення школярів [473, с. 97].

Цю ж проблему порушує й Е. С Вільчковський, який зауважує, що «постійне зростання обсягу знань, умінь та навичок, які формує сучасний вчитель фізичного виховання у своїх учнів, вимагає пошуку нових, більш ефективних форм, методів і засобів навчання» [140, с. 158]. Учений наголошує на відповідальності вчителя щодо вдосконалення власної професійної діяльності і готовності до систематичної праці над підвищенням особистої педагогічної майстерності [140, с. 158].

Основою для забезпечення ефективності здоров'язберігаючої педагогічної діяльності майбутнього педагога у галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини, на думку Г. Л. Воскобійникової, є теоретико-методологічне обґрунтування її сутності і змісту. Здоров'язберігаюча педагогічна діяльність поєднує інтегрований психолого-педагогічний вплив, що забезпечує формування, зміцнення й збереження здоров'я учасників освітнього процесу на фізичному, психічному, моральному й соціальному рівнях, мотивує розвиток педагогічної майстерності та професійної досконалості, здоров'яформувальний та здоров'язбережувальний навчально-виховний вплив на молоде покоління в процесі майбутньої професійної діяльності. Водночас здоров'язбереження є компетенцією сучасного педагога, що реалізує найвище цілепокладання суспільства – формування здорової молоді – майбутнього нашої держави – засобами освіти та виховання [156, с. 127].

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури і нормативних документів показав, що орієнтація на здоров'язбереження закладена на рівні особистісних результатів оволодіння основною освітньою програмою і

передбачає формування ціннісних орієнтацій школярів на здоровий спосіб життя і становлення вмінь протистояти негативним зовнішнім впливам. Це стає можливим, якщо знання й уміння щодо збереження власного здоров'я, а також засновані на них дії здоров'язбереження, формуються в навчально-виховному процесі в цілому, і під час викладання окремих шкільних предметів зокрема.

Однією з ключових проблем кожного навчального закладу є підвищення ефективності навчання. На думку Т. Ф. Орехової, нова освітня парадигма повинна враховувати те, що нині проблема здоров'я опинилася в центрі уваги людства. На думку авторки, це пов'язано з тим, що сучасна система освіти, що насичена інформаційними технологіями, створює несприятливий вплив на організм молоді [516]. Т. В. Колтошова зауважує, що зараз гостро постає потреба розгляду ефективності навчання з позиції здоров'язбереження [346, с. 69].

У зв'язку з цим, на нашу думку, особливе значення у здоров'язбереженні молодого покоління має діяльність учителя фізичної культури, який повинен володіти знаннями про здоров'язбережувальні технології, різні засоби і форми рухової активності, який здатний формувати позитивне ставлення школярів до занять фізичною культурою та організувати їхнє здорове дозвілля. На думку Л. В. Байкалової, традиційні засоби фізичної культури надають можливість формувати в школярів передусім інтерес до виконання фізичних вправ, організувати педагогічно цілеспрямовану дію не лише у школі, але й у сім'ї, за місцем проживання та в середовищі однолітків [41, с. 6].

С. П. Романова з'ясувала сутність здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури. Змістоутворювальним компонентом цієї діяльності є культура здоров'я, яка відображає його обізнаність в галузі здоров'я і здоров'язбережувальної діяльності, спрямованість на активну діяльність щодо підвищення резервів власного здоров'я і здоров'я учнів, уміння проводити фізкультурно-оздоровчу діяльність та здатності транслювати своїм учням здоров'язбережувальний досвід засобами фізичної культури та спорту [579, с. 8].

Основними принципами сприяння здоров'язбереженню особистості в умовах педагогічної освіти, на думку О. Р. Кокоріної, є такі:

– науковості, що визначає наукове знання як знання фундаментальних ідей, концепцій, законів і закономірностей сприяння здоров'язбереженню особистості, знання провідних педагогічних теорій, основних категорій і понять здоров'язбережувальної педагогіки, процесів становлення здорової особистості в реальному соціокультурному й освітньому просторі;

– системності, що розглядає теорію, систему понять, тенденцій, суперечностей, законів і закономірностей у взаємозв'язку і взаємозалежності, динаміку розвитку усіх компонентів сприяння здоров'язбереженню особистості залежно від ефективності реалізації їх на кожному рівні;

– регіоналізації, що розглядає соціально-економічні умови розвитку регіону, клімато-географічні умови, місцеві і національні особливості функціонування не лише педагогічної освіти, але й функціонування регіональної освітньої системи в цілому;

– спрямованості освітнього процесу на суб'єктний розвиток і саморозвиток, який допускає проектування й реалізацію навчальних програм і здоров'язбережувальних технологій;

– адаптованості, який вказує, що прояви здоров'я особистості залежать від специфіки адаптивної ситуації (цей принцип сприяє реалізації можливості адаптації індивіда до умов професійної освіти через створення відповідного середовища в освітньому просторі вищого навчального закладу);

– педагогічної доцільності, що дозволяє студентам диференціювати цінності на рівні аналітичних та оцінювально-прогностичних умінь, встановлювати педагогічно доцільні стосунки, регулювати міжколективні та внутрішньокolleктивні стосунки й передбачати результати цієї взаємодії [342, с. 36].

Через те, що негативний вплив шкільних факторів на здоров'я дитини неухильно зростає, П. Б. Джуринський вважає необхідною підготовку вчителів до такої професійної діяльності, яка не порушує, а підтримує здоров'я дитини, вчителів, здатних провадити професійно-педагогічну діяльність крізь призму норм валеологічної культури й забезпечувати здоров'язберігальне виховання

учнів, розробляти і впроваджувати оздоровчі технології, відповідні форми організації навчально-виховного процесу і навчальної діяльності учнів [219, с. 94]. Учений як головного виконавця всієї багатогранної роботи з фізичного виховання в школі вбачає вчителя фізичної культури, який є відповідальним не тільки за проведення уроків, але й за фізичне виховання учнів взагалі, з усіма різновидами форм та методів, використовуваних у цій роботі. Автор зазначає, що «учитель фізичної культури – особа в школі помітна, найбільш активна та діяльна. Він є «генератором» руху як у прямому, так і переносному значенні, і тому до його професійної підготовки потрібно висувати особливі вимоги» [219, с. 94].

Таким чином, аналіз літератури щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі показав, що обрана проблема є актуальною та доцільною для дослідження. Теоретичний аналіз літератури щодо особливостей діяльності вчителів фізичної культури вказав на досить широкий спектр невирішених проблем: недостатню професійну компетентність учителів фізичної культури щодо застосування здоров'язбережувальних технологій; підвищення обсягу та інтенсивності тижневого навчального плану, зростання кількості нових предметів, нових програм і підручників, орієнтованих на обдарованих учнів і школярів з високими навчальними можливостями; створення нових інноваційних навчальних закладів (гімназій, ліцеїв, спеціальних шкіл і класів з додатковим і поглибленим вивченням предметів), які, на жаль, не досить ґрунтовно враховують правила здоров'язбережувальної педагогіки; низька ефективність консультування та просвіти в системі педагогічного здоров'язбережувального супроводу шкільної освіти; пасивна позиція керівництва освітою, дирекції шкіл та відповідно вчителів щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи; слабо розвинена система інтеграції змісту предметів, орієнтованих на формування здорового стилю життєдіяльності учнів; недостатність інформаційних ресурсів для комплексного підходу до розроблення й реалізації програм здоров'я; зниження обсягу та якості профілактичної роботи

серед школярів; низька рухова активність, яка негативно позначається на психофізичному стані учнів; недостатня ефективність міжвідомчої співпраці школи з громадськими організаціями, що піклуються про зміцнення та збереження здоров'я школярів. Підкреслено, що сучасній школі особливо потрібні вчителі фізичної культури здатні реалізовувати здоров'язбережувальні технології, орієнтувати освітню практику на відновлення, збереження та примноження індивідуального здоров'я учнів. Указано, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі повинна бути спрямована на забезпечення позитивного ставлення студентів до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; оволодіння професійно орієнтованими знаннями, уміннями та навичками щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; набуття практичного досвіду здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в процесі проведення практик.

1.2. Характеристика понятійно-термінологічного апарату підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Важливою ознакою будь-якої сфери наукового знання є сукупність понять, що являють собою систему взаємопов'язаних та підпорядкованих різною мірою один одному сенсів, когнітивне ядро яких і відбиває належність до певного знання. Велика кількість робіт в галузі педагогіки, психології та лінгвістики присвячена проблемі ролі понятійного апарату в соціально-культурному, інтелектуальному та професійному розвитку людини.

З метою уточнення й конкретизації понятійного апарату нашого дослідження вважаємо за доцільне проаналізувати основні поняття, що чітко й цілісно окреслюють систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності.

Основними поняттями, що характеризують професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, вважаємо поняття: «освіта», «вища освіта», «педагогічна освіта», «фізкультурна освіта», «педагогіка фізичної культури», «професійна освіта», «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання», «готовність», «готовність до професійної діяльності», «готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності», «учитель», «учитель фізичної культури», «майбутні вчителі фізичної культури», «основна школа» (рис 1.1).

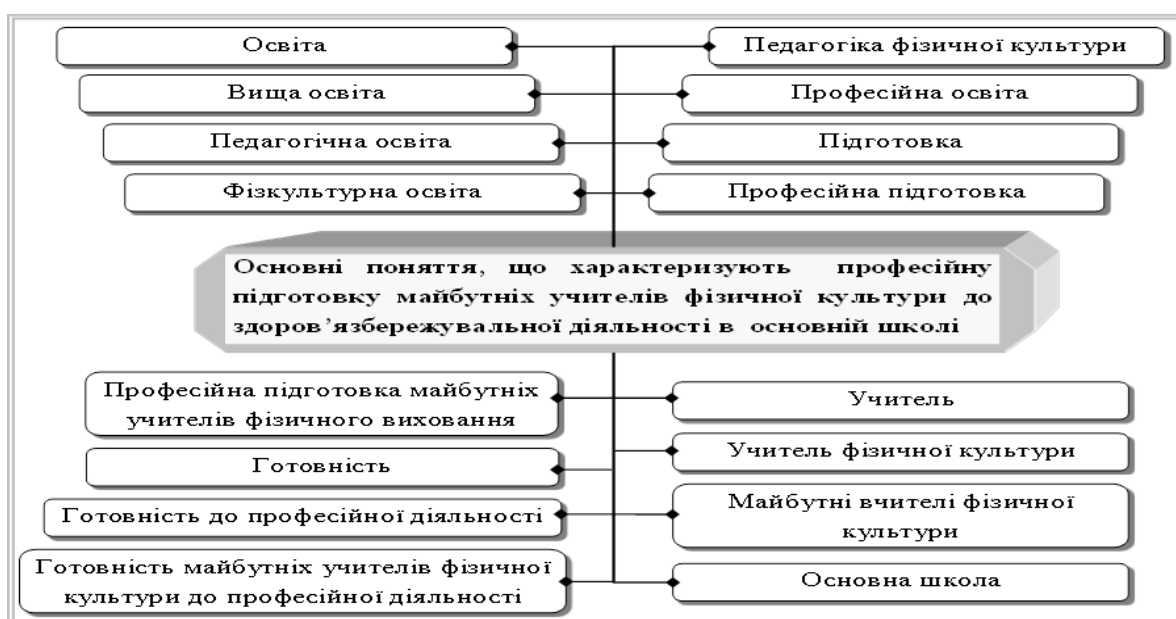

Рис. 1.1. Основні поняття, що характеризують професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

У Законі України «Про освіту» (2017) зазначено, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання

відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [267].

У роботі А. В. Чебикіна поняття «освіта» як філософська категорія означає формування духовного образу людини, її виховання й самовиховання, орієнтовані на соціально важливі цінності [697, с. 35]. Загалом, можемо виокремити характерні ознаки визначень поняття «освіта»: «результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок; необхідна умова підготовки людини до життя і праці» [532, с. 351]; «сукупність знань, здобутих у навчанні» [532, с. 138]; «результат процесу навчання, що виражається у системі знань, умінь і навичок, які формуються у процесі навчання, а також процес виховання, розвитку і саморозвитку, впливу, тобто процес формування особистості людини, при цьому головним є не обсяг знань, а поєднання їх з особистісними якостями людини, вміння самостійно використовувати здобуті знання» [532, с. 373]. Отже, освіта є загальним поняттям, що може означати одночасно й соціальне явище, і педагогічний процес.

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «освіта» у тлумаченні, поданому А. І. Кузьмінським. Учений тлумачить поняття «освіта» як «процес пізнання та результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, за якого вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання» [387, с. 234].

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що вища освіта – це «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [265].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «вища освіта» у тлумаченні, яке подає Ю.В. Сухарніков. На думку вченого, «вища освіта» – це «цілісна система знань, умінь, компетенцій та цінностей людини, підкріплена відповідним рівнем майстерності в різних сферах соціокультурної діяльності; це цілеспрямований процес соціалізації людини, формування в неї певних знань, умінь, компетенцій і цінностей, необхідних і достатніх для успішної адаптації до соціокультурного життя в суспільстві; це гармонійна і збалансована система соціальних інститутів, яка за допомогою соціально-психологічних і психологічних механізмів соціалізації індивіда розвиває якості, необхідні для цілком обов'язкових процесів і дій життєвого циклу і яка слугує своєрідним ліфтом, за допомогою якого люди підвищують свій соціальний статус» [631].

В «Енциклопедії освіти» за головною редакцією В. Г. Кременя натрапляємо на термін «педагогічна освіта», який потрактований, як «система підготовки спеціалістів дошкільної, початкової та середньої освіти. У широкому контексті під цим терміном розуміють професійну підготовку всіх осіб, причетних до навчання і виховання молодого покоління. Педагогічна освіта є системою підготовки науково-педагогічних кадрів (учителів, вихователів тощо) для загальноосвітньої школи та інших навчально-виховних закладів у університетах, інститутах, училищах» [246, с. 646].

Т. Є. Кристопчук розглядає поняття «педагогічна освіта», як «багатофункціональний, міждисциплінарний, багатосторонній процес, що відбувається у трьох напрямках, зокрема, охоплює три сфери суті та методів підготовки: аксіологічно-пізнавальну, емоційну і практичну; у чотирьох площинах: регіональній, державній, європейській і глобальній; у трьох часових вимірах: минулому, теперішньому й майбутньому» [374, с. 127].

Важливою складовою педагогічної освіти, на нашу думку, є фізкультурна освіта. Це поняття запровадив П. Ф. Лєсгафт [400]. Він вважав, що фізичне виховання як педагогічний процес має на меті не лише зміцнення фізичних сил людини, а й накопичення специфічних знань, формування вмій і навичок. Учений визначав поняття «фізкультурна освіта», як засвоєння людиною в процесі

навчання системи раціональних способів керування своїми рухами, необхідних у житті рухових умінь, навичок і пов'язаних із ними знань, що має вагоме значення для раціонального використання людиною своїх фізичних можливостей і кондицій у життєдіяльності [400].

У нашій роботі будемо використовувати таке визначення поняття «фізкультурна освіта» (фізична освіта): це одна зі складових педагогічного процесу з фізичного виховання, що полягає у створенні фонду життєво необхідних умінь і навичок учнів, а також засвоєнні спеціальних теоретико-методичних знань про закономірності фізичного вдосконалення й оздоровлення людини.

У навчальному посібнику «Педагогіка фізичної культури» самостійною галуззю педагогічної науки, що розробляє теоретичні основи формування особистості в умовах і під впливом фізкультурно-спортивної діяльності є педагогіка фізичної культури. Ми будемо послуговуватися визначенням поняття «педагогіка фізичної культури», що подають автори посібника. У трактуванні вчених, «педагогіка фізичної культури» – це «наука про закономірності становлення молодого покоління в процесі фізичного розвитку, управління цим розвитком відповідно до їхніх можливостей, потреб суспільства й держави» [534, с. 8].

Професійна освіта тісно пов'язана з життям кожної людини. Сучасні соціально-економічні умови зумовлюють потребу в професійно підготовлених фахівцях. Становлення системи професійної освіти в багатьох країнах світу детерміноване ринковою необхідністю якнайшвидшого здобуття спеціалістами певного фаху та відповідної кваліфікації.

У проекті Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 рр.) надане визначення «професійної освіти і навчання» як «процесу надання та удосконалення професійних знань, вмінь, навичок робітників, необхідність для забезпечення їх продуктивної зайнятості» [352].

У тлумаченні поняття «професійна освіта» існують деякі розбіжності. Аналізуючи різні визначення, П. Г. Буянов зауважує, що поняття «професійна

освіта» є синонімом поняття «професійна підготовка» і має бути розглянуте як «невід’ємна частина єдиної системи народної освіти»; «професійна освіта» відрізняється від поняття «професійної підготовки» тим, що професійну підготовку не супроводжує підвищення загальноосвітнього рівня учнів: її провадять із метою навчання виконувати різні роботи, тому ця відмінність з огляду на результат полягає в навчанні саме професійним знанням, умінням і навичкам [119, с. 30]. Учений наводить узагальнені тлумачення цього поняття: процес повідомлення учням відповідних знань та вмінь; сукупність спеціальних знань, навичок, умінь, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, що забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; навчання, передавання необхідних для чогось знань; система організаційних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, знань, умінь і навичок, професійної готовності до такої діяльності; запас знань, отриманих у процесі навчання [119, с. 30].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «професійна освіта» у тлумаченні М. Г. Чобітька. Учений вважає, що «професійну освіту можна розглядати як один із необхідних етапів формування особистості; як одну із ланок єдиної системи неперервної освіти» [701].

Схарактеризуємо поняття «підготовка». Проведений аналіз різних літературних джерел дозволяє стверджувати, що на сьогодні існують різні визначення поняття «підготовка» (Додаток А, табл. А.1.1).

Д. В. Бермудес, аналізуючи поняття, що визначають сутність професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, дає визначення поняттям «підготовка» та «готовність». Відповідно, «підготовка» – це процес, який відбувається в часі та просторі й провадиться в навчальних закладах за затвердженими заздалегідь планами та програмами, а «готовність» – це здатність людини до певної діяльності [80, с. 201].

У своїй роботі М. П. Васильєва під терміном «підготовка» розуміє процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для навчання, самоосвіти або професійної освіти [123].

У нашому дослідженні поняття «підготовка» ми будемо тлумачити як систему, для якої характерний взаємозв'язок і взаємодія структурних компонентів, сукупність яких забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети вищої освіти, а також процес формування комплексу спеціальних знань, умінь і навичок, відповідно до майбутньої професійної діяльності.

У Законі України «Про вищу освіту» (редакція від 25.07.2018) зазначено, що «професійна підготовка» – це «здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю» [265].

У «Педагогічній енциклопедії» поняття «професійна підготовка» тлумачать як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей особистості, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і вмінь» [531]. У додатку А (табл. А.1.2) представляємо найбільш поширені визначення поняття «професійна підготовка».

У нашому дослідженні поняття «професійна підготовка» будемо тлумачити як процес накопичення фонду знань, умінь і навичок, практичного досвіду та формування готовності майбутніх учителів до роботи з учнями закладів загальної середньої освіти.

Для дисертаційного дослідження важливим є розуміння поняття «професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання (фізичної культури)». Так, Т. В. Однолеток та М. О. Лянной «професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання» розглядають як:

– неперервний процес набуття студентами необхідного рівня освіченості (одержання знань, напрацювання вмінь і навичок, розвиток професійно і соціально значущих якостей, формування ціннісних орієнтацій і первинного досвіду діяльності, що забезпечує готовність до виконання трудових функцій);

– створення науково-педагогічними працівниками й адміністрацією ВНЗ відповідного освітнього середовища та належних умов для цілеспрямованого

формування й розвитку в майбутніх фахівців сукупності компетентностей, що визначають здатність до професійної діяльності;

– результат освітнього процесу – професійну підготовленість випускників до фахової діяльності (професійну компетентність) [500, с. 108].

А. В. Віндюк та Є. А. Захаріна «професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури» розглядають не лише як основу розвитку фізичних якостей, формування рухових умінь і навичок та засіб зміцнення здоров'я, але і як можливість розвитку в школярів творчої ініціативи, самостійності як у процесі шкільних занять фізичною культурою, так і в позаурочний та позашкільний час [143, с. 21].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури» у тлумаченні, яке поданому Л. П. Сущенко. Учена визначає поняття «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури» як «процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи закладів вищої освіти, спрямовані на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках фізкультурного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці» [636].

Похідним від поняття «професійна підготовка» є поняття «готовність». Для розуміння його сутності важливими є праці таких учених, як А. А. Деркач [216, с. 161], К. М. Дурай-Новакова [243, с. 16–17], М. І. Дьяченко, Л. А. Кандибович [244], В. О. Сластьонін [530, с. 44] тощо.

Учені пропонують розрізняти різні види готовності: готовність до праці і готовність до діяльності; готовність до окремих видів діяльності, практичну та теоретичну готовність, психічну та психологічну готовність, морально-етичну, інтелектуальну, психофізіологічну тощо. У процесі аналізу наукових джерел натрапляємо на такі визначення: «професійна готовність», «готовність до професійної діяльності», «фахова готовність», «готовність учителя», «готовність майбутнього вчителя», «готовність майбутніх учителів до педагогічної

діяльності». Залежно від завдань конкретної діяльності проблему готовності розглядають із різних позицій: як цілісну інтегровану якість особистості, як результат діяльності вищої педагогічної школи, як професійне новоутворення особистості, як стан особистості, як результат освітньої діяльності тощо. У зв'язку з цим доречно буде проаналізувати найбільш змістовні визначення згаданого поняття.

У «Словнику психолого-педагогічних термінів» поняття «готовність» потрактоване як стан особистості, що дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище та швидко розвиватися професійно. Готовність до трудової діяльності визначена як: 1) інтегральне особистісне утворення, що включає стійке прагнення до праці в цій галузі, наявність адекватних знань, умінь, навичок, а також комплекс індивідуально-типологічних, соціально-психологічних особливостей, що зумовлюють високу ефективність її професійного функціонування в цій галузі; 2) цілеспрямоване вираження особистості, а саме – її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки тощо [614].

Отже, існують різні підходи до трактування поняття «готовність». У рамках функціонального підходу її розглядають як психічний стан, що виникає в суб'єкта для задоволення будь-якої потреби і визначають як таку ознаку установки, що наявна в усіх випадках поведінкової активності суб'єкта. У межах особистісного підходу існує два напрями трактування поняття «готовність»: 1) це умова успішного виконання діяльності; вибіркова активність, що налаштовує організм, особистість на майбутню діяльність; регулятор діяльності; 2) підкреслює інтегративні характеристики цієї категорії, визначеної як синтез якостей особистості; її цілеспрямоване вираження, зокрема й переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні риси, знання, уміння, навички, досвід, налаштованість на певну поведінку; якість особистості, що інтегрує раніше засвоєні установки, характеристики і мотиви діяльності. С. В. Орґєєва вказує, що готовність є не вродженою якістю, а метою і результатом

професійної підготовки. Готовність як стабільну характеристику особистості називають у науковій літературі тривалою та усталеною готовністю. Вона діє постійно, її не треба щоразу формувати у зв'язку з поставленим новим завданням. Заздалегідь сформована, ця готовність є істотною передумовою до успішної діяльності [514, с. 76]. О. М. Лугова, розглядає поняття «готовність» як інтегративне соціально-психологічне й особистісне утворення, особливий психічний стан, як професійно значущу якість особистості (позитивне ставлення до діяльності, визначене достатньо стійкими мотивами діяльності; адекватність вимог професійної діяльності до рис характеру; необхідні знання, уміння й навички; стійкі професійно важливі особливості процесів відображення й мислення) [415, с. 67]. Поняття «готовність» Л. О. Мацук розглядає як «результат діяльності вищої педагогічної школи України, як своєрідне професійне новоутворення, що характеризує новий тип особистості вчителя в умовах правової держави з пріоритетами гуманізму й демократії» [452, с. 10].

У своєму дослідженні ми будемо використовувати поняття «готовність», подане В. А. Фатєєвим, а саме як складну, цілісну особистісну освіту, до складу якої входять морально-вольові якості особистості, соціально значущі мотиви, практичні вміння та навички, знання про певну сферу діяльності [672, с. 63].

У таблиці 1.1 представимо тлумачення поняття «готовність до професійної діяльності». У дослідженні ми будемо використовувати поняття «готовність до професійної діяльності» у тлумаченні, яке подає Р. В. Конькова, а саме «готовність до професійної діяльності» – це особистісне утворення, що містить високу мотивацію вибору навчальної й професійної діяльності, стійка система професійно важливих якостей особистості (позитивне ставлення до вибору виду професійної діяльності, організованість, самовладання), її досвід, необхідні навички, уміння, знання [355, с. 25].

Таблиця 1.1

Визначення поняття «готовність до професійної діяльності»

В. А. Семиченко	Готовність до професійної діяльності – це психічний стан, який включає операційну, функціональну готовність, особистісну готовність [600, с. 78].
С. М. Тарасова	Готовність до професійної діяльності – це інтегроване педагогічною системою утворення особистості, що характеризує її активність при підготовці та залученні до діяльності [639, с. 202].
В. Д. Шадріков	Готовність до професійної діяльності – це інтегративна якість особистості, сформована в результаті утворення функціональної психологічної системи діяльності, яка складається з таких компонентів: мотиви діяльності, цілі діяльності, інформаційна основа діяльності, програма діяльності, блок прийняття рішення і підсистема професійно важливих якостей особистості [703, с. 23].

Для нашого дослідження важливим є розуміння поняття «готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності».

Можемо зазначити, що в сучасній науковій літературі розглянуто різні аспекти готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здійснення різноманітної професійної діяльності, відповідно поряд із поняттям «готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності» подані такі, як «готовність майбутнього вчителя фізичної культури до позанавчальної діяльності зі школярами»; «готовність майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи в старшій школі»; «готовність майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами» тощо. Л. П. Ареф'єва зазначає, що «професійна готовність майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту є цілісним станом особистості, що виражає якісні характеристики її спрямованості, свідомості, професійної позиції, рівня оволодіння професійно-педагогічними навичками» [31, с. 22].

Нам імпонує визначення поняття «готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності», подане М. Т. Данилко: це «інтегративний стан особистості, що включає оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, тобто все те, що складає професійні якості фахівця та його ставлення до діяльності» [206, с. 2]. Саме в такому формулюванні ми будемо використовувати зазначене поняття в нашій роботі

У дисертації ми оперуватимемо поняттям «учитель», що подано в «Словнику української мови»: «вчитель – це людина, яка є авторитетом у якій-небудь галузі, яка впливає на інших, передає свій досвід, знання, служить для них прикладом» [617].

Л. І. Іванова, С. Ю. Путров та Р. П. Карпюк трактують поняття «вчитель фізичної культури» як «особистість, яка професійно підготовлена до викладання предмету «Фізична культура» та до ефективного здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями» [304, с. 7-8]. У своєму дослідженні ми використовуватимемо це поняття саме в такому розумінні.

В. Д. Дручик тлумачить поняття «майбутні вчителі фізичної культури», як «студенти вищих навчальних закладів, які спрямовують свої зусилля на отримання кваліфікації відповідно до певного терміну навчання та освітньо-кваліфікаційного рівня, що дозволить їм ефективно здійснювати фізичне виховання школярів» [238, с. 15].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «майбутні вчителі фізичної культури» в тому сенсі, яке подає О. А. Атамась. Учена визначає поняття «майбутні вчителі фізичної культури» як «студенти вищих навчальних закладів, які оволодівають кваліфікацією, що дозволить їм здійснювати професійну діяльність, пов'язану з навчанням фізичних вправ, розвитком фізичних здібностей та оздоровленням учнів загальноосвітніх навчальних закладів» [36, с. 15].

Під час аналізу наукової періодики України [364, 590, 606 та інші] та нормативно-правових документів дуже часто трапляється поняття «основна школа». У нашій роботі послуговуємось статтею 9 Закону України «Про загальну середню освіту» (редакції від 1999 року до 05.03.2017 року), у якій зазначено, що «відповідно до освітнього рівня, який забезпечується загальноосвітнім навчальним закладом (I ступінь – початкова школа, що забезпечує початкову загальну освіту, II ступінь – основна школа, що забезпечує базову загальну середню освіту, III ступінь – старша школа, що забезпечує повну загальну середню освіту, як правило, з профільним спрямуванням навчання) та особливостей учнівського контингенту існують різні типи загальноосвітніх

навчальних закладів». Отже, «основна школа» – це II ступінь загальноосвітнього рівня, що забезпечує базову загальну середню освіту учням 5–9 класів протягом 5 років навчання [266].

Таким чином, у цьому підрозділі схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Розкриття змісту цієї групи понять дозволило нам спрямувати зусилля на розкриття сутності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. У подальшій роботі це буде основою для виявлення педагогічних умов, що забезпечать підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

1.3. Науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності

Значні обсяги навчальних навантажень, інтенсифікація процесу навчання, комп'ютеризація, збільшення психологічних навантажень, погіршення екологічної ситуації, незадовільна якість фізкультурно-оздоровчої роботи призводять до значних змін у стані здоров'я дітей шкільного віку. Крім того, Н. А. Беседа та Н. Л. Бабич убачають причину погіршення здоров'я дітей і підлітків у дії таких соціально-педагогічних чинників, як «загострення екологічних проблем в Україні й світі; погіршення фінансування загальноосвітніх навчальних закладів і відсутність їх належного матеріально-технічного забезпечення; недостатня обізнаність батьків про засоби і методи збереження та зміцнення здоров'я дітей; інтенсифікація навчального процесу; епізодичне, фрагментарне застосування вчителями здоров'язбережувальних технологій на уроках та в позаурочний час; брак чітко сформованих мотивацій до здорового способу життя у вчителів та учнів тощо» [82, с. 76]. На основі аналізу різних підходів до вирішення проблеми здоров'язбереження учнів Н. А. Беседа та Н. Л. Бабич доходять висновку, що «позитивних зрушень можна досягти тільки за умови комплексних зусиль із боку держави, суспільства загалом і кожного

громадянина зокрема» [82, с. 76]. На думку вчених, «незаперечним є той факт, що ключовою фігурою в розв'язанні соціально важливого питання збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління є вчитель, і саме йому належить провідна роль у формуванні культури здоров'я учнів, адже особливості педагогічної професії покладають на педагога відповідальність за соціальне, психологічне, екологічне майбутнє молодого покоління. Це робить проблему зміцнення здоров'я дітей пріоритетною для сучасного вчителя й вимагає від нього досконалого володіння теоретичними і прикладними аспектами здоров'язбереження». Учені глибоко переконані, що саме вчитель є носієм духовних цінностей національної культури, складовою якої є культура здоров'я. Це визначає першочергове завдання педагога сучасної загальноосвітньої школи: забезпечити здоров'язбереження учнів, виховуючи в них культуру здоров'я, сутність якої полягає в гармонійному поєднанні соціальних, психологічних і біологічних чинників, що визначають їх спосіб життя. Досягненню цього значною мірою сприятиме впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес школи [82, с. 76].

Ми підтримуємо думку вчених [484, с. 392] про те, що на сьогодні одним із найбільш впливових факторів ризику для здоров'я дітей є саме освітнє середовище. Школі належить провідна роль у формуванні позитивного ставлення школярів до здоров'я та здорового способу життя. При цьому найважливішою умовою успішної діяльності педагога в галузі здоров'язбереження є компетентність у збереженні власного здоров'я та навчанні цьому молодого покоління. Нам імпонує думка М. І. Сентізової, яка розглядає здоров'язбережувальну діяльність як одну з сучасних професійних функцій учителя [601, с.483].

На пріоритетності здоров'язбережувальної функції школи постійно наголошував класик вітчизняної педагогіки В. О. Сухомлинський (1977 р). Він зазначав: «Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили. Якщо виміряти всі мої

турботи і тривоги про дітей протягом перших чотирьох років навчання, то більша половина їх – про здоров'я. Турбота про здоров'я неможлива без постійного зв'язку із сім'єю. Переважна більшість бесід з батьками, особливо в перші два роки навчання дітей у школі, – це бесіди про здоров'я малюків» [632, с. 103].

Д. В. Вікторів зазначає, що специфіка дослідження методології проблеми здоров'язбереження в освіті є багатоаспектною. Автор виділяє соціально-економічний, культурологічний та психологічний аспекти проблеми здоров'язбереження. На його думку, соціально-економічний аспект зумовлений зв'язком між економікою країни та рівнем здоров'я працездатного населення, культурологічний аспект проблеми визначений значенням здоров'я в оновленні суспільства та духовним розвитком людини, психологічний аспект проблеми здоров'язбереження передбачає виявлення професійно значимих якостей особистості, що визначають специфіку оздоровчої діяльності, а також вивчення закономірностей формування майбутнього спеціаліста як професіонала [137, с. 257].

Отже, проблема здоров'язбереження охоплює широке коло медико-біологічних, педагогічних, психологічних, соціальних та інших наук, що визначають різні погляди на аналізоване явище, підходи, організацію та технології. Саме тому відсутній єдиний погляд на проблему та безліч тлумачень її змісту. У зв'язку з цим необхідно виокремити наявні концепції та визначити термінологічний апарат нашого дослідження.

До наукового тезаурусу щодо здоров'язбережувальної діяльності нами віднесено поняття: «здоров'я», «рухова активність», «фізкультурна активність», «здоров'язбереження», «технологія», «здоров'язбережувальні технології», «здоров'язбережувальні освітні технології», «освітня технологія педагогіки здоров'язбереження», «засоби здоров'язбережувальних технологій», «здоров'язбережувальне середовище», «здоров'язбережувальне освітнє середовище», «здоров'язбережувальна педагогіка», «здоров'язбережувальна компетентність», «здоров'язбережувальна діяльність учителя фізичної культури», «здоров'язбережувальна професійна діяльність учителя фізичної культури»,

«готовність студентів до особистого здоров'язбереження», «готовність до здоров'язбережувальної діяльності», «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі», «готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» (рис.1.2).

Рис. 1.2. Науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності

Базовим поняттям цього підрозділу нашої роботи, від якого походить більшість інших визначень, є поняття «здоров'я». Отже, характеристику всієї сукупності термінологічного апарату розпочнемо саме зі здоров'я. У спеціальних джерелах є велика кількість визначень понять «здоров'я людини». Так, І. В. Шаповалова засвідчує, що існує приблизно 300 визначень поняття «здоров'я людини», тому наразі не існує загальноприйнятого трактування цього терміна [708, с. 428]. У роботі авторки визначено поняття «здоров'я» як динамічний стан організму людини, для якого характерний високий енергетичний потенціал, оптимальні адаптаційні реакції на зміни довкілля, що забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний та соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням [708, с. 428].

У різних дефініціях поняття «здоров'я» використовують безліч критеріїв, що характеризують сутність цього поняття. Учені вказують, що трактування цього поняття вимагає структурування. Тому, відповідно до сучасних уявлень, здоров'я розглядають як стан, процес та здібність. В. П. Казначеев, Р. М. Баєвський та А. П. Береснева виокремлюють три стани здоров'я: високий рівень адаптаційних можливостей організму, хвороба – зрив адаптації, проміжний – стан між здоров'ям та хворобою [40, 315]. Як зазначає Л. Х. Гаркаві зі співавторами, зміна станів (здоров'я, проміжний стан, хвороба) відбувається через ряд перехідних стадій [165]. Тому здоров'я розглядають як процес збереження та зміцнення [139, с. 7]. Здоров'я як здібність є дефініцією медико-біологічною та соціальною. За таких умов поняття здоров'я необхідно розуміти, як здібність до реалізації людиною своїх біологічних та соціальних функцій [139, с. 9]. На думку Г. Л. Апанасенка, здатність до прояву власного здоров'я залежить від психічних та духовних якостей особистості [30].

Засвідчуємо також такі визначення понять здоров'я: стан рівноваги між адаптивними можливостями організму й умовами навколишнього середовища, що постійно змінюються [121]; стабільність гомеостазу, можливість людини реалізовувати свої біологічні та соціальні функції не тільки протягом усього життя, але і в кожен конкретний період; можливість організму адаптуватися до змін середовища, знижуючи напруженість усіх функцій (Б. М. Баєвський); здатність зберігати відповідну віку стійкість в умовах різкої зміни кількісних і якісних параметрів триєдиного потоку сенсорної, вербальної і структурної інформації (І. І. Брехман).

Отже, «здоров'я» – це інтегральна категорія, що містить фізичні, психічні, соціальні та духовний компоненти. У нашому дослідженні ми будемо використовувати поняття «здоров'я» у тлумаченні, наближеному до визначення, даного Всесвітньою організацією охорони здоров'я, а саме «здоров'я» – це стан організму, для якого характерне повне фізичне, психічне та соціальне благополуччя. Виходячи з цього, можемо зазначити, що формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в

основній школі необхідно будувати так, щоб були задіяні всі позначені компоненти.

Названі компоненти здоров'я тісно пов'язані з руховою та фізкультурною активністю людини. Тому важливо визначити зазначені.

У підручнику «Теорія і методика фізичного виховання» за редакцією Т. Ю. Круцевич поняття «рухова активність» тлумачать як сукупність рухів, що спрямовані на задоволення природних потреб людини, а також навчальну та виробничу діяльність; «фізкультурна активність» – це спеціально організована м'язова діяльність, що відбувається за умов різних форм занять фізичними вправами, а також активні пересування до школи чи зі школи [642]. У дослідженні ми будемо використовувати поняття «рухова активність» та «фізкультурна активність» саме в такому тлумаченні.

У розумінні В. С. Бикова та Д. В. Вікторова «здоров'язбереження» – це динамічна характеристика життєдіяльності людини, для якої характерна наявність знань, умінь та навичок, необхідних для провадження здоров'язбережувальної діяльності та визначає в освітньому соціумі пріоритети особистості [120, с.154].

На думку Г. С. Нікіфорова, здоров'язбереження – це складний феномен, що представляє собою єдність вибірково залучених оздоровчих заходів, необхідних для якісних функціональних, фізіологічних, ціннісних характеристик людини, взаємодія і взаємовідносини яких спрямовані на збереження здоров'я [487].

Т. І. Прокопенко визначає поняття «здоров'язбереження» як гігієнічну поведінку, що ґрунтується на науково обґрунтованих санітарно-гігієнічних нормах, спрямована на збереження й зміцнення здоров'я та забезпечує високий рівень працездатності» [563].

Здоров'язбереження є цінністю і досвідом, що накопичені людством щодо свого тілесного здоров'я, фізичного розвитку і вдосконалення, зазначає Ю. В. Любимова. Воно спрямоване на задоволення важливих фізичних потреб та пов'язане з поняттями «фізичне виховання» і «фізична культура»[418].

Г. Л. Воскобойнікова узагальнює, що «здоров'язбереження» в освіті є найвищою метою і цілепокладанням суспільства у формуванні здорового

покоління – майбутнього держави, соціальною місією, яку має виконати сучасний педагог [156, с. 128].

В. В. Ткаченко під терміном «здоров'язбереження» розуміє «процес навчання й виховання в дитини навичок здорового способу життя, створення комфортних і безпечних умов перебування учнів в освітньому закладі, запобігання перевантаженню, стресам, втомі, сприяння зміцненню здоров'я дитини». Учений зазначає, що «окреслені завдання передбачають опанування майбутнім учителем фізичної культури цілого спектру технологій, що допоможуть виконувати фахові обов'язки на високому професійному рівні» [652, с. 31].

Доповнюючи всі визначення, можемо запропонувати власну дефініцію поняття «здоров'язбереження» – це спеціально організований процес, побудований на науково обґрунтованих нормах роботи та відпочинку, спрямований на збереження здоров'я та включає в себе фізкультурно-оздоровчі, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні та освітні заходи в процесі життєдіяльності людини.

Ми можемо узагальнити, що основою здоров'язбереження в школі є уроки фізичної культури, гімнастика до початку навчальних занять, фізкультурні хвилини на уроках, організоване проведення перерв, санітарно-гігієнічна просвіта у формі проведення лекцій, бесід, консультацій із проблем збереження й зміцнення здоров'я, профілактики шкідливих звичок; оформлення тематичних інформаційних стендів; організації виставок малюнків та плакатів; проведення днів і тижнів здоров'я, конкурсів, тематичних свят, спрямованих на формування відповідних умінь і навичок (здорового харчування, загартовування, самооздоровлення); внутрішньошкільні проекти за тематикою здоров'язбереження; організація і проведення спортивно-масових заходів, рухливих перерв для учнів початкової школи; спортивне вдосконалення.

Збереження здоров'я учнівської молоді вимагає розроблення та впровадження в освітній процес здоров'язбережувальних технологій.

Перш ніж визначати сутність поняття «здоров'язбережувальні технології», необхідно визначитись із розумінням поняття «технологія». На основі зіставлення даних різних літературних джерел можемо зазначити неоднозначне трактування змісту поняття «технологія», крім того, близькими до теми нашого дослідження є такі визначення, як «педагогічна технологія», «освітня технологія».

Як зазначено в роботі О. В. Лівшун, до педагогіки поняття «технологія» прийшло з виробництва, де воно схарактеризоване як «сукупність різних елементів, зокрема прийомів, операцій, дій, процесів та їхня послідовність, тобто своєрідна майстерність людини». «Технологія» постає алгоритмом, за допомогою якого досягають запланованого результату [408]. У навчальному посібнику «Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів» «технологія» – це «набір способів, засобів вибору й виконання керівного процесу з множини можливих його реалізацій. Учений виокремлює такі її компоненти: мета реалізації процесу; предмет, що підлягає технологічним змінам; способи та методи впливу; засоби технологічного впливу; упорядкованість й організація, що протиставлені стихійним процесам» [313].

Ми будемо розуміти поняття «технологія» слідом за Г. К. Селевком. Учений вважає, що «технологія» спрямована на розроблення конкретних принципів і правил, конструювання процесу застосування методів і методичних прийомів, забезпечення послідовності процедур, зорієнтованих на досягнення очікуваного результату». На думку дослідника, «у структурі всіх педагогічних технологій існує концептуальна основа; змістовна частина навчання (цілі та зміст навчання); процесуальна частина (організація навчального процесу та контроль за його перебігом, основні методи і форми навчання); діагностика ефективності навчально-виховного процесу. Кожна педагогічна технологія повинна відповідати таким основним критеріям технологічності: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтворюваність» [596].

Схарактеризуємо визначення поняття «здоров'язбережувальні технології». У відповідних джерелах засвідчено різні підходи до поняття «здоров'язбережувальні технології» (Додаток А, табл. А.1.3).

У своєму дослідженні ми будемо використовувати поняття «здоров'язбережувальні технології», що подає М. К. Смирнов [619, с. 26], а саме, як «комплексна, побудована на єдиній методологічній основі, система організаційних та психолого-педагогічних прийомів, методів, заходів, спрямованих на збереження, охорону та зміцнення здоров'я учнів, формування в них культури здоров'я, а також на піклування про здоров'я педагогів».

М. К. Смирнов виокремлює кілька груп здоров'язбережувальних технологій. Серед здоров'язбережувальних технологій, уживаних у системі освіти, учений пропонує виокремити декілька груп, у яких використовується різний підхід до охорони здоров'я, а також і різні форми і методи роботи: медико-гігієнічні технології; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'язбережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; здоров'язбережувальні освітні технології [619, с. 21]. На думку автора, здоров'язбережувальні освітні технології слід визнати найбільш значущими зі всіх перерахованих за ступенем впливу на здоров'я учнів. Головна їх відмінна ознака – не місце, де вони реалізуються, а використання психолого-педагогічних прийомів, методів, технологій, підходів до вирішення проблем, що виникають [619, с. 21].

Свою класифікацію здоров'язбережувальних технологій запропонували М. С. Гончаренко та С. Є. Лупаренко [182, с 50]. Учені виокремлюють такі типи названих технологій, як медико-гігієнічні; фізкультурно-оздоровчі технології; екологічні здоров'язбережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; лікарсько-оздоровчі технології; соціально-адаптувальні й особистісно розвивальні технології; здоров'язбережувальні освітні технології (застосування психолого-педагогічних методів і прийомів, спрямованих на здоров'язбереження дітей і підвищення ефективності навчально-виховного процесу) [182, с 50].

За останні роки фахівцями в галузі педагогіки, психології та фізичного виховання напрацьовано чимало здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій. Основу таких технологій складають різні

підходи, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я: дотримання гігієнічних норм та правил, збалансоване харчування, загартування, різноманітні фізкультурно-оздоровчі системи. З метою збереження та зміцнення здоров'я учнів учені пропонують використовувати елементи йоги [6], ушу [167], систематичні навантаження, спрямовані на розвиток витривалості [138], загартування, самомасаж, психічну саморегуляцію [594], колове тренування [711]. Дослідження багаторічного досвіду впровадження таких оздоровчих технологій у процес фізичного виховання дозволив Г. И. Семеновій стверджувати про ефективність такої роботи задля вирішення завдань здоров'язбереження [599, с. 31].

У педагогічній науці фігурує поняття «здоров'язбережувальні освітні технології». Це поняття відносно нове, тому на цей час немає єдиного його визначення, чітких критеріїв, методів та способів реалізації. Так, Н. І. Соловійова представляє здоров'язбережувальну освітню технологію як функціональну систему організаційних способів управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю учнів, що науково й інструментально забезпечує збереження й зміцнення їх здоров'я [622].

Підсумком проведеного аналізу робіт І. Ляха, Г. Б. Мейксона [422], А. М. Митяєвої [459] та Ю. В. Науменка [479] є таке визначення поняття «здоров'язбережувальні освітні технології» – це педагогічні прийоми, методи, технології, які не завдають шкоди здоров'ю учнів і педагогів, забезпечують їм безпечні умови перебування, навчання й роботи в освітньому процесі.

Л. Б. Косова вказує, що метою педагогічної технології є досягнення того чи того освітнього результату в навчанні, вихованні або розвитку. У зв'язку з цим, на думку вченої, здоров'язбережувальна технологія не може бути основною та єдиною в освітньому процесі, однак вона повинна бути однією із головних умов досягнення основної мети освітнього процесу – гармонійно розвиненої особистості [360, с. 116]. Усе вище зазначене дає можливість зробити висновок, що метою здоров'язбережувальних освітніх технологій повинно виступати забезпечення умов фізичного, психічного, соціального й духовного комфорту, що сприяють збереженню й зміцненню здоров'я суб'єктів освітнього процесу, їхньої

продуктивної навчально-пізнавальної і практичної діяльності, заснованої на раціональній організації роботи і відпочинку та культурі здорового способу життя особистості.

На нашу думку, суттєвим доповненням поняття «здоров'язберезувальні освітні технології» є визначення, яке дає В. І. Ковалько. Учений застосовує поняття «освітня технологія педагогіки здоров'язбереження», що, на його думку, є «процесом відтворення педагогічних дій з арсеналу педагогічного і методичного інструментарію в рамках зв'язку «педагог-учень», на основі системного використання форм, засобів і методів, що забезпечують досягнення запланованих результатів з урахуванням цілей і завдань педагогіки здоров'язбереження» [333, с. 17]. У своїй роботі ми будемо послуговуватися цим визначенням.

С. О. Омельченко, розглядаючи педагогіку здоров'я як науку про виховання культури здоров'я, формування здорового способу життя молодого покоління, духовний розвиток особистості, становлення людини в людині, визначають засоби здоров'язберезувальних технологій. Серед них учена називає фізичні вправи та різні форми занять фізичними вправами (фізкультурні хвилинки, гімнастику, рухливі ігри, тренінги); оздоровчі сили природи (заняття на свіжому повітрі, сонячні та повітряні ванни, водні процедури, фітотерапія, ароматерапія, вітамінотерапія); гігієнічні фактори (виконання санітарно-гігієнічних вимог, прибирання приміщень, дотримання режиму дня та режиму рухової активності, режиму харчування та сну) [506, с. 27]. Ми повністю поділяємо погляди ученої, тому у своєму дослідженні будемо використовувати поняття «засоби здоров'язберезувальних технологій» саме в такому розумінні.

С. А. Уланова, розглядаючи проблему сучасного освітнього середовища з позицій здоров'язбереження школярів, дає визначення поняття «здоров'язберезувальне середовище». Ми підтримуємо думку вченої, яка характеризує «здоров'язберезувальне середовище» як особливий спосіб діяльності освітнього закладу, що підтримує здоровий спосіб життя його суб'єктів та сприяє їх саморозвитку в набутті цінності здоров'я [665, с. 215].

С. Г. Дудко під здоров'язбережувальним навчальним середовищем розуміє таке навчальне середовище, у якому завдяки формуванню цілісності свідомості, життєствердного здоров'язбережувального образу світу учня, його здоров'язбережувальної компетентності забезпечене формування здорового способу життя дітей, відповідальне ставлення до свого здоров'я і здоров'я оточення, до довкілля; контролюють усі складові здоров'я [241, с. 7]. Учена виокремлює функціонально-структурні компоненти здоров'язбережувального навчального середовища: система знань про здоров'я, навчально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу, організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, методи забезпечення навчання в русі та формування здоров'язбережувальної компетентності учнів дидактизованою матеріально-технічною базою [241, с. 8].

З. К. Меретукова визначає «здоров'язбережувальне освітнє середовище» як цілеспрямовану професійно побудовану систему дидактичних умов, у якій засвоєння учнями знань, умінь та навичок, розвиток творчого мислення і формування їхнього емоційного-ціннісного ставлення до світу відбувається в ситуаціях фізичного, емоційного, інтелектуального, соціального та духовного комфорту, що створює сприятливий клімат для навчання [457, с. 26].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «здоров'язбережувальне освітнє середовище», що дає П. Б. Джуринський, а саме «здоров'язбережувальне освітнє середовище» – це «сукупність психолого-педагогічних, екологічних, фізкультурно-оздоровлювальних, медичних, гігієнічних, виховних чинників, що спрямовані на зміцнення та збереження здоров'я учасників освітнього процесу» [221, с.12].

Аналіз робіт В. А. Вишневського [139], С. О. Омельченко [506] та інших надає можливість нам визначити поняття «здоров'язбережувальна педагогіка» як сукупність прийомів і методів організації освітнього процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів. У свою чергу, П. Б. Джуринський указує на те, що здоров'язбережувальна організація навчально-виховного процесу в освітньому закладі передбачає раціональну організацію навчального процесу, яка необхідна

для запобігання перенавантажень, перенапружень і сприяє успішному навчанню суб'єктів навчально-виховного процесу, зміцнює та береже їхнє здоров'я [221].

Л. В. Безкорвайна поняття «здоров'язбережувальна компетентність» розглядає як «основа буття людини, де основним є усвідомлення важливості здоров'я, здорового способу життя для всієї життєдіяльності особистості» [78]. Д. Є. Воронін розглядає «здоров'язбережувальну компетентність» як «інтегральну рису особистості, що виявляється в здатності організувати й регулювати свою здоров'язбережувальну діяльність; оцінювати свою поведінку; зберігати та реалізовувати власні здоров'язбережувальні позиції, виходячи з особисто усвідомлених і засвоєних моральних норм та принципів» [155]. В. М. Ірхін вважає, що здоров'язбережувальна компетентність передбачає наявність валеологічних знань людини, які втілені в її особистісно-зумовленій соціально-професійній життєдіяльності [294, с. 49].

Для нашого дослідження важливим є визначення поняття «здоров'язбережувальна компетентність», що дає Ю. О. Павлов. Учений «здоров'язбережувальна компетентність» розглядає як інтегральну сукупність компетенцій здоров'язбереження особистості щодо її здатності й готовності до здоров'язберігаючої діяльності в соціальному та професійному середовищі. Ю. О. Павлов наголошує, що «важливим у цьому є готовність до вдосконалення резервних можливостей організму щодо виконання соціальних і професійних функцій людини незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій за умови орієнтування при цьому на формування, збереження і зміцнення як індивідуального, так і професійного здоров'я» [522, с. 459]. У дослідженні ми будемо послуговуватись саме цим тлумаченням зазначеного поняття.

Аналітичний огляд підручника «Теорія і методика фізичного виховання школярів», актором якого є Б. М. Шиян, дозволяє виокремити такі різновиди здоров'язбережувальної діяльності з фізичного виховання: 1) форми фізичного виховання протягом навчального дня (гімнастика перед заняттями, фізкультурні хвилини і фізкультурні паузи, години здоров'я, спортивні години у групах

подовженого дня), 2) позакласні заняття фізичними вправами (включають неklasифікаційні змагання, фізкультурно-художні свята, спортивно-художні вечори, дні здоров'я, 3) фізичне виховання учнів поза школою (у сім'ї, позашкільних установах, дитячих спортивних школах, дитячих екскурсійно-туристичних станціях та інших культурно-просвітницьких установах і організаціях) [723].

У своєму дослідженні ми будемо використовувати поняття «здоров'язбережувальна діяльність учителя фізичної культури» у такому трактуванні, що дає С. П. Романова: «здоров'язбережувальна діяльність учителя фізичної культури» – це процес, спрямований на отримання ним нових педагогічних сенсів цієї діяльності за рахунок створення умов, сприятливих для збагачення культурно-оздоровчих знань та досвіду, усвідомлення себе суб'єктом здоров'язбереження, прийняття і реалізації цінностей культури здоров'я [579, с. 10].

Нам імпонує визначення «здоров'язбережувальна професійна діяльність учителя фізичної культури», що дає П. Б. Джуринський. Учений вважає, що «здоров'язбережувальна професійна діяльність учителя фізичної культури» – це «складне, поліфункціональне соціальне явище з управління процесом здоров'язбереження, що передбачає впровадження фізкультурно-оздоровлювальних, еколого-гігієнічних, психовалеологічних, медико-валеологічних, оздоровчо-розвивальних та інших здоров'язбережувальних методик у навчально-виховний процес, які не зашкоджують, а сприяють зміцненню й збереженню здоров'я, спрямовані на формування здоров'язбережувального освітнього середовища» [224, с. 2]. У нашому дослідженні ми будемо використовувати поняття «здоров'язбережувальна професійна діяльність учителя фізичної культури» саме у такому тлумаченні

Для нашого дослідження важливою є думка С. В. Орєєва про те, що поняття «готовність студентів до особистого здоров'язбереження в професійній діяльності» слід тлумачити, як «інтегративну якість особистості, що поєднує наявність належних компетенцій щодо здоров'язбереження в майбутній

професійній діяльності, для якої характерна відповідальність за особисте здоров'я, усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження й адекватне сприйняття особистого здоров'я, правильна оцінка особистих життєвих ресурсів і можливостей, здатність керувати власною поведінкою та власною діяльністю щодо збереження, зміцнення та відновлення здоров'я, емоційним вставленням до цієї діяльності» [514, с. 77].

А. П. Кошель визначає поняття «готовність до здоров'язбережувальної діяльності» як «інтеграційну характеристику особистості, що заснована на визнанні здоров'я однієї з базових цінностей людини, включає систему мотивів здоров'язбережувальної діяльності, якості знань і умінь, які дозволяють їй налаштуватися, мобілізуватися на цю діяльність, тобто бути компетентним у сфері здоров'язбереження» [365, с. 236]. У своєму дослідженні ми будемо послуговуватись визначенням поняття «готовність до здоров'язбережувальної діяльності», поданим А. П. Кошель.

Таким чином, на основі аналізу наукового тезаурусу щодо здоров'язбережувальної діяльності ми сформулювали ключові поняття нашого дослідження. Підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми розглядаємо як систему організаційних і психолого-педагогічних заходів, що відбуваються в закладах вищої освіти та спрямовані на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, уміннями, навичками та досвідом, що дозволять запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання учнів протягом навчального дня та в позакласній роботі, ефективно проводити гімнастику перед заняттями, фізкультурні хвилинки і фізкультурні паузи, спортивні години в групах подовженого дня та фізкультурно-спортивні свята з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми розглядаємо як інтегративне особистісне утворення, що містить усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження, позитивну мотивацію до оздоровлення учнів, налаштованість на формування здорового способу життя та

відповідального ставлення їх до власного здоров'я і здоров'я оточення, наявність професійно важливих якостей особистості, достатніх для підвищення рухової активності та фізичної досконалості молодого покоління.

Висновки до першого розділу

У розділі проаналізовано наукову літературу щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; представлено характеристику понятійно-термінологічного апарату підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; розкрито науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності учителя фізичної культури.

Розвиток освіти є соціальною проблемою і належить до пріоритетних напрямів державної політики, вона безпосередньо пов'язана з системою національних інтересів та національної безпеки. З позицій сьогодення, коли Україна переживає надзвичайно складні часи, саме фахівці-професіонали мають забезпечити розвиток нашої країни, її економіки на основі високих технологій та якості життя населення відповідно до вимог ХХІ століття.

Науковці ґрунтовно розглядають та аналізують різні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти (О. Ю. Ажиппо, П. Б. Джуринський, Є. А. Захаріна, Л. І. Іванова, Н. І. Степанченко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян та ін.). Вони вказують, що в теорії й практиці вищої освіти накопичено значний досвід, що охоплює різні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Вказано, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі повинна бути спрямована на забезпечення позитивного ставлення студентів до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; оволодіння професійно орієнтованими знаннями, уміннями та навичками щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній

школі; набуття практичного досвіду здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в процесі проведення практик.

З-поміж чинників, що негативно впливають на здоров'я учнів, названо: підвищення обсягу та інтенсивності тижневого навчального плану, зростання кількості нових предметів, у програмах закладів загальної середньої освіти, нових програм і підручників, орієнтованих на обдарованих школярів і школярів з високими навчальними можливостями; створення нових інноваційних освітніх установ (гімназій, ліцеїв, спеціальних шкіл і класів з додатковим і поглибленим вивченням предметів), що не враховують правила здоров'язбережувальної педагогіки; низька ефективність консультування і просвіти в системі педагогічного здоров'язбережувального супроводу шкільної освіти; недостатня професійна компетентність учителів фізичної культури щодо застосування здоров'язбережувальних технологій; пасивна позиція вчителів у проведенні здоров'язбережувальних позакласних і позашкільних заходів; слабо розвинена система інтеграції змісту предметів, орієнтованих на формування здорового способу й стилю життєдіяльності; недостатність інформаційних ресурсів із комплексного підходу до розроблення і реалізації програм здоров'я; зниження обсягу та якості профілактичної роботи серед учнів; низька рухова активність, що негативно впливає на психофізичний стан учнів; недостатня ефективність міжвідомчої співпраці школи з громадськими організаціями з охорони здоров'я. Усе це сприяє прояву надмірного психофізичного перевантаження в школярів і тривалому відновленню їхніх фізичних, психічних і моральних сил. У зв'язку з цим школі потрібний здоров'язбережувальний спосіб навчання дітей і підлітків, потрібні цілеспрямовані наукові дослідження щодо реалізації здоров'язбережувальних технологій, методик і програм, які повинні мати системний характер і орієнтувати освітню практику на відновлення, збереження й примноження індивідуального здоров'я школярів. Тому з цією метою в процесі професійної підготовки необхідно формувати готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності.

Підкреслено, що оздоровча, рекреаційна та відновлювальна спрямованість занять з фізичної культури потребує такого вчителя фізичної культури, що володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, серед яких важливе місце займають методики самомасажу, коригувальної гімнастики для очей, корекції постави та тілобудови, профілактики шкільної та побутової гіподинамії, методи самоконтролю стану здоров'я та фізичного розвитку.

Реалізація здоров'язбережувальної функції освіти полягає в систематичному долученні суб'єктів педагогічного процесу в активну здоров'язбережувальну діяльність у навчальній і позаурочний час з урахуванням комплексу психолого-педагогічних умов: упровадження в педагогічний процес принципів здоров'язбережувальної освіти, здоров'язбережувальних педагогічних технологій, організацію здоров'язбережувального педагогічного процесу, психолого-педагогічного супроводу індивідуальної освітньої траєкторії учня, моніторингу стану здоров'я і, що важливо, ставлення до здоров'я учнів і вчителів й виявлення особливостей впливу навчально-виховного процесу на здоров'я особистості.

У розділі уточнено сутність понять:

– фізкультурну освіту розглядаємо як одну зі складових педагогічного процесу з фізичного виховання, що полягає у створенні фонду життєво необхідних умінь і навичок учнів, а також засвоєнні спеціальних теоретико-методичних знань про закономірності фізичного вдосконалення й оздоровлення людини;

– підготовку розглядаємо як систему, для якої характерні взаємозв'язок і взаємодія структурних компонентів, сукупність яких забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети вищої освіти;

– професійну підготовку розглядаємо як процес накопичення фонду знань, умінь і навичок у певній царині діяльності та процес формування й розвитку готовності майбутніх учителів до роботи з учнями закладів загальної середньої освіти;

– здоров'язбереження розглядаємо як спеціально організований процес, що побудований на науково-обґрунтованих нормах роботи та відпочинку,

спрямований на збереження здоров'я та передбачає фізкультурно-оздоровчі, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні та освітні заходи в процесі життєдіяльності людини;

– здоров'язбережувальні освітні технології розглядаємо як педагогічні прийоми, методи, технології, які не завдають шкоди здоров'ю учнів і педагогів, забезпечують їм безпечні умови перебування, навчання й роботи в освітньому процесі;

– здоров'язбережувальну педагогіку розглядаємо як сукупність прийомів і методів організації освітнього процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів.

Підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як систему організаційних і психолого-педагогічних заходів, що відбуваються в закладах вищої освіти та спрямовані на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та досвідом, які дозволять запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання учнів протягом навчального дня та в позакласній роботі та ефективно проводити гімнастику перед заняттями, фізкультурні хвилинки і фізкультурні паузи, спортивні години в групах подовженого дня та фізкультурно-спортивні свята з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як інтегративне особистісне утворення, що містить усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження, позитивну мотивацію до оздоровлення учнів, налаштованість на формування здорового способу життя та відповідального ставлення їх до власного здоров'я і здоров'я оточення, наявність професійно важливих якостей особистості, достатніх для підвищення рухової активності та фізичної досконалості молодого покоління.

Указано, що в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі важливо забезпечити формування їх здоров'язбережувальної компетентності, що, на нашу

думку, являє собою сукупність комплексу ознак: ціннісного ставлення до здоров'я; володіння знаннями щодо факторів позитивного впливу на життя та загальний стан організму, правил особистої гігієни, безпеки життєдіяльності, надання первинної медичної допомоги, загально-теоретичних основ організації та побудову процесу фізичного виховання, основи здоров'язбереження, культури здоров'язбереження та цінності здоров'я, значення способу життя для збереження здоров'я, здоров'язбережувальних технологій та фізіологічних основ працездатності організму; володіння засобами та методами фізичного виховання школярів, вміннями розробляти індивідуальні оздоровчі програми, організовувати здоров'язбережувальну діяльність; вести здоровий спосіб життя та піклуватися про власне здоров'я; контролювати фізичний стан та об'єктивно оцінювати стан здоров'я, формувати цінності здоров'язбереження.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [52, 55, 56, 68, 69 70, 72].

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА МЕТОДИКА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

2.1. Ретроспективний аналіз навчальних планів підготовки вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти України

Основними документами, що регламентують організацію та зміст навчального процесу в закладі вищої освіти є навчальний план, робочий навчальний план та програми навчальних дисциплін.

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 1 липня 2014 р.) навчальний план є нормативним документом вищого навчального закладу, що складений для різних форм навчання на підставі освітньо-професійної програми і затверджений ректором. Заклад вищої освіти на підставі відповідної освітньої програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ECTS та в годинах, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного й підсумкового контролю, обсяг часу, передбачений на самостійну роботу студентів.

Розробка та обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі не можлива без ретельного аналізу змісту навчальних планів, що регламентують навчальний процес у закладах вищої освіти. Так, Є. А. Захаріна в своїй монографії представила аналіз навчальних планів, за якими готують майбутніх учителів фізичної культури в Бердянському державному педагогічному університеті, Класичному приватному університеті, Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, Львівському державному університеті фізичної культури, Миколаївському державному університеті імені В. О. Сухомлинського, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка,

Чернігівському державному педагогічному університету імені Т.Г. Шевченка. Учена робить висновок, що навчальні плани мають розбіжності, що, на її думку, зумовлено відсутністю державних стандартів, історичними та географічними особливостями вищих навчальних закладів [274, с. 220–246]. Л. І. Іванова, аналізуючи навчальні плани різних навчальних закладів України фізкультурного профілю, указує на наявність неоднозначного підходу до планування в них навчальних дисциплін [306, с. 404].

У нашій роботі ми зосередили увагу на аналізі навчальних планів провідних закладів вищої освіти України, у яких здійснюється підготовка майбутніх учителів фізичної культури, зокрема, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Зазначимо, що в період із 2008 року по 2016 рік підготовка майбутніх учителів фізичної культури відбувалася на основі п'яти навчальних планів. Тривалість підготовки бакалаврів у галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» за напрямом підготовки «Фізичне виховання», а з 2016 року в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю «Середня освіта (Фізична культура)» становить 4 роки.

Навчальний план № 459 визначав зміст підготовки студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького в галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» з напряму підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» впродовж 2008–2011 років (Додаток Б, табл. Б.2.1). Після завершення навчання студентам присвоювали кваліфікацію «Бакалавр фізичного виховання і спорту, вчитель фізичної культури».

Загальний обсяг підготовки становив 8481 годину, що на той час відповідало 235,58 кредитам ECTS. Відповідно, вартість кредиту дорівнювала 36 годинам. Кількість аудиторних годин та самостійної роботи дорівнювала 3276 та 5206 годинам, що по відношенню до загального обсягу становило 38,6% та 61,4%

відповідно. Навчальним планом було передбачено 70 обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін, 28 іспитів, 66 заліків і 2 курсові роботи.

Навчальні дисципліни були розподілені на нормативну, вибірккову та практичну частини. Співвідношення обсягу годин нормативної, вибіркової та практичної часток до загального обсягу годин становило 88,1%, 0,8% та 11,0%.

Нормативна частина складалася з циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки – 16 дисциплін, циклу природничо-наукової підготовки – 14 дисциплін, циклу професійно-орієнтованої підготовки – 35 дисциплін. Співвідношення циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки до загального обсягу годин навчання становило 15,0%, циклу природничо-наукової підготовки – 17,8% та циклу професійно-орієнтованої підготовки 55,3%, що відповідало 1269 годинам, 1512 годинам і 4692 годинам відповідно.

Вибіркова частина містила цикл дисциплін самостійного вибору студента (професійної підготовки), нею було передбачено 1 навчальну дисципліну. Співвідношення циклу дисциплін самостійного вибору студента до загального обсягу годин навчання становило 0,8%, що відповідало 72 годинам.

Практичною частиною передбачено 4 практики (організаційна, педагогічна, в оздоровчих таборах, тренерська). Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 11,0%, що відповідало 936 годинам. Атестація здобувачів вищої освіти передбачала 2 іспити – «Теорія, методика і організація фізичної культури», «Медико-біологічні основи фізкультури і спорту» та захист кваліфікаційної роботи.

Навчальний план № 414 визначав зміст підготовки студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького в галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» з напряму підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» впродовж 2009–2012 років (Додаток Б, табл. Б.2.2). Після завершення навчання студентам присвоювали кваліфікацію «Бакалавр фізичного виховання».

Загальний обсяг підготовки становив 8640 годин, що відповідало 240 кредитам ECTS. Відповідно вартість кредиту відповідала 36 годинам. Кількість

аудиторних годин та самостійної роботи дорівнювала 3576 та 5064 годинам, що по відношенню до загального обсягу становило 41,4% та 58,6% відповідно. Можемо відзначити незначне збільшення частки аудиторних годин порівняно з навчальним планом №459. Навчальним планом передбачено 73 обов'язкові для вивчення навчальні дисципліни, 28 іспитів, 69 заліків та 3 курсові роботи.

Навчальні дисципліни були розподілені на нормативну, вибірккову та практичну частини. Співвідношення обсягу годин нормативної, вибіркової та практичної часток до загального обсягу годин змінилося в напрямі збільшення вибіркової частки та становило 72,1%, 17,9% та 10,0% відповідно.

Нормативна частина складалася з циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки – 5 дисциплін, циклу природничо-наукової підготовки – 10 дисциплін, циклу професійної та практичної підготовки – 32 дисципліни. Співвідношення циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки до загального обсягу годин навчання становило 6,7%, циклу природничо-наукової підготовки – 11,9% та циклу професійно-орієнтованої підготовки 53,5%, що відповідало 576 годинам, 1026 годинам та 4626 годинам відповідно.

Вибіркова частина містила цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу – 6 дисциплін та цикл дисциплін вільного вибору студента – 17 дисциплін. Співвідношення циклу дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу до загального обсягу годин навчання становило 9,6%, циклу дисциплін вільного вибору студента – 8,3% що відповідало 828 та 720 годинам.

Практична частина визначала практичну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, нею було передбачено 3 практики (виробнича педагогічна практика в загальноосвітній школі, в оздоровчих таборах, тренерська). Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 10,0%, що відповідало 864 годинам.

Атестація здобувачів вищої освіти передбачала 2 іспити, а саме – «Теорія, методика і організація фізичної культури», «Медико-біологічні основи фізкультури і спорту» та захист кваліфікаційної роботи.

Навчальний план № 999 визначав зміст підготовки студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького в галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» з напрямку підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» впродовж 2012–2015 років (Додаток Б, табл. Б.2.3). По завершенню навчання студентам присвоювали кваліфікацію «Бакалавр фізичного виховання. Вчитель фізичної культури загальноосвітнього навчального закладу».

Загальний обсяг підготовки становив 8640 годин, що відповідало 240 кредитам ECTS. Відповідно вартість кредиту відповідала 36 годинам. Кількість аудиторних годин та самостійної роботи дорівнювала 3280 та 5360 годинам, що стосовно до загального обсягу становило 38,0% та 62,0% відповідно. Навчальним планом передбачено 83 обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін, 28 іспитів, 54 заліки та 2 курсові роботи.

Навчальні дисципліни були розподілені на нормативну, вибірккову та практичну частини. Співвідношення обсягу годин нормативної, вибіркової та практичної частин до загального обсягу годин знову змінилося в напрямі збільшення вибіркової частини та становило 65,6%, 26,3% та 8,1% відповідно.

Нормативна частина складалася з циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки – 6 дисциплін, циклу професійної та практичної підготовки – 32 дисциплін, циклу математичної, природничо-наукової підготовки – 8 дисциплін. Співвідношення циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки до загального обсягу годин навчання становило 7,5%, циклу професійної та практичної підготовки – 45,2% та циклу математичної, природничо-наукової підготовки 12,9%, що відповідало 648 годинам, 3906 годинам та 1116 годинам відповідно.

Вибіркова частина містила цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу – 15 дисциплін та цикл дисциплін вільного вибору студента – 18 дисциплін. Співвідношення циклу дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу до загального обсягу годин навчання становило 22,9%, циклу дисциплін вільного вибору студента – 3,3%, що відповідало 1980 та 288 годинам.

Практична частина визначала практичну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, нею було передбачено 4 практики (ознайомлювальна, педагогічна практика в загальноосвітній школі, практика за профілем майбутньої роботи, педагогічна практика в молодшій школі). Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 8,1%, що відповідало 702 годинам.

Атестація здобувачів вищої освіти передбачала 2 іспити – «Теорія, методика і організація фізичної культури», «Медико-біологічні основи фізкультури і спорту» та захист кваліфікаційної роботи.

Навчальний план №1743 визначав зміст підготовки студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького в галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» з напрямку підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» впродовж 2015–2018 років (Додаток Б, табл. Б.2.4). Після завершення навчання студентам присвоювали кваліфікацію «Бакалавр фізичного виховання. Вчитель фізичної культури загальноосвітнього навчального закладу».

Загальний обсяг підготовки становив 7200 годин, що відповідало 240 кредитам ECTS. Відповідно вартість кредиту дорівнювала 30 годин. Кількість аудиторних годин та самостійної роботи дорівнювала 2788 та 4412 годин, що стосовно до загального обсягу становило 38,7% та 61,3% відповідно. Навчальним планом передбачено 50 обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін, 26 іспитів, 40 заліків та 1 курсова робота.

Структура цього навчального плану дещо відрізняється від навчального плану № 999. Навчальні дисципліни були розподілені на три цикли: дисципліни гуманітарної та соціально-економічної підготовки, дисципліни математичної та природничо-наукової підготовки, дисципліни професійної та практичної підготовки. Співвідношення обсягу годин за циклами до загального обсягу становило 12,1%, 16,3% та 71,7% відповідно на дисципліни гуманітарної та соціально-економічної підготовки, дисципліни математичної та природничо-наукової підготовки, дисципліни професійної та практичної підготовки.

Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки поділявся на нормативні дисципліни (4 дисципліни) та за вибором студента (6 дисциплін).

Співвідношення обсягу нормативних дисциплін та за вибором студента до загального обсягу годин навчання становило 8,3% та 3,8%, що відповідало 600 та 270 годинам відповідно.

Цикл математичної та природничо-наукової підготовки поділений на нормативні дисципліни (5 дисциплін), дисципліни за вибором вищого навчального закладу (1 дисципліна) і за вибором студента (4 дисципліни). Співвідношення обсягу нормативних дисциплін, дисциплін за вибором вищого навчального закладу та за вибором студента до загального обсягу годин навчання становило 12,5%, 1,3% та 2,5%, що відповідало 900, 90 та 180 годинам відповідно.

Цикл професійної та практичної підготовки також поділявся на нормативні дисципліни (10 дисциплін), дисципліни за вибором вищого навчального закладу (10 дисциплін) і за вибором студента (10 дисциплін). Співвідношення обсягу нормативних дисциплін, дисциплін за вибором вищого навчального закладу та за вибором студента до загального обсягу годин навчання становило 36,3%, 16,8% та 18,8%, що відповідало 2600, 1209 та 1350 годинам відповідно.

Практична частина підготовки майбутніх учителів фізичної культури передбачала виробничу переддипломну, виробничу педагогічну, виробничу тренерську та навчально-ознайомлювальну практику. Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 10,0%, що відповідало 720 годинам.

Атестація здобувачів вищої освіти передбачала 2 іспити – «Теорія, методика і організація фізичної культури», «Медико-біологічні основи фізкультури і спорту» та захист кваліфікаційної роботи.

Постановою Кабінету міністрів України (від 29 квітня 2015 року, №266) було затверджено новий перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Відповідно до цього документу, в навчальному плані № 2222, що визначав зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького впродовж 2016–2019 років було змінено шифр та назву галузі знань, код та назву спеціальності. У таблиці 2.1 представлено порівняльний аналіз

шифрів та назв галузі знань, кодів і назв спеціальності щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури відповідно до навчальних планів 2008–2015 рр. та 2016 року.

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз шифрів та назв галузі знань, спеціальності та напрямку підготовки відповідно до навчальних планів підготовки бакалаврів фізичного виховання (учителів фізичної культури) до і після 2015 року

Перелік	Навчальні плани	
	2008-2015 рр	2016 року
Шифр галузі	0102	01
Назва галузі	Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	Освіта/педагогіка
Код напрямку підготовки	6.010201	
Напрямок підготовки	Фізичне виховання	
Код спеціальності		014
Назва спеціальності		Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Отже, підготовка бакалаврів фізичного виховання (учителів фізичної культури) з 2016 року відбувалася відповідно до галузі знань 01 Освіта/педагогіка за спеціальністю – Середня освіта (за предметними спеціальностями). Згідно з навчальним планом, по завершенню навчання студентам присвоювали кваліфікацію «Бакалавр з середньої освіти (Фізичне виховання). Вчитель загальноосвітнього навчального закладу. Тренер з обраного виду спорту» (таблиця 2.2).

Загальний обсяг підготовки становив 7200 годин, що відповідало 240 кредитам ECTS. Відповідно вартість кредиту дорівнювала 30 годин. Кількість аудиторних годин та самостійної роботи дорівнювала 2472 та 4728 годин, що стосовно до загального обсягу становило 34,3% та 65,7% відповідно та вказує на збільшення частки самостійної підготовки студентів. Навчальним планом передбачено 47 обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін, 24 іспити, 43 заліки та 2 курсові роботи.

Таблиця 2.2

**Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів
фізичної культури в Черкаському національному університеті
імені Богдана Хмельницького (2016–2019 рр.)**

Зміст освітнього процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість дисциплін	Кількість практик	Кількість курсових	Кількість іспитів	Кількість заліків
1. Цикл загальної підготовки	1830	25,4	19			7	13
1.1. Нормативні дисципліни	1140	15,8	8			6	6
1.2. Дисципліни за вибором студента	690	9,6	11			1	7
2. Цикл професійної підготовки	5370	74,6	32	4	2	17	30
2.1. Нормативні дисципліни	2460	34,2	9		1	10	13
2.2. Дисципліни за вибором ВНЗ	1080	15,0	9		1	6	6
2.3. Дисципліни за вибором студента	1110	15,4	10			1	7
2.4. Практична підготовка	720	10	4	4			4
Разом	7200	100	51	4	2	24	43

Структура усього навчального плану також зазнала змін. Навчальні дисципліни були розподілені на два цикли: дисципліни загальної та професійної підготовки. Співвідношення обсягу годин за циклами стосовно до загального обсягу становило 25,4% та 74,6% відповідно на дисципліни загальної та професійної підготовки.

Цикл загальної підготовки поділявся на нормативні дисципліни (8 дисципліни) та за вибором студента (11 дисциплін). Співвідношення обсягу нормативних дисциплін та за вибором студента до загального обсягу годин навчання становило 15,8% та 9,6%, що відповідало 1140 та 690 годинам відповідно.

Цикл професійної підготовки поділявся на нормативні дисципліни (9 дисциплін), дисципліни за вибором вищого навчального закладу (9 дисциплін), дисципліни за вибором студента (10 дисциплін) та практичну підготовку, що передбачала 4 практики. Співвідношення обсягу нормативних дисциплін, дисциплін за вибором вищого навчального закладу та за вибором студента до

загального обсягу годин навчання становило 34,2%%, 15,0% та 15,4%, що відповідало 2460, 1080 та 1110 годинам відповідно. Практична частина підготовки майбутніх учителів фізичної культури, передбачала виробничу фахову практику, навчальну ознайомлювальну практику, виробничу переддипломну практику, виробничу педагогічну практику. Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 10,0%, що відповідало 720 годинам.

Атестація здобувачів вищої освіти передбачала 2 іспити – «Теорія, методика і організація фізичної культури», «Медико-біологічні основи фізкультури і спорту» та захист кваліфікаційної роботи.

У таблиці 2.3 узагальнено представлено порівняльний аналіз загальної кількості обов'язкових дисциплін, кредитів ECTS, годин аудиторної та самостійної роботи, екзаменів, заліків та практик відповідно до навчальних планів, що визначали підготовку майбутніх учителів фізичної культури в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького впродовж 2008–2016 рр.

Таблиця 2.3

Порівняльний аналіз навчальних планів підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького впродовж 2008–2016 рр.

Показники	Навчальний плани				
	№ 459, рік вступу 2008	№ 414, рік вступу 2009	№999, рік вступу 2012	№ 1743, рік вступу 2014	№ 2222, рік вступу 2016
Загальна кількість обов'язкових дисциплін	65	69	79	50	47
Кількість кредитів ECTS	235,58	240	240	240	240
Загальна кількість годин	8481	8640	8640	7200	7200
Кількість аудиторних годин	3276	3576	3280	2788	2472
Самостійна робота	5205	5064	5360	4412	4728
Кількість екзаменів	28	28	28	26	24
Кількість заліків	66	69	54	40	43
Кількість практик	4	3	4	4	4

Можемо відзначити, що навчальні плани різняться між собою за кількістю обов'язкових для вивчення дисциплін. У навчальних планах 2008, 2009 та 2012

років поступово збільшувалася кількість обов'язкових дисциплін, відповідно 65, 69 та 79. Аналіз навчальних планів 2014 та 2016 років указує на загальну тенденцію до зменшення обов'язкових дисциплін, вони містили відповідно 50 та 47 дисциплін. Також можемо зауважити те, що в структурі загальної підготовки значно зросла частка дисциплін за вибором. Так, у навчальному №459 (2008–2011 рр.) цикл дисциплін самостійного вибору студента містив лише одну дисципліну та 72 години, крім того, у наступних навчальних планах з'являються дисципліни за вибором вищого навчального закладу, їх частка разом із дисциплінами вільного вибору студента в навчальному плані №2222 (2016-2019 рр.) досягла максимуму і складала 30 дисциплін та 2880 годин.

У навчальних планах загальний обсяг часу на підготовку бакалавра визначено кількістю академічних годин та кредитів ECTS. Відповідні нормативні документи Міністерства освіти та науки визначають загальний обсяг навчального часу та ціну кредиту ECTS (стосовно академічних годин). Характерною особливістю досліджуваного періоду є зміни щодо загального обсягу підготовки бакалавра та співвідношення кредиту ECTS до кількості академічних годин. Так, у навчальному плані 2008 року загальний обсяг підготовки становив 8481 годину, що на той час відповідало 235,58 кредитам ECTS, вартість кредиту дорівнювала 36 годинам. За кількістю кредитів ECTS з 2009 року включно відмінностей між навчальними планами не було, вони становили 240 кредитів, проте з'ясовано, що загальна кількість годин зменшилася та змінилася відповідно вартість кредитів ECTS. Так, загальна кількість академічних годин у навчальних планах 2009 та 2012 років становила 8640 годин, вартість кредиту ECTS дорівнювала 36 годин, а в навчальних планах 2014 та 2016 років загальна кількість академічних годин становила 7200 годин, вартість кредиту ECTS дорівнювала 30 годинам.

Для нашої роботи дуже важливим було вивчити особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в провідних закладах вищої освіти України фізкультурного профілю.

У таблиці 2.4 представлено основні характерні особливості навчального плану Львівського державного університету фізичної культури

імені Івана Боберського на 2016–2019 роки. У Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського загальний обсяг підготовки, так само як і в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького, становив 7200 годин, що відповідало 240 кредитам ECTS. Кількість аудиторних годин та самостійної роботи (з урахуванням практик) дорівнювала 3689 та 3511 годинам, що стосовно до загального обсягу становило 51,2% та 47,3%. Навчальним планом передбачено 57 обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін, 29 іспитів, 35 заліків та 1 курсову роботу.

Таблиця 2.4

Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів фізичної культури у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського (2016–2019 рр.)

Зміст освітнього процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість дисциплін	Кількість практик	Кількість курсових	Кількість іспитів	Кількість заліків
1. Цикл загальної підготовки	2340	32,5	25			14	10
1.1. Нормативні дисципліни	2070	28,8	19			14	7
1.2. Вибіркові дисципліни	270	3,8	6				3
2. Цикл професійної підготовки	4860	67,5	32	3		15	25
2.1. Нормативні дисципліни	2670	37,1	24			14	14
- Практична підготовка	660	9,2		3			3
2.2. Вибіркові дисципліни	1530	21,3	8		1	1	8
Разом	7200	100	57	3	1	29	35

Після завершення навчання студентам присвоювали кваліфікацію «бакалавр освіти» за предметною спеціалізацією «Фізична культура».

Навчальні дисципліни були розподілені на два цикли: дисципліни загальної та професійної підготовки. Співвідношення обсягу годин за циклами стосовно до загального обсягу становило 32,5% та 67,5% відповідно на дисципліни загальної та професійної підготовки.

Цикл загальної підготовки поділявся на нормативні дисципліни (19 дисциплін) та вибіркові дисципліни (6 дисциплін). Співвідношення обсягу

нормативних та вибірових дисциплін до загального обсягу годин навчання становило 28,8% та 3,8%, що відповідало 2070 та 270 годинам відповідно.

Цикл професійної підготовки також поділявся на нормативні дисципліни (24 дисципліни) та вибірові дисципліни (8 дисциплін). До нормативних дисциплін належала практична підготовка, що передбачала 3 практики. Співвідношення обсягу нормативних та вибірових дисциплін до загального обсягу годин навчання становило 46,3% та 21,3%, що відповідало 3330 та 1530 годинам відповідно. Практична частина підготовки майбутніх учителів фізичної культури, передбачала педагогічну, тренерську та організаційну практику. Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 9,2%, що відповідало 660 годинам.

Атестація здобувачів вищої освіти передбачала 2 іспити – «Теорія і методика фізичного виховання» та «Медико-біологічні основи фізичного виховання».

У додатку Б (табл. Б.2.5) нами представлено основні характерні особливості навчального плану, що визначали підготовку майбутніх учителів фізичної культури в національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова на 2017–2020 роки.

Загальна структура навчального плану підготовки майбутніх учителів фізичної культури в національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова має стандартний вигляд. Вона містить визначення галузі знань, спеціальність, додаткову спеціалізацію, кваліфікацію, термін навчання, а також графік навчального процесу, бюджет часу (у тижнях), практику, підсумкову атестацію та план навчального процесу.

У національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова загальний обсяг підготовки, так само як і в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького та Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського, становив 7200 годин, що відповідало 240 кредитам ECTS.

Кількість аудиторних годин (з урахуванням практик та додаткової спеціальності) відповідала 2442 годинам – додаткова спеціальність «спортивно-оздоровчий туризм», 2444 годинам – додаткова спеціальність «спортивно-масова робота», 2442 годинам – додаткова спеціальність «допризовна підготовка» та самостійної роботи, відповідно, 4758 годин, 4756 годин, 4758 годин.

Аналіз навчального плану (додаток 7) дозволив нам установити певні відмінності його структури та змісту порівняно з планами навчального процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Черкаському національному університеті та у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського. Навчальні дисципліни розподілені на нормативну, вибірково частини та практичну підготовку. Співвідношення обсягу годин між нормативною, вибірковою частинами та практичною підготовкою відповідно до загального обсягу становило 50%, 37,5% та 12,5 %.

Нормативна частина плану навчального процесу складалася з циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки, циклу фундаментальної, природничо-наукової підготовки і циклу професійної та практичної підготовки. Співвідношення циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки до загального обсягу годин навчання становило 8,6%, циклу природничо-наукової підготовки – 16,3% та циклу професійно-орієнтованої підготовки 25,0%, що відповідало 630 годинам, 1170 годинам та 1800 годинам відповідно. Нормативною частиною плану навчального процесу було передбачено 2 курсові роботи, 19 іспитів та 11 заліків.

Вибіркова частина плану навчального процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури в національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова суттєво відрізнялася від частини плану Черкаського національного університету та Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського. Так, із таблиці 2.9 видно, що вибіркова частина плану навчального процесу поділялася на цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу та цикл дисциплін вільного вибору студента. Співвідношення циклу дисциплін самостійного вибору вищого навчального

закладу із загальним обсягом годин навчання становило 12,5%, циклу дисциплін вільного вибору студента – 25,0%, що відповідало 900 та 1800 годинам. Окрім цього, цикл дисциплін вільного вибору студента також був поділений на блоки залежно від однієї з трьох додаткових спеціальностей: «спортивно-оздоровчий туризм»; «спортивно-масова робота», «допризовна підготовка». Вибірковою частиною плану навчального процесу для додаткової спеціальності «спортивно-оздоровчий туризм» передбачено 1 курсову роботу, 5 іспитів та 17 заліків; для додаткової спеціальності «спортивно-масова робота» передбачено 1 курсову роботу, 5 іспитів та 15 заліків; для додаткової спеціальності «допризовна підготовка» – 1 курсову роботу, 5 іспитів та 16 заліків.

Практична частина визначала кількість та обсяг (у годинах та кредитах) практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. Практична підготовка передбачала 5 практик: (навчальна (культурологічна), навчальна (пропедевтична), педагогічна (у літньому таборі), педагогічна, виробнича за профілем). Частка практичної підготовки в загальному обсязі годин навчання становила 12,5%, що відповідало 900 годинам.

Атестація здобувачів вищої освіти передбачала комплексний кваліфікаційний іспит.

Після завершення навчання студенти мали можливість отримати одну з таких кваліфікацій: бакалавр освіти (фізична культура), учитель фізичної культури, організатор спортивно-оздоровчого туризму; бакалавр освіти (фізична культура), учитель фізичної культури, керівник спортивної секції з футболу; бакалавр освіти (фізична культура), учитель фізичної культури, учитель допризовної підготовки.

Порівняльний аналіз навчальних планів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського та національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (галузь знань 01 Освіта/педагогіка за

спеціальністю – Середня освіта, 2016–2019 роки) показав багато спільного між ними, проте дозволив виявити й деякі відмінності (Додаток Б, табл. Б.2.6).

Спільним у проаналізованих навчальних планах є термін навчання та загальний обсяг підготовки. Можемо назвати такі відмінності: обсяг аудиторної та самостійної підготовки, співвідношення годин за циклами підготовки, кількість практик, обов'язкових дисциплін, іспитів, заліків, курсових робіт, також певні розбіжності мають місце в атестації здобувачів вищої освіти та формулюванні кваліфікації.

Таким чином, виконано ретроспективний аналіз навчальних планів підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти України. Розкрито змістовне наповнення, виявлені відмінності в структурі та обсязі підготовки, представлено динаміку змін щодо співвідношення різних розділів підготовки. Результати, представлені в цьому підрозділі роботи, будуть основою для подальшого наукового пошуку щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Вважаємо, що на сьогодні значним резервом для удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є розробка державного освітнього стандарту за названою спеціальністю.

2.2. Структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури дозволяє стверджувати, що цьому аспекту не приділяли належної уваги. Питання, пов'язані з підготовкою майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, представлені в різних навчальних дисциплінах фрагментарно. Тому не можна очікувати, що такі умови можуть забезпечити майбутнім учителям необхідний рівень володіння знаннями, уміннями та навичками щодо здоров'язбережувальної діяльності в умовах їхньої професійної діяльності. Проте, на нашу думку, наукова проблема

формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності на сьогодні – одна з центральних проблем педагогіки вищої школи.

Ми вважаємо, що нині склалися передумови для теоретичного осмислення проблеми формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Так, на основі аналізу наукових робіт ми визначили основні напрями досліджень із питань удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: організаційно-педагогічні аспекти; багаторівнева підготовка фахівців; особистісно-орієнтоване навчання; розробка окремих складових професійно-педагогічної підготовки; допрофесійна підготовка; використання національних традицій; виховна робота зі студентами; удосконалення методики підготовки; розробка психолого-педагогічних засад професійної освіти; оновлення змісту спортивної та загально-педагогічної підготовки; формування професійної компетентності та готовності вчителя; формування педагогічної майстерності, професійної культури і творчості майбутнього вчителя; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчання; удосконалення системи самостійної роботи студентів; підготовка студентів до науково-педагогічної роботи; удосконалення системи контролю й управління освітнім процесом тощо.

Готовність до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури розглянуто в контексті таких проблем: готовність майбутніх учителів фізичної культури до корекційної-оздоровчої роботи з учнями початкових класів [654, с. 44–48], готовність до використання фізкультурно-оздоровчих технологій [134, с. 406], готовність до роботи з учнями з відхиленнями в стані здоров'я [303], готовність до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи [275], готовність до впровадження технологій оздоровчого фітнесу [36], загальнопедагогічна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання [627] тощо.

Можемо узагальнити, що процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі складний,

багатогранний та змістовний. Більшість науковців розглядають підготовку студентів до формування професійних якостей та готовність до різних видів діяльності як процеси, які мають власні особливості та закономірності. Але на сьогодні не існує спеціально розробленої та експериментально обґрунтованої системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Це вимагає визначення та обґрунтування структури та характеристики компонентів готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

А. І. Шурхал зазначає, що «сутність готовності особистості до педагогічної діяльності виражається в діалектичній єдності всіх її структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин. Цьому найповніше відповідає її розуміння як інтегративного особистісного утворення, що є регулятором і умовою успішної професійної діяльності вчителя» [724, с. 266].

Обґрунтування структури готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вимагає ретельного аналізу поглядів учених щодо структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до різних видів професійної діяльності (Додаток В).

Аналіз багатьох наукових поглядів засвідчив відсутність єдиних підходів до структури готовності майбутніх учителів фізичної культури, що, на нашу думку, зумовлено складністю та багатогранністю професійної діяльності.

Рис. 2.1. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

На основі вище зазначеного ми виокремили такі структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: аксіологічний, гносеологічний, праксеологічний та особистісний (рис. 2.1).

У загальній структурі готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі кожний компонент характеризує певні якості особистості. Запорукою формування якісного рівня готовності до цього виду професійної діяльності є комплексний підхід.

Схарактеризуємо кожний названий вище компонент.

Аксіологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Аксіологічний аспект системи освіти має особливе значення та пов'язаний із обґрунтуванням пріоритетних ціннісних і цільових орієнтирів освітньої діяльності.

Аксіологія – це філософське вчення про матеріальні, культурні, духовні, моральні та психологічні цінності особистості, колективу, суспільства, їх співвідношення зі світом реальності, змінами ціннісно-нормативної системи в процесі історичного розвитку. У «Словнику української мови» зазначено, що «аксіологія (теорія цінностей) розглядає ставлення індивіда до зовнішніх стосовно нього матеріальних і духовних об'єктів» [616, с.158].

Галузь наукового пізнання, що вивчає цінності освіти, їх природу, функції і взаємозв'язки, називається педагогічною аксіологією. Цінності складаються з елементів морального виховання, найважливіших складових внутрішньої культури людини, що проявляються в особистісних установах, властивостях і якостях, визначають її ставлення до суспільства, природи, інших людей та самої себе. С. Єрмакова вважає, що «педагогічні цінності – це комплекс інтегративних утворень особистості, що виявляються у вибіркового ставленні до різних видів педагогічної діяльності залежно від рівня засвоєння нею досвіду, загальноприйнятих цінностей, професійних знань, умінь та навичок, що фіксуються в потребах, мотивах, установах, оцінках, ідеалах й інтересах людини» [251, с.60].

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури відбувається систематичне накопичення, переробка й використання різноманітної інформації, що і створює передумови до «аксіологізації» вищої фізкультурної освіти. Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості майбутнього вчителя фізичної культури і складає основу її ставлення до довкілля, до інших людей, до себе самої, основу світогляду та мотивації життєвої активності. Ціннісні орієнтації і мотиваційні структури є джерелом активності особистості, рушійними силами її особистісного й професійного розвитку.

Крім того, учитель фізичної культури є носієм основних еталонних цінностей суспільства. Він передає цінності молодому поколінню, створює ціннісні траєкторії життя людини та допомагає зробити ціннісний вибір.

Аналіз наукової літератури показує наявність різноманітних поглядів щодо класифікації педагогічних цінностей. Так Н. А. Асташова та Е. А. Макарова розглядають цінності вчителя як «внутрішній, емоційно освоєний регулятор діяльності педагога, що визначає його ставлення до навколишнього світу і до себе і моделює зміст і характер професійної діяльності» [32, с. 93]. Учені вказують на те, що «перелік і співвідношення цінностей у структурі особистості відрізняються значним різноманіттям й органічною взаємозалежністю. Аксіосферу педагога можна уявити як систему, що включає екзистенціанальні, моральні, політичні, естетичні та художні цінності, кожна з яких, є самостійною системою, що створена різноманітними особистісними сенсами» [32, с. 93].

В. А. Сластьонін поділяє систему гуманістичних професійно-педагогічних цінностей учителя на загальнолюдські, духовні, практичні та особистісні [613, с. 5]. О. В. Бондаревська виокремлює такі базові культурологічні цінності: людина як суб'єкт культури, освіта як культурне середовище, діалог і творчість як напрями розвитку людини в культурі тощо [100, с. 40].

О. А. Листопад вважає, що однією з головних цінностей сучасного життя є не система глибоких і міцних знань, оскільки в наш час їх приріст і оновлення відбувається такими швидкими темпами, які людина не спроможна освоїти, а

здатність до постійного їх поповнення, творчого застосування фундаментальних знань, що лежать в основі цілісного сприйняття наукової картини сучасного світу, представленого світом космосу, світом людини і суспільства, світом людської цивілізації і змін, що відбуваються в ньому [403, с. 138].

В. К. Бальсевич зауважує, що «у сфері фізичної культури формуються цінності різної спрямованості: матеріальні, фізичні (здоров'я, будова тіла, фізичні якості, уміння, навички, тощо); соціальні (відпочинок, розвага, задоволення; поведінка в колективі; поняття честі, совісті і багато інших); психологічні (отримання радості від широкого діапазону емоційних переживань; швидкість мислення, уяви; творчі задатки; риси характеру, вольові якості); духовні (пізнання, самоствердження, самовираження, почуття власної гідності, естетичні та моральні цінності та ідеали); авторитет, спілкування тощо» [43, с. 4–5].

Важливими для нашої роботи є погляди видатного вітчизняного вченого І. Д. Беха, який зазначає, що цінності виникають і формуються внаслідок взаємодії індивіда з різними аспектами дійсності, із системою знань, норм і правил і є детермінантами її поведінки, спрямовують дії та вчинки. На думку вченого, «особистісні цінності слід розглядати як суб'єктивне утворення, тобто таке, яке водночас належить і суб'єкту, і об'єктивному навколишньому світу» [86, с. 10].

Можемо зазначити, що з позицій сьогодення освіти, як одну з найважливіших сфер соціального життя людини характеризують перетворення, що пов'язані з визнанням людини найвищою цінністю. Тому особливо актуальним, на нашу думку, є формування аксіологічного компоненту готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Ціннісні орієнтації майбутніх учителів фізичної культури формуються в процесі професійної підготовки, важливою складовою якої є формування особистості майбутнього педагога. Формування аксіологічного компоненту готовності майбутніх учителів фізичного виховання до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі передбачає вивчення таких понять: здоров'я, цінність

життя людини, здоровий спосіб життя, здоров'язбереження; з'ясування питань про місце здоров'я в ієрархії загальнолюдських цінностей та факторів, що впливають на формування ціннісного ставлення до здоров'я та до фізичної культури; узагальнення та аналіз вікових особливостей дії цих факторів, виявлення закономірностей їх розвитку, визначення педагогічних умов їх формування, а також найбільш ефективних моделей організації педагогічного процесу, що передбачають інтеграцію зазначених аспектів.

Ми вважаємо, що педагогічна проблема виховання цінностей та ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів фізичної культури має комплексний характер та повинна ґрунтуватися на дії таких чинників, як ціннісно-орієнтаційний простір, у якому інтегровані всі форми навчально-виховної, оздоровчо-гігієнічної та спортивно-масової роботи; ціннісно-орієнтаційна діяльність, специфічною особливістю якої є надання максимально можливої свободи вибору форм, засобів і ступеня участі, індивідуалізація педагогічного процесу на основі отримання й обліку інформації про стан здоров'я, рівень фізичної підготовленості, особливості ставлення до здоров'я та його збереження; рефлексія, тобто самопізнання внутрішніх психічних станів і емоційних реакцій та усвідомлення того, як його сприймають і оцінюють інші учасники спільної діяльності.

Отже, аксіологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі передбачає наявність у студентів ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я всіх учасників освітнього процесу, позитивної мотивації до педагогічної діяльності, усвідомлення соціального значення професії вчителя фізичної культури, пізнавального інтересу щодо здоров'язбереження та мотивації досягнення високих результатів у здоров'язбережувальній діяльності з учнями основної школи.

Гносеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

В. К Буряк тлумачить поняття «гносеологія» як «розділ філософії, що вивчає проблеми пізнання і його можливості, загальні передумови цього процесу,

відношення знання до реальності, умови його достовірності й істинності» [115, с. 24]. На основі такого тлумачення можемо визначити, що гносеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності полягає в розвитку пізнавальних здібностей та оволодінні професійно орієнтованими знаннями, необхідними для здоров'язбережувальної діяльності.

М. В. Козуб вважає, що для здоров'язбережувальної діяльності в школі необхідно володіти теоретико-методологічними знаннями базових понять і термінів (здоров'я, здоровий спосіб життя тощо); концепціями та підходами до виховання, здоров'язбереження та орієнтації учнів на здоровий спосіб життя; педагогічними технологіями, спрямованими на зміцнення та збереження здоров'я; знаннями в галузі фізичної культури, теорії й методики фізичного виховання [341, с. 289].

Комплекс професійних знань, що має опанувати майбутній фахівець фізичного виховання та спорту в процесі професійної підготовки, дуже змістовно схарактеризовано Л. П. Сущенко [636, с. 22].

На думку П. Б. Джуринського, для здоров'язбережувальної діяльності, майбутнім учителям фізичної культури необхідні знання про «здоров'я людини (психологічне, соціальне, морально-духовне, фізичне, професійне) та про здоров'язбережувальні методики в діяльності вчителя фізичної культури; особливості й умови професійної діяльності, спрямованої на здоров'язбереження дітей; про способи і методи формування здоров'язбережувальних знань, навичок і вмінь у школярів» [227, с. 167].

В. Д. Дручик вважає, що в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі необхідно формувати знання про індивідуально-психологічні особливості старшокласників, знання про організацію, підготовку і проведення уроку фізичної культури, знання про позакласну роботу з фізичного виховання з учнями старшої школи, знання про загальну теорію здоров'я, знання про формування здорового способу життя старшокласників, знання про особливості впровадження

здоров'язбережувальних технологій у старшій школі, знання про вдосконалення рухових якостей старшокласників [238, с.69].

На основі аналізу поглядів науковців і навчальних планів закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх учителів фізичної культури, а також спираючись на власний досвід викладацької діяльності, можемо визначити перелік тих знань, що дозволить формувати в майбутніх учителів фізичної культури гносеологічний компонент готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі:

- знання про професійні функції сучасного вчителя фізичної культури;
- знання з питань упровадження здоров'язбережувальної педагогіки в основній школі;
- знання нормативно-правових документів, що регламентують (визначають) умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу;
- знання фізкультурно-оздоровлювальних, еколого-гігієнічних, психовалеологічних, медико-валеологічних, оздоровчо-розвивальних та інших здоров'язбережувальних методик, застосування яких дозволяє формувати здоров'язбержувальне освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу;
- знання про зміст здоров'язбережувальних технологій, що застосовують у загальноосвітньому навчальному закладі під час загальноосвітніх уроків, на перервах, під час подовженого дня школи, тощо; знання термінології, необхідною для впровадження здоров'язбережувальних технологій в основній школі;
- знання про біологічну потребу дітей шкільного віку в рухах;
- знання про динаміку розумової працездатності учнів основної школи під час загальноосвітніх уроків та впродовж навчального дня школи;
- знання методик, які дозволяють забезпечити активний відпочинок та зменшити ступінь втоми під час загальноосвітніх уроків в основній школі;
- обізнаність у питанні про оздоровчі режими роботи на уроці фізичної культури з учнями основної школи;
- знання про норми рухової активності учнів основної школи;

- знання про вікові періоди розвитку організму школярів;
- знання про різні форми роботи з батьками для підвищення ефективності здоров'язберезувальної діяльності з учнями основної школи;
- знання про вплив фізкультурно-оздоровчих занять на стан організму учнів основної школи, в основі яких – різна спрямованість фізичного навантаження;
- знання методик фізкультурно-оздоровчих занять, в основу яких покладено різні види рухової діяльності.

Праксеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

У «Хрестоматії із праксеології» зазначено, що праксеологія як наука, вивчає раціональні форми організації діяльності людини. Практична дисципліна – це освітня практика для формування принципів організації практичного ставлення людини до світу, практичного розуму й мудрості [554, с.12].

Аналіз наукових і навчально-методичних робіт засвідчує, що термін «праксеологія» застосовують у контексті сімейних відносин, філософсько-правової, адвокатської, політичної, рефлексивної, педагогічної діяльності тощо.

Наукові дослідження в напрямі професійної підготовки майбутніх педагогів привертають увагу науковців до питань раціональної й продуктивної організації педагогічної діяльності в умовах ускладнення педагогічної праці. І. О. Колесникова та Є. В. Тітова вважають, що педагогічна праксеологія розкриває оптимальний образ дії та спрямована на те, щоб допомогти педагогові зрозуміти, що і як робити, як раціонально думати для удосконалення своєї роботи. У системі професійної освіти педагогічна праксеологія постає як загальна методологія, що накопичує категорії, закони, за допомогою яких пояснюють феномен трудової діяльності; загальнонаукові підходи, що пов'язані з проблемами професійної діяльності людини і закономірностей побудови цієї діяльності; міждисциплінарні знання, що в сукупності розкривають теоретичний і практичний досвід раціональних професійних дій; результати рефлексії стосовно причин, умов і механізмів успішної діяльності [345, с. 38].

А. І. Кукуєв вважає, що праксеологія освіти являє собою практико-орієнтоване методологічне знання про загальні принципи та способи раціональної та продуктивної діяльності працівників освіти. На його думку, пріоритетною метою освіти на сучасному етапі є формування та розвиток активної творчої особистості, яка вміє проявляти свої можливості, реалізувати власні пріоритети та творчий потенціал, ефективно адаптуватися в соціумі, формувати та підтримувати соціальні контакти, а також взаємодіяти з навколишнім середовищем у цілому [391, с. 101].

У навчальному посібнику І. М. Осмоловської вказано, що праксеологія виконує функцію комплексної основи для професійної діяльності, поєднує когнітивний, що належить до сфери свідомості, та інструментальний рівень професійної діяльності, дає спеціалістові раціональну основу для усвідомлення власної професії [520].

Отже, вище зазначене дає можливість узагальнити, що для праксеологічного компоненту готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі характерний комплекс педагогічних умінь та навичок щодо професійної діяльності, а також сукупність методичних прийомів для досягнення мети здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Вважаємо за доцільне всю сукупність професійно-орієнтованих умінь та навичок щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розділити на шість груп, а саме: рухові, гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні та проектувальні. Коротко схарактеризуємо кожну групу з позиції здоров'язбережувальної діяльності.

Рухові вміння та навички вчителя фізичної культури полягають в умінні виконувати рухові дії, управляти своїми рухами й виконувати їх відповідно до потреб здоров'язбереження, оцінювати свої рухи за часовими та просторовими характеристиками, володінні технікою виконання фізичних вправ відповідно до модулів програмного матеріалу з фізичної культури для учнів основної школи, умінні добирати засоби навчання руховим діям, навчати руховим діям та

фізичним вправам учнів, демонструвати учням техніку рухів, використовувати різні методи та методичні підходи щодо навчання руховим діям, виявляти та виправляти помилки під час виконання фізичних вправ, корегувати техніку рухів, формувати нервово-м'язові уявлення про техніку виконання складно-координаційних вправ, використовувати різноманітні прийоми для формування в учнів розуміння закономірностей побудови рухів, добирати підвідні фізичні вправи для ефективного навчання техніці фізичних вправ.

Гностичні вміння та навички належать до сфери знань вчителя та полягають у вмінні та прагненні систематично здобувати, розширювати, поповнювати, аналізувати та узагальнювати власні знання стосовно ефективності здоров'язбережувальної діяльності під час загальноосвітньої, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової й оздоровчо-розвивальної роботи в загальноосвітньому закладі; здоров'язбережувальних методик; дії чинників шкільної гіподинамії на організм учнів основної школи; нормативно-правових документів, що регламентують умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу; вікової фізіології та вікових періодів розвитку організму школярів; оцінки та регламентації рухового режиму учнів основної школи.

Комунікативні вміння та навички належать до сфери спілкування та педагогічної взаємодії в процесі навчально-виховної та здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи. Ми виокремлюємо такі комунікативні вміння: спілкування з учнями основної школи; стимулювання їх до занять фізичними вправами задля власного фізичного вдосконалення; робота з батьками та співпраця з керівництвом та педагогічним колективом школи для підвищення ефективності здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Конструктивні вміння та навички полягають у наявності здібностей щодо обґрунтованого передбачення власної діяльності та активності учнів, а саме: уміння щодо розробки та планування спеціальних комплексів фізичних вправ, спрямованих на профілактику порушень постави; розробки програм профілактики травматизму під час занять фізичною культурою; розробки програм профілактики

серцево-судинних захворювань; розробки програм застосування водних процедур та інших компонентів загартування організму учнів основної школи; розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять, в основі яких аеробна, силова спрямованість та стретчинг; планування та обліку фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи.

Організаційні вміння та навички характеризують уміння вчителя фізичної культури організувати власну діяльність та активність учнів. До організаційних умінь та навичок учителя фізичної культури ми уналежнюємо вміння користуватися методами та методичними прийомами організації навчально-виховного процесу; організації та проведення різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи; реалізації програми різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи в основній школі; організації здоров'язберезувального навчально-виховного середовища в основній школі.

Проектувальні вміння та навички включають у себе уявлення про перспективні завдання здоров'язберезувальної діяльності, а також стратегії та способи їх вирішення. До проектувальних умінь та навичок учителя фізичної культури ми уналежнюємо вміння та навички прогнозувати оздоровчий ефект від дозованого застосування фізичного навантаження та поєднання його з відпочинком на уроках фізичної культури та під час позакласних занять із фізичного виховання в основній школі; забезпечувати функціонування фізкультурно-оздоровлювальних, еколого-гігієнічних, психовалеологічних, медико-валеологічних, оздоровчо-розвивальних систем, застосування яких дозволяє формувати здоров'язберезувальне освітнє середовище в основній школі; проектувати здоров'язберезувальне середовище в основній школі; управляти фізкультурно-оздоровчою роботою з учнями основної школи; керувати здоров'язберезувальною роботою в загальноосвітньому закладі.

Особистісний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі відображає наявність таких професійно важливих якостей студентів, як фізичні якості, емоційний інтелект та педагогічна комунікація.

Професійна діяльність відбувається в режимі постійної взаємодії з людьми та передбачає формування комплексу якостей особистості вчителя. Усі психолого-педагогічні та спеціальні знання проходять через внутрішній світ особистості, стають її надбанням і тільки потім втілюються в педагогічну практику. Тому формування готовності майбутніх учителів до різних видів професійної діяльності необхідно розглядати невід'ємно від особистості вчителя. Перш ніж говорити про особистість учителя фізичної культури, вважаємо за необхідне з'ясувати сутність і зміст поняття «особистість».

Слово «особистість» (personality) в англійській мові походить від латинського *persona* [567, с. 167]. У трактуванні О. Петровського особистість – це «людина як суб'єкт стосунків і свідомої діяльності, здатна до самопізнання й саморозвитку; стійка система соціально значущих рис, стосунків, настанов, мотивів, що характеризують її як члена суспільства» [569, с. 323].

І. Д. Бех характеризує особистість як «сукупність процесуальних складників (сприймання, пам'ять, мислення, мова, уява), емоційно-вольових ознак (почуття, воля), психологічних особливостей (темперамент, характер, здібності), а також мотиваційних, комунікативних та аналітичних складових» [87, с. 52-58]. Саме таке визначення поняття «особистість» буде використане в нашому дослідженні.

Важливим аспектом системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є фізична підготовка, що передбачає розвиток основних фізичних якостей у процесі вивчення спеціальних, професійно-орієнтованих дисциплін.

У підручнику «Теорія та методика фізичного виховання» В. П. Іващенко та О. П. Безкопильний визначають, що «фізичні якості – це якісно відмінні прояви моторики людини, що визначають її енергетичну складову» [310, с. 233]. Л. П. Матвеев до основних фізичних якостей відносить силу, швидкість, витривалість, гнучкість і спритність. Учений вважає, що фізичні якості є вродженими, тобто зумовленими генетично, морфо-функціональними якістьми, завдяки яким можлива фізична активність людини, що проявляються в довільній руховій діяльності [446, с. 21].

Ми вважаємо, що рівень розвитку фізичних якостей майбутніх учителів фізичної культури повинен забезпечувати необхідний запас здоров'я та здатність реалізувати власні професійні функції в процесі різних форм фізкультурно-оздоровчої роботи в школі.

Реалізація індивідуальних здібностей в умовах трудової діяльності залежить від досвіду взаємодії з соціальним середовищем та детермінована емоційним станом людини. У зв'язку з цим важливою властивістю особистості вчителя є здатність до прояву емоцій, асимілювання емоцій і думок, розуміння й пояснення емоцій, регулювання власних емоцій та емоцій інших. У психології таку властивість особистості називають «емоційний інтелект» [420, с. 31; 740].

Сучасні погляди науковців щодо розуміння поняття «емоційний інтелект» ґрунтуються на таких засадах:

- здатність сприймати і розуміти прояви особистості в емоціях, управляти емоціями на основі інтелектуальних процесів [783];
- поєднання розуму і почуттів;
- усі некогнітивні здібності, знання і компетентність, що дають людині можливість успішно впоруватися з різними життєвими ситуаціями [745].
- здатність усвідомлювати свої емоції й емоції інших, для мотивації й управління власними емоціями наодинці з собою і при взаємодії з іншими [188].

Отже, від рівня розвитку та реалізації емоційного інтелекту вчителя залежить успішність упровадження системи цінностей та установок у колективі. Настрій учителя визначає емоційний фон колективу, що суттєво впливає на результативність навчально-виховної діяльності. Високий емоційний тонус спонукає вчителя та учнів виконувати свої обов'язки на максимально можливому рівні. У роботі будемо дотримуватися наступного визначення «емоційний інтелект» – це сукупність розумових здібностей, пов'язаних із обробкою емоційної інформації.

Професійно важливою якістю особистості майбутнього вчителя фізичної культури є педагогічна комунікація. На думку О. А. Жируна, «у педагогічному процесі комунікація – основа всієї педагогічної діяльності» [259, с. 100]. Учений

зазначає, що професійно-педагогічна комунікація належить до так званих соціономічних видів діяльності, де спілкування, що супроводжує трудову діяльність, перетворюється на професійно значуще. Це зумовлює необхідність розгляду комунікативного аспекту професійно-педагогічної діяльності, зважаючи на те, що спілкування постає, і як засіб розв'язання освітніх завдань, і як соціально-психологічне забезпечення навчального процесу, і як спосіб організації взаємин педагога та учня [259, с. 100].

Н. П. Волкова виокремлює такі види педагогічної комунікації: вербальна (процес обміну інформацією шляхом застосування мови (усної, писемної, внутрішньої)), що відбувається за своїми внутрішніми законами та вимагає активної розумової діяльності); невербальна комунікація (процес обміну інформацією шляхом використання для передавання повідомлень немовних засобів комунікації); комп'ютерна комунікація (процес обміну інформацією між суб'єктами за допомогою вербальних і невербальних комунікативних систем, опосередкований комп'ютерними засобами комунікації (електронна пошта, телеконференції, Web-конференції, чат, форум)) [150, с. 246-251].

На важливість формування в учителів комунікативних умінь та здатності встановлювати і підтримувати доброзичливі, ділові стосунки зі студентами вказують І. Зязюн та Г. Сагач і зазначають, що такі якості є складовою методичної майстерності вчителя [284, с. 59-64].

У роботі G. Kirk зазначено, що професія вчителя значною мірою полягає в прямій взаємодії з дітьми, підлітками та молоддю. У зв'язку з цим до комунікаційних якостей особистості майбутнього педагога суспільство висуває підвищені моральні вимоги. Професійним педагогом можна вважати ту особистість, яка на високому рівні володіє педагогічною комунікацією, має здібність до свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, робить індивідуальний творчий внесок у професію, розуміє своє призначення, зацікавлена в результатах власної комунікативної діяльності, підвищує престиж власної професії в суспільстві [774, с. 87].

А. М. Імашев зазначає, що комунікаційна функція вчителя – це комплекс знань, умінь та навичок щодо формування педагогічно зумовлених взаємин між суб'єктом і об'єктом педагогічної системи [292, с. 129].

У роботі J. Robson і V. Bailey вказано, що комунікаційна діяльність учителя нерозривно пов'язана з його роллю і функцією в освітньому процесі, комунікаційним розвитком, із формуванням творчості, компетентності та професіоналізму [799, с. 198–207].

Нам імпонують погляди вчених щодо комунікаційних здібностей учителів. Ми вважаємо, що комунікативно-зорієнтований учитель фізичної культури повинен вирізнятися своїм ставленням до колег, учнів та загалом оточення, уміти знаходити шляхи порозуміння, турбуватися про людей, намагатися зрозуміти почуття та емоції своїх учнів, сприймати учнів як індивідуальні особистості, не принижувати їхню гідність, ставитись до них із повагою.

Отже, особистісний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вирізняється сформованістю сукупності таких якостей особистості: фізичні якості, що забезпечують професійну рухову активність, емоційний інтелект, показником якого є здатність до прояву емоцій, асимілювання емоцій і думок, розуміння й пояснення емоцій, регулювання власних емоцій та емоції інших; педагогічна комунікація, що виявляється в здатності до свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікаційної діяльності, підвищені престижу власної професії в суспільстві.

Таким чином, структура готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі містить такі структурні компоненти, як: аксіологічний компонент (ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я всіх учасників освітнього процесу); гносеологічний компонент (комплекс професійно орієнтованих знань щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі); праксеологічний компонент (уміння та навички раціональної, ефективної, технологічної

здоров'язбережувальної діяльності в основній школі); особистісний компонент (професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя фізичної культури).

2.3. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Процес удосконалення підготовки майбутніх учителів в умовах сучасної освіти детермінований великою кількістю чинників та факторів. Тому оцінку готовності майбутніх учителів до професійної діяльності вчені формують на основі різних критеріїв. У словнику іншомовних слів зазначено, що критерій – це мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації [456, с 424]. Основною вимогою до критеріїв є об'єктивність; критерії повинні містити основні та найбільш значимі ознаки досліджуваного явища; охоплювати типові сторони явища; бути сформульованими ясно, коротко, точно. Отже, критерії повинні створювати об'єктивну інформацію, на основі якої можна визначати рівень сформованості готовності.

Аналіз наукових робіт і власні спостереження дозволили виокремити найбільш значимі, на нашу думку, критерії сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Ми визначили мотиваційний (мотиваційно-ціннісний), когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний критерії.

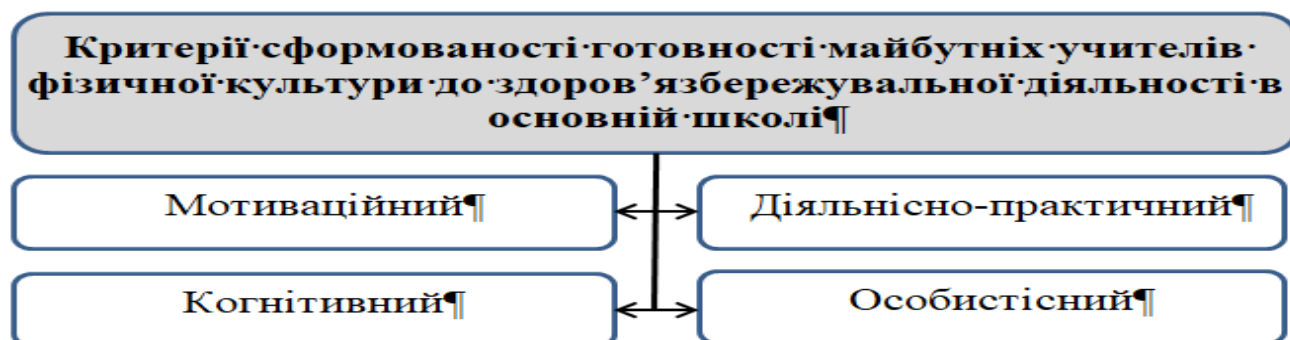

Рис. 2.2. Критерії сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Кожний критерій має ряд показників, що необхідні для його характеристики. Схарактеризуємо показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності за виокремленими нами критеріями.

Мотиваційний критерій. Вивчення мотиваційної сфери студентів є актуальним, оскільки ефективність становлення майбутніх педагогів зумовлена не тільки програмою, рівнем викладання і наявності належної матеріально-технічної бази закладу вищої освіти, але й, значною мірою від навчальних мотивів і адекватних їм академічних цінностей. Мотивація є внутрішньою рушійною силою, що спонукає особистість до діяльності, комунікації, певної поведінки та спрямована на задоволення конкретних потреб. Мотивацію до навчання ми розглядаємо як окремий, специфічний вид мотивації. Чинниками, що активізують навчальну діяльність студентів, є система мотивів, що органічно поєднані між собою та включають: пізнавальні потреби, мету, інтереси, прагнення, ідеали, мотиваційні установки, вони визначають її активний і цілеспрямований характер, входять у її структуру і визначають змістовно-сміслові особливості навчання. Отже, система мотивів утворює навчальну мотивацію. Мотиваційний критерій відображає сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на основі оцінки ставлення до професії, домінування мотивів суб'єкт-суб'єктного характеру, бажання самореалізації в професії, прагнення постійно вдосконалювати власні професійно-педагогічні знання, уміння та навички.

Показники сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм є:

- професійна спрямованість студентів на здоров'язбережувальну діяльність в основній школі;
- усвідомлення суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури;
- розуміння здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей;

- ціннісне ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності;
- інтерес до використання усієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності;
- позитивна мотивація до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Низький рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності за мотиваційним критерієм визначає відсутність професійної спрямованості студентів на здоров'язбережувальну діяльність, не усвідомленням суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури, не усвідомленням здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, відсутністю ціннісного ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності, невираженим інтересом до використання усієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності та низькою позитивною мотивацією до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності за мотиваційним критерієм виявляється в професійній спрямованості студентів на здоров'язбережувальну діяльність, усвідомленні суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури, розумінні здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, ціннісному ставленні до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності, інтересі до використання усієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності та позитивній мотивації до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності за мотиваційним критерієм виявляє яскраво виражена професійна спрямованість студентів на здоров'язбережувальну діяльність в основній школі, точне усвідомлення суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури та

глибоке розуміння здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, домінування ціннісного ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності серед загальних професійних та людських цінностей студента, стійкий інтерес до використання усієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності та висока позитивна мотивація до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Когнітивний критерій готовності характеризує міру сформованості комплексу психолого-педагогічних, дидактико-технологічних і методичних знань, що необхідні майбутньому вчителю фізичної культури для здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Показниками цього критерію є всебічність, системність, глибина знань про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання, володіння науково-термінологічним апаратом, обізнаність із відповідною літературою, поінформованість про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності.

Низький рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм засвідчує відсутність знань про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання; студенти не володіють науково-термінологічним апаратом, не обізнані з відповідною літературою, непоінформовані про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм засвідчує поверхневі та безсистемні знання про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання, студенти розуміють наукову термінологію та можуть оперувати нею в стандартних умовах, вони обізнані із відповідною літературою та

поінформовані про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм засвідчує всебічні, системні, глибокі знання про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання, студенти чітко володіють науково-термінологічним апаратом, добре обізнані з відповідною літературою, повністю поінформовані про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності.

Діяльнісно-практичний критерій готовності характеризує ступінь сформованості в студентів рухових, гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проектувальних умінь та навичок здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (таблиця 2.5).

Низький рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм характеризує здатність виконувати рухові дії на рівні уміння (відсутність стійкої систематичності рухів та провідна роль мислення під час їх виконання), незадовільні та недостатні для майбутньої професійної діяльності гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні, проектувальні вміннями та навичками.

Таблиця 2.5

Загальна характеристика рухових, гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проектувальних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури

Уміння та навички	Загальна характеристика умінь та навичок здоров'язбережувальної діяльності
<i>Рухові</i>	Виконання рухових дії відповідно до потреб здоров'язбереження; оцінювання власних рухів; володіння технікою виконання фізичних вправ відповідно до модулів програмного матеріалу; добір засобів навчання руховим діям; навчання руховим діям та фізичним вправам учнів; демонстрація техніки рухів, використання методів та методичних підходів щодо навчання руховим діям; виявлення та виправлення помилок під час виконання фізичних вправ; корегування техніки рухів; формування нервово-м'язових уявлень про техніку виконання вправ.

Продовж. табл. 2.5

<i>Гностичні</i>	аналіз власного професійного рівня; використання наявної навчально-методичної інформації; аналіз та узагальнення нормативних документів; оцінка ефективності застосування здоров'язберезувальних методик. Оцінка впливу чинників шкільної гіподинамії на організм учнів; аналіз та узагальнення ефективності здоров'язберезувальної діяльності; систематизація та узагальнення даних вікової фізіології; оцінка та регламентація рухового режиму.
<i>Комунікативні</i>	Спілкування з учнями та стимулювання їх до занять фізичними вправами за-для власного фізичного вдосконалення; робота з батьками; співпраця з керівництвом та педагогічним колективом школи.
<i>Конструктивні</i>	Розробка та планування спеціальних комплексів фізичних вправ, спрямованих на профілактику порушень постави для учнів основної школи; розробка програм профілактики травматизму; розробка програм профілактики серцево-судинних захворювань на основі використання тренувальних режимів аеробного та анаеробного характеру; розробка програм застосування водних процедур та інших компонентів загартування; розробка програм фізкультурно-оздоровчих занять, в основі яких – аеробна, силова спрямованість та стретчинг; планування та облік фізкультурно-оздоровчої роботи в основній школі.
<i>Організаційні:</i>	Користування методами та методичними прийомами організації навчально-виховного процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів; організація та проведення різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи; реалізація програм різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи; організація здоров'язберезувального навчально-виховного середовища.
<i>Проектувальні</i>	Прогнозування оздоровчого ефекту від дозованого застосування фізичного навантаження та поєднання його з відпочинком на уроках фізичної культури; забезпечення функціонування фізкультурно-оздоровлювальних, еколого-гігієнічних, психо-валеологічних, медико-валеологічних, оздоровчорозвивальних систем; проектування здоров'язберезувального середовища; управління фізкультурно-оздоровчою роботою; керівництво здоров'язберезувальною роботою в загальноосвітньому закладі.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм засвідчує рухові вміння, що відповідають рівню навички (наявність стійкої систематичності рухів та автоматизоване управління рухами в стандартних умовах), задовільні та достатні для майбутньої професійної діяльності гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні, проектувальні вміння та навички, відсутність власного професійного стилю практичної роботи.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм засвідчує рухові уміння, що відповідають рівню уміння вищого порядку (здатність пристосовувати сформований руховий навик до

реальних умов виконання), достатні для творчої реалізації професійних функцій учителя фізичної культури гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні, проектувальні вміння та навички, сформованість власного професійного стилю практичної роботи.

Особистісний критерій готовності характеризує ступінь сформованості сукупності особистісних властивостей особистості, що необхідні майбутньому вчителю фізичної культури для здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, зокрема, *фізичних якостей* (сила, швидкість, витривалість, гнучкість, спритність), *емоційного інтелекту*, що виявляється в здатності до прояву емоцій, асимілювання емоцій і думок, розуміння й пояснення емоцій, регулювання власних емоцій та емоцій інших, а також *педагогічної комунікації*, що виявляється в здатності до свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищенні престижу власної професії в суспільстві.

Низький рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм визначає недостатній розвиток фізичних якостей для виконання професійних функцій учителя фізичної культури в процесі різних форм роботи з фізичного виховання учнів основної школи; недостатньо розвинутий *емоційний інтелект* для сприйняття й розуміння проявів особистості в емоціях, поєднання розуму та почуттів, управління власними емоціями під час взаємодії з учнями основної школи, колегами та керівництвом школи; недостатньо розвинутими здібностями до *педагогічної комунікації* для свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищення престижу власної професії в суспільстві.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм характеризує достатній розвиток фізичних якостей для виконання професійних функцій учителя фізичної культури в процесі різних форм роботи з

фізичного виховання учнів основної школи; достатньо розвинутий *емоційний інтелект* для сприйняття й розуміння проявів особистості в емоціях, поєднання розуму та почуттів, управління власними емоціями під час взаємодії з учнями основної школи, колегами та керівництвом школи; достатньо розвинуті здібності до *педагогічної комунікації* для свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищення престижу власної професії в суспільстві.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм визначає високий рівень розвитку фізичних якостей, що забезпечує здатність реалізувати професійні функції в процесі різних форм роботи з фізичного виховання учнів основної школи на високому організаційно-методичному рівні; достатньо розвинутий *емоційний інтелект* для глибокого сприйняття й розуміння проявів особистості в емоціях, усвідомлене поєднання розуму та почуттів та чітке управління власними емоціями під час взаємодії з учнями основної школи, колегами та керівництвом школи; достатньо розвинуті здібності до *педагогічної комунікації* для цілеспрямованого перетворення, розвитку та набуття досвіду, чіткого розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищенні престижу власної професії в суспільстві.

Отже, на основі аналізу різних підходів до оцінки сформованості готовності майбутніх учителів до професійної діяльності можемо відзначити їх рівневий характер. У педагогічній літературі описані різні підходи до визначення загального рівня сформованості готовності до професійної діяльності. Ми виокремили три рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі – низький, середній і високий. Структурно-логічна схема оцінки сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі представлена на рисунку 2.3.

Рис. 2.3. Структурно-логічна схема оцінювання сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Низький рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі засвідчує відсутність професійної спрямованості студентів на здоров'язбережувальну діяльність, неусвідомлення суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури, нерозумінням здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, відсутність ціннісного ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності, невиражений інтерес до використання всієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності та низька позитивна мотивація до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності; відсутність знань про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання, студенти не володіють науково-термінологічним апаратом, не обізнані з відповідною літературою, не поінформовані про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності; здатність виконувати рухові дії на рівні вміння (відсутність стійкої систематичності рухів та провідна роль мислення під час їх виконання), незадовільні та недостатні для майбутньої професійної діяльності гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні, проектувальні вміннями та навички; недостатній розвиток фізичних якостей для виконання професійних функцій учителя фізичної культури в процесі

різних форм роботи з фізичного виховання учнів основної школи, недостатньо розвинутий емоційний інтелект для сприйняття й розуміння проявів особистості в емоціях, поєднання розуму та почуттів, управління власними емоціями під час взаємодії з учнями основної школи, колегами та керівництвом школи, недостатньо розвинуті здібності до педагогічної комунікації для свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищення престижу власної професії в суспільстві.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі визначає професійна спрямованість студентів на здоров'язбережувальну діяльність, усвідомлення суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури, розуміння здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, ціннісне ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності, інтерес до використання всієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження у професійній діяльності та позитивна мотивація до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності; поверхневі та безсистемні знання про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання; студенти розуміють наукову термінологію та можуть оперувати нею в стандартних умовах, вони обізнані з відповідною літературою та поінформовані про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності; рухові уміння, що відповідають рівню навички (наявність стійкої систематичності рухів та автоматизоване управління рухами в стандартних умовах), задовільні та достатні для майбутньої професійної діяльності гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні, проектувальні вміння та навички, відсутність власного професійного стилю практичної роботи; достатній розвиток фізичних якостей для виконання професійних функцій учителя фізичної культури в процесі різних форм роботи з фізичного виховання учнів основної школи, достатньо розвинутий емоційний інтелект для сприйняття й розуміння проявів особистості в емоціях, поєднання

розуму та почуттів, управління власними емоціями під час взаємодії з учнями основної школи, колегами та керівництвом школи; достатньо розвинуті здібності до *педагогічної комунікації* задля свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищення престижу власної професії в суспільстві.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі засвідчує яскраво виражена професійна спрямованість студентів на здоров'язбережувальну діяльність в основній школі, точне усвідомлення суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури та глибоке розуміння здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, домінування ціннісного ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності серед загальних професійних та людських цінностей студента, стійкий інтерес до використання всієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності та висока позитивна мотивація до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності; всебічні, системні, глибокі знання про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання; студенти чітко володіють науково-термінологічним апаратом, добре обізнані з відповідною літературою, повністю поінформовані про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності; рухові вміння, що відповідають рівню вміння вищого порядку (здатність пристосовувати сформовану рухову навичку до реальних умов виконання), достатні для творчої реалізації професійних функцій учителя фізичної культури, гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні, проектувальні вміння та навички, сформованість власного професійного стилю практичної роботи; високий рівень розвитку фізичних якостей, що забезпечує здатність реалізувати професійні функції в процесі різних форм роботи з фізичного виховання учнів основної школи на високому організаційно-методичному рівні, достатньо розвинутий емоційний інтелект для глибокого сприйняття й розуміння проявів особистості в емоціях, усвідомленого поєднання

розуму та почуттів і чіткого управління власними емоціями під час взаємодії з учнями основної школи, колегами та керівництвом школи; достатньо розвинуті здібності до *педагогічної комунікації* для цілеспрямованого перетворення, розвитку та набуття досвіду, чіткого розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікативної діяльності, підвищенні престижу власної професії в суспільстві.

Таким чином, ми схарактеризували критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Розроблена критеріальна база вимагає добору відповідних методик, що дадуть можливість для визначення та оцінювання рівнів сформованості окремих компонентів професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, а також оцінити її загальний рівень в цілому.

2.4. Діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Метою дослідно-експериментальної роботи було перевірити ефективність виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Досягнення визначеної мети передбачало реалізацію таких завдань:

- розробити критерії й показники сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- діагностувати початковий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- розробити, обґрунтувати та впровадити в практику систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;
- здійснити порівняльний аналіз результатів дослідження;
- провести статистичну обробку отриманих даних для визначення ступеня достовірності результатів експериментального дослідження;
- виявити кінцевий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;
- оцінити ефективність дослідно-експериментальної роботи.

Поставлені мета й завдання визначали логіку організації й методіку дослідження. Дослідно-експериментальна робота передбачала кілька етапів дослідження.

Перший етап дослідження (2013-2014 рр.) – теоретично-аналітичний. На основі аналізу науково-методичних джерел інформації вивчено теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат, необхідний для теоретичного пізнання системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Визначено об'єкт, предмет, мету, завдання роботи та сформульовано загальну й часткові гіпотези дослідження. Схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат та розкрито науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури в основній школі.

Другий етап дослідження (2014-2016 рр.) – пошуково-констатувальний. Проаналізовано в ретроспективі навчальні плани підготовки вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти України; теоретично обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; визначено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; обґрунтовано комплекс наукових методів дослідження, зокрема теоретичних та емпіричних (до них

увійшли: анкетування, педагогічні спостереження, бесіди, тестування студентів, педагогічний експеримент); визначено методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проведено констатувальний експеримент для визначення сучасного стану сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Для цього ми провели анкетування, у якому прийняли участь 390 студентів та 122 науково-педагогічних працівників провідних закладів вищої освіти України, у яких готують майбутніх учителів фізичної культури, а також 45 учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти міста Черкаси (Додаток Д).

Третій етап дослідження (2016-2020 рр.) – емпіричний. Розроблено концепцію та модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; упроваджено в навчально-виховний процес експериментальну систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проведено формувальний педагогічний експеримент, що дозволив експериментально перевірити ефективність упровадженої системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проаналізовано результати формувального педагогічного експерименту; здійснено апробацію результатів дослідження на науково-практичних конференціях; узагальнено результати та сформульовано висновки дослідно-експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент – це спеціально організоване дослідження, яке проводять із метою вияву ефективності застосування тих або тих методів, засобів, форм, видів, прийомів та нового змісту процесу навчання та професійної підготовки. Відповідно до мети нашого дослідження ми застосовували два види педагогічного експерименту: констатувальний та формувальний. *Констатувальний експеримент* застосовують для перевірки дії того чи іншого відомого факту або явища за нових умов застосування, з іншим контингентом досліджуваних, з використанням нових, особливо інструментальних, методів

дослідження. *Формувальний експеримент* передбачає розробку нового в науці й практиці педагогічного положення. Як правило, у рамках формувального педагогічного експерименту визначають ефективність використання оригінальних методик у педагогічному процесі [256]. У нашій роботі *формувальний експерименти* полягав у порівнянні контрольної та експериментальної груп, для перевірки на практиці ефективності застосування експериментальної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

У формувальному експерименті брали участь студенти Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського (n=46), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (n=44), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (n=41), які навчалися відповідно до навчальних планів галузі знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, за напрямом підготовки «Фізичне виховання». Загальна кількість студентів, які взяли участь у формувальному експерименті – 131 особа. У кожному з навчальних закладів було сформовано контрольну та експериментальну групи. Сформовані групи були однорідними за кількісними та якісними характеристиками.

Рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми оцінювали відповідно до визначених та обґрунтованих критеріїв: мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-практичного, особистісного. Показники рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відповідно до визначених критеріїв представлено в таблиці 2.6.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за *мотиваційним критерієм* ми застосували методику «Діагностика мотивів досягнень» А. Мехрабіана. Методика призначена для діагностики двох мотивів особистості – прагнення до успіху й уникнення невдачі. На основі цієї методики визначали, який з двох мотивів домінує в студентів.

Таблиця 2.6

Оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-практичним та особистісним критеріями

Критерії	Рівні, (бали)		
	Високий	Середній	Низький
Мотиваційний критерій	210–165	164–76	75 та менше
Когнітивний критерій	50–41	40–22	21 та менше
Діяльнісно-практичний критерій (сформованість гностичних умінь та навичок)	35–27	26–19	18 та менше
Діяльнісно-практичний критерій (сформованість комунікативних умінь та навичок)	15–12	11–7	6 та менше
Діяльнісно-практичний критерій (сформованість конструктивних умінь та навичок)	30–23	22–14	13 та менше
Діяльнісно-практичний критерій (сформованість організаційних умінь та навичок)	20–15	14–9	8 та менше
Діяльнісно-практичний критерій (сформованість проектувальних умінь та навичок)	25–19	18–12	11 та менше
Особистісний критерій (сформованість педагогічних комунікацій)	49–33	32–16	15 та менше
Особистісний критерій (сформованість емоційного інтелекту)	70 та більше	69–40	39 та менше
Загальний показник	504 та більше	503–207	206 та менше

Тест складається з кількох тверджень (32 твердження – для чоловіків та 30 тверджень для жінок, додаток Е, табл. Е.2.1 та Е.2.2), що стосуються окремих сторін характеру, а також думок і почуттів стосовно різних життєвих ситуацій. Студент повинен прочитати твердження тесту та оцінити ступінь своєї згоди або незгоди. Кожному твердженню відповідало число, що характеризувало міру його згоди. Необхідно було давати таку відповідь, яка першою спаде на думку не витрачаючи час на обдумування.

Щоб оцінити ступінь згоди або незгоди з кожним із тверджень досліджуваному запропонована така шкала: +3 – повністю згоден; +2 – згоден; +1 – більше згоден, ніж не згоден; 0 – нейтральний; -1 – більше не згоден, ніж згоден; -2 – не згоден; -3 – повністю не згоден.

Для обробки та інтерпретації даних спочатку підраховували сумарний бал. Відповідям досліджуваних на прямі запитання (питання, що помічені «+» у ключі) відповідали такі бали: відповіді – -3, -2, -1, 0, +1, +2, +3, відповідно бали – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Відповідям досліджуваних на непрямі запитання (питання, що помічені «-» у ключі) відповідали такі бали: відповіді – -3, -2, -1, 0, +1, +2, +3, відповідно бали – 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1.

За кожну відповідь студент отримував певну кількість балів. Підрахунок балів проводили за допомогою ключів простим складанням балів. До кожної форми опитувальника доданий індивідуальний ключ.

Ключ до тесту «Діагностика мотивів досягнень» А. Мехрабіана:

– форма А - чоловіки: +1, -2, +3, -4, +5, -6, +7, +8, -9, +10, -11, -12, +13, +14, -15, -16, +17; -18, +19, -20, +21, -22, -23, +24, -25, -26, -27, +28, -29, -30, +31, -32;

– форма Б - жінки: +1, +2, -3, +4, -5, -6, +7, +8, -9, +10, -11, -12, -13, +14, -15, -16, +17; -18, +19, -20, +21, -22, +23, -24, -25, +26, -27, +28, -29, -30.

Методика дозволяє виміряти загальну тенденцію мотивації, тобто який із зазначених мотивів переважає. Високі показники за тестом означають, що прагнення до досягнення успіху виражено більшою мірою, ніж уникнення невдачі, низькі показники по тесту – навпаки.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм становить від 210 до 165 балів; середній рівень сформованості – 164 до 76 балів; низький рівень сформованості – 75 та менше балів.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм ми розробили тестові завдання, що склалися з 181 питання. З усієї сукупності питань програма у випадковому порядку обирала 50. Оцінювання відповіді студентів на тестові питання відбувалося так: 1 бал – правильна відповідь, 0 балів – неправильна відповідь. Максимально можлива сума балів – 50. Відповідь вважали правильною за умови вибору всіх можливих

правильних варіантів. Загальний перелік тестових питань представлено в додатку Ж.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм мали студенти, які набирали 41 і більше балів, середній рівень – у межах 40–22 балів, низький рівень – 21 та менше балів.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за *діяльнісно-практичним критерієм* ми розробили діагностичні картки оцінювання рівня сформованості гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проєктувальних умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що подано в додатку И (табл.И.2.1–И.2.5). На основі складання оцінок двох експертів та самооцінки студента окремо визначали рівень сформованості гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проєктувальних умінь та навичок.

Високий рівень сформованості *гностичних* умінь та навичок становить 35–27 балів; середній рівень – в межах 26–19 балів; низький рівень – менше 19 балів.

Високий рівень сформованості *комунікативних* умінь та навичок становить 15–12 балів; середній рівень – у межах 11–7 балів; низький рівень – менше 7 балів.

Високий рівень сформованості *конструктивних* умінь та навичок становить 30–23 балів; середній рівень – у межах 22–14 балів; низький рівень – менше 14 балів.

Високий рівень сформованості *організаційних* умінь та навичок становить 20–15 балів; середній рівень – у межах 14–9 балів; низький рівень – менше 9 балів.

Високий рівень сформованості *проєктувальних* умінь та навичок становить 25–19 балів; середній рівень – у межах 18–12 балів; низький рівень – менше 12 балів.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі *за особистісним критерієм* ми дослідили ефективність педагогічних комунікацій та емоційний інтелект. Для цього ми використали методики «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» у модифікованому варіанті А. А. Леонтьєва та «Діагностика емоційного інтелекту» запропоновану Н. Холлом [674].

Методика «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» у модифікованому варіанті А. А. Леонтьєва призначена для визначення аудиторної атмосфери, активності, пізнавального інтересу, а також деяких проявів стилю педагогічної діяльності [674].

Експертам, які мали досвід спілкування з аудиторією, пропонували картку оцінювання, що складалася з семи протилежних характеристик педагогічної діяльності. Кожен експерт незалежно оцінював студентів контрольної та експериментальної груп відповідно до запропонованої шкали. Загальна експертна оцінка відповідала трьом рівням сформованості ефективності педагогічних комунікацій.

Високий рівень сформованості ефективності педагогічних комунікацій відповідав 49–33 балам; середній рівень – відповідав 32–16 балам; низький рівень – відповідав 15 та менше балам. Методику «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» подано в додатку К.

Методика «Діагностика емоційного інтелекту», що запропонована Н. Холлом [674] призначена для визначення здатності розуміти особистість на основі аналізу її емоцій і керувати емоційною сферою на основі прийняття рішень. Вона складається з 30 тверджень, що певним чином відображають різні сторони життя досліджуваного. Досліджуваний повинен прочитати твердження тесту та оцінити ступінь своєї згоди або незгоди. При цьому на бланку для відповідей проти номера твердження поставити цифру, що відповідає ступеню його згоди.

Щоб оцінити ступінь згоди або незгоди з кожним із тверджень досліджуваному пропонують таку шкалу: +3 – повністю згоден; +2 – переважно згоден; +1 – частково згоден; -1 – частково не згоден; -2 – переважно не згоден; -3 – повністю не згоден. Для обробки та інтерпретації даних підраховували сумарний бал.

Високий рівень сформованості емоційного інтелекту відповідав 70 та більше балам; середній рівень сформованості – 69–40 балам; низький рівень сформованості – 39 і менше балам. Методику «Діагностика емоційного інтелекту» подано в додатку Л.

Відмінність між вибірками визначали за t-критерієм Стюдента. Визначення зв'язків між досліджуваними показниками визначали методом кореляційного та факторного аналізу. Обраховували такі показники: середнє арифметичне ($\bar{x}$), середнє квадратичне відхилення (S), похибка середнього (m). Ці методи описані і рекомендовані в багатьох посібниках з математичної статистики [399].

Для визначення статистичної достовірності отриманих результатів задавали рівень значимості $p < 0,05$. У деяких випадках отримували більш високі рівні значимості $p < 0,01$ та $p < 0,001$. Розрахунки вказаних показників, а також графічне представлення результатів аналізу проводили в електронних таблицях «Excel».

Педагогічну діагностику рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі за визначеними критеріями здійснювали на основі розробленої комп'ютерної програми «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі». Комп'ютерна програма була розроблена в співавторстві з Л. П. Сущенко та О. П. Сидоренком.

Комп'ютерна програма розроблена для використання на персональному комп'ютері. Для роботи з програмою необхідно мати таке технічне забезпечення: комп'ютер з процесором не менше 1100MHz, відеоадаптер обсягом пам'яті від 32 Мб, 10 Мб вільного місця на вінчестері, операційну систему Windows та

встановлені кодеки для обробки звукових сигналів програми. Програма розрахована для тестування груп студентів до 130 осіб.

Щоб розпочати діагностику, необхідно запустити програму «Methods.exe». Після запуску програми на моніторі комп'ютера з'являється діалогове вікно для реєстрації досліджуваного студента (рис. 2.4). У відповідному полі цього вікна студенту слід вказати власне прізвище, ім'я, та побатькові, зазначити групу, до якої він належить (контрольна або експериментальна) та визначитись із етапом, на якому відбувається тестування (початок або завершення експерименту). Перехід до наступного кроку програми вимагає натиснути кнопку «Далі».

Рис. 2.4. Вікно реєстрації учасника тестування

Програма автоматично перевіряє відповідність уведених досліджуваним студентом даних. За умови невідповідності введених даних на моніторі комп'ютера з'являється вікно попередження з надписом «Не знайдений у списку групи».

У такому разі потрібно повернутися до попереднього кроку програми та перевірити особисті дані студента.

За умови відповідності особистих даних студента з'являється вікно з переліком тестів (рис.2.5).

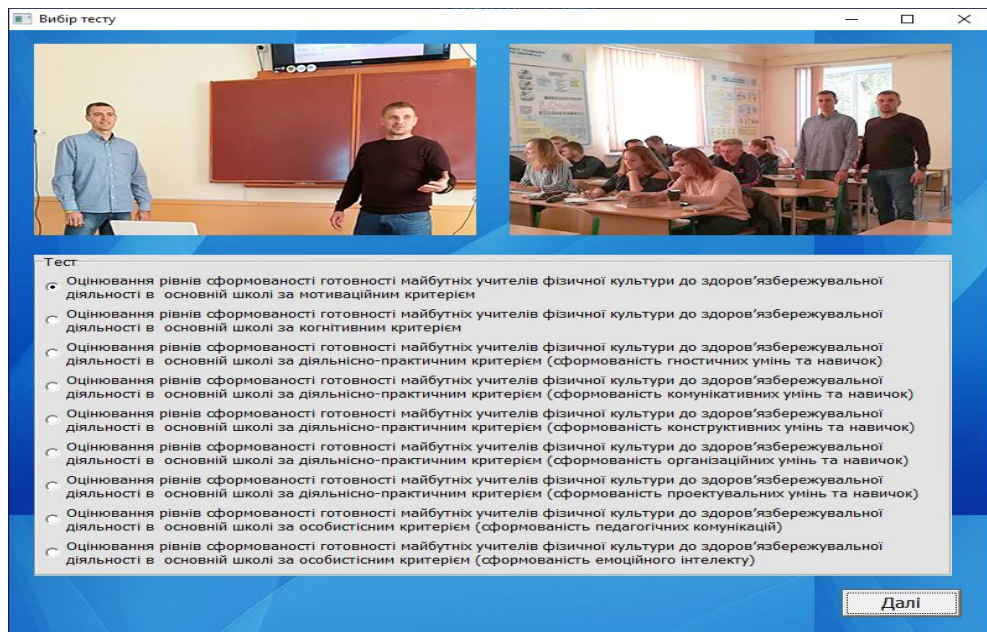

Рис. 2.5. Вікно вибору тесту

Як видно з рисунку, програма складається з дев'яти блоків:

- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм;
- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм;
- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм (сформованість гностичних умінь та навичок);
- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм (сформованість комунікативних умінь та навичок);
- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм (сформованість організаційних умінь та навичок);
- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм (сформованість педагогічних комунікацій);
- оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм (сформованість емоційного інтелекту);

– оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм (сформованість проектувальних умінь та навичок);

– оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм (сформованість педагогічних комунікацій);

– оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм (сформованість емоційного інтелекту).

Студент самостійно обирає послідовність проходження тестування. Після того, як студент визначився з тестом, необхідно натиснути кнопку «Далі».

Наступним кроком програми є безпосередньо тестування. На рисунку 2.6 представлено фрагмент проходження тесту щодо діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відповідно за когнітивним та діяльнісно-практичним критеріями.

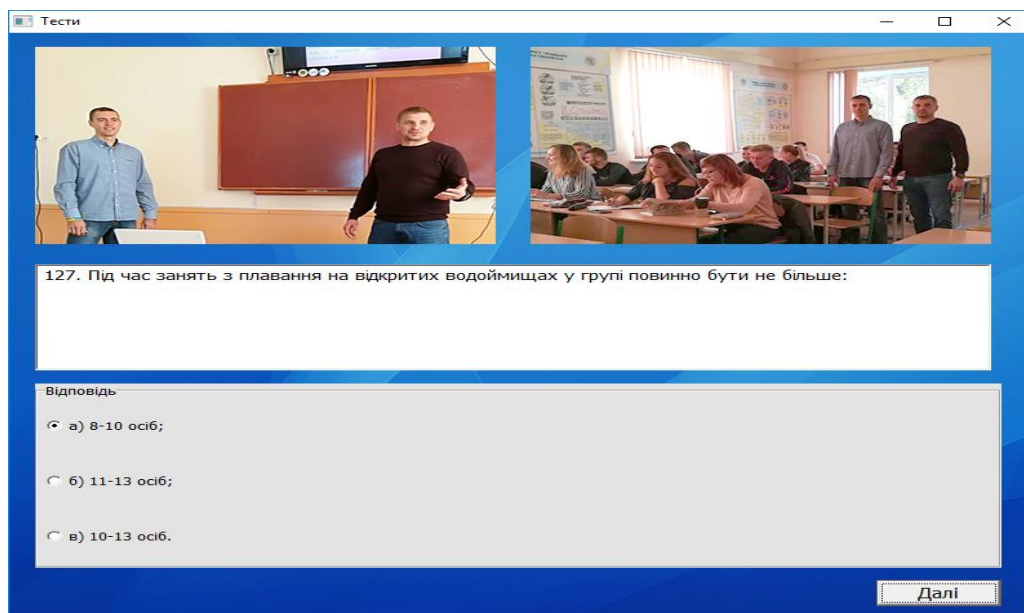

Рис. 2.6. Вікно тестування. Оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм.

У верхньому полі вікна тестування студент повинен прочитати запитання або твердження тесту та обрати в нижньому полі вікна тестування варіант відповіді, що, на його думку, є правильним. Для переходу до наступного питання або твердження тесту необхідно натиснути кнопку «Далі». Кожен тест має різну кількість питань.

Про завершення тесту свідчить поява вікна з результатом тесту (рис. 2.7). Після відповіді на всі запитання програма заносить результати студента у файл, вираховує сумарну кількість балів і визначає відповідний рівень за кожною методикою.

Рис. 2.7. Вікно з результатом тесту

Для того, щоб пройти наступний тест, студенту потрібно натиснути кнопку «Повернутись до вибору тестів». Коли на моніторі з'явиться вікно вибору тесту (рис. 2.5), студент повинен обрати наступний тест.

Для завершення тестування необхідно натиснути кнопку «Завершити роботу».

Завершити роботу з наступними тестами можна в будь який час, у такому разі потрібно знову запустити програму, зареєструватися в системі й виконати потрібний тест.

У разі необхідності студент може завершити роботу з програмою в будь який час. Для цього потрібно закрити вікно програми, а на моніторі з'явиться вікно попередження з написом «Ви впевнені, що хочете завершити тестування» .

Всі відповіді студента за кожним із тестів зберігаються у відповідному «Excel» файлі. Результати тестування контрольної та експериментальних груп можна переглянути в будь який час (рис. 2.8).

		Бали (початок)																													
№	ПІБ	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	Сумарно	Рівень	№	ПІБ	math	intellect	zd.komunikatsiya	test	spoznachni	komunikativni	konstruktni	oznachtsivni				
1	Антонов Андрій Вікторович	1	1	2	1	2	2	2	1	1	3	1	1	3	1	2	1	12,3	низький	1,3	51	49	Паска Маріна Олександрівна	75	46	17	39	17	6	14	9
2	Бабко Віктор Євгенович	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	12,3	низький	1,7	52	50	Подоляк Василь Олександрович	122	35	19	20	14	6	12	8	
3	Білан Юрій Борисович	2	2	3	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	18,7	низький	2,7	53	Романченко Ірина Вікторівна	73	24	12	16	21	7	15	10		
4	Бондаренко Сергієм	3	1	2	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	18,7	низький	2,7	54	Самарський Вадим Володимирович	117	31	35	24	20	7	15	10		
5	Бондаренко Микола Опанасович	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,7	середній	3	55	Ситка Валерія Володимирович	85	43	34	16	19	8	15	9		
6	Варшавський Віталій Опанасович	2	2	3	2	2	2	2	3	2	3	2	3	2	3	3	18,0	низький	2,3	57	Степанюк Вадим Станіславович	116	39	11	22	24	11	15	11		
7	Вербицький Ярослав Анатолійович	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18,0	низький	2,3	58	Стелашко Гліб Сергійович	72	37	16	11	18	7	13	8		
8	Волова Нілла Володимирівна	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,0	низький	2,7	59	Сукенко Олександр Олександрович	119	35	13	30	26	9	19	11		
9	Гарний Станіслав Юрійович	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,0	низький	2,7	60	Тарасюк Олена Павлівна	120	42	19	42	27	11	18	12		
10	Галичина Тамара Опанасівна	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,0	низький	2,7	61	Тимошенко Володимир Володимирович	71	34	10	17	11	13	8			
11	Гітун Андрій Петрович	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,0	низький	2,7	62	Тимошенко Максим Вадимович	66	54	17	17	23	11	16	11		
12	Григорієвський Юрій Сергійович	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	20,0	середній	3	63	Трохимчук Юрій Васильович	71	39	10	41	21	11	16	10		
13	Добровольська Рита Анатоліївна	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	16,3	низький	2	65	Сукенко Володимир Володимирович	107	68	14	17	22	10	16	9		
14	Дусяк Олег Тарасович	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	15,7	низький	2	66	Цибко Дарина Василівна	72	35	15	43	20	10	18	15		
15	Єлісеєв Михайло Іванович	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18,0	низький	2	68	Щеголь Євгеній Олександрович	73	37	19	29	24	12	14	15		
16	Завотинський Олег Андрійович	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17,7	низький	2	69	Щербань Роман Валерійович	119	39	16	25	18	10	13	9		
17	Зубко Андрій Володимирович	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17,0	низький	2,3	70	Провіздець Микола Полицький	0	0	0	0	0	0	0	0		
18	Катіничко Євген Григорійович	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	16,7	низький	2,3	71	Провіздець Микола Полицький	0	0	0	0	0	0	0	0		
19	Карюк Валентина Анатоліївна	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17,0	низький	2,3	72	Провіздець Микола Полицький	0	0	0	0	0	0	0	0		
20	Келет Анна Сергіївна	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	16,7	низький	2,3	73	Середнє значення	59,49	87,33	17,58	24,46	20,48	7,64	16,68	5,97		
21	Кобчак Олександр Ігор	2	2	2	2	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	2	19,3	середній	2,7	74	Середнє квадратичне	28,62	16,99	5,67	6,28	4,19	1,97	2,55	2,29		
22	Крисак Юрій Васильович	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,3	середній	2,7	75	Похибка репрезентативності	5,67	3,26	0,99	1,07	0,87	0,64	0,87	0,78		
23	Лавна Надія Василівна	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	19,3	середній	2,7	77	Високий	62,24%	47,76%	49,25%	50,75%	49,25%	47,76%	50,75%	46,27%		
24	Лавченко Вікторія Геннадіївна	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	19,3	середній	2,7	78	Низький	41,75%	41,75%	44,75%	43,25%	43,25%	44,75%	41,75%	46,27%		
25	Плещу Ігор Олександрович	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	18,4	низький	1	79	Високий	4	2	4	4	5	6	6	6		
80																			80												
																		Середній		38	32	33	34	33	32	34	31				
																		Низький		28	28	30	29	29	30	28	28	31			

Рис. 2.8. Вікна файлу «Excel» з результатами тестування за однією з методик і загальними результатами тестування

Таким чином, ми розкрили діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Висновки до другого розділу

У розділі представлено ретроспективний аналіз навчальних планів підготовки вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти України; обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; розкрито критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; схарактеризовано діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Порівняльний аналіз навчальних планів Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та Черкаського

національного університету імені Богдана Хмельницького, що здійснювали підготовку майбутніх учителів фізичної культури відповідно до галузі знань 01 Освіта/педагогіка за спеціальністю Середня освіта (Фізичне виховання) показав багато спільного між ними, проте дозволив виявити й деякі відмінності. Спільним у проаналізованих навчальних планах є термін навчання та загальний обсяг підготовки. Основні відмінності полягали в обсязі аудиторної та самостійної підготовки, співвідношенні годин за циклами підготовки, кількості практик, обов'язкових дисциплін, іспитів, заліків, курсових робіт, а також в атестації здобувачів вищої освіти та формулюванні кваліфікацій.

Обґрунтовано структуру готовності майбутніх вчителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Виділено такі структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: аксіологічний (ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я всіх учасників освітнього процесу), гносеологічний компонент (комплекс професійно орієнтованих знань щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі), праксеологічний (вміння та навички здійснювати здоров'язбережувальну діяльність в основній школі раціонально, ефективно, технологічно) та особистісний (професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя фізичної культури).

Визначено критерії (мотиваційний (мотиваційно-ціннісний), когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Схарактеризовано організацію та методики дослідження. Дослідно-експериментальна робота передбачала декілька етапів дослідження.

Перший етап дослідження – теоретично-аналітичний (2013-2014 роки). Вивчено теоретичні та практичні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат, необхідний для теоретичного пізнання системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної

діяльності в основній школі. Визначено об'єкт, предмет, мету, завдання роботи та сформульовано загальну та часткові гіпотези дослідження. Здійснено характеристику понятійно-термінологічного апарату та розкрито науковий тезаурус щодо здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури в основній школі.

Другий етап дослідження – пошуково-констатувальний (2014-2016 роки). Здійснено ретроспективний аналіз навчальних планів підготовки вчителів фізичної культури в закладах вищої освіти України; теоретично обґрунтовано структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; визначено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; обґрунтовано комплекс наукових методів дослідження, зокрема теоретичних та емпіричних, до них увійшли: анкетування, педагогічні спостереження, бесіди, тестування студентів, педагогічний експеримент; визначено методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проведено констатувальний експеримент для визначення сучасного стану сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Третій етап дослідження – емпіричний (2016-2020 роки). Розроблено концепцію та модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; упроваджено в навчально-виховний процес експериментальну систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проведено формувальний педагогічний експеримент, що дозволив експериментально перевірити ефективність упровадженої системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; проаналізовано результати формувального педагогічного експерименту; здійснено апробацію результатів дослідження на науково-

практичних конференціях; узагальнено результати та сформульовано висновки дослідно-експериментальної роботи.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі *за мотиваційним критерієм* ми застосували методику «Діагностика мотивів досягнень» А. Мехрабіана.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі *за когнітивним критерієм* ми розробили тестові завдання.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі *за діяльнісно-практичним критерієм* ми розробили діагностичні картки.

Для визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі *за особистісним критерієм* ми використали методики «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» у модифікованому варіанті А. А. Леонтьєва та «Діагностика емоційного інтелекту», запропоновану Н. Холлом.

Оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за визначеними критеріями здійснено на основі розробленої у співавторстві з Л. П. Сущенко та О. П. Сидоренком комп'ютерної програми «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі».

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [51, 65, 66, 73, 348].

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАРУБІЖНИХ І ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти Німеччини

Загальна характеристика системи підготовки вчителів у Німеччині. Система підготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти Німеччини впродовж багатьох років викликає неослабний інтерес у педагогів і вчених різних країн, що зумовлено низкою причин:

– Німеччина має багаті історичні традиції освіти, що дозволяє їй відігравати провідну роль у світовій науці й освіті протягом кількох століть;

– Німеччина є однією з найбільш розвинених і відкритих країн континенту, вона – один із ініціаторів та активний учасник процесу створення європейського простору вищої освіти і має значний досвід з питань професійної підготовки фахівців у нових соціокультурних умовах;

– сучасний стан розвитку педагогічної освіти в Німеччині зумовлений тривалим розвитком системи загальної системи освіти, що відбувався в тісному взаємозв'язку з розвитком системи шкільної освіти й сучасного суспільства.

Професійна підготовка вчителів у сучасних соціально-економічних і геополітичних умовах має багато спільного з проблемами інших галузей знань – філософії, психології, соціології, культурології. Участь Німеччини в процесі створення європейського простору вищої освіти, реформування у зв'язку з цим національної системи освіти, зокрема процесу підготовки вчителів, є однією з найактуальніших проблем у сучасному німецькому суспільстві. Різні аспекти підготовки учителів розглянуто в роботах вчених Німеччини: [751, 753, 771, 775, 786, 802, 808].

Відповідальність за систему освіти в Німеччині покладена на окремі адміністративні одиниці (федеративні землі Німеччини). У зв'язку з цим система

підготовки вчителів у Німеччині є неоднорідною, що ускладнює її цілісне розуміння.

Загальну координацію галузі освіти, професійної підготовки, вищої освіти, науки та культури провадить постійна Рада міністрів освіти і культури земель Федеративної Республіки Німеччина, що була заснована в 1948 році. Постанови ради міністрів містять рекомендації, що включені у відповідні нормативно-правові кодекси окремих адміністративних одиниць та є обов'язковими до виконання. Так, наприклад, Рада міністрів освіти і культури усіх федеральних земель у 2004 та 2008 рр. розробила та прийняла стандарти освіти вчителів. Обидва стандарти були частково переглянуті у 2014 році. Вони чітко визначають компетенції, що повинні бути сформовані в результаті професійної підготовки вчителів [779, 812]. У системі педагогічної освіти Німеччини є загальні аспекти, що стосуються: першого рівня підготовки в мультидисциплінарному університеті (*Univeristät*), навчання в магістратурі (другий університетський рівень), другого етапу підготовки у формі практичної педагогічної підготовки на посаді викладача-стажиста (*Referendar*), складання другого національного іспиту; звернення до органів державної експертизи кандидатів на посаду вчителя, довічна зайнятість на посаді державного службовця.

Крім того, у 1999 році в рамках створення «Європейського простору вищої освіти» Німеччина приєдналася до Болонського процесу, що вплинуло на впровадження більш радикальних реформ у систему освіти, зокрема в педагогічну освіту. Реформи, що зумовлені приєднанням Німеччини до асоціації «Болонського процесу» також впроваджуються на загальнодержавному рівні.

Закони та нормативні акти окремих федеративних земель є наступною ланкою документів, що регламентують підготовку вчителів у Німеччині, вони стосуються навчання, іспитів, першого державного іспиту, іспитів на отримання ступеня бакалавра і магістра, педагогічної практики та стажування. У кожній із федеративних земель ця сфера відповідальності покладена на міністерство культури або міністерство освіти та науки. Наприклад, у Баварії кваліфікацію вчителя визначено в законі про підготовку вчителів від 12 грудня 1995 року.

Перший та другий державні іспити організовують органи державної експертизи або управління земель. У разі навчання за програмою бакалавра чи магістра, завершення яких дає право стажування на посаді вчителя, відповідальність держави за підготовку вчителів виявляється в процесі акредитації. Програма повинна бути затверджена представником вищого освітнього органу [785].

Для нашого дослідження важливими є праці О. В. Гайдук, у яких розкрито питання, пов'язані з характеристикою сучасного стану та тенденцій професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині [161, 162].

Програми підготовки майбутніх учителів. У Німеччині, окрім обов'язкової початкової освіти, існує структура з декількох типів середньої школи, отже, тип учителів для кожної школи є різним. Структура середніх шкіл має свої особливості в кожній із федеративних земель, що зумовлює певні відмінності в системі підготовки вчителів [812].

Підготовка майбутніх учителів відбувається в декілька етапів (університетська підготовка та стажування в школі – практична підготовка). На першому етапі майбутні вчителі здобувають базові професійні компетенції. Під час практичної підготовки майбутній учитель повинен навчитися застосовувати теоретичні знання в професійній діяльності. Головне завдання практичної професійної підготовки – розвиток творчої особистості вчителя, що і є основною дидактичною метою німецької вищої школи. На рисунку 3.1 представлено структуру традиційної системи підготовки вчителів у Німеччині.

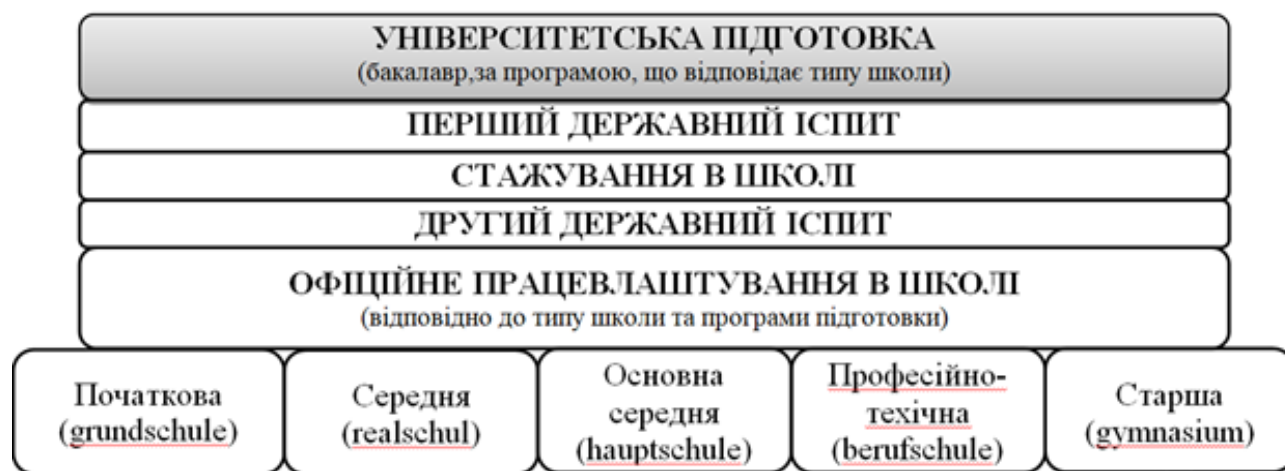

Рис. 3.1. Традиційна структура системи підготовки учителів у Німеччині

У більшості німецьких земель спостерігаємо розподіл підготовки вчителів залежно від типів шкіл. Особливості підготовки залежать від типу школи у якій майбутній учитель буде мати право працювати: початкова школа (Grundschule), середня школа (Realschule), основна середня школа (Hauptschule), професійно-технічне училище (Berufsschule) та старша школа (Gymnasium), окремим типом школи є школа для дітей з особливими потребами (Förderschule) [15, 812].

На практиці більшість студентів обирає право займати дві вчительські посади. Здобувши освіту в університеті, залежно від того, який вид підготовки і тип школи обрали студенти, вони можуть здобути різні вчительські посади:

- учитель початкової школи – завершення навчальної програми бакалавра (7 семестрів, 210 балів за ECTS). Навчання орієнтоване не лише на вивчення основного предмета, а й на педагогічну підготовку. Курс закінчується першим державним іспитом або шляхом отримання відповідної академічної кваліфікації;

- учитель із правом викладання в початковій та середній школі (7 семестрів, 210 кредитів ECTS). Цей тип навчання також орієнтований на вивчення основного предмета (одного чи двох) та педагогічну підготовку. Курс закінчується першим державним іспитом або шляхом отримання відповідної академічної кваліфікації;

- учитель із правом викладання на всіх рівнях середньої школи (7 семестрів, 210 кредитів ECTS). Навчання також зосереджено на вивченні предмета (одного чи двох) та педагогічній підготовці у співвідношенні 2:1. Курс закінчується першим державним іспитом або шляхом отримання відповідної академічної кваліфікації;

- учитель із правом викладання в старшій школі та гімназіях (6 семестрів за навчальною програмою бакалавра, 4 семестри за магістерською програмою навчання, загалом 300 кредитів ECTS). Підготовка зосереджена на вивченні предметів (мінімум 180 кредитів ECTS) та педагогічній підготовці (практиці). Курс закінчується першим державним іспитом або отриманням відповідної освітньої кваліфікації – ступеня магістра [785, с. 4].

На рисунку 3.2 представлено структуру сучасної системи підготовки учителів у Німеччині.

Рис. 3.2. Сучасна структура системи підготовки учителів у Німеччині

Єдиною вимогою для вступу в заклади вищої освіти на курси з підготовки майбутніх учителів є успішне завершення старшої школи, що засвідчує результат випускного випробування [743].

Постійний професійний розвиток є обов'язковим для вчителів у Німеччині, однак законодавчих норм щодо мінімального обсягу подальшої освіти вчителів немає. Подальший розвиток потрібен учителям для того, щоб отримати право викладати нові предмети або для їх кар'єрного просування. Статус учителя, щойно отриманий, не змінюється. Відповідно до закону, подальше навчання вчителів не є обов'язковим. Проте, якщо це визначено трудовим договором, це може бути обов'язковим [785, с. 6].

Особливості підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в Німеччині. Постійна увага вчених і практиків Німеччини до вдосконалення якості підготовки вчителів, безперечно світове лідерство в розвитку шкільного, олімпійського та професійного спорту зумовлює особливу зацікавленість та заслуговує на вивчення досвіду підготовки майбутніх учителів фізичного виховання цієї країни.

У Німеччині на сьогодні існує більше 60 закладів вищої освіти, що займаються професійною підготовкою майбутніх учителів фізичного виховання. Її реалізують не тільки педагогічні університети, але й спеціалізовані навчальні заклади, спортивні факультети при різних університетах (загальноосвітніх, технічних), вищих професійних школах. У більшості федеральних земель готують

педагогічні кадри за новою дворівневою системою бакалавр-магістр (рисунок 3.2) [801].

Для прикладу докладніше розглянемо підготовку майбутніх учителів фізичного виховання в одній із найбільших земель Німеччини – Баварії, де навчальні курси з підготовки вчителів фізичного виховання ґрунтуються на законі «Правила першого екзамену для вчителів державних шкіл» (Lehramtsprüfungsordnung I – LPO I) [791]. Залежно від виду підготовки, учителі фізичного виховання можуть викладати в початковій, середній, професійній школі та гімназії. Майбутній учитель фізичної культури додатково до спортивної спеціальності повинен пройти навчання за програмою ще одного шкільного предмета та дворічну практичну підготовку (стажування) в школі.

Розглядаючи підготовку майбутніх учителів фізичного виховання в спеціалізованих університетах землі Баварія, зауважимо, що в багатьох баварських університетах існують різні програми з підготовки вчителів за спеціальністю «Фізичне виховання» (Sport), що пов'язано з типом школи та посадою вчителя, яку обрав абітурієнт.

Так, наприклад, на факультеті наук про спорт і здоров'я при Технічному університеті Мюнхена (Fakultät für Sport- und Gesundheitswissenschaft der Technischen Universität München) загальною метою навчання є підготовка майбутнього вчителя, який би міг, орієнтуючись на учня й користуючись різними набутими спортивними й науковими знаннями, планувати, проводити й аналізувати урок фізичної культури. Цій концепції сприяють модулі, пов'язані з різними компетенціями: викладання і навчання; зміцнення здоров'я; науки про тренування й рухи; дидактичні компетенції в різних видах спорту [807].

Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання початкової й середньої школи на факультеті спорту і наук про здоров'я в Технічному університеті Мюнхена регламентована Законом Баварії «Правила першого державного іспиту на посаду вчителя в державних школах» (LPO I) [791] від 13 березня 2008 року і Законом «Правила другого державного іспиту на посаду вчителя в державних школах» (LPO II) від 28 жовтня 2004 року [792]. Навчання за спеціальністю

«Фізичне виховання початкової і середньої школи» в Технічному університеті Мюнхена має двофазну структуру. Відповідно до § 20 розділу 2 LPO I, перша фаза триває протягом семи семестрів і закінчується складанням першого державного іспиту. Перша фаза проходить за модульною структурою, обсяг навчального навантаження (ECTS – Punkten) складає 69 кредитів. Для посади вчителя початкової й середньої школи необхідні 54 кредити в професійно-науковій галузі (згідно з § 22 (абзац 2 d) LPO I) та 12 кредитів у професійно-дидактичній сфері (згідно з § 22 (абзац 2 e) LPO I). Відповідно до § 22 (абзац 1 h) LPO I додатково потрібно отримати 15 кредитів у разі вивчення двох предметів.

У другій фазі навчання необхідно пройти стажування чи педагогічну практику, що триває 24 місяці [792]. Змістом стажування передбачено такі розділи роботи, як самостійне викладання предмета (8 годин на тиждень), практика викладання під керівництвом учителя (10 годин на тиждень), семінарські заняття (10 годин на тиждень). У кінці практики кандидат на посаду вчителя здає другий державний іспит.

На офіційному сайті факультету наук про спорт і здоров'я при Технічному університеті Мюнхена представлено програми підготовки майбутніх учителів фізичного виховання для шкіл різного типу [806]: гімназія (Gymnasien), середня школа (Realschulen, Mittelschulen), початкова школа (Grundschulen), професійно-технічна школа (Berufsschule).

Для більш глибокого розуміння особливостей підготовки майбутніх учителів фізичного виховання розглянемо навчальний план підготовки майбутніх учителів для середньої школи (2019 року).

Навчальний план розрахований на сім семестрів та складається з трьох розділів: обов'язкові навчальні дисципліни (Pflichtmodule), обов'язкові навчальні дисципліни за вибором (Pflichtmodule – Wahlkatalog), факультативні дисципліни за вибором (Wahlmodule – Wahlkatalog).

Обов'язкові навчальні дисципліни розділено на дванадцять модулів.

Модуль 1. Спорт, спортивна освіта та спортивна наука (Sport, Sporterziehung und Sportwissenschaft verstehen). Він містить такі навчальні дисципліни, як «Вступ

до спортивної науки» (Einführung in die Sportwissenschaft für Lehramtsstudierende), «Вступ до спортивної педагогіки» (Einführung in die Sportpädagogik), «Вступ до спортивної дидактики» (Einführung in die Sportdidaktik), які викладають у формі лекцій. На цей модуль передбачено 5 кредитів у першому семестрі та загальний письмовий іспит (Klausur (Prüfungsleistung)).

Модуль 2. Основи розвитку ігрових здібностей учнів (Spielfähigkeit bei SchülerInnen verstehen und aufbauen). Він містить такі навчальні дисципліни, як «Маленькі ігри» (Kleine Spiele), «Гандбол 1» (Handball), «Баскетбол 1» (Basketball), «Футбол 1» (Fußball), «Волейбол 1» (Volleyball), які викладають у формі практичних занять. У першому та другому семестрах на цей модуль передбачено 7 кредитів. Атестація відбувається на основі підготовки та презентації курсової роботи (Präsentation mit Bericht (Studienleistung)).

Модуль 3. Розвиток основних ігрових навичок учнів (Grundlegende Spielfähigkeit bei SchülerInnen anwenden und entwickeln). Містить такі навчальні дисципліни, як «Бальні танці» (Ballschule), «Гандбол 2», «Баскетбол 2», «Футбол 2», «Волейбол 2». Практичні заняття за цим модулем розраховані на 6 кредитів у другому та третьому семестрах. Атестація за названим модулем відбувається на основі практичного іспиту, під час якого на основі експертної оцінки визначають рівень володіння навичками з ігрових видів спорту (Übungsleistung in Spilsportart).

Модуль 4. Наукові основи формування рухів (Körper- und Bewegungserfahrungen bei SchülerInnen aufbauen sowie bewegungswissenschaftlich verstehen). Цей модуль представлений теоретичними та практичними навчальними дисциплінами. Теоретичну дисципліну «Основи науки про формування рухів» (Bewegungswissenschaft) викладають у формі лекцій; а також передбачені такі практичні дисципліни, як «Плавання 1» (Schwimmen), «Спортивна гімнастика 1» (Turnen an Geräten), «Легка атлетика 1» (Leichtathletik). У другому семестрі зазначений модуль викладають у загальному обсязі 5 кредитів. Після завершення передбачено письмовий іспит (Klausur (Studienleistung)).

Модуль 5. Застосовування та аналіз досвіду управління рухами студентів (Körper- und Bewegungserfahrungen bei SchülerInnen anwenden und analysieren). Представлений лекціями з таких навчальних дисциплін, як «Основи дидактики» (Trainingswissenschaft), «Зимові види спорту та катання на ковзанах» (Schneesport und Eislauf), а також практичними дисциплінами – «Легка атлетика 2», «Зимові види спорту 1» (Schneesport 1), «Плавання 2», «Спортивна гімнастика 2». Загальний обсяг модуля – 7 кредитів. Атестація за цим модулем відбувається на основі захисту наукової розробки загальним обсягом 20000 – 40000 знаків (Wissenschaftliche Ausarbeitung (Studienleistung)).

Модуль 6. Формування досвіду управління рухами у студентів (Körper- und Bewegungserfahrungen bei SchülerInnen entwickeln). Названий модуль складається з таких практичних навчальних дисциплін, як «Легка атлетика 3», «Плавання 3», «Гімнастика і танці 1» (Gymnastik und Tanz), «Мистецтво руху» (Bewegungskünste). У четвертому семестрі загальний обсяг модуля становить 4 кредити. Атестація за цим модулем відбувається у вигляді лабораторного заняття, студент повинен провести частину практичного заняття на основі заздалегідь підготовленого конспекту (Laborleistung (Lehrversuch) (Studienleistung)).

Модуль 7. Поняття та аналіз здоров'я в школі (Gesundheit in der Schule verstehen und analysieren). Названий модуль викладають у четвертому семестрі, його загальний обсяг – 4 кредити. Він містить такі навчальні дисципліни, як «Здоров'я, його детермінанти, здоров'я в контексті школи» (Dimensionen und Determinanten von Gesundheit im Schulkontext), «Анатомія» (Anatomie), «Фізіологія» (Physiologie). Заняття з цих дисциплін проходять у формі лекцій. Після завершення модуля передбачено іспит (Klausur (Prüfungsleistung)).

Модуль 8. Проектування навчально-виховного процесу (Lehr- und Lernprozesse von SchülerInnen gestalten). Зазначений модуль представлено такими навчальними дисциплінами: «Форми організації навчально-виховної роботи» (Lehr- und Lernformen im Unterricht anwenden), що викладають у формі семінарського заняття, а також практичними – «Спортивні тенденції та дозволя

1» (Trend- und Freizeitsportarten), «Зимові види спорту 2», «Гімнастика і танець 2» у загальному обсязі 6 кредитів, що передбачено в п'ятому семестрі. За підсумками цього модуля атестація відбувається у формі практичного екзамену. Майбутні вчителі повинні провести заняття тривалістю від 30 до 50 хвилин та здати звіт обсягом 20000 – 40000 знаків (Laborleistung (Lehrversuch; Bericht) (Prüfungsleistung)).

Модуль 9 . Основи організації та популяризації здорового способу життя в школах (Gesunde Lebensstile in Schulen aufbauen und fördern). Модуль представлено такими різновидами дисциплін: «Компенсаторні форми руху» (Kompensatorische Bewegungsformen), що викладають у формі семінарського заняття, а також практичними навчальними дисциплінами «Фітнес, орієнтований на здоров'я» (Gesundheitsorientierte Fitness), «Релаксаційні процедури» (Entspannungsverfahren). Модуль заплановано на п'ятий семестр; його загальний обсяг становить 4 кредити. Після завершення модуля передбачено усний іспит (Laborleistung (Prüfungsleistung)).

Модуль 10. Психологічні основи формування компетентностей учнів (Psychologische Grundlagen für den Kompetenzerwerb von SchülerInnen nutzen). У межах названого модуля в шостому семестрі викладають лекції з навчальної дисципліни «Спортивна фізіологія» (Sportpsychologie) та практичні заняття з дисциплін «Спортивні тенденції та дозвілля 2» (Trend- und Freizeitsportarten), «Індивідуальні та командні види спорту» (Vertiefung in einem sportlichen Handlungsfeld der Individualsportarten und Mannschaftssportarten). Загальний обсяг модуля – 5 кредитів. За підсумками цього модуля атестація відбувається у формі практичного екзамену. Майбутні вчителі повинні провести фрагмент заняття тривалістю 10-15 хвилин та здати звіт обсягом 20000 – 40000 знаків (Laborleistung (Lehrversuch; Bericht), (Prüfungsleistung)).

Модуль 11. Екзаменаційний модуль «Спортивні ігри» (Prüfungsmodul «Sportspiele»). У другому та третьому семестрах на цей модуль передбачено 2 кредити. Під час іспиту впродовж 10-15 хвилин студенти повинні продемонструвати техніку виконання вправ зі спортивних ігор (Jede

Übungsleistung besteht aus: mdl. 10-15 Min, Demonstrations- /Leistungsprüfung, Übungsleistung Sportspiel 1 + Übungsleistung Sportspiel 2).

Модуль 12. Екзаменаційний модуль «Індивідуальні види спорту» (Prüfungsmodul «Individualsportarten»). У третьому, четвертому та п'ятому семестрах на цей модуль передбачено 5 кредитів. Виконання кожної вправи складається з 10-15 хвилин демонстрації та виконання відповідного залікового нормативу. Наприклад, вправи з легкої атлетики поєднують з вправами із гімнастики, зокрема навичками руху, а також із вправами із гімнастики й танцю та вправами з плавання і вправами з зимових видів спорту. (Jede Übungsleistung besteht aus: mdl 10-15 Min. + Demonstrations- /Leistungsprüfung gem. Übungsleistung Leichtathletik + Übungsleistung Turnen an Geräten inkl. Bewegungskünste + Übungsleistung Gymnastik und Tanz + Übungsleistung Schwimmen + Übungsleistung Schneesport)

Обов'язкові навчальні дисципліни за вибором складаються із двох модулів.

Модуль 1. Організація процесу викладання спортивних ігор у контексті різних напрямів освіти (Lehr- und Lernprozesse in Sportspielen im Kontext diverser Lernbereiche arrangieren). Дисципліни цього модуля викладають у формі практичних занять, що передбачені на шостий семестр; його загальний обсяг становить 6 кредитів. «Теорія та методика викладання спортивних ігор» (Spieltheorie – Spielentwicklung – Spielvermittlung), «Особливості спортивних ігор у контексті різних напрямів освіти» (Vielfalt der Sportspiele im Kontext von Lernbereichen), «Ігри з відступом» (Rückschlagspiele). Модуль завершується іспитом, що передбачає звіт (курсова робота обсягом 20000 – 40000 знаків) та демонстрацію спортивної практики (Bericht (Studienleistung) + Sportpraktische Demonstration (Studienleistung)).

Модуль 2. Теорія та методика формування навичок учнів (Erlebnisorientierte Lehr- und Lernformen für den Kompetenzerwerb von SchülerInnen verstehen und nutzen). Модуль складається з семінарських та практичних занять; його загальний обсяг становить 6 кредитів у шостому семестрі. Таку дисципліну, як «Педагогічний досвід» (Erlebnispädagogik), викладають у формі семінарського

заняття; є також практичні дисципліни: «Форми та методи навчання» (Erlebnisorientierte Lehr- /Lernformen in der Anwendung), «Скелелазіння, педагогічний досвід» (Klettern als erlebnispädagogisches Lernszenario). Атестація відбувається на основі курсової роботи обсягом 30000 – 60000 знаків (Lernportfolio (Studienleistung)).

Факультативні навчальні дисципліни (Wahlmodule – Wahlkatalog) за вибором розділено на сім модулів.

Модуль 1 (6 кредитів, 7-й семестр). Організація навчально-виховного процесу в школі (Erziehungs- und Bildungsprozesse in der Schule arrangieren). Навчальні дисципліни: «Організація навчально-виховного процесу в школі» (Erziehungs- und Bildungsprozesse in der Schule arrangieren) – семінар; «Спортивно-педагогічне удосконалення» (Vertiefung in einem sportlichen Bewegungsfeld) – практичне заняття. Атестація у формі написання курсової роботи з подальшою презентацією на 10-20 хвилин (Posterpräsentation (Studienleistung)).

Модуль 2 (6 кредитів, 7-й семестр). Методика наукових досліджень в галузі шкільного спорту (Wissenschaftliches Arbeiten für den Schulsport anwenden). Навчальні дисципліни: «Описова статистика, статистичне тестування, розрахунок ймовірності» (Deskriptive Statistik, Statistisches Testen, Wahrscheinlichkeitsrechnen) – лекція; «Експериментальне планування» (Versuchsplanung) – лекція; «Застосування методів дослідження у спорті» (Anwendung der sportwissenschaftlichen Forschungsmethoden) – практичне заняття. Атестація відбувається на основі письмового іспиту, завдання обсягом 30000 – 60000 знаків.

Модуль 3 (6 кредитів, 7-й семестр). Профілактика та зміцнення здоров'я в школі (Gesundheitsförderung und Prävention in der Schule optimieren). Навчальні дисципліни: «Профілактика травматизму в шкільному спорті» (Prävention und Verletzungsprophylaxe im Schulsport) – практичне заняття; «Зміцнення здоров'я в процесі спортивної діяльності» (Vertiefung oder Erweiterung der Gesundheitsförderung in einem sportlichen Handlungsfeld) – семінар. Атестація у формі написання курсової роботи та демонстрації практичних умінь і навичок у

процесі викладання фрагменту заняття впродовж 20-40 хвилин (Lehrversuch (Studienleistung)).

Модуль 4 (6 кредитів, 7-й семестр). Спортивна освіта (Bildung für nachhaltige Entwicklung im Sport begründen und gestalten). Навчальні дисципліни: «Освіта для сталого розвитку в школі» (Bildung für nachhaltige Entwicklung in der Schule) – семінар; «Освіта, пов'язана з рухом, для сталого розвитку на практиці» (Bewegungsbezogene Bildung für nachhaltige Entwicklung in der Praxis) – практичне заняття. Атестація у формі звіту за матеріалами курсової роботи обсягом 20000-40000 знаків (Bericht (Studienleistung)).

Модуль 5 (6 кредитів, 6-й семестр). Розвиток та застосування знань про навчання рухам у школі (Trainings- und Bewegungswissenschaft in der Schule entwickeln und anwenden). Навчальні дисципліни: «Основи навчання» (Trainingswissenschaft) – семінар; «Удосконалення в індивідуальних та командних видах спорту» (Vertiefung in einer Individual und Mannschaftssportart) – практичне. Атестація: курсова робота та практичний іспит – спроба викладання.

Модуль 6 (3 кредити, 6-й семестр). Стажування під час практики (Studienbegleitendes Praktikum (Gym und RS)). «Стажування в школі» (Praktikum an einer Schule) – практика; «Планування уроку, моніторинг та аналіз практичного заняття» (Unterrichtsplanung, -durchführung und -beobachtung im Studienbegleitenden Praktikum) – семінарські заняття. Атестація: презентація, курсова робота (Präsentation (Studienleistung)).

Модуль 7 (7 семестр). Екзаменаційний колоквиум. Підготовка до письмового державного іспиту (Examenskolloquium – Vorbereitung für schriftliche Staatsexamensprüfung): «Навчання та теорія руху» (Trainings- und Bewegungslehre), «Спортивна педагогіка та дидактика» (Sportpädagogik und -didaktik), «Спортивна медицина та біологія» (Sportmedizin und -biologie).

Окремим прикладом підготовки майбутніх учителів фізичного виховання може бути один із найбільших і найстаріших вузів Німеччини – університет Лейпцига (Universität Leipzig), факультет спортивних наук. Навчання бакалаврів має на меті підготувати вчителя середньої, спеціалізованої школи та гімназії за

основною спеціальністю «Фізичне виховання», тобто «Полівалентний бакалавр – учитель з основною спеціальністю спорт» (Polyvalenter Bachelor Lehramt Kernfach Sport). Після закінчення навчання випускнику присвоюють звання бакалавр (Bachelor of Arts – бакалавр гуманітарних наук), термін навчання становить 6 семестрів, кількість кредитів, які він повинен отримати – 180 ECTS, із них мінімум 60 ECTS з предмета «Фізичне виховання». Упродовж усього навчання студенти проходять модулі за основною спеціальністю – «Фізичне виховання» (60 ECTS), модулі з другої професії (60 ECTS), загальноосвітні (30 ECTS) і професійно-дидактичні (20 ECTS) модулі – загалом 170 ECTS. Крім теоретичного навчання, студенти проходять практику в школі – відвідують і проводять заняття. Також навчання доповнене вибірковими модулями. У кінці навчання студенти пишуть бакалаврську роботу за спеціальністю – наукову роботу, у якій розглядають і пояснюють якусь проблему в галузі фізичного виховання (10 ECTS) [780].

Програма з підготовки магістра (учителя з основною спеціальністю «Фізичне виховання» (Master of Education Lehramt Kernfach Sport)) готує вчителів для спеціалізованих, середніх шкіл та гімназій. Тому в програмі з підготовки магістра зміст навчання відповідає типу школи, яку обирає студент. Студенти, які обрали посаду вчителя в спеціалізованих школах, поглиблено вивчають педагогічні, гуманітарні та суспільствознавчі дисципліни, а також спеціальні науки про рух і тренування в різних видах спорту, для отримання права на посаду вчителя середньої школи та гімназії додатково вивчають природничі та спортивно-медичні дисципліни, процес підготовки передбачає практичні заняття в школі. Навчальна програма на здобуття ступеня магістра з основною спеціальністю «Фізичне виховання» готує випускників до стажування й дозволяє скласти другий державний іспит. Паралельно з цим студенти (середня школа, гімназія) після відповідної заяви можуть записатися на курс викладача і тренера професійного спорту з правом викладання в спортивних школах, у школах із поглибленим вивченням фізичного виховання. Цей курс надає студентам право

займатися в майбутньому тренерською діяльністю в різних спортивних організаціях.

Загальний термін навчання на здобуття ступеня магістра становить 4 семестри. Кількість кредитів, які повинен отримати студент – 120 ESTC, із них 20 ESTC – для майбутніх учителів спеціальних шкіл та 40 ESTC – для вчителів середніх шкіл та гімназій за спеціальністю «Фізичне виховання» [780].

Отже, вивчення специфіки підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в закладах вищої освіти Німеччини показав, що в країні немає єдиної загальнодержавної системи професійної підготовки вчителів, оскільки кожна земля має свою власну структуру закладів вищої освіти, у яких підготовка майбутніх учителів фізичного виховання відбувається на основі врахування потреб системи загальної середньої освіти країни. Указано, що в Німеччині існує як традиційна система організації підготовки вчителів фізичного виховання з отриманням кваліфікації вчителя, так і нова багаторівнева, що включає підготовку бакалаврів і магістрів. Підкреслено, що традиційна система підготовки майбутніх учителів фізичного виховання має двофазну структуру: теоретичну і практичну (стажування в школі), кожна з яких завершується складанням державного іспиту. Зазначено, що нова дворівнева система підготовки за освітніми ступенями «бакалавр» і «магістр» складається з університетської підготовки і практики в школі та передбачає навчання в обсязі певної кількості кредитів ESTC із присвоєнням відповідної кваліфікації.

3.2. Характеристика досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах

У Нідерландах відповідальність за розвиток системи освіти покладено на такі організації:

– Міністерство освіти, культури та науки – урядова установа, відповідальна за освіту в Нідерландах. Її очолює міністр освіти, культури та науки;

– Національний центр розвитку навчальних планів – структурний підрозділ міністерства освіти, культури та науки, що є центром розробки та експертизування навчальних планів, розробляє та оцінює навчальні плани початкової та середньої освіти, надає школам підтримку щодо вибору відповідних освітніх програм;

– освітня спілка, що складається з Асоціації нідерландських вчителів (асоціація основної освіти в Нідерландах, мета діяльності якої – покращення системи освіти вчителів) та Асоціації педагогів, що готують нідерландських учителів (розробляє національні стандарти підготовки майбутніх вчителів);

– Спілка учителів – національна голландська асоціація фізичного виховання, що представляє вчителів та викладачів фізичного виховання в Нідерландах, які задіяні в середній та вищій освіті [805, с. 241].

Система підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Нідерландів так само, як у Польщі й Німеччині, зорієнтована на запити закладів загальної середньої освіти. Тому вивчення системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури вимагає розуміння особливостей організації фізичного виховання у вищезазначених закладах загальної середньої освіти.

Фізичне виховання в початковій школі (Primary-School) можуть провадити вчителі фізичної культури або класоводи. Учителі-класоводи, які отримали освіту після 2005 року, мають право проводити уроки фізичної культури за умови, якщо вони додатково пройшли відповідну підготовку за програмою фізичного виховання, обсяг якої становить 600 годин (21 кредит ECTS).

У Нідерландах у початковій школі навчаються діти віком від 4 до 12 років. Протягом цього періоду фізичне виховання є обов'язковим предметом. Загальною метою фізичного виховання учнів початкової школи є розвиток здібностей та мотивації щодо занять різними видами спорту та рухової активності. Процес фізичного виховання ґрунтується на педагогічних засадах та принципах активного та здорового способу життя [768]. Завдання фізичного виховання в початковій школі розкрито в роботі [750]. Фізичне виховання спрямоване на розвиток

рухової функції учнів, рухових здібностей відповідно до різних видів спорту, індивідуальних розумових та фізичних здібностей.

Забезпечення загальної освіти, зокрема фізичного виховання, контролює міністерство освіти, культури та науки. Проте, як зазначено в роботі [746], дуже часто фізичному вихованню не надають належної уваги. Починаючи з 1996 року школи не мають обов'язкового розподілу годин на фізичне виховання. У середньому початкові школи виділяють 90 хвилин на уроки фізичної культури на тиждень, хоча ця кількість неоднакова в кожній початковій школі. У Нідерландах не має загальнонаціональної навчальної програми з фізичного виховання для початкової школи. Зміст, планування та проведення занять з фізичного виховання регламентовано актами міністерства освіти, культури та науки. Фізичне виховання учнів початкової школи базується на таких компонентах, як рівновага, стрибки, лазіння, махи, перевороти та перекидання, танці, біг, рухливі ігри, командні ігри, влучність, жонгливання, самозахист [805, с. 242].

Середня школа (*Post-Primary-School*) – учні від 12 до 18 років.

У Нідерландах можливі різні освітні траєкторії середньої школи:

– підготовча середня професійно-технічна школа (*Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs (VMBO)*) упродовж чотирьох років готує учнів до професійних програм старшої середньої школи;

– старша середня школа (*Hoger Algemeet Voortgezet Onderwijs (HAVO)*) упродовж п'яти років готує учнів до вищої професійної освіти;

– початкова університетська школа (*Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs (VWO)*) упродовж шести років готує студентів до навчання в університеті.

Фізичне виховання в середній школі є обов'язковою шкільною дисципліною. Фізичне виховання викладають лише спеціально підготовлені вчителі фізичної культури. Під час планування навчального процесу вчителі школи повинні керуватися актами міністерства освіти, культури та науки, у яких визначено кінцеву мету підготовки. У зв'язку з цим школи зобов'язані резервувати достатню кількість часу на фізичне виховання. У 2014 році

голландською інспекцією освіти, що є структурним підрозділом міністерства освіти, культури та науки, було розроблено принципи розподілу годин на фізичне виховання для різних типів загальноосвітніх шкіл [770]. У середньому це два уроки на тиждень по 50 хвилин, причому навчальний рік складається з 40 тижнів. Освітній процес контролює міністерство освіти, культури та науки, воно ж інспектує школи. Проте, як зазначено в роботі [746], фізичному вихованню надають не стільки уваги, як іншим навчальним дисциплінам.

Завданнями фізичного виховання учнів середньої школи є формувати рухові уміння в спортивних та прикладних видах діяльності, знання про суддівські, тренерські та оздоровчі аспекти фізичного виховання, а також спортивно-специфічні знання, знання про соціальне значення спорту та фізкультурної активності, розвивати позитивне ставлення до активного способу життя. Орієнтуючись на ці завдання, учитель розробляє навчальний план для учнів. Отже, учителі фізичної культури мають значну автономію у створенні навчального плану.

Початкову підготовку майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах забезпечують шість громадських університетів прикладних наук. Чотирирічна програма для бакалаврів забезпечує підготовку студентів до викладання фізичного виховання в усіх типах шкіл. Після завершення університету за програмою освітнього ступеня бакалавр студент отримує вищий учительський рівень. У Нідерландах є три вчительських рівні: учитель початкової школи, учитель середньої школи другого рівня, учитель середньої школи першого рівня. Учителю другого рівня дозволено викладати для учнів підготовчої середньої професійно-технічної школи, старшої середньої школи, початкової університетської школи. Учителю середньої школи першого рівня дозволено викладати на всіх рівнях загальної освіти [805, с. 247].

Для класоводів початкової школи є можливість отримати ліцензію на викладання фізичного виховання шляхом виконання постбакалаврської підготовчої програми обсягом 600 годин. Однак ця ліцензія дозволяє викладати фізичне виховання лише в початковій школі. Починаючи з 2008 року з'явилася

можливість пройти дворічну заочну програму магістра з фізичного виховання. Починаючи з 2018 року доступна перша очна програма магістра з фізичного виховання. Ступінь магістра з фізичного виховання не дає кваліфікації вчителя вищого рівня, оскільки таку кваліфікацію присвоюють після отримання освітнього ступеня бакалавр за програмою підготовки вчителів фізичної культури. Метою магістерської програми є розширення теоретичних знань і дослідницьких навичок у межах галузі фізичного виховання. Магістерський рівень підготовки формує повноцінного вчителя фізичної культури, який може претендувати на керівні посади в галузі фізичного виховання.

Вступ та відбір. Існують різні шляхи здобути освіту вчителя фізичної культури (рисунок 3.3). Найбільш звичний шлях – через університетський підготовчий диплом (маршрути HAVO або VWO на рисунку 3.3). Приблизно 20-30% здобувачів отримують освіту вчителя фізичної культури через професійну спортивно-орієнтовану освіту (наприклад, футбольний тренер, тренер з фітнесу, маршрут диплома MBO на рисунку 3.3).

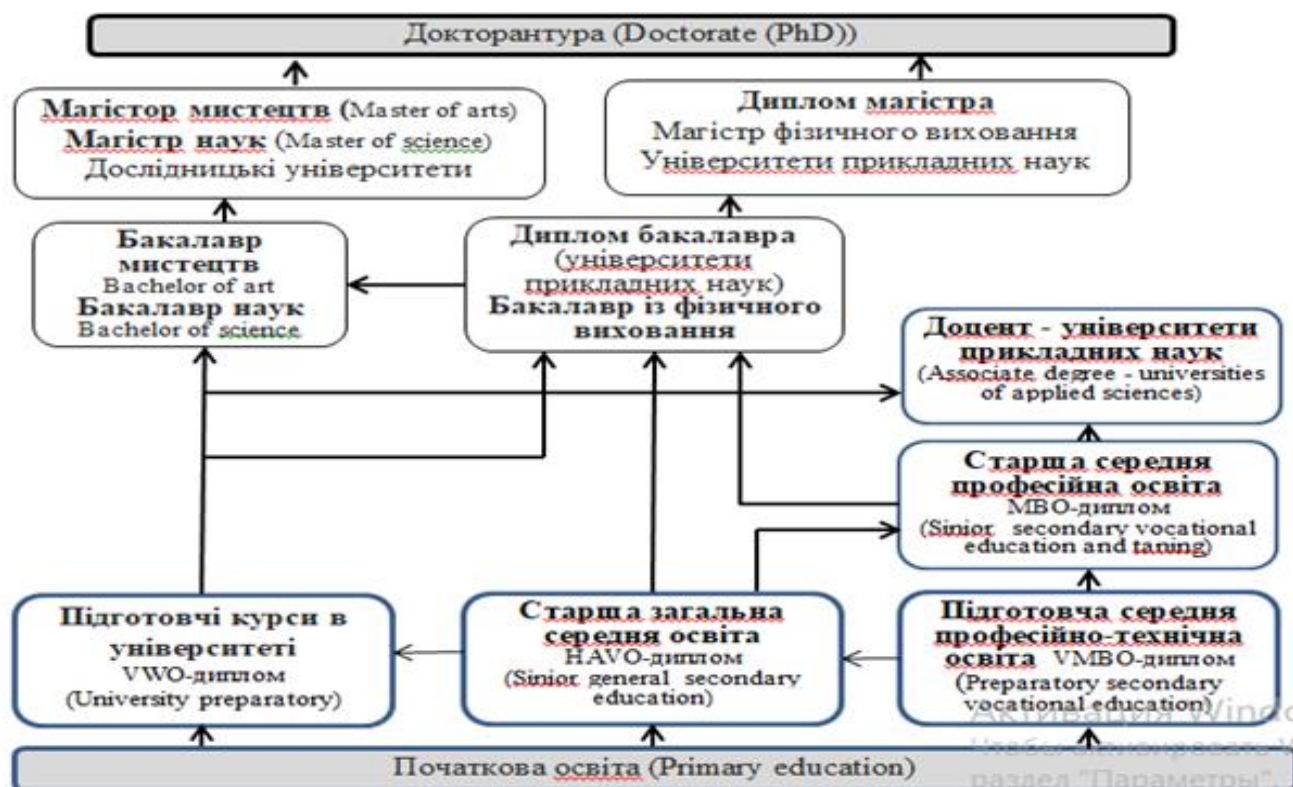

Рис. 3.3. Система освіти в Нідерландах та освітні траєкторії для майбутніх учителів фізичної культури [805, с. 246]

Щоб здобути освіту вчителя фізичної культури, студент повинен пройти процедуру відбору. Хоча точну організацію та зміст цієї процедури варіює університет, типовий вступний екзамен складають у вигляді тесту на визначення здібностей (спортивні та рухові навички), медичного огляду, співбесіди та/або анкетування, іноді мінімальної викладацької діяльності. Проте формально потенційні кандидати можуть бути обрані або не обрані для вступу на основі їхніх рухових навичок у рамках тесту на визначення здібностей. Додаткові результати можуть бути використані для поради студентам розпочинати чи не розпочинати їм підготовку за освітньою програмою для вчителя фізичної культури.

Програма підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах – це чотирирічна програма для бакалаврів, загальний обсяг якої становить 240 кредитів (ECTS), що регламентована різними документами. Складову педагогічної підготовки регламентують Національні Професійні Стандарти для Вчителів, що визначають основні принципи професії вчителя в Нідерландах. Професія вчителя пов'язана з широкими професійними компетенціями, у межах яких учитель є експертом зі знання змісту конкретного предмета, знань із педагогіки та теорії викладання, а також здатен організовувати, планувати, передавати, відбивати, досліджувати, саморозвиватися та навчатися в процесі професійної діяльності.

Оскільки освіта вчителя фізичної культури входить до вищої професійної освіти, вона також ґрунтується на професійному профілі «Національні професійні стандарти для вчителів фізичної культури» [778], який було засновано в тісній співпраці з галуззю фізичного виховання. Ці стандарти визначають базові компетентності, якими має володіти досвідчений (досвід більше 5 років) учитель фізичної культури, та є частиною загальних компетентностей учителя (таблиця 3.1).

Крім цього, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури регламентована Національними професійними стандартами для вчителів фізичної культури першого ступеня [742], що описують ті компетенції вчителя фізичної культури, які він має засвоїти після закінчення навчання (таблиця 3.2).

Таблиця 3.1

**Базові компетентності вчителя фізичної культури та відповідний зміст
освітньої програми**

	Здатність (уміння)	Модулі освітньої програми
Знання змісту предмета	навчати учнів уміло рухатися; навчати учнів співпрацювати через спорт та фізичну діяльність; навчати учнів регулювати спорт та фізичну діяльність; розвивати знання про спорт та спортивну діяльність серед учнів; мотивувати учнів бути фізично активними	Перспективи людства, фізичності, освіти та суспільства. Зв'язок між фізичною активністю, активним способом життя та здоров'ям. Нідерландська система освіти, правова база (основні завдання, цілі, досягнення). Погляди на фізичне виховання, його місце та функцію в школі. Програмні та позапрограмні види спорту та фізичної діяльності. Сучасне (наукове) розуміння та міжнародні розробки в галузі фізичного виховання. Розробка навчальних програм.
Знання з педагогіки	Створювати соціально та емоційно безпечне, підтримувальне та стимуляційне середовище навчання для всіх учнів	Педагогічні принципи. Соціальний, моральний, пізнавальний та особистісний розвиток дітей та підлітків. Різноманітність (етнічна, расова, соціально-економічна, статева, релігійна, сексуальної орієнтації тощо) та її вплив на освіту. Теорія про розлади поведінки та розвитку. Теорія групової динаміки та прийомів. Теорія спілкування, взаємодії та міжособистісних стосунків. Теорія посилення мотиваційного процесу
Теорія навчання	Розробляти, готувати, забезпечувати, оцінювати, коригувати уроки (систему уроків) фізичного виховання	Теорія навчання (дидактика). Освітні концепції та моделі навчальних програм. Теорія оцінювання. Теорія навчання моторних навичок та фізичного розвитку. Застосування цифрової технології в навчальному процесі. Диференціація та інклюзивність.

Національні професійні стандарти для вчителів фізичної культури першого ступеня перебувають в одному ряду з національними професійними стандартами для вчителів, таким чином фокусуючи навчальний план на знання змісту навчальної дисципліни, знання педагогічного змісту та теорії навчання. Усе це визначає широкі професійні компетентності, що, відповідно до підготовки вчителів фізичної культури, включають спілкування, зосередження на результаті, наукове дослідження, критичне та творче мислення, саморегулювання, навчання протягом усього життя.

У межах структури цих стандартів усі освітні програми підготовки вчителів фізичної культури застосовують соціально-конструктивістський підхід, у якому професія вчителя фізичної культури лежить в основі програми, а професійний розвиток студента перебуває в соціальному контексті, у якому знання набувають через взаємодію з іншими. Значення цього підходу полягає в тому, що перебування в школі протягом усіх чотирьох років навчання є пріоритетним. Національні професійні стандарти забезпечують спільну базу для всіх програм підготовки вчителів фізичної культури, проте вони всі мають унікальні особливості, через те, що розроблені з точки зору викладання і фізичного виховання та з акцентом на різних аспектах викладання фізичної культури. Тому, порівнюючи нідерландські навчальні програми підготовки вчителя фізичної культури, можна спостерігати різноманітні відмінності, коли акцент поставлений на наукове дослідження, на педагогіку чи на інклюзивну освіту.

Таблиця 3.2

Професійні компетентності вчителів фізичної культури та відповідний зміст освітньої програми

Компетентність (знання)	Здатність (уміння)	Модулі освітньої програми
Спілкування	Ефективно спілкуватися з іншими в рамках різноманітного контексту	Моделі та стратегії спілкування. Техніка ведення різних видів бесід. Використання спеціальних медіа додатків.
Взаємодія	Ефективно співпрацювати з іншими в рамках контексту школи та поза ним	Групові ролі та групові процеси. Формальне та неформальне лідерство. Стратегії зворотного зв'язку.
Зосередження на результаті	Брати на себе відповідальність, самоуправління, ставити цілі, планувати, визначати пріоритети та контролювати	Управління проектами, робота над проектами. Моделі рефлексії та оцінки.
Наукове дослідження	Удосконалювати практичні навички через наукове дослідження	Роль, значення та функції наукового дослідження в галузі фізичного виховання. Науково-дослідний цикл. Методи збору даних та аналізу. Відповідне повідомлення результатів.
Критичне та творче мислення	Аналізувати, синтезувати та інтерпретувати інформацію та бути відкритим до альтернативних поглядів	
Саморегулювання	Використовувати метакогнітивні навички та стратегії для підвищення компетентності	
Навчання протягом усього життя	Адаптувати свою власну практику до нового розуміння в процесі навчання протягом життя	

Конкретним прикладом підготовки вчителів фізичної культури (Leraar Lichamelijke Opvoeding) в Нідерландах може бути школа спортивного навчання в університеті Фонтіс (Fontys) [764]. Навчання в університеті Фонтіс, що триває чотири роки, дозволяє отримати категорію вчителя фізичної культури першого ступеня. Кожен навчальний рік складається з чотирьох блоків по десять тижнів кожний.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в школі спортивного навчання університету Фонтіс студентів із першого року залучають до стажування. На першому році навчання, два дні на тиждень, студенти проходять стажування в початковій школі, де набувають навичок викладання, спільної роботи, підприємництва, тренерської роботи, формують та удосконалюють уміння та навички проведення уроків фізичної культури та тренувальних занять практично з усіх, найбільш популярних, видів спорту. Просуваючись освітньою траєкторією від початку навчання до завершення університету, навчальні завдання ускладнюються згідно з високими вимогами сучасного нідерландського суспільства до професійних обов'язків вчителя взагалі та вчителя фізичної культури зокрема. У таблиці 3.3 представлено зміст першого року підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Таблиця 3.3

Зміст та обсяг підготовки майбутніх учителів фізичної культури на першому році навчання в Університеті Фонтіс

	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4
Освітній блок	Світогляд учителя фізичної культури (De wereld van de docent Lichamelijke Opvoeding) <i>12 Кредитів</i>	Основи формування рухів (Leerlingen betekenisvol in beweging zetten en positief begeleiden) <i>12 кредитів</i>	Цільове навчання (Doelgericht onderwijzen) <i>12 кредитів</i>	Методи навчання (Leerprocessen optimaliseren) <i>12 кредитів</i>
Місце навчання	Орієнтація в різних освітніх контекстах	Початкова школа. Вівторок-четверг	Початкова школа. Вівторок-четверг	Початкова школа. Вівторок-четверг
Практика	Ігри з предметами 1-й семестр (<i>6 кредитів</i>)		Ігри з предметами 2-й семестр (<i>6 кредитів</i>)	

Другий рік підготовки присвячений практичним навчальним завданням, формуванню рухових навичок та стажуванню. Поступово зміст програми ускладнюється, навчальні завдання стають більш масштабними та складними. Стажування проходить на другому рівні середньої освіти. Щоб вирішити складні навчальні проблеми та зробити можливим перенесення вивченого в шкільній сфері на робочу сферу, основну увагу в освітній програмі підготовки вчителя фізичної культури в університеті Фонтіс звертають на навчальні завдання, що максимально орієнтовані на практичні умови професійної діяльності. Навчальні завдання орієнтовані на реальні вимоги до професії вчителя фізичної культури, наприклад: (1) «Розробіть, забезпечте та оцініть план уроку «Ігри вторгнення» (командні спортивні ігри захисту/нападу) на основі ігрового підходу для учнів 8-10 років, у яких вони навчаються «відкритися, щоб отримати м'яч». У розробці плану уроку Ви повинні урахувати неоднорідність психомоторних можливостей учнів, їх кількість, правила гри, матеріально-технічні умови, застосувати диференційований підхід до учнів та забезпечити, щоб кожен учень відчував власну компетентність. Або інший приклад: (2) «Розробіть та застосуйте систему експертного оцінювання в рамках уроку з фізичного виховання в 2 класі середньої школи за розділом «Стрибок у висоту». Визначте мету, забезпечте зворотній зв'язок, сплануйте майбутнє навчання та переконайтеся, що учні здатні формулювати особисті навчальні цілі на кінець уроку».

Працюючи над вирішенням цілісних завдань за допомогою індуктивного навчання майбутні вчителі фізичної культури розвивають інтегровану базу знань. Отже, замість відокремлення різних пізнавальних, афективних та психомоторних елементів протягом навчального процесу або розділення цілісних завдань учителя на невеликі, неповні та ізольовані частини освітня програма вчителя фізичної культури в університеті Фонтіс орієнтована на цілісний підхід. Студентам пропонують практику з певними завданнями, що передбачають усі навички, необхідні в реальних ситуаціях, пов'язаних з певними знаннями та умовами. Щоб полегшити передачу знань, у навчальні завдання вбудовують варіативність [784].

Навчальні завдання впорядковані в уроках від простого до складного. Починають із мікрвикладання в перший рік навчання, під час якого четверо студентів освітньої програми фізичного виховання разом розробляють і проводять урок з 8 учнями кожний, та навчають клас із 24 учнів на третьому році навчання. Для оптимізації навчання студентів підтримують та керують ними викладачі освітньої програми фізичного виховання; поступово контроль послаблюють, оскільки студенти набувають більше досвіду та спеціальних знань. Через те, що між школою та університетом існує надійний взаємозв'язок, майбутні вчителі фізичної культури працюють над вирішенням практичних завдань як в університеті, так і в школі, що створює цілісне мотиваційне навчальне середовище. У таблиці 3.4 представлено зміст другого року підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Таблиця 3.4

Зміст та обсяг підготовки майбутніх учителів фізичної культури на другому році навчання в Університеті Фонтіс

	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4
Освітній блок	Основи навчання рухам (Het bieden van motorische leerhulp) <i>6 Кредитів</i>	Основи суддівства (Leren Beoordelen) <i>6 кредитів</i>	Освіта спеціальних потреб (Oog voor iedere leerling) <i>6 кредитів</i>	Руховий режим у школі (Beweeg je school) <i>6 кредитів</i>
Місце навчання	Середня школа - кожної середи та п'ятниці (<i>24 кредити</i>)			
Практика	Ігри з предметами 1-й семестр (<i>6 кредитів</i>)		Ігри з предметами 2-й семестр (<i>6 кредитів</i>)	

Перший семестр третього року підготовки спрямований на формування професійної ідентичності майбутнього вчителя фізичної культури. На основі перших двох років підготовки студенти можуть обрати подальший освітній контекст підготовки – початкова освіта, середня освіта, спеціальна освіта, старша професійна освіта. Відповідно до цього, навчальним планом передбачено неоднакові програми для поглиблення знань та навичок. Друга половина (третій рік підготовки) навчального року присвячена вдосконаленню знань та навичок студента в процесі стажування, що відбувається за місцем майбутньої професійної діяльності (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

Зміст та обсяг підготовки майбутніх учителів фізичної культури на третьому році навчання в Університеті Фонтіс

Освітній блок	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4
	Професійна ідентичність майбутнього вчителя фізичної культури (Mijn onderwijs visie) <i>6 Кредитів</i>	Професійна концепція вчителя фізичної культури (Mijn vakconcept Lichamelijke Opvoeding) <i>6 кредитів</i>	Стажування за місцем майбутньої професійної діяльності 2-й семестр <i>30 кредитів</i>	
За вибором: початкова, середня, спеціальна школа. Понеділок-четвер <i>6 Кредитів</i>	За вибором: початкова, середня, спеціальна школа. Понеділок-четвер <i>6 Кредитів</i>			
Місце навчання	Ігри з предметами.	1-й семестр (<i>6 кредитів</i>)		

У таблиці 3.6 представлено зміст та обсяг четвертого року підготовки майбутніх учителів фізичної культури в університеті Фонтіс.

Таблиця 3.6

Зміст та обсяг підготовки майбутніх учителів фізичної культури на четвертому році навчання в Університеті Фонтіс

Навчальні блоки та практика	Розділ 1	Розділ 2	Розділ 3	Розділ 4	
	Гарний початок (Een goed begin) <i>6 кредитів</i>	Основи наукових досліджень у фізичному вихованні (De onderzoekende leraar LO) <i>11 кредитів</i>		Підготовка за профілем (Profileer jezelf) <i>3 кредити</i>	
		Вчитель у класі (De leraar in de klas) <i>16 кредитів</i>	Вчитель у класі (De leraar in de klas) <i>16 кредитів</i>		
Вчитель у школі (De leraar in de school) <i>4 кредитів</i>		Вчитель у школі (De leraar in de school) <i>4 кредитів</i>			
Стажування	За вибором: початкова, середня, старша школа, спеціальна школа				

Четвертий рік підготовки передбачає широкі можливості для подальшого позиціонування себе як майбутнього вчителя фізичної культури та формування професійних здібностей. У школі, за місцем стажування, студенти проводять практико-орієнтоване дослідження, присвячене різним аспектам фізичного виховання.

Отже, в Нідерландах практика в школі є важливим компонентом професійної підготовки. У середньому з першого по третій рік навчання студенти перебувають два повних дні на тиждень у школі, що становить 60-80 днів на рік.

Протягом четвертого року навчання студенти, як правило, перебувають у школі 3-4 дні на тиждень. Ураховуючи те, що студенти викладають від 8 до 16 уроків на тиждень упродовж перших трьох років та від 12 до 16 – протягом четвертого року навчання, підготовка за освітньою програмою вчителя фізичної культури має мінімальний досвід викладання або співвикладання 1440 уроків фізичного виховання в загальноосвітній школі. Обсяг перебування в школі залежить від типу школи та варіативний, оскільки більшість освітніх програм для вчителів фізичної культури після першого року навчання передбачають вибір у контексті перебування в школі.

Практикою в школі завжди керує шкільний фахівець із фізичного виховання, як правило, це досвідчений учитель фізичної культури. У рамках початкової школи, в більшості випадків практикою керує шкільний фахівець із фізичного виховання. Проте, з причини недостатньої кількості таких фахівців у початковій школі, особливо в деяких регіонах Нідерландів [789], інколи практикою керує класний керівник з постбакалаврською підготовкою з фізичного виховання. Загальний контроль за педагогічною практикою забезпечує представник університету в тісній співпраці з керівництвом школи.

Підвищення кваліфікації вчителів фізичного виховання в Нідерландах. У Нідерландах передбачено, що вчителі оновлюватимуть свої вміння та знання завдяки регулярній участі в семінарах, тренувальних програмах, колегіальних консультаціях та інших формах формальної та неформальної освіти. Для забезпечення підвищення кваліфікації вчителів школи зобов'язані витратити 10% державного фінансування (щодо часу та коштів). У початковій освіті вчителі забезпечені 500 € на рік та 2 годинами на тиждень на підвищення кваліфікації. Учителі середньої школи мають право на 83 години та 600 € на рік на підвищення кваліфікації. Вчителі повинні написати план особистого розвитку та підтвердити, як вони будуть підвищувати кваліфікацію. Кожні три роки такі плани підтверджує або оцінює керівництво [795].

Дотепер не існує формальної обов'язкової програми підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури початкової та середньої школи. Проте у

2017 році започаткували Реєстр учителів, що з 2018-2019 років обов'язковий. Зареєструвавшись, учителі отримують бали за підтверджені види діяльності, спрямовані на особистий розвиток (підвищення кваліфікації) протягом навчального року. Завдяки цьому вчителі зможуть підтверджувати, що вони регулярно оновлюють навички та знання.

Нещодавно було досліджено поточний стан особистого розвитку та освітніх проблем підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури у Нідерландах. Результати засвідчують, що вчителі фізичної культури мають широку автономію у виборі діяльності, спрямованої на особистий розвиток та високо вмотивовані брати участь у підвищенні власної кваліфікації. Як засвідчують дані представлені в роботі [760], 43,7% респондентів брали участь у підвищенні кваліфікації двічі або тричі на рік. Підвищення кваліфікації нідерландських учителів фізичної культури відбувається за індивідуальним планом у формі одноразових семінарів, у процесі яких вони оновлюють та розширюють свої знання з педагогіки, методології оцінювання навчальних досягнень учнів, цифрових технологій у фізичному вихованні, мотивації поведінки та сучасних тенденцій у спорті на основі ознайомлення з сучасною вітчизняною літературою з фізичного виховання.

Можливості випускників. Дані 2012-2013 років засвідчують, що після закінчення навчання 88% студентів освітньої програми фізичного виховання безпосередньо потрапляли на ринок праці. Із тих випускників 2013 року, хто знайшов роботу, 99% мають або мали посаду, яка стосується спорту чи фізичного виховання. Приблизно 50% випускників освітньої програми фізичного виховання працюють в освіті, 30% працюють у секторі спорту [767].

Таким чином, у підрозділі представлено загальну характеристику освітньої системи Нідерландів та визначено основні освітні траєкторії, що дозволяють здобути освіту вчителя фізичної культури. В основу освітніх програм підготовки вчителів фізичної культури покладено соціально-конструктивістський підхід, відповідно до якого професія вчителя фізичної культури лежить в основі програми, а професійний розвиток студента перебуває в соціальному контексті, у якому знання будуються через взаємодію з іншими.

3.3. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі

Загальна характеристика системи вищої освіти в Польщі. Система вищої освіти в Польщі ґрунтується на тих самих принципах, що і в інших країнах Європейського Союзу. У Польщі заклади вищої освіти працюють за Болонською системою, що має на меті створення європейського наукового та освітнього простору для підвищення можливостей працевлаштування, мобільності та конкурентоспроможності випускників.

До закладів вищої освіти Польщі належать університети, інститути, вищі школи та академії. Період навчання для отримання повної вищої освіти в Польщі не менше ніж 5 років та залежить від обраної спеціальності та наукового ступеня. Польська система вищої освіти розділена на три рівні: бакалавр (BA, licencjat), тривалість навчання 3 роки або 6 семестрів; бакалавр-інженер (BSc, Inzynier), тривалість навчання складає 3,5 роки або 7 семестрів; магістр (MA, Magister) з тривалістю навчання 1,5-2 роки або 3-4 семестри; доктор (PhD, Doctor). Для деяких спеціальностей (медицина, психологія, право) терміни навчання більші.

Важливі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі представлено в роботах польських учених: педагогічна практика [796], мотивація до професії вчителя [754], дослідження та оцінка якості вищої освіти в галузі фізичного виховання [755], учителі фізичного виховання початкової школи [788, 814], дошкільних навчальних закладів [814] тощо. Метою професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Польщі є підготовка вчителя нового типу, здатного виконувати свої професійні обов'язки в мобільній, демократичній та гуманістичній педагогічній системі.

Аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню вищої освіти в Польщі, показав, що вітчизняні вчені розглянули сучасні напрями розвитку педагогічної освіти [159], особливості розвитку системи професійної освіти в Польщі в контексті євроінтеграційних процесів [90], проблеми полікультурної освіти [308, 608], управління якістю освіти у сфері фізичної культури і спорту Польщі [465],

професійна підготовка майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності [202]. Однак проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі не була досліджена повною мірою.

Структура освітнього процесу в закладах вищої освіти України та Польщі має деякі відмінності. Навчальний рік починається з 1 жовтня та складається з двох семестрів: осінньо-зимовий та весняно-літній. Періоди навчання та канікул практично не змінюються. Осінньо-зимовий семестр – з 1 жовтня по 20 січня з перервою на різдвяні канікули (з 21 грудня по 2 січня); сесія з 21 січня по 5 лютого; з 6 по 15 лютого – період зимових канікул. Після завершення канікул у польських вузах передбачено період для ліквідації академічної заборгованості, цей період триває орієнтовно до кінця лютого. Весняно-літній семестр розпочинається з 1 березня і триває до 5 червня з невеликою перервою (до семи днів) на Великодні свята. З 6 по 25 червня – сесійний період, після його завершення до 1 жовтня – літні канікули. Період, передбачений на ліквідацію академічної заборгованості за другий семестр – з 1 по 15 жовтня.

Характерною особливістю вищої освіти в Польщі, як і в інших країнах Європи, є те, що здобувачі освіти мають широкі можливості самостійно обирати дисципліни для вивчення, окрім переліку «обов'язкових курсів». Значне місце відведено практичній підготовці, яку реалізують шляхом проведення практик для набуття саме практичних навичок. Це стосується усіх спеціальностей без винятку. Завдяки співпраці польських закладів вищої освіти з низкою європейських вишів, студенти мають можливість проходити практику та стажування в різних країнах Європи. Практика є невід'ємною частиною навчального процесу. Студенти можуть бути залучені до практики як під час навчання, так і в період канікул.

Передумови, що визначають особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі. Система підготовки вчителів у закладах вищої освіти Польщі орієнтована на запити дошкільних освітніх закладів та закладів загальної середньої освіти. У період з 1989 року освітню систему Польщі постійно реформували. Найбільш суттєві зміни в освітній системі відбулися в 1999, 2009 та

2012 роках. Останні зміни, що розпочалися у вересні 2017 року, ще тривають [762]. Відповідно до освітньої реформи 2017 року дошкільна освіта становить 1–3 роки, початкова освіта в загальноосвітній школі – 8 років, старша школа – 4 або 5 років [756].

Мета фізичного виховання на різних етапах освіти ґрунтується на керівних принципах, викладених в основній освітній програмі з фізичного виховання. Ця програма поширюється на всі рівні освіти в Польщі.

Фізичне виховання в початковій школі (Primary-School) спрямоване на забезпечення фізичного, розумового, інтелектуального та соціального розвитку дітей. Важливе значення фізичного виховання полягає в тому, щоб підготувати дітей до ведення здорового та активного способу життя. У процесі викладання фізичного виховання в початковій школі велике значення приділяють основам здоров'я [757].

Початкова школа в Польщі поділяється на два рівні: початкова освіта (1-3 класи, вік учнів 7–9 років) та основна школа (4-8 класи, вік учнів 10-14 років). Освітній процес у 1-3 класах є інтегрованим, це означає, що крім основного вчителя, який має диплом з курсу педагогіки за спеціалізацією «початкова освіта» (early childhood education), до цього процесу можуть бути залучені й інші вчителі. Таким чином, заняття з фізичного виховання в початковій школі можуть проводити як учитель-спеціаліст із початкової освіти, так і вчитель фізичного виховання [811]. У початковій школі заняття фізичним вихованням передбачені в обсязі три заняття на тиждень по 45 хвилин. Керівництво школи в особі директора приймає рішення про те, хто буде викладати фізичне виховання: основний учитель, який має педагогічну освіту зі спеціалізацією «початкова освіта», або вчитель фізичної культури, проте фізичне виховання в основній школі (4–8 класи, вік 10–14 років) викладають тільки вчителі з фізичного виховання; навчальним планом передбачено чотири заняття на тиждень по 45 хвилин.

Основна навчальна програма визначає загальні стандарти щодо знань, здібностей та компетенцій учнів. Для початкової школи (1–3 класи) програма складається з трьох компонентів: особиста гігієна та здоров'я, фізична підготовка

та дозвілля, спортивна активність. Кожен розділ розрахований на досягнення базового рівня вмінь та навичок.

Програма з фізичного виховання для учнів основної школи (4–8 класи) складається з чотирьох розділів: фізичний розвиток та фітнес, фізичні навантаження (командні ігри, легка атлетика, гімнастика, танці, заняття на місцевості), безпека у фізичному вихованні та основи здоров'я. Незалежно від змісту програми учнів основної школи поділяють на три групи: перша група – 4 клас, друга група – 5 та 6 класи, третя група – 7 та 8 класи.

Фізичне виховання в старшій школі (Post-Primary-School) спрямоване на підготовку учнів до фізичних навантажень протягом усього життя, а також на розвиток компетенцій щодо охорони та покращення здоров'я. Навчальна програма визначає загальні стандарти щодо знань, здібностей та компетенцій учнів, зміст програми ґрунтується на оздоровчому фітнесі. Навчальна програма з фізичного виховання має чотири розділи: фізичний розвиток та фітнес, фізичні навантаження (командні ігри, легка атлетика, гімнастика, танці, заняття на місцевості, діяльність, пов'язана зі здоров'ям (health-related activity)), безпека у фізичному навантаженні та оздоровче виховання. Заняття з фізичного виховання можуть бути організовані відповідно до двох моделей: 1 + 2 (один клас на тиждень відповідно до основної навчальної програми та два класи, що обирають учні) або 2 + 1 (два класи на тиждень відповідно до основної навчальної програми та один, що обирають учні). Такий підхід дозволяє враховувати та забезпечувати бажання та уподобання учнів.

У старшій школі передбачено три заняття по 45 хвилин на тиждень, їх проводять тільки кваліфіковані вчителі фізичного виховання, які отримали другий (магістерський) ступінь вищої освіти. На сьогодні у Польщі є три типи середніх шкіл: професійно-технічна школа (перший рівень – 3 роки та другий, факультативний рівень – 2 роки); середня школа (4 роки) з державним іспитом у кінці навчання (називається *matura*); технікум (5 років) з державним іспитом після закінчення (називається *matura*).

Загальна характеристика підготовки вчителів фізичної культури.

Університети та коледжі (вищі професійні школи) є закладами вищої освіти, що готують учителів початкових класів. До 1989 року це була сфера профільних фізкультурно-спортивних університетів. На сьогодні група вищих навчальних закладів, що готують майбутніх учителів фізичної культури, є дуже неоднорідною і включає як державні, так і приватні заклади вищої освіти.

Профільні університети фізичного виховання та спорту (шість університетів у Польщі) та інші університети й заклади вищої освіти (станом на 2016 рік – 46), у яких є факультети фізичного виховання та аспірантури, мають право на підготовку майбутніх учителів фізичної культури для всіх рівнів освіти.

Для вступу в магістратуру кожен заклад вищої освіти має свої правила та вимоги. Серед вимог – наявність посвідчення про завершення першого освітнього рівня (бакалавр) за програмою фізичне виховання або за іншою програмою, що забезпечила достатній обсяг знань із фізичного виховання в школі (оцінює вступна комісія). Зазвичай, кандидати на вступ до магістратури складають вступний теоретичний іспит, програмою якого передбачено оцінку знань отриманих на попередньому освітньому рівні (ступінь бакалавру). Вступ у магістратуру не передбачає тестів на фізичну підготовленість.

Закінчення магістратури розширює можливості для працевлаштування. Завдяки значному зростанню в останні десятиліття кількості поляків, які займаються спортом [781], ряд випускників мають можливість працевлаштуватись не лише в добре розвиненому польському приватному секторі дозвілля, а й у державні та регіональні адміністрації спорту, спортивні клуби та організації, науково-дослідні установи. Деякі випускники факультетів фізичного виховання створюють власну сферу послуг у спорті та активному туризмі. За свідченнями [797, р. 23-24], у 2014-2015 навчальних роках учителі фізичної культури (і бакалавр, і магістр) були найбільшою групою вчителів у системі освіти Польщі.

У Польщі мінімальна кваліфікація для роботи вчителем початкових класів – 3-річний ступінь бакалавра. Що стосується фізкультурної освіти, то Міністерство

науки та вищої освіти визначило очікувані результати навчання на здобуття ступеня бакалавра в галузі «медичних досліджень, здоров'я та фізичної культури» [790]. Підготовку вчителів, які викладають усі предмети для учнів 1-3-х класів початкової школи, провадять університети чи коледжі на педагогічних факультетах за напрямом підготовки «початкова освіта». Змістом програми підготовки передбачено групу навчальних дисциплін із сфери фізичного виховання. У 2016 році в Польщі було 207 вищих навчальних закладів, що готували вчителів для початкової школи.

Програми підготовки вчителів фізичного виховання університети розробляють автономно, відповідно до очікуваних результатів підготовки, що визначені Європейською рамкою кваліфікацій (EQF) та Польською рамкою кваліфікації (PQF). Очікувані результати підготовки відповідно та специфіка навчального закладу є основою для розробки плану та програми навчання, а також навчальних програм із окремих предметів. Програми підготовки вчителів зосереджені на трьох напрямках: педагогіка, професійна підготовка та практика в школі.

Альтернативним способом стати вчителем фізичного виховання з кваліфікацією для роботи на всіх рівнях освіти є аспірантура з фізичного виховання. Основною вимогою до вступу в аспірантуру є диплом, що засвідчує «педагогічну кваліфікацію» та підтверджує знання та вміння з психології, педагогіки та професійних досліджень, здобутих протягом не менше ніж 270 годин, пов'язаних з освітою, а також позитивно оцінену педагогічну практику обсягом не менше ніж 150 годин.

Кожен заклад вищої освіти має свої вступні правила та вимоги. У більшості вищих навчальних закладів основним критерієм оцінювання кандидатів на отримання бакалаврського рівня освіти є результат державного іспиту після закінчення старшої школи. Для тих, хто хоче отримати кваліфікацію вчителя за напрямом «початкова освіта», – це єдиний критерій відбору. Критерієм вступу на бакалаврат за напрямом фізичне виховання, крім результатів державного іспиту після закінчення старшої школи, є проходження вступного випробування з

фізичної підготовки, що підтверджує професійну придатність. Залежно від університету, цей тест охоплює, наприклад, плавання (як правило, обов'язково) та/або виконання певних технічних елементів однієї або двох спортивних дисциплін, таких як «Гімнастика», «Легка атлетика», «Футбол», «Баскетбол», «Волейбол» або «Гандбол», а також дійсне медичне посвідчення, що підтверджує здатність кандидата розпочати дослідження, які потребують значних фізичних зусиль. Кандидати, які були або все ще є активними спортсменами, зазвичай отримують додаткові бали та пріоритет перед іншими кандидатами. Спортсменів найвищого рівня в будь-якій олімпійській дисципліні звільняють від тесту з фізичної підготовленості. Сертифікати, що підтверджують спортивну кваліфікацію, видають відповідні спортивні федерації Польщі.

Зміст програми підготовки вчителів затверджує Міністерство науки та вищої освіти. Трирічний ступінь бакалавра (BA), як правило, потребує накопичення 240 кредитів ECTS, дворічна магістерська програма (MA) вимагає 120 кредитів ECTS у межах таких розділів (таблиця 3.7 та 3.8): підготовка, що стосується викладання обраного предмета (наприклад, це може бути фізичне виховання, польська мова, історія) – розділ 1; психолого-педагогічна підготовка – розділ 2; дидактична підготовка та навчання в школі – розділ 3.

Таблиця 3.7

Зміст та мінімальна кількість годин та кредитів ECTS за модулями в програмах підготовки майбутніх учителів

Розділ	Зміст розділу	Години	Кредити ECTS
Розділ 1	Змістова підготовка відповідно до опису результатів навчання для певного факультету	Визначається на основі змісту обраного предмета	Може відрізнятись залежно від факультету
Розділ 2	Загальна педагогіка та психологія	90	10
	Педагогіка та психологія відповідно до різних етапів (рівнів) освіти	60	
	Навчальна практика	30	
Розділ 3	Основи дидактики	30	15
	Дидактика певного предмета відповідно до різних етапів (рівнів) освіти	90	
	Навчальна практика	120	

Відповідно до стандартів Національної рамки кваліфікації вищої освіти [790], після закінчення бакалаврату (ВА) за програмою підготовки до професії викладача випускник повинен (таблиця 3.8):

- мати психолого-педагогічні знання, що дозволяють усвідомлювати процес розвитку, соціалізації, освіти та навчання;
- мати знання з дидактики та базових методик педагогічної діяльності, що підкріплені практичним досвідом;
- мати вміння та навички, необхідні для творчого виконання дидактичних, навчальних та виховних завдань школи, зокрема вміння розробляти індивідуальні програми та адаптувати шкільну програму до потреб та можливостей учнів;
- уміти самовдосконалювати свої педагогічні навички на основі використання сучасних засобів та методів отримання, організації та обробки інформації та матеріалів;
- ефективно спілкуватися з колегами та іншими фахівцями з навчально-виховного процесу;
- мати навички етичної чутливості, емпатії, відкритості, продуманості, а також соціальної поведінки та розвинуте відчуття відповідальності;
- мати практичну підготовку щодо реалізації професійних завдань (дидактичних, навчальних та виховних) відповідних професійній діяльності вчителя.

Таблиця 3.8

Загальні вимоги до змісту програми підготовки майбутніх учителів фізичної культури першого освітнього рівня

Практичні дисципліни	Теоретичні дисципліни
Водні види спорту Легка атлетика Танці Гімнастика Командні ігри Спортивні одноборства Оздоровчі види фізкультурної активності Пригодницькі заходи	Анатомія, біологія, біохімія, біомеханіка, фізіологія. Педагогіка, психологія. Історичні, соціологічні та філософські аспекти фізичного виховання. Розвиток та навчання руховим навичкам, розвиток дитини та підлітка (теорія фізичного виховання, теорія спорту, методологія фізичного виховання) Фізкультурна активність, пропаганда спорту та оздоровча освіта Інформатика в спорті та фізичному вихованні

У Польщі є попит на вчителів початкових класів (особливо вчителів початкової освіти), тому є багато можливостей для того, щоб улаштуватися на роботу. Багато вчителів фізичного виховання, які працюють у початковій школі, як правило, поєднують роботу та заняття спортом. Значна кількість студентів, які здобули освітній ступінь бакалавра, продовжують навчання для того, щоб мати максимальні можливості викладати в усіх типах шкіл. Освітня реформа, що розпочалася у 2017 році, суттєво не вплинула на підготовку вчителів фізичного виховання.

Практична підготовка майбутніх учителів фізичної культури. Практика в школі є важливим компонентом програми підготовки вчителів фізичного виховання. Мінімальну кількість годин викладацької практики визначає Міністерство науки та вищої освіти Польщі. У Польщі є два типи педагогічних практик:

- вступне стажування в початковій школі (психолого-педагогічне влаштування в дошкільну освіту) – мінімум 30 годин;
- основна практика в початковій та старшій школі – не менше 120 годин.

Залежно від рішення університету, практика може бути безперервною (студенти проводять певну кількість часу в школі щодня, наприклад, протягом місяця) або періодичною (наприклад, студенти відвідують школи раз на тиждень протягом семестру чи року). Є вимога, щоб практика була невід’ємною частиною стандартної програми підготовки вчителів фізичного виховання в університеті. Університет відповідає за якість та правильний розподіл студентів на шкільну практику – від добору шкіл та викладачів до підготовки та перевірки документації.

Заклади вищої освіти та середні школи зобов’язані співпрацювати для організації практики в школі. Під час шкільної практики студенти спостерігають за роботою досвідчених учителів, виконують функції помічника вчителя, викладають предмет, а також залучені до інших видів роботи вчителя школи. Кожному практиканту призначають керівника від університету та від школи (шкільний учитель фізичної культури), які надають підтримку впродовж усього

періоду практики. Керівник від школи виконує функції наставника, радника та експерта. На початку практики керівник готує детальний індивідуальний робочий план роботи практиканта, що містить усі заходи, які включені до програми практики. Планування дозволяє студенту узгодити свої посадові обов'язки вчителя з іншими обов'язками в університеті та забезпечує підготовку до проведення занять у школі. Практика починається зі спостереження за роботою свого керівника від школи, потім надання допомоги керівнику з поступовим залученням до проведення окремих частин уроку і з часом проведення уроку в цілому. Регулярний аналіз уроку, дискусії та відгуки щодо проведення уроків є надзвичайно важливими. Практиканти повинні бути залучені до викладання дисципліни за різними розділами шкільної програми та набувати досвіду роботи з учнями різного віку. Практика в школі є обов'язковим компонентом програми підготовки майбутніх учителів, без виконання якого неможливо завершити навчання [762].

Найбільш докладно особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі розглянемо на прикладі Варшавської академії фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie) [739].

Сьогодні Академія фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського є одним із провідних закладів вищої освіти фізкультурного профілю в Польщі. В Академії постійно навчаються більше 6000 студентів. У структурі академії є чотири факультети: факультет реабілітації (Wydział Rehabilitacji); факультет туризму та рекреації (Wydział Turystyki i Rekreacji); факультет фізичного виховання (Wydział Wychowania Fizycznego); факультет фізичного виховання та спорту, що є філіалом академії в Білій-Підляській (Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej). Учителів фізичної культури готують на факультеті фізичного виховання та факультеті фізичного виховання та спорту в Білій-Підляській. В Академії фізичного виховання готують за першим та другим освітнім ступенем, студенти мають змогу навчатися в докторантурі, аспірантурі, а також на спеціалізованих курсах, тренінгах та практикумах. Фахівців готують, як на

денній, так і на заочній формі навчання. Випускники отримують диплом разом із додатками, що підтверджують відповідне професійне звання та відображають отриманий освітній ступінь.

У структурі факультету фізичного виховання Академії фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського у Варшаві є кафедра біомедичних наук, гуманітарних та соціальних наук, педагогіки та психології фізичного виховання, кафедра туризму та рекреації, кафедра індивідуальних та командних видів спорту, а також кафедра водних та зимових видів спорту. У процесі навчання студенти отримують поглиблені знання з соціальних та природничих наук, економіки, права та фізичної культури, а також уміння використовувати їх у практичній діяльності. Крім того, освітній процес спрямований на формування здатності самостійно планувати, виконувати та оцінювати фізичні навантаження різної спрямованості (для здоров'язбереження, відпочинку, рекреації тощо), а також до пропаганди здорового способу життя та задоволення потреб особистості в галузі фізичного виховання.

Зміст підготовки, реалізований через широкий вибір навчальних дисциплін, дозволяє озброїти студентів знаннями про будову тіла та фізіологічні механізми організму людини, процеси адаптації та реакції на фізичні навантаження, механізми енергозабезпечення м'язової діяльності та побудови рухів, особливості побудови процесу навчання, планування, реалізацію, контроль та оцінку навчально-виховного процесу. Результати професійної діяльності спрямовані на психомоторний розвиток дітей та молоді, проведення різних форм занять фізичними вправами та оздоровчих заходів із людьми різного віку.

Студенти можуть обирати такі спеціалізації за вибором: інструктор рекреації та відпочинку, інструктор з виду спорту, корекційна гімнастика, сенсорика та кінезіологія у фізичному вихованні, спортивний менеджер, пропаганда здорового способу життя. Після завершення навчання та отримання диплома студенти мають вправо на працевлаштування в школах та навчальних закладах, спортивних клубах, спортивних товариствах та асоціаціях, а також в

органах місцевого самоврядування та державних установах, що діють у галузі фізичної культури.

У програмі за напрямом підготовки «Фізичне виховання» від 10 вересня 2019 року [739], що розроблена відповідно до освітнього стандарту підготовки вчителів [800], дано характеристику першого та другого освітнього ступеня, визначено результати навчання (випускник знає, розуміє; уміння – може; компетентності – готовий).

Після завершення першого та другого освітнього ступеня випускник на високому рівні повинен знати факти, предмет, явища, методи, теорії, що складають основу загальнонаукових і спеціальних знань майбутнього вчителя фізичної культури та розуміти складну взаємозалежність між ними: фундаментальні проблеми сучасної цивілізації, основні економічні, правові, етичні та інші умови різних видів професійної діяльності, що відповідають профілю професійної підготовки, зокрема основні поняття та принципи захисту інтелектуальної власності та авторського права, основні правила та різні форми професійної діяльності.

Після завершення першого та другого освітнього ступеня випускник на високому рівні повинен уміти виконувати завдання та вирішувати складні та незвичні проблеми в змінних та не повністю передбачуваних умовах, планувати власне навчання протягом усього життя та аргументовано обґрунтовувати свою думку.

Після завершення першого та другого освітнього ступеня випускник на високому рівні повинен бути готовий (компетентний) демонструвати приклад належної поведінки як в професійному середовищі, так і за його межами, приймати самостійні рішення, критично оцінювати результати власної діяльності та колективу або організації, якими він керує, брати на себе відповідальність за наслідки цієї діяльності.

В освітній програмі першого циклу підготовки представлено перелік навчальних дисциплін за групами та обґрунтовано місце й значення профільних дисциплін з фізичної культури. У програмі зазначено, що метою навчання на

першому освітньому рівні (бакалавр) є озброїти студента знаннями, уміннями та компетенціями, що дозволяють йому виконувати завдання, пов'язані з професією вчителя фізичної культури. Бакалавр із фізичного виховання здобуває право працювати вчителем фізичної культури в дитячих садках та початковій школі. Він кваліфікований для роботи в спортивних секціях та клубах відповідно до отриманої кваліфікації. Він готовий працювати в освітніх та фізкультурних закладах. Завершення першого освітнього рівня дає право розпочати навчання другого циклу та в аспірантурі. Також випускник знає іноземну мову (рівень B2) та може застосовувати відповідні знання в процесі професійної діяльності [739].

Навчальна програма підготовки за напрямом фізичне виховання розроблена відповідно до загальної місії та стратегії Академії фізичного виховання Йозефа Пілсудського. Під час визначення результатів підготовки, побудови навчального процесу та задля вдосконалення навчальної програми ураховують думки зацікавлених сторін, якими є студенти, випускники, роботодавці.

Для зарахування до навчання на факультет фізичного виховання кандидати повинні мати документ, про закінчення середньої освіти, медичну довідку, яка підтверджує відсутність протипоказань щодо стану здоров'я, результат вступного іспиту з фізичної підготовки.

Навчальний план підготовки бакалаврів за напрямом «Фізичне виховання» в академії фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського на факультеті фізичного виховання розрахований на три роки й становить 182 кредити ECTS. На денній формі навчання студенти мають 2778 годин аудиторних занять. Один кредит ECTS дорівнює 25 годинам роботи студента.

Змістом підготовки передбачені знання з навчальних дисциплін, розподілених на такі блоки: загальні дисципліни (*grupa zajęć ogólnych*), базові дисципліни (*grupa zajęć z zakresu nauk podstawowych*), група основних професійних дисциплін (*grupa zajęć kierunkowych*), група дисциплін спрямованих на підготовку до роботи вчителя (*grupa zajęć z zakresu przygotowania do zawodu nauczyciela*), група дидактичних дисциплін у галузі фізкультурної освіти (*grupa zajęć z zakresu dydaktyki wychowania fizycznego*), дисципліни за вибором (*grupa*

zajęć do wyboru), бакалаврська випускна робота – науковий проект (*seminaria i praca dyplomowa*), професійні практики (*praktyki zawodowe*) (таблиця 3.9).

Таблиця 3.9

**Загальна характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів
фізичної культури в Академії фізичного виховання
імені Юзефа Пілсудського (від 28.05.2019)**

Зміст професійної підготовки	Кількість кредитів ECTS	% від загального навантаження	Кількість дисциплін	Кількість іспитів	Кількість заліків
1. Група загальних дисциплін (grupa zajęć ogólnych)	19	10,4	5	2	8
2. Група базових дисциплін (grupa zajęć z zakresu nauk podstawowych)	31	17,0	11	8	12
3. Група основних професійних дисциплін (grupa zajęć kierunkowych)	16	8,8	5	3	5
4. Група дисциплін, спрямованих на підготовку до роботи вчителя (grupa zajęć z zakresu przygotowania do zawodu nauczyciela)	13	7,1	4	2	4
5. Група дидактичних дисциплін у галузі фізкультурної освіти (grupa zajęć z zakresu dydaktyki w wychowaniu fizycznego)	29	15,9	11	4	16
6. Група дисциплін за вибором (grupa zajęć do wyboru)	37	20,3	8	1	9
7. Підготовка до захисту наукового проекту (seminaria i praca dyplomowa)	8	4,4	2	1	5
8. Професійні практики (praktyki zawodowe)	29	15,9	6		4
Разом	182	100	52	21	63

Група загальних дисциплін: «Іноземна мова» є факультативною дисципліною, її обсяг 10 кредитів ECTS; обов'язковими для вивчення дисциплінами є «Інформатика з елементами аналізу даних» (4 кредити ECTS), «Організація і право в освіті» (2 кредити ECTS), «Основи ведення бізнесу» (1 кредит ECTS), «Перша медична допомога» (2 кредити ECTS).

Група базових дисциплін складається з дисциплін, обов'язкових для вивчення: «Анатомія» (4 кредити), «Антропологія» (3 кредити), «Біомеханіка» (4 кредити), «Антропомоторика» (1 кредит) (Antropomotoryka), «Біологія» (2 кредити), «Біохімія» (3 кредити), «Фізіологія людини» (4 кредити), «Теорія

спорту» (4 кредити), «Основи медичних знань» (2 кредити), «Гігієна» (1 кредит) (Higiena szkolna), «Історія фізичної культури» (3 кредити).

Група основних професійних дисциплін: «Теорія фізичного виховання» (4 кредити), «Методика фізичного виховання» (4 кредити), «Спеціальна фізкультура» (3 кредити), «Ритміка і танець» (2 кредити), «Компенсаторні та корекційні вправи» (3 кредити). Усі перераховані навчальні дисципліни є обов'язковими для вивчення.

Група дисциплін, спрямованих на підготовку до роботи вчителя: «Педагогіка» (5 кредитів), «Психологія» (5 кредитів), «Основи дидактики» (2 кредити), «Риторика» (1 кредит).

Група дидактичних дисциплін у галузі фізкультурної освіти: «Методика гімнастики» (4 кредити), «Методика плавання» (3 кредити), «Методика легкої атлетики» (5 кредитів), «Методика спортивних одноборств» (4 кредити) (семестр 3 – дзюдо та бокс, семестр 4 – боротьба та фехтування, у 6 семестрі студенти можуть обрати бодіблдинг або важку атлетику), «Методика тенісу» (2 кредити), «Теорія та методика командних ігор» (1 кредит), «Методика баскетболу» (2 кредити), «Методика волейболу» (2 кредити), «Методика гандболу» (2 кредити), «Методика футболу» (2 кредити), «Рухливі забави та ігри» (2 кредити). Дисципліни, що належать до цієї групи, також є обов'язковими для вивчення.

Група дисциплін за вибором.

Гуманітарні та соціальні дисципліни (4 кредити). Студенти мають обрати один із таких предметів, як «Філософія природи», «Філософія спорту», «Організація спортивних заходів», «Методики рекреації», «Рухова терапія», «Соціологія фізичної культури», «Олімпійський спорт», «Сучасні проблеми фізичного виховання».

Біологічні та природничі предмети (4 кредити). Студенти обирають один із таких предметів, як практикум з «Анатомії», «Біомеханіки», «Антропології», «Біохімії», «Фізіології» або з «Охорони здоров'я».

Дисципліни професійного спрямування (4 кредити). Студенти мають обрати один із таких предметів: «Соціологія», «Антропомоторика»,

«Компенсаційно-корекційні вправи», «Діагностика у фізичному вихованні», «Сенсорика», «Запобігання та профілактика дефектів постави в дошкільній освіті», «Рух для розвитку в дитячому садку» (Ruch rozwijający w przedszkolu), «Теорія дитячого та юнацького спорту», «Теорія фізичного виховання та фізичної культури», «Основи здоров'я», «Валеологія», «Інформаційні технології».

Командні види спорту (3 кредити). Студенти обирають з переліку: «Бадмінтон», «Баскетбол», «Гандбол», «Футбол», «Волейбол», «Водне поло», «Польські командні ігри», «Теніс».

Індивідуальні види спорту (3 кредити). Студенти мають обрати з такого переліку, як «Спортивна акробатика», «Аквааеробіка», «Східні методики фізичного виховання», «Спортивна гімнастика», «Йога», «Дзюдо», «Веслування», «Бодібілдинг», «Легка атлетика у фізичному вихованні та спорті», «Сучасні форми гімнастики», «Важка атлетика», «Спортивне плавання», «Рекреаційна легка атлетика», «Стрибки у воду», «Класичні та сучасні танці», «Пауерліфтинг», «Боротьба», «Вітрильний спорт».

Літній табір (6 кредитів).

Зимовий табір (5 кредитів, студенти можуть обрати один із таких предметів, як «Катання на гірських лижах», «Класичні лижі» або «Сноуборд»).

Дисципліни, відповідні обраній спеціалізації (8 кредитів). Предмет спеціалізації та перелік відповідних навчальних дисциплін формується на початку навчального року, залежить від кількості заявлених осіб та фіксований розпорядженням ректора академії. Умовою для отримання кваліфікації інструктора (додаткова спеціалізація) є складання іспиту. Після закінчення навчання студенти отримують диплом із додатком, що підтверджує кваліфікацію інструктора (за вибором). Під час навчання на першому освітньому рівні (бакалавр) студенти можуть обрати такі спеціалізації, як інструктор фізичної рекреації (фітнес та сучасні форми гімнастики) та спортивна акробатика, художня гімнастика, спортивна гімнастика, дзюдо, баскетбол, бодібілдинг, легка атлетика, гірські лижі, класичні лижі, футбол, гандбол, волейбол, плавання, важка атлетика, сноуборд, теніс, пауерліфтинг, боротьба, вітрильний спорт, віндсерфінг.

У навчальному плані виокремлено 8 кредитів для безпосередньої підготовки до захисту наукового проекту.

Окремий блок навчального плану загальним обсягом 720 годин (29 кредитів) – *професійні практики*: «Педагогічно-психологічна практика в дитячому садку» (3 кредити), «Педагогічно-психологічна практика в початковій школі» (3 кредити), «Тимчасова практика» (Praktyka śródroczna) (2 кредити), «Педагогічна практика в початковій школі» (12 кредитів), «Навчальна інструкторська практика» (6 кредитів), «Інструкторська практика» (3 кредити).

Окремий документ регламентує організацію навчального року. Для прикладу розглянемо особливості організації 2019–2020 навчального року для студентів стаціонарної форми навчання, першого освітнього ступеня за напрямом підготовки «Фізичне виховання» в академії фізичного виховання імені Йозефа Пілсудського.

Зимовий семестр триває з 23 вересня 2019 року по 28 лютого 2020 року. Навчальні заняття зимового семестру проводяться по 22 січня 2020 року. Заліковий та екзаменаційний період із 23 січня 2020 по 31 січня 2020 року. Для повторного перескладання заліків та іспитів передбачено період з 1 по 7 лютого 2020 року.

Літній семестр починається з 2 березня 2020 року й закінчується 15 вересня 2020 року. Навчальні заняття літнього семестру триватимуть до 19 червня 2020 року. Літня сесія – один тиждень (22–29 червня 2020 року). Для повторного перескладання заліків та іспитів передбачено період з 30 червня по 7 липня 2020 року.

Різдвяні свята, Великдень, а також на День студента є вихідними днями. Крім того, у період з 8 лютого 2020 року по 28 лютого 2020 року викладачі мають творчу відпустку, тому цей період є вільним від аудиторних занять [739].

Таким чином, розглянуто практику підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі. Зазначено, що система вищої освіти в Польщі ґрунтується на тих самих принципах, що і в інших країнах Європейського Союзу. У Польщі заклади вищої освіти працюють за Болонською системою, що має на меті

створення європейського наукового та освітнього простору. До закладів вищої освіти Польщі належать університети, інститути, вищі школи та академії. Період навчання для отримання повної вищої освіти в Польщі становить не менше ніж 5 років та залежить від обраної спеціальності й наукового ступеня. На основі аналізу робіт польських учених встановлено, що загальною метою професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти Польщі є підготовка вчителя нового типу, що здатен виконувати свої професійні обов'язки в мобільній, демократичній та гуманістичній педагогічній системі.

3.4. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в закладах вищої освіти України

Констатувальний етап нашого дослідження (2014–2015 навчальний рік) був присвячений з'ясуванню питання про сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Задля цього ми провели анкетування, у якому брали участь студенти 3-4 курсів провідних закладів вищої освіти України, що готують фахівців за напрямом підготовки 6.010201 «Фізичне виховання».

Перелік закладів вищої освіти, залучених до нашого дослідження, загальна кількість учасників та кількість учасників із кожного навчального закладу представлено в розділі 2. Повний зміст анкети подано в додатку М.

Проаналізуємо результати опитування студентів щодо сучасного стану їх готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. З усіх опитаних 65,7% респондентів повністю погоджуються з необхідністю готувати майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, частково погоджуються – 23,6% студентів, не погоджуються – 7,2% студентів, важко відповісти – 3,6% студентів (додаток Н, рис. Н.3.1). Отримані дані вказують на розуміння студентами проблеми здоров'язбереження сучасної учнівської молоді та актуалізують наше дослідження.

Для нашого дослідження важливим було з'ясування думки студентів про те, наскільки їх задовольняє зміст вищої фізкультурної освіти щодо підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (додаток Н, рис. Н.3.2). Можемо констатувати, що повністю задовольняє зміст вищої фізкультурної освіти щодо підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі 41,6% респондентів, частково задовольняє – 38,0%, не задовольняє – 15,1%, важко відповісти – 5,2% опитаних студентів. Отже, менша частина опитаних студентів, а саме 41,6%, повністю задоволена змістом вищої фізкультурної освіти, такі свідчення вказують на необхідність проведення ґрунтовних досліджень із проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Важливою умовою якісної професійної підготовки майбутнього педагога є наявність і доступність відповідних науково-методичних джерел інформації. Тому в нашому дослідженні ми з'ясували питання про те, наскільки студенти задоволені науково-методичною літературою для їх підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Результати відповідей студентів засвідчують, що лише 28,8% респондентів задоволені наявною науково-методичною літературою необхідною для їх підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; частково задоволені – 45,0%; не задоволені – 17%; важко було відповісти – 9% респондентів (додаток Н, рис. Н.3.3). Такі дані засвідчують необхідність розробки та забезпечення студентів відповідною науково-методичною літературою, потрібною для їхньої професійної підготовки.

Актуальною проблемою нашого дослідження було з'ясувати, що заважає студентам підвищувати власну компетентність зі здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі. На питання про те, що заважає студентам підвищувати власну компетентність із питань здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі відповіді студентів розподілилися так: 28,9% студентів вважають це питання не актуальним; 16,8% – відсутній інтерес; 9,99% – немає потреби; 10,39% – відсутня

необхідна література; 20,89% – обмаль вільного часу; 13,29% – важко відповісти. Викликає занепокоєння той факт, що 28,9% опитаних майбутніх учителів фізичної культури вважають не актуальним підвищувати власну компетентність із питань здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі (додаток Н, рис. Н.3.4). Це може вказувати на необізнаність студентів зі статистичними даними про рівень здоров'я сучасних школярів, вплив на здоров'я учнів шкільної гіподинамії та значення фізичного виховання для фізичного розвитку людини.

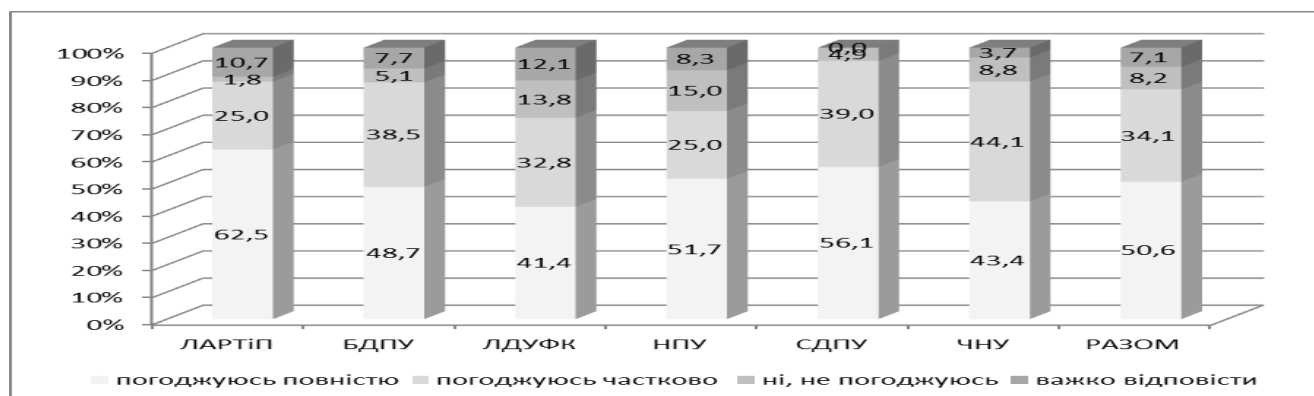

Рис. 3.4. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те чи погоджуються вони з тим, що «здоров'язбережувальна педагогіка» – це сукупність прийомів і методів організації освітнього процесу, безпечного для здоров'я учнів і учителів (%)

Аналіз відповіді на запитання засвідчує, що половина опитаних студентів повністю погодилися з запропонованим поняттям «здоров'язбережувальна педагогіка» (рис. 3.4). Це виявляє розуміння наявної проблеми майбутніми учителями фізичної культури. Відповіді респондентів показали, що 50,6% студентів погоджуються з тим, що здоров'язбережувальна педагогіка – це сукупність прийомів і методів організації освітнього процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів, частково погоджуються – 34,1%, не згодні із запропонованим тлумаченням поняття «здоров'язбережувальна педагогіка» – 8,2%, важко відповісти – 7,1% опитаних .

Аналіз системи шкільної освіти дозволив нам виокремити досить широкий спектр факторів, що негативно впливають на психофізичний стан учнів та є причиною зростання кількості учнів з відхиленнями у стані фізичного та психічного здоров'я. У зв'язку з цим ми прагнули з'ясувати, чи ознайомлені сучасні студенти з проблемами, що заважають впроваджувати здоров'язбережувальну педагогіку в роботу з учнями основної школи. Позитивним, на нашу думку, є те, що 27,4% та 57,7% відповідно опитаних респондентів повністю та частково ознайомлені з проблемами, які заважають впроваджувати здоров'язбережувальну педагогіку в роботу з учнями основної школи, 14,9% – не знають про проблему (додаток Н, рис. Н.3.5). Отже, 85,1% опитаних студентів так чи інакше усвідомлюють проблеми, що заважають упроваджувати здоров'язбережувальну педагогіку в роботу з учнями.

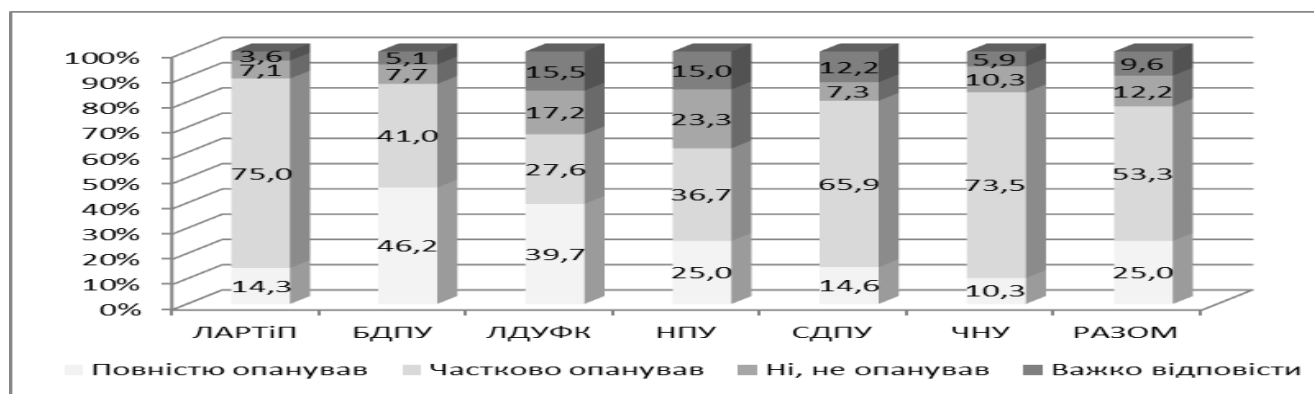

Рис 3.5. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про, те як вони оцінюють свої знання з питань упровадження здоров'язбережувальної педагогіки в основній школі (%)

Аналіз результатів опитування показав (рисунок 3.5), що повністю опанували питання впровадження здоров'язбережувальної педагогіки в основній школі лише 25,0% студентів, частково мають ці знання 53,3%, не мають цих знань 12,2% студентів, важко було відповідати 9,5% студентів. Привертає увагу, те, що тільки 25,0% опитаних повністю опанували питання впровадження здоров'язбережувальної педагогіки в основній школі.

Вважаємо, що сучасний учитель фізичної культури повинен бути ознайомлений із тими нормативно-правовими документами, що регламентують

умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу (рисунок 3.6).

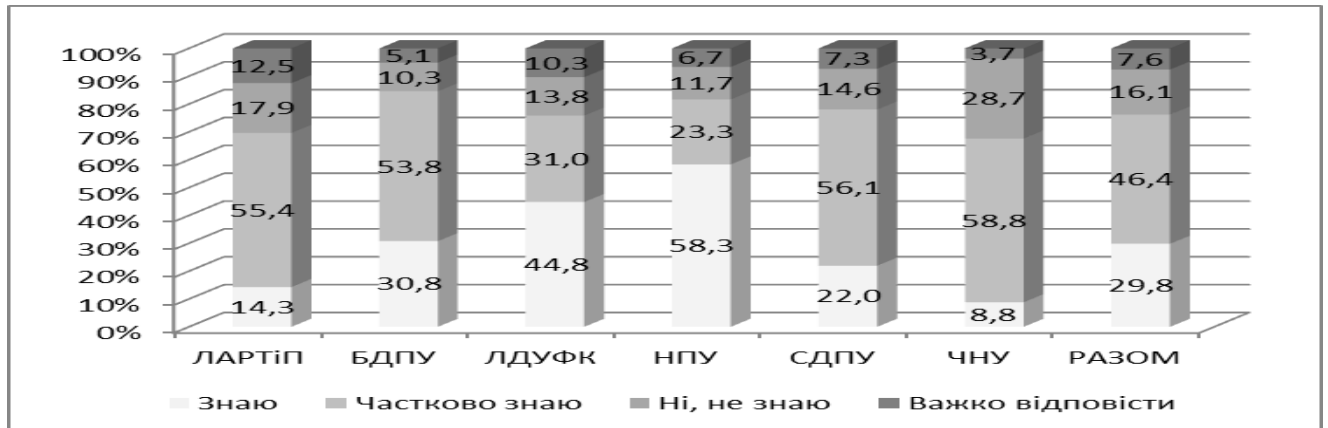

Рис. 3.6. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи знають вони нормативно-правові документи, що регламентують умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу (%)

Вважають, що повністю знають нормативно-правові документи, що регламентують умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу 29,8% студентів, частково знають 46,4%, не мають цих знань 16,1% студентів, важко було відповідати 7,6% студентів.

Для реалізації здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі майбутній учитель фізичної культури повинен мати низку організаційних умінь та навичок. Тому на констатувальному етапі нашого дослідження було важливим з'ясувати, як оцінюють власні вміння та навички організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі майбутні вчителі фізичної культури. Зауважимо, що мають достатні вміння та навички організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі 29,9% студентів, частково мають – 53,1% студентів, не мають – 7,5% сучасних студентів, важко було відповідати на це запитання – 9,6% студентів (додаток Н, рис. Н.3.6). Ми вважаємо не задовільним показником те, що лише 29,9% майбутніх учителів фізичної культури мають достатні вміння та навички організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в

основній школі. Тому в нашій експериментальній програмі підготовки учителів фізичної культури ми повинні врахувати цей факт.

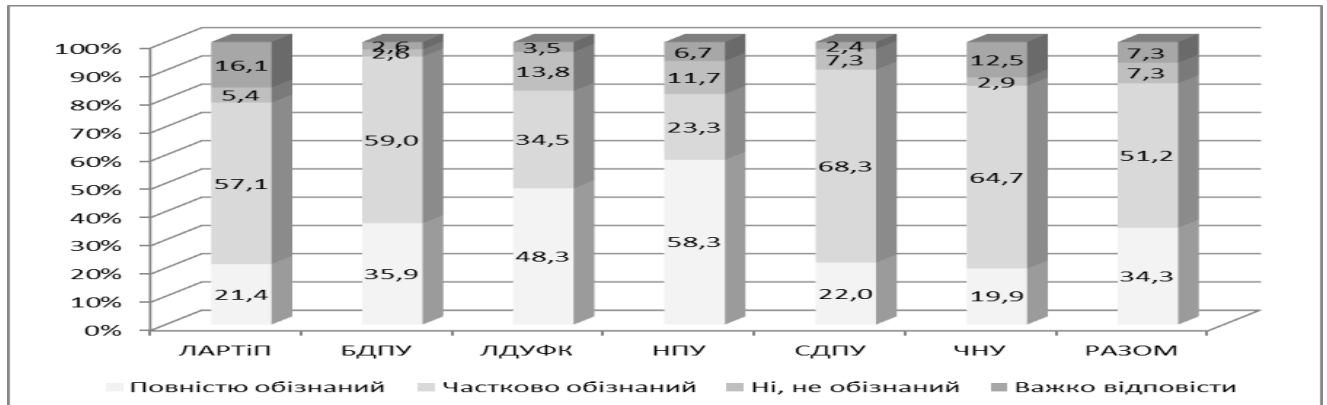

Рис. 3.7. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони є обізнаними з фізкультурно-оздоровлювальними, еколого-гігієнічними, психовалеологічними, медико-валеологічними, оздоровчо-розвивальними та іншими здоров'язберезувальними методиками, застосування яких дозволяє формувати здоров'язберезувальне освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу (%)

На запитання про обізнаність з фізкультурно-оздоровлювальними, еколого-гігієнічними, психовалеологічними, медико-валеологічними, оздоровчо-розвивальними та іншими здоров'язберезувальними методиками, застосування яких дозволяє формувати здоров'язберезувальне освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу, відповіді студентів розподілилися так: 34,3% студентів вважають себе повністю обізнаними; 51,2% – частково обізнаними; 7,3% – не обізнані, щодо методик, які дозволяють формувати здоров'язберезувальне освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу; 7,3% вибрали варіант «важко відповісти» (рис. 3.7).

Аналіз результатів опитування показав, що повністю знають зміст здоров'язберезувальних технологій, що застосовують у загальноосвітньому навчальному закладі, 30,8% студентів, частково знають – 52,3% студентів, не знають 10,5% студентів, важко було відповісти 6,4% студентів. Отже, на жаль, незначна кількість опитаних повністю знають зміст здоров'язберезувальних

технологій, що застосовують у загальноосвітньому навчальному закладі (додаток Н, рис. Н.3.7).

Знання понятійно-термінологічного апарату засвідчує професіоналізм педагога, його здатність і готовність до науково-педагогічної діяльності. Обізнаність зі спеціальною термінологією є важливою умовою формування в майбутнього педагога низки компетентностей, зокрема, здатності логічно мислити, аналізувати, синтезувати, узагальнювати знання й утворювати на цій основі нові поняття. Крім того, інтенсивне оновлення понятійно-термінологічного апарату зумовлює необхідність «дидактичної трансляції» в освітній процес майбутніх учителів фізичної культури спеціально впорядкованих і систематизованих у навчальних словниках термінів фізкультурної науки. Усе вище зазначене стало передумовою для того, щоб визначити наскільки сучасні студенти знають спеціальну термінологію, необхідну для впровадження здоров'язберезувальних технологій в основній школі (рис. 3.8).

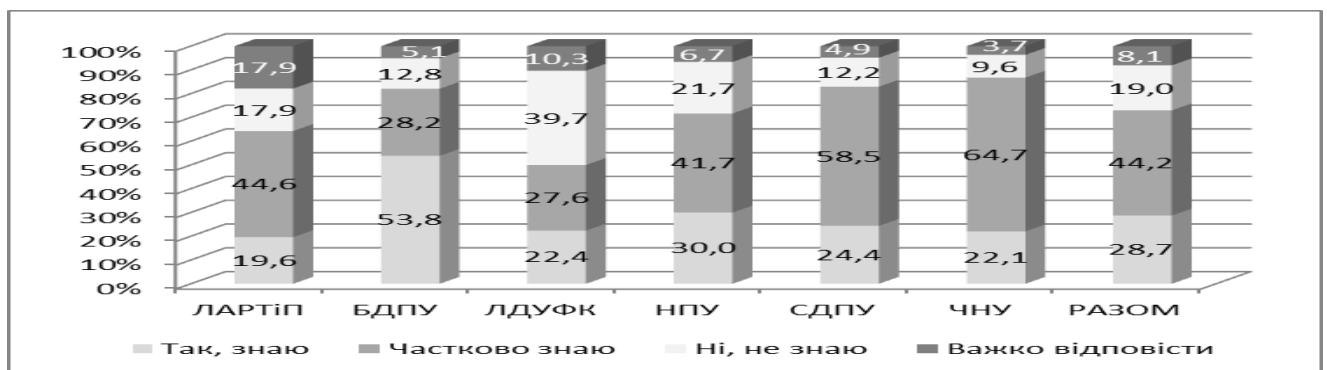

Рис. 3.8. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про рівень знання спеціальної термінології, необхідної для впровадження здоров'язберезувальних технологій у основній школі (%)

Результати опитування, представленого на рисунку 3.8, указують на те, що 28,7% опитаних респондентів знають професійну термінологію, необхідну для впровадження здоров'язберезувальних технологій в основній школі, 44,2% – частково знають відповідну термінологію, 19,0% – не знають, 8,1% студентів – важко було відповісти на запитання анкети. На нашу думку, під час проведення лекційних, лабораторних та практичних занять слід значну увагу приділяти

проблемі ознайомлення, аналізу та вивчення фундаментальних та нових термінів фізкультурної науки.

Аналіз літературних джерел дозволив нам визначитись із питанням про структуру управління позакласними заняттями фізичною культурою і спортом в загальноосвітніх школах нашої країни. Заняття фізичними вправами поза межами навчального дня школи мають значний резерв, щодо вирішення оздоровчих завдань фізичного виховання учнів. У підручнику з теорії та методики фізичного виховання за редакцією В. П. Іващенка [311] представлено структурно-логічну схему управління позакласними заняттями фізичною культурою і спортом в середніх школах нашої країни (рис 3.9).

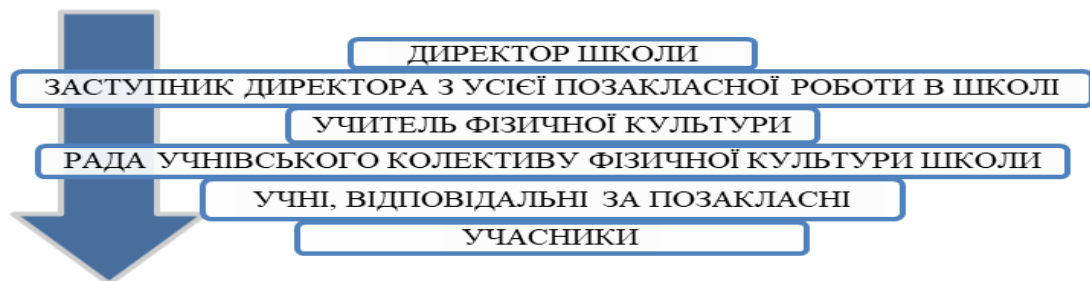

Рис. 3.9. Структурно-логічна схема управління позакласними заняттями з фізичного культури в загальноосвітніх школах України (за В. П. Іващенка).

Ми поділяємо думку автора про те, що значна частина роботи з управління та організації фізкультурно-оздоровчої роботи становить обов'язки вчителя фізичної культури. Тому студентам ми поставили питання про те, чи поділяють вони точку зору про те, що роль керівника фізкультурно-оздоровчою, спортивно-масовою й оздоровчо-розвивальною роботою в загальноосвітньому закладі повинен виконувати вчитель фізичної культури. Як засвідчують дані опитування, повністю поділяють думку, що роль керівника фізкультурно-оздоровчою, спортивно-масовою й оздоровчо-розвивальною роботою в загальноосвітньому закладі повинен виконувати вчитель фізичної культури, 44,8% студентів, частково погоджуються з цією думкою 39,6% студентів, не поділяють її 9,2%, важко було відповідати 6,5% студентів (додаток Н, рис. Н.3.8). Більшість студентів поділяють

нашу думку, що вказує на необхідність наукового обґрунтованої системи професійної підготовки їх до такого виду роботи.

Ефективність здоров'язберезувальної діяльності в основній школі багато в чому залежить від того, наскільки вчитель фізичної культури розуміє свої професійні функції. На рисунку 3.10 представлено результати опитування щодо того, як оцінюють майбутні вчителі свої знання про професійні функції сучасного вчителя фізичної культури. Аналіз опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони володіють знаннями про професійні функції сучасного вчителя фізичної культури, показав, що 31,2% студентів мають такі знання; частково обізнані – 46,8%; не обізнані – 11,6%; важко було відповісти – 10,4% студентів.

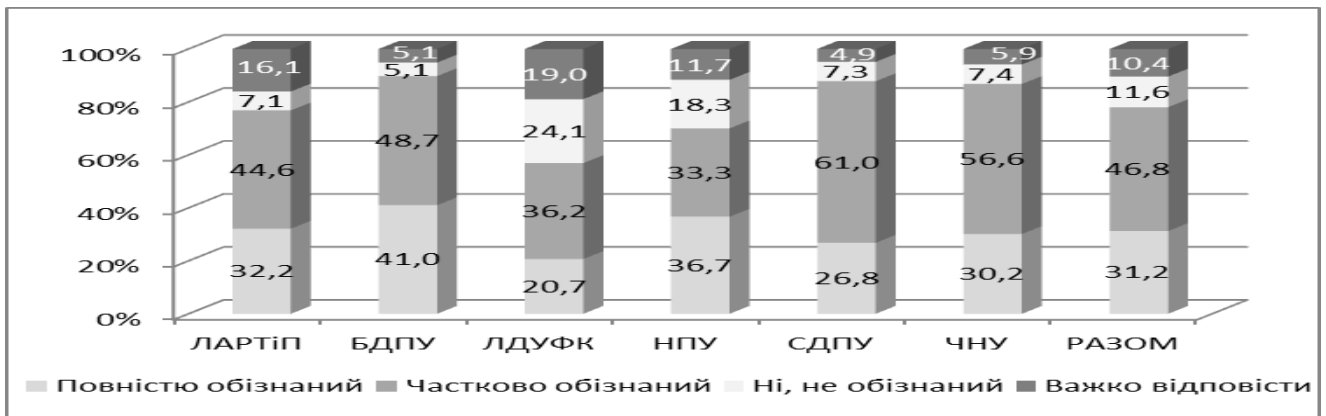

Рис. 3.10. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони обізнані з професійними функціями сучасного вчителя фізичної культури (%)

Результати численних досліджень не викликають сумнівів у тому, що рухова активність є невід'ємною частиною способу життя й поведінки школярів та за умови оптимальної інтенсивності сприяє реалізації генетичного потенціалу, підвищенню опірності до захворювань, розвитку рухового апарату, розвитку серцево-судинної, дихальної, нервової систем організму тощо. Отже, біологічна потреба дітей шкільного віку в рухах пов'язана з забезпеченням нормального росту та розвитком їхнього організму. Рухову активність сучасних школярів визначають соціально-економічні й культурні фактори; вона значною мірою

залежить від організації фізичного виховання в загальноосвітньому закладі. Для нашого дослідження важливо було визначити рівень розуміння цієї проблеми сучасними студентами. Вважають, що добре знають про біологічну потребу дітей шкільного віку в рухах 39,6% студентів, частково знають 43,2% студентів, не знають 9,8%, важко було відповідати 7,3% студентів. Результати відповіді на це запитання засвідчують, що значна частина респондентів знає про біологічну потребу дітей шкільного віку в рухах (додаток Н, рис. Н.3.9).

Для нашого дослідження важливим було з'ясувати, наскільки добре сучасні студенти знають про динаміку розумової працездатності учнів основної школи під час загальноосвітніх уроків та впродовж навчального дня в школі (рис. 3.11).

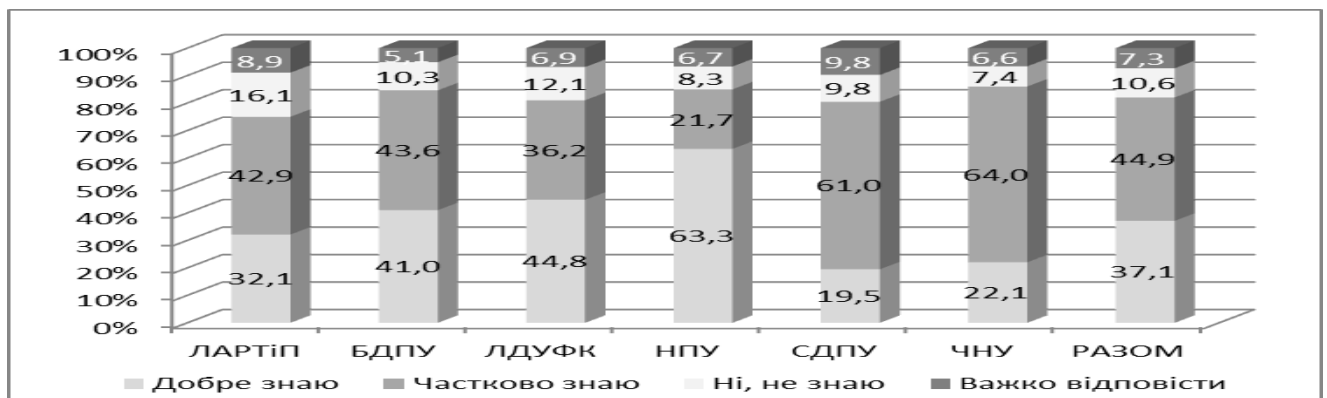

Рис. 3.11. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки добре вони знають про динаміку розумової працездатності учнів основної школи під час загальноосвітніх уроків та впродовж навчального дня в школі (%)

За результатами анкетування було з'ясовано, що добре знають про динаміку розумової працездатності учнів основної школи під час загальноосвітніх уроків та впродовж навчального дня в школі 37,1% респондентів; частково обізнані – 44,9%; не мають таких знань – 10,6%; важко було відповісти – 7,3% опитаних студентів. Отже, значна частина опитаних студентів добре знають або частково обізнані про динаміку розумової працездатності учнів основної школи під час загальноосвітніх уроків та впродовж навчального дня в школі (рис. 3.11).

Для успішної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури важливе значення має те, чи знають вони методики, що дозволяють забезпечити активний відпочинок та зменшувати рівень втоми учнів під час загальноосвітніх уроків в основній школі. У зв'язку з цим логічним було запитання про те, чи знають вони методики, що дозволили б забезпечити активний відпочинок та зменшити рівень втоми під час загальноосвітніх уроків в основній школі. Так, на запитання про те, чи знають студенти методики, що дозволили б забезпечити активний відпочинок та зменшити рівень втоми під час загальноосвітніх уроків в основній школі 43,3% опитаних відповіли, що повністю знають такі методики, 42,4% – частково знають, 7,5% – не знають та 6,8% опитаних обрали варіант «важко відповісти» (додаток Н, рис. Н.3.10).

Позитивним показником опитування студентів вважаємо те, що більшість – 44,0% та 42,8% респондентів відповідно, повністю та частково поділяють думку про значну роль моторики для нормального розвитку форм і функцій організму дітей шкільного віку, проте 6,4% студентів так не вважають та 6,8% обрали варіант відповіді «важко відповісти» (додаток Н, рис. Н.3.11).

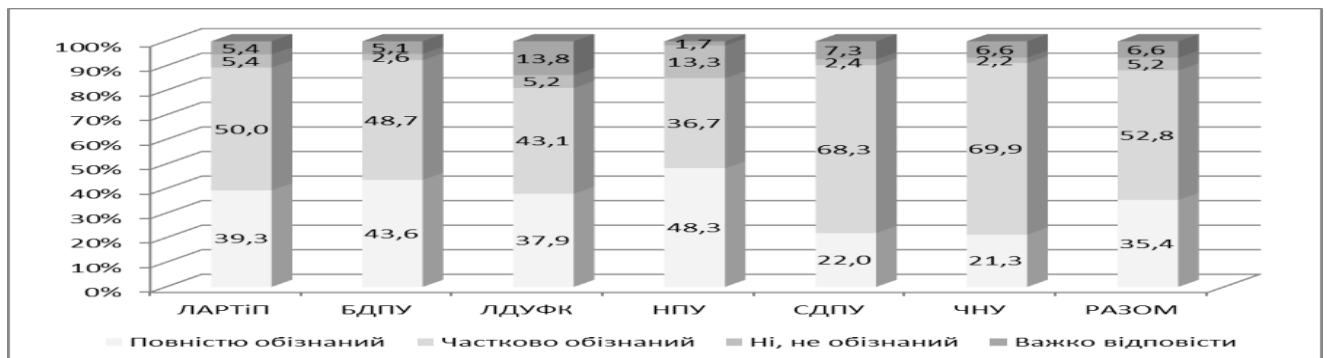

Рис. 3.12. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, як вони оцінюють власну обізнаність у питанні про оздоровчі режими роботи на уроці фізичної культури з учнями основної школи (%)

Дані анкетування засвідчують, що повністю обізнані в питанні про оздоровчі режими роботи на уроці фізичної культури з учнями основної школи 35,4% студентів, частково обізнані 52,8%, не обізнані 5,2% студентів, важко було відповісти 6,6% студентів. Отже, на жаль, лише незначна кількість опитаних

студентів повністю володіють знаннями про оздоровчі режими роботи на уроці фізичної культури з учнями основної школи (рис. 3.12).

Вважають, що добре знають про норми рухової активності учнів основної школи 41,0% студентів, частково знають 42,5%, не знають 10,7% студентів, важко було відповідати 5,8% студентів. Позитивним показником такого розподілу відповідей вважаємо те, що більшості студентів відома інформація про норми рухової активності школярів, проте значна частина (42,5%) відповідей вказує на неповну обізнаність, а 10,7% взагалі є необізнаними з цього питання. Такі свідчення вказують на необхідність перегляду змісту дисциплін навчального плану, що повинні формувати у майбутніх учителів фізичної культури базові знання для ефективної здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи (додаток Н, рис. Н.3.12).

Фізкультурно-оздоровча робота в режимі дня є важливим чинником профілактики гіподинамії дітей шкільного віку. На нашу думку, для майбутнього учителя фізичної культури надзвичайно важливо бути підготовленим до проведення та розробки програм різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи. Результати анкетування підтвердили актуальність нашого дослідження (рис.3.13 та 3.14).

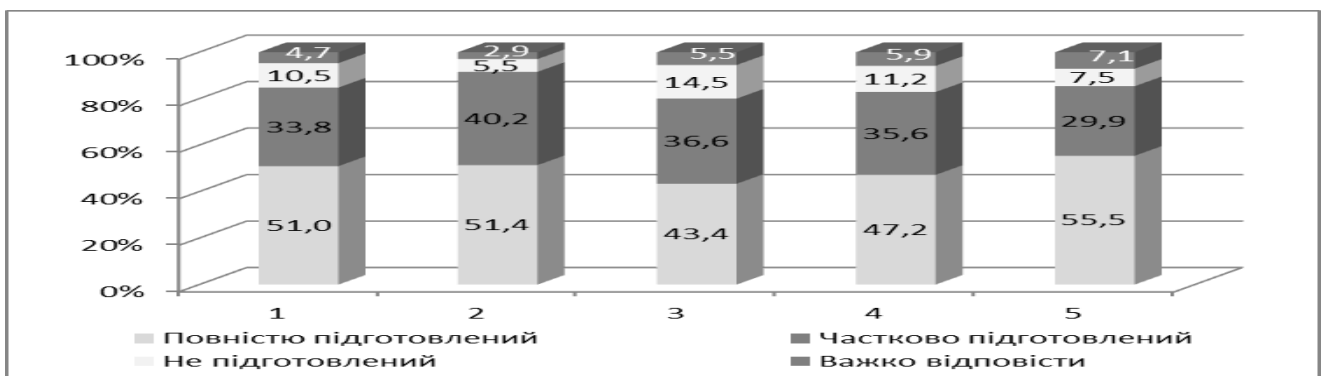

Рис. 3.13. Результати опитування (%) студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони вважають себе підготовленими до таких видів фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи: 1 – гімнастика до занять; 2 – фізкультурні хвилини під час уроків; 3 – години фізичної культури під час продовженого дня; 4 – ігри на перервах; 5 – ігри та розваги під час прогулянок.

Повністю підготовленими до такого виду фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи, як гімнастика до занять є 51,0% опитаних, фізкультурні хвилини під час уроків – 51,4%, години фізичної культури під час продовженого дня – 43,4%, ігри на перервах – 47,2%, ігри та розваги під час прогулянок – 55,5%. Частково підготовленими вважають себе 33,8%, 40,2%, 36,6%, 35,6%, 29,9% студентів відповідно. Не підготовленими до такого виду фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи, як гімнастика до занять є 10,5% опитаних, фізкультурні хвилини під час уроків 5,5%, години фізичної культури під час продовженого дня 14,5%, ігри на перервах 11,2%, ігри та розваги під час прогулянок 5,5%. Варіант відповіді «Важко відповісти» на це запитання обрали 4,7%, 2,9%, 5,5%, 5,9%, 7,1% студентів відповідно (рис. 3.13).

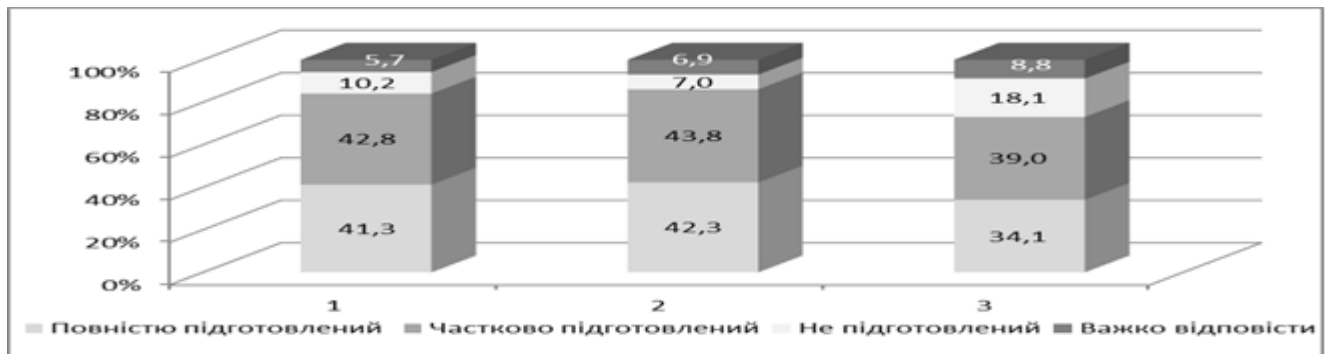

Рис. 3.14. Результати опитування (%) студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони вважають себе підготовленим до розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять (%): 1 – аеробної спрямованості; 2 – силової спрямованості; 3 – стретчингу

Результати опитування студентів закладів вищої освіти України засвідчили, що повністю підготовленими до розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять аеробної, силової спрямованості та стретчингу вважають себе 41,3%, 42,3% та 34,1% студентів відповідно; частково підготовленими до розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять аеробної, силової спрямованості та стретчингу 42,8%, 43,8% та 38,9% студентів відповідно; не підготовленими до розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять аеробної, силової

спрямованості та стретчингу 10,2%, 7,0% та 18,1% відповідно; важко відповісти було 5,7%, 6,9% та 8,8% студентам відповідно (рис. 3.14).

Однією з важливих умов якісної та ефективної здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є залучення якомога більшої кількості учнів до різних форм та видів занять фізичними вправами. Вирішити цю проблему можна, створивши велику кількість програм, що враховують різноманіття інтересів дітей. Тому сучасний учитель фізичної культури повинен бути підготовленим до проведення різноманітних фізкультурно-оздоровчих занять. Ми з'ясували питання про те, наскільки майбутні учителі фізичної культури вважають себе підготовленими до проведення різноманітних фізкультурно-оздоровчих занять. Повністю підготовленими до проведення фізкультурно-оздоровчих занять, в основу яких покладено оздоровчий біг виявилися 56,8%, оздоровче плавання – 35,2%, вело – 33,5%, бодібілдинг – 32,0%, шейпинг 31,5%, стретчинг – 38,0% студентів; частково підготовленими до проведення фізкультурно-оздоровчих занять, в основу яких покладено оздоровчий біг, – 33,9%, оздоровче плавання – 44,1%, вело – 42,1%, бодібілдинг – 39,6%, шейпинг – 39,0%, стретчинг – 35,9%; не підготовленими до проведення фізкультурно-оздоровчих занять, в основу яких покладено оздоровчий біг, – 5,5%, оздоровче плавання – 15,5%, вело – 17,2%, бодібілдинг – 20,3%, шейпинг – 18,9%, стретчинг – 17,7%; важко відповісти було 3,8%, 5,2%, 7,2%, 8,1%, 10,7% та 8,4% студентам відповідно (додаток Н, рис. Н.3.13).

Таким чином, аналіз результатів анкетування дозволив з'ясувати, що більшість опитаних студентів розуміють актуальність проблеми здоров'язбереження сучасної учнівської молоді. Проте на необхідність проведення ґрунтовних досліджень із проблеми удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вказує те, що лише 41,6% студентів повністю задоволені змістом вищої фізкультурної освіти, 25,0% опитаних повністю обізнані з питаннями впровадження здоров'язбережувальної педагогіки в основній школі, 29,9% майбутніх учителів фізичної культури мають добрі вміння та навички

організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі. Крім того, незначна кількість опитаних студентів (30,8% та 28,7% відповідно) повністю обізнані зі змістом здоров'язбережувальних технологій та професійною термінологією, необхідними для впровадження здоров'язбережувальних технологій в основній школі.

Висновки до третього розділу

У розділі охарактеризовано специфіку підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти Німеччини; представлено досвід підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах; розкрито особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Польщі; вивчено сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в закладах вищої освіти України.

Зазначено, що у Німеччині на сьогодні існує більше 60 закладів вищої освіти, що займаються професійною підготовкою майбутніх учителів фізичного виховання. В університетах існують різні програми підготовки вчителів за спеціальністю «Фізичне виховання», що пов'язано з типом школи та посадою вчителя, яку обрав абітурієнт. У більшості федеральних земель педагогічні кадри готують за новою дворівневою системою – бакалавр-магістр.

Зосереджено увагу на програмі підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання на факультеті наук про спорт і здоров'я при Технічному університеті Мюнхена та факультеті спортивних наук університету Лейпцига.

Загальною метою навчання на факультеті наук про спорт і здоров'я при Технічному університеті Мюнхена є підготовка майбутнього вчителя, який би міг, орієнтуючись на учня, планувати, проводити й аналізувати урок фізичної культури. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання початкової й середньої школи на факультеті спорту й наук про здоров'я в Технічному

університеті Мюнхена регламентована законами про правила першого (LPO I) та другого (LPO II) державного іспиту на посаду вчителя в державних школах».

Навчання за спеціальністю «Фізичне виховання початкової й середньої школи» має двофазну структуру. Перша фаза триває протягом семи семестрів і закінчується складанням першого державного іспиту. Друга фаза навчання включає в себе педагогічну практику, що триває 24 місяці й закінчується складанням другого державного іспиту. Змістом стажування передбачено такі розділи роботи, як самостійне викладання предмета, практика викладання під керівництвом учителя, семінарські заняття.

Навчальний план підготовки вчителів для середньої школи факультету наук про спорт і здоров'я при Технічному університеті Мюнхена розрахований на сім семестрів та складається з трьох розділів: обов'язкові навчальні дисципліни, обов'язкові навчальні дисципліни за вибором, факультативні дисципліни за вибором.

Розділ обов'язкових навчальних дисциплін містить такі модулі, як «Спорт, спортивна освіта та спортивна наука», «Основи розвитку ігрових здібностей учнів», «Розвиток основних ігрових навичок учнів», «Наукові основи формування рухів» «Застосовування та аналіз досвіду управління рухами студентів», «Формування досвіду управління рухами у студентів», «Поняття та аналіз здоров'я в школі», «Проектування навчально-виховного процесу», «Основи організації та популяризації здорового способу життя в школах», «Психологічні основи формування компетентностей учнів», екзаменаційні модулі «Спортивні ігри» та «Індивідуальні види спорту».

Розділ обов'язкових навчальних дисциплін за вибором складається із двох модулів: «Організація процесу викладання спортивних ігор у контексті різних напрямів освіти», «Теорія та методика формування навичок учнів».

Розділ факультативних дисциплін за вибором складається з модулів «Організація навчально-виховного процесу в школі», «Методика наукових досліджень у галузі шкільного спорту», «Профілактика та зміцнення здоров'я в

школі», «Спортивна освіта», «Розвиток та застосування знань про навчання рухам у школі», «Стажування під час практики», «Екзаменаційний колоквиум».

В університеті Лейпцига на факультеті спортивних наук готують учителів середньої, спеціалізованої школи та гімназії за спеціальністю «Полівалентний бакалавр – учитель з основною спеціальністю спорт». Упродовж усього навчання студенти проходять модулі з основної та додаткової спеціальності, загальноосвітні й професійно-дидактичні модулі, практику. В кінці навчання студенти пишуть бакалаврську роботу, у якій розглядають і пояснюють певну проблему в галузі фізичного виховання.

Магістерська програма з основною спеціальністю «Фізичне виховання» готує вчителів для спеціалізованих, середніх шкіл та гімназій. Студенти, які обрали посаду вчителя в спеціалізованих школах, поглиблено вивчають педагогічні, гуманітарні та суспільствознавчі дисципліни, а також спеціалізовані науки про рух і тренування в різних видах спорту, для отримання права на посаду вчителя середньої школи та гімназії додатково вивчають природничі та спортивно-медичні дисципліни, процес підготовки передбачає практичні заняття в школі. Завершення магістерської програми дає право на стажування в школі та другий державний іспит. Загальний термін навчання на здобуття ступеня магістра становить 4 семестри, обсяг курсу – 120 кредитів ECTS.

Проведений теоретичний аналіз наявних джерел інформації показав, що підготовка майбутніх учителів у закладах вищої освіти Нідерландів зорієнтована на запити початкової, середньої, старшої та спеціальної школи, де «Фізичне виховання» є обов'язковою дисципліною. Викладати фізичне виховання в початковій школі мають право спеціально підготовлені вчителі фізичної культури або класоводи, які додатково, до основної спеціальності «Початкова освіта», пройшли підготовку за програмою фізичного виховання. У середній школі викладати фізичне виховання мають право лише спеціально підготовлені вчителі фізичної культури.

Підготовку майбутніх учителів фізичної культури в Нідерландах провадять шість університетів прикладних наук. Професійні компетенції майбутніх учителів

фізичної культури визначені національними професійними стандартами для вчителів, що забезпечують спільну базу для всіх програм підготовки вчителів фізичної культури.

Дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в університеті Фонтіс дозволило з'ясувати таке:

- підготовка триває чотири роки, кожен навчальний рік складається з чотирьох блоків по десять тижнів;

- перший рік підготовки спрямований на формування світогляду вчителя фізичної культури, ознайомлення з контекстом фізичного виховання на різних рівнях початкової та середньої освіти, формування навичок навчання у фізичному вихованні та проведення уроків фізичної культури. Два дні на тиждень студенти проходять стажування в початковій школі;

- зміст програми другого року підготовки складається з таких розділів, як основи навчання рухам, основи суддівства, освіта спеціальних потреб, руховий режим у школі. Два дні на тиждень студенти проходять стажування в середній школі;

- третій рік підготовки спрямований на подальше формування професійної ідентичності майбутнього вчителя фізичної культури, студенти обирають подальший освітній контекст підготовки – початкова, середня, спеціальна, старша професійна освіта (школа). Два дні на тиждень студенти проходять стажування за місцем відповідно до обраного контексту підготовки;

- четвертий рік підготовки передбачає практико-орієнтоване дослідження за місцем стажування, присвячене різним аспектам фізичного виховання в школі.

Система підготовки вчителів у закладах вищої освіти Польщі орієнтована на запити дошкільних освітніх закладів та закладів загальної середньої освіти. Для нашого дослідження важливим є те, що в змісті програм з фізичного виховання на різних рівнях освіти велике значення приділяють основам здоров'я.

Академія фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського є одним із провідних закладів вищої освіти фізкультурного профілю в Польщі. У структурі академії є чотири факультети. Підготовку вчителів фізичної культури провадять

на факультеті фізичного виховання та факультеті фізичного виховання та спорту в Білій-Подляській, що є філіалом академії.

Програмою за напрямом підготовки «Фізичне виховання», реалізованою через широкий вибір навчальних дисциплін та спрямованою на формування здатності самостійно планувати, виконувати та оцінювати фізичні навантаження різної спрямованості (для здоров'язбереження, відпочинку, рекреації тощо), а також до пропаганди здорового способу життя та задоволення потреб особистості в галузі фізичного виховання, визначено знання, уміння та компетентності, якими на високому рівні повинен володіти випускник після завершення першого та другого освітнього ступеня.

Навчальний план підготовки бакалаврів за напрямом «Фізичне виховання» в академії фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського розрахований на три роки і становить 182 кредити ECTS. На денній формі навчання студенти мають 2778 годин аудиторних занять.

Зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури складається з таких блоків: загальні дисципліни, базові дисципліни, група основних професійних дисциплін, група дисциплін, спрямованих на підготовку до роботи вчителя, група дидактичних дисциплін у галузі фізкультурної освіти, дисципліни за вибором, бакалаврська випускна робота, професійні практики.

У розділі подано результати анкетування 390 студентів 3-4 курсів Академії рекреаційних технологій і права, Бердянського державного педагогічного університету, Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Результати опитування показали, що 65,7% респондентів повністю погоджуються з необхідністю готувати майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 41,6% респондентів повністю задовольняє зміст вищої фізкультурної освіти щодо підготовки до

здоров'язберезувальної діяльності в основній школі; лише 28,8% респондентів задоволені наявною науково-методичною літературою необхідною для їх підготовки до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі; 50,6% опитаних студентів погоджуються з тим, що здоров'язберезувальна педагогіка – це сукупність прийомів і методів організації навчально-виховного процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів; лише 27,4% респондентів повністю ознайомлені з проблемами, які заважають впроваджувати здоров'язберезувальну педагогіку в роботу з учнями основної школи; лише 25,0% опитаних студентів повністю опанували питання впровадження здоров'язберезувальної педагогіки в основній школі; лише 29,8% опитаних студентів повністю знають нормативно-правові документи, що регламентують умови здоров'язберезувального середовища закладу загальної середньої освіти; лише 29,9% опитаних студентів мають достатні вміння та навички організації здоров'язберезувального навчально-виховного середовища в основній школі; 34,3% опитаних студентів вважають себе повністю обізнаними щодо методик, які дозволяють формувати здоров'язберезувальне освітнє середовище закладу загальної середньої освіти; 30,8% опитаних студентів повністю знають зміст здоров'язберезувальних технологій, що застосовують у закладі загальної середньої освіти; лише 28,7% опитаних студентів знають професійну термінологію, необхідну для впровадження здоров'язберезувальних технологій в основній школі; 31,2% опитаних студентів володіють знаннями про професійні функції сучасного вчителя фізичної культури; 43,3% опитаних студентів знають методики, що дозволяють забезпечити активний відпочинок та зменшити рівень втоми під час загальноосвітніх уроків в основній школі.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [53, 62, 64, 74, 76].

РОЗДІЛ 4. СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

4.1. Методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

4.1.1. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Науковці (І. В. Іваній [295], О. В. Онопрієнко [510], Р. Мушкета та О. В. Скалій [474], Н. Ш. Фазлєєва [669], С. В. Хоменко [688, 689] та ін.) указують на актуальність запровадження компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.

Компетентнісний підхід займає провідне місце в процесі модернізації системи вищої освіти, саме тому висвітлення його основних положень є нарізною потребою часу. Із позицій сьогодення перед вищою освітою стоїть завдання максимально розкрити творчий потенціал майбутнього фахівця та сформувати його професійну компетентність. У зв'язку з цим важливою є думка С. М. Безбородих, який вважає, що «сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє певними знаннями, уміннями та навичками, що необхідні для його плідної професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю» [50, с. 57].

Компетентнісний підхід зорієнтований на такі вектори освіти, як здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація й розвиток індивідуальності [281]. О. В. Онопрієнко зазначає, що «компетентнісно зорієнтований підхід, спрямований на формування особистості педагога, його професійної компетентності, соціальної зрілості й духовного багатства» [510, с. 60].

Застосування компетентнісного підходу в освіті, на думку І. М. Матійківа, «передбачає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, підсилення практичної спрямованості навчання, зокрема предметно-професійного аспекту, підкреслення ролі досвіду, умінь реалізовувати знання в практичній площині, акцентування уваги на якісних результатах процесу навчання не як суми знань, а як здатності педагога творчо розв'язувати життєві й професійні завдання, нестандартно діяти в різних ситуаціях, забезпечення активізації механізмів загального та професійного самотворення й самореалізації, урахування мотивації, динаміки самовдосконалення» [448, с. 47].

Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу, як зазначає О. І. Локшина, спрямований на формування ключових компетенцій: 1) політичні й соціальні компетентності, що передбачають здатність брати на себе відповідальність, брати участь у спільному прийнятті рішень, сприяти вирішенню конфліктів, брати участь у функціонуванні й поліпшенні демократичних інститутів; 2) компетентності, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві – ставлення один до одного з повагою, розуміння, здатність жити в мирі з людьми інших національностей, культур, мов і релігій, що визначає соціальну зрілість людини; 3) компетентності, пов'язані з володінням усним та письмовим спілкуванням; 4) компетентності, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства, тобто використання нових технологій, ефективно їх застосування тощо; 5) компетентності, що стосуються здатності й бажання вчитися протягом життя [411, с. 16-21].

Розглядаючи з позицій компетентнісного підходу професійну підготовку студентів, В. Е. Луначек прийшов до висновку, що «її результатом є формування компетентності щодо майбутньої професійної діяльності (відповідних знань, розумінь, умінь, цінностей, інших особистих якостей), які набула та здатна продемонструвати особа після завершення навчання в межах певної спеціальності» [416, с. 159]. Як зазначає науковець, формування компетентності відбувається шляхом набуття в процесі навчання сукупності компетенцій, що становлять собою комбінацію характеристик пов'язаних зі знаннями і їх

застосуванням, уміннями, навичками, здібностями, цінностями й особистими якостями й дозволяють забезпечити виконання професійних обов'язків на високому рівні. Автор звертає увагу на потребу вдосконалення відповідних навчальних планів і програм із урахуванням формування професійних компетентностей, що є актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства [416, с. 159]. Нам імponує ця думка науковця.

О. І. Пометун зауважує, що компетентністний підхід передбачає урахування передовсім результатів освіти, що визнані вагомими за межами системи освіти, і висуває на перше місце не інформованість людини, а її вміння розв'язувати практичні проблеми [548, с. 65].

Усе вище зазначене актуалізує такі поняття компетентнісного підходу, як «компетентний», «компетенція» та «компетентність». Розкриємо їх сутність.

Аналіз довідкової літератури засвідчує різноманітні тлумачення поняття «компетентний». У додатку П (табл. П.4.1) нами представлено найбільш поширені визначення названого поняття.

Розглядаючи співвідношення понять «компетенція» і «компетентність», А. В. Фірер зауважує, що в зарубіжній літературі тлумачення цих термінів майже не відрізняється, або їх навіть використовують як синоніми [676]. Проте у вітчизняній літературі простежуємо чітку їх відмінність (додаток П, табл. П.4.2).

У контексті нашої роботи важливим є визначення «компетенції вчителя», подане А. І. Кузьмінським, Н. А. Тарасенковою та І. А. Акуленко. За визначенням учених, «компетенції вчителя» – це коло його повноважень і відповідальність у сфері педагогічної діяльності, що забезпечена рівнем компетентностей [386, с. 146].

Теоретичний аналіз педагогічної літератури також засвідчує відсутність єдиного визначення поняття «компетентність» (табл. 4.1). У своєму дослідженні ми будемо використовувати поняття «компетентність», подане О. І. Гурою: «комплексна характеристика особистості, що вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, уміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінювання, самоконтроль» [197].

Таблиця 4.1

Визначення поняття «компетентність»

В. Ф. Балашова	Компетентність – ситуативна категорія, що характеризує готовність індивіда виконувати діяльність у конкретних ситуаціях; інтегрований індикатор якості особистості, що характеризує готовність виконувати певну діяльність [42].
Н. Л. Клясен	Компетентність – необхідний обсяг знань, умінь та досвіду в певному виді діяльності, здатність до діяльності зі знанням справи [332].
А. К. Маркова	Компетентність – поєднання психічних якостей та психічних станів, що дає змогу діяти людині самостійно й відповідально, сприяє оволодінню нею вміннями та навичками виконувати трудові функції [439, 440].
В. І. Маслов	Компетентність – готовність на професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов’язки відповідно до сучасних теоретичних надбань та кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів [444].
О. В. Овчарук	Компетентність – набір знань, навичок і ставлень, що дає змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі або певній діяльності [346, с. 8-9].
Н. О. Ільїна	Компетентність – складна, інтегративна, багатофакторна, багатоаспектна якість особистості, що виявляється в загальній здатності до діяльності та заснована на знаннях і досвіді, що були здобуті в процесі навчання і соціалізації й зорієнтовані на успішну участь у діяльності [291, с. 323]
І. А. Зязюн	Компетентність – екзистенціональна властивість людини, що є продуктом її власної життєтворчої активності, ініційованої процесом освіти; як властивість індивіда вона існує в різних формах – як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення), як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей тощо» [285, с. 13]

Поряд із поняттям «компетентність» використовують поняття «професійна компетентність». Професійну компетентність А. К. Маркова трактує як один зі структурних компонентів професійної готовності до конкретного виду діяльності» [439, с. 67]. В. В. Радул і В. О. Кравцов розглядають поняття «професійна компетентність» у таких значеннях, як сукупність знань і вмінь, що визначають результативність праці; обсяг навичок виконання завдання; комбінація особистісних якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної й практичної готовності до праці; здатність реалізовувати складні види культуровідповідної діяльності тощо [572, с. 152]. Професійна компетентність, на думку А. Маркової, є родовим поняттям. Вона зазначає, що «професійно компетентний той учитель, який на високому рівні здійснює педагогічну діяльність і, зокрема, педагогічне спілкування» [438, 439]. Г. К. Селевко стосовно професійної освіти виокремлює ключові, базові та предметні компетентності [597,

с. 142]. Професійна компетентність формується на теоретичних знаннях, практичних уміннях, особистісних якостях і життєвому досвіді. Уся сукупність означених компонентів зумовлює готовність фахівця до виконання професійних обов'язків і забезпечує високий рівень його самоорганізації. Зміст цього поняття зумовлений багатьма факторами, зокрема, рівнем розвитку техніки, науки, економіки, освіти; процесами, що відбуваються в суспільстві; громадським замовленням [537, с. 151].

Аналіз наукових джерел указує на те, що з позицій сьогодення не існує загальноприйнятого визначення поняття «професійна компетентність учителя».

І. В. Кривенцова зазначає, що трактування поняття «професійна компетентність учителя» є об'єктом дискусій між психологами, педагогами, соціологами та фахівцями-практиками [371, с. 49]. На думку вченої, розвиток професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури передбачає вивчення комплексу взаємопов'язаних дисциплін [371, с. 49]. Д. В. Пеньковець однією з недостатньо вивчених проблем сучасної вітчизняної професійної освіти вважає підготовку майбутніх учителів фізичної культури і формування їхньої професійної компетентності [537, с. 149]. М. Ю. Федорова, аналізуючи різні погляди вчених щодо понять «компетенції» і «компетентність», з огляду на специфіку фізичної культури як науки і як навчального предмету, пропонує професійні компетентності педагога фізичної культури розглядати як системну характеристику професійної діяльності, що включає необхідні знання (медико-біологічні, педагогічні, психологічні, у галузі фізичної культури і спорту та ін.), уміння застосовувати їх для вирішення навчально-виховних, соціально-педагогічних, організаційно-управлінських, науково-дослідних завдань і досвід їх використання в умовах навчання і професійної діяльності [673].

О. Д. Гауряк зазначає, що професійна компетентність вчителя фізичної культури – це базове та системоутворювальне поняття, що являє собою систему знань, умінь та особистісних якостей відповідних змісту професійної діяльності, що передбачає усвідомлення особистістю своїх прагнень до діяльності – потреб та інтересів; бажань і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уявлення про свою

соціальну роль; самооцінку особистих якостей і властивостей як майбутнього фахівця (професійних знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей; регулювання свого професійного становлення) та трактоване як готовність до навчально-виховної діяльності відповідно до конкретних умов, вимог і завдань, а також здатність супроводжувати процес самопізнання, саморозвитку учня, динамізувати його відповідно до конкретних сутнісних задатків кожної дитини» [168, с. 187]. С. В. Хоменко трактує поняття «професійна компетентність учителя фізичної культури» як сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості й готовності його як суб'єкта педагогічного впливу структурувати наукові й практичні знання з метою ефективної організації тренувального процесу спортивного колективу для успішного вирішення поставлених завдань [688, с. 194]. Г. С. Богданова визначає поняття «професійна компетентність учителя фізичної культури» як інтегративну професійну характеристику особистості, що містить сукупність теоретичних, психолого-педагогічних знань, методичних, рухових умінь і навичок, професійно значущих особистісних якостей, що дають можливість учителю фізичної культури ефективно розв'язувати педагогічні завдання в навчально-виховному процесі школи [95, с. 19].

У дослідженні ми будемо використовувати поняття «професійна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» в тлумаченні В. В. Абрамової. Учена визначає це поняття як «комплексну характеристику особистості, що включає гармонійне сполучення професійних, комунікативних і особистісних властивостей, що дозволяє досягати якісних результатів у процесі вирішення типових завдань в основних видах професійної діяльності сфери фізичної культури» [3].

Учені обґрунтовують значення різних видів професійних компетентностей учителя фізичної культури для його професійної діяльності. Так, Л. С. Алаєва присвятила свої дослідження проблемі формування професійної компетенції в рекреаційній діяльності вчителя фізичної культури [13, с. 41-47]. Актуальність проблеми формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної

культури обґрунтоває Л. О. Коновальська [350, с. 149]. З-поміж головних компонентів педагогічної компетентності вчителя фізичної культури Н. А. Кузнецова називає гностичну (пізнавальну), конструктивну, організаційну (керівну), комунікативну, дослідницьку компетенції, а також компетенцію професійно-особистісного самовдосконалення [380, с. 83], а О. Р. Кривошеєва зауважує, що педагоги з фізичної культури повинні володіти професійними компетенціями, що дозволять їм реалізовувати оздоровчу й рекреаційну діяльність на своїх заняттях [373, с. 23]. Особливої ваги в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури Д. В. Пеньковець надає психолого-педагогічній компетентності, яка на його думку, складається з таких умінь: психологічних, операційно-методичних, конструктивно-проективних, експертно-аналітичних, науково-дослідних, методичних, виховних та оцінних [537, с. 153]. Розглядаючи рухову компетентність як невід'ємну частину професійної готовності вчителя фізичної культури, М. Ю. Федорова вважає, що рухова компетентність – це необхідний рівень рухових умінь та навичок, що дозволяє демонструвати вправи, навчати рухових дій, виявляти помилки та вносити корективи в процесі їх виконання [673, с. 175].

У зв'язку з посиленням вимог до педагога, зокрема й до фахівця фізичної культури, особливої ваги набувають такі професійні компетенції, як здатність творчо мислити. На вимогу часу вчитель повинен оволодівати інноваційними технологіями в системі фізичного виховання учнів, бо від його фахової діяльності значною мірою залежить здоров'я молоді [625, с. 495]. З-поміж компетенцій учителя фізичної культури вчений називає: індивідуально-особистісні (світоглядні, ціннісно-змістовні, рефлексивні компетенції); предметно-професійні компетенції (дидактичні, методичні, рухові, тренувально-змагальні, здоров'яформувальні компетенції); гностичні (дослідницькі) компетенції; комунікативно-організаторські компетенції; конструктивно-проектувальні компетенції (діагностичні, творчі компетенції) [625, с. 499].

Професійно-педагогічна компетентність учителя фізичної культури є, на думку Т. А. Воскобойник, сукупністю його умінь та навичок, особливим

способом структурованим науковим і практичним знанням, спрямованим на ефективне вирішення педагогічних завдань [157, с. 121]. Основними складовими професійно-педагогічної компетентності учителя фізичної культури вчена вважає спеціальну компетентність у галузі фізичного виховання, соціально-психологічну, диференціально-психологічну та аутопсихологічну компетентність [157, с. 121].

Виокремлюючи етичну та полікультурну компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, Б. І. Без'язичний розкриває сутність етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури й наголошує на важливості виділення в загальній структурі професійно-педагогічної компетентності етичної складової задля розширення професійних можливостей педагога. Вона являє собою здатність до етичного керівництва педагогічним процесом, взаємодії з усіма суб'єктами навчально-виховної діяльності на засадах професійної та педагогічної етики [49, с. 51]. А. О. Шевченко акцентує на потребі формування високої полікультурної компетентності педагогічних кадрів, що є важливою умовою забезпечення готовності молодого покоління до повноцінної життєдіяльності в сучасному європейському просторі [714].

На Міжнародній Раді з культурного співробітництва, що відбулася в Швейцарії 27-30 березня 1996 року було звернено увагу на важливість професійної компетентності вчителя фізичної культури, пов'язаної з розв'язанням широкого кола соціальних, культурологічних, психологічних, фізіологічних та інших проблем. У доповідях прозвучало, що в широкому аспекті – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, особистісних якостей учителя, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної діяльності [769].

На основі науково-методичного аналізу проблеми застосування компетентнісного підходу в підготовці вчителя фізичної культури І. В. Іваній виокремлює такі основні характеристики професійної компетентності вчителя фізичної культури: особистісно-гуманна орієнтація; здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичної культури й системних дій у професійно-педагогічній ситуації; володіння сучасними педагогічними

методиками (технологіями), пов'язаними з культурою комунікації, взаємодії з інформацією та її передавання учням; здатність до інтеграції вітчизняного, зарубіжного, історичного й сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду; креативність у професійній сфері; наявність рефлексивної культури [295, с. 44].

У сучасній педагогічній науці особливої ваги надають формуванню здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. Так, І. В. Іваній звертає увагу на сучасні тенденції розвитку фізкультурної освіти та потребу підготовки висококваліфікованих кадрів, спроможних ефективно реалізувати завдання формування, збереження і зміцнення здоров'я учнів [300, с. 18]. Розглядаючи здоров'язбережувальну компетентність вчителя, С. С. Кодимський та Н. Н. Чайченко характеризують її як складну якість, пов'язану з регулюванням діяльності в зазначеній сфері й забезпеченням ефективності цього процесу. Вона являє собою систему інтегрованих властивостей особистості, адекватних структурі й змісту роботи щодо формування здорового способу життя молоді [336, с. 219]. На важливості здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури наголошує й Б. М. Шиян, називаючи її узагальненим показником професійної компетентності й водночас способом професійного самовдосконалення [722, с. 372].

Упровадження компетентнісного підходу в систему вищої педагогічної освіти висуває нові вимоги до підготовки педагогів, які повинні володіти загальнокультурними і професійними компетенціями, що дозволяють їм стати мобільними і конкурентоспроможними фахівцями, а також відповідають динамічним характеристикам сучасних соціально-економічних умов [326, с. 70]. Специфічною особливістю цього підходу, на думку М. Ю. Федорової, є рівень розвитку відповідних компетенцій випускника, сформованих і виявлених у практичній діяльності [673, с. 174].

Отже, обґрунтування основних положень упровадження компетентнісного підходу в систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є назрілою потребою часу.

Відповідно до нової освітньої парадигми, компетентнісний підхід є методологічною основою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі, що орієнтований на формування вчителя фізичної культури, який володіє ключовими компетентностями професійної діяльності, та розвиток у студентів здібностей до навчання, самовизначення, самоактуалізації, соціалізації та індивідуальності. Реалізація компетентнісного підходу передбачає трансформацію парадигми вищої професійної освіти в компетентнісну. Це означає зміну мети, цінностей, результатів освітнього процесу. Поняття «знання», «уміння» та «навички» необхідно замінити сукупністю компетенцій, що відповідають умовам майбутньої професійної діяльності. Роль викладача полягає в супроводі та підтримці діяльності студента, проектуванні його особистісно-орієнтованої траєкторії розвитку, упровадженні методів навчання та виховання на компетентнісній основі, реалізації різноманітних форм спілкування, застосуванні альтернативних оцінних систем, створенні освітньо-виховного середовища, що формує ключові компетенції (викладач – консультант, – модератор, – тьютор, – фасилітатор, – тренер). Методи та технології компетентнісного підходу передбачають зміну позиції студента: від об'єкта педагогічного впливу, що пасивно сприймає знання, уміння та навички, до активного суб'єкта освітнього процесу, який активно взаємодіє з усіма учасниками освітнього процесу та проектує траєкторію власного професійного розвитку (когнітивно-орієнтовані технології, діяльнісно-орієнтовані технології, особистісно-орієнтовані технології тощо).

4.1.2. Акмеологічний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

Сучасна система вищої педагогічної освіти переживає трансформаційні зміни періоду реформ, метою яких є вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів. Традиційні підходи до освіти, пов'язані з «механічним» передаванням знань і технологій професійної діяльності, поступово вичерпують себе. Обмеження професійної підготовки майбутнього вчителя

фізичної культури лише традиційно-специфічною діяльністю (навчання фізичним вправам, оволодіння методикою викладання уроку фізичної культури в школі тощо), без урахування запитів сучасної школи на фахівців, здатних формувати здоров'язбережувальне середовище та забезпечити учням можливості збереження здоров'я за період навчання, може негативно вплинути на їхній професійний розвиток. За умов інтенсивного розвитку науки освіта повинна діяти на випередження, бути спрямованою на оволодіння способами творчого та критичного мислення, професійно-особистісного розвитку і духовно-морального виховання.

Усе вищезазначене актуалізує проблему застосування акмеологічного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що поки не отримала належної уваги.

Вітчизняні вчені І. А. Зязюн [284, 285], Н. І. Мачинська [453], Л. С. Рибалко [576] та інші присвятили свої дослідження проблемі застосування акмеологічного підходу в галузі вищої професійної освіти. На значні можливості акмеологічного підходу у формуванні готовності майбутніх вчителів фізичної культури та фахівців із фізичного виховання і спорту до різних видів професійної діяльності вказують Т. Г. Диба [228], Ю. В. Драгнєв [234], І. В. Іваній [299], Д. М. Кошман [366], О. В. Сопотницька [623]. У багатьох роботах [10, 11, 12, 16, 96, 216, 431, 432], акмеологію розглянуто як один із наукових напрямів, що дає змогу покращити підготовку майбутнього фахівця в закладі вищої освіти.

Виходячи з того, що акме (від гр. *асте* – пік, вершина, вища ступінь чогонбудь, розквіт) – ступінь зрілості, вершина зрілості, Н. І. Мачинська предметом сучасної акмеології вважає процес досягнення вершини майстерності в професії, творчу самореалізацію спеціаліста [453, с. 55]. О. О. Бодалєв розглядає акмеологію як науку, що, виникнувши на стику природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін; вивчає феноменологію, закономірності й механізми розвитку людини на якомусь етапі її зрілості, зокрема на найвищому [96, с. 73-78].

Акмеологія розглядає людину як цілісну систему. Її предметом є закономірності, умови, фактори, стимули самореалізації творчих потенціалів зрілих людей на шляху до умов продуктивності і професіоналізму, що, як підкреслює О. Татушко, вимагає загального і професійного навчання, яке забезпечує його суб'єктам вдосконалення, корекцію і реорганізацію діяльності протягом життя і професійної біографії [640, 143].

Акмеологічна спрямованість особистості – це якісна характеристика загальної спрямованості особистості, яка орієнтує людину на прогресивний розвиток (зокрема професійний), на максимальну творчу самореалізацію як у професійній сфері, так і в життєдіяльності в цілому. Як зазначає С. А. Хазова ця якість особистості детермінує й актуалізує творчу активність людини, «націлює» її на самовдосконалення, самореалізацію, досягнення вершин у будь-якій сфері діяльності. Змістовного забарвлення акмеологічній спрямованості особистості надає професійна спрямованість, що пов'язує прагнення, інтереси й активність людини з конкретним видом діяльності [682, с. 256]. В акмеологічній спрямованості особистості можемо виокремити такі компоненти: ціннісні орієнтації, мотиви, здібності й уміння, що забезпечують досягнення мети, прагнення до успіху (зумовлене мотивацією досягнень, прагненням до саморозвитку, готовністю до творчої взаємодії, рефлексією). На думку акмеологів В. Н. Гладкової та С. Д. Пожарського, якість особистості пов'язана зі становленням, розвитком і досягненням людиною вищого рівня свого розвитку. Вищий рівень розвитку не має стандартного для всіх значення, його виміри стосуються можливостей індивіда. Основна парадигмальна характеристика особистості як суб'єкта діяльності полягає в тому, що всі свої можливості, як психічні, так і особистісні (розум, волю, мотивацію, здібності), людина використовує як ресурси та засоби оптимального вирішення життєвих і професійних завдань, оптимального здійснення пізнання, діяльності та спілкування» [12].

В. Н. Максимова та Н. М. Полетаєва розглядають акмеологію як теоретико-методологічний підхід, який орієнтує розвиток особистості на вищі досягнення й

передбачає комплексне вивчення людини в процесі розвитку, створення педагогічних умов для мотивації успіху, актуалізацію потреби в досягненнях, прагнення до високих результатів та до творчості, організацію інтелектуального і творчого потенціалу кожної індивідуальності, оцінку якості освіти з позицій критеріїв саморозвитку та самовдосконалення педагога й учня в синергетичних освітніх системах, пріоритет духовно-моральних цінностей у життєдіяльності людини, установку на освіту як особистісну цінність [432, с. 23-24].

Н. В. Кузьміна вважає акмеологію новою галуззю наукових знань в системі наук про людину, що досліджує фундаментальні закономірності творчості і самосвідомості в людині та вивчає вплив здатностей дорослої людини на продуктивність діяльності при досягненні результатів. Учена класифікувала акмеологію на класичну, фундаментальну і прикладну (галузеву) [383, с. 184]. Прикладна (галузева) акмеологія вивчає шляхи досягнення результату в таких сферах наукового знання, як професійна, політична, військова, педагогічна, управлінська акмеологія, акмеологія освіти тощо. На сьогодні найбільш розвинутим напрямом прикладної акмеології є педагогічна [383].

Сутність педагогічної акмеології, на думку О. О. Деркача, полягає у визначенні шляхів досягнення педагогом професіоналізму, гуманістичній орієнтації на розвиток особистості учнів засобами окремих навчальних предметів, виборі педагогом способів своєї діяльності з урахуванням мотивів, ціннісних орієнтацій, цілей, підготовка учнів до наступних педагогічних впливів [216].

Педагогічна акмеологія виходить за межі науки про шляхи досягнення професіоналізму в праці педагога та повинна охоплювати собою роботу всіх суб'єктів педагогічної діяльності. Тому педагогічну акмеологію Н. К. Чапаєв та О.Б.Акімова визначають як науку про шляхи гранично можливого розкриття людиною своїх потенцій і досягнення на цій основі найбільш оптимальних результатів у своєму прогресивному позитивному розвитку як особистості, суб'єкта, індивіда та індивідуальності – як цілісної багатовимірної людини – в умовах спеціально організованого освітнього процесу [696, с. 155].

Акмеологічний підхід у педагогіці синтезує досягнення психолого-педагогічної та акмеологічної науки і спрямований на забезпечення якості освіти. В основі акмеологічного підходу до організації освітньої діяльності – знання вчителем психологічних закономірностей пізнання і розвитку особистості в процесі навчання [431]. На думку О. С. Кузьменко, акмеологічний підхід конкретизує ідею гуманізації освіти, засади сучасної ідеології виховання у вищому навчальному закладі, спрямовані на досягнення подвійної мети: підготовку до майбутньої професійної діяльності та морально-духовне виховання особистості студента, що формує його духовний світ [381, с. 94]. Головною акмеологічною проблемою є аналіз процесів самовдосконалення, формування професійної направленості, розвитку здібностей до діяльності, стимулювання розвитку професійної компетентності. В акмеології розглядають вершини майстерності: суб'єктивні (мотиви, направленість, здібності, професійні дії та вміння), об'єктивні (середовище, що може бути більш чи менш продуктивним) та суб'єктивно-об'єктивні (пов'язані з іншими людьми) фактори самовдосконалення особистості [381, с. 93-96].

Специфіку акмеологічного підходу Г. Г. Цветкова вбачає в сукупності наукових знань із психології, філософії освіти, педагогіки, культурології, соціології, синергетики, валеології, генетики, екології, медицини, що розкривають взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних складових розвитку людини в освітньому середовищі [694, с.168].

Застосування акмеологічного підходу до сучасної професійно-педагогічної освіти С. О. Панова, вважає дієвим чинником, спрямованим на посилення професійної мотивації майбутніх учителів унаслідок розвитку їхнього творчого потенціалу, виявлення й плідного використання особистісних ресурсів для досягнення успіху в професійній діяльності на основі формування акмеологічної спрямованості особистості [527, с. 105].

Упровадження акмеологічного підходу, на думку С. М. Калаур та Н. С. Олексюк, дасть змогу спрямувати професійну підготовку на розвиток особистості студента, створити сприятливі умови для його самовдосконалення.

Під час навчання викладачеві необхідно активізувати самоактуалізацію та максимальну самореалізацію студентів у майбутній професійній діяльності [316].

У контексті професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури основоположними категоріями акмеології є «професіоналізм», «компетентність», «педагогічна позиція».

Забезпечення руху особистості до вершин самореалізації в різних сферах діяльності вимагає застосування спеціальних методів – акмеологічних технологій. На думку А. В. Наумової та Н. В. Гудими, на сучасному етапі розвитку педагогічної освіти, вирішуючи завдання підвищення рівня професійної підготовки, особливу увагу потрібно приділяти інтелектуальному, моральному, культурному розвитку, професійному зростанню і творчій самостійності майбутнього фахівця [479, с. 172].

Подібні думки щодо важливості акмеологічного підходу висловлюють і Ю. В. Драгнєв, який акцентує також на індивідуалізації професійного розвитку майбутнього вчителя [234, с. 10], а також І. В. Іваній, який особливої ваги в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури надає підвищенню професійної мотивації і мотивації досягнення успіху студентами, а для цього необхідно застосовувати прогресивні, сучасні методики й технології навчання й виховання, самовиховання і саморозвитку [297, с. 41].

Науково-теоретичне обґрунтування освітніх можливостей акмеологічного підходу в професійній підготовці майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту репрезентує Д. М. Кошман. Науковець зазначає, що застосування акмеологічного підходу в систему підготовки спеціалістів з фізичного виховання і спорту можливе за умов акмеологізації соціально-гуманітарних, загальнонаукових та професійно спрямованих дисциплін; упровадження спеціальних курсів для підготовки майбутніх фахівців до особистісно-професійного розвитку; акмеологізацію усіх видів практик, науково-дослідної, інноваційної, проектної та виховної діяльності [366, с. 183].

Практичні механізми впровадження акмеологічного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності,

необхідні для стимулювання досягнення особистісних вершин, на думку О. В. Сопотницької, передбачають вивчення мікро-акме студентів під час організації ними тренерської діяльності. Це потребує оновлення змісту професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури на основі цілісності та інтегративності; проектування й упровадження структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності; створення акмеологічно-розвивального середовища, що б стимулювало студентів на досягнення успіху; розробки акмеологічного супроводу на основі впровадження авторських методичних матеріалів [623, с. 36].

Формування акмеологічних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури відбувається кількома етапами, які докладно схарактеризували С. Н. Будинкевич та О. Б. Михайловський. Перший етап пов'язаний із накопиченням знань про акмеологічні цінності, усвідомленням їх значущості в житті кожної людини і професійній діяльності; другий – із розвитком емоційної сфери майбутнього вчителя фізичної культури, формуванням світогляду, орієнтованого на цінності власного акме та здатності до певних видів професійної діяльності; третій – із моделюванням поведінки з орієнтацією на акмеологічні ідеали – досягнення вершини, вищого ступеня досягнень у галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини [109, с. 32].

Отже, важливим фактором досягнення професіоналізму вчителя є процес самовдосконалення. Під час навчання студент повинен сформувати чітке уявлення про сутність професійної діяльності, про можливі особистісно-професійні деформації, про вимоги до особистості вчителя фізичної культури, про специфічні умови його праці. Застосування технологій акмеологічного підходу під час підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі дозволить наблизитись до вирішення фундаментальної проблеми їх особистісного і професійного успіху.

Відповідно до акмеологічного підходу, підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі повинна бути зорієнтована на розвиток у студентів позиції суб'єкта діяльності та

сприяти їх професійній самореалізації. Упровадження акмеологічного підходу дозволить формувати акмеологічну компетентність педагога, що є основою готовності до реалізації принципів здоров'язбережувальної педагогіки в освітньому просторі загальноосвітнього закладу, забезпечити посилення професійної мотивації, стимулювати творчий потенціал, визначити та ефективно використовувати особистісні ресурси студентів для досягнення успіху в майбутній професійній діяльності.

Для цього в загальну систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі необхідно інтегрувати комплекс взаємозалежних умов, що будуть стимулювати розвиток «акме» потенціалу студентів, а саме:

- наявність інноваційного, розвивального, акмеологічно спрямованого освітнього середовища;
- психолого-акмеологічний супровід майбутніх учителів фізичної культури;
- пізнавальна, естетична, моральна й практична цінність професійної підготовки;
- позитивний емоційний фон майбутньої професії для створення стійкої мотивації досягнення успіху;
- активна позиція студента на основі усвідомлення професійних знань, підкріплених конкретними прикладами з майбутньої професійної діяльності;
- упровадження технологій та методів вивчення професійно-орієнтованих дисциплін і спецкурсів, що моделюють умови для розвитку акмеологічної культури майбутніх учителів, створюють атмосферу співпраці та інноваційного пошуку, формують у студента цінності та розкривають шляхи досягнення найвищих акме-результатів;
- розвиток інтелекту, емоційної сфери, стійкості до стресів, впевненості в собі як у майбутньому фахівцеві, позитивного ставлення до світу й сприйняття інших, самостійності, мотивації самоактуалізації, самовдосконалення;

– комплексна діагностика потреб, мотивів, когнітивних і креативних здібностей майбутніх учителів фізичної культури.

4.1.3. Особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

Нова парадигма освіти розглядає особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів як провідну ідею педагогічної теорії і практики. Розробці теоретико-методичних особливостей особистісно-орієнтованого підходу в освіті та обґрунтуванню різних моделей особистісно-орієнтованої педагогіки присвятили свої дослідження І. Д. Бех [84, 85], Е. В. Бондаревская [101], В. В. Серіков [605], А. І. Кузьмінський [387], І. С. Якиманська [729, 730, 731].

В умовах модернізації вищої фізкультурної освіти Т. В. Однолюток [499], О. П. Панфілов, В. В. Борисова, Т. А. Шестакова [528], В. А. Фатеев [671] та інші визначають важливу роль особистісно-орієнтованого підходу для підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

У педагогічній науці ідеї гуманізму та пріоритету особистості віддзеркалені в особистісно-орієнтованій педагогіці. Її головним принципом є визнання унікальності особистості людини у всіх її проявах, орієнтація педагогічного процесу на особистість студента, формування суб'єкт-суб'єктних відносин, створення спеціального навчально-методичного комплексу з дисциплін професійно-педагогічного циклу, забезпечення системних зв'язків між школою та університетом.

Підвищена увага вчених до особистісно-орієнтованої освіти, зумовлена зміною сутності сучасної освіти, що полягає в гуманістичній і творчій взаємодії всіх учасників освітнього процесу, зміною ставлення до особистості, якій притаманні автономність, незалежність, здатність до вибору, саморегуляції. С. В. Кульневич наголошує також на зміні ставлення до учня як до об'єкта педагогічного впливу: учень отримує статус суб'єкта освіти, який має власний сенс життя, унікальний за своєю суттю, має право на власну траєкторію розвитку,

тому педагогіка повинна забезпечувати умови для накопичення суб'єктного досвіду та розвитку індивідуальності кожної дитини. Особливої ваги надають посиленню значення персоналізації, що передбачає актуалізацію, самореалізацію та інші механізми індивідуального саморозвитку [392].

Для визначення сутності особистісно-орієнтованого підходу в професійній освіті визначальним поняттям є «особистість». Це поняття трактують по-різному, і кожне з визначень має своє раціональне зерно. У нашому дослідженні послуговуємося поняттям «особистість», що подає В. І. Войтко: це «людина, соціальний індивід, який поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально-неповторного» [147, с. 71].

Побудова процесу підготовки високоосвічених фахівців, здатних до самовдосконалення й самореалізації, готових здобувати й застосовувати на практиці знання, приймати креативні й нестандартні рішення, у сучасних умовах неможлива без наукового пошуку змісту, форм, методів, моделей і технологій навчання, що забезпечують широкі можливості для всебічного, гармонійного розвитку й самореалізації особистості, що й актуалізує значення особистісно-орієнтованого підходу до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Як вважає Г. К. Селевко, сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі повинні бути орієнтовані на створення умов для самовираження й саморозвитку майбутнього педагога. Однією з таких технологій є особистісно-орієнтована технологія навчання, у центрі якої перебуває особистість студента, його самобутність, самоцінність [596, с. 171]. Особистісно-орієнтований підхід сприяє залученню студента до активної діяльності. Н. І. Опанасенко підкреслює, що розвиток пізнавальної активності, самодіяльності, формування здатності до самоуправління залежить від викладача, що повинен урахувати індивідуальні можливості студентів, використовувати диференційований підхід, особистісно-орієнтовані технології навчання студентів [512, с. 325]. Крім того, застосування особистісно-орієнтованого підходу в освіті сприятиме розвитку індивідуальних здібностей кожного студента до

продуктивного спілкування; виявленню індивідуального комунікативного досвіду особистості. З цією метою, зауважує О. М. Тур, потрібно допомогти студентові через спілкування пізнати себе, змінити комунікативні установки відповідно до сучасних вимог, сприяти самовизначенню та самореалізації кожного студента як суб'єкта комунікативної діяльності, сформувати в студента комунікативну культуру, правильно визначати напрямки поведінки тощо [659, с. 111].

Особистісно-орієнтована освіта включає різномірний, індивідуальний, диференційований і суб'єктивно-особистісний підходи, використання яких передбачає дотримання високих вимог щодо змісту навчання та методичної організації. Метою й завданнями особистісно-орієнтованої освіти, як зазначають О. М. Сергійчук та А. Л. Сембрат є реалізація різних інноваційних технологій, що передбачають самостійну освітню діяльність студентів, а також організацію й оцінку навчання студентами; застосування отриманих ними різномірних завдань із можливістю вибору в процесі навчання, з погляду творчого підходу із застосуванням особистісно значимих способів їх виконання [602, с.163].

На важливості усвідомленої діяльності, культивуванні моральних цінностей; чіткому визначенні соціальних норм діяльності й поведінки; виокремленні меж соціокультурних цінностей, які визначають особистісно й соціально значущі способи поведінки учасників навчально-виховного процесу та сприяють вільному, але водночас морально й соціально орієнтованому розвитку особистості, наголошують І Драч і Є. Чернишова [235, с. 52]. Крім того, учені особливої ваги надають особистісній орієнтації навчально-пізнавальної діяльності, що полягає в культивуванні в майбутніх фахівців почуття самоцінності, впевненості у собі; визнанні права особистості на вільний розвиток та реалізацію своїх здібностей; спрямуванні зусиль на розвиток світогляду [235, с. 52].

Упровадження особистісно-орієнтованої технології в навчально-виховному процесі передбачає накопичення даних, що характеризують особливості розвитку індивідуальності кожного студента; розробку карти вивчення особистості студента в освітньому процесі з урахуванням специфічних цілей та завдань

освітнього закладу. О. А. Єрмоєнко вважає необхідним виявити та фіксувати динаміку цілісного особистісного розвитку кожного студента через аналіз когнітивної, мотиваційної, емоційно-вольової сфери як головних складників у їх взаємозв'язку та динаміці, розроблення індивідуальних освітніх програм, альтернативних навчальному стандарту, сприятливих для корекції стимулу; прогнозування особистісного розвитку; складання на цій основі навчального профілю студента [252, с. 563]. Підтримуючи цю думку, І. С. Якиманська, зауважує, що такий підхід сприятиме створенню в навчально-виховному процесі атмосфери доброзичливості й гуманності, зміцненню стосунків між суб'єктами навчально-виховного процесу [731, с. 20–21].

З-поміж основних педагогічних технологій особисто-орієнтованого підходу О. М. Сергійчук називає особисто-орієнтоване навчання; самостійне розвивальне навчання; педагогіку співробітництва («проникаюча технологія»); гуманітарно-особистісну технологію; ігрові технології; проблемне навчання; технології диференціації за рівнем; технологію індивідуального навчання (індивідуальний підхід, індивідуалізація навчання, метод проектів); колективний спосіб навчання [603, с. 113].

Готуючи фахівця нової формації у сфері фізичної культури і спорту з позиції особистісної орієнтації процесу навчання, на думку В. А. Фатєєва, необхідно формувати стійкий інтерес і стійку мотивацію до творчого пошуку в напрямку професійної діяльності та систематичного підвищення рівня особистої освіченості в професійній галузі [671, с. 155].

Вважаємо, що з позицій сьогодення значно підвищити якість підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі можливо за умов стимулювання особистісного розвитку студента. Сучасна методологія підготовки педагога в закладах вищої освіти фізкультурного профілю переважно зорієнтована на стандартну типологію мислення й діяльності, що обмежені традиційною схемою передавання готового досвіду без елементів критичності, творчості, мотивації та рефлексії. Тому необхідно відмовитись від підходів, зорієнтованих на середньостатистичного студента. У зв'язку з цим

особливо важливим і суголосним з нашою позицією є твердження вчених, які однією з найперспективніших ліній дидактичних і методичних досліджень в Україні називають опрацювання технологій індивідуально чи особистісно-орієнтованого навчання, метою якого є не нагромадження знань і вмінь, а постійне збагачення студентів досвідом творчості, формування механізму самоорганізації та самореалізації особистості кожного студента [521].

Особистісно-орієнтований підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ґрунтується на розвитку особистості студента, передбачає створення умов для повноцінного розвитку й відповідно прояву особистісних властивостей майбутніх учителів фізичної культури як суб'єктів освітнього процесу.

Отже, основою особистісно-орієнтованого підходу в контексті формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є індивідуалізована система наукових знань і практичних умінь, спрямована на розвиток особистісного потенціалу майбутнього вчителя, його професійну самореалізацію, креативність та ініціативність, розвиток здатності адаптуватися в складних соціальних і професійних обставинах. Це передбачає диференціацію різних видів підготовки на основі врахування інтересів, потреб і мотивів, особистісних функціональних характеристик та можливостей, рівня загально-теоретичної та спеціальної практичної підготовленості студентів.

4.1.4. Практико-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Теоретичний аналіз сучасної науково-педагогічної літератури, вивчення досвіду підготовки майбутніх учителів в університетах найбільш розвинутих країн світу, власний досвід педагогічної діяльності дозволяє стверджувати, що на сьогодні характерною ознакою традиційної системи підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти України, на відміну від зарубіжних

університетів, де в підготовці вчителів пріоритетне місце відведено саме практичній складовій, є значна частка теоретичної складової, що дуже часто не відповідає реаліям практичної діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Так, наприклад, під час аналізу навчальних планів підготовки майбутніх учителів фізичної культури в провідних навчальних закладах вищої освіти України ми встановили, що обсяг практичної підготовки складає не більше 10 % навчального часу, тоді як у закордонних навчальних закладах професійна освіта переважно практико-орієнтована. Так, за свідченням Т. В. Фуряєвої, частка практичного навчання за кордоном складає від 30 до 70 % загального часу підготовки [680, с. 15]. Тому підготовка кваліфікованого, конкурентоздатного й професійно-мобільного учителя вимагає розроблення нових напрямів теорії професійної педагогіки. Становлення майбутнього вчителя фізичної культури можливе за умови, коли студент покладає на себе педагогічну функцію й відповідає за виконання певної справи. У зв'язку з цим усе більше фахівців у галузі професійної освіти акцентують увагу на необхідності переходу до практико-орієнтованої підготовки, що відповідно до сучасної освітньої парадигми набуває особливої актуальності у зв'язку з введенням компетентнісних орієнтирів функціонування вищої школи.

Проблеми застосування практико-орієнтованого підходу та його складових в систему професійної підготовки майбутніх учителів були об'єктом наукових досліджень А. А. Вербицького [131, 132], А. В. Віндюк [142], Т. В. Горбунової [186], Н. Б. Грицай [192], Н. В. Житник [260], І. Ю. Калугіної [320], І. Г. Мінервіна [555], Н. В. Матюшенко [450], І. О. Пальшкової [523], А. В. Пригодій [557], та інших. Результати досліджень доводять, що практико-орієнтований підхід є важливою складовою сучасної педагогічної освіти, забезпечує розвиток професійної компетентності, ефективного педагогічного досвіду, спеціальних знань і вмінь, поведінки, особистих якостей, мотивації досягнення якісних результатів праці, посилює професійну орієнтацію навчання в закладах вищої освіти, забезпечує максимальне наближення до майбутньої професійної діяльності. Відтак ми вважаємо, що

практико-орієнтований підхід буде важливим засобом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та сприятиме залученню студентів до професійної діяльності вже під час їх навчання в закладі вищої освіти. Проте, незважаючи на численні напрацювання, сьогодні залишаються не розробленими теоретичні й методичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в контексті практико-орієнтованої підготовки. На сьогодні підготовка педагога у закладі вищої освіти залишається спрямованою на домінування теоретичних знань у предметних сферах і не виходить на рівень комплексного, практико-орієнтованого вирішення системи педагогічних завдань загальноосвітньої школи. На жаль, фундаментальних досліджень, присвячених практико-орієнтованій системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, нам виявити не вдалося. Відсутність системності в розумінні процесу практико-орієнтованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури на тому рівні, якого вимагає сучасність, є одним з факторів, що лімітує досягнення високого рівня професійної компетентності випускників закладів вищої освіти фізкультурного профілю.

Сутність практико-орієнтованого підходу І. Ю. Калугіна вбачає в побудові навчального процесу на основі єдності емоційно-образного та логічного компонентів змісту, набуття нових знань і формування практичного досвіду їх використання під час вирішення життєво важливих завдань і проблем, емоційного й пізнавального насичення творчого пошуку учнів» [320], а доповнює це твердження І. О. Пальшкова потребою орієнтації змісту й методів педагогічного процесу на формування в майбутніх педагогів практичних навичок роботи, спрямованні на формування в майбутніх педагогів таких навичок роботи, які дозволяють за час, відведений на вивчення того чи того курсу, одержати визначений стандартом кінцевий результат навчання [523].

А. В. Пригодій сутність практико-орієнтованого підходу вбачає в можливостях поєднувати навчання у вищому навчальному закладі з практичною

роботою: студенти опиняються в реальних робочих умовах, у яких вони отримують відповідні практичні та соціальні навички, необхідні для успішної роботи [557]. Учена вважає важливим застосовувати практико-орієнтований підхід, починаючи з першого курсу, коли відбувається закладання основ професії. Тому планування та проведення перших практичних занять вона пропонує розпочинати, орієнтуючись на перспективи отримання професії вчителя. Традиційний підхід підготовки вчителів не задовольняє вимог часу, оскільки він опосередковано зорієнтований на загальноосвітній навчальний заклад [557].

Розглянувши особливості практико-орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю Н. В. Матюшенко зазначає, що досягти якісно нового стану сучасного суспільства неможливо без кардинального підвищення рівня та вдосконалення процесу формування фахівців у системі вищої освіти. На її думку, суспільство не задовольняє освіта, орієнтована на підготовку спеціалістів на основі акумулювання готових знань, а основною проблемою традиційної моделі підготовки вчителя Н. В. Матюшенко вважає відрив теоретичної підготовки від професійно-практичної діяльності; важливою умовою готовності студентів до майбутньої діяльності вчена вважає наявність мотивації [450, с. 242]. У зв'язку з вище зазначеним вона розглядає практико-орієнтований підхід до професійної підготовки учителів як «основний засіб професіоналізації майбутніх педагогів, який дає змогу здійснити змістову переорієнтацію від «декларованих» (що) до «процедурних» (для чого і чому) знань через створення продуктивних ситуацій, що імітують професійні проблеми, та спрямований на інтеграцію теоретичних і практичних компонентів професійної підготовки» [450, с. 243].

Практико-орієнтоване навчання принципово відрізняється від традиційного предметно-орієнтованого навчання як за своїми цільовими настановами, так і за формою організації навчального процесу [733, с. 231]. Ю. Янь підкреслює, що предметно-орієнтована система навчання зорієнтована на передавання знань; головним недоліком цієї системи вважає недостатню спрямованість на формування умінь виконувати практичну роботу [733, с. 231].

Завданням вищої професійної освіти в державі Н. В. Житник вважає забезпечення якості професійної підготовки, що актуалізує орієнтацію вищих навчальних закладів на здатність їх випускників до практичної реалізації надбаних компетенцій [260, с. 30]. У зв'язку з цим практико-орієнтований підхід у професійному навчанні постає засобом орієнтації навчального процесу на кінцевий продукт професійного навчання – конкретні види дій, засвоєні студентами як досвід під час роботи з навчальною інформацією. Основним засобом реалізації цього підходу є практико-орієнтовані завдання. Упровадження практико-орієнтованого підходу вимагає створення викладачами середовища, у якому студенти мають можливість виявити й реалізувати свій інтерес до пізнання, зробити його усвідомленою потребою в саморозвитку, власній професійній та соціальній адаптації [260].

Важливою для нашої роботи є функціональна модель ефективного практико-орієнтованого навчання, розроблена Т. М. Бондаренко [103, с. 57]. Модель дозволяє оптимізувати процедури планування, організації та контролю ефективності навчального процесу. Відповідно до неї, метою практико-орієнтованого підходу до навчання в закладі вищої освіти є інтенсифікація процесу пошуку, отримання і накопичення нових знань, умінь та навичок студентами для формування визначених загальнокультурних і професійних компетенцій. Результатом практико-орієнтованого підходу в навчанні повинен бути фахівець, здатний ефективно застосовувати в практичній діяльності наявні в нього компетенції [103].

За результатами досліджень реформування змісту професійної підготовки вчителів у Німеччині С. Бабаков робить висновок, що провідні вчені Німеччини переконані в необхідності впровадження практико-орієнтованого підходу для підготовки компетентного вчителя, який націлений на викладання, аналіз, планування, оцінювання, володіє методичним інструментарієм, здатний до вирішення організаційних та інших професійних проблем [93, с. 163].

Забезпечити раціональну єдність навчання з практикою можна за умов орієнтації змісту навчання на модель практичної сфери діяльності, розрахованої

на декілька років, сполучення фундаментальної освіти з поглибленою практичною підготовкою, збільшення частки практичних занять у загальному бюджеті навчального часу, навчання в групі, забезпечення взаємозв'язку між навчанням і практичною роботою на виробництві відповідно до профілю спеціалізації, виконання комплексних самостійних проектів [710, с. 55].

Практико-орієнтоване навчання спрямоване на формування практичних умінь і навичок студентів, забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та реальною професійною діяльністю. Його мету Н. Б. Грицай вбачає у формуванні в учнів професійних компетенцій, набуття практичного досвіду професійної діяльності [192, с. 34]. Учена визначає такі практико-орієнтовані технології навчання: технологія контекстного навчання, проектні технології, кейс-технології, інтерактивні технології, технології проблемного навчання, портфоліо, технологія майстер-класу тощо.

З огляду на вищезазначене, можемо узагальнити, що в основі практико-орієнтованого підходу до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі повинна бути раціонально поєднана базова, теоретико-методологічна та професійно-прикладна підготовка. Упровадження практико-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вимагає розробки та використання таких технологій навчання:

– інтерактивного навчання: дидактичних, рольових, ділових ігор, тренінгів розвитку та креативності, методів проектів, аналізу нестандартних ситуацій, орієнтованих на актуалізацію професійно-особистісного потенціалу, соціально-професійний розвиток особистості, узагальнення знань, умінь, компетентностей, компетенцій, забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітнього процесу;

– контекстно-компетентнісного навчання: семінарів, дискусій, групових лабораторно-практичних занять, аналізу конкретних виробничих ситуацій, що моделюють умови професійної діяльності;

– саморегульованого навчання: діалогових методик, методу case-study, позиційних дискусій, рефлексивних ігор, спрямованих на розвиток у студентів здібностей до самостійного набуття компетенцій стосовно самоуправління, самоорганізації, рефлексії і самоконтролю, таке навчання відбувається на основі аналізу майбутньої професійної діяльності.

На сьогодні існують різні підходи до реалізації практико-орієнтованого навчання в системі професійної підготовки. Можемо назвати найбільш обґрунтовані з них та перспективні щодо застосування в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі:

– під час практико-орієнтованого навчання діяльність майбутніх учителів фізичної культури повинна бути спрямована на реалізацію оздоровчих, освітніх та виховних завдань фізичного виховання дітей основної школи з акцентом на здоров'язбереження;

– організація різних видів практик (навчальної, ознайомлювальної, виробничої педагогічної, переддипломної), під час яких студенти відчують професійне середовище, усвідомлюють власне місце та творчу роль у педагогічній діяльності, отримують можливість для спільної діяльності та спілкування з провідними практиками галузі для реалізація завдань здоров'язбереження, опановують професійно значимі знання, уміння розвивати професійні якості майбутнього педагога, реалізувати власний творчий потенціал;

– взаємодія та співпраця закладів вищої освіти із загальноосвітніми закладами, для своєчасної корекції та удосконалення стандартів вищої професійної освіти відповідно до вимог сьогодення та відповідних змін у навчальному процесі закладів вищої освіти;

– упровадження професійно-орієнтованих технологій навчання, що сприяють формуванню в студентів значущих для майбутньої професійної діяльності якостей особистості, а також знань, умінь і навичок щодо здоров'язбереження та забезпечують компетентне виконання функціональних обов'язків за обраною спеціальністю;

– використання можливостей контекстного (професійно спрямованого) вивчення профільних і непрофільних дисциплін.

Отже, високий рівень професійної майстерності сучасного вчителя фізичної культури вимагає єдності великої кількості різних чинників. Одним із таких чинників є практична складова освітнього процесу закладу вищої освіти. Практико-орієнтований підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі полягає в максимальній інтеграції з професійною діяльністю. У зв'язку з цим важливим аспектом є ознайомлення майбутніх учителів фізичної культури з різними типами загальноосвітніх навчальних закладів, що дозволить вже з молодших курсів формувати готовність і певний досвід здоров'язбережувальної діяльності як у стандартних, так і в нестандартних ситуаціях. Практико-орієнтована система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вимагає врахування соціального і навчального досвіду, комплексу характерологічних особливостей та особистісних властивостей кожного студента. Під час підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі практичний складник навчання дає можливість перевіряти, поповнювати й використовувати свої знання, отримані в ході теоретичного навчання.

Таким чином, урахувавши сучасні вимоги, ми виявили, що застосування практико-орієнтованого підходу в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури сприяє формуванню готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Цей підхід повинен бути важливою складовою процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що визначає якість набутих знань, інтелектуальних і професійних умінь та навичок, якими має володіти висококваліфікований учитель фізичної культури.

4.1.5. Контекстний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Важливе місце в розробці дидактичних проблем контекстного підходу до професійної підготовки належить педагогам-ученим і практикам: А. А. Вербицькому [128], І. А. Жуковій [261], С. М. Качаловій [325], Н. Б. Лаврентьєвій [397], М. Г. Макаренку [428], Є. В. Ширшову [720] та іншим. Учені одноставно наголошують на тому, що на сьогодні в практиці вищої освіти існують відмінності між професійною та навчальною діяльністю, що призводять до таких проблем, як переважання теорії над практикою, недостатня практична зорієнтованість фахових дисциплін, невідповідність навчання студентів вимогам колективної професійної діяльності, низька здатність до творчої, пошукової, аналітико-синтетичної діяльності, незадовільна виконавська дисципліна, ініціативність, відсутність самостійної позиції в трудовій діяльності.

Більшість дослідників, спираючись на роботи А. А. Вербицького [128, 129, 131] убачають можливість вирішення окреслених проблем за умови використання контекстного підходу в професійній підготовці. Водночас можемо стверджувати, що використання контекстного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури не було предметом дослідження вітчизняних науковців, а тому цей підхід у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі не використовують повною мірою.

Важлива роль у розробці та впровадженні контекстного підходу належить А. А. Вербицькому [128, 129, 131], який розглядає контекстний підхід до професійної підготовки з кута зору модернізації системи освіти. Відповідно до його вчення, контекстний підхід передбачає моделювання предметного та соціального змісту професійної діяльності, що забезпечує умови для трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність спеціаліста. Важливою ознакою освіти за умов контекстного підходу є проблемна ситуація. Система таких ситуацій створює передумови для інтеграції знань із різноманітних дисциплін, необхідних для її вирішення. Діяльність студента

полягає у виконанні предметних дій відповідно до професійних вимог та норм, прийнятих у відповідному професійному середовищі. Це дозволяє вирішити проблему єдності навчання й виховання. Під час контекстного навчання, на думку вченого, повинні реалізовуватися наступні принципи: психолого-педагогічного забезпечення особистісного залучення студентів до навчальної діяльності; – послідовного моделювання в навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм та умов професійної діяльності фахівців; проблемності змісту навчання й процесу його розгортання в освітньому процесі; адекватності форм організації навчальної діяльності студентів меті та змісту освіти; провідної ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії й діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу; педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; відкритості, використання для досягнення конкретних завдань навчання й виховання в освітньому процесі контекстного типу будь-яких педагогічних технологій, запропонованих у межах інших теорій і підходів; єдності навчання та виховання особистості фахівця [130, с. 5].

Визначаючи мету контекстного навчання як формування цілісної професійної діяльності майбутнього фахівця, оволодіння ним відповідними компетенціями, Н. М. Дем'яненко вбачає зміст контекстного навчання у відповідності дидактично структурованому змісту наук і змісту професійної діяльності, що представлено у вигляді системи загальнокультурних і професійних компетенцій [210, с. 13].

На сьогодні все більше набувають актуальності такі підходи, що дозволяють організувати навчальний процес у закладах вищої освіти з урахуванням специфіки майбутньої професії. Одним із них є контекстне навчання, технологію якого В. В. Желанова розуміє як «систему функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, а також алгоритмізовану послідовність певних дій, спрямованих на відтворення в процесі фахової підготовки предметного й соціального контекстів майбутньої професійної діяльності» [253, с. 233; 254, с. 239].

Організація навчального процесу на засадах контекстного підходу є важливою педагогічною умовою розвитку професійної спрямованості, тому реалізація контекстного підходу, як зазначає С. І. Тихолаз можлива за умови застосування методів активного навчання, що сприяє підвищенню пізнавальної активності; формуванню пізнавальної та професійної мотивації; забезпеченню поступового переходу студентів від навчальної до професійної діяльності; формуванню ціннісного ставлення до професії [650, с. 169].

Контекстне навчання спрямоване на моделювання не тільки предметного, але й соціального змісту майбутньої професійної діяльності, що реалізується на практиці за допомогою системи інноваційних форм і методів роботи. Воно надає цілісності, системної організованості, практичності й особистого переходу діяльності в професійну з відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій і забезпечує перехід, трансформацію пізнавального змісту засвоєваних знань у практичні, професійні вміння й навички [314, с. 141]. «Сенсоутворюючим» поняттям контекстного підходу до професійної підготовки учителів є поняття «контекст». Інтерпретації поняття «контекст» у науковій літературі різноманітні. Його трактують як завершений уривок тексту (в смисловому плані), необхідний для розуміння сенсу окремого слова або фрази в цілому [502, с. 286]; ситуацію, у якій створюється або сприймається текст [620, с. 183]; певні умови (якихось подій) відповідні, наприклад, сучасними вимогами [412, с. 277]; специфічні обставини, у яких відбуваються події [592, с. 192]. Внутрішній контекст Н. М. Дем'яненко розглядає крізь індивідуально-психологічні особливості, знання й досвід людини; зовнішній – крізь предметні, соціокультурні, просторово-часові, професійні та інші характеристики обставин, у яких вона діє [210, с. 12].

У нашому дослідженні контекст розуміємо як умови, у яких відбувається підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Т. А. Комісаренко, Н. Ю. Швагер, О. В. Нестеренко та М. В. Домнічев підкреслюють, що категорія «контекст» забезпечує вплив майбутньої професійної діяльності студента на форми, процес і результати його навчальної

діяльності [495, с. 44]. Учені обґрунтовують ефективність впровадження контекстного навчання в навчальний процес тим, що він стимулює ініціативу під час вивчення предмета та ініціює самостійну діяльність з підтриманням інтересу до майбутньої професії [495, с. 46].

Серед важливих проблем, що постають сьогодні перед професійною освітою, І. Г. Герасимова називає професійну адаптацію, підготовку до якої також можливо здійснювати, реалізуючи контекстний підхід [172, с. 21]. Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх фахівців, учена вбачає значний потенціал контекстного підходу до формування професійної мобільності. Використання проблемного навчання вона обґрунтовує як важливий «інструмент» цього методичного підходу [172, с. 18].

Оскільки нині в сучасній професійній освіті широкого використання набуло розв'язання проблемних ситуацій, що моделюють в аудиторних умовах наявні суперечності, проблеми професійної діяльності, контекстне навчання набуває особливої ваги, бо в ньому, наголошує Л. І. Дідух, на основі науки і за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних і нових) моделюють предметний і соціальний зміст професійної діяльності студентів. Воно включає форми навчальної діяльності академічного типу, квазіпрофесійної і навчально-професійної діяльності, множини проміжних форм, що забезпечують перехід від однієї базової діяльності до іншої за допомогою семіотичних, імітаційних і соціальних навчальних моделей [229, с. 125].

Відрив теоретичного навчання від майбутньої практики потребує розробки таких форм роботи, що дозволять найбільшою мірою наблизити навчальну та професійну діяльність [314, с. 143]. У зв'язку з цим В. В. Ішук наголошує, що важливим елементом контекстного підходу до професійної підготовки є «квазіпрофесійна» діяльність студента, яку він трактує як відтворення в аудиторних умовах предметного та соціального змісту майбутньої професійної діяльності (реальні професійні ситуації, фрагменти виробництва, стосунки між колегами, керівництвом, підлеглими, учнями, батьками, тощо). Такий вид діяльності є навчальним за формою і професійним за змістом, що являє собою

трансформацію змісту й форм діяльності в адекватні для них, найбільш узагальнені змістовні форми професійної діяльності [314].

До основних форм та методів роботи в закладі вищої освіти, під час яких можна долучати студентів до квазіпрофесійної діяльності, на думку С. М. Качалової, є проблемні ситуації, ділові й навчальні ігри, ігри-комунікації, ігри-захисти від маніпуляції, ігри для розвитку інтуїції, ігри-рефлексії [325, с. 89].

У сучасній освіті проблемне навчання – один із найбільш поширених методів. Кейс-технології, технологія case-study, аналіз проблемних ситуацій, аналіз конкретних виробничих ситуацій є варіаціями проблемного навчання, сутність яких полягає в тому, що студентам пропонують спеціально розроблені навчально-методичні матеріали у формі проблемних завдань, що вимагають моделювання реальних ситуацій (ситуація-ілюстрація, ситуація-вправа, ситуація-оцінювання, ситуація-проблема) професійної спрямованості [435, с. 68].

Проблемна ситуація є одним із найбільш перспективних напрямів досліджень і розробок стосовно розвитку системи професійної підготовки майбутнього фахівця в закладах вищої освіти [435, с. 68], бо, на думку С. А. Маміченко у рамках контекстного навчання за допомогою системи проблемних ситуацій, навчальних проблем і завдань вибудовується сюжетна канва найважливіших аспектів професійної діяльності [435, с. 68]. Контекстний підхід вирізняється тим, що основний акцент його, за словами І. А. Жукової, – на формуванні професійної мотивації розвитку особистості, тому зміст навчальної діяльності студента формується не тільки на основі навчальних предметів, але й з огляду на модель професіонала, майбутньої професійної діяльності [261].

Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, побудована з урахуванням основних положень контекстного підходу, повинна забезпечити міцний взаємозв'язок навчальної та професійної діяльності. Для впровадження контекстного підходу в процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі,

важливого значення набуває моделювання предметного та соціального змісту майбутньої професійної діяльності, що передбачає:

- забезпечення змістовного контексту майбутньої діяльності зі здоров'язбереження в різних формах навчальної діяльності;
- дотримання всієї сукупності загально-педагогічних та специфічних принципів фізичного виховання;
- адаптованість системи підготовки до конкретних умов навчання та контингенту майбутніх учителів фізичної культури;
- взаємозв'язок між формами навчання та методами контекстного навчання;
- поступове зростання складності навчання через упровадження проблемного навчання та його варіацій, якими є кейс-технології, технологія case-study, аналіз проблемних ситуацій, аналіз конкретних виробничих ситуацій тощо.

Отже, контекстний підхід містить значні резерви для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, для адаптації до професійної діяльності, розвитку професійного мислення та інших специфічних аспектів майбутньої професії. Контекстний підхід передбачає врахування контексту здоров'язбережувальної діяльності в основній школі під час підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Формування компонентів готовності до здоров'язбережувальної діяльності відбувається внаслідок поступового просування від навчальної до квазіпрофесійної та навчально-професійної діяльності. Структурування навчального процесу на основі контекстного підходу повинне відбуватися відповідно до моделі майбутньої професійної діяльності, спрямованої на здоров'язбереження учнів основної школи. Базовим елементом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на основі контекстного підходу є проблемна ситуація з її можливими методичними варіаціями, що сприяє розвитку рефлексії та формуванню професійної позиції. Саме на основі системи проблемних ситуацій, навчальних проблем та завдань, у межах контекстного підходу можна вибудувати логіку формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до

найважливіших аспектів майбутньої професійної діяльності зі здоров'язбереження учнів основної школи.

4.2. Концепція підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

На сьогодні можна впевнено стверджувати, що знання є найбільшою цінністю. Освіта стає одним із чинників економічного й соціального прогресу суспільства, зорієнтована на створення умов для реалізації людини як в особистісному, так і в професійному плані через забезпечення адекватного світовій спільноті рівня загальної й професійної культури, розумового розвитку, професійної кваліфікації й професійної компетентності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема вдосконалення й розвитку такої системи освіти, що буде спроможна проектувати й відтворювати всю складність явищ і зв'язків матеріального й духовного життя сучасного суспільства.

Особливості розвитку та функціонування системи освіти зумовлені економічними, політичними, соціальними, культурними умовами існування суспільства. О. В. Ковшар зауважує, що на розвиток та модернізацію системи освіти в сучасних умовах впливають такі взаємопов'язані чинники, як швидкозмінність і швидкоплинність процесів суспільного розвитку; соціально-економічні трансформації в суспільстві, що зумовили появу принципово нового для нашої економіки й соціального буття явища – ринку праці; процеси глобалізації, що проявляються в інтеграційних світових тенденціях; інформаційний «вибух» у суспільстві, зумовлений появою нових інформаційних технологій [334, с. 196].

Отже, для сучасного світу характерні багато процесів, що відбуваються в різних сферах діяльності людини й незалежно від особливостей країни, її соціокультурної ситуації, профілю закладів вищої освіти та інших особливостей мають багато спільного. Щоб відповідати умовам нової системи міжнародного устрою, розвиток вищої освіти країни, що прагне до поступального розвитку,

повинен відповідати загальним для всього світу тенденціям; основними з яких є гуманізація, демократизація, глобалізація, інтернаціоналізація, інтеграція, інноваційність, технологізація, інформаційно-комунікативні технології та інформатизація, диверсифікація, неперервність освіти, самоосвіта. Усі вони впливають на розвиток вищої професійної освіти в усьому світі.

Пізнання сутності перерахованих вище тенденцій дозволить зрозуміти запити сучасної практики вищої фізкультурної освіти та розробити основні положення концепції професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

Гуманізація. Гуманізація – одна з провідних сучасних тенденцій розвитку суспільства, що, на думку Л. І. Іванкіної, призводить до структурних та якісних змін у системі освіти. Освіта стає особисто-значимою цінністю. Свідомий підхід до визначення та отримання фундаментальної освіти є суб'єктивною потребою майбутнього фахівця й об'єктивною потребою суспільства [287, с. 132].

Л. К. Кожевнікова, З. Г. Дзюба та Н. І. Вертелецька зазначають, що відповідно до гуманістичного підходу до навчання, виховання слід розглядати не як вплив на особистість із метою формування потрібних викладачеві, навчальному закладові або суспільству якостей, а як створення умов для саморозвитку в процесі навчання, особливо у вищій школі, а також реалізації природних сил та максимально можливої самоактуалізації студентської молоді. У зв'язку з цим вчені зауважують, що майбутні вчителі фізичної культури в процесі професійної підготовки повинні бути залучені до сучасної прогресивної культури, однією зі складових якої є фізична культура [337, с. 58].

Крім традиційного визнання кожного студента унікальною неповторною особистістю, виявлення його потреб, інтересів, спонукання до розвитку своїх здібностей, і до самовдосконалення, гуманізація професійної освіти має бути спрямована на формування в нього активної громадянської позиції, дослідницьких навичок, умінь критичних роздумів і самооцінки [357, с. 188]. Гуманізація педагогічної освіти формує відносини за типом «суб'єкт-суб'єкт», що визначає орієнтацію на індивідуальні характеристики людини та створення умов

для розкриття її природних задатків і здібностей. У контексті такої парадигми найбільш важливою характеристикою якості педагогічної освіти є динаміка індивідуально-особистісних властивостей і проявів людини [378, с. 72].

Отже, гуманізація педагогічної освіти зумовлена тим, що вищою цінністю педагогічного процесу є особистість з її потребами, мотивами, цілями та стосунками. Гуманізація освіти полягає у створенні умов для вияву й розвитку індивідуальних особливостей людини, захисту власної унікальності, максимального задоволення таких потреб людини, як самоактуалізація, самореалізація, духовне, соціальне та професійне становлення. Усе це передбачає зміни мети, змісту, технологій системи педагогічної освіти, для перетворення студента в суб'єкт навчальної та професійної діяльності, зміни системи відношень у педагогічному процесі та критеріїв оцінки його результативності. Розвиток педагогічної освіти в напрямі гуманізації передбачає планування, організацію та реалізацію підготовки майбутнього вчителя на основі особистісного, індивідуального, культурологічного, аксіологічного, професійно-орієнтованого підходів, що дають змогу розкрити культурний, науковий, соціальний та професійний потенціал особистості.

Демократизація. Демократичний шлях розвитку України – це цивілізаційний процес об'єктивного характеру. Л. А. Шелюк розглядає демократизацію як один із принципів реферування освіти в Україні. На його думку, сьогодні Україна як ніколи гостро відчуває потребу підготовки й виховання нового покоління молоді як активних громадян демократичного суспільства, тому державне управління освітою має визначити, яка саме система освіти для цього потрібна, і в який спосіб освіта братиме участь у побудові суспільства, заснованого на фундаментальних цінностях прав людини й громадянина, демократії та верховенства права, рівності і взаємній відповідальності, толерантності та свободи [717, с. 372]. Учений вважає, що демократизація освіти відбувається через проникнення принципів демократії в структуру навчальних закладів, управління, зміст і процес навчання, кадрову політику, сферу контролю тощо [717, с. 374].

Л. В. Маргуліна ключовим аспектом демократизації освіти вважає демократизацію управління освітою, що передбачає делегування певної частини повноважень адміністрації громадським структурам закладів освіти, забезпечення виборності та звітності управлінських структур, використання творчого потенціалу керівників шкіл, учителів, учнів, батьків і широкої громадськості [437, с. 399], а також демократизацію процесу навчання, спрямовану на впровадження «суб'єкт – суб'єктних» відносин у спільну діяльність педагога та учня. Учена вказує на важливу роль у демократизації навчання свободи слова, гласності, самовираження особистості учня, розвитку критики та самокритики [437, с. 402].

Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократизму, національної свідомості та взаємоповаги між націями. Демократизація освіти в цілому й демократизація відносин учасників освітнього процесу зокрема стають надзвичайно актуальними. Важливим аспектом демократизації освіти, на думку І. С. Постоленко, є оновлення методів, прийомів навчальної діяльності учнів, в основі яких мають бути гуманістичні стосунки, партнерські відносини, принципи рівноправного діалогу вчитель–учень [551, с. 69].

Аналізуючи основні напрями демократизації сучасної освіти, А. О. Малишева наголошує на деідеологізації змісту й гуманізації цілей освіти, на важливості задоволення духовних потреб молоді в освітніх послугах високої якості [434, с. 21].

Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу, як вважає В. П. Андрущенко, відбувається з орієнтацією на зарубіжний досвід, що формулює вимоги до демократичної освіти та підготовки демократично орієнтованого фахівця [22, с. 9].

Отже, демократизація є важливою тенденцією розвитку сучасного суспільства та модернізації вищої освіти в Україні, що містить широкий спектр проблем: децентралізацію в управлінні освітою, автономію та розвиток альтернативних закладів освіти, залучення громадянського суспільства до управління освітою, надання однакових можливостей доступу для всіх громадян

до якісної освіти, різноманіття освітніх систем, співпраця, відкритість, самоорганізація тощо.

Глобалізація, інтернаціоналізація та інтеграція в освіті. Процес глобалізації охоплює всі сторони людського життя, проте визначення суті та змісту цього процесу пов'язане з різними методологічними позиціями та концепціями. У монографії за редакцією О. К. Чаплигіна глобалізм названий загальнопланетарною реальністю, єдиним економічним і соціокультурним простором, сформованим на основі взаємозв'язків і взаємозалежності країн і народів, зростання обсягів і прискорення темпів обміну товарами й послугами, міжнародного переміщення капіталів і робочої сили, взаємопроникнення духовних цивілізаційних цінностей [419, с. 6].

В умовах світових процесів глобалізації освіту розглядають як найважливіший ресурс розвитку людського капіталу, творчого потенціалу та інновацій, один із головних чинників економічної та соціальної ефективності та конкурентоспроможності [27, с. 117]. На важливості впровадження в процес освіти складових елементів глобалізації і інтернаціоналізації для моделювання майбутньої системи освіти та рівня кваліфікації трудових ресурсів наголошує Н. Н. Понаріна [551, с. 19].

У контексті глобалізаційних тенденцій і сучасних викликів пріоритетним завданням української освіти постає якісна професійна підготовка людини до життя в інформаційному суспільстві, суспільстві знань та інновацій. На необхідності формування людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, здатністю до інноваційної діяльності у зв'язку з входженням світу до науково-інформаційного типу прогресу акцентує О. В. Ковшар [334, с. 191].

Процеси глобалізації вищої освіти пов'язані зі збільшенням кількості іноземних студентів, які навчаються за міжнародними програмами підготовки, появою нових форм навчання (мобільність освітніх програм, інституційна мобільність, мобільність студентів та викладачів), що призводить до пізнання культурних особливостей, традицій та цінностей різних країн світу, дозволяє обмінюватися досвідом із теорії та методології науки, практикою проведення

прикладних досліджень, тощо. У зв'язку з цим поняття «глобалізація» інколи ототожнюють з «інтернаціоналізацією» і «інтеграцією» [419, с. 13]. Проте, зауважує О. К. Чаплигін, хоча ці поняття пов'язані між собою, однак відображають якісно різні явища, бо інтернаціоналізація постає як тривалий історичний процес подолання просторових бар'єрів (державних рубежів) у політичній, економічній, культурній та інших сферах, а це взаємопроникнення, на відміну від глобалізації, не зачіпає державного суверенітету [419, с. 13]. На відмінностях цих процесів зосереджує увагу й Д. А. Мещеряков, який основною ознакою глобалізації освіти вважає те, наскільки сильні національні інтереси в глобальному світі. Саме через національні системи вищої освіти з їх особливостями відбувається процес інтернаціоналізації вищої школи. Вона передбачає розробку й реалізацію національних освітніх програм, якими можна обмінюватися з іншими країнами, вони будуть привабливі для іноземних студентів, які приїжджають вчитися в іншу країну, а також можна буде проводити обмін співробітниками, організувати спільні наукові дослідження та розробки [458, с. 82]. Отже, інтернаціоналізація є однією з ознак глобального простору вищої освіти.

Інтернаціоналізація вищої освіти є результатом поєднання хоча й різних, але пов'язаних між собою факторів: прагнення країн до розвитку академічної та культурної співпраці; зростання мобільності кваліфікованих фахівців і професіоналів в умовах глобалізації економіки; прагнення сучасних інститутів вищої освіти до отримання додаткових доходів або підвищення свого статусу й зміцненню репутації на міжнародній арені; потреба отримати вигоду від економічно активного населення з більш високим рівнем освіти в країнах з економікою, що розвивається або уражених процесами старіння населення [27, с. 120].

З інтернаціоналізацією пов'язане явище інтеграції, яка, за спостереженнями А. В. Панібратцева, за останні десять років вплинула на систему вищої освіти. Інтеграцію вчений трактує, як абсолютно закономірний, передбачуваний і природний процес, властивий системі освіти різних держав, що передбачає не

просто співпрацю під час обміну знаннями та студентську мобільність, а розвиток цих зв'язків на державному рівні та інтеграцію основ національних систем освіти [525, с. 51]. Інтеграція вищої освіти в єдиний світовий простір, орієнтована на принципи загальноєвропейських або загальносвітових систем, значно впливає на структуру вищої освіти країн світу та сприяє узгодженню міжнародної політики в сфері освіти, зближенню, взаємозалежності, взаємозбагаченню національних освітніх систем [208, с. 42].

У зв'язку з вище зазначеним важливого значення набуває поняття «світового освітнього простору», запропоноване Б. Л. Вульфсоном [158], й визначене як сукупність усіх освітніх і виховних закладів, науково-педагогічних центрів, урядових і суспільних політичних організацій у різних країнах, геополітичних регіонах і в глобальному масштабі, їх взаємовплив і взаємодія за умов інтенсивної інтернаціоналізації різних сфер суспільного життя [158, с. 3].

Інтеграційні процеси, що відбуваються в усьому світі, зумовлюють взаємопроникнення політичних, соціальних, культурних досягнень та проблем, і, як підкреслює С. К. Гуськова, не можуть не торкатися системи вищої освіти. Унаслідок інтеграції відбувається зближення країн, створюються умови для формування єдиного світового освітнього простору. Основою інтеграційних процесів є міжнародне співробітництво з навчальними закладами Європи та США, реалізація різних сучасних проектів [200, с.136]. Процеси інтеграції сприяють створенню цілих соціокультурних регіонів, де національні традиції систем вищої освіти підпорядковані єдиним загальним вимогам, наприклад, у єдиному освітньому європейському просторі [584, с. 53].

Вважаємо, що міжнародна інтеграція вищої школи дозволить вітчизняним закладам вищої освіти співпрацювати зі світовими лідерами професійної освіти, здобувати позитивний рейтинг на регіональному ринку освітніх послуг, залучати до своїх лав іноземних студентів, які хочуть отримати конвертований в європейських країнах диплом і при цьому не їхати далеко від свого місця проживання.

Інноваційність. Технологізація. Інформаційно-комунікативні технології та інформатизація. Нові соціальні потреби суспільства зумовлюють інноваційні процеси в освіті, що полягають у вдосконаленні педагогічних технологій, сукупності методів, прийомів і засобів навчання. Інноваційна педагогічна діяльність, з одного боку, є основою конкурентоспроможності закладу вищої освіти на ринку освітніх послуг, з іншого – визначає напрями та перспективи професійного зростання здобувачів освіти.

З-поміж основних ознак інноваційної складової сучасної освіти О. І. Шаповалова виокремлює інтеграцію потенціалу освітніх установ, визнання особистості кожного учня як найвищої соціальної цінності суспільства, установку на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними і фізичними якостями, диференціацію та індивідуалізацію навчально-виховного процесу, демократизацію, розвиток активності, ініціативи, творчості в учнів і педагогів [707, с. 64].

У загальному спектрі формування освіти на інноваційній основі окремої уваги потребують інформаційні технології, що дозволяють вирішувати принципово нові дидактичні завдання. Світова тенденція розвитку освіти передбачає перехід процесу навчання на новий технологічний рівень з обов'язковим використанням таких елементів системи інноваційних освітніх технологій, як інформаційні технології, дистанційне навчання, кейс метод, метод портфоліо, метод проектів [494].

На сьогодні констатуємо проникнення технологій в усі сфери життя суспільства. Відбувається технологізація не тільки виробничої, але й соціальної і громадської сфери, зокрема й освіти [329, 587]. Технологізація призводить до посилення ролі компетентнісного підходу в освіті, а з іншого – зменшує виховні функції інституту вищої освіти. На думку Д. В. Русанова, перша тенденція значною мірою зумовлена проникненням у систему вищої освіти новітніх технологій, друга може призвести до таких трансформацій вищої освіти, що вона перестане бути традиційним соціальним інститутом суспільства [584, с. 52].

Технологічність – внутрішня якість системи, що визначає її можливості та відповідає жорсткому організаційному (або управлінському) алгоритму. Під «технологізацією освіти» необхідно розуміти використання великої кількості технологій у сучасному освітньому процесі [530].

Нормативність, стандартність, регламентованість, інструментальність є основними ознаками технологічності сучасної вищої освіти.

Модульну організацію освітніх програм, бально-рейтингову систему, контрольовано-вимірювальні інструменти перевірки знань, комп'ютерні технології Е. М. Ніколаєв та М. Д. Щелкунов вважають проявом «технологізму» сучасного суспільства в освіті [489, с. 112].

Однією з тенденцій педагогічної освіти є поглиблення інформатизації вищої освіти та розширення мережі її дистанційних форм. Інформаційно-комп'ютерні технології стають засобом інтелектуальної активності й різнобічної діяльності майбутнього педагога. Створення єдиного інформаційного середовища вищої школи у вигляді комплексів навчально-практичних електронних посібників, системи електронних бібліотек з можливістю виходу в європейські академічні та бібліотечні мережі визначає сьогодні ефективність підготовки майбутнього педагога.

Інформаційна доступність освітнього середовища, наявність можливостей для отримання необхідної інформації, розгалужена мережа інформаційних баз даних, підкреслюють С. І. Ашмаріна та А. В. Шепелева, створюють широкі можливості для формування в молодого покоління основ і навичок інноваційного мислення, самостійності в прийнятті рішень, уміння логічно визначати власну мету в умовах невизначеності та мінливості середовища, вміння вчитися [37, с. 84].

Важливим трендом, зумовленим інноваційністю, технологізацією та стрімким впровадженням у сучасну освіту інформаційно-комунікативних технологій, є розвиток віртуального освітнього простору. Система онлайн освіти сьогодні набула значного поширення в усьому світі. Онлайн університети щорічно демонструють зростання відсотка слухачів. Ураховуючи вплив цього

тренду на розвиток системи освіти, на що звертають увагу вітчизняні та зарубіжні вчені [37, 179, 201, 759, 793] можна прогнозувати, що ситуація буде змінюватися швидко, а тому переконані, що за нею – майбутнє.

На сьогодні в освіті використовують різні засоби інформаційно-комунікаційних технологій. Наприклад, система Moodle (програмний комплекс для організації дистанційного навчання в мережі Internet), яка передбачає такі можливості для викладача та студента, як контроль усіх налаштувань, зокрема й обмеження щодо інших викладачів; вибір курсів залежно від тижня, теми дискусії; гнучка множина курсової діяльності; відображення останніх змін курсу на домашній сторінці студентів; редагування тексту; перегляд оцінки за завдання на одній сторінці; повний звіт про вхід у систему та діяльність користувачів; поштова інтеграція – копії листів на форумах, відповіді викладачів можуть бути збережені в HTML чи простому тексті; системи оцінок – викладачі можуть визначати власні системи для оцінювання форумів, завдань, журналів; курси можуть бути запаковані в стандартний zip-файл [99, 483].

Серед українських навчальних середовищ вирізняється система дистанційного навчання корпоративного рівня, «Віртуальний Університет» [144], призначена для вирішення завдань з дистанційного навчання в Україні [179, с.19].

Дистанційну освіту О. О. Рогульська розглядає як практику, що пов'язує викладача, студента, а також джерела, розміщені в різноманітних географічних регіонах, за допомогою спеціальної технології, спрямованої на взаємодію. Її забезпечують, наприклад, обмін друкованими матеріалами за допомогою пошти й телефаксу, аудіоконференція, комп'ютерна конференція, відеоконференція» [578, с. 482].

Перевагами дистанційного навчання в мережі Internet Є. С. Голуб вважає незначні витрати на встановлення та обслуговування системи дистанційного навчання; швидкість та високу якість надання/викладання навчальних матеріалів; зручний та ефективний рівень оцінювання засвоєних знань та виконання самостійних робіт; залучення більшої кількості абітурієнтів; зручний інтерактивний інтерфейс. Це не вимагає поглиблених знань комп'ютера; доступ

до системи з мережі Інтернет дозволяє брати участь у навчальному процесі з будь-якого куточка світу; у роботі можна застосувати новітні сучасні інформаційні технології, що збільшує конкурентоздатність навчального закладу [179, с. 19].

Диверсифікація. Диверсифікація відображає різноманіття, відкритість, гнучкість та нелінійність освітніх траєкторій у глобальному просторі вищої освіти [489, с. 109]. Є. М. Ніколаєва та М. Д. Щелкунов розглядають диверсифікацію освіти в трьох аспектах: інституційний, що охоплює різні типи вищих навчальних закладів; структурний – визначає відмінності між навчальними закладами, що виникли на основі історичного розвитку, юридичних законів, способів фінансування, тощо; програмний – виражає відмінність між програмами навчання [489, с. 109]. З кута зору створення нових державних освітніх установ; структурної диверсифікації державних освітніх установ; створення приватних, комерційних і некомерційних освітніх закладів різного типу; розвитку різних видів соціокультурних установ додаткової освіти; розширення спектру та якості освітніх послуг, використання нових освітніх технологій розглядають диверсифікацію в освіті В. В. Краєвський та В. М. Полонський [368].

Поняття «диверсифікація» трактують як наявність різноманітних освітніх траєкторій, забезпечених багатьма варіантами освітніх програм із урахуванням індивідуальних можливостей, потреб і здібностей учителя [257, с. 281]. Вивчення досвіду національних систем вищої педагогічної освіти країн Північної Європи дозволило І. В. Жерноклеєву встановити, що в більшості розвинених північноєвропейських країн відбувається розвиток диверсифікації підготовки молодого покоління до майбутньої трудової діяльності [257, с. 282].

Можливість зростання ефективності існування освітньої системи за допомогою диверсифікації напрямів та засобів взаємодії вчителя та учня Є. С. Голуб убачає у використанні технологічних засобів сучасної віртуалізації навчального процесу: віртуальний університет, віртуальний клас [407] та Інтернет сайт [179, с. 18].

Диверсифікацію системи педагогічної освіти розглядає Н. І. Мачинська, як «розширення сумативної ієрархічної системи освіти, що пов'язано з формуванням нової парадигми освітньої функції соціальної діяльності». Це не думку вченої забезпечить конкурентну перевагу професійній, здатній до адекватної відповіді, особистості на духовні запити суспільства й культурні потреби соціуму [454, с. 113]. З-поміж основних елементів диверсифікаційної системи педагогічної освіти вчена називає цілі й зміст освіти, методи, технології, організаційні форми, змістовно-структурні зв'язки освітніх рівнів та їх взаємодію, реалізовані в процесі соціально-культурної діяльності [454, с. 113].

О. О. Ярмощук та В. М. Василюк диверсифікацію в системі вищої фізкультурної освіти пов'язують із наявністю додаткових знань, умінь, навичок і професійної компетентності, здобутими внаслідок урізноманітнення нових методів і технологій навчання [734, с. 70]. Можливості диверсифікації в системі вищої фізкультурної освіти вчені пов'язують із упровадженням сучасних інтерактивних технологій у навчально-виховний процес [734].

Неперервність освіти. На сьогодні зростає значимість неперервної освіти. Знання швидко стають неактуальними, тому в мінливому світі людина повинна безперервно отримувати й оновлювати їх. Крім того, зараз професійна діяльність насичена компонентами, що опосередковано пов'язані з тією чи іншою спеціальністю. Е. А. Крюкова називає їх непрофесійними або надпрофесійними компонентами: вміння інтерпретації й аналізу результатів діяльності, використання банку комп'ютерних даних, володіння іноземною мовою тощо [378, с. 73]. Такі тенденції змінюють вимоги до професійної освіти. Завдання освітніх установ полягають у формуванні умов для постійної, безперервної освіти, переорієнтації моделі «освіта на все життя» на модель «освіта протягом усього життя». Така модель вимагає самостійної, цілеспрямованої та інтенсивної роботи, вміння орієнтуватися в мережі «Інтернет» та володіти інформаційно-комунікаційними освітніми технологіями, використовувати електронні тексти, електронні бібліотеки, застосовувати в навчанні аудіо- та відеоматеріал. Основними причинами, що зумовлюють зміни в сучасній освітній парадигмі,

С. К. Гуськова називає лавиноподібний потік інформації в усіх галузях знань та, відповідно, потребу сучасного суспільства в гнучких, адаптивних системах освіти, що передбачають можливість швидкої професійної переорієнтації, підвищенні кваліфікації та саморозвитку людини [200, с. 137].

Потреби сучасного виробництва в постійному особистісному та професійному розвитку й удосконаленні спеціалістів, розширенні їхніх можливостей в умовах якісної зміни праці в межах однієї професії, за умов зміни сфер діяльності призводять до того, що сьогодні професійна освіта – це неперервний процес. Основний сенс неперервної освіти полягає, переважно, в тому, щоб в умовах основної професійної освіти сформувати систему знань, умінь та якостей особистості, що дозволять їй самостійно продовжувати власну освіту та вдосконалювати себе, вільно орієнтуватися в складному середовищі соціальних та професійних проблем, успішно адаптуватися до мінливих умов та здобувати необхідні знання та вміння. Важливими ознаками майбутнього професіонала стають системне мислення, володіння методологічними знаннями, що дозволяють оперувати наявною інформацією та здобувати нову, здатність до оволодіння новими видами діяльності, активна професійна позиція, готовність до професійного розвитку й вдосконалення.

Неперервна освіта можлива за умов створення системи багаторівневої підготовки, розробки освітніх програм, що забезпечують взаємозв'язок та наступність змісту освіти на всіх його рівнях (середня, вища, післядипломна освіта) і спрямованих на неперервний розвиток, соціалізацію й професіоналізацію особистості спеціаліста. Неперервність професійної освіти та наступність освітніх програм повинні забезпечувати державні освітні стандарти.

Сукупність різних факторів визначає складність становлення й розвитку системи неперервної освіти. М. Ш. Даурова на основі аналізу об'єктивних потреб науково-технічної цивілізації виокремила найбільш значимі принципи, що повинні бути в основі реорганізації освітньої системи сьогодні: орієнтація на людину, її неповторну індивідуальність і базові потреби, серед яких провідне місце займає потреба в безперервному вдосконаленні й самореалізації; широкий

демократизм освітньої системи, доступність, відкритість незалежно від статі, соціального положення, національності, раси, фізичного стану; гнучкість – можливість вчасно реагувати на освітній процес і особливості інтересів, стилів і темпів навчання різних категорій населення; різноманітність освітніх послуг та право кожної людини на вільний вибір своєї стратегії освіти й розвитку після закінчення базової школи; інтеграція формальних та неформальних видів освіти, створення цілісного «освітнього поля», що створить суспільство, яке буде і навчатися, і навчати; широке використання електронних технологій для освіти людей на будь-якому етапі їхньої життєдіяльності (робота, дім, відпочинок, пересування в транспорті тощо) [209, с 30].

Самоосвіта. О. В. Бурлука самоосвіту розглядає як засіб неперервної освіти [113], тоді як Л. І. Зязюн наголошує на актуальності самоосвіти як складової безперервної освіти [286]. В умовах постіндустріального суспільства та розвитку інформаційних технологій самоосвіта є потребою кожної людини, оскільки може забезпечити конкурентноспроможність особистості. У зв'язку з цим, на думку О. В. Бурлуки, необхідно створити умови, які зможуть забезпечити можливості самоосвіти [113, с. 274].

Розглядаючи самоосвіту як фактор модернізації освіти, І. В. Ромащенко зазначає, що найдієвішим засобом підвищення рівня конкурентноспроможності й сформованості професійної компетентності вчителя чи викладача до умов сучасної ринкової економіки є чітка організація його самоосвіти, усвідомлення потреби реформ навчального процесу та його складових [580, 41]. Як вид пізнавальної діяльності з характерними активністю, самостійністю, добровільністю та спрямованістю на вдосконалення розумових здібностей, формування культури розумової праці розглядає самоосвіту А. О. Клочко [331, с. 23]. Самоосвітня діяльність учителя, на думку О. В. Невмержицької, є однією з форм методичної роботи, спрямованої на реалізацію ідеї неперервної освіти з урахуванням мінливих вимог суспільства. Це і засвоєння нової інформації, і особливо формування необхідних компетенцій, творчих якостей особистості та гуманних ціннісних настанов [482, с. 284].

У нашому дослідженні будемо розглядати самоосвіту як самостійну, цілеспрямовану, пізнавальну, практико-орієнтовану діяльність майбутніх учителів фізичної культури, метою якої є вдосконалення знань і компетенцій, отримання нових знань та формування практичного досвіду професійної діяльності. Отже, самоосвіта є фактором модернізації сучасної фізкультурної освіти, що виконує важливу функцію вдосконалення навчально-виховного процесу підготовки майбутнього вчителя. Важливими завданнями сучасної вищої освіти є підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самостійного вдосконалення власних знань та формування мотиваційної готовності до постійного самовдосконалення.

Ми сформулювали основні положення концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі:

1. Підготовку до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як складову професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

2. Метою концепції є обґрунтування сукупності теоретичних, методологічних і технологічних положень, що визначають основи сучасної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

3. Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зорієнтована на створення умов для розвитку професійних потреб і мотивів особистості, демократизацію освітнього процесу, що забезпечить суб'єктну позицію студента в процесі визначення власної освітньої мети та змісту освітніх програм, зміну системи відношень між науково-педагогічним працівником і студентом, прояв і розвиток індивідуальних задатків і здібностей кожного студента, умови для самовдосконалення, можливість залучення до різноманітних видів навчальної діяльності, удосконалення критеріїв оцінки результативності освітнього процесу.

4. В умовах глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції вищої освіти система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до

здоров'язберезувальної діяльності в основній школі спрямована на досягнення найкращих світових стандартів освіти зі збереженням надбань національної педагогіки з метою формування гармонійно розвинутої особистості, спроможної органічно поєднувати свої права та інтереси з правами та інтересами нації, держави й освітнього середовища, орієнтуватися на найвищі загальнолюдські права й культурно-естетичні цінності.

5. Реалізація інноваційної складової в системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі шляхом впровадження в освітній процес інноваційних технологій, методик, алгоритмів і програм, що сприяють ефективному навчанню, навчальних дисциплін та розділів, що висвітлюють інновації в освіті (використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, сучасних засобів оцінювання результатів навчання та власної професійної діяльності тощо) і формування умінь застосувати їх із урахуванням специфічних закономірностей та принципів майбутньої професійної діяльності.

6. Диверсифікація системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури знаходить відображення в розробці програм освітніх дисциплін за принципами відкритості, гнучкості та нелінійності; використанні сукупності нових освітніх технологій; забезпечені освітніх програм з урахуванням індивідуальних можливостей, потреб і здібностей; диверсифікації методів взаємодії між студентом та викладачем з використанням таких технологічних засобів сучасної віртуалізації навчального процесу, як віртуальний університет, віртуальний клас тощо.

7. За умов прискорення темпів поширення інформації, розвитку інформаційно-комунікативних та інтерактивних технологій, загальної інтенсифікації економічних, політичних, соціальних та культурних процесів професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі спрямована на переорієнтацію моделі «освіта на все життя» на модель «освіта протягом усього життя» внаслідок розширення організаційних форм навчання, забезпечення

професійної мобільності, формування здатності до неперервної освіти та самостійного вдосконалення власних знань.

Таким чином, ми сформулювали основні положення концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у центрі яких – самостійна, цілеспрямована, мотивована, орієнтована на практичне застосування здобутих знань особистість.

4.3. Модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Модернізація освіти в Україні вимагає нового типу вищої фізкультурної освіти та спрямована на досягнення рівня кращих світових стандартів, передбачає розробку перспективних моделей підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. Нині гостро постала потреба постійного оновлення та осучаснення навчально-виховного процесу, який, на думку О. В. Тимошенко, має бути чітко орієнтований на демократичні цінності, ринкові засади економіки та найсучасніші науково-технічні здобутки [649, с. 4].

Моделювання – це спосіб отримання інформації про якесь явище, предмет чи об'єкт на основі застосування моделей, що являють собою відтворення в певних масштабах означених явищ, предметів чи об'єктів. Модель не тотожна тому, що вона відображає, вона не повинна бути подібна до оригіналу, бо це вже буде не модель, а копія. Але водночас модель повинна відображати основні властивості оригіналу, бо інакше різниця буде дуже великою, і на основі такої моделі не можна буде ґрунтовно судити про основні закономірності оригіналу [311].

У науково-методичній літературі про спорт трактування терміна «модель» приблизно однакове. Модель – це сукупність різних параметрів, що зумовлюють досягнення рівня спортивної майстерності й прогнозованих результатів. Окремі показники, що входять до її складу, розглядають як модельні характеристики [311, с. 302-303].

Метод моделювання є одним із найбільш об'єктивних та надійних методів наукових досліджень, що дозволяє максимально об'єктивно й різнобічно аналізувати декілька явищ або процесів в більшості із наукових дисциплін за мінімальних втрат та ризиків [436, с 56].

С. Ф. Горбов та Е. В. Чудинов вважають моделювання – найважливішим засобом пізнання, не випадково його активно використовують в освітньому процесі [185, с. 100], а також для дослідження освітнього простору, в педагогічному проектуванні. У педагогіці застосовують різні види моделей.

У вітчизняній науковій літературі є багато досліджень присвячених розробці та експериментальному обґрунтуванню моделей підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Так, Л. П. Сущенко (2003) теоретично обґрунтована модель особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у закладах вищої освіти [636, с. 45]; О. В. Тимошенко (2009) розробив та обґрунтував ефективність структурно-функціональної моделі оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури [649, с. 40]; Л. І. Іванова (2014) розробила й теоретично обґрунтувала та експериментально перевірила модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями в стані здоров'я [303, с. 37]; Є. А. Захаріна (2013) – модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи, яку представляють цільовий, теоретико-методологічний, діяльнісно-змістовий, інструментально-навчальний і критеріально-діагностичний блоки [273]. П. Б. Джуринський (2013) розробив експериментальну модель і методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності [223].

Аналіз та узагальнення наукової літератури дозволяє стверджувати про відсутність моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Така ситуація визначила необхідність розробки й апробації на практиці моделі, що відображує досягнення нової якості підготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти відповідно до

соціального замовлення та державного освітнього стандарту у сфері вищої професійної освіти.

Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі актуалізована у зв'язку зі збільшенням кількості хронічно хворих дітей. Це зумовлює необхідність підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти з метою оновлення її методологічних, змістових і технологічних основ відповідно до сучасних вимог.

Особливе значення в здоров'язбереженні молодого покоління має діяльність учителя фізичної культури, який знає здоров'язбережувальні технології, різні засоби і форми рухової активності та здатний формувати позитивне ставлення школярів до занять фізичною культурою й організувати їхнє здорове дозвілля. Для якісного виконання здоров'язбережувальних функцій учителю фізичної культури необхідно бути носієм високої культури здоров'я й постійно вдосконалюватися в цьому напрямі: підвищувати рівень знань у галузі культури здоров'я; використовувати набуті вміння й навички здоров'язбережувальної діяльності; набувати культурно-оздоровчого досвіду, збагачувати його новими ідеями й технологіями; розробляти й реалізовувати в процесі професійної діяльності здоров'язбережувальні програми.

Ефективно планувати педагогічний процес вдається тоді, коли в основу планування покладено не тільки якісний (виділення різновидів підготовки), а, головним чином, кількісний підхід. На сьогодні це можна робити за допомогою процесу моделювання як способу отримання інформації про явище, предмет чи об'єкт на основі застосування моделей, які являють собою відтворені в певних масштабах означені явища, предмети чи об'єкти. Метод моделювання є одним із найбільш об'єктивних та надійних методів наукових досліджень, що дозволяє максимально об'єктивно й різнобічно аналізувати декілька явищ або процесів у більшості наукових дисциплін за мінімальних втрат та ризиків.

Ми розробили модель системи підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, основу якої

формують сукупність цільового, теоретико-методологічного, пізнавально-змістового, технологічного, результативного блоків (рис. 4.1).

У результаті такої взаємодії очікуємо якісного формування інтегрованих загальнонаукових і спеціальних професійних знань, умінь та навичок, що забезпечать готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Розглянемо кожний із вище перерахованих блоків моделі системи.

Цільовий блок моделі системи представлено метою та завданнями підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Мета: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Від мети залежить добір змісту освіти, організаційних форм, методів, засобів навчання та інноваційних освітніх технологій.

Комплексне вирішення нижчеподаних завдань забезпечить досягнення мети:

- формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх учителів фізичної культури та їхніх мотиваційно-ціннісних установок на професійний саморозвиток та самоактуалізацію;
- організація практико-орієнтованого засвоєння знань, умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури, необхідних для ефективної здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи;
- становлення майбутнього вчителя фізичної культури як творчої особистості, здатної до самореалізації в здоров'язбережувальній діяльності.

Теоретико-методологічний блок моделі системи складають методологічні підходи, загальнопедагогічні принципи (свідомості й активності, розвитку освітніх потреб, наступності змісту освіти на різних ступенях освіти, професійно-прикладної спрямованості підготовки, міждисциплінарності, аксіологізації) та принципи фізичного виховання.

Рис 4.1. Модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

В основу розробленої моделі системи покладено ідею компетентнісного підходу. Цей методологічний підхід у моделі буде основним. Реалізація компетентнісного підходу у вищій професійній освіті дозволяє по-новому осмислити проблему якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Відповідно до цього методологічного підходу основним результатом освіти є не окремі знання, уміння та навички, а професійна компетентність майбутніх учителів фізичної культури, що дозволить їм ефективно впроваджувати здоров'язбережувальну діяльність в основній школі. З-поміж методологічних підходів ми застосуємо також акмеологічний, особистісно-орієнтований, практико-орієнтований та контекстний підходи.

Під час розроблення моделі системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в її основу були покладені принципи, що визначають і конкретизують мету. У сучасній науці під принципами прийнято розуміти основні, вихідні положення будь-якої теорії, керівні ідеї та основні правила діяльності. Більшість дослідників у процесі власного пошуку намагаються викласти свою систему принципів. У зв'язку з цим доречними є думки Ю. К. Бабанського, який розглядає дидактичні принципи, як спроможні синтезувати в собі досягнення сучасної науки і оновлюватись під їх впливом [38].

Наш підхід ґрунтується на вченнях тих дослідників, які вважають принципи системою базових правил, спрямованих на забезпечення необхідної ефективності в досягненні мети, визначення загального напрямку, змісту й сукупності методів та є основою для створення моделі підготовки.

На основі аналізу наукової літератури, узагальнення ефективного педагогічного досвіду, власної педагогічної діяльності в галузі підготовки учителів фізичної культури ми сформулювали сукупність принципів, що будуть визначати зміст підготовки й особливості процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Принцип свідомості і активності. Якість результату підготовки залежить від таких чинників, як свідомість та активність майбутніх учителів. Забезпечити їх формування можна створенням стійкої мотивації студентів, стимулюванням їхньої сумлінності й відповідальності за підвищення своєї професійної кваліфікації й оволодіння знаннями; активізацією інтелектуальної діяльності студентів, тобто тісним зв'язком змісту з практикою, застосуванням методик, орієнтованих на розвиток мислення, методів практичного навчання; новизною навчального матеріалу; спонуканням до ініціативності та самостійності, внаслідок використання методів діалогічного й проблемного навчання, уникнення занять, на яких студенти пасивно сприймають інформацію; заохоченням ініціативи й самостійності студентів, обговоренням їхніх пропозицій, підходів, варіантів рішень; стимулюванням і організацією самостійної роботи.

Принцип розвитку освітніх потреб. Відповідно до цього принципу, оцінювання результатів навчання відбувається шляхом вияву реального рівня засвоєння навчального матеріалу й визначення інформації, без якої неможливо досягнути поставленої мети навчання. Процес навчання вибудовують з метою формування в учнів нових освітніх потреб, конкретизація яких відбувається після досягнення поставленої мети навчання, спрямованого на вдосконалення особистості, виявлення й розвитку здібностей до самонавчання, пошук та пізнання нового в процесі практичної діяльності людини, формування вмінь знаходити необхідні інформаційні джерела.

Принцип наступності змісту освіти на різних ступенях освіти. Забезпечення наступності змісту освіти на різних ступенях її системи полягає в узгодженні загальних вимог до знань, умінь і навичок, а також у такій побудові відповідних програм курсів і дисциплін, їхніх методологічних і наукових положень, щоб вивчення матеріалу в процесі вищої професійної освіти було логічним продовженням знань, умінь і навичок, вивчених на нижчих щаблях професійної освіти. Знання та вміння, що є основою функціональної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, потрібно проектувати з урахуванням зв'язку теперішнього, минулого та майбутнього, наступність

повинна зумовлювати цілісність змісту освіти. Наступність – це опора на засвоєне, використання й подальший розвиток знань, умінь і навичок студентів на різних рівнях освіти, розкриття основних ідей, покликаних забезпечити різноманітні зв'язки між курсами і дисциплінами, взаємодія яких сприяє засвоєнню повних, міцних і глибинних знань, що забезпечують поступовий розвиток досвіду інтелектуально-творчої діяльності учителя фізичної культури.

Принцип професійно-прикладної спрямованості підготовки. Цей принцип відповідає основному призначенню підготовки фахівців фізичної культури й спорту для загальноосвітніх навчальних закладів і повинен забезпечувати: *професіоналізацію*, тобто відповідність змісту освіти специфіці педагогічної діяльності з фізичної культури та її окремим завданням, проблемам, умовам, діям і способам їх досягнення; *спеціалізацію*, тобто повне підпорядкування змісту освіти особливостям навчальної групи й діяльності студентів у ній; *практичність*, тобто переважну спрямованість на формування навичок, умінь та інших компонентів практичної діяльності майбутніх учителів-професіоналів.

Підготовка повинна бути професійно-технологічна, спрямована на навчання фахівців деталям, що мають значення для досягнення бажаних результатів, тобто конкретним діям, способам, операціям, прийомам, їх послідовності, видозмінам у різних умовах, під час взаємодії з іншими фахівцями тощо.

Принцип міждисциплінарності. Зростання науково-технічного потенціалу суспільства, розширення теоретичної бази, накопичення емпіричного матеріалу об'єктивно призводить до диференціації наукового знання, появи все нових і нових наукових дисциплін. Водночас не менш швидкими темпами зростає потреба в інтеграції наукових знань. Як зазначають учені [698, с. 7], це призводить до одного з центральних протиріч сучасної освіти – необхідності забезпечити високий рівень інтеграції професійних знань слухачів в умовах диференціації навчальних дисциплін. Принцип міждисциплінарних зв'язків дозволяє усунути протиріччя в предметній системі навчання між засвоєнням окремих знань і необхідністю їх синтезу та комплексного використання на практиці. З позицій сучасних вимог до змісту освіти майбутній фахівець повинен

володіти вміннями й професійною мобільністю, оперативно реагувати на постійну появу змін у практичній і науковій діяльності.

Міждисциплінарність навчальної діяльності полягає в тому, що вона містить творчу частину, яку неможливо реалізувати без використання знань та вмінь у різних галузях; спрямована на з'ясування основних характеристик явищ, процесів, що в результаті будуть важливі як узагальнення у формі принципів, закономірностей і законів; не містить єдиних правил для досягнення успіху, вимагає застосовувати різноманітні способи досягнення цілей; для неї характерна об'єктивна недостатність інформації, невизначеність напрямів пошуку. В умовах сучасної професійної освіти принцип міждисциплінарності набуває особливого значення, у зв'язку з тенденцією на інтеграцію наукових зв'язків і, як наслідок, потребою у фахівцях, здатних використовувати інтегровані знання у своїй професійній діяльності. У професійній освіті студентів педагогічних закладів вищої освіти першорядне значення має розвиток системного мислення, уміння бачити об'єкт в єдності його багатосторонніх зв'язків і відношень.

Принцип аксіологізації забезпечує в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури облік можливих ціннісних орієнтацій, що визначають його інтелектуальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери, професійну позицію, педагогічні цілі та здібності.

Принципи фізичного виховання: принцип усебічного гармонійного розвитку особистості, принцип зв'язку з трудовою і військовою практикою, принцип оздоровчої спрямованості фізичного виховання. Коротко схарактеризуємо кожний із них [310, с. 60-62].

Принцип усебічного гармонійного розвитку особистості. Усебічний гармонійний розвиток особистості як результат навчально-виховних впливів і самовдосконалення, – це той еталон, на досягнення якого завжди орієнтували людство його прогресивні представники. Стосовно фізичного виховання смисл усебічного гармонійного розвитку особистості розкривають дві основні вимоги: по-перше, вирішуючи специфічні завдання фізичного виховання (формування рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей тощо), треба постійно

забезпечувати єдність усіх різновидів виховання (фізичного, розумового, естетичного, морального, трудового); по-друге, слід комплексно і з тенденцією до постійного урізноманітнення використовувати різні засоби та методи фізичного виховання, щоб забезпечувати всебічний фізичний розвиток, розвиток всього діапазону фізичних якостей на достатньому рівні, формування широкого арсеналу рухових умінь і навичок та оволодіння пов'язаними із цим знаннями.

Принцип зв'язку з трудовою і військовою практикою. Таким принципом передбачено, що створення фундаменту фізичної освіти й підвищення енергетичного потенціалу організму людини повинне бути орієнтоване не на якісь абстрактні критерії, а на запити трудової й військової практики і, зрештою на підвищення продуктивності праці та на зміцнення обороноздатності країни. Окрім цього, цей принцип орієнтує на розробку ефективних методик професійно-прикладної і військово-прикладної фізичної підготовки.

Принцип оздоровчої спрямованості фізичного виховання. Сенс цього принципу полягає в обов'язковій установці на досягнення найбільшого оздоровчого ефекту. На перший погляд, таке формулювання майже тривіальне, бо ж заняття фізичними вправами і здоров'я сприймають як синоніми. Проте, наприклад у спорті межа, що відділяє оздоровчий ефект від патологічного, дуже тонка, а тому реалізація означеного принципу вимагає постійної уваги й стимулює на пошуки шляхів, спрямованих зменшити ризик погіршення здоров'я. Добираючи засоби й методи фізичного виховання, треба орієнтуватися передовсім на їх оздоровчу цінність; фізичні навантаження планувати відповідно до закономірностей зміцнення здоров'я, забезпечувати систематичність і єдність лікарського й педагогічного контролю [310, с. 60-62].

Пізнавально-змістовий блок моделі системи складається з взаємопов'язаних і взаємозумовлених структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, зокрема аксіологічного, гносеологічного, праксеологічного та особистісного. Унаслідок постійних змін у професійно-педагогічній діяльності вчителя фізичної культури, зумовлених віковими, статевими та індивідуальними відмінностями

фізичних та психічних можливостей учнів загальноосвітньої школи, специфічною особливістю змістового блоку є його динамічність та мінливість.

Технологічний блок моделі системи містить форми, методи, засоби, функції та етапи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Форми підготовки: лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття, самостійна робота, консультації, практика, захист курсових і кваліфікаційних робіт, Державна атестація, участь у студентських наукових гуртках, науково-практичних конференціях студентів і олімпіадах із фізичного виховання.

Методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі представлено трьома комплексами: інтерактивні освітні технології, сучасні інформаційно-комунікаційні технології та методи фізичного виховання. Перші дві групи методів будуть репрезентовані в окремому підрозділі.

Коротко схарактеризуємо методи фізичного виховання. Усе розмаїття методів фізичного виховання можна поділити на чотири групи: методи організації навчально-виховної роботи; методи виховання; методи навчання й методи розвитку фізичних якостей; методи контролю й самоконтролю за ходом і результатами навчально-виховного процесу [310, с. 162–191].

На практичних заняттях зі спеціальних фізкультурно-спортивних дисциплін застосовують чотири основних методи організації діяльності: фронтальний, груповий, індивідуальний і станційний [310, с. 163–166].

Методи виховання трактують як ті способи, що сприяють формуванню майбутнього громадянина. Їх умовно поділяємо на три підгрупи: методи переконання; методи формування досвіду поведінки в громадських місцях; методи стимулювання поведінки й діяльності [310, с.166–167].

Методи навчання й методи розвитку фізичних якостей залежно від використовуваних засобів, доцільно поділити на три підгрупи: методи слова; методи наочного сприйняття; практичні методи, або методи вправлення. Методи вправлення – це різні способи дозування фізичного навантаження й порядку

поєднання його з відпочинком. Методи вправління застосовують під час навчання рухових дій і розвитку фізичних якостей. До першого блоку належить метод розучування рухової дії частинами та метод розучування рухової дії в цілому. До другого блоку належать чотири основних методи розвитку фізичних якостей: повторний, інтервальний, рівномірний, змінний [310, с. 167–186].

Методи контролю й самоконтролю за ходом і результатами навчально-виховного процесу. Їх призначення – оптимізувати управління педагогічним процесом, забезпечуючи найважливішу складової управління – зворотну інформацію про хід реалізації запланованої програми навчально-виховних впливів. Усі методи, що належать до цієї групи, поділяємо на три відносно самостійні підгрупи: методи усного контролю і самоконтролю, методи письмового контролю й самоконтролю та методи контролю, оснований на рухових завданнях.

До першої з названих підгруп належать методи індивідуального опитування; фронтального опитування; усних заліків; усних екзаменів; програмованого опитування; усного самоконтролю.

До другої підгрупи належать методи контрольних письмових робіт; письмових заліків; письмових екзаменів; програмованих письмових робіт; письмового самоконтролю.

Методи, оснований на рухових завданнях, є такими: прийому навчальних нормативів; практичних заліків (найчастіше оцінюють рівень володіння технікою рухових дій); практичних екзаменів (як правило, оцінюють і рівень розвитку фізичних якостей, і рівень володіння технікою виконання рухових дій); тестування (найчастіше оцінюють рівень розвитку фізичних якостей) [310, с.186–190].

Засоби підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі представлено як сукупність таких груп засобів: друковані видання (підручники, навчальні посібники, методичні розробки), демонстраційні засоби (макети, моделі, плакати, стенди, аудіовізуальні й відеозасоби), електронні освітні ресурси (мультимедійні

підручники, мережеві освітні ресурси, мультимедійні універсальні енциклопедії, сервіси та служби мережі Інтернет, електронна пошта, пошукові системи, сервіси для збереження закладок та мультимедійних ресурсів, мережеві щоденники, сервіси для спільної роботи), засоби фізичного виховання. У спеціальній літературі всю сукупність засобів фізичного виховання поділяють на три великі групи: природні сили, гігієнічні фактори, фізичні вправи [310, с. 123].

Функціями підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є пізнавальна, дослідницька, інформаційна, комунікативна, творча, рефлексивна.

Пізнавальна функція – уміння накопичувати необхідні професійно важливі знання, працювати з інформаційними джерелами, вивчати досвід колег педагогів, опановувати засоби здоров'язбереження.

Дослідницька функція полягає в умінні визначати педагогічну проблему, обговорювати та досліджувати, аналізувати наукову літературу, висувати гіпотези вирішення проблемного питання, формулювати проблемні питання.

Інформаційна функція пов'язана з відтворенням та передаванням наукової, світоглядної, морально-етичної інформації. Велике значення мають знання свого предмету та вміння доступно, точно, логічно та лаконічно пояснювати та викладати навчальний матеріал, уміння активізувати процес засвоєння навчального матеріалу.

Комунікативна функція передбачає створення доброзичливих взаємин між усіма учасниками освітнього процесу – учнями, батьками, учителями, адміністрацією та іншими працівниками навчального закладу. Особливо ця функція характеризує специфіку взаємодії викладача з учнями. Комунікативна функція вимагає від майбутнього вчителя фізичної культури високо розвинутих моральних якостей особистості, пов'язаних із доброзичливістю, тактовністю, ввічливістю, тощо.

Творча функція визначає ставлення педагога до професійної діяльності як до творчого процесу. Вона виявляється в бажанні руйнувати стереотипи, норми,

установки та прагненні створювати нові продукти власної діяльності: нові методи навчання, виховання, організаційні форми тощо.

Рефлексивна функція пов'язана з умінням майбутнього вчителя фізичної культури аналізувати власну свідомість та результати власної діяльності; зі здатністю до переосмислення власних дій та вчинків.

Етапи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та їх характерні особливості представлено в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Характеристика етапів формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Назва етапу	Характерні особливості етапу
Навчально-теоретичний	<p>Мета – формування системи валеологічних знань, інтелектуальних умінь та здібностей майбутніх учителів фізичної культури вирішувати теоретичні здоров'язбережувальні завдання в навчальному процесі.</p> <p>Завдання етапу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оволодіти диференційованими загальнонауковими здоров'язбережувальними знаннями в необхідному обсязі, розвиток здібностей до актуалізації знань задля вирішення теоретичних здоров'язбережувальних завдань, можливе за умови використання таких методів та методичних прийомів: активізація та стимуляція навчальної діяльності студентів (творче вирішення проблемних завдань, пояснення значення здоров'язбережувальної інформації, самопереконавання); формування системи здоров'язбережувальних знань (мнемічна діяльність, інтегрування та аналіз інформації з різних навчальних предметів, методи діалогу, підготовка рефератів та доповідей за темами дисциплін); формування аксіологічного ядра особистості (переконавання в ціннісному змісті освіти, емоційна стимуляція, вітагенні прийоми). 2. Формувати інтелектуальні вміння пошуку, аналізу та відбору інформації про здоров'язбереження та здатності їх застосування під час вирішення теоретичних завдань, що можливе за умови застосування таких дидактичних засобів та методів: вирішення ситуаційно-проблемних завдань здоров'язбереження; створення умов для теоретичного аналізу різних поглядів, планів та дій щодо здоров'язбереження; застосування методів розвитку творчого мислення. 3. Формувати мотивацію, уміння використовувати різні поєднання мотивів як детермінантів здоров'язбережувальної діяльності в процесі її теоретичного проектування. Під час вирішення цього завдання використовують ті ж методи й прийоми, що й у процесі вирішення перших двох завдань, проте їх зміст пов'язаний із мотивацією до здоров'язбереження.

Навчально-практичний	<p>Мета – формування здібностей застосовувати знання і вміння здоров'язбереження на практиці, а також самостійно проектувати способи вирішення здоров'язбережувальних завдань на основі розробки відповідних проектів.</p> <p>Завдання етапу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інтегрувати знання про здоров'язбереження, класифікувати їх, розподілити відповідно до реальних педагогічних умов. Вирішення цього завдання можливе за умови використання таких дидактичних засобів та методичних прийомів: створення проблемних ситуацій; вивчення та обмін досвідом здоров'язбереження; підготовка теоретичних проектів та доповідей узагальненого змісту щодо здоров'язбереження; проведення дискусій із питань значення, способів застосування, аналізу інформації про здоров'язбереження. 2. Опанувати практичні вміння моделювати зміст, засоби, стратегії здоров'язбереження, формувати здібності до застосування знань та вмінь на практиці. Основними формами, методами та методичними прийомами навчання є: розробка проектів здоров'язбережувальної діяльності та їх реалізація з наступним аналізом, тренінги, ситуаційні проблемні завдання, ділові та рольові ігри. 3. Формування мотивів до здоров'язбережувальної діяльності. Використовують: тренінги (для визначення мети, формулювання мети, реалізації мети, самопізнання, формування мотивації досягти успіху), консультації, вітагенні прийоми навчання для переконання в необхідності засвоєння мотивів до здоров'язбережувальної діяльності, прийоми емоційної стимуляції, роз'яснення (значення мети здоров'язбереження), переконання (бесіда, приклад, зустрічі зі спеціалістами). 4. Засвоїти способи свідомої актуалізації механізмів здоров'язбереження. У цьому разі застосовують: консультації (діагностування, оцінки, розвитку факторів та актуалізації механізмів здоров'язбереження), вітагенні прийоми (творче моделювання здоров'язбережувальних умов, побудова здоров'язбережувальної освітньої моделі), тренінги (рефлексії, антиципації, креативності, тощо).
Практичний	<p>Мета – застосування сформованих здоров'язбережувальних знань і умінь у реальних умовах у процесі виробничої практики.</p> <p>Завдання етапу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Засвоїти способи застосування знань відповідно до мінливих умов практичної діяльності. Реалізовується за допомогою застосування вправ для розвитку розумових дій і творчої уяви (синтезування і конкретизація інформації, пошук аналогій, гіперболізація та аглютинація тощо). 2. Закріпити практичні вміння, сформувати здібності до їх реалізації в реальних умовах здоров'язбережувальної діяльності. Засобами вирішення цього завдання є: тренінги (здоров'язбережувальної поведінки та засвоєння алгоритму здоров'язбережувальної діяльності), консультації (із питань корекції здоров'язбережувальної поведінки, здоров'язбережувальних стратегій, тактик, засобів і прийомів та ін.), ділові та рольові ігри (апробація окремих кроків алгоритму здоров'язбережувальної діяльності, цілісних ситуацій), практична здоров'язбережувальна діяльність. 3. Формувати індивідуальні системи взаємопов'язаних мотивів до здоров'язбереження, їх екстеріоризація в здоров'язбережувальній діяльності. Задля вирішення цього завдання доцільно використати ситуаційно-проблемні завдання (вибір мотивації і цілей здоров'язбереження та їх обґрунтування), консультації (із питань корекції й зміцнення здоров'язбережувальної мотивації), тренінги (мотиваційні, проектування кар'єри тощо.). 4. Формувати здібності до автоматичної актуалізації механізмів здоров'язбереження. Використовують тренінги (актуалізації механізмів здоров'язбереження), проведення консультацій (щодо самооцінки, корекції, планування саморозвитку), організації реальної здоров'язбережувальної діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Отже, технологічний блок моделі системи представлено трьома етапами формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Етапи відрізняються досягненням неоднакових завдань процесу підготовки, засобами, методами та методичними прийомами, кожний наступний етап містить результати попереднього й може існувати тільки на його основі. Освітня діяльність на кожному з етапів повинна бути організована системно у вигляді покрокового засвоєння алгоритму здоров'язбережувальної діяльності.

Можемо зауважити, що перші два етапи забезпечують формування переважно аксіологічного, гносеологічного та праксеологічного компонентів готовності, а останній, окрім цього, передбачає реалізацію особистісного компоненту готовності.

У нашому дослідженні підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі будемо забезпечувати шляхом виконання таких педагогічних умов:

- забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі;
- розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури шляхом запровадження інтерактивних освітніх технологій;
- застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти;
- формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів.

Припускаємо, що весь запропонований комплекс педагогічних умов забезпечить найбільш якісне формування досліджуваної якості під час їх реалізації у педагогічному процесі.

Результативний блок моделі системи складається з критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), показників та рівнів

сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

За сукупністю всіх компонентів можна визначити рівні (низький, середній, високий) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Низький рівень готовності засвідчує недосконалість сформованості її компонентів, вони не об'єднані в єдину структуру й не виявляють єдності як інтегральна якість особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Середній рівень відрізняється частковою сформованістю цілісної структури готовності, проте її компоненти розвинуті нерівномірно. Для середнього рівня готовності характерна наявність позитивної мотивації до роботи зі здоров'язбереження в освітньому просторі основної школи.

Високий рівень готовності засвідчує стійкий розвиток усіх компонентів готовності, передбачає цілісність особистості вчителя фізичної культури як суб'єкта професійної діяльності, що має яскраво виражену професійну спрямованість (стійкі професійні мотиви, цікавість і мотивація до роботи зі здоров'язбереження учнів основної школи), ціннісне ставлення, сформованість професійно важливих якостей, наявність необхідних знань і високий рівень розвитку педагогічних умінь для роботи з фізичного виховання взагалі та здоров'язбереження зокрема.

Процес формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відбувається в декілька етапів та передбачає якісний перехід від низького до високого рівня готовності. Методика оцінки сформованості готовності ґрунтується на діагностичному забезпеченні (тести, опитувальники, завдання), таких методах діагностики, як тестування, анкетування та математичні методи обробки експериментальних даних.

За умов зіставлення вихідного та досягнутого рівнів готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі можна визначити динаміку процесу підготовки та скоригувати цей процес.

Під час корекції необхідно забезпечити діяльність викладача з адаптації змісту та технології викладання навчального матеріалу відповідно до індивідуальних освітніх потреб та можливостей майбутнього вчителя. Це стосується добору засобів навчання, удосконалення організаційних форм і методів, що представлено в педагогічній моделі.

Результатом є сформована готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Таким чином, ми розробили модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

4.4. Реалізація системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

4.4.1. Забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі.

Традиційна система вищої освіти розрахована на формування знань, умінь та навичок, проте ознаками нового погляду на освіту стають компетентність, ерудиція, індивідуальна творчість, самостійний пошук знань і потреба їх удосконалення, висока культура особистості. Сучасна освіта має задовольняти потреби особистості реалізувати себе в житті. В основі нової моделі професійної освіти повинно бути посилення її практичної орієнтації, ролі досвіду, умінь практично реалізувати знання та вирішувати професійні завдання. Знання, методи пізнання та професійну діяльність потрібно органічно поєднати в одне ціле. Тому важливою умовою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності, що великою мірою визначає її якість, є забезпечення взаємозв'язку та співвідношення між теоретичною та практичною підготовкою, міждисциплінарних зв'язків та наступності в навчально-виховному процесі.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти спрямована на формування системи науково обґрунтованих теоретичних знань та практичних умінь застосувати їх у практичній діяльності. Значною проблемою сьогодення є розрив між теоретичною та практичною підготовкою, що призводить до формування почуття безпорадності в процесі реалізації професійних функцій під час роботи в школі. Як зазначає О. Б. Александрова, інтеграція теоретичних знань отриманих при вивченні дисципліни, і практичних навичок підвищує готовність студентів до виконання професійних функцій [14, с. 25].

Тому, зараз, у сфері теорії і методики вищої професійної освіти питання про інтеграцію теоретичної та практичної підготовки повинні займати пріоритетне місце. Забезпечення єдності та раціонального співвідношення теоретичної і практичної підготовки є важливою передумовою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Результати досліджень О. А. Абдулліної [1], Ю. К. Бабанського [38], Н. В. Євдокимової [245], С. В. Звереві [278], В. Н. Нікітенко [485], С. Є. Матушкіна [449] розкривають сутність теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти. Питання про інтеграцію теорії й практики в освіті розглядають у різних аспектах: співвідношення науково-теоретичного пізнання та практики освіти; конкретизації зв'язку між теорією та практикою в педагогічних дослідженнях; визначення пріоритетів у підготовці педагогів тощо. Залежно від інтерпретації та способів вирішення цих питань розрізняють цільові установки, зміст і форми професійної педагогічної підготовки, умови розвитку особистості вчителя та об'єктивність наукового пізнання педагогічної дійсності [191, с. 14]. Проте в науково-методичній літературі не представлено достатньо результатів досліджень, що обґрунтовують проблему інтеграції теоретичних і практичних навичок у процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Не вивченими залишаються питання про місце окремих навчальних дисциплін у підготовці студентів до цього виду діяльності.

Теоретична підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі є важливою складовою у формуванні його професійної компетентності. Ми розглядаємо теоретичну підготовку як процес оволодіння сукупністю загальних та спеціальних знань світоглядного, мотиваційного характеру, тобто знаннями, що сприяють формуванню погляду на світ у цілому, дозволяють осмислювати суть здоров'язберезувальної діяльності, її громадське й особисте значення, сформуванню раціональні основи стійких мотивів і принципів поведінки; знаннями, що формують наукове підґрунтя для реалізації фізичного виховання взагалі та здоров'язберезувальної діяльності зокрема (передовсім знаннями з анатомії, фізіології, біохімії, теорії і методики фізичного виховання, психології тощо); професійно-прикладними знаннями, що охоплюють відомості про основи здоров'я, про засоби й методики здоров'язберезувальної діяльності в умовах загальноосвітнього навчального закладу, про особливості побудови навчально-виховного процесу та фізичного виховання, безпечного для здоров'я учнів, гігієнічно обґрунтовані норми роботи та відпочинку, розумової працездатності та рухового режиму.

Практична підготовка є одним із видів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійно-педагогічної діяльності, що доповнює теоретичну підготовку, створює можливості для закріплення й поглиблення отриманих знань, використання теоретичних положень для вирішення практичних завдань, сприяє процесу самовиховання, самовдосконалення та самоосвіти. У процесі практичної підготовки отримані теоретичні знання та методичну підготовку реалізують на практиці. Практична складова навчального процесу в закладі вищої освіти ґрунтується на поглибленій теоретичній підготовці, яка, своєю чергою, складається з теоретичних курсів та дисциплін із методики викладання предмету за фахом.

Отже, головною метою практичної підготовки є удосконалення набутих теоретичних знань у процесі їх застосування під час професійно-педагогічної діяльності, розширення професійних здібностей майбутніх учителів фізичної

культури, удосконалення вмінь та навичок організації навчально-виховного процесу з фізичного виховання учнів за умов різних форм занять фізичними вправами.

Знання отримані під час професійної підготовки в закладі вищої освіти, мають цінність тільки тоді, коли майбутній учитель може застосувати їх у процесі професійної діяльності, успішність якої детермінована професійно-педагогічними вміннями. Теоретичні та практичні курси повинні гармонійно узгоджуватися між собою та доповнювати один одного з метою формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до практичної діяльності в умовах школи.

Зауважимо, що знання студентів, на жаль, не ґрунтовні. Результати проведених нами досліджень (анкетування, бесіди з учителями, спостереження уроків, їх аналіз) та вивчення практики роботи молодих учителів засвідчують невідповідність між професійними вимогами до здоров'язбережувальної діяльності і реальним рівнем її впровадження. Можемо констатувати те, що майбутні учителі не готові до реалізації здоров'язбережувальної діяльності спрямованої на досягнення оптимальної психофізіологічної адаптації школярів до освітнього процесу. На нашу думку, на сьогодні існує невідповідність між потребами педагогічної практики та готовністю вчителів до здійснення здоров'язбережувальної діяльності. Однією з причин слабкої підготовленості молодих вчителів до здоров'язбережувальної діяльності вважаємо неоптимальний взаємозв'язок теоретичної й практичної підготовки.

Метою анкетного опитування науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України фізкультурного профілю було з'ясування важливих аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах розвитку українського суспільства для визначення та обґрунтування тих педагогічних умов, що забезпечать якісну систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Анкету для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України представлено в додатку Р.

Для нашого дослідження важливим було з'ясувати думку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти про доцільність цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. Аналіз відповідей респондентів указує на те, що більшість опитаних (64,9%) повністю погоджуються з необхідністю цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі; частково погоджуються – 16,3% опитаних; не погоджуються – 9,2%; важко відповісти – 9,7%.

Професійна підготовка сучасного вчителя не можлива без навчально-методичних та науково обґрунтованих джерел інформації розроблених відповідно до специфіки майбутньої професійної діяльності. Науково-методичне забезпечення є важливою ознакою сучасної вищої освіти. Формування професійно спрямованих знань, умінь та навичок майбутніх учителів повинно спиратися на аналіз та синтез відповідним чином упорядкованих джерел інформації. Тому для нашого дослідження було важливо з'ясувати думку науково-педагогічних працівників про те, наскільки вони задоволені наявними навчально-методичними та науково обґрунтованими джерелами інформації необхідними для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі (рис. 4.2).

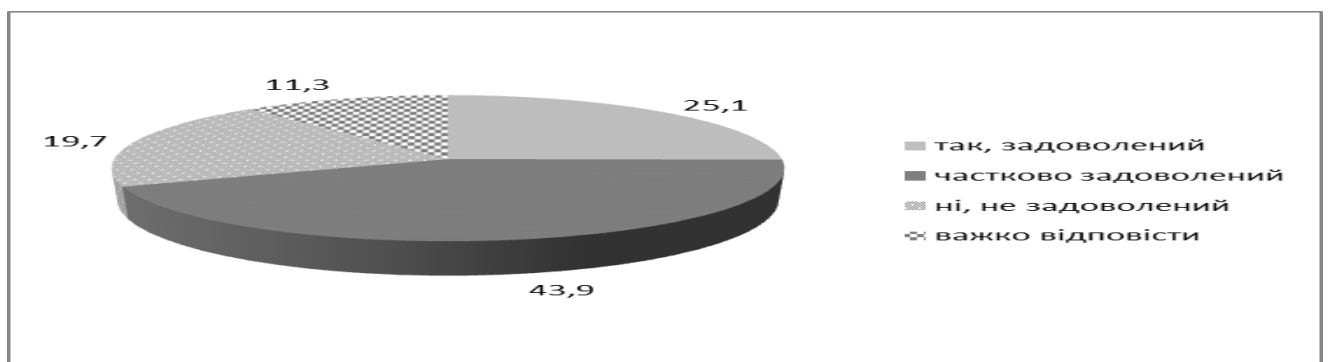

Рис. 4.2. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників про рівень наявних навчально-методичних та науково обґрунтованих джерел інформації, необхідних для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі (%)

Серед опитаних науково-педагогічних працівників лише 25,1% задоволені навчально-методичними та науково обґрунтованими джерелами інформації, необхідними для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; майже половина опитаних – 43,9% частково задоволені; не задоволені – 19,7% викладачів; не могли визначитись із відповіддю на вказане питання – 11,3% опитаних.

Важливим для нашого дослідження було з'ясувати думку науково-педагогічних працівників про доцільність забезпечувати спеціально розроблені та науково обґрунтовані педагогічні умови для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Аналіз відповідей науково-педагогічних працівників засвідчує, що 66,0% вважають доцільним забезпечувати спеціально розроблені та науково обґрунтовані педагогічні умови для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; швидше так, ніж ні – 24,6% респондентів; незначна частина опитаних (2,5%) вважають недоцільним забезпечувати спеціально розроблені та науково обґрунтовані педагогічні умови для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; важко відповісти – 6,9% респондентів.

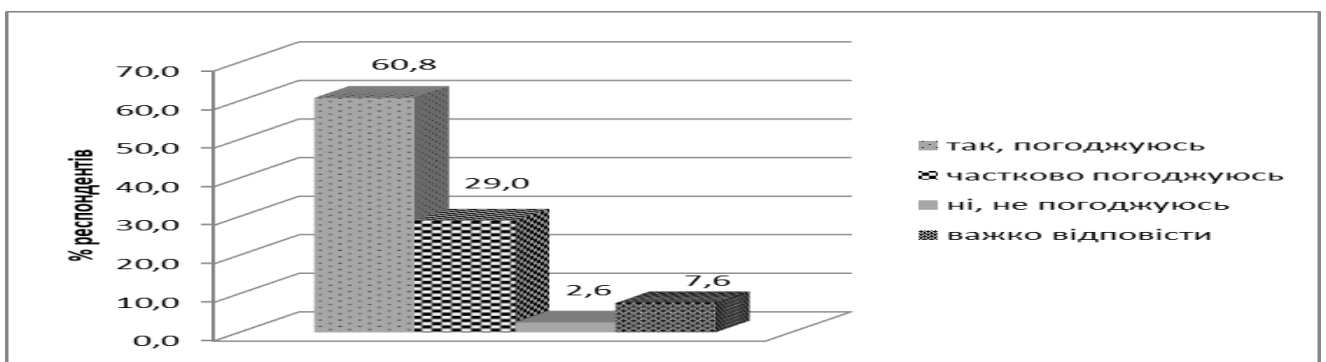

Рис. 4.3. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників на запитання про доцільність забезпечення єдності та раціонального співвідношення теоретичної й практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків та наступності в навчально-виховному процесі як важливої педагогічної умови підготовки

майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (%)

Аналіз відповідей науково-педагогічних працівників переконує в тому, що забезпечення єдності та раціонального співвідношення теоретичної й практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків та наступності в навчально-виховному процесі є важливою педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Зокрема, повністю погоджуються з таким твердженням 60,8% викладачів; частково погоджуються – 29% викладачів; не погоджуються 2,6%; не змогли визначитись із варіантом відповіді 7,6 % опитаних викладачів (рис. 4.3).

Сучасна парадигма розвитку суспільства вимагає до розширення компетенцій учителя фізичної культури, що ґрунтуються на комплексі таких складників, як цілісне бачення світу, здатність до творчого пошуку, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, полідисциплінарні знання, здатність до перенесення знань і закономірностей з однієї сфери в іншу для генерації нових ідей. Тому необхідно порушити питання про значення міждисциплінарних зв'язків в освітньому процесі. З огляду на це ми проаналізували ставлення викладачів до цього аспекту підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. Відповіді науково-педагогічних працівників на запитання про те, чи спрямовують вони свої зусилля, щоб забезпечити міждисциплінарні зв'язки в процесі викладання навчальних дисциплін засвідчили, що 30,7% – спрямовують; 51,6% – частково спрямовують; 6,4% – не спрямовують та 13,9% викладачів не змогли визначитись із варіантом відповіді на поставлене запитання.

Поняття й терміни належать до категорії наукового знання, що забезпечують міжпредметні та внутрішньо-предметні зв'язки. Оволодіння понятійним апаратом є неодмінною умовою досягнення високих результатів у професійній діяльності. Формування термінологічних знань під час вивчення дисциплін професійної та практичної спрямованості – важлива складова частина

навчального процесу, оскільки саме під час навчання закладають основи професійної мови, що є показником базової підготовленості вчителя до майбутньої професійної діяльності. Ми дослідили ставлення науково-педагогічних працівників до необхідності формування понятійного апарату майбутніх учителів фізичної культури, що цілісно окреслює професійну діяльність, спрямовану на здоров'язбереження учнів основної школи (рис. 4.4).

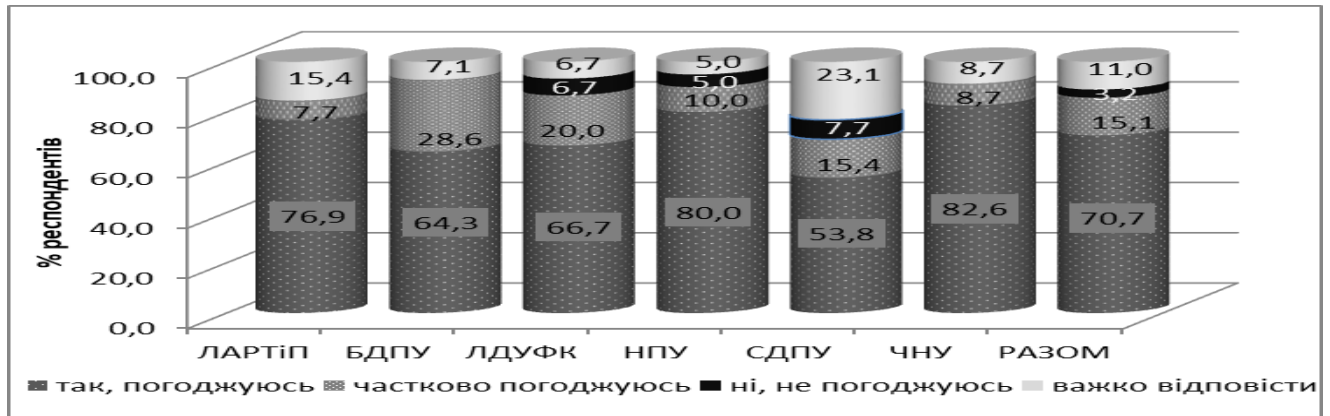

Рис. 4.4. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників на запитання про необхідність формувати понятійний апарат майбутніх учителів фізичної культури, що цілісно окреслює професійну діяльність, спрямовану на здоров'язбереження учнів основної школи (%)

Результати, представлені на рисунку 4.4, указують на те, що від 53,8% до 82,6% науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України погоджуються з потребою формувати понятійний апарат майбутніх учителів фізичної культури, що цілісно окреслює професійну діяльність, спрямовану на здоров'язбереження учнів основної школи; частково погоджуються з такою необхідністю від 8,7% до 20% викладачів; незначна частка опитаних – від 3,2% до 7,7% – не погоджуються; важко відповісти було від 5,0% до 23,1% опитаних викладачів.

Посилення міждисциплінарних зв'язків зумовлене потребою у формуванні цілісної картини взаємопов'язаного і взаємозалежного світу, здібностей виконувати професійні функції і готовності до безперервного саморозвитку. Як зазначає М. Ю. Патрикеев, у зв'язку з цим виникає необхідність створення у

межах групи дисциплін єдиного освітнього простору, націленого на формування компетенцій та навичок для застосування отриманих знань у професійній діяльності [529, с. 165]. Міждисциплінарна інтеграція означає цілеспрямоване посилення міждисциплінарних зв'язків в умовах збереження теоретичної і практичної цілісності навчальних дисциплін. Міждисциплінарні зв'язки забезпечують наочний приклад застосування отриманих у процесі навчання знань і умінь до своєї професійної діяльності [718, с. 201].

На актуальність проблеми міждисциплінарних зв'язків у процесі вищої професійної освіти вказують ряд вчених [152, 212, 394, 464, 478]. В. П. Курок вказує на те, що «у форматі предметної структури навчального плану здобуті студентами знання не мають узагальнювального характеру. Це призводить до того, що студенти не бачать в окремому загального, а загальні закономірності не використовують для пізнання окремих явищ» [394, с. 84]. У зв'язку з цим учений наголошує на тому, що в сучасному суспільстві навчання студентів на основі інтеграції знань стало першочерговим завданням професійної школи [394, с. 84]. А. Л. Лісневська вважає, що «міждисциплінарні зв'язки є одним із важливих психолого-педагогічних умов збільшення науковості й доступності навчання, його зв'язку з навколишньою дійсністю, активізації підготовчої діяльності й удосконалення процесу формування знань, умінь і навичок у студентів» [409, с. 229]. Міждисциплінарну інтеграцію, як зазначає П. Б. Джуринський, необхідно розглядати як «взаємопроникнення змісту різних навчальних дисциплін і створення єдиного освітнього потенціалу шляхом використання інноваційних педагогічних засобів, організаційних форм і методів навчання» [222, с. 87]. На думку вченого, відсутність забезпечення відповідної міждисциплінарної інтеграції призводить до незадовільного засвоєння програмного матеріалу, у зв'язку з цим підготовку майбутніх фахівців необхідно провадити з урахуванням поглиблених міждисциплінарних зв'язків, що активізує самостійну діяльність студентів [222].

Для забезпечення міждисциплінарних зв'язків важливим є обґрунтованість послідовності вивчення базових та спеціальних дисциплін; наступність основних

понять та положень (єдність в інтерпретації базових наукових понять, загальний підхід до термінологічного апарату тощо); узгодженість змісту програм навчальних дисциплін, зокрема виявлення загальних питань і аналіз специфіки їх вивчення; визначення розділів, тем і питань у межах загальнонаукових дисциплін, що необхідні для забезпечення студентів базовими знаннями для вивчення загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін; єдина термінологія.

У закладах вищої освіти, що провадять підготовку майбутніх учителів фізичної культури, великого значення набуває встановлення тісних зв'язків між дисциплінами природничо-наукового і професійного циклу, що формують професійні компетенції щодо здоров'язбережувальної діяльності.

Наступність є одним із важливих принципів, що забезпечує високу якість освіти. Важливою умовою досягнення якості освіти, відповідної реаліям сучасного розвитку України та потребам особистості, є безперервна освіта, яку на кожному її етапі характеризують узгодженість та наступність таких компонентів, як мета, завдання, зміст, методи, форми організації тощо.

Різні погляди на проблему наступності в навчально-виховному процесі висвітлено в роботах учених [198, 258, 404, 405, 472], які розглядають теоретичні, змістові, медико-біологічні, психологічні, соціально-педагогічні аспекти проблеми наступності в освіті. Так, П. Бурдьє зазначає, що наступність в освіті – це відповідність результатів попередньої й наступної педагогічної діяльності, що забезпечує цілісність і безперервність освітнього процесу та є найважливішою передумовою результативності, продуктивності і, як наслідок, високої якості [112, с. 40]. В. М. Просвіркін розглядає наступність в освіті як процес поступального розвитку людини на кожному рівні системи безперервної освіти, що заснований на взаємозв'язку між етапами навчання та розвитку учнів, для їхнього всебічного розвитку з урахуванням індивідуальних особливостей суб'єктів освітньої діяльності [566].

К. Д. Ушинський розглядав наступність у навчальному процесі як педагогічне правило, від якого залежить результат навчання, а також як процес засвоєння знань на основі зв'язків між новими і здобутими раніше знаннями [668].

Базовими правилами принципу наступності можна вважати такі: йти від відомого до невідомого, від легкого до важкого, від близького до далекого [668]. Відповідно до поглядів А. М. Кухти, дидактична сутність принципу наступності полягає в тому, що вона є теоретичною основою для побудови процесу засвоєння нових знань у певній логічній послідовності [396]. Наступність у здобутті вищої освіти Т. В. Новальська розглядає як «безперервний поетапний процес розгортання структурних компонентів змісту освіти, поступовий перехід від одного рівня навчання до іншого, їх взаємозв'язок, послідовне ускладнення навчальної інформації, посилення вимог до обсягу й глибини засвоєння знань, умінь і навичок» [493, с.5]. Розглядаючи проблему наступності у вивченні фахових дисциплін під час професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, А. М. Багорка вважає, що сутність зазначеної проблеми визначають такі чинники, як модернізація системи освіти, необхідність упровадження нових форм організації навчального процесу, переорієнтація вимог до якості підготовки фахівців на компетентнісній основі [39, с. 204]. Принцип наступності вчений характеризує як можливість відтворення, здобуття, примноження та оновлення знань студентів на основі міжпредметних зв'язків із попередньо вивченими дисциплінами [39, с. 204].

Узагальнюючи результати аналізу вище зазначених робіт, вважаємо, що наступність у навчально-виховному процесі полягає в забезпеченні взаємозв'язку між окремими складовими професійної підготовки, поглибленні знань відповідно до етапів навчання, систематизації знань, умінь і навичок згідно зі змістом, формами й методами майбутньої професійної діяльності та повинна бути забезпечена, як у межах окремого заняття, так і в системі серії занять, від одного навчального року до іншого, від одного навчального предмета до суміжних із ним дисциплін тощо. Для якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі важливе значення має визначення переліку дисциплін, що має опанувати майбутній учитель. Наступність у навчально-виховному процесі забезпечує побудований у логічній послідовності навчальний план, що регламентує перелік, обсяг та послідовність

фундаментальних, професійних та практично-орієнтованих дисциплін інваріантної та варіативної частини освітньої програми. Зміст навчальних програм за окремими дисциплінами визначає комплекс знань, умінь і навичок, спрямований на послідовне формування комплексу професійно орієнтованих компетентностей.

Усе вище зазначене зумовило сутність наступного питання. Отримані дані вказують на те, що викладачі критично оцінюють сучасні навчальні плани підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. Можемо констатувати, що лише 12,5% викладачів, задіяних в анкетуванні, вважають, що сучасні навчальні плани забезпечують наступність у навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; про те, що навчальні плани частково забезпечують наступність у навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутніх учителів, висловились 37,7% опитаних; привертає увагу думка значної частки опитаних викладачів – 28,1%, які вважають, що сучасні навчальні плани не забезпечують наступність у навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, а також 21,7% тих, кому важко було визначитись із відповіддю на зазначене питання.

Наступне питання було спрямоване на з'ясування того, чи потрібно для підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вводити в навчальний план спеціальні курси або спеціальні модулі до програм навчальних дисциплін (рис 4.5). Результати опитування засвідчили, що 37,1% респондентів вважають доцільним введення спецкурсів або спеціальних модулів у навчальний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 46,6% – вважають, що швидше так, ніж ні; 6% – вважають недоцільним доповнювати навчальний процес спеціально розробленими курсами; 10,4% викладачів було важко відповісти на це питання анкети.

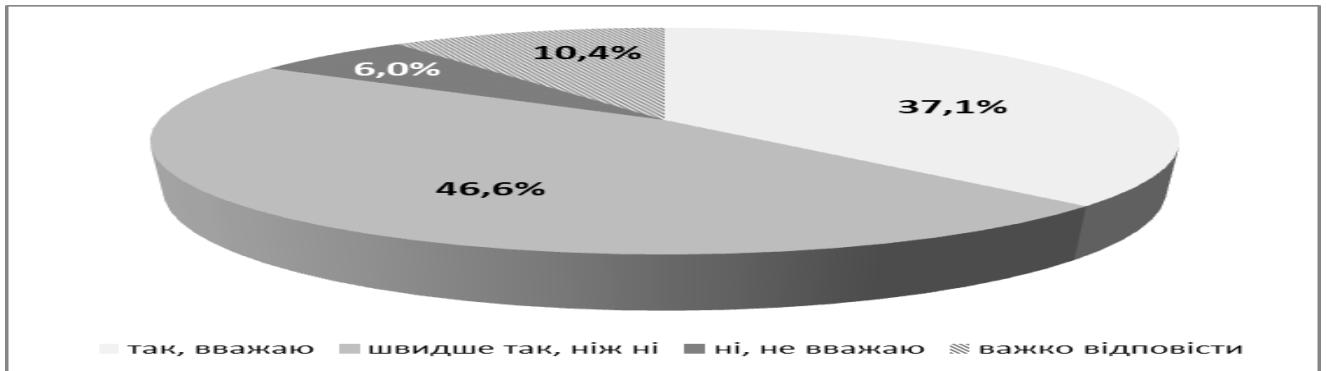

Рис. 4.5. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників на запитання про доцільність введення спецкурсів або спеціальних модулів у навчальний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (%)

Отже, педагогічна умова – забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі передбачає: збагачення змісту кожної дисципліни на основі використання нових елементів з інших навчальних дисциплін; більш глибоке розуміння явищ, понять, законів, що вивчають у різних дисциплінах; наповнення змісту навчання практичною діяльністю, що відповідає умовам професійної діяльності. Усе це буде сприяти усвідомленню студентами єдності та цілісності безперервного освітнього простору, спрямованого на формування готовності до здоров'язбережувальної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін, посиленню системності й наступності навчального процесу, і внаслідок цього забезпечить підвищення якості підготовки та конкурентоспроможності випускника закладу вищої освіти.

Задля вдосконалення організаційних та змістових аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків і наступності в навчально-виховному процесі розкриємо зміст та особливості вивчення таких дисциплін, як «Менеджмент здоров'я», «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання».

Відповідно до навчального плану (№2222, 2016 року вступу) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, згідно з яким здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура, освітній ступінь бакалавр) навчальна дисципліна «Менеджмент здоров'я» входить до розділу дисциплін за вибором студента циклу загальної підготовки. Програму навчальної дисципліни було розроблено у співавторстві з доцентом кафедри «Теорії та методики фізичного виховання», кандидатом педагогічних наук О. П. Безкопильним.

Програмою навчальної дисципліни «Менеджмент здоров'я» регламентовано загальний обсяг дисципліни – 90 годин (3 кредити ECTS), із яких 28 годин передбачено на аудиторні заняття, відповідно 14 годин лекцій та 14 годин практичних занять, а також 62 години на самостійну роботу. Ця дисципліна передбачена для студентів четвертого року навчання, на восьмий семестр, формою підсумкового контролю є залік.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить 31/69.

Дисципліна «Менеджмент здоров'я» ґрунтується на знаннях, що студенти отримали з анатомії й фізіології людини, основ медичних знань, загальної психології, екології, вступу до спеціальності, теорії та методики фізичного виховання, шкільного курсу фізичної культури, загальної теорії здоров'я, нових технологій у фізичному вихованні, видів оздоровчо-рекреаційної діяльності.

Метою вивчення цієї дисципліни було засвоїти систему спеціальних знань щодо охорони здоров'я населення країни, сформувані вміння та навички з планування та реалізації здоров'язбережувальної роботи та охорони здоров'я в закладах загальної середньої освіти та інших освітніх установах.

Завданнями навчальної дисципліни є такі: підготовка до професійної діяльності, формування мотивації й ціннісного ставлення до здорового способу життя; формування цілісної системи знань про здоров'я людини, безпечне навчання, професійну діяльність, значення профілактики гіподинамії та

раціонального харчування, чинники, що впливають на фізичну та розумову працездатність людини; формування умінь і навичок щодо зберігання й зміцнення здоров'я різних верств населення, розвитку й удосконалення психофізіологічних можливостей людини, підвищення енергопотенціалу організму людини засобами фізичного виховання, ґрунтуючись на знаннях про індивідуальні, статеві та вікові особливості контингенту; створення фонду професійно необхідних умінь і навичок; набуття практичного досвіду оздоровчо-гігієнічної та спортивно-масової діяльності в побуті, закладах освіти, на виробництві.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен *знати*: етапи розвитку менеджменту здоров'я в Україні; основні поняття менеджменту і маркетингу в сучасній системі охорони здоров'я; базові принципи здорового способу життя і професійного довголіття; поняття психічного, духовного, соціального та фізичного здоров'я людини; основні фактори ризику, що призводять до погіршення здоров'я людини; резервні можливості організму людини і основи системи управління здоров'ям; основні положення раціонального харчування; концепції та способи вимірювання якості життя людини; теоретичні та методичні засади підвищення якості життя людини; структуру системи охорони здоров'я в Україні, класифікацію закладів охорони здоров'я (лікувально-профілактичні, санітарно-профілактичні, фармацевтичні тощо), сферу послуг в системі фізичного виховання та фактори, що визначають рівень їх якості; міжнародний досвід менеджменту здоров'я; взаємозв'язок між фізичним вихованням, як соціальною системою та іншими соціальними системами: охороною здоров'я, політикою, економікою, наукою; інформаційне забезпечення галузі фізичного виховання; нормативно-правову основу менеджменту здоров'я в Україні; принципи стимулювання попиту на послугу в галузі фізичного виховання; співвідношення понять «менеджмент» та «управління»; основи приватного підприємництва в галузі фізичного виховання; основні мотиви до занять фізичною культурою та спортом різних контингентів населення; стан та проблеми розвитку системи фізичного виховання України; основи контролю та управління галуззю фізичного виховання.

Після проходження навчальної дисципліни «Менеджмент здоров'я» студенти повинні *вміти*: здійснювати аналіз профілю здоров'я людини та використовувати отриману інформацію для його поліпшення; визначати оптимальний руховий режим різних контингентів населення; класифікувати засоби впливу на формування здорового способу життя; аналізувати і порівнювати витрати на профілаксу здоров'я і лікування хвороби; формувати філософію здоров'я, мотивацію та ціннісне ставлення до здорового способу життя, рухової та фізкультурної активності; організовувати різні види і форми фізкультурної активності населення країни; зрозробляти програми та методики оздоровлення та фізичного удосконалення; провадити професійно-прикладну фізичну підготовку в спеціальних навчальних закладах певного профілю; організовувати різні форми занять фізичними вправами оздоровчої, рекреаційної або спортивної спрямованості; популяризовувати цінності фізичної культури й спорту; розробляти моделі, концепції та програми фізичного виховання для різних верств населення країни; приймати управлінські рішення; готувати ділові зустрічі, наради, засідання, переговори; надавати фізкультурно-оздоровчі, фізкультурно-реабілітаційні, спортивно-масові послуги; надавати додаткові й супутні послуги та ін.

Навчальна дисципліна «Менеджмент здоров'я» складається з двох модулів, вивчення яких передбачає оволодіння знаннями з таких тем: «Здоров'я людини, його компоненти і передумови»; «Діагностика здоров'я»; «Використання фізичної культури з метою оздоровлення та активного відпочинку»; «Ринкове середовище галузі фізичного виховання»; «Теоретичні та методичні аспекти кадрового забезпечення управління в системі фізичного виховання України»; «Фізкультурно-спортивні організації в умовах ринку послуг»; «Підприємництво у галузі фізичного виховання»; «Форми, методи і засоби менеджменту здоров'я»; «Інформаційне забезпечення в менеджменті здоров'я»; «Структура системи охорони здоров'я в Україні»; «Діяльність державних органів влади та місцевого самоврядування щодо охорони здоров'я населення країни»; «Організаційні засади, структура і матеріальна основа системи фізичного виховання в Україні»;

«Методики формування здоров'язбержувального середовища в побуті, освіті, на виробництві».

Навчальну роботу з дисципліни проводять у формі лекцій, семінарських занять, виконання домашніх завдань, контрольних робіт, самостійної роботи. Методами викладання дисципліни є лекції, семінарські заняття, бесіди, опрацювання додаткової навчальної та методичної літератури, виконання завдань, моделювання, самостійна робота студентів. На лекціях викладають основну теоретичну інформацію. Самостійна робота студентів спрямована на вивчення наукової літератури, вивчення і складання навчальної документації, проведення спостережень.

Оцінювання рівня знань студентів відбувалося відповідно до кредитно-модульної системи організації навчально-виховного процесу за рейтинговою шкалою (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

**Розподіл балів за видами контролю з дисципліни
«Менеджмент здоров'я»**

Поточний		Модульний	Підсумковий
– Відповіді, – Доповнення, – Реферативне сповіщення, – Вирішення ситуаційних завдань	Самостійна робота – індивідуальне завдання	Комплексна контрольна робота	Залік
60 балів	20 балів	20 балів	100 балів

Методами контролю знань були відповіді, доповнення, реферативне сповіщення та розв'язання ситуаційних завдань на практичних заняттях, письмова самостійна робота за індивідуальним завданням, модульна контрольна робота, що складалася з двох теоретичних питань та десяти тестових завдань у межах інформаційного обсягу дисципліни.

Відповідно до навчального плану (№2222, 2016 рік вступу) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, згідно з яким провадять професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури (галузь

знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура, освітній ступінь бакалавр) навчальна дисципліна «Теорія та методика фізичного виховання» входить до розділу нормативних дисциплін циклу професійної підготовки. Програму навчальної дисципліни було розроблено у співавторстві з завідувачем кафедри «Теорії та методики фізичного виховання», доцентом, кандидатом наук з фізичного виховання і спорту С. В. Гречухою.

Теорія та методика фізичного виховання як наукова та навчальна дисципліна, ґрунтуючись на матеріалах галузевих досліджень, а також інтегруючи інформацію з інших дисциплін, у яких порушено ті чи ті проблеми фізичного виховання як соціального феномена, вивчає закономірності фізичного вдосконалення й оздоровлення людини, осмислюючи фізичне виховання як соціальне явище у всіх його аспектах [310]. У межах теорії та методики фізичного виховання докладно розглядають різні аспекти фізичного виховання (теорія і методика фізичного виховання окремих вікових груп населення країни, загальної фізичної підготовки, спортивного тренування, професійно-прикладної фізичної підготовки, лікувальної фізичної культури, валеологія). Структурні компоненти навчальної дисципліни представлено на рисунку 4.6.

Рис. 4.6. Структура нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання»

Програма навчальної дисципліни для майбутніх учителів фізичної культури була розроблена на основі врахування принципів інтеграції теоретичної та

практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків і наступності в навчально-виховному процесі (рис. 4.7).

Рис. 4.7. Забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків і наступності в навчально-виховному процесі

Метою викладання дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» є вивчення закономірностей формування гармонійно розвиненої та національно свідомої особистості та оволодіння методикою реалізації їх на практиці стосовно різних вікових груп населення країни.

Завданнями вивчення дисципліни є такі: сформувати в студентів основаного на національній ідеї світогляд; сформувати педагогічне мислення; забезпечити готовність до професійної діяльності в галузі фізичного виховання.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні *знати*: предмет вивчення теорії й методики фізичного виховання як наукової та навчальної дисципліни; історію розвитку фізичного виховання як соціального явища; основні поняття галузі фізичного виховання, теоретичне обґрунтування основних засобів, методів та принципів фізичного виховання; методологічні основи теорії фізичного виховання; основні закономірності процесу фізичного виховання; загальні основи теорії й методики навчання рухових дій та цілеспрямованого розвитку фізичних якостей людини; особливості фізичного виховання різних груп населення.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні *вміти*: планувати процес фізичного виховання, проводити різні форми занять із фізичного виховання, організовувати спортивно-масові заходи, контролювати ефективність фізичного виховання.

Таблиця 4.4

Загальний опис нормативної навчальної дисципліни

«Теорія та методика фізичного виховання»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 13	01 Освіта/Педагогіка 014 Середня освіта (Фізичне виховання)	Нормативна, цикл професійної підготовки
Змістових модулів – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	
Загальна кількість годин – 390		Рік підготовки: 1-4
		Семестр: 1, 2, 3, 4, 5, 8
		Лекції: 74 години 1 семестр 12 годин; 2 семестр 12 годин; 3 семестр 6 годин; 4 семестр 24 години; 5 семестр 6 годин; 8 семестр 14 годин
		Практичні: 74 годин 1 семестр 12 годин; 2 семестр 12 годин; 3 семестр 6 годин; 4 семестр 24 години; 5 семестр 6 годин; 8 семестр 14 годин
	Самостійна робота: 242 години	
	Вид контролю: 1 семестр – залік; 2-3 семестр – іспит; 4-5 семестр – іспит; 8 семестр – іспит	

Навчальну дисципліну «Теорія та методика фізичного виховання» вивчають упродовж 1–4 років навчання в 1–5 та 8 семестрах, в обсязі 13 кредитів ECTS, що відповідає 390 годинам, із яких 74 години лекційних занять, 74 годин практичних занять та 242 години самостійної роботи. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить 38/62. Формою підсумкового контролю знань студентів у першому семестрі є залік, у третьому, п'ятому та восьмому семестрах студенти складають іспит (табл. 4.4).

У змістовому модулі 1 «Загальні основи теорії й методики фізичного виховання» розкрито такі питання: предмет теорії та методики фізичного виховання; розвиток знань про фізичне виховання і виникнення теорії й методики

фізичного виховання як спеціальної дисципліни; розвиток знань про фізичне виховання в Україні; значення теорії й методики фізичного виховання в системі наукових знань про фізичне виховання; характеристика основних понять; причини виникнення й розвитку фізичного виховання; фізичне виховання як соціальна система та її зв'язок з іншими системами суспільства; розвиток фізичного виховання як соціальної системи після жовтневого (1917-го року) перевороту; основні напрями фізичного виховання країни; характеристика системи фізичного виховання, що функціонує в нашій країні; самовиховання як головний чинник формування особистості (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

**Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання з нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання»
(1 семестр, змістовий модуль 1)**

Види роботи		Розподіл балів за видами контролю		
		Поточний	Модульний	Підсумковий
Практичне заняття 1	Аудиторна робота	10	Комплексна контрольна робота 16	Залік 100
	Самостійна робота	4		
Практичне заняття 2	Аудиторна робота	10		
	Самостійна робота	4		
Практичне заняття 3	Аудиторна робота	10		
	Самостійна робота	4		
Практичне заняття 4	Аудиторна робота	10		
	Самостійна робота	4		
Практичне заняття 5	Аудиторна робота	10		
	Самостійна робота	4		
Практичне заняття 6	Аудиторна робота	10		
	Самостійна робота	4		

Вивчення змістового модуля 1 передбачено в першому семестрі, формою підсумкового контролю є залік. Відповідно до кредитно-модульної форми організації навчально-виховного процесу, студент максимально може отримати 100 балів у процесі роботи на практичних заняттях, виконання самостійної роботи та комплексної контрольної роботи (табл. 4.5).

Змістовий модуль 2 «Засоби, методи, рухові уміння та навички, рухові (фізичні) якості» зосереджує увагу студентів на таких питаннях: характеристика природних сил та гігієнічних факторів як засобів фізичного виховання;

характеристика фізичних вправ як головного специфічного засобу фізичного виховання; виникнення і розвиток фізичних вправ, їх класифікація; техніка фізичних вправ і характеристика основних підходів до її оцінки; фактори, що визначають ефективність впливу фізичних вправ на організм людини; характеристика методів організації навчально-виховної роботи, виховання, навчання і розвитку фізичних якостей, контролю і самоконтролю за ходом і результатами навчально-виховного процесу; характеристика побудови рухового поведження людини нервовою системою; базова інформація для успішного вирішення завдань фізичної освіти; характеристика програмованого навчання руховим діям; перенесення навичок; структура й зміст процесу навчання руховим діям; сила як фізична якість людини й основні моменти методики її розвитку; прудкість (бистрота) як фізична якість людини й основи методики її розвитку; витривалість як фізична якість людини й особливості методики її розвитку; гнучкість як фізична якість людини й особливості методики її розвитку; спритність як інтегральний вияв моторики й характеристика її, виходячи із уявлень про ієрархічну структуру побудови рухів людини.

Таблиця 4.6

Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання з нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» (2-3 семестр, змістовий модуль 2)

Види роботи та її оцінювання			Розподіл балів за видами контролю	
Практичні заняття	Аудиторна робота	Самостійна робота	Поточний	Підсумковий
Практичне заняття 1	4 бали	Комплексне індивідуальне завдання 15 балів	50 балів	Іспит 50 балів
Практичне заняття 2	4 бали			
Практичне заняття 3	4 бали			
Практичне заняття 4	4 бали			
Практичне заняття 5	4 бали			
Практичне заняття 6	4 бали			
Практичне заняття 7	4 бали			
Практичне заняття 8	4 бали			
Практичне заняття 9	4 бали			

Вивчення змістового модуля 2 передбачене в другому та третьому семестрах, формою підсумкового контролю є іспит. Відповідно до кредитно-модульної форми організації навчально-виховного процесу, студент у процесі роботи на практичних заняттях, під час самостійної роботи, що передбачала виконання комплексного індивідуального завдання (поточний контроль) та складання іспиту (підсумковий контроль) може набрати 100 балів (табл. 4.6).

Змістовий модуль 3 «Методологічні основи фізичного виховання» містить такі питання: особливості реалізації дидактичних принципів у фізичному вихованні; заняття фізичними вправами як структурні одиниці процесу фізичного вдосконалення людини; педагогічні дослідження в галузі фізичного виховання; значення, завдання й організація фізичного виховання різних верств населення; основи методики занять фізичними вправами з людьми різного віку; поєднання рухової активності й раціонального харчування – головний спосіб досягнення оптимального оздоровчого ефекту.

Таблиця 4.7

Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання з нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання» (3-4 семестр, змістовий модуль 3)

Види роботи та її оцінювання			Розподіл балів за видами контролю	
Практичні заняття	Аудиторна робота	Самостійна робота	Поточний	Підсумковий
Практичне заняття 1	3 бали	Комплексне індивідуальне завдання 15 балів	50 балів	Іспит 50 балів
Практичне заняття 2	3 бали			
Практичне заняття 3	3 бали			
Практичне заняття 4	3 бали			
Практичне заняття 5	3 бали			
Практичне заняття 6	3 бали			
Практичне заняття 7	3 бали			
Практичне заняття 8	3 бали			
Практичне заняття 9	3 бали			
Практичне заняття 10	3 бали			
Практичне заняття 11	3 бали			
Практичне заняття 12	3 бали			
Практичне заняття 13	3 бали			
Практичне заняття 14	3 бали			
Практичне заняття 15	3 бали			

Вивчення змістового модуля 3 передбачене в четвертому та п'ятому семестрах, формою підсумкового контролю є іспит. Відповідно до кредитно-модульної форми організації навчально-виховного процесу, студент у процесі роботи на практичних заняттях, під час самостійної роботи, що передбачала виконання комплексного індивідуального завдання (поточний контроль) та складання іспиту (підсумковий контроль) може набрати 100 балів (табл. 4.7).

Змістовий модуль 4 «Збереження здоров'я учнівської молоді як актуальна проблема сучасної загальної освіти» спрямований на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності шляхом вивчення таких тем: «Мотиваційні аспекти здоров'язбереження»; «Фізичне виховання та здоровий спосіб життя»; «Сутність, зміст і структура здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури»; «Аналіз здоров'я учнів з урахуванням їх психофізіологічних, вікових та статевих особливостей»; «Освітнє середовище та характеристика чинників, що негативно впливають на здоров'я учнівської молоді»; «Характеристика здоров'язбережувальних технологій в освіті»; «Завдання та особливості позакласної роботи з фізичного виховання і вимоги до її проведення»; «Завдання та особливості оздоровчо-гігієнічної, фізкультурно-масової і спортивної роботи з дітьми шкільного віку».

Таблиця 4.8

Розподіл балів при рейтинговій системі оцінювання з нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методика фізичного виховання»

(8 семестр, змістовий модуль 4)

Види роботи та її оцінювання			Розподіл балів за видами контролю	
Практичні заняття	Аудиторна робота	Самостійна робота	Поточний	Підсумковий
Практичне заняття 1	5 балів	Комплексне індивідуальне завдання 15 балів	50 балів	Іспит 50
Практичне заняття 2	5 балів			
Практичне заняття 3	5 балів			
Практичне заняття 4	5 балів			
Практичне заняття 5	5 балів			
Практичне заняття 6	5 балів			
Практичне заняття 7	5 балів			

Вивчення змістового модуля 4 передбачене у восьмому семестрі, формою підсумкового контролю є іспит. Відповідно до кредитно-модульної форми організації навчально-виховного процесу, студент у процесі роботи на практичних заняттях, під час самостійної роботи, що передбачала виконання комплексного індивідуального завдання (поточний контроль) та складання іспиту (підсумковий контроль) може набрати 100 балів (табл. 4.8).

Відповідно до навчального плану (№2222, 2016 рік вступу) Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, згідно з яким провадять професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура, освітній ступінь бакалавр) навчальна дисципліна «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» входить до розділу дисциплін за вибором вищого навчального закладу циклу професійної підготовки. Програму навчальної дисципліни було розроблено у співавторстві з завідувачем кафедри «Теорії, методики фізичного виховання», доцентом, кандидатом наук з фізичного виховання і спорту С. В. Гречухою.

Таблиця 4.9

Загальний опис навчальної дисципліни

«Шкільний курс фізичної культури та методика викладання»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 6	01 Освіта/Педагогіка	Дисципліна за вибором ВНЗ циклу професійної підготовки
	014 Середня освіта (Фізичне виховання)	
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	
Змістових модулів – 2		Рік підготовки: 3
		Семестр: 5, 6
Загальна кількість годин – 180		Лекції: 36 годин 5 семестр 18 годин; 6 семестр 18 годин
		Практичні: 36 годин 5 семестр 18 годин; 6 семестр 18 годин
		Самостійна робота: 108 годин 5 семестр 54 годин; 6 семестр 54 годин
		Вид контролю: 5 семестр – залік; 6 семестр - екзамен.

Навчальна дисципліна «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» передбачена для студентів третього року навчання (5 та 6 семестр) в обсязі 6 кредитів ECTS, що відповідає 180 годинам, із яких 36 годин лекційних занять, 36 годин практичних занять та 108 годин самостійної роботи. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить 40/60. Формою підсумкового контролю знань студентів у п'ятому семестрі є залік, вивчення навчальної дисципліни в шостому семестрі завершується іспитом (табл. 4.9)

Основною *метою* вивчення дисципліни є підготовка майбутніх учителів фізичної культури до навчальної, позакласної, позашкільної та оздоровчо-гігієнічної роботи з фізичного виховання в загальноосвітній школі.

Завданнями дисципліни є: озброїти майбутніх учителів фізичної культури спеціальними знаннями, уміннями та навичками для ефективного вирішення освітніх, оздоровчих та виховних завдань фізичного виховання в умовах загальноосвітньої школи; сформувати в майбутніх учителів фізичної культури педагогічне мислення; сформувати в студентів світогляд національно свідомої людини.

У результаті вивчення курсу студенти повинні *знати* основні положення теорії та методики фізичного виховання, що є основою для побудови процесу фізичного виховання дітей шкільного віку під час різних форм занять фізичними вправами та *вміти* застосовувати їх у практичній діяльності вчителя фізичної культури в загальноосвітній школі.

Міждисциплінарні зв'язки забезпечено послідовністю вивчення, наступністю основних понять та положень, а також узгодженістю змісту з програмами таких навчальних дисциплін, як теорія та методика фізичного виховання, вікова фізіологія, педагогіка, історія фізичної культури, біомеханіка, анатомія людини, фізіологія людини, фізіологія фізичних вправ, біохімія, психологія людини.

До програми дисципліни включено два змістових модулі: перший змістовий модуль – 5 семестр, другий змістовий модуль – 6 семестр.

У змістовому модулі 1 зосереджено увагу студентів на дев'яти темах: «Рухова активність та здоров'я дітей шкільного віку»; «Фізичне виховання дітей шкільного віку»; «Заняття фізичними вправами як структурні одиниці процесу фізичного вдосконалення людини»; «Педагогічна оцінка заняття»; «Навчальна робота з предмету «фізична культура» в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Шкільні програми з фізичної культури, планування роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Облік роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Удосконалення практичних умінь та навичок студентів щодо проведення різних форм занять з фізичного виховання в загальноосвітній школі».

У змістовому модулі 2 до вивчення запропоновано такі теми: «Основи самоконтролю під час різних форм занять фізичними вправами»; «Позакласна робота з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Оздоровчо-гігієнічна (в режимі навчального дня школи) робота з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах»; «Фізичне виховання дітей з ослабленим здоров'ям»; «Фізичне виховання школярів за межами загальноосвітньої школи»; «Нормативно-правове забезпечення фізичного виховання та здоров'язбереження школярів»; «Розвиток рухових (фізичних) якостей школярів»; «Особливості навчання рухових дій школярів»; «Удосконалення практичних вмінь та навичок студентів щодо проведення занять з фізичного виховання в загальноосвітній школі».

В основу розробки програми навчальної дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» покладено принцип інтеграції теоретичної й практичної підготовки, сутність якого полягає у формуванні системи науково обґрунтованих теоретичних знань та практичних умінь застосувати їх у практичній діяльності. У процесі лекційних занять студенти мали можливість ознайомитись із великим обсягом навчальної інформації, що дозволила сформувавши цілісне уявлення про предмет та його взаємозв'язок з іншими дисциплінами. Практичні заняття були спрямовані на вдосконалення вмінь та навичок студентів шляхом виконання спеціально розроблених

Важливою складовою програми навчальної дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» є розділ «Самостійна робота студента». У цьому розділі подано методичні рекомендації щодо самостійної роботи, розподіл робочого часу за кожною темою, перелік контрольних запитань та завдань відповідно до тем першого та другого змістового модуля, а також покликання на відповідні джерела інформації.

Таким чином, на основі з'ясування наукових здобутків провідних учених сучасності, аналізу результатів анкетного опитування викладачів шести закладів вищої освіти України, а також ґрунтовного вивчення змісту навчальних дисциплін «Менеджмент здоров'я», «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» обґрунтовано значення важливої педагогічної умови – забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі.

4.4.2. Розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інтерактивних освітніх технологій.

Професія вчителя фізичної культури належить до творчих видів діяльності. Її складність зумовлена численною кількістю компонентів, варіативністю взаємозв'язків між ними та зовнішнім середовищем [542]. Тому ефективна реалізація здоров'язбережувальної діяльності учасників освітнього процесу можлива за наявності в майбутніх учителів фізичної культури показників творчості та творчого потенціалу. У зв'язку з цим ми розглядаємо творчий потенціал як важливу складову особистісної готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що забезпечує успішне вирішення завдань майбутньої професійної діяльності.

Проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів є важливим компонентом сучасної вищої освіти. Основою успішного професійного становлення є реалізація творчої особистості, яка володіє навичками спілкування,

уміє самотійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури й моралі, виявляє свій творчий потенціал [443].

Проте на сьогодні немає точного визначення поняття «творчий потенціал особистості». В. С. Марущак вважає, що творчий потенціал особистості – це рушійна сила в розвитку та формуванні вчителя майбутнього. Учена характеризує такі компоненти творчого потенціалу особистості, як ініціативність, здатність рухатися вперед, уміння поставити перед собою нову ціль, упевненість у собі, прагнення максимально використовувати нові можливості наполегливість тощо [443, с. 323]. В. О. Моляко розглядає творчий потенціал як «ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності в цілому» [468, с. 14].

Вважаємо, що творчий потенціал майбутнього вчителя формується на основі глибоких та всебічних знань і здібності до їх критичного аналізу; уміння застосовувати теоретичні та методичні положення в практичній діяльності; здатності до саморозвитку, розробки нових методик, форм, прийомів та засобів; діалектичної, варіативної, мінливої системи діяльності; ефективного використання наявного досвіду в нових умовах; здатності до рефлексивної оцінки власної діяльності та її результатів, до формування власного стилю професійної діяльності на основі сполучення й напрацювання еталонних та індивідуальних особистісних якостей; здатності до імпровізації, що ґрунтується на знаннях та інтуїції.

Формування готовності до творчої діяльності, на думку О. В. Кітікарь, є основою майбутньої професійної майстерності та вимогою сучасного суспільства [328, с. 36]. В. І. Андреев зазначає, що творчій особистості властива стійка спрямованість на творчість, мотиваційно-творчу активність, що виявляється в органічній єдності високого рівня творчих здібностей, сміливості в загостренні протиріч, завзятості у досягненні запланованого [18, с. 276].

Таким чином, учені суголосні в тому, що в педагогічній науці творчий потенціал сучасного вчителя має велике значення, а система підготовки майбутніх

учителів повинна забезпечити відповідні умови для повноцінної реалізації творчого потенціалу.

Аналіз сучасної практики професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, виявляє незадовільний рівень розвитку в студентів усіх професійно важливих здібностей, зокрема й творчого потенціалу особистості. Відповідно до цього постає проблема пошуку та впровадження в систему підготовки найбільш ефективних умов, методів та організаційних форм навчання, спрямованих на формування та розвиток творчого потенціалу особистості майбутніх учителів фізичної культури.

Формування та розвиток творчого потенціалу – це тривалий процес, результати якого не можна виявити впродовж одного семестру або часу, відведеного на вивчення однієї дисципліни; він відбувається впродовж усього періоду підготовки та трудової діяльності в комплексі з формуванням інших професійно важливих якостей особистості вчителя фізичної культури. Проаналізувавши наукову літературу [328, 443, 468, 542] ми вбачаємо значний резерв щодо розвитку творчого потенціалу в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі передовсім в інтеграції теорії й практики в освітньому процесі закладу вищої освіти на основі широкого застосування інтерактивних форм і методів навчання.

У практиці вищої школи формування всієї сукупності професійно значимих якостей особистості майбутніх учителів фізичної культури відбувається на основі використання як традиційних, так і інноваційних технологій і методів навчання. Проте на основі власного досвіду, аналізу наукових джерел інформації та результатів анкетного дослідження ми переконалися, що в умовах сучасної науково-технічної революції виник розрив між історично сформованою традицією навчання в закладах вищої освіти та потребами суспільства. Сучасна система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі повинна бути орієнтована на використання сучасних методів та технологій навчання, що забезпечить безперервний розвиток і

подальше вдосконалення творчого потенціалу, навичок, мотивації, здатностей до виявлення й постановки проблем, створення нового знання, спрямованого на їх вирішення, пошуку й обробки інформації.

Сучасна організація освітнього процесу в закладах вищої освіти передбачає використання таких педагогічних прийомів і методик, що забезпечують його високу якість. Важливою умовою підвищення якості підготовки студентів у закладах вищої освіти є використання в освітньому процесі нових технологій навчання з урахуванням особливостей формування професійних компетентностей майбутніх фахівців для роботи в різних галузях. Широке застосування інтерактивних освітніх технологій здатне значно підвищити якість професійної підготовки в усіх формах організації навчального процесу.

Отже, важливою складовою нашого дослідження є формування творчого потенціалу особистості майбутніх учителів фізичної культури як основи професійної майстерності щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на основі розробки та впровадження в систему підготовки інтерактивних освітніх технологій.

Слово «інтерактив» походить із англійської мови, від слова interact: inter – «взаємний», act – «діяти». Відповідно «інтерактивний» означає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-ким (людиною). О. І. Пометун визначає інтерактивність «як постійну активну взаємодію всіх суб'єктів навчання із застосуванням співнавчання і взаємонавчання (колективного, групового, навчання у співпраці), де студент і педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, що спрямоване на самореалізацію самостійності кожного з тих, хто навчається» [550, с. 4].

В. В. Нікішкін, М. Д. Твердохлебова та Є. А. Гонтар вважають інтерактивне навчання спеціальною формою організації пізнавальної діяльності, одним з основних завдань якої є створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність, що сприяє підвищенню продуктивності процесу навчання [488, с. 208]. Інтерактивні методи навчання, на думку І. В. Логунцова, це система прийомів викладання спрямована

на стимулювання й розвиток пізнавальної активності, здатності до самостійного й професійного аналізу [410]. Інтерактивні методи навчання – система правил організації продуктивної взаємодії учнів між собою, з учителем, з комп'ютером, з навчальною літературою, за яких відбувається освоєння нового досвіду, отримання нових знань і надається можливість для самореалізації особистості учнів [395, с. 161].

Отже, інтерактивне навчання – це процес взаємодії між викладачем і студентами, що оснований на активності студентів у процесі їхньої навчально-пізнавальної діяльності. При цьому педагог передає знання, а студент набуває навичок та вмінь у режимі взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, уміння працювати в команді, формування толерантності до думки кожного, поваги до права на свободу її вираження, до почуття власної гідності. Викладач спрямовує діяльність студентів шляхом розробки інтерактивних завдань, у ході виконання яких студенти взаємодіють із педагогом і один з одним, засвоюють навчальний матеріал.

Використання інтерактивних методів навчання вимагає від викладача глибокого знання навчального матеріалу, загальної ерудиції, уміння встановлювати контакт зі студентами, мотивувати їх до роботи та стимулювати інтерес, створювати атмосферу співробітництва. Під час використання інтерактивних методів навчання істотно змінюється роль викладача, він виконує регульовальну функцію, що полягає в побудові конструктивного діалогу та визначенні потрібного напрямку дискусії, формулюванні навідних запитань для прийняття студентами адекватних рішень, підведенні підсумків тощо. Для організації освітнього середовища характерна відкритість, взаємодія учасників, рівноправність їх аргументів, накопичення спільного знання, можливість взаємної оцінки та взаємоконтролю.

Упровадження інтерактивних освітніх технологій у процес викладання професійно орієнтованих навчальних дисциплін дозволить отримувати теоретичні знання та вміння застосовувати їх у конкретній практичній ситуації; активізувати навчальний процес, забезпечить активну взаємодію студентів і викладачів.

З. К. Малієва вважає, що застосування інтерактивних технологій навчання сприяє формуванню в студента навичок критичного мислення, аналітичних здібностей, самостійності, відповідальності за прийняття рішень, пізнавальної, творчої, комунікативної, особистісної активності [433].

Під час аналізу різновидів інтерактивних методів навчання ми з'ясували, що на сьогодні не має їх загальної класифікації, чіткого розмежування між активними та інтерактивними методами (окремі вчені ті самі методи розглядають як активні та інтерактивні), наявні підходи не відбивають сутності їх застосування з метою розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури. Так, наприклад, Г. С. Харханова розглядає інтерактивні методи навчання на основі формування мотивації конфлікту на три групи залежно від можливостей: інтерактивні методи навчання з широким, середнім і вузьким спектром можливостей [686, с. 25]. В. В. Ніколіна та Г. С. Кулинич класифікують ігрові інтерактивні методи навчання залежно від засобів і функцій: ігри з правилами (настільні, рухливі, комп'ютерні); творчі ігри (рольові, ігри-змагання, комп'ютерні). Стосовно дидактичних завдань розглядають ігри, спрямовані на вивчення нового матеріалу, перевірку знань, закріплення й узагальнення пройденого матеріалу [490, с. 29]. О. А. Голубкова пропонує поділ інтерактивних методів навчання на основі їх комунікативних функцій: дискусійні методи (діалог, групова дискусія, розбір і аналіз життєвих ситуацій); ігрові методи (дидактичні ігри, творчі ігри, зокрема й ділові, рольові ігри, організаційно-діяльні ігри, контрігри); також виокремлює психологічну групу інтерактивних методів (сенситивний і комунікативний тренінг, емпатія) [180, с. 16]. І. В. Куришева інтерактивні методи навчання розділяє на три групи залежно від середовища, у якому відбувається взаємодія: інтерактивні методи навчання в середовищі «учень – учень – учитель»; у середовищі «учень – комп'ютер – учитель»; у середовищі «учень – підручник – навчальний посібник» [395, с. 162].

У підсумку можемо зазначити, що систематизація та класифікація інтерактивних методів на групи певною мірою є умовною й залежить від контексту конкретної науково-педагогічної проблеми, що розробляють вчені.

Ми будемо послуговуватися такою класифікацією методів інтерактивного навчання: – дискусійні: діалог, групова дискусія, евристична бесіда, метод «круглого столу», «мозковий штурм», кейс-метод, обговорення відеозаписів, зустрічі зі спеціалістами-практиками, колективне моделювання професійно-педагогічних ситуацій тощо; – ігрові методи: дидактичні та творчі ігри, зокрема й ділові, рольові, організаційно-діяльнісні ігри; – тренінги – такі форми проведення занять, що можуть включати в себе практичні групові та індивідуальні вправи, дискусійні та ігрові методи навчання.

На сьогодні в закладах вищої освіти найбільш поширеними є такі інтерактивні освітні технології: інтерактивні лекції (проблемна, бінарна, лекція-провокація, лекція-конференція, лекція-візуалізація [533], мозковий штурм, ділові та рольові ігри, case-study (аналіз практичних ситуацій), проектне моделювання, навчальні групові дискусії, дебати, тренінги, інтерактивні екскурсії [410, 433, 488, с. 209].

З метою розробки комплексу інтерактивних технологій та обґрунтування організаційно-методичних особливостей застосування цих технологій у освітньому процесі майбутніх учителів фізичної культури важливо було з'ясувати сучасний стан впровадження різних інтерактивних технологій в освітній процес закладів вищої освіти фізкультурного профілю. Результати анкетування, представлені засвідчують, що деякі з технологій більш популярні серед науково-педагогічних працівників, інші навпаки

Найбільш часто у своїй роботі викладачі застосовують лекції-візуалізації та міні-лекції, регулярно застосовують відповідно 65,3% та 63,3% опитаних; інколи застосовують лекції-візуалізації та міні-лекції відповідно 24,5% та 33,7% опитаних викладачів; не застосовують 10,2% та 3,1% опитаних викладачів. Лекції-провокації та лекції-конференції регулярно застосовують відповідно 24,5% та 10,2% опитаних; інколи застосовують відповідно 41,8% та 49,0% опитаних викладачів; не застосовують відповідно 33,7% та 40,8% викладачів. Найменш популярними виявилися бінарні лекції, зокрема 2,0% викладачів регулярно

застосовують їх у роботі; інколи застосовують бінарні лекції 24,5% опитаних; ніколи не застосовують у роботі бінарні лекції 73,5% опитаних викладачів.

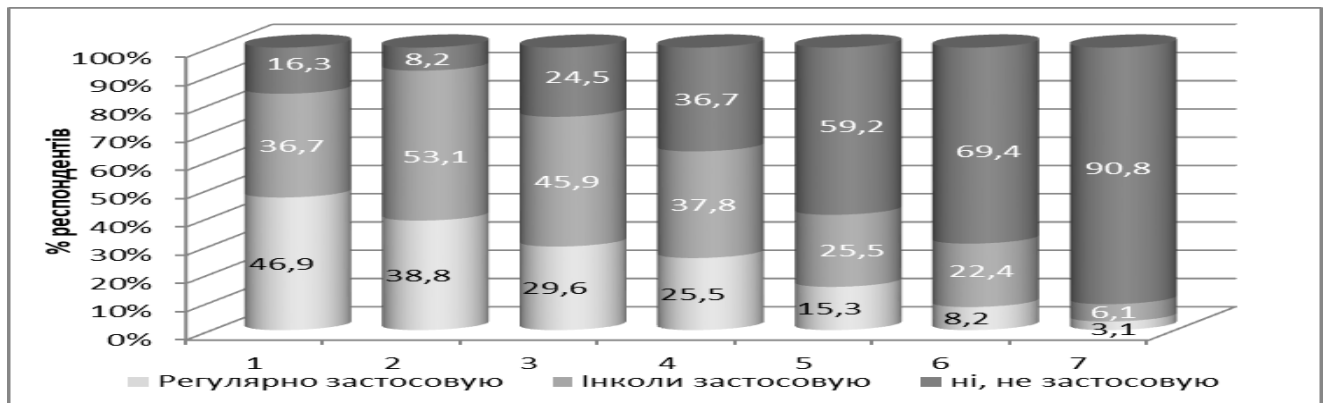

Рис. 4.8. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників (%) на запитання про застосування в процесі практичних та семінарських занять із майбутніми учителями фізичної культури таких видів інтерактивних технологій: 1 – дискусії, 2 – дебати, 3 – мозковий штурм, 4 – кейс-стаді, 5 – дидактичні ігри, 6 – воркшоп, 7 – флешмоб

Результати анкетного опитування (рисунок 4.8) дозволили встановити таке:

- дискусії регулярно застосовують 46,9% викладачів, інколи застосовують 36,7% викладачів, не застосовують 16,3% викладачів;
- дебати регулярно застосовують 38,8% викладачів, інколи застосовують 53,1% викладачів, не застосовують 8,2% викладачів;
- мозковий штурм регулярно застосовують 29,6% викладачів, інколи застосовують 45,9% викладачів, не застосовують 24,5% викладачів;
- кейс-стаді регулярно застосовують 25,5% викладачів, інколи застосовують 37,8% викладачів, не застосовують 36,7% викладачів;
- дидактичні ігри регулярно застосовують 15,3% викладачів, інколи застосовують 25,5% викладачів, не застосовують 59,2% викладачів;
- воркшоп регулярно застосовують 8,2% викладачів, інколи застосовують 22,4% викладачів, не застосовують 69,4% викладачів;
- флешмоб регулярно застосовують 3,1% викладачів, інколи застосовують 6,1% викладачів, не застосовують 90,8% викладачів.

Отже, на основі аналізу науково-методичної та педагогічної літератури й вивчення сучасного стану впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури ми виокремили інтерактивні технології, які, на нашу думку, будуть найбільш прийнятні й ефективні для розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури в системі їх підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: інтерактивні лекції (лекція-провокація, лекція- конференція, лекція-візуалізація, бінарна лекція), дискусія (круглий стіл, дебати), метод «мозкового штурму», дидактичні ігри, кейс-стаді, воркшоп, флешмоб.

Розглянемо докладно, з використанням прикладів, організаційно-методичні особливості реалізації інтерактивних освітніх технологій в процесі проведення навчальних занять із дисциплін «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс з фізичної культури та методики викладання», «Менеджмент здоров'я».

На сьогодні *лекції* – невід'ємна частина навчального процесу будь-якого закладу вищої освіти. Важливою особливістю цієї форми організації навчання є логічний і систематизований виклад педагогом великого обсягу навчальної інформації. Лекція – це основне джерело понятійного апарату для майбутнього вчителя фізичної культури, що створює цілісне уявлення про предмет та його взаємозв'язок з іншими дисциплінами. Інші форми навчальних занять безпосередньо спираються на фундаментальні положення й висновки, що висвітлені в процесі лекційних занять [533].

Серед інших організаційних форм навчання лекцію, як правило, вважають неактивною формою. З-поміж недоліків таких форм навчальних занять учені [124, с.192-193; 249] називають обмежені можливості для осмислення й засвоєння інформації, пасивне сприйняття, що гальмує самостійне мислення та розвиток творчого потенціалу. Зазначені недоліки значною мірою можна усунути шляхом зміни форми подавання матеріалу (демонстраційний досвід, технічні засоби навчання), авторитетом особистості лектора (професіоналізм), запровадженням режиму взаємодії між учасниками освітнього процесу та зворотного зв'язку

студент – викладач, або, іншими словами, впровадженням інтерактивних методів навчання.

Сучасна лекція повинна спонукати студентів до активного засвоєння навчального матеріалу. Характерними ознаками інтерактивної лекції є діалогічний монолог, у якому беруть участь одразу декілька учасників спілкування, двобічний потік інформації (від лектора і від студентів), наявність проблемних питань, що спонукають до розвитку евристичного типу мислення, концентрація уваги на питаннях, що викликають труднощі для розуміння або зацікавили студентів, імпровізовані коментарі студентів за темою лекції [533, 550].

Погоджуючись із думкою Н. А. Фіголь [677, с. 224] вважаємо за необхідне зауважити, що інтерактивна лекція є досить умовним поняттям, оскільки лекційне заняття не може бути побудоване таким чином, щоб повністю відповідати основному принципу інтерактивного підходу – постійна, активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу. Тому під інтерактивною лекцією необхідно розуміти лекцію з використанням сукупності інтегративних методів та прийомів.

На сьогодні обґрунтовані різні підходи до активізації діяльності студентів на лекційних заняттях: лекція-провокація, лекція-конференція, лекція-візуалізація, лекція-діалог, лекція-консультація, проблемна лекція, бінарна лекція [249, 283, 455, 585, 663, 737].

Лекція-провокація передбачає зумисне використання викладачем кількох змістових або методичних помилок, що стимулює слухачів до постійного контролю запропонованої інформації. Такий вид лекції ми використовували на заняттях із дисциплін «Теорія та методика фізичного виховання», наприклад, коли важливо було створити в майбутніх учителів фізичної культури чітке уявлення про організацію системи фізичного виховання в Україні. Пошук помилок, що були закладені в зміст лекції, стимулював пам'ять та увагу в процесі самостійної роботи з підручником та конспектом лекції під час підготовки до практичних занять.

Останнім часом *лекція-конференція* отримує все більше прихильників серед викладачів закладів вищої освіти. Особливістю цього типу лекції є особистісне інформування студента, необхідність формулювати питання, очікування відповіді, що значно активізує розумову діяльність і стимулює концентрацію уваги та творче мислення. Її провадять за схемою, наближеною до наукових конференцій. Відповідно до теми заняття викладач складає перелік питань для доповідей, що висвітлюють проблему в цілому, завчасно готує студентів до доповіді та ознайомлює їх з регламентом роботи. Зазвичай доповідь триває в межах 5-10 хвилин. Після завершення доповіді студент із допомогою викладача відповідає на запитання аудиторії, відбувається обговорення та узагальнення матеріалу. Такий вид лекції ми застосовували на заняттях із «Теорії та методики фізичного виховання», зокрема, під час вивчення теми «Методи фізичного виховання», адже, починаючи з першого курсу, студенти на практичних заняттях вже мали можливість ознайомитись із системою методів фізичного виховання. Студентам було запропоновано такий план лекції-конференції:

1. Визначення понять «метод», «методичний прийом», «методика»; методи, що використовуються у фізичному вихованні.
2. Характеристика методів організації навчально-виховної роботи з фізичного виховання.
3. Характеристика методів виховання.
4. Характеристика методів навчання: метод слова, метод наочного сприйняття, метод моделювання, метод термінової інформації.
5. Визначення поняття «методи вправління».
6. Характеристика методів вправління, що застосовують у навчанні рухам.
7. Характеристика методів вправління, що застосовують у процесі розвитку фізичних якостей.

Під час вивчення дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання» ми практикували дещо інший формат лекції-конференції. Після оголошення теми, наприклад, «Фізичне виховання дітей шкільного віку» ми пропонували студентам упродовж 3-5 хвилин сформулювати питання за темою та

в письмовій формі передати лектору. Після того, як запитання були логічно згруповані, починалася лекція. Виклад матеріалу полягав не у відповіді на питання, а в побудові зв'язного тексту, що розкриває зміст лекції, у процесі якого викладач акцентував увагу на найбільш змістовних запитаннях студентів.

У кінці лекційного заняття студенти повинні були висловитись щодо того, чи отримали вони відповідь на поставлені запитання. Викладач, своєю чергою, оцінював запитання студентів. Якість сформульованих запитань засвідчила рівень знань молоді, міру зацікавленості проблемою та налаштованість на сумісну роботу з викладачем. Відповідно до цього ми шукали шляхи вдосконалення викладання зазначеного курсу.

Лекція-візуалізація – форма викладання навчального матеріалу із застосуванням аудіо-, відеотехніки чи інших технічних засобів навчання з розгорнутим чи коротким коментарем візуальних матеріалів (картин, малюнків, фотографій, слайдів) [174, с. 95]. Лекція-візуалізація дозволяє формувати професійну мотивацію до здоров'язбережувальної діяльності, сприяє розвитку умінь і навичок візуального сприйняття, обробки, аналізу й синтезу отриманої інформації, забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача й студентів, розвитку творчої активності й пізнавальної самостійності, спеціальних і предметних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. Основними ознаками лекції-візуалізації є слайди, текстовий та словесний супровід слайдів, синхронний коментар для формування абстрактного мислення, активізації процесів пам'яті, уваги, уяви, підвищення мотивації та формування професійної компетентності.

У процесі структурування візуального супроводу до лекції-візуалізації ми дотримувались принципів лаконічності, уніфікації, звичних асоціацій та наочності [174]. Лаконічність передбачає розміщення на одному слайді логічного завершеного відрізка інформації. Принцип уніфікації – раціональний добір кольору (сірий, білий, чорний, жовтий, оранжевий) та шрифту до навчальних слайдів. Принцип звичних асоціацій полягає в графічному зображенні ключових

теоретичних моментів кожного слайду та їх упорядкування для більш точного сприйняття матеріалу [174].

Під час підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на лекції-візуалізації ми демонстрували нормативні документи, що визначають місце фізичного виховання в системі загальної освіти, структурно-логічні схеми, що створюють уявлення про систему фізичного виховання в Україні, її мету, завдання, принципи, схеми управління фізичним вихованням у загальноосвітній школі. На прикладах ознайомили з новітніми здоров'язбережувальними технологіями, що застосовують у загальноосвітньому навчальному закладі; демонстрували відеозаписи з фрагментами уроків фізичної культури та іншими різновидами фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи – гімнастикою до занять, фізкультурними хвилинами під час уроків, годинами фізичної культури під час продовженого дня, іграми на перервах, іграми й розвагами під час прогулянок; слайди, на яких були зображені різні способи організації навчально-виховної роботи на уроках фізичної культури тощо.

На рисунку 4.9 представлено приклади слайдів до лекції-візуалізації з дисциплін «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний фізичної культури та методика викладання», «Менеджмент здоров'я».

Рис. 4.9. Фрагмент лекції-візуалізації з дисциплін «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» «Менеджмент здоров'я»

Бінарна лекція – це різновид лекції, де одночасно працюють два викладачі, які можуть бути представниками різних наукових шкіл, учений-теоретик та вчений-практик, викладач і студент. І. В. Бризгалова бінарну лекцію вважає специфічною технологією проблемного викладу навчального матеріалу [105, с. 62]. Два експерти моделюють реальну проблему з теоретичного та практичного погляду. Така лекція актуалізує наявні в студентів знання для розуміння діалогу та участі в ньому, створює проблемну ситуацію з системою аргументів та доказів, наявність двох джерел змушує порівнювати різні думки й робити вибір, формувати власну думку, створює уяву про культуру дискусії, способи ведення діалогу, спільного пошуку і прийняття рішень тощо [700].

Методику проведення бінарної лекції ми апробували під час викладання навчальної дисципліни «Шкільний курс із фізичної культури та методики викладання». На лекції «Особливості вирішення оздоровчих завдань на уроках фізичної культури» основним доповідачем був викладач-теоретик, завданнями якого було висвітлити значення та завдання фізичного виховання учнів основної школи, базовий термінологічний апарат, механізм впливу фізичних вправ на організм людини, схарактеризувати морфологічні, фізіологічні, моторні та психічні особливості організму дітей шкільного віку, що необхідно враховувати під час вирішення оздоровчих завдань на уроках фізичної культури.

Викладач-практик безпосередньо приділяв увагу практичним прикладам того, як забезпечити оздоровчу спрямованість уроків фізичної культури залежно від їх класифікаційних ознак (спрямованість фізичного виховання, предметний зміст вправ, дидактична мета), контингенту учнів, змісту програмного матеріалу, умов проведення тощо. На таких лекціях обов'язково застосовували елементи візуалізації (слайди, відеоролики), на яких були представлені окремі фрагменти уроку фізичної культури, структурно-логічні схеми досліджуваних явищ та процесів, визначення основних понять та інше.

Бінарна лекція дозволила створити умови для актуалізації знань студентів, необхідних для ведення діалогу, що сприяло більш глибокому та всебічному осмисленню теоретичних питань, їх зв'язку з практикою та розвитку творчого

потенціалу особистості майбутніх учителів фізичної культури. На думку більшості студентів, така форма викладу лекційного матеріалу є привабливою для сприйняття матеріалу, приносить безсумнівну користь обом сторонам учасників, розширює світогляд, дозволяє виявити проблемні моменти, максимально наближає до майбутньої професійної діяльності.

Дискусія – метод навчання, що являє собою спеціально запрограмоване, вільне обговорення теоретичних питань навчальної програми [705]. Дискусія є сучасним методом навчання, що дозволяє майбутнім учителям фізичної культури розширювати та поглиблювати знання з навчальних дисциплін, обговорювати та генерувати нові ідеї в процесі набуття знань, удосконалювати вміння публічно обґрунтовувати власну позицію, чітко, зрозуміло та лаконічно висловлювати власну думку, формулювати питання. Крім того, як зазначають Н. С. Аболіна та О. Б. Акімова, володіння методами дискусії є необхідною умовою для комунікації. Уміння будувати тези й антитези, виробляти аргументи й контраргументи, простежувати логічність обґрунтування будь-яких ідей, розвиває здатність критично мислити, стимулює творчу активність особистості як у процесі навчання, так і в інших видах діяльності [2].

Цей метод навчання використовували на групових заняттях, семінарах, семінарах-практикумах, співбесідах, під час яких обговорювали підсумки виконання завдань. Іноді практикували лекції-дискусії, коли викладач під час викладу теми лекції вступав у діалог з аудиторією щодо окремих питань, що вимагають коротких і швидких відповідей слухачів. Під час таких запитань в аудиторії створюється атмосфера колективної роботи, що стимулює слухачів до аналізу думок лектора зокрема в процесі з'ясування дискусійних питань.

Ми застосовували такі види дискусій, як круглий стіл та дебати [486]. Основною метою проведення круглого столу було систематизувати наявний матеріал із заданої проблематики з подальшим обговоренням і обміном інформацією. У процесі проведення круглого столу виокремили такі етапи: постановка проблеми; виступи доповідачів із повідомленнями; запитання, що

виникли в процесі виступу доповідачам; загальне обговорення, обмін думками; підведення підсумків.

Важливим аспектом цього виду дискусії є завчасне вивчення заданої проблематики. Модератор круглого столу на основі змісту доповідей та їх систематизації вибудував єдину концепцію проведення круглого столу. Під час проведення круглого столу використовували технічно оснащену аудиторію та мультимедійне обладнання.

Відмінною особливістю дебатів є наявність полярних поглядів на певну проблему. Під час *дебатів* студенти повинні були продемонструвати навички аргументації та публічного обґрунтування власної думки, що сприяло розвитку критичного мислення, формуванню особистісних і професійно важливих якостей, культури діалогу й дискусії, умінь самостійної навчальної роботи, вихованню толерантності, шанобливого ставлення до різних позицій.

Метод «мозкового штурму» – метод, що дозволяє вирішувати проблему на основі стимулювання творчої активності студентів. Цей метод полягає в пошуку відповідей фахівців щодо складної проблеми за допомогою інтенсивних висловлювань різних думок, ідей, припущень, пропозицій [705]. Залежно від характеру проблеми, творчої групи та інших обставин можна виокремити різні варіації методик «мозкового штурму»: зворотний «мозковий штурм», брейн-ринг, індивідуальний «мозковий штурм», «мозковий штурм» на дошці, «мозковий штурм» по-японськи [289, с. 33]. Метод «мозкового штурму» дозволяє розглядати проблеми, що виникають у різних видах діяльності людини: завдання з організації виробництва, сфери обслуговування, бізнесу, економіки, соціології, педагогіки, кримінального розшуку, військових операцій тощо.

Застосовуючи метод «мозкового штурму», ми працювали так:

– формували групи студентів та розподіляли між ними обов'язки: генерування ідей, забезпечення виконання правил мозкового штурму, керівництво напрямом пошуку ідей, виконання функцій секретаря (фіксування ідей);

– доводили до студентів основні правила: – відсутність критики, сприймання будь-яких ідей, потреба в багатьох ідеях, учасники повинні комбінувати або вдосконалити запропоновані ідеї;

– фіксували ідеї й потім давали їм оцінку.

У процесі «мозкового штурму» в роботі студентів виділяли чотири етапи.

Перший етап. Упродовж фіксованого часу група ознайомлювалася з умовами поставленого завдання.

Другий етап. Створення банку ідей. Студенти намагалися запропонувати різні варіанти вирішення завдання.

Третій етап. Аналіз ідей. Критично аналізували ідеї, удосконалювали їх, намагалися в кожній знайти раціональне зерно.

Четвертий етап. Критичний аналіз запропонованих ідей. Студенти визначали найбільш раціональні, на їхню думку, рішення. Спікер від кожної підгрупи представляв кожну ідею на загаль.

Функції викладача полягали в чіткому формулюванні завдання, що має теоретичну й практичну значущість, формуванні творчих груп із урахуванням побажань учасників, підтриманні творчої атмосфери, стимулюванні студентів до творчого пошуку, контролі за регламентом, узагальнення результатів роботи.

Можливість найбільш вдало поєднувати різні аспекти професійної діяльності під час навчальних ситуацій та стимулювати студентів до творчої роботи в рамках колективної форми навчання обумовлює підвищення популярності *дидактичних ігор* у навчальному процесі вищої школи [535]. Дидактичні ігри поділяють на ділові та рольові [660, с. 309]. Ознакою дидактичної гри є моделювання практичних ситуацій, в процесі яких діяльність кожного учасника підпорядкована загальній меті та зумовлена індивідуальною позицією.

З огляду на розмаїття професійних функцій у сфері фізичної культури й спорту, дидактичні ігри, що застосовують у навчальному процесі, С. А. Хазова пропонує класифікувати за характером професійної діяльності (табл. 4.12) [683, с. 258].

Таблиця 4.12

Класифікація дидактичних ігор, що застосовують у підготовці фахівців з фізичної культури і спорту

Вид професійної діяльності	Характеристика спрямованості дидактичних ігор	Дисципліни навчального плану
Учитель фізичної культури в загальноосвітній школі	Формування досвіду педагогічної діяльності	Педагогіка, психологія, педагогіка спорту, теорія й методика фізичного виховання, основи виховної діяльності, наукові основи шкільного курсу
Тренер з виду спорту	Формування досвіду тренерської діяльності	Педагогіка спорту, психологія спорту, методика викладання виду спорту
Менеджер фізкультурно-спортивної організації, виконання управлінських функцій різними фізкультурно-спортивними працівниками	Формування досвіду управлінської діяльності	Менеджмент у фізичній культурі і спорті, економіка фізичної культури й спорту, зміст і види фізкультурно-спортивної діяльності
Організатор спортивно-масових заходів, інструктор у спортивному клубі	Формування досвіду рекреаційної діяльності	Організація спортивно-масових заходів, менеджмент у фізичній культурі й спорті, основи виховної діяльності

Для прикладу розглянемо схему проведення одного з лабораторних занять із дисципліни «Шкільний курс із фізичної культури та методики викладання» зі студентами напряму підготовки 6.010201 «Фізичне виховання» Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького на основі використання дидактичних ігор.

Основними завданнями дидактичної гри «Проводимо заняття самі» є вдосконалення умінь та навичок майбутніх учителів фізичної культури щодо проведення уроку фізичної культури та різних форм занять фізичними вправами з учнями основної школи, педагогічної оцінки методики проведення заняття; визначення оздоровчого ефекту на основі відомостей про фізичне навантаження на занятті.

Діяльність студентів. Студенти самостійно вивчають зміст програмного матеріалу з фізичної культури для учнів основної школи, обирають модуль шкільної програми, формулюють завдання уроку, готують конспект уроку, проводять урок (або його фрагмент).

Діяльність викладача. Викладач допомагає студентові підготуватися до проведення уроку, сформулювати завдання, дібрати методи навчання, розвитку фізичних якостей, організації роботи, визначити алгоритм вирішення завдань уроку, дібрати методичні матеріали щодо модуля програми.

Завдання викладача в підготовці рольової гри «Проводимо самі урок»:

- підготовка методичного матеріалу для «вчителя» і «методистів»;
- добір підгрупи «методистів»;
- формулювання проблеми, щодо якої група повинна висловлювати думку;
- мотивація студентів.

Завчасно до початку гри розподіляють ролі: один зі студентів – «учитель», інші отримують ролі учнів основної медичної групи, учні, які тимчасово звільнені від занять, виконують функцію помічника вчителя, один зі студентів – «хронометрист», один – «пульсометрист». Після уроку всі стають «методистами».

«Учитель» вибирає тему уроку, повідомляє її студентам – «учням» (вони також повинні готуватися до уроку) та готується до його проведення за таким алгоритмом:

1. Створення ідеального (подумки, у своїй уяві) варіанту майбутнього заняття: формулювання завдань роботи; добір засобів їх вирішення (основні фізичні вправи); продумування змісту допоміжних вправ; планування змісту заняття і його розгортання в просторі й часі з підбором відповідних шикувань і перешикувань, розміщень і переміщень учнів, місцезнаходження педагога в процесі роботи, методів організації загального порядку роботи, методів і прийомів організації виконання окремих завдань.

2. Написання конспекту заняття.

3. Готовність педагога до заняття: рухова, мовна, зовнішній вигляд.

4. Створення необхідної психологічної установки на роботу.

5. Підготовка помічників.

6. Підготовка місць занять, обладнання й дрібного інвентарю.

Головне завдання «вчителя» – ефективно використати час для вирішення основних завдань уроку.

Після проведення уроку відбувається його обговорення. Перше слово надають «учителю» – він повинен зробити самоаналіз свого уроку. Уміння оцінювати та бачити помилки – найважливіший резерв професійного вдосконалення. Якщо людина не бачить недоліків, вона не буде шукати шляхів для їх усунення, а значить, не буде і вдосконалюватись.

Окрім цього, роботу вчителя оцінюють й інші люди: керівники тих структурних підрозділів, у яких він працює, колеги, коли викладач проводить, наприклад, навчально-методичне, показове заняття. Тому після самоаналізу свої судження висловлюють «методисти», які повинні знати, як спостерігати за проведенням заняттям і як потім на основі отриманої інформації виконати його аналіз. Для обговорення та аналізу уроку «методисти» користувалися схемою аналізу уроку фізичної культури, запропонованою В. П. Іващенко [310].

Викладач підбиває підсумки рольової гри, дає загальну оцінку діяльності «учнів-методистів». Діяльність «учителя» оцінює викладач разом зі студентами, вони ж підбивають підсумки рольової гри.

У роботах Є. С. Полат [546], О. І. Пометун [549], О. П. Шевченко [715] та інших висвітлено теоретичні положення та особливості застосування методу *кейс-стаді* або «методу аналізу конкретних ситуацій» у системі педагогічної освіти. На основі опрацювання наукових джерел та результатів емпіричного аналізу вважаємо, що в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури використання кейс-методу має значні можливості для розвитку комплексу професійно значущих умінь та навичок.

Case-study (кейс-метод), або метод аналізу конкретних ситуацій (від англійського case – ситуація) заснований на аналізі конкретних ситуацій та спрямований на оволодіння навичками знаходити варіанти оптимальних і нестандартних рішень реальних складних життєвих і виробничих проблем [461]. Сутність цієї освітньої технології полягає в уявленні та осмисленні реальної ситуації, яка одночасно відображує практичну проблему та актуалізує комплекс спеціальних знань, необхідних для її вирішення. З методичного боку кейс – це

спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис реальної професійно-педагогічної ситуації.

У науковій літературі кейси класифікують за різними ознаками: ступінем складності, дидактичною метою, структурою, варіативністю ситуацій, кількістю завдань тощо [29, 713].

За ступенем складності виокремлюють ілюстративні навчальні ситуації (мета таких кейсів – навчити студентів вибудовувати алгоритм прийняття рішень на практичному прикладі певної проблемної ситуації); навчальні ситуації з чітко визначеною проблемою (метою таких кейсів є діагностика ситуації й самостійне прийняття рішень); навчальні ситуації без визначеної проблеми (мета – навчити виявляти проблему, розробляти шляхи її вирішення на основі представлених статистичних даних, громадської думки, позиції керівних структур, наявних ресурсів тощо); прикладні вправи, у яких описана конкретна ситуація (мета – пошук шляхів вирішення проблеми) [29, с. 15–25].

Також виокремлюють кейси для аналізу та оцінки; кейси, що навчають приймати рішення та вирішувати проблеми; кейси, що ілюструють проблему, рішення або концепцію в цілому; структуровані кейси з мінімальною інформацією; кейси, що використовують для ознайомлення з основними поняттями; великі неструктуровані кейси з великою кількістю різної інформації, зокрема й зайвої; кейси, що вимагають розробки нових рішень [713, с. 15–20].

І. П. Шама, характеризує фактори ефективного застосування кейс-технології в процесі фахової підготовки майбутніх учителів, зазначає, що «реальна проблема або педагогічна ситуація ніколи не має єдиного правильного або неправильного рішення, тому пошук найбільш оптимального можливий лише за умови висунення кількох гіпотез, ґрунтовного їх обговорення й прийняття колективного рішення. Це можливе лише за умови участі не одного, а групи студентів у процесі обговорення, мозкового штурму, генерування ідей» [704, с. 175]. У зв'язку з цим учений вважає, що одним із чинників ефективності кейс-технології в професійній підготовці майбутніх учителів є робота в групі. Підтримуючи цю думку вченого, вважаємо, що в процесі колективної роботи,

висловлення різних думок, аргументів та поглядів можна виявити переваги та недоліки того чи того рішення й прийняти найбільш раціональний варіант. Крім того, поєднання індивідуальної й групової форм навчання, необхідність попередньої самостійної підготовки до занять, можливість самостійно приймати рішення, мотивація до занять та педагогічна майстерність викладача є факторами, що зумовлюють дієвість та ефективність кейс-технології.

У процесі розроблення кейсів ми дотримувалися такої послідовності дій: вибір теми, формулювання дидактичних цілей кейсу, збір інформації для кейсу, написання тексту кейсу, складання завдань до кейсу, упровадження кейсу в освітній процес [549] (таблиця 4.13).

Таблиця 4.13

Технологія застосування кейс-методу на практичних заняттях

Структура заняття	Діяльність викладача	Діяльність студентів
Підготовча частина	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначає мету заняття. 2. Ознайомлює з методикою роботи, ставить завдання, характеризує етапи роботи. 3. Роздає кейси, коментує інструкцію роботи з ними, конкретизує завдання. 4. Повідомляє про способи й критерії оцінки роботи на занятті. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Отримують кейси з інструкцією роботи з ними. 2. Ознайомлюються з кейсами та задають запитання.
Індивідуальна робота з кейсом	Відповідає на питання, роз'яснює події й факти, що представлені в кейсі.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ознайомлюються із ситуацією. 2. Задають запитання для уточнення проблеми. 3. Проводять індивідуальний аналіз проблеми, вирішують поставлені завдання.
Робота з кейсом у групі по 3-6 осіб	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повідомляє завдання для групи та визначає час на вирішення проблеми. 2. Пояснює, як оформити результат роботи над кейсом. 3. Спостерігає, контролює обговорення, спрямовує роботу в межах теми, завдань та часу роботи. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Об'єднуються в групи. 2. Обговорюють, аналізують, роблять припущення відповідно до завдань кейсу. 3. Визначають основну проблему ситуації, поданої для аналізу, пропонують можливі шляхи вирішення проблеми. 4. Готують узагальнене рішення поставленої проблеми для її презентації перед групою.
Дискусія в загальній групі (на основі повідомлень підгруп)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Координує та веде дискусію. 2. Активізує обговорення, провокує скеровує процес обговорення. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Представляють узагальнене рішення проблеми, поданої в кейсі. 2. Опонують доповідачу.

Підсумки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коментує дискусію та варіанти вирішення проблем, представлені кожною підгрупою. 2. Оцінює роботу підгруп та окремих студентів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Формулюють висновки. 2. Узагальнюють результати роботи.
----------	--	---

На практичних заняттях зі «Шкільного курсу фізичної культури та методики викладання» студентам пропонували структуровані кейси, що містили опис проблеми, основне завдання, педагогічну ситуацію, проміжні завдання, матеріали для вирішення проблеми (Додаток С).

На початку заняття студентів ознайомлювали з темою та визначали мету заняття, представляли методи роботи й характеризували основні її етапи. Студентам роздавали кейси з інструкцією для роботи. Після отримання кейсів вони повинні були ознайомитись із поставленою проблемою, основними завданнями, інформаційними матеріалами, уточнювали події представлені в кейсі. Відповідно до теми заняття упродовж 10-15 хвилин у формі міні лекції викладач відповідно до заранні підготовлено переліку питань висвітлив проблему в цілому. Після доповіді викладача студенти індивідуально працювали з матеріалами кейсу: діагностували проблемну ситуацію, виявляли можливі способи її вирішення, обґрунтовували й приймали оптимальні варіанти, виконували завдання.

Після індивідуальної роботи над кейсом студенти об'єднувалися в підгрупи. На цьому етапі використовували елементи методів «мозковий штурм» та «дискусія». Студенти висловлювали різні думки та ідеї вирішення проблемної ситуації, після чого в процесі діалогу обговорювали представлені варіанти вирішення завдань і приймали загальне рішення.

У процесі групового обговорення конкретних педагогічних ситуацій студенти актуалізували власні знання щодо загальних та специфічних закономірностей здоров'язбереження, вікові, статеві та індивідуальні особливості розвитку організму учнів основної школи, засоби фізичного виховання, методи розвитку фізичних якостей, організації навчально-виховної роботи та контролю досягнень учнів під час різних форм занять фізичними вправами.

Виконання підгрупою основного завдання кейсу завершувалось представленням варіанту вирішення проблемної ситуації на загал. Модератор від групи представляв проблему та наводив приклад її вирішення, учасники інших підгруп виконували функцію опонентів, задавали запитання, оцінювали виступ модератора. Викладач координував дискусію, активізував студентів та спрямовував обговорення.

Після всіх виступів на основі інформаційних матеріалів до кейсів проводили обговорення та висловлювали оцінку представлених варіантів вирішення проблемних ситуацій. Критеріями оцінки роботи студентів на занятті були міра активної участі в дискусії, нестандартність та реалістичність рішень, аргументоване обґрунтування рішень на основі теоретичних закономірностей та міждисциплінарних зв'язків.

Застосування кейс-технології на практичних заняттях ми розглядали як один із педагогічних прийомів, що в сукупності з іншими педагогічними умовами дозволить формувати творчий потенціал майбутніх учителів фізичної культури на основі оволодіння теоретичними та практичними знаннями, рефлексії власної діяльності та оцінки діяльності інших суб'єктів освітнього процесу.

Проаналізувавши наукові праці вітчизняних учених, ми з'ясували, що впровадження в навчально-виховний процес закладів вищої освіти технології Workshop з позицій сьогодення є актуальним, однак використання зазначеної методики в сучасній системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є недостатньо вивченим.

Воркшоп – це динамічна форма навчання [666], активний метод групової роботи [146], інструмент практико-орієнтованого навчання [425], що побудований на багатоплановій дидактичній та психологічній діяльності та спрямований на індивідуальний розвиток особистості в процесі вирішення певної професійної проблеми. Взаємодія всіх учасників заняття в атмосфері творчої майстерні за умов, коли теорія поєднана з практикою, а навчання відбувається в процесі професійної діяльності, – це відмінна ознака воркшопу порівняно з іншими форм

навчання. На такому занятті студент перетворюється з пасивного слухача на активного «творця» навчального процесу.

Розкрити сутність поняття технології Workshop дозволяють такі формулювання, як тренінг, результати якого залежать передовсім від вкладу учасників; можливість з'ясувати свої здібності та вчитися на досвіді інших; інтенсивний навчальний захід, на якому учасники вчаться передовсім завдяки своїй активній роботі; навчальна група, яка допомагає всім учасникам стати більш компетентними; навчальний процес, у якому кожен бере активну участь; навчальний процес, під час якого учасники отримують знання один від одного [679].

Ми застосовували таку форму організації пізнавальної діяльності студентів із метою самовизначення майбутніх учителів фізичної культури, розвитку їхньої особистісної позиції, здатності до самоактуалізації, самовдосконалення та самореалізації. Воркшоп передбачає використання сукупності різноманітних методів та прийомів (аналіз і розбір ситуацій, створення проектів та презентацій, «мозковий штурм», параметричний практикум, виконання індивідуальних і групових завдань, інтерактивні форми лекцій) для активізації навчальної діяльності учасників, що, на нашу думку, забезпечує умови для виявлення загальних і професійних компетенцій та відкриває нові можливості для формування умінь і навичок планування, організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності учнів основної школи [425].

Залежно від специфіки організації навчального процесу А. М. Толкачов виокремлює такі типи воркшопів: «дискусійний клуб» – обмін думками, досвідом, досягненнями; «мозковий штурм» – групове вирішення поставленого завдання; «ігровий майданчик» – боротьба за перемогу під час оперативного вирішення складних завдань; «workshop-круїз» – комбіновані екскурсії та вечірки з діловою частиною заходу; «майстерня; «студія» [655].

Технологію «воркшоп» ми апробували під час практичних занять із професійно орієнтованої навчальної дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання» модуля «Здоров'язбережувальна діяльність

вчителя фізичної культури в умовах сучасної школи». Цей модуль програми спрямований на формування в майбутніх учителів фізичної культури знань, умінь та навичок упроваджувати агітаційну, просвітницьку та організаційно-методичну роботу, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я учнів основної школи. Тривалість роботи у форматі «воркшоп» розрахована на 9 семінарських занять, у процесі яких студенти повинні були засвоїти матеріал п'яти змістових модулів.

Перший етап кожного воркшопу передбачав створення комфортних умов для самостійної роботи кожного студента та інтенсивної групової взаємодії. Студентам пояснювали правила роботи, основним із яких було таке, що учасники воркшопу самостійно визначають свою мету навчання та розділяють із викладачем відповідальність за власний навчальний процес. Обов'язковим елементом першого етапу навчання було визначення загальної мети заняття, плану навчання, обґрунтування значення змісту програмного матеріалу для майбутньої професійної діяльності. Наприкінці першого етапу з'ясували очікування студентів від курсу або конкретної теми, запропонованих для вивчення.

Важливим завданням викладача при підготовці до роботи у форматі «воркшоп» було забезпечити поєднання освітніх потреб кожного студента з традиційною необхідністю озброїти їх знаннями, запланованими програмою, і завчасно розподілити на окремі змістові модулі. Основна складність полягала в плануванні часу на «передавання» інформації відповідно до програми та проектування кожного заняття з урахуванням інтересу студентів. У зв'язку з цим на другому етапі роботи за темою «Здоров'я дітей шкільного віку, проблеми, шляхи вирішення» була змодельована проблемна ситуація та запропоновано студентам відповісти на запитання: чому на сучасному етапі розвитку освітньої системи в Україні актуалізована проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в учнів загальноосвітньої школи? Викладач визначив три напрями обговорення зазначеної проблеми: 1) проблема збереження здоров'я дітей шкільного віку, 2) професійна діяльність учителя фізичної культури, 3) сутність та компоненти здоров'язбережувальної

діяльності. Процес пошуку відповідей на поставлену проблему відбувався на основі «мозкового штурму», зокрема студенти інтенсивно висловлювали різні погляди та припущення. Під час генерації різних думок було виявлено додаткові аспекти проблеми. Головний аспект другого етапу роботи полягав у тому, щоб кожний учасник сформулював індивідуально значиму мету навчання. Озвучені ідеї та припущення не обговорювали і не критикували.

На третьому етапі роботи за напрямками, задекларованими на її початку, структурували думки студентів. Результатом роботи було оформлення таблиці, що складалася з трьох розділів, кожний із яких розділений на дві колонки: у лівій виокремили проблеми, що найбільшою мірою відповідали одному з напрямків обговорення, у правій – записувати можливі шляхи їх вирішення.

Кожний із учасників повинен був мати таку таблицю й упродовж роботи над темою, у зручний для себе час, заповнити її власними пропозиціями.

Четвертий етап – «занурення» в проблему. Кожний студент обирав найбільш актуальний для себе напрям та, визначивши власну мету, спробував її досягти в процесі взаємодії з іншими. Підсумковий «продукт», що свідчив про досягнення мети – презентація результатів власної діяльності з відповіддю на проблемне питання теми. «Занурення» в проблему передбачало аналіз фактів, пошук ідей, рішень, підготовку презентації. Взаємодія між учасниками воркшопу відбувалася в різних формах: індивідуальна робота, робота в парах, міні-групах, у групі в цілому. Для цього завчасно було підготовлено словники, нормативні документи та методичні матеріали, статистичні дані, статті, покликання на електронні джерела інформації тощо. Студенти за власним вибором та відповідно до своїх завдань ознайомились із нормативними документами, порівнювали визначення основних понять, вивчали фактори, що негативно впливають на здоров'я дітей, сутність здоров'язбережувальних технологій, різновиди професійної діяльності вчителя фізичної культури, порівнювали предмети вивчення, виявляли загальне та часткове, висловлювали ідеї та шукали рішення, відповіді на проблемне питання, розробляли публічні презентації власних рішень.

П'ятий етап – оцінювання досвіду учасників. На початку в групі заслуховували й обговорювали відповіді на проблемні питання теми. Потім кожен аналізував власний досвід у формі письмового резюме пояснював, чому навчився в процесі воркшопу.

Отже, використання технології «воркшоп» дало можливість створити відкрите освітнє середовище, для якого характерний багатовекторний зміст та різноманітна навчальна діяльність студентів. За таких умов кожен студент мав можливість робити усвідомлений вибір, виявляти ініціативу щодо власного освітнього напрямку, що забезпечувало реалізацію його індивідуальних освітніх потреб та особистий освітній розвиток.

Із метою формування позитивного ставлення до здорового способу життя, пошуку та популяризації нових форм навчально-виховної роботи, удосконалення професійної майстерності та розвитку творчої активності ми залучали майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення флешмобів.

Flash mob, або, у перекладі з англійської, «миттєвий натовп», порівняно нова технологія, що стрімко стає популярною. Флешмоб – це заздалегідь спланована масова акція, у якій група людей (мобери) з'являється в громадському місці, протягом декількох хвилин виконує заздалегідь сплановані дії відповідно до сценарію [798]. І. В. Руденко визначає флешмоб як виставу, розраховану на випадкових глядачів, у яких виникають різні почуття: повне нерозуміння, інтерес, здивування [583, с. 50]. О. А. Платонова вважає, що флешмоб – це явище, яке відбиває сучасну реальність завдяки миттєвості, стихійності, оригінальності ідей, різноманітності виявів – одне з найяскравіших соціокультурних явищ сучасності й водночас – одне з найменш вивчених [545, с. 42].

Вирізняють такі види флешмобів: класичний, танцювальний, вокальний, театральний, соціальний, комерційний, рекламний, презентаційний, вітальний, благодійний, політичний, демонстраційний, фото-флешмоб, I-mob [513, с. 6].

Зазвичай усі акції флешмобу відбуваються в громадських місцях і тривають недовго (до 15 хвилин). Флешмоби здебільшого поширені в студентському середовищі, привертають учасників своєю новизною довільним сценарієм.

Організація та проведення флешмобів може відбуватися з метою розваги, актуалізації злободенної проблеми, пропаганди моральних норм, впливу на оточення, самоствердження, розповсюдження інформації, формування відчуття причетності до спільної справи тощо.

Ми розглядали флешмоб, водночас і як оригінальну форму організації навчально-виховного процесу, рекреації, і як метод пропаганди здорового способу життя, що дозволяє озброювати майбутніх учителів фізичної культури знаннями, уміннями та навичками щодо формування в учнів внутрішньої готовності до зміцнення власного здоров'я, дотримання елементарних гігієнічних правил, систематичних занять фізичною культурою та спортом.

До позитивних психолого-педагогічних аспектів флешмобу можна віднести зацікавленість учасників, виховний, розвивальний та профілактичний вплив, можливість швидко та ненав'язливо донести до великої кількості людей необхідну ідею, привернути увагу.

Організація флешмобів передбачала: обговорити й визначити зі студентами, на вирішення якої проблеми спрямовано проведення заходу, цільову аудиторію, мету, завдання, місце та час проведення; формування робочої групи з підготовки флешмобу; розподіл обов'язків (розробка та затвердження сценарію, виконавці, ведучі, підготовка матеріалів та атрибутів тощо); репетиції; узгодження умов проведення флешмобу з керівництвом інституту; розповсюдження інформації про захід; підготовка матеріально-технічного забезпечення (аудіо-, відео-, фотообладнання, мультимедіа-апаратура, костюми тощо). Наприклад, із метою виховання свідомого ставлення до власного здоров'я, прагнення до регулярних занять фізичною культурою та спортом, формування навичок спілкування в процесі підготовки різних заходів, розвитку творчої активності, емоційного впливу на суспільство задля пропаганди здорового способу життя ми проводили такі флешмоби, як «Бути здоровим – модно!», «Життя чудове!», «Здорові діти – успішна країна!».

Отже, ми розглянули таку педагогічну умову, як розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури шляхом запровадження

інтерактивних освітніх технологій. Використання розглянутих інтерактивних методів навчання в процесі вивчення професійно орієнтованих навчальних дисциплін сприяє формуванню та реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури, що може значно підвищити якість їхньої підготовки до майбутньої професійної діяльності зі збереження здоров'я учнів основної школи.

4.4.3. Застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти.

Значний потік інформації, скорочення кількості аудиторних годин та дефіцит навчального часу, зростання ролі самостійної роботи студентів, необхідність активної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій вимагає зміни ролі викладача, розробки відповідних форм і систем навчання [643], що актуалізує значення електронних освітніх ресурсів та віртуального освітнього простору в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. На сьогодні інформаційно-комунікаційні технології є важливим компонентом освіти; вони значно розширюють можливості отримання та обробки різної інформації, необхідної для підвищення якості навчання, ефективності засвоєння програмного матеріалу, розвитку пізнавальних здібностей, здатності до мобільного навчання й формування професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Результати анкетування вказують на те, що нині більшість науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України переконана в необхідності впроваджувати електронні освітні ресурси в систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Середні дані з усіх закладів вищої освіти України засвідчують, що 67,7% опитаних погоджуються з необхідністю впроваджувати електронні освітні ресурси в систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 17,1% опитаних частково

погоджуються; не погоджуються 3,9% респондентів; 11,3% опитаних не змогли визначитись із відповіддю на запитання.

Отже, використання електронних освітніх ресурсів у закладах освіти на сьогодні є закономірним та відповідає основним тенденціям розвитку суспільства.

На думку В. Є. Козлова та О. М. Сальнікова, електронний освітній ресурс є засобом передавання, оброблення та зберігання інформації, що сприяє набуттю систематизованих знань. На думку вчених, електронний освітній ресурс на сьогодні є важливим елементом освітнього процесу [339, с. 73]. Електронні освітні ресурси – це загальне поняття, що поєднує засоби навчання, розроблені й реалізовані на базі комп'ютерних технологій, відповідають типовій навчальній програмі відповідної спеціальності та забезпечують можливість студентові самостійно або за допомогою викладача освоїти навчальний курс або його розділ. Іншими словами, електронні освітні ресурси – це навчально-методичні матеріали для передавання знань, що можна відтворити на електронних пристроях.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі дозволяє маніпулювати наявною інформацією для створення нового «продукту», що значно відрізняється від звичайного дублювання отриманої інформації та сприяє творчому навчанню [763]. У зв'язку з цим важливою є думка О. Е. Коневщинської про необхідність «забезпечення змістовно-інформаційного наповнення освітнього простору необхідними електронними ресурсами, такими як електронні книги, бібліотеки, освітні портали, дистанційні освітні сервіси тощо» [349, с. 165]. Зміст електронного освітнього ресурсу потрібно визначати на основі мети, завдань і відповідних вимог того чи того ступеня та виду навчання.

На жаль, результати анкетування науково-педагогічних працівників, засвідчують, що на сьогодні ще значна частка викладачів не спрямовує зусилля на розробку та впровадження електронних освітніх ресурсів у освітній процес. Відповіді науково-педагогічних працівників щодо спрямування власних зусиль на розробку та впровадження електронних освітніх ресурсів у процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вказують на те, що 30,6% та 24,5% опитаних відповідно

спрямовують та частково спрямовують зусилля на розробку та впровадження електронних освітніх ресурсів у процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури; 44,9% опитаних не спрямовують зусилля на розробку та впровадження електронних освітніх ресурсів у процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури (рисунок 4.10).

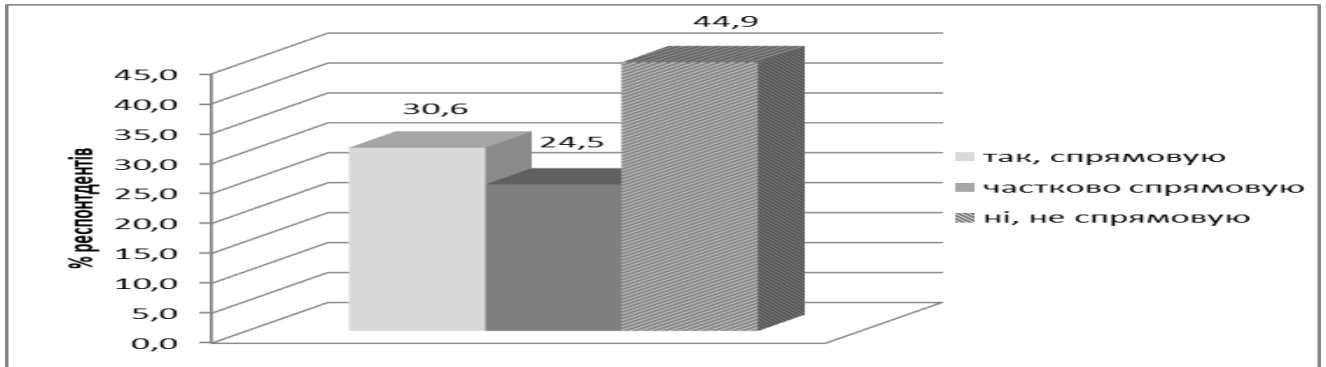

Рис. 4.10. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників на запитання про спрямування їхніх зусиль на впровадження електронних освітніх ресурсів у процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (%)

Вважаємо, що в умовах сьогодення якісна вища освіта вже неможлива без широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій та відповідно й електронних освітніх ресурсів, тому, на нашу думку, для якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі особливого значення набуває така педагогічна умова, як застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти.

Можемо виокремити основні типи електронних освітніх ресурсів:

– текстографічні, у яких матеріал представляють на екрані комп'ютера, послідовність матеріалу задає автор за тим самим принципом, як і в звичній книзі, такий тип електронних освітніх ресурсів не має істотних відмінностей від поліграфічного варіанта, його можна друкувати й переводити в паперову форму навчального матеріалу [264, с. 21];

– гіпертекстові – побудовані за технологією гіпертексту. Переглядати фрагменти тексту можна в довільному порядку, визначеному гіпертекстовим зв'язком. Терміни або інші важливі поняття й факти в електронних освітніх ресурсах цього типу можуть бути посиланнями, що дають можливість отримати інформацію для уточнення за умов вибору ключового слова (або словосполучення) [504];

– мультимедійні ресурси – побудовані на відеоматеріалах, що містять звук, анімацію, тексти, ілюстрації, відео та інші можливості цифрових технологій [26];

– віртуальні освітні ресурси – побудовані на основі хмарних технологій, вирізняються масштабністю, швидкістю протікання процесів і можливістю виконання дій, неможливих у реальному світі [407].

У процесі розроблення та застосування електронних освітніх ресурсів для підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми спиралися на визначення поняття електронних освітніх ресурсів, їхні основні види, вимоги до них, порядок розроблення та впровадження, що подані в наказі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 № 1060 [562].

На нашу думку, ефективна організація освітнього процесу не можлива без оптимального поєднання класичних та інформаційно-технологічних прийомів і методів навчання, відібраних із урахуванням розвитку просторових уявлень, здібностей до аналітико-синтетичної діяльності та інших індивідуально-психологічних особливостей контингенту студентів, а також специфіки майбутньої професійної діяльності.

Досвід використання електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності засвідчив такі переваги: комбінований та одночасний вплив на різні органи сприйняття інформації; різноманітність способів передавання інформації; можливість засвоювати представлений матеріал самостійно та в зручний час; активізація пізнавальної діяльності та формування інноваційного мислення; можливість моделювати різні педагогічні процеси та ситуації; інтерактивність; можливість

розповсюджувати інформацію Інтернет-мережею; широкі можливості та зручність пошуку інформації; можливість доповнювати навчальні курси новими даними; простота, зручність та надійність зберігання інформації.

У системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми застосовували електронний підручник «Теорія і методика фізичного виховання», мультимедійні лекції, електронні бібліотеки, електронне тестування, електронні навчально-методичні комплекси з таких професійно орієнтованих навчальних дисциплін, як «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання» та «Теорія і методика фізичного виховання», офіційний інтернет-сайт Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я, інформаційні ресурси Інтернет-сайтів, зокрема «Освітнього порталу», Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та інших, а також хмарну систему G Suite for Education, що дозволила використовувати переваги сучасної освітньої технології «змішане навчання». Перераховані вище електронні освітні ресурси мають усі можливості традиційних освітніх ресурсів, проте такі технологічні особливості, як елементи гіпермедіа, віртуальна реальність, високий рівень наочності, ілюстративність та інтерактивність, різні форми структурування інформації і знань забезпечують високий методичний рівень й ефективність навчального процесу.

Інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес дозволяє впроваджувати принципово нові ідеї у сфері освіти, пов'язані зокрема й із реалізацією різних форм електронного навчання (дистанційна, змішана) [624, с. 53]. Актуальність цієї проблеми можемо обґрунтувати науковими даними, зокрема й аналізом результатів анкетування, про зниження ефективності традиційної вищої освіти, яка побудована переважно на авторитарності педагогічних вимог і не враховує потреб замовників освітніх послуг. Це вимагає зміни цільових установок вищої освіти, а збільшення обсягу навчальної інформації актуалізує проблему формування умінь учитися самостійно та розвитку індивідуальних особливостей студентів.

У зв'язку з вище зазначеним для нашого дослідження важливо з'ясувати сучасний стан упровадження Інтернет-технологій та змішаного навчання в процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури (рис. 4.11).

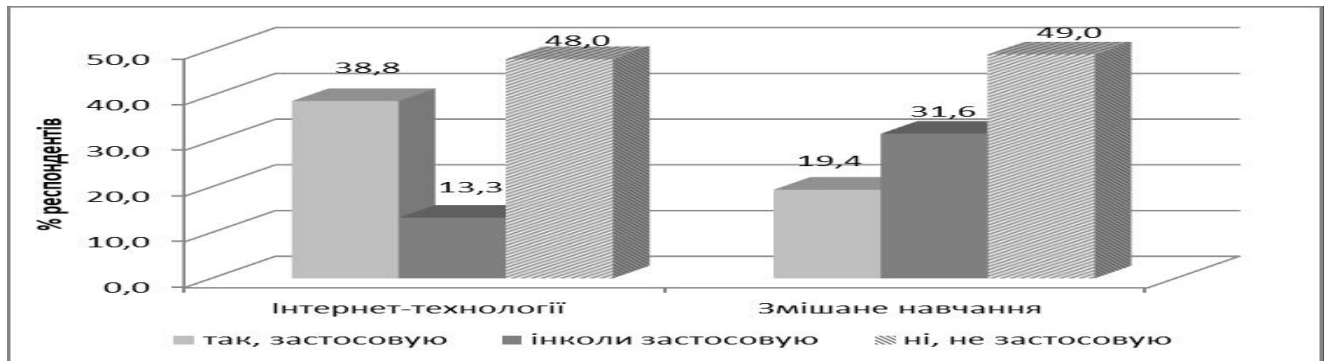

Рис. 4.11. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників на запитання про використання в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури Інтернет-технологій та змішаного навчання (%)

На нашу думку, результати анкетного опитування засвідчують незадовільний стан упровадження викладачами закладів вищої освіти України Інтернет-технологій та змішаного навчання в процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Установлено, що регулярно застосовують Інтернет-технології та змішане навчання лише 38,8% та 19,4% опитаних науково-педагогічних працівників; інколи застосовують відповідно 13,3% та 31,6% респондентів; майже половина викладацького складу – відповідно 48,0% та 49,0%, не застосовують у роботі Інтернет-технології та змішане навчання.

Ми впроваджували змішане навчання в систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. Як зазначає Т. А. Колесник, «однією з прогресивних форм навчання, що здатна забезпечити систему підготовки та безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня спеціалістів, може стати технологія змішаного навчання, яка відповідає логіці інноваційного розвитку суспільства в інтересах кожної людини» [344, с. 86]. У сучасному освітньому середовищі виокремлюють такі компоненти змішаного навчання: очне навчання – традиційний формат аудиторних занять викладач-студент; самостійне навчання – самостійна робота

студентів; - онлайн навчання – робота студентів і викладачів у режимі онлайн, за допомогою Інтернет-технологій [344, с. 87; 725]. Щодо ефективності вирішення освітніх завдань кожен із перерахованих компонентів змішаного навчання має свої переваги та недоліки. Проте ефективне сполучення позитивних елементів навчального процесу дозволяє забезпечити оптимізацію ресурсів і часу, відкритість, мотивацію та успішне засвоєння навчального курсу.

Основна технологічна база, що дозволяє широко використовувати технологію змішаного навчання в освітній практиці – це сучасні системи управління навчанням Learning Management Systems (LMSs). Вони є комплексом програмно-технічних засобів на базі Інтернет-технологій, методик навчання та організаційних заходів, що дозволяють реалізовувати різновиди електронних форм навчання.

В освітній практиці використовують цілий комплекс Інтернет-технологій та засобів електронного навчання: LMS Moodle [99], Eliademy [761], ScholarLMS [803], Office 365 Education [199]. Проте на сьогодні особливо популярні хмарні технології й серверні рішення, що активно розвивають різні компанії. Це найбільш досконалі технологічні засоби для повноцінної реалізації електронного інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти.

Хмарними технологіями називають системи обробки даних, обчислювальні і комп'ютерні потужності [47]. Хмарні сервіси – це ідеальна платформа для автоматизації навчального процесу, оскільки вони не потребують витрат на придбання апаратного забезпечення, дозволяють одночасно співпрацювати великій кількості користувачів. На цьому етапі розвитку інформаційно-комунікативних технологій є проблема вибору оптимального способу організації та забезпечення інформаційної підтримки навчальних дисциплін та раціонального використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі зі студентами з урахуванням специфіки спеціальності.

Прикладом такої платформи – відкритого сервісу, за допомогою якого викладач має можливість створення власного унікального навчального курсу, може бути сервіс Google для закладів освіти (G Suite for Education). Його

надають державним установам на безкоштовній основі за типом «Software as a Service» – сервіс із надання програмного забезпечення, що доступний через Інтернет-браузер [47].

Свідчення вітчизняних [148, 651] та зарубіжних [772] учених, власний досвід дозволяють констатувати, що на сьогодні G Suite for Education є одним із найбільш уніфікованих інструментів електронного навчання, що вирізняється серед інших своєю функціональністю, простотою та доступністю. G Suite for Education об'єднує ряд корисних сервісів для управління навчальним процесом (Google Classroom), електронного листування (Gmail), зберігання файлів та даних (Drive), планування (Calendar), роботи з офісними файлами (Docs), роботи з таблицями (Sheets), розробки тестових завдань, тестування та оцінки якості засвоєння навчального матеріалу (Forms), створення презентацій (Slides), сайтів (Sites), інтерактивного спілкування та відео-конференцій (Hangouts).

Важливою позитивною рисою хмарної системи G Suite for Education є: за умови наявності в закладу вищої освіти власного домену для отримання доступу до середовища, можливість організувати якісну електронну пошту з розвиненою системою спам-фільтрів, а також фільтрів вхідних і вихідних повідомлень. Це дозволяє в автоматичному режимі сортувати пошту та запобігти відправленню конфіденційних даних. Перевагою цієї системи є наявність комплексу мобільних додатків і сервісів, що забезпечує можливість застосування технологій мобільного навчання; значний обсяг дискового простору для зберігання пошти, навчальних та інших матеріалів; засобами системи можна організувати портфоліо студента, а також реалізовувати бально-рейтингову систему оцінки успішності навчання; зручна система спільного доступу; гнучка система адміністрування; можливість інтеграції з додатками сторонніх розробників; високий рівень безпеки та захищеності даних, що заснований на двофакторній аутентифікації; ефективна технічна підтримка; існування мережевого співтовариства [624, с. 135].

На підставі аналізу результатів анкетного дослідження можемо стверджувати про низький відсоток науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України фізкультурного профілю, які застосовують у роботі хмарну

систему G Suite for Education. Установлено, що лише від 13,3% до 23,1% респондентів, які взяли участь в анкетуванні, застосовують G Suite for Education в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури; інколи застосовують від 7,7% до 20% опитаних; установлено, що більша частина викладачів усіх закладів вищої освіти, а саме від 60,0% до 76,9% не застосовують можливості хмарного сервісу G Suite for Education для управління навчальним процесом.

Розглянемо приклад використання сервісу Google for Education для організації змішаного навчання спрямованого на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького. Названий сервіс ми використовували в роботі зі студентами третього та четвертого років навчання в процесі вивчення таких професійно орієнтованих навчальних дисциплін, як «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання» та «Теорія й методика фізичного виховання». Створення електронного навчального курсу на основі сервісу Google for Education стало можливим завдяки організованому в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького на базі кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій навчання для викладачів за програмою «Інформаційно-комунікаційні технології в управлінні освітнім процесом (Сертифікат підвищення кваліфікації ПО №000003 від 14 березня 2016 року).

Щоб розпочати роботу в електронному інформаційно-освітньому середовищі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького на основі сервісу Google for Education, необхідно створити корпоративний акаунт. Адміністратор системи (домену університету) приєднує користувачів (на етапі створення електронного курсу – викладача). Користувачі можуть бути двох типів: викладачі та слухачі курсів. Слухачі мають можливість лише приєднуватись до створеного курсу, тоді як викладач може приєднуватись до інших курсів, бути співавтором інших курсів, створювати власні курси. Сервіс пропонує автоматичний розподіл прав за категоріями. Після реєстрації

користувача в його акаунті з'являється повний пакет інструментів і сервісів для роботи, зокрема Google Classroom. Доступ до інструментарію можливий за допомогою браузера під час роботи на персональному комп'ютері (<https://classroom.google.com>) або з мобільного пристрою за допомогою прикладної програми.

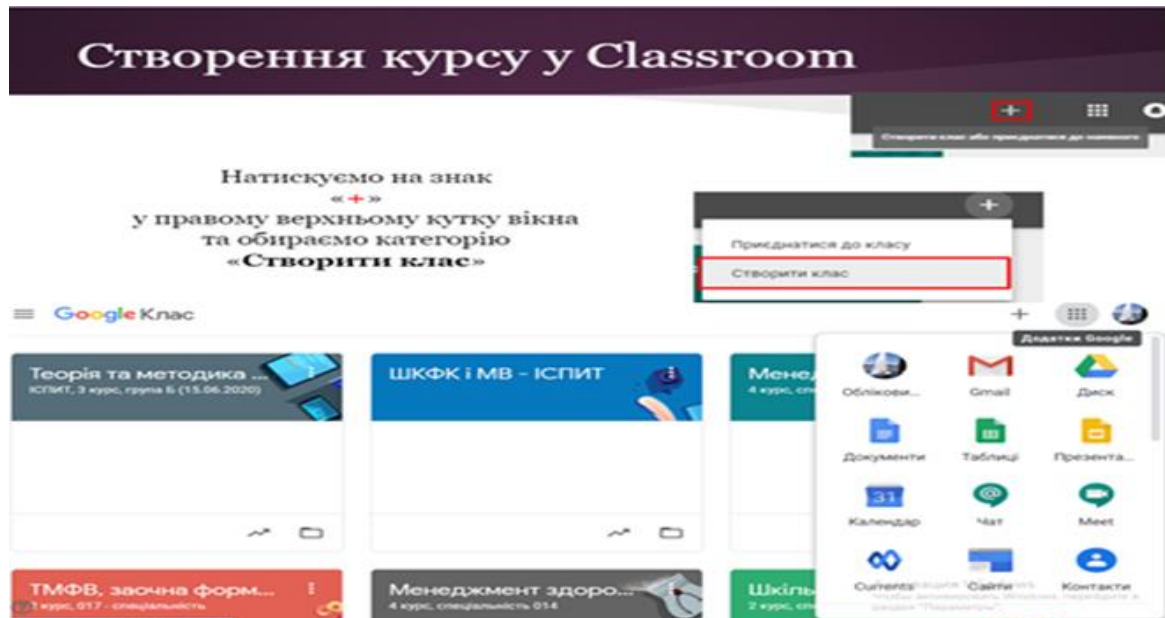

Рис. 4.12. Створення електронного класу та головне вікно Google Клас

Наступним кроком є створення викладачем електронного навчально-методичного курсу в Google Classroom. Усі курси користувача відображені у вигляді папок у головному вікні Google Клас (рис. 4.12). У нашій роботі електронним навчально-методичним курсом ми називаємо структуровану сукупність освітніх ресурсів, що представлені в електронно-цифровій формі (систематизовані навчальні, наукові, професійні, спеціальні, методичні матеріали з певної навчальної дисципліни, із методикою і технологією вивчення засобами інформаційно-комунікаційних технологій) та забезпечують необхідні умови для реалізації різних видів навчальної діяльності з освоєння студентами змісту відповідної освітньої програми [379, с. 133].

Розробка електронного навчально-методичного комплексу в Classroom передбачала визначення логічної структури навчального курсу, добір необхідних інструментів та наповнення курсу навчально-методичними матеріалами. Контент

електронного навчально-методичного комплексу був реалізований у трьох блоках: планування, вивчення, контроль. У процесі розробки електронного навчально-методичного комплексу ми врахували загальні та дидактичні закономірності навчального процесу, а також принципи формування змісту навчання визнані сучасною педагогічною теорією, на різних його рівнях [293].

За основу навчального курсу професійно орієнтованої дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання» у віртуальному просторі ми використали структуру традиційного друкованого варіанту навчально-методичного комплексу.

Під час створення курсу в директорії Google Клас на Google диску автоматично створюється система вкладених папок, які ми наповнювали відповідними матеріалами для навчання (додаванням вкладеного файлу з персонального комп'ютера, із Google диску, відео YouTube, покликання). Матеріал усередині курсу представлено у вигляді стрічки новин, яку ми розділили на блоки (модулі).

Перший блок (модуль) курсу – документи планування – містить пояснювальну записку, робочу та навчальну програми дисципліни, графік вивчення дисципліни та опис системи оцінювання. Елементи навчально-програмної документації ознайомлюють студента з метою та завданнями вивчення дисципліни, компетенціями, що формуються в результаті засвоєння курсу, вимогами до знань, умінь, навичок, розподілом навчального часу за модулями й видами занять, критеріями оцінки. Під час формування цього блоку ми керувалися принципами методологічної спрямованості, загальнонаукової спрямованості, системності, фундаменталізації, міжпредметних зв'язків та мінімізації [271, с. 311].

Другий блок курсу – документи для вивчення (рис. 4.13). На нашу думку, під час формування структури курсу доцільно поєднати теоретичний і практичний розділи навчально-методичного комплексу, розбивши їх на модулі відповідно до карти вивчення дисципліни.

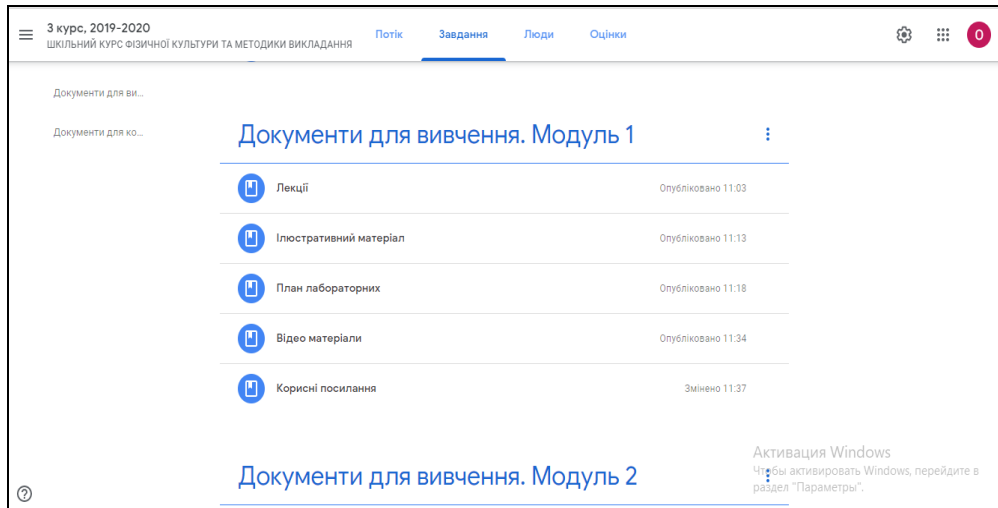

Рис. 4.13. Скріншот другого блоку (Документи для вивчення) електронного навчально-методичного комплексу з професійно орієнтованої навчальної дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання»

Дисципліну «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання» вивчають протягом двох семестрів. Відповідно до логіки викладу матеріалу ми розбили її на два модулі. Кожен модуль містив лекції та лабораторні заняття, що були структуровані на змістові модулі відповідно до тем, передбачених навчальною програмою дисципліни. Інструментом розміщення лекційного матеріалу ми обрали інтерактивні лекції, кожна лекція була доповнена ілюстративним матеріалом у вигляді комп'ютерної презентації в PowerPoint та переліком контрольних запитань для самостійної перевірки якості засвоєння навчального матеріалу. Лабораторні заняття розміщені в курсі у вигляді звичайних текстових файлів, що можна було переглядати в електронному вигляді з можливістю завантажувати на комп'ютер та за необхідності роздруковувати. У цьому блоці ми розмістили покликання на відеоматеріал із ресурсу YouTube та інші сайти, зокрема сайт Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я ЧНУ імені Богдана Хмельницького. Такий вибір інструменту розміщення матеріалів для вивчення навчальної дисципліни зумовлений вимогами до обсягу та рівня засвоєння практичних умінь та навичок щодо реалізації здоров'язбережувальної функції фізичного виховання на уроках фізичної культури та інших формах занять в умовах загальноосвітнього закладу.

В основу розробки другого блоку електронного навчально-методичного комплексу були покладені принципи систематичності й дозованої послідовності, раціонального використання навчального часу, доступності [271, с. 312].

Тертій блок курсу – документи для контролю. Під час формування блоку контролю основним був принцип уніфіковано-ідентифікаційного діагностування [271, с. 313], що передбачав включення до сукупного контенту системи контрольних завдань таких засобів оцінки, за допомогою яких можна визначити рівень засвоєння того чи того елементу навчального курсу, рівень засвоєння курсу в цілому або його окремих частин. Блок контролю знань представлений програмою підсумкового іспиту, загальним тестом, тестами та контрольними запитаннями з кожного змістового модуля.

У програмі підсумкового іспиту описано форму проведення, критерії оцінювання знань, умінь та навичок, загальний перелік питань (тестових і для усної відповіді), екзаменаційні білети. Тестові завдання розроблені за допомогою інструменту Google форми. База тестових запитань містить 200 тестів. Вони подані окремими документами – загальний тест (200 запитань) та тест до кожного змістового модуля. Студент має можливість пройти тренувальне тестування. Виконання тестів є одним із критеріїв готовності студента до складання іспиту, а також одним із видів поточного контролю. Відповідаючи на контрольні запитання, з кожного змістового модуля, студент мав можливість набрати додаткові бали або в зручній для себе час «відпрацювати» заняття, на яких із певних причин не отримав бали під час аудиторних занять.

У третьому блоці електронного навчально-методичного комплексу, завдяки технічним можливостям Google Classroom, для поточного контролю знань ми мали можливість додавати «Завдання», «Завдання з тестом», «Запитання», а також налаштувати час, коли потрібно здати їх. Відповідно до розробленої системи оцінювання ми виставляли оцінки за виконані завдання, їх заносили в електронний журнал, автоматично генерований сервісом у форматі, доступному для перегляду. Кожен студент мав можливість переглянути тільки свої результати. Форма представлення оцінок у журналі дозволяє проводити подальшу

обробку й інтерпретацію результатів навчання, зокрема реалізувати бально-рейтингову систему.

Узагальнено робота з електронним класом має такий вигляд:

1. Діяльність викладача: - на початку вивчення відповідної дисципліни реєстрація студентів у системі; - приєднання студентів до курсу; - подавання матеріалу та завдань відповідно до графіку вивчення дисципліни; - методичні вказівки, відповіді на запитання студентів (сповіщення на email), прийом та оцінювання виконаних завдань тощо; - робота з електронним журналом.

2. Діяльність студента: - активація облікового запису; - приєднання до курсу; - отримання завдань та отримання сповіщень на email; - робота з матеріалами для вивчення, виконання завдань, запитання до викладача; - контроль за результатами свого навчання.

Таким чином, сервіс Google for Education має широкий набір інструментів, за допомогою яких можна ефективно реалізовувати змішане навчання. Проте реалізація на практиці змішаного навчання вимагає дотримання ряду педагогічних умов: висока якість методичних матеріалів; готовність студентів до реалізації змішаного навчання; планування спеціальних способів оцінки результатів; своєчасна підтримка викладачем комунікацій і зворотного зв'язку зі студентом; особлива увага до оновлення контенту [574, с. 112].

Отже, ми обґрунтували застосування електронних освітніх ресурсів як педагогічну умову підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти. Використання названих сучасних засобів забезпечує широкі можливості для реалізації освітнього процесу в закладі вищої освіти та істотного підвищення якості навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Такі тенденції розвитку освіти будуть вимагати відповіді на інші проблемні питання. Наприклад, ті, що пов'язані з організацією освітнього процесу, співвідношенням часток аудиторної, самостійної та дистанційної роботи, озброєння студентів навичками самостійної роботи з навчальними матеріалами, трансформацією способів оцінки активності в освітньому процесі, оцінки результатів навчання тощо. Однак зауважимо, що

використання цифрових технологій не може повністю замінити традиційної аудиторної форми проведення занять із усіх навчальних дисциплін та реального спілкування з викладачем. Педагогічні технології, досвід, майстерність, а також знання викладача завжди залишаються першочерговими в загальній проблемі якості освіти.

4.4.4. Формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів.

Для розкриття зазначеної педагогічної умови, визначення особливостей здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури в умовах закладу загальної середньої освіти, а відповідно й структури та змісту практичної підготовки майбутніх учителів до цього виду діяльності нам важливо було вивчити думку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та викладачів закладів загальної середньої освіти.

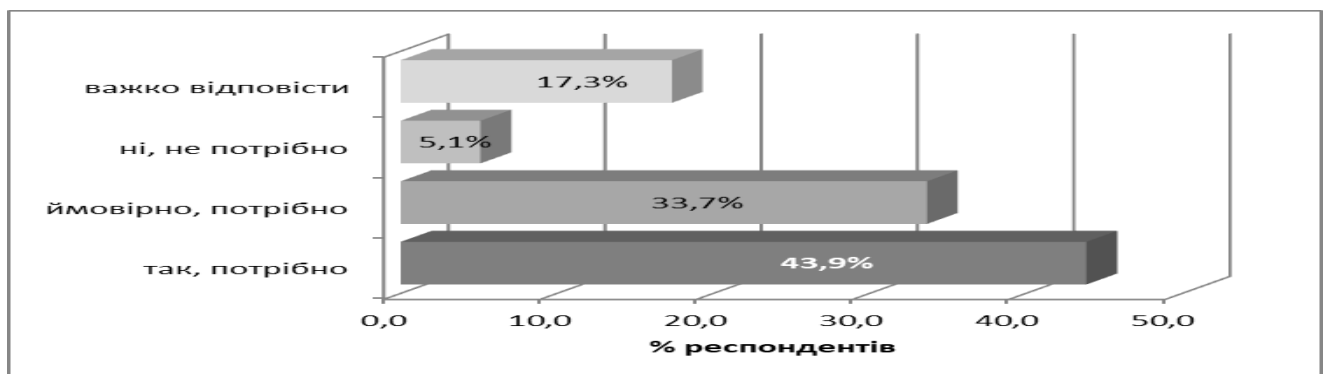

Рис. 4.14. Розподіл відповідей науково-педагогічних працівників на запитання про те, чи потрібно формувати в майбутніх учителів фізичної культури досвід здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик (%)

Щодо необхідності формувати в майбутніх учителів фізичної культури навички здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик ми отримали такі відповіді: 43,9% вважають, що потрібно; 33,7% – ймовірно, потрібно; 5,1% опитаних вважають, що не потрібно; 17,3% опитаних вибрали варіант відповіді «важко відповісти» (рис. 4.14).

У процесі практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі важливе значення має зміст практики, що відповідає особливостям майбутньої професійної діяльності. Тому ми вважали за необхідне вивчити думку науково-педагогічних працівників щодо необхідності формувати в майбутніх учителів фізичної культури знання та практичні навички планування та впровадження оздоровчо-гігієнічної та фізкультурно-масової роботи в процесі проведення практик. Установлено: 60,2% опитаних вважають, що в процесі проведення практик потрібно формувати в майбутніх учителів фізичної культури знання та практичні навички планування та впровадження оздоровчо-гігієнічної та фізкультурно-масової роботи; 33,7% – ймовірно, потрібно; такий варіант відповіді, як «ні, не потрібно» не обрав жодний респондент; 6,1% опитаних науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України обрали варіант відповіді «важко відповісти».

Отже, аналіз відповідей науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України переконує в необхідності формувати в майбутніх учителів фізичної культури навички здоров'язберезувальної діяльності, а також знання та практичні навички планування та впровадження оздоровчо-гігієнічної та фізкультурно-масової роботи в процесі проведення практик.

Також до анкетного опитування було залучено 45 учителів фізичної культури тих закладів загальної середньої освіти міста Черкаси, що традиційно є базами практик для студентів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Анкету для вчителів фізичної культури представлено в додатку Т.

Про необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності висловилося 37,8% опитаних учителів; 44,4% – ймовірно, потрібно; 6,7% вважають недоцільним цілеспрямовано готувати майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності; 11,1% респондентів було важко відповісти (рис. 4.15).

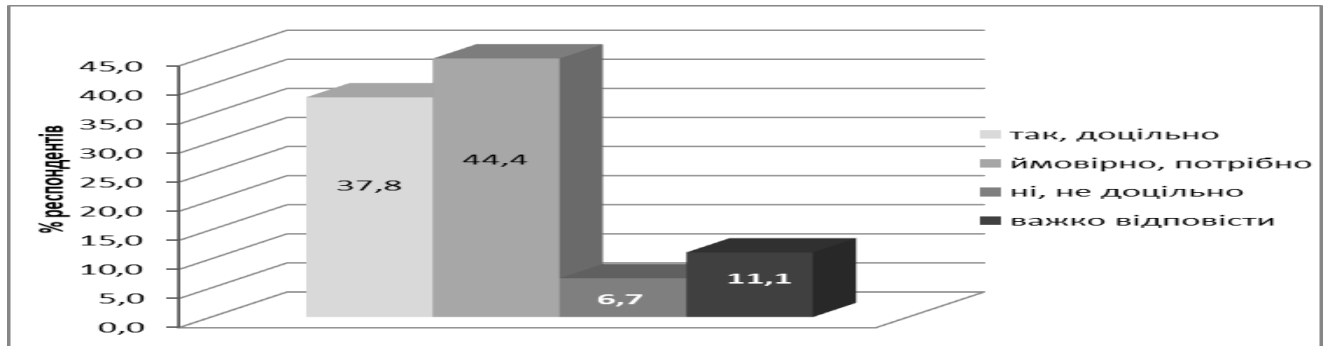

Рис. 4.15. Розподіл відповідей учителів закладів загальної середньої освіти на запитання про необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з огляду на стан здоров'я сучасної учнівської молоді (%)

Також ми з'ясували думку вчителів про рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи. Було встановлено, що 46,7% опитаних учителів вважають, що рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи задовільний. Значна частина – 40,0% респондентів вважають, що рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи є не задовільним; 13,3% викладачів було важко однозначно відповісти на це запитання.

Важливим для нашого дослідження було те, що 31,1% учителів вважають за необхідне під час практики залучати майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення заходів спрямованих на збереження здоров'я учнів основної школи. Серед інших відповідей – 57,8% ймовірно потрібно; лише 2,2% опитаних вважають, що не потрібно під час практики залучати майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення заходів, спрямованих на збереження здоров'я учнів основної школи; 8,9% респондентів було важко відповісти (рис. 4.16).

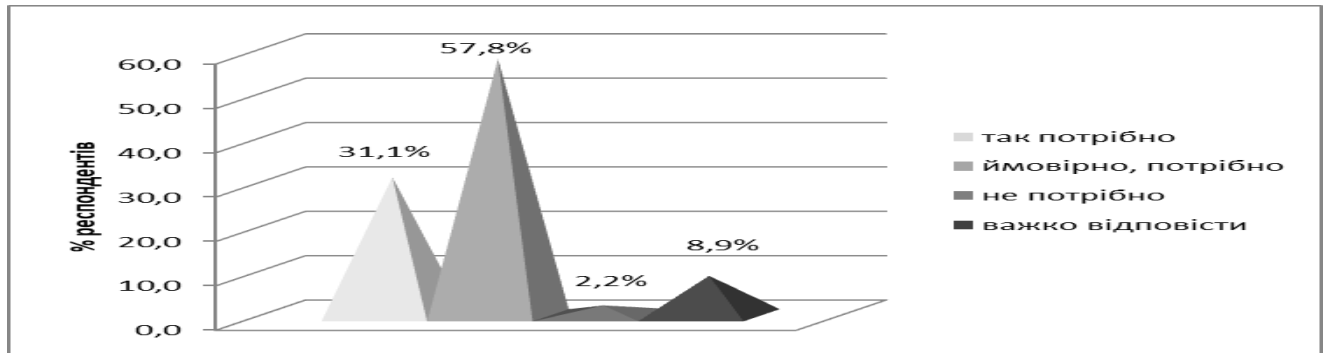

Рис. 4.16. Розподіл відповідей учителів закладів загальної середньої освіти на запитання про доцільність під час практики залучати майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення заходів, спрямованих на збереження здоров'я учнів основної школи (%)

Також ми з'ясувати, яких знань не вистачає майбутнім учителям фізичної культури для здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи. Щодо циклу дисциплін, які пріоритетні в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, відповіді вчителів закладів загальної середньої освіти розподілилися так: гуманітарної та соціально-економічної підготовки – 15,3% респондентів; природничо-наукової підготовки – 24,7% опитаних; професійної та практичної підготовки – 60,0% респондентів.

Отже, на основі аналізу результатів анкетування науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та вчителів закладів загальної середньої освіти можемо зробити висновок, що однією з важливих умов для формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів є залучення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Відомо, що тільки в процесі діяльності можна домогтися високих результатів, перевірити ефективність своїх знань та здатність застосовувати їх на практиці. У закладах вищої освіти, що готують майбутніх учителів фізичної культури, за для цього передбачено різні види виробничих практик.

Навчальним планом Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького згідно, з яким провадять професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура, освітній ступінь бакалавр) до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, передбачено навчальну ознайомлювальну (4 семестр), виробничу педагогічну (6 семестр), виробничу фахову (7 семестр) та виробничу переддипломну (8 семестр) практики.

Відповідно до наскрізної програми, метою практик є закріплення теоретичних знань із загально-професійних і спеціальних навчальних дисциплін; опанування засобів та методів фізичного виховання, а також умінь і навичок їх практичного використання; основ загальної й професійної культури за напрямом підготовки; формування готовності до творчої діяльності за обраним профілем підготовки.

Завдання практики: виховання стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності; розвиток у майбутніх учителів фізичної культури потреби вдосконалення власних професійних компетенцій; формування творчого потенціалу та професійно важливих якостей особистості, активної життєвої позиції, накопичення матеріалу для підготовки випускної кваліфікаційної роботи; вивчення можливостей, потреб та досягнень учнів з метою проектування індивідуальних маршрутів їх навчання, виховання та розвитку; організація навчально-виховної роботи з фізичного виховання з використанням технологій, що відповідають віковим особливостям учнів; організація взаємодії з громадськими та освітніми організаціями, дитячими колективами й батьками для вирішення завдань фізичного виховання учнівської молоді; використання можливостей освітнього середовища з метою забезпечення якості освіти, зокрема із застосуванням інформаційних технологій; реалізації професійної самоосвіти й особистісного зростання, проектування подальшого освітнього маршруту й професійної кар'єри; вивчення й формування потреб дітей і дорослих у культурно-просвітницькій сфері; організація культурного простору; розробка й реалізація культурно-просвітницьких програм для різних соціальних груп;

популяризація знань про фізичне виховання та здоровий спосіб життя в суспільстві.

Очікуваними результатами навчання в результаті наскрізної практичної підготовки є сформовані загально-професійні та спеціально-професійні компетенції.

Загально-професійні компетенції:

- опанував основи мовної професійної культури та термінологічний апарат;
- здатний до підготовки й редагування текстів професійного й соціально значимого змісту;
- відповідальний за результати своєї професійної діяльності.

Спеціально-професійні компетенції:

- здатний реалізовувати навчальні програми для різних освітніх установ;
- готовий застосовувати сучасні методики й технології для забезпечення якості навчально-виховного процесу в освітньому закладі;
- може застосовувати сучасні методи діагностування досягнень учнів та реалізовувати педагогічний супровід процесів соціалізації й професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору майбутньої професії;
- здатний використовувати можливості освітнього середовища для забезпечення якості навчально-виховного процесу;
- готовий до взаємодії з батьками, колегами та керівництвом закладу освіти, зацікавленими в якості навчально-виховного процесу;
- готовий до забезпечення здоров'я та охорони життя учнів у навчально-виховному процесі та під час позаурочної діяльності.

Практика для майбутніх учителів фізичної культури на кожному курсі має свої завдання, зміст і структуру. Кожна практика поступово забезпечує раціональне поєднання теоретичної підготовки студентів із самостійною практичною роботою, дає можливість осмислити професійні функції вчителя фізичної культури, стимулює розвиток мотивації до самовдосконалення, пізнавальної активності та педагогічної діяльності.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спочатку запроваджують навчальну ознайомлювальну практику. Програма навчальної ознайомлювальної практики складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура). Загальний обсяг – 90 годин (3 кредити ECTS). Ця практика передбачена на четвертий семестр, формою підсумкового контролю є диференційований залік.

Основною базою практики є заклади загальної середньої освіти. Її мета – ознайомлення зі специфікою й змістом навчально-виховної роботи з фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти та створення в студентів уявлення про сферу майбутньої професійної діяльності.

Завданнями навчальної ознайомлювальної практики є такі: ознайомлення з умовами роботи, правилами внутрішнього розпорядку в закладі загальної середньої освіти; поглибити й закріпити теоретичні знання, отримані в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін; сприяти розвитку в студентів уміння спостерігати й аналізувати навчальну і виховну роботу в школі; ознайомитись із документами планування та обліку навчальної й виховної роботи в навчальному закладі; сприяти розвитку комунікативних навичок у студентів; формувати практичні навички організаторської діяльності (у процесі організації й проведення виховного заходу зі школярами); ознайомити з організаційно-методичними особливостями позакласної та оздоровчо-гігієнічної роботи в школі.

Атестація студентів за результатами виконання програми практики відбувалася на основі аналізу щоденника практиканта, методичної розробки (конспекту) виховного заходу, відгуку-характеристики з об'єкта педагогічної діяльності, творчого звіту.

Наступним етапом практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є виробнича педагогічна практика загальним обсягом 270 годин (9 кредитів ECTS), що передбачена на шостий семестр. Форма підсумкового контролю – диференційований залік.

Рис. 4.17. Фрагменти уроків фізичної культури в закладах загальної середньої освіти

Мета виробничої педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти – реалізація на практиці набутих знань із теорії й методики фізичного виховання про форми, методи, прийоми й засоби навчання, розвиток фізичних якостей та виховання учнів, перевірка вмінь та навичок правильно добирати навчальний матеріал.

Завданнями виробничої педагогічної практики є: формувати в студентів стійкий інтерес до професії вчителя, переконати в необхідності набуття професійних знань і досконалого володіння ними; забезпечити умови для професійної адаптації студентів до активної діяльності в учнівських колективах; вивчити документи планування та обліку роботи вчителя фізичної культури й класного керівника; розробити документи планування різних видів робіт з фізичної культури в загальноосвітній школі; відвідувати та аналізувати уроки фізичної культури й позакласні заняття з фізичного виховання; підготувати та самостійно провести уроки фізичної культури та позакласні заняття; підготувати та провести спортивно-масові та оздоровчо-гігієнічні заходи; вивчити особливості роботи класного керівника, ознайомити з планом роботи класного керівника та скласти план виховної роботи; відвідувати, організовувати та самостійно проводити виховні заходи.

У результаті проходження виробничої педагогічної практики студенти повинні:

– *знати* вимоги до сучасного вчителя фізичної культури, основні види роботи з фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти, структуру навчального закладу та вимоги з фізичного виховання до учнів, кваліфікаційну характеристику педагога (за обраною спеціальністю);

– *уміти* працювати з літературою та аналізувати науково-методичні матеріали, узагальнювати й систематизувати набутий досвід роботи, планувати та реалізовувати різні види роботи з фізичного виховання учнів.

Керівниками виробничої педагогічної практики призначають досвідчених викладачів кафедр «Теорії та методики фізичного виховання», «Педагогіки» та «Психології», які мають практичний досвід педагогічної роботи.

Під час виробничої педагогічної практики студенти залучені до організаційної, навчально-методичної, навчально-виховної, позакласної роботи з фізичного виховання, а також до виховної роботи класного керівника.

У ході педагогічної практики студенти готують, а після її завершення подають такі звітні матеріали: індивідуальний план роботи на період практики, план навчальної роботи на рік та план-графік навчальної роботи з фізичної культури на період практики для учнів класу, де студент виконує функції класного керівника, конспекти уроків із фізичної культури, план-графік позакласної (секційної) роботи на період практики, конспекти позакласних занять із фізичної культури, матеріали залікового уроку (розгорнутий план-конспект, протоколи хронометрування й пульсометрії, зведений план-графік протоколів хронометрування й пульсометрії, протокол обговорення залікового уроку), щоденник педагогічних спостережень, психолого-педагогічну характеристику учня, звіт студента-практиканта.

Головним критерієм оцінки результатів педагогічної практики є рівень сформованості професійно-педагогічних умінь (компетентностей) майбутніх учителів фізичної культури.

Оцінку виставляють за кожний вид роботи: якість планування, навчально-виховна робота, аналіз уроків фізичної культури, виконання функцій класного керівника, виконання завдань з педагогіки та психології. Загальну оцінку погоджують із викладачами профільних кафедр. Студент, який не виконав хоча б одного виду завдань практики, оцінку не отримує. Критерії оцінки за різновидами роботи представлені в додатку У (табл.У.4.1).

Оцінювання навчально-виховної роботи з фізичного виховання відбувається за такими критеріями:

– 90–100 балів – залікове заняття проведене на високому науково-теоретичному та організаційно-методичному рівні, обґрунтовані й ефективно вирішені освітні, оздоровчі та виховні завдання; раціонально застосовано різноманітні методи навчання й прийоми активізації учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей; дотримано норма дисципліни; студент виявив творчість та самостійність, добираючи навчальний і дидактичний матеріал, а також під час планування, проведення й аналізу заняття;

– 75–89 балів – заліковий урок проведений на високому науково-теоретичному та організаційно-методичному рівні, повністю вирішені освітні, оздоровчі та виховні завдання, недостатньо ефективно використані окремі методичні прийоми активізації учнів, студент виявив самостійність, добираючи навчальний і дидактичний матеріал, але допустив незначні помилки в структуруванні й проведенні заняття.

– 60–75 балів – у процесі вирішення освітніх, оздоровчих та виховних завдань допущені помилки, недостатньо ефективно застосовані методи та прийоми навчання, неефективно використані окремі методичні прийоми для активізації учнів, не завжди був контакт із учнями, допущені помилки у викладі навчального матеріалу, під час самоаналізу уроку не зазначено помилок та недоліків.

Один із видів професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури, специфіка якого полягає у вихованні здорового та гармонійного розвинутого громадянина країни, – позакласна та оздоровчо-гігієнічна робота. На думку

Є. А. Захаріної, позакласна та позашкільна оздоровчо-виховна робота є важливою передумовою для зміцнення здоров'я школярів [272]. Погоджуючись із думкою вченої, ми вважаємо, що такі форми позакласних занять із фізичного виховання, як гуртки фізичної культури, групи загальної фізичної підготовки, спортивні секції та спортивні свята в закладах загальної середньої освіти містять значний резерв для здоров'язбереження учнів основної школи. Окрім цього, ми вважаємо, важливими результати дослідження О. Б. Трофімова [657] та інших учених [414], які розкривають специфічні особливості та структуру тренерської діяльності вчителя фізичної культури та обґрунтовують значення спортивних гуртків, секцій із видів спорту та інших форм позакласної роботи з фізичного виховання в школі тим, що сучасне суспільство висуває високі вимоги до фізичного розвитку молодого покоління. Усе це дає підстави стверджувати, що виробнича фахова практика – це важлива складова процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури та формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності під час різних форм позакласних занять фізичним вихованням учнів основної школи.

Загальний обсяг виробничої фахової практики, передбаченої в сьомому семестрі – 180 годин (6 кредитів ECTS). Форма підсумкового контролю – диференційований залік. Виробничу фахову практику проводять у закладах загальної середньої освіти, дитячо-юнацьких спортивних школах, спортивних клубах, фітнес-центрах, басейнах або на кафедрах закладів вищої освіти, що мають необхідний кадровий і науково-технічний потенціал.

Мета та завдання виробничої фахової практики в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури зумовлені такими завданнями позакласної роботи з фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти, як розвиток рухових здібностей до рівня більш високого, ніж на уроках фізичної культури; формування життєво необхідних якостей особистості, зокрема працьовитості, наполегливості, організованості, сміливості, рішучості, формування стійкої мотивації до занять фізичною культурою й спортом та вміння проводити фізкультурно-оздоровчу й спортивну діяльність; досягнення певних результатів із виду спорту; формування стійкої потреби в здоровому й активному способі життя.

Отже, *метою* виробничої фахової практики є формування професійних компетентностей студентів, що відповідають сучасним вимогам до професійної діяльності вчителя фізичної культури в закладах загальної середньої освіти.

Завдання виробничої фахової практики: сприяти накопиченню в студентів досвіду педагогічної діяльності в якості вчителя, тренера, інструктора в різних закладах освіти; формувати вміння та навички планування, організації та проведення занять із спортивного тренування, загальної фізичної підготовки, оздоровчо-профілактичних занять на основі фізичних вправ із різних видів спорту та лікувальної фізичної культури; брати участь в організації та проведенні фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової та рекреаційної роботи з учнями закладу освіти; формувати вміння та навички науково-дослідного підходу до професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Після проходження виробничої фахової практики майбутні вчителі фізичної культури повинні *знати*:

- особливості проведення з учнями тренувальних занять на основі комплексу загально-розвивальних вправ, імітаційних вправ, вправ для освоєння окремих елементів і цілісних рухових дій;

- особливості планування, організації та проведення рухливих і спортивних ігор для вирішення освітніх, оздоровчих, виховних та рекреаційних завдань фізичного виховання учнів;

- особливості структури тренувальних занять на основі комплексу вправ широкого спектру рухових умінь і навичок із різних видів спорту з метою різнобічного розвитку моторики учнів;

- особливості організації змагань із індивідуальних та командних видів спорту;

- особливості організації та проведення з учнями тренувальних занять на основі спеціально розробленого комплексу вправ для підвищення фізичної працездатності та оздоровлення учнів.

Після проходження виробничої фахової практики майбутні вчителі фізичної культури повинні *вміти*:

- складати комплекси тренувальних та оздоровчих вправ і програми занять аеробної, силової спрямованості, стретчингу, в основі яких – різні види спорту;
- забезпечувати безпеку та здоров'язбереження під час різних форм занять фізичними вправами;
- використовувати систему нормативів і методик контролю за фізичною працездатністю та здоров'ям учнів;
- застосовувати методи систематичного обліку, аналізу та узагальнення результатів роботи учителя фізичної культури;
- планувати різні форми занять фізичними вправами відповідно до специфіки закладу освіти.

Результатом виробничої фахової практики повинні бути сформовані такі компетентності: здатність використовувати засоби й методи фізичного виховання для повноцінної професійної діяльності; можливість оцінювати фізичні здібності та функціональний стан учнів, техніку виконання фізичних вправ; уміння розробляти навчальні плани й програми конкретних занять; здатність працювати в колективі, толерантно сприймати соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності колег по роботі та учнів; уміння формувати усвідомлене ставлення учнів до фізкультурно-спортивної та оздоровчої діяльності, мотиваційно-ціннісні орієнтації та установки на здоровий спосіб життя; здатність використовувати засоби обраного виду спорту для формування навичок здорового способу життя під час проведення занять рекреаційної, оздоровчої спрямованості; уміння визначати морфологічні, фізіологічні, біохімічні, біомеханічні, психологічні особливості фізкультурно-спортивної та оздоровчої діяльності, характер її впливу на організм учнів з урахуванням статевих, вікових та індивідуальних особливостей учнів; уміння проводити науковий аналіз результатів власної професійної діяльності та використовувати їх у роботі.

Зміст роботи студентів у процесі виробничої фахової практики складається з таких компонентів:

- організаційний модуль – участь у настановчій конференції, ознайомлення з нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність бази

практики, знайомство з адміністрацією й педагогічним колективом навчально-спортивної організації, проведення інструктажу з техніки безпеки, ведення щоденника практиканта;

– навчально-методичний модуль – ознайомлення з навчально-методичними матеріалами, що відповідають специфіці виробничої тренерської практики, розробка спільно з методистом від бази практики документів планування, розробка конспектів навчальних, оздоровчих, тренувальних занять різної величини та спрямованості фізичного навантаження, проведення практичних занять у ролі помічника тренера, самостійне проведення занять, розробка положення про змагання та складання кошторису витрат на проведення змагання або участь у змаганнях;

– науково-дослідний модуль – проведення тестування та визначення рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості учнів, які займаються в групах різної спрямованості, статистичний аналіз результатів тестування та формулювання висновків про рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості учнів, на основі отриманих результатів розробка комплексів та програм для вдосконалення фізичного розвитку й фізичної підготовленості учнів;

– підсумковий модуль – підготовка та оформлення звітної документації, презентація результатів практики на підсумковій конференції з практики.

Атестація майбутніх учителів фізичної культури за підсумками виробничої фахової практики відбувається на основі набраної суми балів за кожний змістовий модуль (таблиця 4.14).

Таблиця 4.14

Розподіл балів за видами роботи студента-практиканта

Модуль	Форми роботи	Розподіл балів
Організаційний модуль	Участь у настановчій конференції	3
	Ознайомлення з нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність бази практики	3
	Знайомство з адміністрацією й педагогічним колективом навчально-спортивної організації	3
	Проведення інструктажу з техніки безпеки з учнями	3
	Ведення щоденника практиканта	3

Продовж. табл. 4.14

Навчально-методичний модуль	Ознайомлення з навчально-методичними матеріалами, що відповідають специфіці виробничої тренерської практики	5
	Розробка документів планування на різні цикли підготовки	5
	Розробка конспектів навчальних, оздоровчих, тренувальних занять різної величини та спрямованості фізичного навантаження	10
	Проведення практичних занять у ролі помічника тренера	5
	Самостійне проведення занять	10
	Розробка положення про змагання	5
	Складання кошторису витрат на проведення змагання або участь у змаганнях	5
Науково-дослідний модуль	Проведення тестування та визначення рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості учнів, які займаються в групах різної спрямованості	10
	Статистичний аналіз результатів тестування та формулювання висновків про рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості учнів	10
	Розробка комплексів та програм для вдосконалення фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів	10
	Підготовка та оформлення звітної документації	5
	Презентація результатів практики на підсумковій конференції	5
Загальна сума балів		100

Навчальну програму виробничої переддипломної практики ми розробили у 2016 році відповідно до навчального плану підготовки бакалаврів (№2222, рік вступу 2016, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура) з урахуванням специфіки підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Згідно з графіком навчального процесу, виробнича переддипломна практика для майбутніх учителів фізичної культури проходить у восьмому семестрі, що є завершальним етапом підготовки після засвоєння студентами основних програм навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом. Загальний обсяг виробничої переддипломної практики – 180 годин (6 кредитів ECTS). Форма підсумкового контролю – диференційований залік.

Метою переддипломної практики є вдосконалення, розширення та закріплення студентами теоретичних знань, опанування сучасних методів наукових досліджень, узагальнення матеріалу з проблеми дослідження, розроблення оригінальних наукових ідей випускної кваліфікаційної роботи.

Завдання виробничої педагогічної практики: розвивати вміння наукового аналізу результатів власної діяльності; формувати професійну позицію педагога-

дослідника; редагувати основні положення випускної кваліфікаційної роботи: актуальності, мети й завдань, об'єкта й предмета дослідження, новизни, теоретичної та практичної значущості роботи; оформити результати наукового дослідження згідно з вимогами до випускної кваліфікаційної роботи; оформити текстові покликання й список використаних джерел; підготувати текст доповіді й презентаційний матеріал за підсумками дослідження.

У результаті виробничої переддипломної практики повинні бути сформовані такі компетентності: здатність проводити наукові дослідження з метою визначення ефективності різних видів роботи з фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти на основі використання апробованих та загальноприйнятних методик; можливість виявляти актуальні питання фізичного виховання молодого покоління; уміння застосовувати методи обробки результатів досліджень із використанням методів математичної статистики, інформаційних технологій, формулювати й представляти узагальнення й висновки; здатність проводити науковий аналіз результатів досліджень і використовувати їх у практичній діяльності.

Атестація за підсумками виробничої переддипломної практики відбувається на основі набраної загальної суми балів за розділами роботи, як участь у настановній конференції, якість наукового апарату дослідження та логічність викладу, достатня кількість сучасних джерел інформації за темою дослідження, відповідність роботи встановленим вимогам, якість доповіді та презентації, наявність публікацій за матеріалами випускної роботи, презентація випускної кваліфікаційної роботи на підсумковій конференції з практики (додаток У, табл. У.4.2).

Таким чином, на основі результатів анкетного опитування науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України та вчителів закладів загальної середньої освіти, ретельного аналізу наскрізної програми практик обґрунтовано значення формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування навичок вирішення професійних завдань фізичного виховання учнів як педагогічної умови професійної підготовки

майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Висновки до четвертого розділу

У розділі охарактеризовано методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; запропоновано концепцію та модель системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Розкрито роль компетентнісного, акмеологічного, особистісно-орієнтованого, практико-орієнтованого та контекстного методологічних підходів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Сформульовані основні положення концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Розглянуто суть та особливості моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Указано, що основу представленої моделі формує сукупність таких блоків, як цільовий, теоретико-методологічний, пізнавально-змістовий, технологічний і результативний.

Схарактеризовано етапи формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Навчально-теоретичний етап передбачає формування системи валеологічних знань, інтелектуальних умінь та здібностей майбутніх учителів фізичної культури вирішувати теоретичні здоров'язбережувальні завдання в навчальному процесі. Навчально-практичний етап спрямований на формування здібностей

застосовувати знання і вміння здоров'язбереження на практиці, а також самостійно проектувати способи вирішення здоров'язбережувальних завдань на основі розробки відповідних проектів. Метою практичного етапу є застосування сформованих здоров'язбережувальних знань і умінь у реальних умовах у процесі виробничої практики.

Акцентовано увагу на тому, що результатом підготовки є сформована готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Метою анкетного опитування 122 науково-педагогічних працівників вище зазначених закладів вищої освіти України було з'ясування важливих аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах для визначення та обґрунтування тих педагогічних умов, що забезпечать якісну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Результати опитування показали, що 64,9% науково-педагогічних працівників повністю погоджуються з необхідністю цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 66,0% респондентів вважають доцільним забезпечувати спеціально розроблені та науково обґрунтовані педагогічні умови для якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 60,8% респондентів повністю погоджуються з твердженням про те, що забезпечення єдності та раціонального співвідношення теоретичної й практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків та наступності в освітньому процесі є важливою педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 46,9% опитаних науково-педагогічних працівників застосовують дискусії; 38,8% опитаних науково-педагогічних працівників застосовують дебати; 29,6% опитаних науково-педагогічних працівників застосовують мозковий штурм; 25,5% опитаних науково-педагогічних працівників застосовують кейс-стаді; 15,3% опитаних науково-педагогічних працівників застосовують дидактичні ігри;

67,7% опитаних науково-педагогічних працівників погоджуються з необхідністю впроваджувати електронні освітні ресурси в систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; 38,8% та 19,4% респондентів регулярно застосовують Інтернет-технології та змішане навчання; від 13,3% до 23,1% респондентів, застосовують G Suite for Education в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури; 43,9% респондентів вважають, що потрібно формувати в майбутніх учителів фізичної культури навички здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик;

Педагогічна умова – забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі передбачає: збагачення змісту кожної дисципліни на основі використання нових елементів з інших навчальних дисциплін; більш глибоке розуміння явищ, понять, законів, що вивчають у різних дисциплінах; наповнення змісту навчання практичною діяльністю, що відповідає умовам професійної діяльності.

Задля вдосконалення організаційних та змістових аспектів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків і наступності в навчально-виховному процесі розкрито зміст та особливості вивчення таких дисциплін, як «Менеджмент здоров'я», «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання».

Педагогічна умова – розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури шляхом запровадження інтерактивних освітніх технологій. Упровадження інтерактивних освітніх технологій у процес викладання професійно орієнтованих навчальних дисциплін дозволить отримувати теоретичні знання та вміння застосовувати їх у конкретній практичній ситуації; активізувати навчальний процес, забезпечить активну взаємодію студентів і викладачів. Визначено інтерактивні освітні технології для розвитку творчого потенціалу

майбутніх учителів фізичної культури в системі їх підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Розглянуто приклади та охарактеризовано організаційно-методичні особливості реалізації на практиці таких інтерактивних освітніх технологій, як інтерактивна лекція, дискусія, метод «мозкового штурму», дидактична гра, кейс-стаді, воркшоп, флешмоб.

Педагогічна умова – застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти. На сьогодні електронні освітні ресурси – важлива складова інформаційного наповнення освітнього процесу, їх використовують для навчально-методичного забезпечення, розробки довідкових матеріалів, у наукових дослідженнях та як засіб навчання. У системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми застосовували електронний підручник, мультимедійні лекції, електронні бібліотеки, електронне тестування, електронні навчально-методичні комплекси, офіційний інтернет-сайт Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я, інформаційні ресурси Інтернет-сайтів, зокрема «Освітнього порталу», Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, а також хмарну систему G Suite for Education, що дозволила використовувати переваги сучасної освітньої технології «змішане навчання». На прикладі розглянуті організаційно-методичні особливості використання сервісу Google for Education для організації змішаного навчання, спрямованого на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Для розкриття педагогічної умови – формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів нами було проведено анкетування 45 учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти міста Черкаси.

З'ясовано, що 37,8% опитаних учителів фізичної культури висловились про необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури

до здоров'язбережувальної діяльності; 43,9% респондентів вважають, що потрібно формувати в майбутніх учителів фізичної культури навички здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик; 60,2% опитаних учителів фізичної культури вважають, що в процесі проведення практик потрібно формувати в майбутніх учителів фізичної культури знання та практичні навички планування та впровадження оздоровчо-гігієнічної та фізкультурно-масової роботи; 60,0% респондентів вважають, що в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі цикл дисциплін професійної та практичної підготовки є пріоритетним; 46,7% опитаних учителів фізичної культури вважають, що рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи задовільний; 31,1% респондентів вважають за необхідне під час практики залучати майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення заходів спрямованих на збереження здоров'я учнів основної школи.

У розділі представлено значення, структуру, зміст та вимоги до проведення практик в процесі підготовці майбутніх учителів фізичної культури здоров'язбережувальної діяльності. З'ясовано, що навчальним планом Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, згідно з яким провадять професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, передбачено навчальну ознайомлювальну (4 семестр), виробничу педагогічну (6 семестр), виробничу фахову (7 семестр) та виробничу переддипломну (8 семестр) практики загальним обсягом 720 годин. Зазначено, що на кожному етапі навчання зміст і структура практики забезпечує раціональне поєднання теоретичної підготовки студентів із самостійною практичною роботою, дає можливість осмислити професійні функції вчителя фізичної культури, стимулює розвиток мотивації до самовдосконалення, пізнавальної активності та педагогічної діяльності.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [57, 58, 59, 60, 61, 63, 67, 71, 75, 747, 748].

РОЗДІЛ 5. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

5.1. Організація формувального етапу педагогічного експерименту

Формувальний етап педагогічного експерименту полягав у з'ясуванні ефективності розробленої нами системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

У формувальному експерименті брали участь 131 студент Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, які входили до контрольної ($n = 64$ осіб) та експериментальної ($n = 67$ осіб) груп. На початку формувального експерименту групи були однорідним за кількісними та якісними характеристиками. Підготовка в контрольній групі відбувалася за традиційною системою, в освітній процес експериментальної групи впроваджувалась розроблена нами система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі досліджували за комплексом обґрунтованих нами критеріїв, до яких належали мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та особистісний. Для цього нами, в співавторстві з Л. П. Сущенко та О. П. Сидоренком було розроблено комп'ютерну програму «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі».

Вивчали динаміку показників та рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній

школі за вище зазначеними критеріями в групах студентів у яких професійна підготовка відбувалася за традиційною системою (контрольна група) та відповідно до розробленої нами системи підготовки (експериментальна група).

Відмінність між вибірками визначали за t-критерієм Стьюдента. Визначення взаємозв'язків між досліджуваними компонентами визначали на основі факторного аналізу. Обраховували такі показники: середнє арифметичне ($\bar{x}$), середнє квадратичне відхилення (S), похибка середнього (m). Для визначення статистичної достовірності отриманих результатів задавали рівень значимості $p < 0,05$. Розрахунки та графічне представлення результатів проводили з використанням програм «Excel» та «STATISTICA».

5.2. Результати перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Логіка аналізу результатів формувального етапу педагогічного експерименту була наступною:

- оцінювали вірогідність відмінностей між студентами контрольної та експериментальної груп на початку педагогічного експерименту окремо за мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-практичним та особистісним критеріями сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- оцінювали вірогідність змін за визначеними критеріями сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за період педагогічного експерименту окремо в контрольній та експериментальній групах;

- оцінювали вірогідність відмінностей між контрольною та експериментальною групами в кінці педагогічного експерименту за визначеними критеріями сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі;

- відповідно до визначених критеріїв визначали розподіл студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на початку та в кінці педагогічного експерименту;

- аналізували зміни розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі після завершення педагогічного експерименту;

- аналізували факторну структуру компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної та експериментальної груп на початку та після завершення педагогічного експерименту.

Для визначення сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм нами було використано методику «Діагностика мотивів досягнень» А. Мехрабіана.

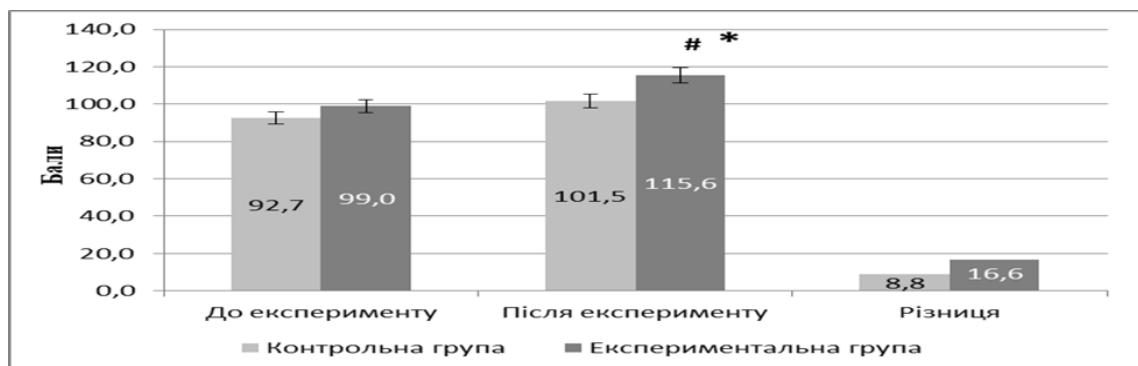

Рис. 5.1. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм на початку та в кінці педагогічного експерименту:

1. Тут і далі # – достовірність змін стосовно початку року в експериментальній групі;

2. * – достовірність відмінностей між результатами контрольної та експериментальної групи в кінці педагогічного експерименту.

З рисунку 5.1 видно, що станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм відповідно $92,72 \pm 3,27$ бали та $99,00 \pm 3,45$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,32$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за мотиваційним критерієм.

Співставлення даних, що відображають сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.1), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,79$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,05$).

Порівняння даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($101,53 \pm 3,75$ бали) та експериментальної ($115,61 \pm 4,11$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,53$). У досліджуваних експериментальної групи внаслідок педагогічних впливів, обумовлених формувальним експериментом, відбулися якісні зміни в загальній тенденції мотивів, які вказують на те, що прагнення до досягнення успіху в експериментальній групі виражені більшою мірою порівняно з контрольною групою.

Представлені у таблиці 5.1 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм продемонстрували 3 студенти (4,79%) контрольної групи і 4 студенти (5,79%) експериментальної групи, середній рівень – 31 студент (48,44%) контрольної групи і 34 студенти (50,75%) експериментальної групи, низький рівень – 30

студентів (46,88%) контрольної групи і 29 студентів (43,28%) експериментальної групи.

Таблиця 5.1

Динаміка рівнів сформованості готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	3	4,69	6	9,38	4	5,97	11	16,42
Середній	31	48,44	38	59,38	34	50,75	44	65,67
Низький	30	46,88	20	31,25	29	43,28	12	17,91

Станом на кінець педагогічного експерименту розподіл студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм зазнав змін. Так високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм продемонстрували 4 студенти (5,97%) контрольної групи і 11 студентів (16,42%) експериментальної групи, середній рівень – 34 студенти (50,75%) контрольної групи і 44 студенти (65,67%) експериментальної групи, низький рівень – 29 студентів (43,28%) контрольної групи і 12 студентів (17,91%) експериментальної групи.

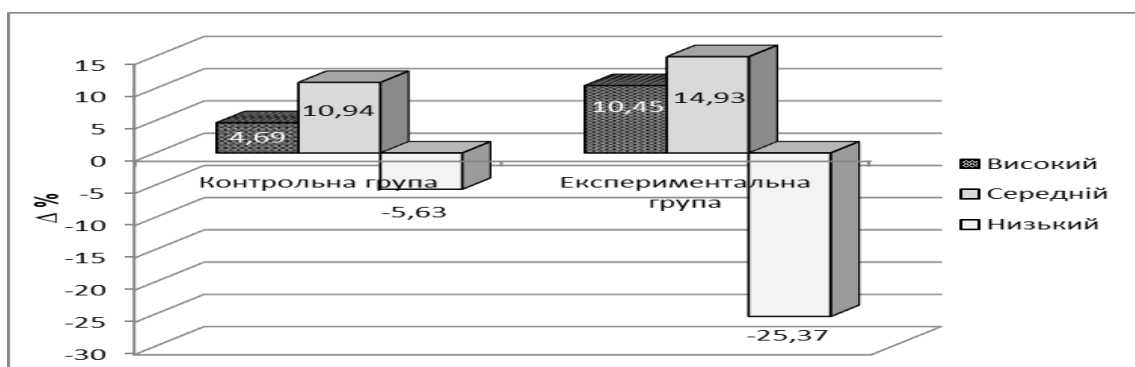

Рис. 5.2. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 4,69% та 10,45%) та середнім (відповідно на 10,94% та 14,93%) рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зменшилось відповідно на 5,63% та 25,37% (рис. 5.2).

Звертаємо увагу на той факт, що в експериментальній групі, за умов розробленої нами системи підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спостерігалось достовірне підвищення мотивації досягнень та більша позитивна динаміка рівнів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм.

Дослідження сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм здійснювали на основі тестових завдань.

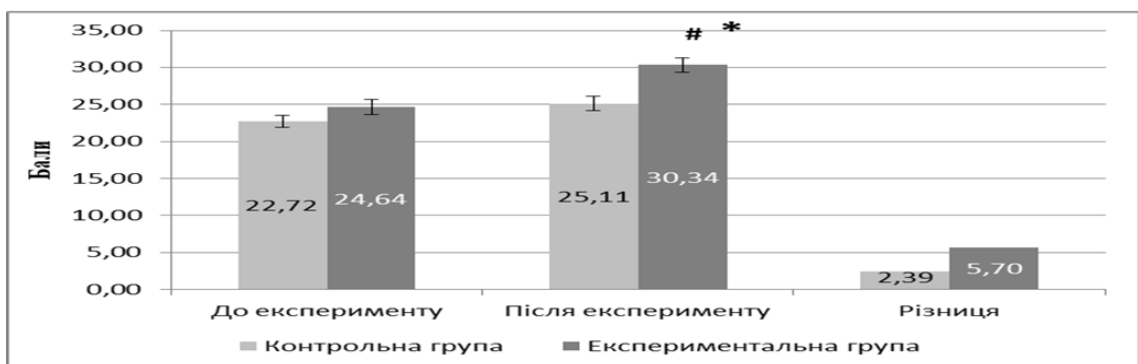

Рис. 5.3. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм на початку та в кінці педагогічного експерименту

З рисунку 5.3 видно, що станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм відповідно $22,72 \pm 3,27$ бали та $24,64 \pm 1,02$ бали.

Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,44$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за когнітивним критерієм.

Співставлення даних, що відображають сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.3), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$; при $t = 1,87$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$; при $t = 4,05$).

Порівняння даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($25,11 \pm 0,97$ бали) та експериментальної ($30,34 \pm 0,95$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 3,87$), що є свідченням ефективності розробленої нами системи підготовки та більш якісного формування спеціальних знань у студентів саме експериментальної групи.

Таблиця 5.2

Динаміка рівнів сформованості готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	3	4,69	6	9,38	4	5,97	12	17,91
Середній	27	42,19	33	51,56	35	52,24	44	65,67
Низький	34	53,13	25	39,06	28	41,79	11	16,42

Представлені у таблиці 5.2 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм

продемонстрували 3 студенти (4,69%) контрольної групи і 4 студенти (5,79%) експериментальної групи, середній рівень – 27 студентів (42,19%) контрольної групи і 35 студентів (52,24%) експериментальної групи, низький рівень – 34 студенти (53,13%) контрольної групи і 28 студентів (41,79%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту розподіл студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм зазнав змін. Так, високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм продемонстрували 6 студентів (9,38%) контрольної групи і 12 студентів (17,91%) експериментальної групи, середній рівень – 33 студенти (51,56%) контрольної групи і 44 студенти (65,67%) експериментальної групи, низький рівень – 25 студентів (39,06%) контрольної групи і 11 студентів (16,42%) експериментальної групи.

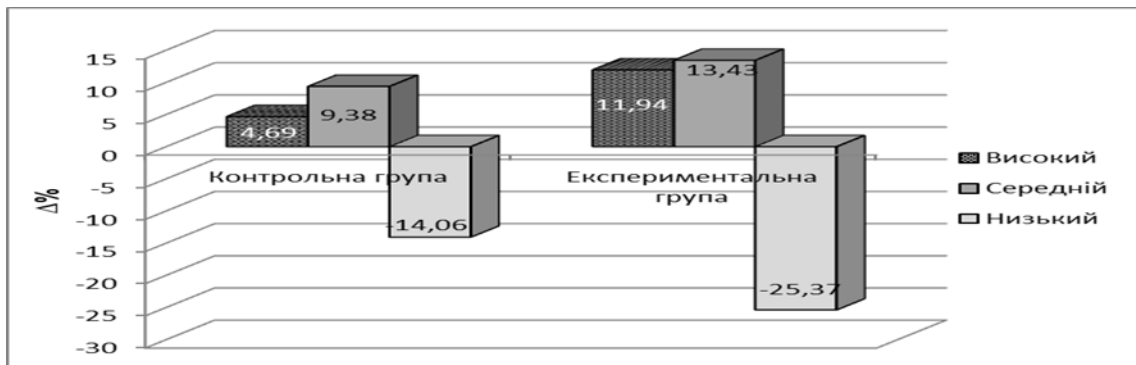

Рис. 5.4. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 4,69% та 11,94%) та середнім (відповідно на 9,38% та 13,43%) рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм. Водночас число студентів із низьким

рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зменшилось відповідно на 14,06% та 25,37% (рис.5.4).

Звертаємо увагу на той факт, що в експериментальних групах, за умов розробленої нами системи підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спостерігалось достовірне підвищення теоретичних знань, необхідних для впровадження та реалізації здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, а також більша позитивна динаміка рівнів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за когнітивним критерієм.

Показниками *діяльнісно-практичного критерію* сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі визначено рівень гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проектувальних умінь та навичок (діагностичні картки – додаток В).

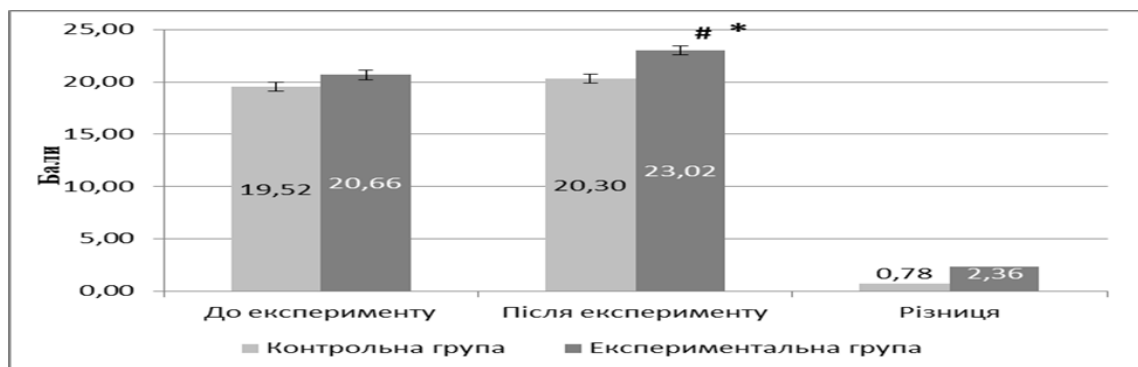

Рис. 5.5. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість гностичних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість гностичних умінь та навичок відповідно $19,52 \pm 0,44$ бали та $20,66 \pm 0,47$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,78$), що свідчить про їх однорідність на

початку педагогічного експерименту за сформованістю гностичних умінь та навичок (рисунок 5.5).

Співставлення даних, що відображають сформованість гностичних умінь та навичок протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.5), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,29$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,7$).

Порівняння даних про сформованість гностичних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($20,30 \pm 0,43$ бали) та експериментальної ($23,02 \pm 0,42$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,53$). А саме, студенти експериментальної групи характеризувалися вищим рівнем умінь та навичок щодо аналізу власного професійного рівня та використання наявної навчально-методичної інформації для самовдосконалення; аналізу та узагальнення нормативно-правових документів; оцінки ефективності застосування здоров'язберезувальних методик; оцінювання впливу чинників шкільної гіподинамії на організм учнів основної школи; аналізу та узагальнення ефективності здоров'язберезувальної діяльності в загальноосвітньому закладі; систематизації та узагальнення даних для реалізації здоров'язберезувальної діяльності в основній школі; оцінки та регламентації рухового режиму учнів основної школи.

Таблиця 5.3

**Динаміка рівнів сформованості гностичних умінь та навичок студентів
контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного
експерименту**

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	3	4,69	6	9,38	5	7,46	13	19,40
Середній	30	46,88	39	60,94	33	49,25	45	67,16
Низький	31	48,44	19	29,69	29	43,28	9	13,43

Представлені у таблиці 5.3 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості гностичних умінь та навичок продемонстрували 3 студенти (4,69%) контрольної групи і 5 студентів (7,46%) експериментальної групи, середній рівень – 30 студентів (46,88%) контрольної групи і 33 студенти (49,25%) експериментальної групи, низький рівень – 31 студент (48,44%) контрольної групи і 29 студентів (43,28%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту в обох групах збільшилась кількість студентів, які характеризувалися високим та середнім рівнями гностичних умінь та навичок в той час, як кількість студентів із низьким рівнем відповідних умінь та навичок зменшилась. Так високий рівень сформованості гностичних умінь та навичок продемонстрували 6 студентів (9,38%) контрольної групи і 13 студентів (19,40%) експериментальної групи, середній рівень – 39 студентів (60,94%) контрольної групи і 45 студентів (67,16%) експериментальної групи, низький рівень – 19 студентів (29,69%) контрольної групи і 9 студентів (13,43%) експериментальної групи.

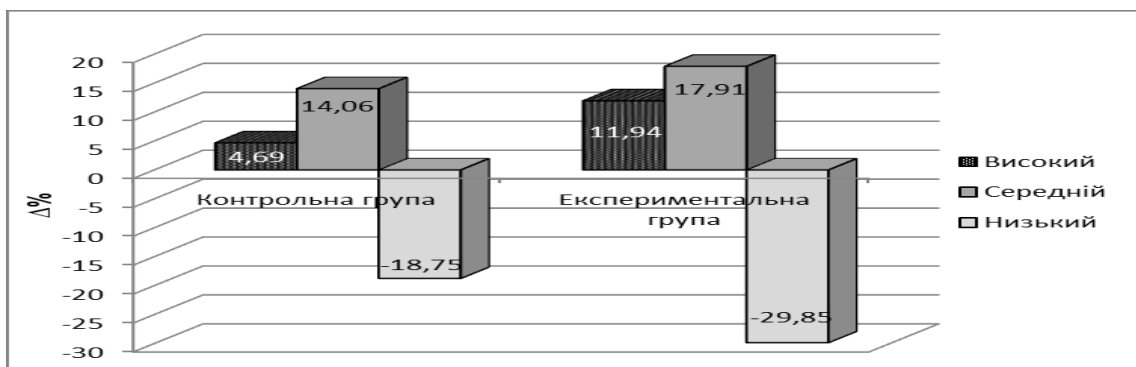

Рис. 5.6. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості гностичних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 4,69% та 11,94%) та середнім (відповідно на 14,06% та 17,91%) рівнем сформованості гностичних умінь та навичок. Водночас число

студентів із низьким рівнем сформованості гностичних умінь та навичок зменшилось відповідно на 18,75% та 29,85% (рис. 5.6).

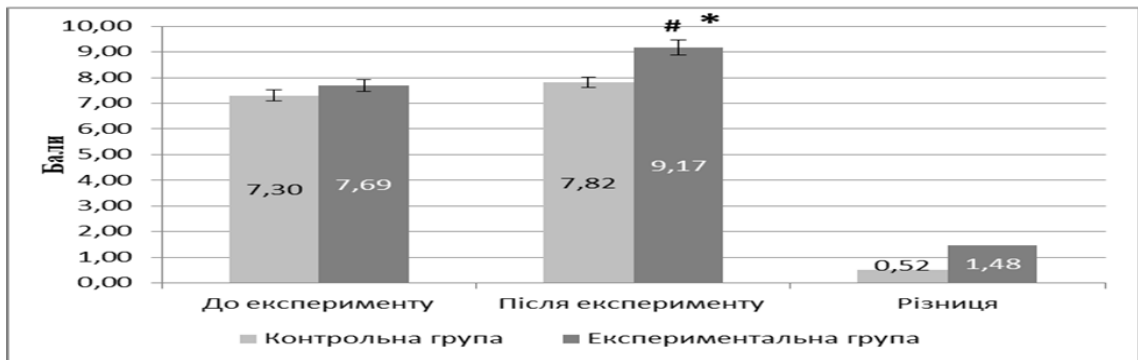

Рис. 5.7. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість комунікативних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість комунікативних умінь та навичок відповідно $7,30 \pm 0,21$ бали та $7,69 \pm 0,23$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,26$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за сформованістю комунікативних умінь та навичок (рисунок 5.7).

Співставлення даних, що відображають сформованість комунікативних умінь та навичок протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.7), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,82$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,87$).

Порівняння даних про сформованість комунікативних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($7,82 \pm 0,20$ бали) та експериментальної ($9,17 \pm 0,30$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 3,74$). Студенти експериментальної групи характеризувалися достовірно вищими уміннями та навичками щодо спілкування

з учнями основної школи; стимулювання їх до занять фізичними вправами задля власного фізичного вдосконалення; роботи з батьками та співпраці з керівництвом та педагогічним колективом школи для підвищення ефективності здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Таблиця 5.4

**Динаміка рівнів сформованості комунікативних умінь та навичок студентів
контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного
експерименту**

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	3	4,69	6	9,38	5	7,46	12	17,91
Середній	33	51,56	41	64,06	32	47,76	44	65,67
Низький	28	43,75	17	26,56	30	44,78	11	16,42

Представлені у таблиці 5.4 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості комунікативних умінь та навичок продемонстрували 3 студенти (4,69%) контрольної групи і 5 студентів (7,46%) експериментальної групи, середній рівень – 33 студенти (51,56%) контрольної групи і 32 студенти (47,76%) експериментальної групи, низький рівень – 28 студентів (43,75%) контрольної групи і 30 студентів (44,78%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту в обох групах збільшилась кількість студентів, які характеризувалися високим та середнім рівнем комунікативних умінь та навичок в той час, як кількість студентів із низьким рівнем відповідних умінь та навичок зменшилась. Так високий рівень сформованості комунікативних умінь та навичок продемонстрували 6 студентів (9,38%) контрольної групи і 12 студентів (17,91%) експериментальної групи, середній рівень – 41 студент (64,06%) контрольної групи і 44 студенти (65,67%) експериментальної групи, низький рівень – 17 студентів (26,56%) контрольної групи і 11 студентів (16,42%) експериментальної групи.

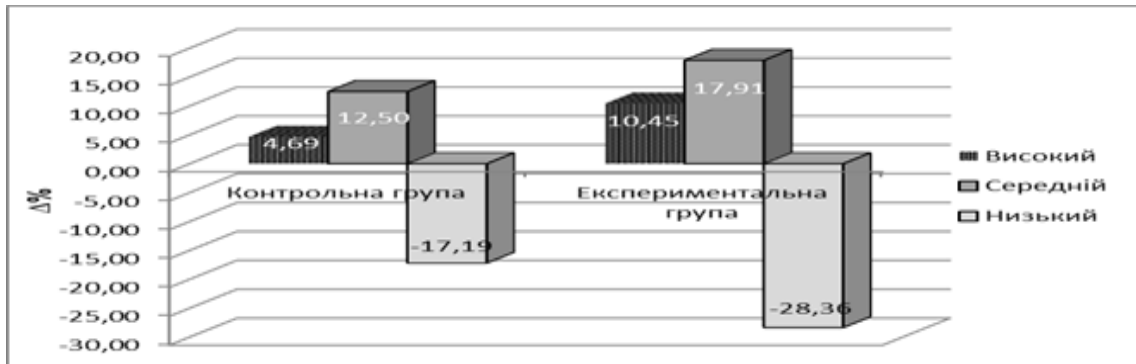

Рис. 5.8. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості комунікативних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 4,69% та 10,45%) та середнім (відповідно на 12,5% та 17,91%) рівнем сформованості комунікативних умінь та навичок. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості комунікативних умінь та навичок зменшилось відповідно на 17,19% та 28,36% (рис. 5.8).

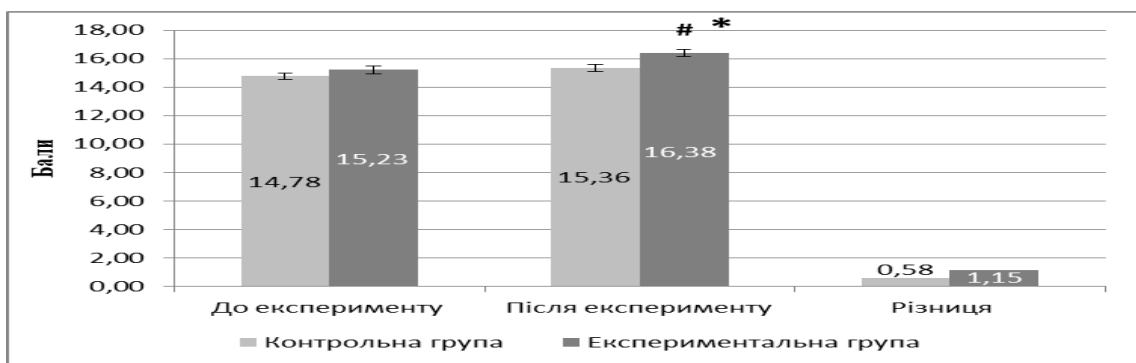

Рис. 5.9. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість конструктивних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість конструктивних умінь та навичок відповідно $14,78 \pm 0,23$ бали та $15,23 \pm 0,28$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних

відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,23$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за сформованістю конструктивних умінь та навичок (рисунок 5.9).

Співставлення даних, що відображають сформованість конструктивних умінь та навичок протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.9), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,76$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,03$).

Порівняння даних про сформованість конструктивних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($15,36 \pm 0,24$ бали) та експериментальної ($16,38 \pm 0,25$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,96$). А саме, студенти експериментальної групи характеризувалися вищим рівнем умінь та навичок щодо розробки та планування спеціальних комплексів фізичних вправ, спрямованих на профілактику порушень постави, серцево-судинних захворювань; програм застосування водних процедур, фізкультурно-оздоровчих занять різної спрямованість; планування та обліку фізкультурно-оздоровчої роботи.

Таблиця 5.5

Динаміка рівнів сформованості конструктивних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного експерименту

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	4	6,25	8	12,50	5	7,46	14	20,90
Середній	33	51,56	39	60,94	35	52,24	46	68,66
Низький	27	42,19	17	26,56	27	40,30	7	10,45

Представлені у таблиці 5.5 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості конструктивних умінь та навичок

продемонстрували 4 студенти (6,25%) контрольної групи і 5 студентів (7,46%) експериментальної групи, середній рівень – 33 студенти (51,56%) контрольної групи і 35 студентів (52,24%) експериментальної групи, низький рівень – 27 студентів (42,19%) контрольної групи і 27 студентів (40,30%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту в обох групах збільшилась кількість студентів, які характеризувалися високим та середнім рівнями конструктивних умінь та навичок в той час, як кількість студентів із низьким рівнем відповідних умінь та навичок зменшилась. Так високий рівень сформованості конструктивних умінь та навичок продемонстрували 8 студентів (12,50%) контрольної групи і 14 студентів (20,90%) експериментальної групи, середній рівень – 39 студентів (60,94%) контрольної групи і 46 студентів (68,66%) експериментальної групи, низький рівень – 17 студентів (26,56%) контрольної групи і 7 студентів (10,45%) експериментальної групи.

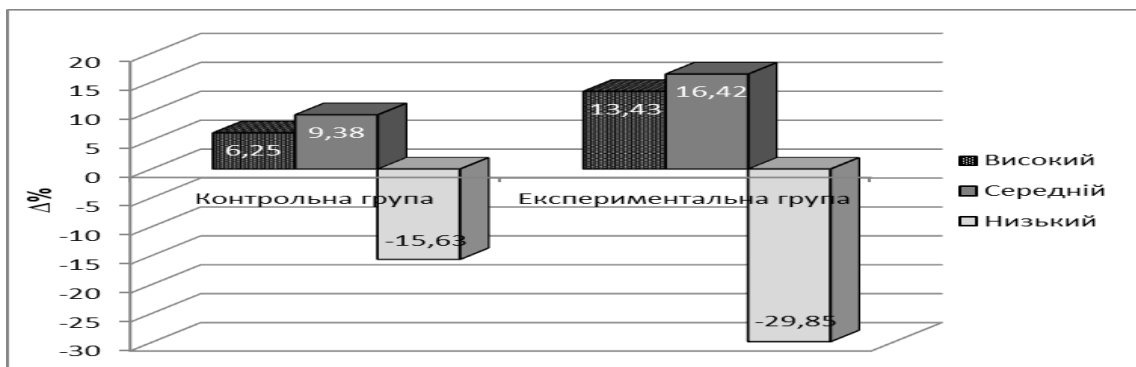

Рис. 5.10. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості конструктивних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 6,25% та 13,43%) та середнім (відповідно на 9,38% та 16,42%) рівнем сформованості конструктивних умінь та навичок. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості конструктивних умінь та навичок зменшилось відповідно на 15,63% та 29,85% (рис. 5.10).

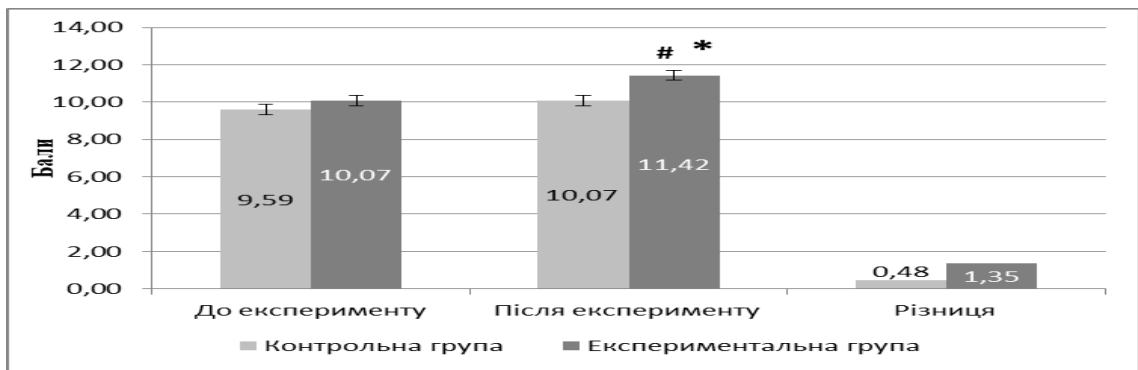

Рис. 5.11. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість організаційних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість організаційних умінь та навичок відповідно $9,59 \pm 0,28$ бали та $10,07 \pm 0,27$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,27$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за сформованістю організаційних умінь та навичок (рисунок 5.11).

Співставлення даних, що відображають сформованість організаційних умінь та навичок протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.11), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,23$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,55$).

Порівняння даних про сформованість організаційних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($10,07 \pm 0,29$ бали) та експериментальної ($11,42 \pm 0,26$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 3,45$). А саме, студенти експериментальної групи характеризувалися вищим рівнем умінь та навичок щодо використання методів та методичних прийомів організації навчально-виховного процесу; організації та проведення різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи; реалізації

програми різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи в основній школі; організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі.

Таблиця 5.6

**Динаміка рівнів сформованості організаційних умінь та навичок студентів
контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного
експерименту**

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	4	6,25	7	10,94	5	7,46	14	20,90
Середній	32	50,00	37	57,81	32	47,76	44	65,67
Низький	28	43,75	20	31,25	30	44,78	9	13,43

Представлені у таблиці 5.6 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості організаційних умінь та навичок продемонстрували 4 студенти (6,25%) контрольної групи і 5 студентів (7,46%) експериментальної групи, середній рівень – 32 студенти (50,00%) контрольної групи і 32 студенти (47,76%) експериментальної групи, низький рівень – 28 студентів (43,75%) контрольної групи і 30 студентів (44,78%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту розподіл студентів за рівнями сформованості організаційних умінь та навичок зазнав змін. В обох групах збільшилась кількість студентів, які характеризувалися високим та середнім рівнями організаційних умінь та навичок в той час, як кількість студентів із низьким рівнем відповідних умінь та навичок зменшилась. Так високий рівень сформованості організаційних умінь та навичок продемонстрували 7 студентів (10,94%) контрольної групи і 14 студентів (20,90%) експериментальної групи, середній рівень – 37 студентів (57,81%) контрольної групи і 44 студенти (65,67%) експериментальної групи, низький рівень – 20 студентів (31,25%) контрольної групи і 9 студентів (13,43%) експериментальної групи.

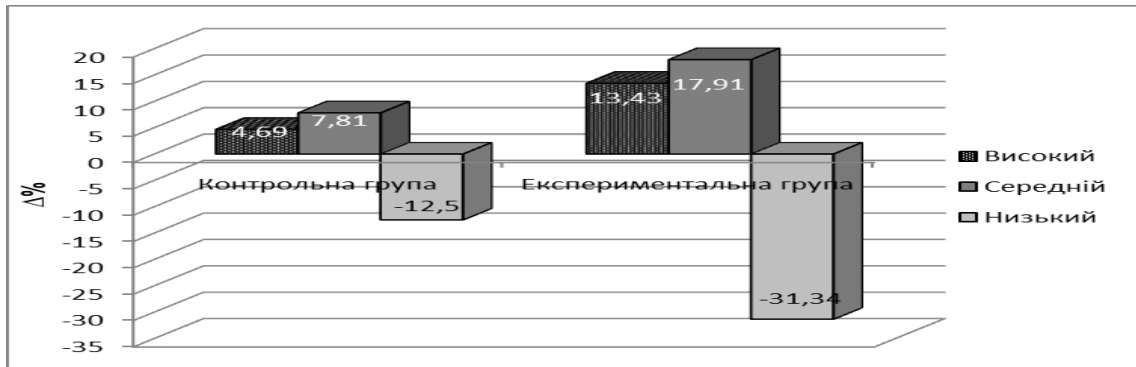

Рис. 5.12. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості організаційних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 4,69% та 13,43%) та середнім (відповідно на 7,81% та 17,91%) рівнем сформованості організаційних умінь та навичок. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості організаційних умінь та навичок зменшилось відповідно на 12,50% та 31,34% (рис. 5.12).

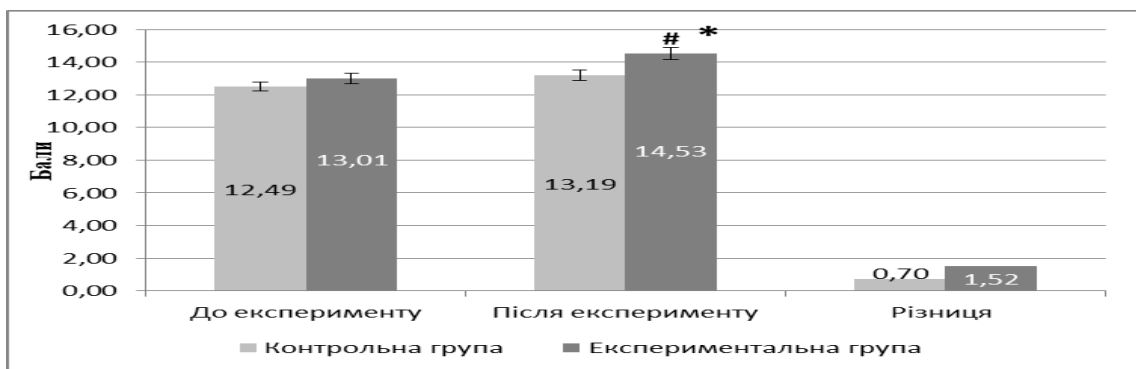

Рис. 5.13. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість проектувальних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість проектувальних умінь та навичок відповідно $12,49 \pm 0,27$ бали та $13,01 \pm 0,31$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних

відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,27$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за сформованістю проєктувальних умінь та навичок (рисунок 5.13).

Співставлення даних, що відображають сформованість проєктувальних умінь та навичок протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.13), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,67$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,20$).

Порівняння даних про сформованість проєктувальних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($13,19 \pm 0,32$ бали) та експериментальної ($14,53 \pm 0,35$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,83$). А саме, студенти експериментальної групи характеризувалися вищим рівнем умінь та навичок щодо прогнозування оздоровчого ефекту від дозованого застосування фізичного навантаження; проєктування здоров'язберезувального середовища в основній школі; управління здоров'язберезувальною роботою в закладі загальної середньої освіти.

Таблиця 5.7

Динаміка рівнів сформованості проєктувальних умінь та навичок студентів контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного експерименту

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	4	6,25	7	10,94	6	8,96	13	19,40
Середній	29	45,31	35	54,69	33	49,25	44	65,67
Низький	31	48,44	22	34,38	28	41,79	10	14,93

Представлені у таблиці 5.7 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості проєктувальних умінь та навичок продемонстрували 4 студенти (6,25%) контрольної групи і 6 студентів (8,96%)

експериментальної групи, середній рівень – 29 студентів (45,31%) контрольної групи і 33 студенти (49,25%) експериментальної групи, низький рівень – 31 студент (48,44%) контрольної групи і 28 студентів (41,79%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту в обох групах збільшилась кількість студентів, які характеризувалися високим та середнім рівнем проектувальних умінь та навичок в той час, як кількість студентів із низьким рівнем відповідних умінь та навичок зменшилась. Так високий рівень сформованості проектувальних умінь та навичок продемонстрували 7 студентів (10,94%) контрольної групи і 13 студентів (19,40%) експериментальної групи, середній рівень – 35 студентів (54,69%) контрольної групи і 44 студенти (65,67%) експериментальної групи, низький рівень – 22 студенти (34,38%) контрольної групи і 10 студентів (14,93%) експериментальної групи.

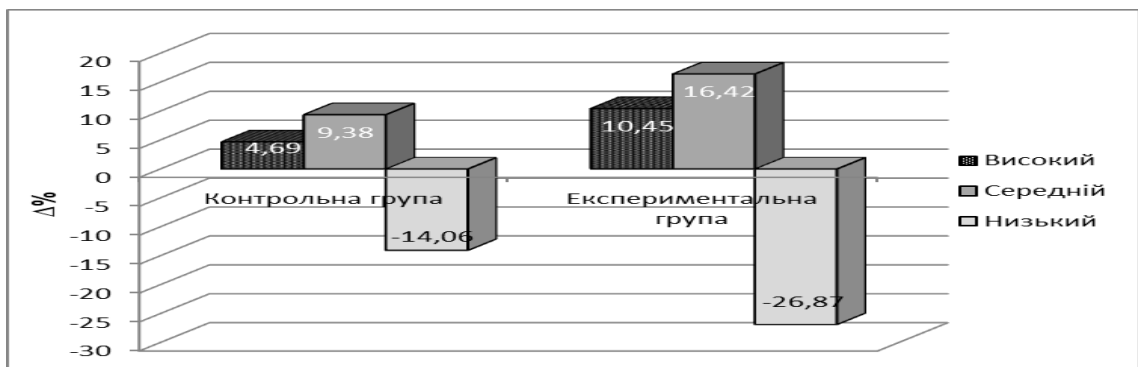

Рис. 5.14. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості проектувальних умінь та навичок станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 4,69% та 10,45%) та середнім (відповідно на 9,38% та 16,42%) рівнем сформованості проектувальних умінь та навичок. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості проектувальних умінь та навичок зменшилось відповідно на 14,06% та 26,87% (рисунок 5.14).

На рисунку 5.15 представлено результати співставлення середніх значень даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм на початку та в кінці педагогічного експерименту.

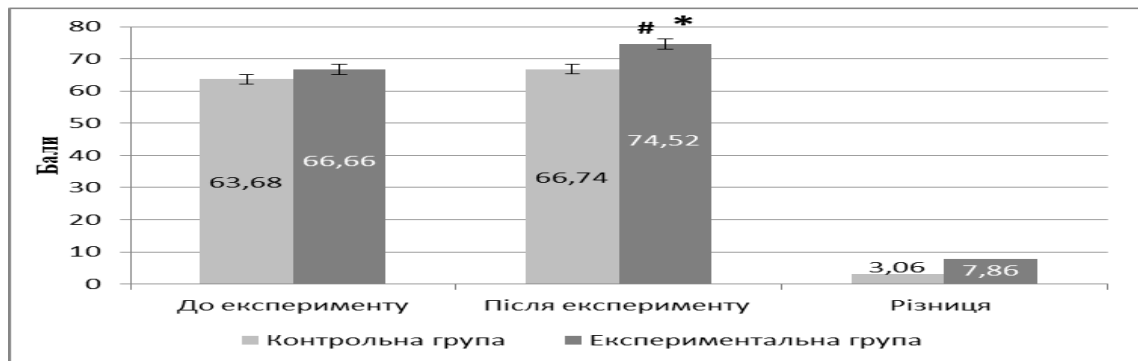

Рис. 5.15. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм на початку та в кінці педагогічного експерименту

З рисунку 5.15 видно, що станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм відповідно $63,68 \pm 1,43$ бали та $66,66 \pm 1,56$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,41$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за діяльнісно-практичним критерієм.

Співставлення даних, що відображають сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.15), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,49$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,53$).

Порівняння даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту контрольної (66,74±1,48 бали) та експериментальної (74,52±1,58 бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 3,59$), що є свідченням ефективності розробленої нами системи підготовки та більш якісного формування гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проектувальних умінь та навичок необхідних для здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у студентів саме експериментальної групи.

Таблиця 5.8

Динаміка рівнів сформованості готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	4	6,25	7	10,94	5	7,46	13	19,40
Середній	31	48,44	38	59,38	33	49,25	45	67,16
Низький	29	45,31	19	29,69	29	43,28	9	13,43

Представлені у таблиці 5.8 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм продемонстрували 4 студенти (6,25%) контрольної групи і 5 студентів (7,76%) експериментальної групи, середній рівень – 31 студент (48,44%) контрольної групи і 33 студенти (49,25%) експериментальної групи, низький рівень – 29 студентів (45,31%) контрольної групи і 29 студентів (43,28%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм продемонстрували 7 студентів (10,94%)

контрольної групи і 13 студентів (19,40%) експериментальної групи, середній рівень – 38 студентів (59,38%) контрольної групи і 45 студентів (67,16%) експериментальної групи, низький рівень – 19 студентів (29,69%) контрольної групи і 9 студентів (13,43%) експериментальної групи.

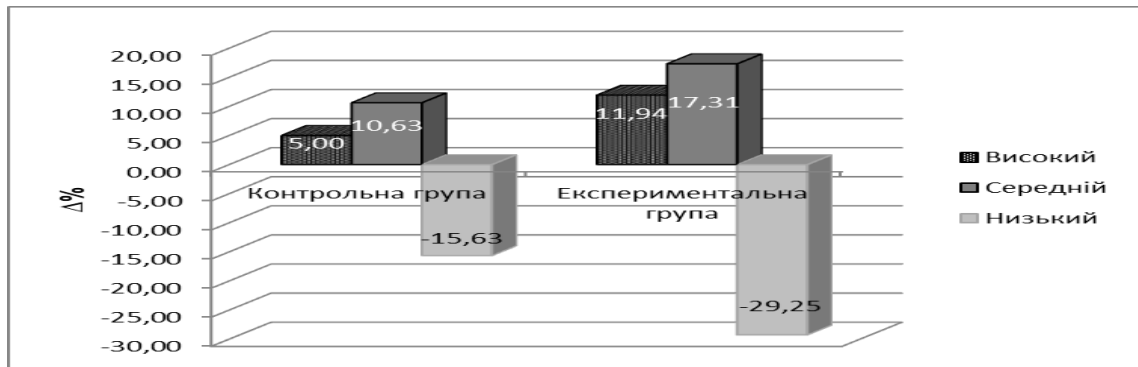

Рис. 5.16. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 5,00% та 11,94%) та середнім (відповідно на 10,63% та 17,31%) рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за діяльнісно-практичним критерієм. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зменшилось відповідно на 15,63% та 29,25% (рис. 5.16).

Таким чином, за результатами дослідження сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної та експериментальної груп за діяльнісно-практичним критерієм чітко видно, що продовж формувального етапу педагогічного експерименту вона покращується. Характерно, що більш вираженими зміни є у студентів експериментальної групи, підготовка яких здійснювалася відповідно до розробленої нами системи. У студентів контрольної групи, за умов традиційної системи професійної підготовки, ці зміни також відбувалися, але меншою мірою.

Сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за *особистісним критерієм* визначали на основі методик «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» та «Діагностика емоційного інтелекту».

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість ефективності педагогічних комунікацій відповідно $16,80 \pm 0,67$ бали та $17,79 \pm 0,67$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,05$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за сформованістю ефективності педагогічних комунікацій (рисунок 5.17).

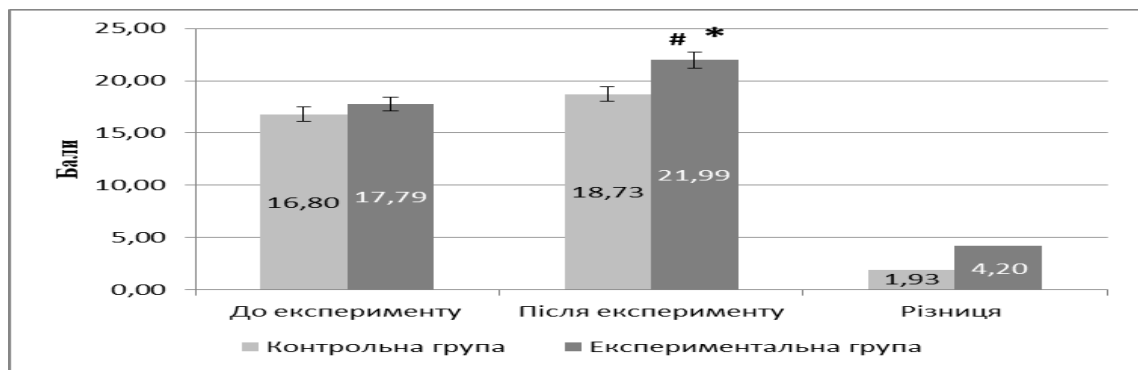

Рис. 5.17. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість ефективності педагогічних комунікацій студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Співставлення даних, що відображають сформованість ефективності педагогічних комунікацій протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.17), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,97$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні, позитивні зміни ($p < 0,05$, при $t = 4,06$).

Порівняння даних про сформованість ефективності педагогічних комунікацій станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($18,73 \pm 0,73$ бали) та експериментальної ($21,99 \pm 0,77$ бали) груп вказує на

статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 3,06$). А саме, студенти експериментальної групи характеризувалися вищим рівнем сформованості ефективності педагогічних комунікацій, що виявлялося у таких якостях, як доброзичливість, зацікавленість, прагнення до заохочення ініціативи учнів, відкритість, активність, гнучкість та диференційованість спілкування.

Таблиця 5.9

Динаміка рівнів сформованості ефективності педагогічних комунікацій студентів контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного експерименту

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	3	4,69	7	10,94	4	5,97	12	17,91
Середній	31	48,44	36	56,25	34	50,75	43	64,18
Низький	30	46,88	21	32,81	29	43,28	12	17,91

Представлені у таблиці 5.9 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості ефективності педагогічних комунікацій продемонстрували 3 студенти (4,69%) контрольної групи і 4 студенти (5,97%) експериментальної групи, середній рівень – 31 студент (48,44%) контрольної групи і 34 студенти (50,75%) експериментальної групи, низький рівень – 30 студентів (46,88%) контрольної групи і 29 студентів (43,28%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту високий рівень сформованості ефективності педагогічних комунікацій продемонстрували 7 студентів (10,94%) контрольної групи і 12 студентів (17,91%) експериментальної групи, середній рівень – 36 студентів (56,25%) контрольної групи і 43 студенти (64,18%) експериментальної групи, низький рівень – 21 студент (32,81%) контрольної групи і 12 студентів (17,91%) експериментальної групи.

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися

високим (відповідно на 6,25% та 11,94%) та середнім (відповідно на 7,81% та 13,43%) рівнем сформованості ефективності педагогічних комунікацій. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості ефективності педагогічних комунікацій зменшилось відповідно на 14,06% та 25,37% (рисунок 5.18).

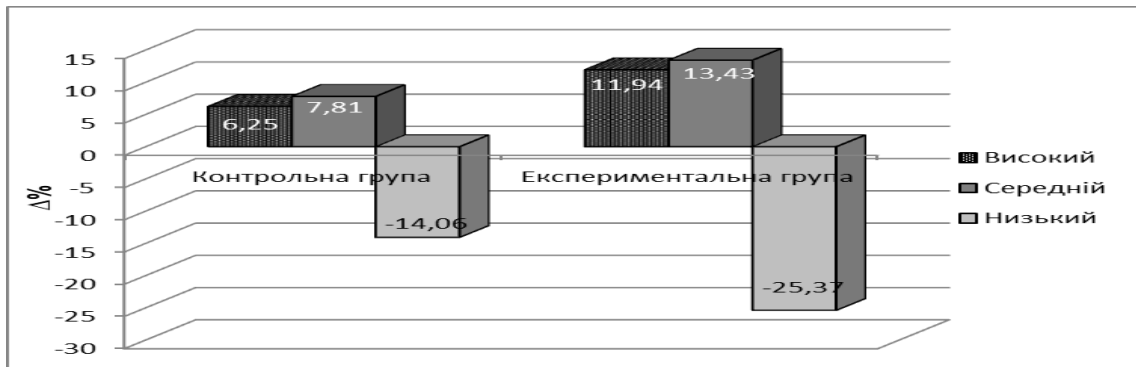

Рис. 5.18. Зміни розподілу студентів за рівнями сформованості ефективності педагогічних комунікацій станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість емоційного інтелекту відповідно $47,78 \pm 1,76$ бали та $50,99 \pm 1,88$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,24$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за сформованістю емоційного інтелекту (рисунок 5.19).

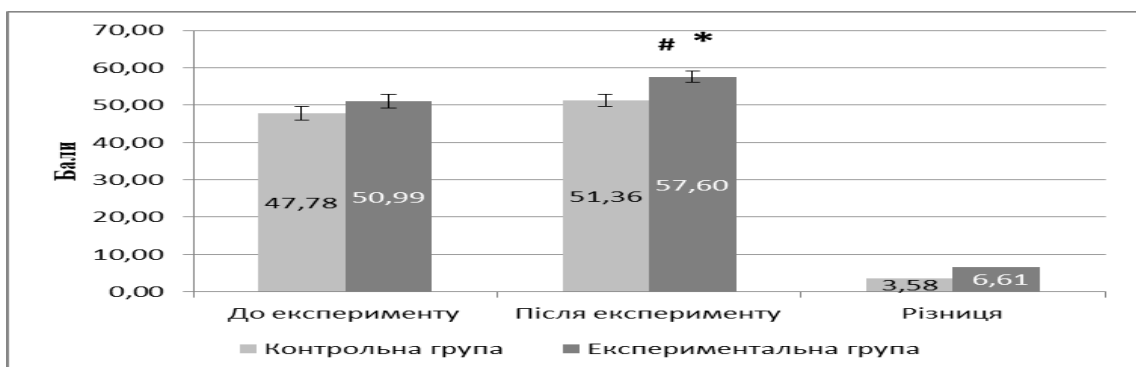

Рис. 5.19. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість емоційного інтелекту студентів контрольної та експериментальної груп на початку та в кінці педагогічного експерименту (бали)

Співставлення даних, що відображають сформованість емоційного інтелекту протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.19), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,52$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні, позитивні зміни ($p < 0,05$, при $t = 2,68$).

Порівняння даних про сформованість емоційного інтелекту станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($51,36 \pm 1,61$ бали) та експериментальної ($57,60 \pm 1,56$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,78$). Студенти експериментальної групи характеризувалися вищим рівнем емоційного інтелекту, що на нашу думку обумовлено впровадженням в освітній процес розробленої нами системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Представлені у таблиці 5.10 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості емоційного інтелекту продемонстрували 4 студенти (6,25%) контрольної групи і 6 студентів (8,96%) експериментальної групи, середній рівень – 36 студентів (56,25%) контрольної групи і 33 студенти (49,25%) експериментальної групи, низький рівень – 24 студенти (37,50%) контрольної групи і 28 студентів (41,79%) експериментальної групи.

Таблиця 5.10

Динаміка рівнів сформованості емоційного інтелекту студентів контрольної та експериментальної груп продовж педагогічного експерименту

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	4	6,25	8	12,50	6	8,96	14	20,90
Середній	36	56,25	41	64,06	33	49,25	45	67,16
Низький	24	37,50	15	23,44	28	41,79	8	11,94

Станом на кінець педагогічного експерименту високий рівень сформованості емоційного інтелекту продемонстрували 8 студентів (12,50%) контрольної групи і 14 студентів (20,90%) експериментальної групи, середній рівень – 41 студент (64,06%) контрольної групи і 45 студентів (67,16%) експериментальної групи, низький рівень – 15 студентів (23,44%) контрольної групи і 8 студентів (11,94%) експериментальної групи (таблиця 5.10).

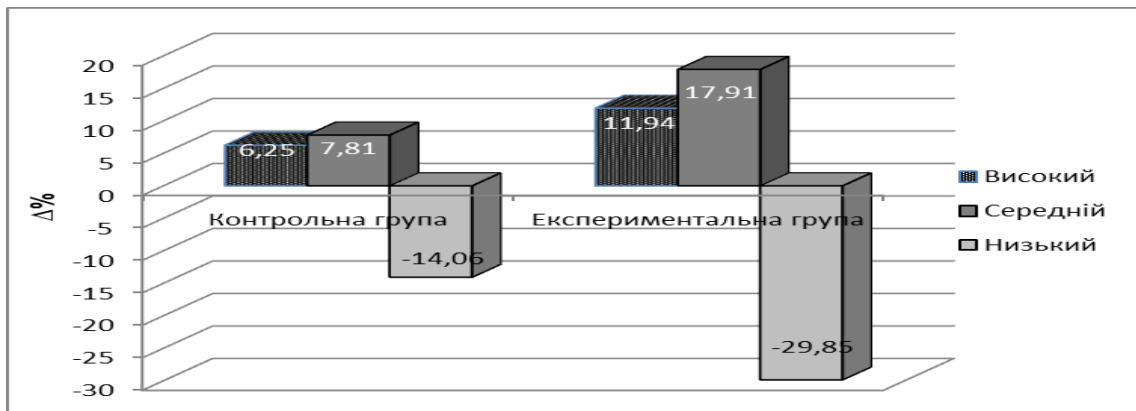

Рис. 5.20. Зміни розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості емоційного інтелекту станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 6,25% та 11,94%) та середнім (відповідно на 7,81% та 17,91%) рівнем сформованості емоційного інтелекту. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості емоційного інтелекту зменшилось відповідно на 14,06% та 29,85% (рисунок 5.20).

З рисунку 5.21 видно, що станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм відповідно $64,58 \pm 2,43$ бали та $68,78 \pm 2,55$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,19$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту за особистісним критерієм.

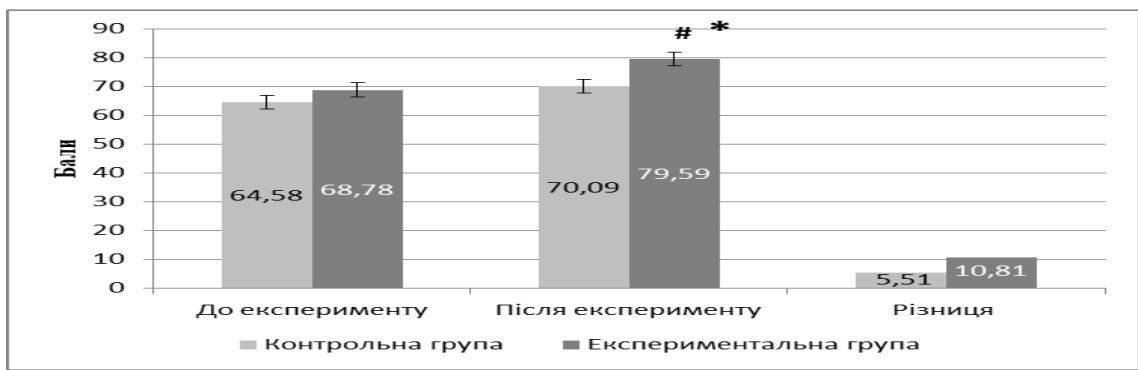

Рис. 5.21. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм на початку та в кінці педагогічного експерименту

Співставлення даних, що відображають сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм протягом педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.21), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,63$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,12$).

Порівняння даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту контрольної ($70,09 \pm 2,34$ бали) та експериментальної ($79,59 \pm 2,33$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,87$). Отже, студенти експериментальної групи продемонстрували вищі показники сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм порівняно з студентами контрольної групи.

Представлені у таблиці 5.11 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм продемонстрували 4 студенти (5,47%) контрольної групи і 5 студентів (7,46%)

експериментальної групи, середній рівень – 34 студенти (52,34%) контрольної групи і 34 студенти (50,00%) експериментальної групи, низький рівень – 27 студентів (42,19%) контрольної групи і 29 студентів (42,54%) експериментальної групи.

Таблиця 5.11

Динаміка рівнів сформованості готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	4	5,47	8	11,72	5	7,46	13	19,40
Середній	34	52,34	39	60,16	34	50,00	44	65,67
Низький	27	42,19	18	28,13	29	42,54	10	14,93

Станом на кінець педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм продемонстрували 8 студентів (11,72%) контрольної групи і 13 студентів (19,40%) експериментальної групи, середній рівень – 39 студентів (60,16%) контрольної групи і 44 студенти (65,67%) експериментальної групи, низький рівень – 18 студентів (28,13%) контрольної групи і 10 студентів (14,93%) експериментальної групи.

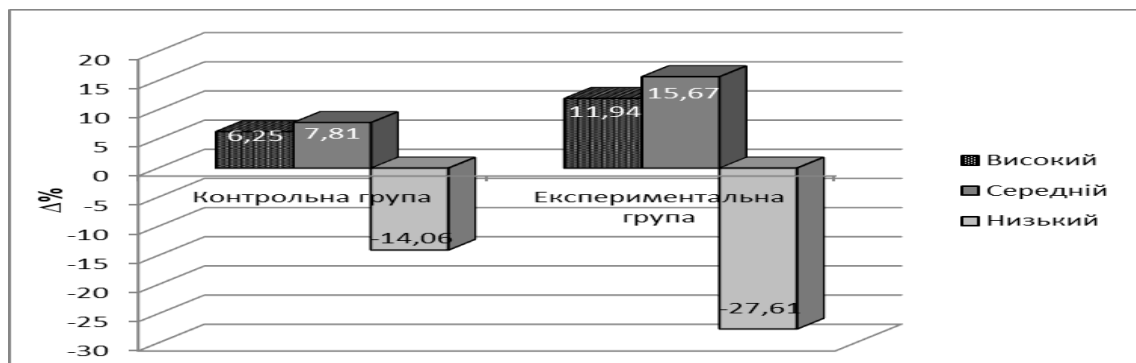

Рис. 5.22. Зміни розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в

основній школі за особистісним критерієм станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 6,25% та 11,94%) та середнім (відповідно на 7,81% та 15,67%) рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за особистісним критерієм. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зменшилось відповідно на 14,06% та 27,61% (рисунк 5.22).

Таким чином, за результатами дослідження сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у студентів контрольної та експериментальної груп за особистісним критерієм чітко видно, що продовж формувального етапу педагогічного експерименту вона покращується. Характерно, що більш вираженими зміни є у студентів експериментальної групи на відміну від контрольної, де відповідні зміни відбувалися, але значно меншою мірою.

На рисунку 5.23 представлено результати співставлення середніх значень даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за всіма визначеними критеріями на початку та в кінці педагогічного експерименту.

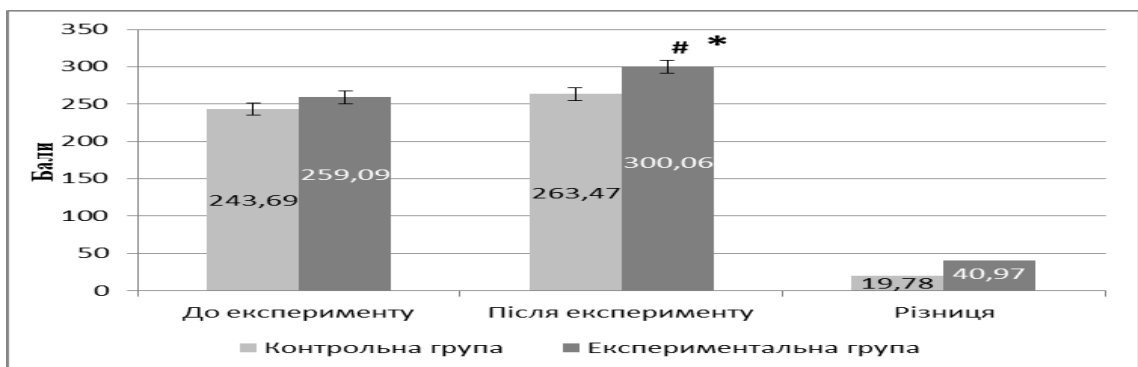

Рис. 5.23. Середні значення ($x \pm m$) даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Станом на початок педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відповідно $243,69 \pm 7,99$ бали та $259,09 \pm 8,58$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,31$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту.

Співставлення даних, що відображають сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах (рис. 5.23), проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,69$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,30$).

Порівняння даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на кінець педагогічного експерименту контрольної ($263,47 \pm 8,53$ бали) та експериментальної ($300,06 \pm 8,97$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,53$), що свідчить про вищий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів саме експериментальної групи.

Таблиця 5.12

Динаміка рівнів сформованості готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Рівні	Контрольна група				Експериментальна група			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб	%
Високий	3	5,27	7	10,55	5	7,09	13	19,03
Середній	32	49,41	38	59,38	34	50,00	44	66,23
Низький	29	45,31	19	30,08	29	42,91	10	14,74

Представлені у таблиці 5.12 дані свідчать, що на початку педагогічного експерименту високий рівень сформованості готовності до

здоров'язберезувальної діяльності в основній школі продемонстрували 3 студенти (5,27%) контрольної групи і 5 студентів (7,09%) експериментальної групи, середній рівень – 32 студенти (49,41%) контрольної групи і 34 студенти (50,00%) експериментальної групи, низький рівень – 29 студентів (45,31%) контрольної групи і 29 студентів (42,91%) експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту розподіл студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі зазнав змін. Важливим є те, що зазначені позитивні зміни в експериментальних групах були більш вираженими. Так високий рівень сформованості готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі продемонстрували 7 студентів (10,55%) контрольної групи і 13 студентів (19,03%) експериментальної групи, середній рівень – 38 студентів (59,38%) контрольної групи і 44 студенти (66,23%) експериментальної групи, низький рівень – 19 студентів (30,08%) контрольної групи і 10 студентів (14,74%) експериментальної групи.

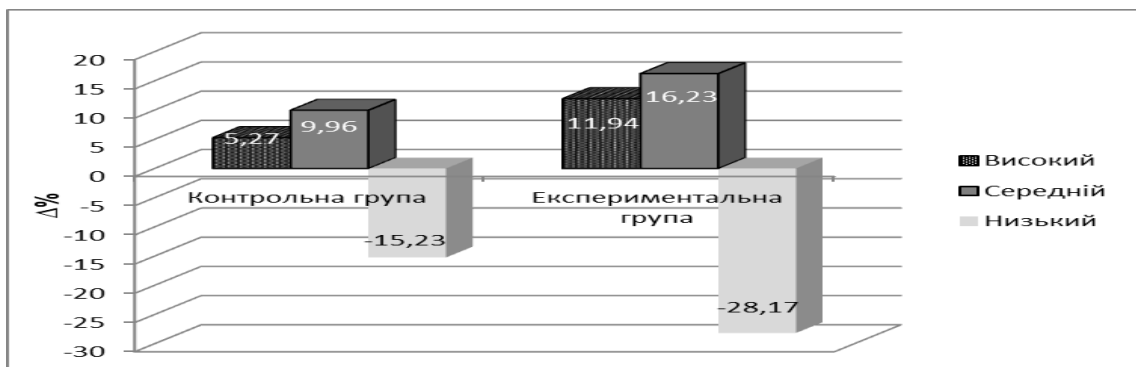

Рис. 5.24. Зміни розподілу студентів контрольної та експериментальної груп за рівнями сформованості готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі станом на кінець педагогічного експерименту (%)

Упродовж періоду педагогічного експерименту в контрольній та експериментальній групах збільшилася кількість студентів, які характеризувалися високим (відповідно на 5,27% та 11,94%) та середнім (відповідно на 9,96% та 16,23%) рівнем сформованості готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. Водночас число студентів із низьким рівнем сформованості

готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зменшилось відповідно на 15,23% та 28,17% (рисунок 5.24).

Отже, за результатами педагогічного експерименту зафіксовано більшу позитивну динаміку показників та рівнів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у студентів експериментальної групи порівняно з аналогічними показниками контрольної групи.

Одним із методів математичного аналізу отриманих експериментальних даних, що дозволяє визначити найбільш значимі фактори та інформативність окремих компонентів у загальній структурі сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є факторний аналіз. Застосування даного статистичного методу дає можливість виділити основні компоненти кожного фактору і на основі факторної дисперсії показати, які показники мають найбільш вагомий внесок у загальну структуру сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Такі дані дозволять здійснювати обґрунтовані корекції в системі засобів, методів, методичних підходів, принципів та педагогічних умов з метою досягнення бажаного ефекту орієнтуючись на найбільш значимі компоненти. Крім того, на основі оцінки однорідності факторної структури сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної та експериментальної груп на початку та після завершення формувального етапу педагогічного експерименту ми робили висновки стосовно ефективності розробленої нами системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Факторний аналіз був здійснений на основі даних 11 критеріїв, що характеризували аксіологічний, гносеологічний, праксеологічний та особистісний компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на початок та завершення формувального етапу педагогічного експерименту.

Аналіз факторної структури компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної групи на початку формувального етапу педагогічного експерименту виявив три фактори, вклад яких у загальну дисперсію вибірки склав 55,13%, а власні значення кожного фактору перевищували 1 (табл. 5.13).

Таблиця 5.13

Факторна структура компонентів готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної групи до педагогічного експерименту

Структурні компоненти готовності	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Мотивація досягнень	0,92	0,03	0,20
Рівень знань	0,13	0,20	0,74
Гностичні уміння та навички	0,18	0,27	0,65
Комунікативні уміння та навички	0,22	0,71	0,19
Конструктивні уміння та навички	0,23	0,25	0,31
Організаційні уміння та навички	0,08	0,59	0,10
Проектувальні уміння та навички	0,18	0,52	0,02
Загальна оцінка умінь та навичок	0,31	0,79	0,03
Ефективність педагогічних комунікацій	0,75	0,21	0,16
Сформованість емоційного інтелекту	0,67	0,01	0,33
Загальний рівень якостей особистості	0,81	0,13	0,01
Власні значення фактору	2,80	1,98	1,28
Вклад фактора в загальну дисперсію, %	25,49	17,99	11,65
Загальний вклад факторів у дисперсію, %	55,13		

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 25,49%. Високо вагомі коефіцієнти мають рівень мотивації досягнень (0,92), загальної оцінки якостей особистості (0,81), ефективності педагогічних комунікацій (0,75) та емоційного інтелекту (0,67). Поєднання в першому факторі зазначених компонентів дає підстави для інтерпретації генерального фактора, як «мотивації та якостей особистості».

Значення другого фактору дорівнювало 17,99%. Його переважно визначили показники, що характеризують рівень сформованості умінь та навичок, а саме: комунікативних, організаційних, проектувальних, а також загальна оцінка умінь та навичок. За своєю значимістю вони розташувалися таким чином: загальна оцінка умінь та навичок – 0,79, комунікативні уміння та навички – 0,71, організаційні уміння та навички – 0,59, проектувальні уміння та навички – 0,52.

Загальний сенс компонентів, що формують максимальне факторне навантаження другого фактору дозволяє визначити його, як фактор «професійних умінь та навичок».

Такі компоненти, як рівень знань (0,74) і рівень гностичних умінь та навичок (0,65) мали найбільшу факторну вагу в третьому факторі. Його вклад в загальну дисперсію склав 11,65%. Визначимо третій фактор, як фактор «професійних знань».

Аналіз факторної структури компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальної групи на початку формувального етапу педагогічного експерименту також виявив три фактори, вклад яких у загальну дисперсію вибірки склав 56,66%, а власні значення кожного фактору перевищували 1 (табл. 5.14).

Таблиця 5.14

Факторна структура компонентів готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальної групи до педагогічного експерименту

Структурні компоненти готовності	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Мотивація досягнень	0,90	0,00	0,18
Рівень знань	0,20	0,13	0,71
Гностичні уміння та навички	0,23	0,29	0,67
Комунікативні уміння та навички	0,11	0,69	0,20
Конструктивні уміння та навички	0,16	0,31	0,32
Організаційні уміння та навички	0,18	0,60	0,12
Проектувальні уміння та навички	0,11	0,49	0,03
Загальна оцінка умінь та навичок	0,15	0,82	0,02
Ефективність педагогічних комунікацій	0,70	0,18	0,21
Сформованість емоційного інтелекту	0,77	0,02	0,31
Загальний рівень якостей особистості	0,90	0,23	0,01
Власні значення фактору	2,90	2,05	1,28
Вклад фактора в загальну дисперсію, %	26,39	18,63	11,64
Загальний вклад факторів у дисперсію, %	56,66		

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 26,39%. Високо вагомі коефіцієнти мають рівень мотивації досягнень (0,90), загальної оцінки якостей особистості (0,90), емоційного інтелекту (0,77) та ефективності педагогічних комунікацій (0,70). Поєднання в першому факторі зазначених

компонентів, так само як і в контрольній групі, дає підстави для інтерпретації генерального фактора, як «мотивації та якостей особистості».

Значення другого фактору дорівнювало 18,63%. Його визначили показники, що характеризують рівень сформованості комунікативних, організаційних, проектувальних умінь та навичок, а також загальна оцінка умінь та навичок. За своєю значимістю вони розташувалися таким чином: загальна оцінка умінь та навичок – 0,82, комунікативні уміння та навички – 0,69, організаційні уміння та навички – 0,60, проектувальні уміння та навички – 0,49. Даний фактор, так само як і в контрольній групі, визначено, як фактор «професійних умінь та навичок».

Такі компоненти, як рівень знань (0,71) і рівень гностичних умінь та навичок (0,67) мали найбільшу факторну вагу в третьому факторі. Його вклад в загальну дисперсію склав 11,64%. Його визначили, як фактор «професійних знань».

Отже, на початку педагогічного експерименту факторна структура компонентів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі контрольної та експериментальної груп практично не відрізняється (рис. 5.25).

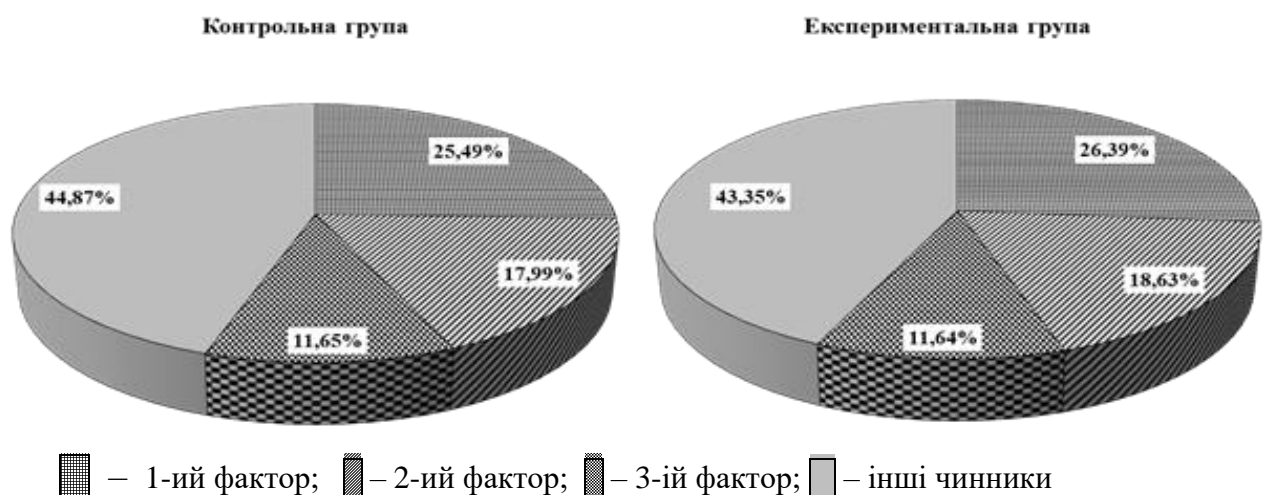

Рис. 5.25. Вклад факторів у загальну структуру сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної та експериментальної груп до педагогічного експерименту

В обох групах досліджуваних факторна структура визначається трьома факторами, що пояснюють більшу частку сумарної дисперсії ознак. Це вважається прийнятним результатом. Також за структурою окремих факторів, інформативною значимістю окремих компонентів у кожному виділеному факторі, вкладом окремого фактору та кумулятивним вкладом факторів у загальну дисперсію ознак контрольна та експериментальна групи на початку педагогічного експерименту практично не відрізнялися, що підтверджує результати порівняльного аналізу про однорідність контрольної та експериментальної груп на початку педагогічного експерименту.

В обох групах досліджуваних, на початку формувального етапу педагогічного експерименту, найбільш значущими структурними компонентами першого фактору були рівень мотивації досягнень, загальної оцінки якостей особистості, емоційного інтелекту та ефективності педагогічних комунікацій; другого фактору – загальна оцінка умінь та навичок, комунікативні, організаційні та проектувальні уміння та навички; третього фактору – рівень знань і рівень гностичних умінь та навичок. Відповідно до загального сенсу тих перемінних, що мали максимальне факторне навантаження за окремими факторами перший фактор було названо фактором «мотивації та якостей особистості», другий – «професійних умінь та навичок», третій – «професійних знань».

Можемо констатувати, що в процесі як традиційної так і розробленої нами системи підготовки відбулися певні зміни факторної структури компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Проаналізуємо, окремо, факторну структуру компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної та експериментальної груп після педагогічного експерименту.

Факторна структура компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної групи наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту, так само як і на початку, мала три фактори. Проте, вклад факторів у загальну дисперсію вибірки збільшився і склав 61,75% (табл. 5.15).

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 26,46%. Станом на завершення педагогічного експерименту відбулися зміни факторних навантажень окремих компонентів. За величиною факторного навантаження вони розподілилися наступним чином: загальний рівень якостей особистості (0,91), сформованість емоційного інтелекту (0,86), ефективності педагогічних комунікацій (0,79) та рівень мотивації досягнень (0,66).

Таблиця 5.15

Факторна структура компонентів готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі студентів контрольної групи після педагогічного експерименту

Структурні компоненти готовності	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Мотивація досягнень	0,66	0,14	0,01
Рівень знань	0,13	0,24	0,81
Гностичні уміння та навички	0,18	0,32	0,71
Комунікативні уміння та навички	0,22	0,71	0,21
Конструктивні уміння та навички	0,23	0,55	0,34
Організаційні уміння та навички	0,08	0,60	0,11
Проектувальні уміння та навички	0,18	0,62	0,03
Загальна оцінка умінь та навичок	0,31	0,75	0,03
Ефективність педагогічних комунікацій	0,79	0,26	0,18
Сформованість емоційного інтелекту	0,86	0,01	0,36
Загальний рівень якостей особистості	0,91	0,16	0,01
Власні значення фактору	2,91	2,38	1,50
Вклад фактора в загальну дисперсію, %	26,46	21,62	13,67
Загальний вклад факторів у дисперсію, %		61,75	

Значення другого фактору дорівнювало 21,62%. Його переважно визначили показники, що характеризують рівень сформованості умінь та навичок. За своєю значимістю вони розташувалися таким чином: загальна оцінка умінь та навичок – 0,75, комунікативні уміння та навички – 0,71, проектувальні уміння та навички – 0,62, організаційні уміння та навички – 0,60, конструктивні уміння та навички – 0,55. Станом на завершення педагогічного експерименту спостерігаємо зростання значення другого фактору, а також факторного навантаження такого компоненту, як конструктивні уміння та навички.

Факторне навантаження таких компонентів, як рівень знань (0,81) і рівень гностичних умінь та навичок (0,71), що мали найбільшу вагу в третьому факторі, станом на завершення педагогічного експерименту також зросли. Відповідно

вклад в загальну дисперсію ознак третього фактору також збільшився і складав 13,67%.

Отже, в контрольній групі загальна структура та структура окремих факторів, що визначали сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі не змінилася, проте відбулося зростання сумарного вкладу факторів у загальну дисперсію ознак, а також інформативної значимості окремих компонентів у загальній дисперсії фактору.

Факторна структура компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальної групи наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту, так само як і на початку, мала три фактори. Проте, вклад факторів у загальну дисперсію вибірки збільшився і складав 66,89% (табл. 5.16).

Таблиця 5.16

Факторна структура компонентів готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальної групи після педагогічного експерименту

Структурні компоненти готовності	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
Мотивація досягнень	0,21	0,80	0,20
Рівень знань	0,85	0,18	0,08
Гностичні уміння та навички	0,64	0,31	0,24
Комунікативні уміння та навички	0,69	0,11	0,12
Конструктивні уміння та навички	0,49	0,38	0,65
Організаційні уміння та навички	0,71	0,29	0,26
Проектувальні уміння та навички	0,31	0,50	0,51
Загальна оцінка умінь та навичок	0,95	0,29	0,16
Ефективність педагогічних комунікацій	0,11	0,66	0,26
Сформованість емоційного інтелекту	0,04	0,63	0,16
Загальний рівень якостей особистості	0,20	0,82	0,32
Власні значення фактору	3,60	2,68	1,08
Вклад фактора в загальну дисперсію, %	32,68	24,36	9,85
Загальний вклад факторів у дисперсію, %	66,89		

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 32,68%. Високо вагомі коефіцієнти мали загальна оцінка умінь та навичок (0,95), рівень знань (0,85), організаційні (0,71), комунікативні (0,69) та гностичні (0,64) уміння та навички. Спостерігаємо, що станом на завершення педагогічного експерименту відбулося зростання значення першого фактору у загальній дисперсії ознак, а

також зміни інформативної значимості його окремих компонентів. Поєднання в першому факторі зазначених компонентів дає підстави для інтерпретації генерального фактора, як «фактор умінь та знань».

Станом на завершення педагогічного експерименту, порівняно із початком, спостерігаємо зростання значення другого фактору 24,36%, а також зміни компонентів, що мали найбільші факторні навантаження. Другий фактор, переважно, визначили показники, що характеризують рівень якостей особистості та мотивації досягнень. За своєю значимістю вони розташувалися таким чином: загальний рівень якостей особистості (0,82), рівень мотивації досягнень (0,80), ефективність педагогічних комунікацій (0,66), сформованість емоційного інтелекту (0,63). Інформативна значимість компонентів, що найбільшою мірою визначають сформованість особистісних якостей майбутніх учителів дозволяє нам ідентифікувати другий фактор, як – «якостей особистості».

Наприкінці педагогічного експерименту, порівняно із початком, спостерігаємо зміни інформативної значимості компонентів, що переважно визначали значення третього фактору. Такі компоненти, як конструктивні уміння та навички (0,65) та проектувальні уміння та навички (0,51) мали найбільшу факторну вагу в третьому факторі. Його вклад в загальну дисперсію склав 9,85%. Його визначили, як фактор «конструктивних та проектувальних умінь».

Отже, наприкінці педагогічного експерименту, під впливом розробленої нами системи підготовки, факторна структура компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальної групи зазнала змін, що виявилися у зростанні сумарного вкладу факторів у загальну дисперсію ознак, зміні структури окремих факторів та інформативній значимості окремих компонентів сформованості готовності.

Таким чином, наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту факторна структура сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі контрольної та експериментальної груп мала суттєві відмінності (рис. 5.26).

Співставлення результатів факторного аналізу наприкінці педагогічного експерименту дозволяє виділити відмінності у загальній структурі, структурі окремих факторів та інформативній значимості окремих компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі між студентами контрольної та експериментальної груп.

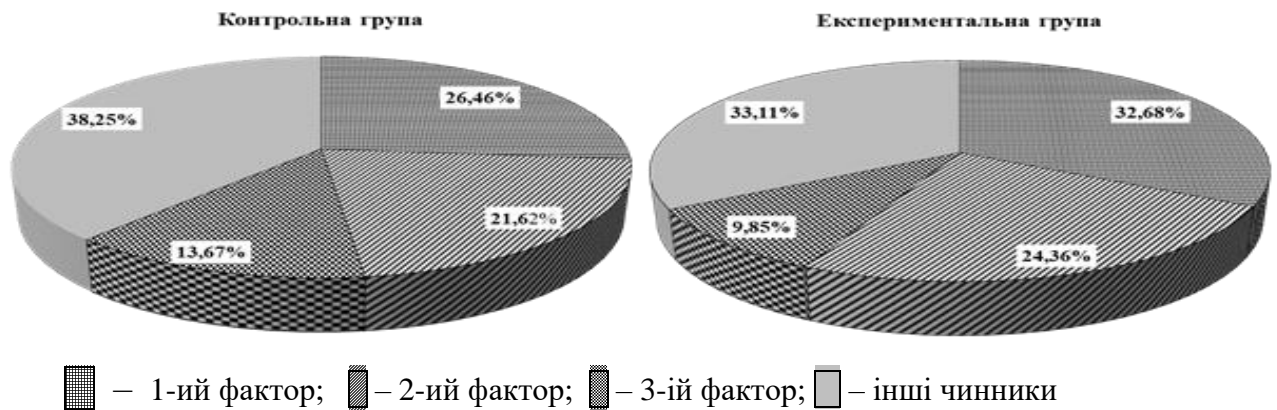

Рис. 5.26. Вклад факторів у загальну структуру готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів контрольної та експериментальної груп після педагогічного експерименту

Найбільш значущими структурними компонентами готовності за першим фактором студентів контрольної групи є загальний рівень якостей особистості, сформованість емоційного інтелекту, ефективності педагогічних комунікацій та рівень мотивації досягнень в той час, як у студентів експериментальної групи – загальна оцінка умінь та навичок, рівень знань, організаційні, комунікативні та гностичні уміння та навички.

Найбільш значущими структурними компонентами готовності за другим фактором студентів контрольної групи є загальна оцінка умінь та навичок, комунікативні, проектувальні, організаційні, конструктивні уміння та навички в той час, як у студентів експериментальної групи – загальний рівень якостей особистості, рівень мотивації досягнень, ефективність педагогічних комунікацій, сформованість емоційного інтелекту.

Найбільш значущими структурними компонентами готовності за третім фактором студентів контрольної групи є рівень знань і рівень гностичних умінь та

навичок в той час, як у студентів експериментальної групи – конструктивні та проектувальні уміння та навички.

Узагальненням порівняльного та факторного аналізу результатів формувального етапу педагогічного експерименту є доведення дієвості розробленої нами системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Результати порівняльного аналізу вказують на більшу позитивну динаміку показників та рівнів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності студентів експериментальних груп.

Крім того вплив розробленої нами системи підготовки на сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відбивають результати факторного аналізу. Наприкінці педагогічного експерименту спостерігаються якісні зміни факторної структури компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у студентів експериментальної групи, порівняно зі студентами контрольної групи. Зокрема вищий рівень загальної оцінки умінь та навичок, спеціальних знань, організаційних, комунікативних і гностичних умінь та навичок в експериментальній групі має важливе значення для формування готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. В контрольній групі рівні цих компонентів є нижчими, і як наслідок вони мають другорядне значення в загальній структурі сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Висновки до п'ятого розділу

У розділі представлено організацію формувального етапу педагогічного експерименту; проаналізовано результати впровадження системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі; на основі результатів порівняльного та факторного аналізу

доведено ефективність експериментальної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

У формуальному експерименті брали участь 131 студент Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, які входили до контрольної ($n = 64$ осіб) та експериментальної ($n = 67$ осіб) груп. На початку формуального експерименту групи були однорідним за кількісними та якісними характеристиками. Підготовка в контрольній групі відбувалася за традиційною системою, в освітній процес експериментальної групи впроваджувалась розроблена нами система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

На початку педагогічного експерименту *високий рівень сформованості* готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі продемонстрували 5,27% студентів контрольної групи і 7,09% студентів експериментальної групи. Зокрема за мотиваційним критерієм – 4,79% студентів контрольної групи і 5,79% експериментальної групи, за когнітивним критерієм – 4,69% студентів контрольної групи і 5,79% студентів експериментальної групи, за діяльнісно-практичним критерієм – 6,25% студентів контрольної групи і 7,76% студентів експериментальної групи, за особистісним критерієм – 5,47% студентів контрольної групи і 5 студентів (7,46%) експериментальної групи. *Середній рівень сформованості* готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі продемонстрували 49,41% студентів контрольної групи і 50,00% студентів експериментальної групи. Зокрема за мотиваційним критерієм 48,44% студентів контрольної групи і 50,75% студентів експериментальної групи, за когнітивним критерієм 42,19% студентів контрольної групи і 52,24% студентів експериментальної групи, за діяльнісно-практичним критерієм 48,44% студентів контрольної групи і 49,25% студентів експериментальної групи, за особистісним критерієм – 52,34% студентів контрольної групи і 50,00% студентів експериментальної групи. *Низький рівень сформованості* готовності до

здоров'язберезувальної діяльності в основній школі продемонстрували 45,31% студентів контрольної групи і 42,91% студентів експериментальної групи. Зокрема за мотиваційним критерієм – 46,88% студентів контрольної групи і 43,28% студентів експериментальної групи, за когнітивним критерієм – 53,13% студентів контрольної групи і 41,79% студентів експериментальної групи, за діяльнісно-практичним критерієм – 45,31% студентів контрольної групи і 43,28% студентів експериментальної групи, за особистісним критерієм – 42,19% студентів контрольної групи і 42,54% студентів експериментальної групи.

Станом на кінець педагогічного експерименту розподіл студентів за рівнями сформованості готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі зазнав змін. Важливим є те, що зазначені позитивні зміни в експериментальних групах були більш вираженими. Так, *високий рівень сформованості* готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі продемонстрували 10,55% студентів контрольної групи і 19,03% студентів експериментальної групи. Зокрема за мотиваційним критерієм – 5,97% студентів контрольної групи і 16,42% студентів експериментальної групи, за когнітивним критерієм – 9,38% студентів контрольної групи і 17,91% студентів експериментальної групи, за діяльнісно-практичним критерієм – 10,94% студентів контрольної групи і 19,40% студентів експериментальної групи, за особистісним критерієм – 11,72% студентів контрольної групи і 19,40% студентів експериментальної групи. *Середній рівень сформованості* готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі продемонстрували 59,38% студентів контрольної групи і 66,23% студентів експериментальної групи. Зокрема за мотиваційним критерієм – 50,75% студентів контрольної групи і 65,67% студентів експериментальної групи, за когнітивним критерієм – 51,56% студентів контрольної групи і 65,67% студентів експериментальної групи, за діяльнісно-практичним критерієм – 59,38% студентів контрольної групи і 67,16% студентів експериментальної групи, за особистісним критерієм – 60,16% студентів контрольної групи і 65,67% студентів експериментальної групи. *Низький рівень сформованості* готовності до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі продемонстрували 30,08%

студентів контрольної групи і 14,74% студентів експериментальної групи. Зокрема за мотиваційним критерієм – 43,28% студентів контрольної групи і 17,91% студентів експериментальної групи, за когнітивним критерієм – 39,06% студентів контрольної групи і 16,42% студентів експериментальної групи, за діяльнісно-практичним критерієм – 29,69% студентів контрольної групи і 13,43% студентів експериментальної групи, за особистісним критерієм – 28,13% студентів контрольної групи і 14,93% студентів експериментальної групи.

Співставлення середніх значень даних, що характеризують сформованість готовності студентів контрольної та експериментальної груп до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за всіма визначеними критеріями на початку та в кінці педагогічного експерименту показало, що на початку педагогічного експерименту студенти контрольної та експериментальної груп мали середні значення даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відповідно $243,69 \pm 7,99$ бали та $259,09 \pm 8,58$ бали. Наведені результати вказують на відсутність статистично достовірних відмінностей між групами ($p > 0,05$, при $t = 1,31$), що свідчить про їх однорідність на початку педагогічного експерименту.

Співставлення даних, що відображають сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі протягом формувального етапу педагогічного експерименту показало їх зростання в обох групах, проте в контрольній групі зазначені зміни були не достовірними ($p > 0,05$, при $t = 1,69$), на відміну від експериментальної групи, де продовж досліджуваного періоду відбулися статистично достовірні зміни ($p < 0,05$, при $t = 3,30$).

Порівняння даних про сформованість готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на кінець педагогічного експерименту контрольної ($263,47 \pm 8,53$ бали) та експериментальної ($300,06 \pm 8,97$ бали) груп вказує на статистично достовірні відмінності між ними ($p < 0,05$, при $t = 2,53$), що свідчить про вищий рівень сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів саме експериментальної групи.

На основі факторного аналізу встановлено, що на початку педагогічного експерименту за структурою окремих факторів, інформативною значимістю окремих компонентів у кожному виділеному факторі, вкладом окремого фактору та кумулятивним вкладом факторів у загальну дисперсію ознак контрольна та експериментальна групи практично не відрізнялися, що підтверджує результати порівняльного аналізу про однорідність контрольної та експериментальної груп на початку педагогічного експерименту.

Факторним аналізом з'ясовано, що в процесі формувального етапу педагогічного експерименту, під впливом розробленої нами системи підготовки відбулися якісні зміни факторної структури компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у студентів експериментальної групи, порівняно зі студентами контрольної групи.

Факторна структура компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальних груп наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту, так само як і на початку, мала три фактори. Проте, вклад факторів у загальну дисперсію вибірки збільшився і складав 66,89%.

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 32,68%. Високо вагомі коефіцієнти мали загальна оцінка умінь та навичок (0,95), рівень знань (0,85), організаційні (0,71), комунікативні (0,69) та гностичні (0,64) уміння та навички. Поєднання в першому факторі зазначених компонентів дає підстави для інтерпретації генерального фактора, як «фактор умінь та знань».

Значення другого фактору дорівнювало 24,36%. Високо вагомі коефіцієнти мали: загальний рівень якостей особистості (0,82), рівень мотивації досягнень (0,80), ефективність педагогічних комунікацій (0,66), сформованість емоційного інтелекту (0,63). Інформативна значимість компонентів, що найбільшою мірою визначають сформованість особистісних якостей майбутніх учителів дозволяє нам ідентифікувати другий фактор, як – «якостей особистості».

Значення третього фактору дорівнювало 9,85%. Такі компоненти, як конструктивні уміння та навички (0,65) та проектувальні уміння та навички (0,51)

мали найбільшу факторну вагу в третьому факторі. Його визначили, як фактор «конструктивних та проектувальних умінь».

За першим фактором найбільш значущими структурними компонентами готовності студентів контрольної групи є загальний рівень якостей особистості, сформованість емоційного інтелекту, ефективності педагогічних комунікацій та рівень мотивації досягнень в той час, як у студентів експериментальної групи – загальна оцінка умінь та навичок, рівень знань, організаційні, комунікативні та гностичні уміння та навички.

За другим фактором найбільш значущими структурними компонентами готовності студентів контрольної групи є загальна оцінка умінь та навичок, комунікативні, проектувальні, організаційні, конструктивні уміння та навички в той час, як у студентів експериментальної групи – загальний рівень якостей особистості, рівень мотивації досягнень, ефективність педагогічних комунікацій, сформованість емоційного інтелекту.

За третім фактором найбільш значущими структурними компонентами готовності студентів контрольної групи є рівень знань і рівень гностичних умінь та навичок в той час, як у студентів експериментальної групи – конструктивні та проектувальні уміння та навички.

Узагальненням порівняльного та факторного аналізу результатів формуального етапу педагогічного експерименту є доведення дієвості розробленої нами системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [77, 749, 794].

ВИСНОВКИ

У дисертації розкрито систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Реалізовані завдання й мета дослідження дали підстави сформулювати низку висновків:

1. Проаналізовано стан розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі у педагогічній теорії. Аналіз наукової літератури показав, що провідну роль у процесі реалізації здоров'язбереження в освіті повинен займати вчитель фізичної культури, який володіє фундаментальними знаннями про вплив оптимальної рухової активності на стан здоров'я учнів. Підкреслено, що вчителю фізичної культури для якісного виконання здоров'язбережувальних функцій необхідно бути носієм високої культури здоров'я і постійно вдосконалюватися в цьому напрямі; підвищувати рівень знань у галузі культури здоров'я; оволодівати уміннями та навичками здоров'язбережувальної діяльності; набувати культурно-оздоровчого досвіду, збагачувати його новими ідеями та технологіями; розробляти й реалізовувати в процесі професійної діяльності здоров'язбережувальні програми. Тому формування необхідних професійно орієнтованих знань, умінь і навичок для визначення оптимальних рухових режимів, що підвищують функціональний стан і здоров'я людини, є досить важливим для підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядається як система організаційних і психолого-педагогічних заходів, що відбуваються в закладах вищої освіти та спрямовані на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та досвідом, які дозволять запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання учнів протягом навчального дня та в позакласній роботі, ефективно проводити гімнастику перед заняттями, фізкультурні хвилинки і фізкультурні паузи, спортивні години в групах

подовженого дня та фізкультурно-спортивні свята з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядається як інтегративне особистісне утворення, що містить усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження, позитивну мотивацію до оздоровлення учнів, налаштованість на формування здорового способу життя та відповідального ставлення їх до власного здоров'я і здоров'я оточення, наявність професійно важливих якостей особистості, достатніх для підвищення рухової активності та фізичної досконалості молодого покоління.

2. Теоретично обґрунтовано аксіологічний, гносеологічний, праксеологічний та особистісний структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Аксіологічний компонент готовності передбачає наявність у студентів ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я всіх учасників освітнього процесу, позитивної мотивації до педагогічної діяльності, усвідомлення соціального значення професії вчителя фізичної культури, пізнавального інтересу щодо здоров'язбереження та мотивації досягнення високих результатів у здоров'язбережувальній діяльності з учнями основної школи. Гносеологічний компонент готовності передбачає комплекс професійно орієнтованих знань щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Практиологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі складається з комплексу рухових, гностичних, комунікативних, конструктивних, організаційних та проектувальних умінь та навичок щодо професійної діяльності, а також сукупність методичних прийомів для досягнення мети здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Особистісний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі вирізняється сформованістю сукупності таких якостей особистості як фізичні якості, що забезпечують професійну рухову активність; емоційний інтелект, показником якого є здатність до прояву емоцій, асимілювання емоцій і думок, розуміння й пояснення емоцій,

регулювання власних емоцій та емоції інших; педагогічна комунікація, що виявляється в здатності до свідомого перетворення, розвитку та набуття досвіду, розуміння свого призначення, зацікавленості в результатах власної комунікаційної діяльності, підвищені престижу власної професії в суспільстві.

3. Здійснено моніторинг результатів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за визначеними критеріями (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), показниками та рівнями (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Показниками мотиваційного критерію є: професійна спрямованість студентів на здоров'язбережувальну діяльність в основній школі, усвідомлення суспільного значення професійної діяльності вчителя фізичної культури, розуміння здоров'я як однієї з найбільших загальнолюдських цінностей, ціннісне ставлення до здоров'я людини і здоров'язбережувальної діяльності, інтерес до використання усієї сукупності засобів і методів здоров'язбереження в професійній діяльності, позитивна мотивація до професійного самовдосконалення щодо здоров'язбережувальної діяльності. Показниками когнітивного критерію є: всебічність, системність, глибина знань про методологічні основи здоров'язбереження в основній школі, їх сутність, специфіку та особливості використання, володіння науково-термінологічним апаратом, обізнаність із відповідною літературою, поінформованість про загальносуспільне значення здоров'язбережувальної діяльності. Показниками діяльнісно-практичного критерію є: рухові, гностичні, комунікативні, конструктивні, організаційні та проектувальні уміння та навички здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Показниками особистісного критерію є: фізичні якості, емоційний інтелект, педагогічна комунікація.

4. Розроблено авторську концепцію підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: 1. Підготовку до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядаємо як складову професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти. 2. Метою концепції є обґрунтування сукупності теоретичних,

методологічних і технологічних положень, що визначають основи сучасної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. 3. Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зорієнтована на створення умов для розвитку професійних потреб і мотивів особистості, демократизацію освітнього процесу, що забезпечить суб'єктну позицію студента в процесі визначення власної освітньої мети та змісту освітніх програм, зміну системи відношень між науково-педагогічним працівником і студентом, прояв і розвиток індивідуальних задатків і здібностей кожного студента, умови для самовдосконалення, можливість залучення до різноманітних видів навчальної діяльності, удосконалення критеріїв оцінки результативності освітнього процесу. 4. В умовах глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції вищої освіти система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спрямована на досягнення найкращих світових стандартів освіти зі збереженням надбань національної педагогіки з метою формування гармонійно розвинутої особистості, спроможної органічно поєднувати свої права та інтереси з правами та інтересами нації, держави й освітнього середовища, орієнтуватися на найвищі загальнолюдські права й культурно-естетичні цінності. 5. Реалізація інноваційної складової в системі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі шляхом впровадження в освітній процес інноваційних технологій, методик, алгоритмів і програм, що сприяють ефективному навчанню, навчальних дисциплін та розділів, що висвітлюють інновації в освіті (використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, сучасних засобів оцінювання результатів навчання та власної професійної діяльності тощо) і формування умінь застосувати їх із урахуванням специфічних закономірностей та принципів майбутньої професійної діяльності. 6. Диверсифікація системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури знаходить відображення в розробці програм освітніх дисциплін за принципами відкритості, гнучкості та нелінійності; використанні сукупності нових освітніх технологій; забезпечені освітніх програм з урахуванням

індивідуальних можливостей, потреб і здібностей; диверсифікації методів взаємодії між студентом та викладачем з використанням таких технологічних засобів сучасної віртуалізації навчального процесу, як віртуальний університет, віртуальний клас тощо. 7. За умов прискорення темпів поширення інформації, розвитку інформаційно-комунікативних та інтерактивних технологій, загальної інтенсифікації економічних, політичних, соціальних та культурних процесів підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі спрямована на переорієнтацію моделі «освіта на все життя» на модель «освіта протягом усього життя» внаслідок розширення організаційних форм навчання, забезпечення професійної мобільності, формування здатності до неперервної освіти та самостійного вдосконалення власних знань.

5. Здійснено розроблення системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, що включає авторську концепцію, цільовий, теоретико-методологічний, пізнавально-змістовий, технологічний та результативний блоки, які представлені у вигляді моделі системи, педагогічні умови та навчально-методичне забезпечення освітнього процесу.

Цільовий блок моделі системи представлено метою та завданнями підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Теоретико-методологічний блок моделі системи складають методологічні підходи, загальнопедагогічні принципи (свідомості й активності, розвитку освітніх потреб, наступності змісту освіти на різних ступенях освіти, професійно-прикладної спрямованості підготовки, міждисциплінарності, аксіологізації) та принципи фізичного виховання. Пізнавально-змістовий блок моделі системи складається з взаємопов'язаних і взаємозумовлених структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, зокрема аксіологічного, гносеологічного, праксеологічного та особистісного. Унаслідок постійних змін у професійно-педагогічній діяльності вчителя фізичної культури, зумовлених віковими, статевими та індивідуальними відмінностями

фізичних та психічних можливостей учнів загальноосвітньої школи, специфічною особливістю змістового блоку є його динамічність та мінливість. Технологічний блок моделі системи містить форми, методи, засоби, функції та етапи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Результативний блок моделі системи складається з критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), показників та рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. До педагогічних умов віднесено: забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі; розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інтерактивних освітніх технологій; застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти; формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів.

Результатом є сформована готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

6. Упроваджено в освітній процес систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та експериментально перевірено її ефективність.

Представлено результати формувального етапу педагогічного експерименту, що свідчать про більш виражену позитивну динаміку рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі в експериментальній групі:

– збільшилась кількість студентів у контрольній та експериментальній групах, які характеризувалися високим рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм відповідно на 4,69% та 10,45%, за когнітивним критерієм на 4,69% та 11,94%, за діяльнісно-практичним критерієм на 5,00% та 11,94%, за особистісним критерієм на 6,25% та 11,94%;

– збільшилась кількість студентів у контрольній та експериментальній групах, які характеризувалися середнім рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм відповідно на 10,94% та 14,93%, за когнітивним критерієм на 9,38% та 13,43%, за діяльнісно-практичним критерієм на 10,63% та 17,31%, за особистісним критерієм на 7,81% та 15,67%;

– зменшилась кількість студентів у контрольній та експериментальній групах, які характеризувалися низьким рівнем сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм відповідно на 5,63% та 25,37%, за когнітивним критерієм на 14,06% та 25,37%, за діяльнісно-практичним критерієм 15,63% та 29,25%, за особистісним критерієм на 14,06% та 27,61%.

Встановлено, що наприкінці педагогічного експерименту, під впливом упровадженої системи підготовки, факторна структура компонентів сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі студентів експериментальної групи зазнала змін, що виявилися у зростанні сумарного вкладу факторів у загальну дисперсію ознак, зміні структури окремих факторів та інформативній значимості окремих компонентів сформованості готовності.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Зокрема, подальшого вдосконалення потребують питання, пов'язані з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема дистанційного навчання у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования*. Москва : Просвещение, 1990. 141 с.
2. Аболина Н. С., Акимова О. Б. Формирование коммуникативной компетенции в процессе профессионального обучения. *Образование и наука*. 2012. № 9(98). С. 148.
3. Абрамова В. В. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Тирасполь, 2006. 229 с.
4. Авдеева Н. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Педагогіка*. 2003. № 5. С. 34–39.
5. Аверкин М. Г., Михайлов М. С., Сорокина Н. В. Взаимодействие учреждений профессионального образования с субъектами рынка труда. *Труд и социальные отношения*. 2014. № 4. С. 126.
6. Агеевец В. У., Састамойнен Т. В. Внедрение оздоровительных систем йоги в практику психофизической рекреации. *Теория и практика физической культуры*. 2004. № 5. С. 47–49.
7. Ажиппо О. Ю. Деякі проблеми організації самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури до їх професійної. *Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 40(3). С. 3–9.
8. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.
9. Ажиппо О. Ю. Сучасний стан і проблеми індивідуалізованого навчання студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 42. С. 507–514.
10. Акмеология : учеб. пособие / ред. А. Деркач, В. Зазыкин. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 256 с.

11. Акмеология 2000: методические и методологические проблемы / под ред. Н. В. Кузьминой, А. М. Зимичева. Санкт-Петербург : АА, 2000. 184 с.
12. Акмеология развития / под общ. ред. В. Н. Гладковой С. Д. Пожарского. Санкт-Петербург, 2006. 391 с.
13. Алаева Л. С., Чусовитина О. М., Кривошеева О. Р. Компетентностный подход как основа повышения квалификации учителей физической культуры. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 6. С. 41–47.
14. Александрова О. Б., Дрожжин М. А, Моисейкин Д А. Интеграция теории и практики в рамках изучения курса дисциплины "Безопасность жизнедеятельности" в военном авиационном вузе. *Проблемы современного педагогического образования*. 2019. № 62(1). С. 25–28.
15. Ананин Д. П. Особенности традиционной и современной моделей подготовки учителей в Федеративной Республике Германия. *Образование и наука*. 2010. № 1(69). С. 85–94.
16. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Ленинград : ЛГУ, 1968. 339 с.
17. Андреев А. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа. *Педагогика*. 2005. № 4. С. 14–21.
18. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. *Основы педагогического мастерства*. Казань : Издательство Казанского университета, 1988. С. 236–238.
19. Андреева О. В. Фізична рекреація : монографія. Київ : НВП Поліграфсервіс, 2014. 244 с.
20. Андрієвський Б. М. Сучасні вимоги до організації та змісту підготовки вчителя. *Інтеграція структури та змісту початкової освіти*. Херсон : ХДУ, 2003.
21. Андрущенко В., Олексенко В. Високі педагогічні технології. *Вища освіта України*. 2007. № 2. С. 70–77.
22. Андрущенко В. Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу. *Болонський процес в дії* : матеріали круглого столу,

проведеного Інститутом вищої освіти АПН України. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. С. 5–11.

23. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 5–9.

24. Андрущенко В. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. Київ : Знання України, 2004. 372 с.

25. Андрущук Г. О., Жилияєв І. Б., Чижевський Б. Г., Шевченко М. М. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Київ : Парламентське вид-во; 2009. 632 с.

26. Анисимова Н. С. Мультимедиа-технологии в образовании: понятия, методы, средства : монографія. Санкт-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. 89 с.

27. Антипов А. Г., Маркова Ю. С. Основные тенденции развития образования в глобализирующемся мире. *Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология*. 2011. № 3. С. 116–122.

28. Антошкіна Л. І. Компетентнісний підхід в сучасній освіті. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 3. С. 14–16.

29. Анцибор М. М. Активные формы и методы обучения. Тула, 2002. 127 с.

30. Апанасенко Г. Л. Валеология на рубеже веков. *Валеология*. 2000. № 1. С. 4–11.

31. Ареф'єва Л. П. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах сучасної парадигми освіти. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури*. 2011. Вип. 10. С. 19–23.

32. Асташова Н. А., Макарова Е. А. Концептуальная модель развития профессиональных ценностей будущих учителей. *Дискуссия*. 2015. № 1(53). С. 87–95.

33. Атамась О. А., Безкопильний О. О., Хоменко І. М. Європейський досвід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Інноваційні технології в науці та освіті* : матеріали міжнар. конф., 21–24 листопада 2017. Дніпро, 2017. Т. 2. С. 17–24.

34. Атамась О. А., Безкопильний О. О. Інновації формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка*. Суми, 2017. Ч. 1. С. 107–111.

35. Атамась О. А. Структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2012. № 2. С. 38–42.

36. Атамась О. А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 247 с.

37. Ашмарина С. И., Шепелев А. В. Исследование трендов развития современной системы высшего образования. *Вестник ЮУрГУ. Экономика и менеджмент*. 2014. № 4. С. 82–89.

38. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / сост. М. Ю. Бабанский. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.

39. Багорка А. Наступність у вивченні фахових дисциплін у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі "коледж-університет". *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2017. Вип. 5(1). С. 202–212.

40. Баевский Р. М., Берсенева А. П. Оценка адаптационных возможностей организма и риск развития заболеваний. Москва : Медицина, 1997. С. 43–53.

41. Байкалова Л. В. Подготовка учителя физической культуры к формированию здорового образа жизни школьников средствами подвижных и спортивных игр : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Барнаул, 2004. 21 с.

42. Балашова В. Ф. Понятия «компетенция» и «компетентность» как базовые составляющие компетентностного подхода к образованию. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2008. № 5. С. 59–63.

43. Бальсевич В. К., Лубышева Л. И. Физическая культура: молодежь и современность. *Теория и практика физической культуры*. 1995. № 4. С. 2–7.

44. Басараба Н. Платформа дистанційного навчання Moodle та її використання в організації навчального процесу. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 2. С. 63–66.

45. Басова Н. В. Педагогика и практическая психология. Ростов на Дону : Феникс, 1999. 414 с.

46. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 708 с.

47. Батура Т. В., Мурзин Ф. А., Семич Д. Ф. Облачные технологии: основные понятия, задачи и тенденции развития. *Программные продукты, системы и алгоритмы*. 2014. № 1. С. 1–22.

48. Без'язичний Б. І. Підготовка професорсько-викладацького складу до забезпечення формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2015. Вип. 49. С. 146–154.

49. Без'язичний Б. І. Суть етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2014. Вип. 45. С. 47–56.

50. Безбородих С. М. Компетентнісний підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(8). С. 57–64.

51. Безкопильний О. О., Слаутіна Н. В., Поліщук О. Л. Аксіологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. 10(104)18. С. 10–14.

52. Безкопильний О. О. Актуальність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи* : зб. тез і доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 28 квітня 2016 р. Черкаси, 2016. С. 7–10.

53. Безкопильний О. О., Безкопильна С. В., Атамась О. А. Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до

здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 32–35.

54. Безкопильний О. О., Гречуха С. В., Коваленко С. О., Стеценко А. І. Вимоги до випускних (науково-дослідних) робіт студентів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 72 с.

55. Безкопильний О. О. Здоров'язбереження учнівської молоді як одна з основних функцій сучасного вчителя фізичної культури. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини* : матеріали I Міжнар. інтернет-конф., присвяч. 70-річчю ф-ту фіз. виховання, 11–12 жовтня 2017 р. Одеса, 2017. С. 117–120.

56. Безкопильний О. О., Матусевич А. М. Здоров'язберезувальна компетентність як важлива складова професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 107–111.

57. Безкопильний О. О. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 23 березня 2017 р. Київ, 2017. С. 23.

58. Безкопильний О. О. Контекстний підхід як складова методології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 вересня 2019 р. Бердянськ, 2019. С. 74–77.

59. Безкопильний О. О., Сущенко Л. П. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-*

педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2018. Вип. 3К(97)18. С. 56–59.

60. Безкопильний О. О., Сущенко Л. П. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2018. № 1. С. 47–53.

61. Безкопильний О. О., В'яла О. М. Організаційно-методичні особливості застосування кейс-методу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту* : XI Міжнар. наук-практ конф., 19–20 березня 2020 р. Київ, 2020. С. 49–53.

62. Безкопильний О. О., Сущенко Л. П., Артюшенко А. О. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти Нідерландів. *Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. № 2. С. 202–207.

63. Безкопильний О. О., Гречуха С. В., Гаценко В. П. Особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 40-43.

64. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

65. Безкопильний О. О., Артюшенко А. О., Носоленко І. В. Праксеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 12. С. 16–21.

66. Безкопильний О. О., Качур Є. Ю. Про гносеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної

діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 3К(110)19. С. 71–75.

67. Безкопильний О. О. Про застосування акмеологічного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 3К(84)17. С. 51–53.

68. Безкопильний О. О. Про здоров'язбережувальну діяльність в основній школі як важливу складову професійних функцій вчителя фізичної культури. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф., 5–7 квітня 2017 р. Харків, 2017. С. 120–123.

69. Безкопильний О. О. Про підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі як перспективний напрямок модернізації вищої фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму* : тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 15-річчю заснування Інституту, здоров'я, спорту і туризму. Запоріжжя, 2016. С. 155–156.

70. Безкопильний О. О., Сущенко Л. П. Про формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності як пріоритетний напрям вищої фізкультурної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2016. Вип. 3К2(71)16. С. 27–29.

71. Безкопильний О. О. Роль компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2016. Вип. 11(81)16. С. 21–24.

72. Безкопильний О. О. Сучасний погляд на систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній

школі. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 130. С. 13–19.

73. Безкопильний О. О., Поліщук О. Л., Матусевич А. М. Характеристика структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018 Вип. 9(103)18. С. 23–26.

74. Безкопильний О. О., Завальнюк О. В. Якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у соціокультурному вимірі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 1. С. 146–150.

75. Безкопильний О., Матусевич А., Кандиба П. Реалізація контекстного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 151–159.

76. Безкопильний О. О., Гречуха С. В., Гунько П. М. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти Німеччини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2020. № 71, т. 2. С. 38–45.

77. Безкопильний О. О., Гречуха С. В. Факторна структура готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. № 3. С. 29–33.

78. Безкоровайна Л. В. До поняття про компетенцію майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2006. № 8. С. 7–10.

79. Безруких М. М. Школьные факторы риска и здоровье детей. *Педагогика толерантности*. 1999. № 31. С. 87–94.

80. Бермудес Д. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до реалізації варіативних модулів у процесі професійної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2016. Вип. 137. С. 200–203.

81. Берулава М. Н. Теоретические основы интеграции образования. Москва : Совершенство, 1998. 192 с.

82. Беседа Н. А., Бабич Н. Л. Роль і місце здоров'язбережувальних технологій в оптимізації фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів сучасної загальноосвітньої школи. *Наука і освіта*. 2014. № 1. С. 76–79.

83. Беседа Н. А. Підвищення професійної компетентності вчителів ЗНЗ на основі застосування здоров'язбережувальних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 3(2). С. 28–31.

84. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1. 280 с.

85. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. Київ, 1998. 203 с.

86. Бех І. Духовні цінності як надбання особистості. *Рідна школа*. 2012. № 1-2. С. 9–12.

87. Бех І. Д. Гуманістична педагогіка у розвивально особистісному вимірі. *Освітологія*. 2012. Вип. 1. С. 52–58.

88. Белікова Н. О. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112(2). С. 52–56.

89. Бельський Я. Теоретичні і методичні основи підвищення ефективності праці вчителів фізичного виховання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 46 с.

90. Бідюк Н. М. Сучасні тенденції розвитку системи професійної освіти у Польщі в контексті євроінтеграційних процесів. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2011. Вип. 9. С. 30–35.

91. Білик В. Г. Формування готовності майбутніх учителів до здоров'яформувальної діяльності у початковій школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 266 с.
92. Блинов В. М. Эффективность обучения (методологический анализ определения этой категории в дидактике). Москва : Просвещение, 1976. 192 с.
93. Бобраков С. Реформування змісту професійної підготовки вчителів у ВНЗ Німеччини: практико-орієнтований підхід. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2012. № 2. С. 161–168.
94. Бобрицька В. І. Цінності та ідеали сучасної освіти України. *Sophia Prima: діалог вічного повернення*. 2019. № 1. С. 40–47.
95. Богданова Г. С. Характеристика педагогічних умов підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 8(2). С. 18–24.
96. Бодалев А. А. О предмете акмеологии. *Психологический журнал*. 1993. № 1. С. 73–78.
97. Бойко Я. М. Освіта та інноваційні технології. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2014. Вип. 1. С. 305–309.
98. Бойченко О. В. Сутність поняття "підготовка майбутніх учителів фізико-математичних дисциплін" на сучасному етапі. *Наука і освіта*. 2014. № 1. С. 79–82.
99. Болюбаш Н. М. Організаційно-методичні аспекти навчання на базі інформаційного середовища MOODLE. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія : Педагогіка. 2012. Т. 199. Вип. 187. С. 55–60.
100. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность. *Педагогика*. 1999. № 3. С. 37–43.
101. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования : монография. Ростов на Дону, 2000. 254 с.

102. Бондаренко Е. Н. Воззрения на профессиональные компетенции современного учителя в различных странах мира. *Образование и общество*. 2008. № 5. С. 42–44.

103. Бондаренко Т. Н. Функциональная модель эффективного практико-ориентированного обучения в высшем учебном заведении. *Науковедение*. 2013. № 4(17). С. 54–62.

104. Брижата І. А. Педагогічні технології профілактики шкільного травматизму у фаховій підготовці майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2011. 20 с.

105. Брызгалова И. В. Бинарная лекция как средство активизации деятельности обучающихся образовательных организаций высшего образования ФСИИ России. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2017. № 1(68). С. 61–64.

106. Бубнова М. Ю. Готовність майбутніх учителів математики до професійної діяльності. *Дидактика математики: проблеми і дослідження*. Донецьк, 2010. Вип. 33. С. 17–20.

107. Бугеря Т. М. Использование положений акмеологии в процессе креативной профессиональной подготовки будущих специалистов по физической реабилитации. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта* : науч. моногр. / под ред. С. С. Ермакова. Харьков, 2006. № 12. С. 19–23.

108. Бугеря Т. М. Професійна підготовка майбутніх учителів основ здоров'я як педагогічна проблема. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 8(1). С. 24–33.

109. Будинкевич С. Н., Михайловський О. Б. Акмеологічні цінності майбутніх учителів фізичної культури як основа професійної майстерності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 5(1). С. 31–33.

110. Будник О. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності в соціокультурному середовищі гірської початкової школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 8-9. С. 37–40.
111. Бургун І. В. Актуальність упровадження компетентнісного підходу в освітню практику. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Херсон, 2010. № 1(2). С. 159–165.
112. Бурдые П., Пассрон Ж-К. Воспроизводство: элементы теории системы образования. Москва : Просвещение, 2007. 267 с.
113. Бурлука О. В. Самоосвіта як запорука конкурентоспроможності особистості. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Харків, 2013. № 5. С. 269–276.
114. Бурханов А. І. Формування професійних якостей у майбутніх учителів фізичної культури. *Формування професіоналізму майбутніх педагогів в умовах педагогічного вищого навчального закладу : тези доп. наук.-практ. міжвуз. конф.* Кривий Ріг, 1992. Ч. 1. С. 114–116.
115. Буряк В. Оволодіння учнями гносеологічними основами науки – завдання шкільної освіти. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 23–27.
116. Буряк В. К. Умови та засоби самоосвіти студентів. *Вища школа*. 2002. № 6. С. 18–29.
117. Бутова С. В. Формирование навыков здорового образа жизни. *Начальная школа плюс До и После*. 2002. № 10. С. 46–51.
118. Бухарова Г. Д., Старикова Л. Д. Современное образование: сущность и направления развития. *Известия АлтГУ*. 2009. № 2. С. 7–11.
119. Буянов П. Г. Неперервна професійна освіта у світовій педагогічній думці. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 3. С. 28–34.
120. Быков В. С., Виктор Д. В. Здоровьесбережение студенческой молодёжи технического вуза в условиях поиска новой образовательной парадигмы. *Успехи современного естествознания*. 2009. № 9. С. 154–156.

121. Вайнер Э. Н., Анисимова Т. С., Пашкова Л. М., Вайнер Э. Н. Методология и практика формирования безопасной здоровьесберегающей образовательной среды. Славянск на Кубани : СГПИ, 2005. 207 с.
122. Варзар Т. Електронні освітні ресурси ННДІУВІ. *Українознавство*. 2013. № 2. С. 31–35.
123. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / ХДПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2003. 432 с.
124. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підруч. для педагогів. Київ : Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.
125. Ващенко О., Свириденко О. Здоров'язберегаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. *Директор школи (шкільний світ)*. 2006. № 20. С. 12–15.
126. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
127. Великий тлумачний словник української мови / уклад. І. А. Анпилова. URL: <http://www.slovnyk.net/swrd> (дата звернення: 20.07.2017).
128. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : метод. пособие. Москва : Высшая школа, 1991. 208 с.
129. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. Москва : ИЦ ПКПС, 2004. 84 с.
130. Вербицкий А. А. Контекстно-компетентностный подход к модернизации образования. *Инновационные проекты и программы в образовании*. 2011. № 4. С. 3–6.
131. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в ВУЗе. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 32–40.
132. Вербицкий А. А., Ларионова О. Г. Метод проектов как компонент контекстного обучения. *Школьные технологии*. 2006. № 5. С. 77–80.
133. Вербицкий А. О контекстном обучении. *Вестник высшей школы*. 1985. № 8. С. 25–30.

134. Верховська М. В. Готовність учителя фізичної культури до використання фізкультурно-оздоровчих технологій у роботі з учнями загальноосвітніх навчальних закладів як педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2014. Вип. 34. С. 405–411.

135. Вершинина Л. В., Дичинская Л. Е. Модель формирования готовности будущего учителя к развитию умения самоконтроля у младших школьников. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2015. № 9. С. 20–26.

136. Виговська С. В., Журба О. Р. Застосування методу проблемної лекції з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон, 2015. Вип. 67. С. 311–315.

137. Викторов Д. В. Методология педагогики здоровьесбережения студентов вуза. *Мир науки, культуры, образования*. 2008. № 5. С. 257–260.

138. Виленская Т. Е. Теория и технология здоровьесбережения в процессе физического воспитания детей младшего школьного возраста : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Краснодар, 2006. 48 с.

139. Вишневский В. А. Здоровьесбережение в школе (педагогические стратегии и технологии). Москва : Теория и практика физической культуры, 2002. 270 с.

140. Вільчковський Е. С., Пасічник В. Р. Основні умови підвищення педагогічної праці вчителів фізичного виховання польських шкіл. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2014. Вип. 7. С. 157–162.

141. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002*. Харків, 2002. Ч. 1. С. 301–310.

142. Віндюк А. В. Особливості практико-орієнтованого змісту професійної підготовки майбутніх фахівців із туризмознавства в закладах вищої освіти. *Вісник*

Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2017. № 2. С. 98–103.

143. Віндюк А. В., Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів уміння самостійно виконувати фізичні вправи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* 2013. № 2. С. 20–26.

144. Віртуальний університет. URL: <http://vu.net.ua> (дата звернення: 22.06.13).

145. Власов В. Н. Инновационные технологии: методология, обучение и совершенствование рациональной системы двигательных действий. *Теория и практика физической культуры.* 2001. № 4-5. С. 60–63.

146. Воєвода К. В. Методика Workshop у професійній підготовці фахівців з авіаційної безпеки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки.* Хмельницький, 2017. № 4. С. 110–122.

147. Войтко В. І. Психологічний словник. Київ : Вища школа, 1982. 215 с.

148. Войтович І. С., Трофименко Ю. С. Особливості використання Google Classroom для організації дистанційного навчання студентів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.* Київ, 2018. № 20. С. 39–43.

149. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2007. 615 с.

150. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с.

151. Волкова Т. Чинники розвитку професійної освіти і навчання в умовах інформаційного суспільства. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи.* Київ, 2011. Вип. 1. С. 44.

152. Волобуєва О. Ф. Міждисциплінарні (міжпредметні) зв'язки під час підготовки майбутнього фахівця: психологічний аспект. *Збірник наукових праць*

Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки. Хмельницький, 2015. № 1. С. 26–42.

153. Волошина Л. Н., Демидович О. В. Здоровьеориентированная образовательная система как феномен современной теории и практики социального воспитания. *Вестник Костромского государственного университета. Педагогика. Психология. Социокинетика.* 2012. Т. 18, № 1(1). С. 126–129.

154. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике. Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2006. 135 с.

155. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* Харків, 2006. № 2. С. 25–28.

156. Воскобойнікова Г. Л. Здоров'язбереження учасників педагогічного процесу професійної підготовки майбутніх педагогів галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* 2013. Вип. 112(3). С. 126–128.

157. Воскобойник Т. А. Професійно-педагогічна компетентність майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* Запоріжжя, 2014. Вип. 34. С. 120–124.

158. Вульфсон Б. Л. Мировое образовательное пространство на рубеже XX и XXI вв. *Педагогика.* 2002. № 10. С. 3–14.

159. Гавран М. І. Сучасні напрями розвитку педагогічної освіти у приватних вищих школах Польщі. *Вісник Львівського університету. Серія : Педагогічна.* 2012. Вип. 28. С. 179–186.

160. Гаджиева А. Х. Воспитание навыка здорового образа жизни у младших школьников. *Педагогика.* 2011. № 1. С. 119–122.

161. Гайдук О. В. Тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині. *ScienceRise: Pedagogical Education.* 2018. № 6(26). С. 34–37.

162. Гайдук О. В. Характеристика сучасного стану професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині. *Moderní vymoženosti vědy : materiály IX Mezinár. vědecko-praktic. konf., 27.01.–05.02.2013. Praha, 2013. Díl. 79. С. 88–90.*

163. Гаращенко Л. Педагогічні умови застосування здоров'язбережувальних методик виховання в дошкільному закладі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.* 2010. № 4. С. 27–34.

164. Гаращук О. В., Куценко В. І. Вища освіта України: траєкторія підвищення її якості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2015. № 819. С. 381–390.

165. Гаркави Л. Х., Квакина Е. Б., Марьяновская Г. Я. Некоторые биофизические подходы к механизму действия аппарата скэнар. *Скэнар-терапия, скэнар-диагностика.* Таганрог, 1997. С. 13–17.

166. Гаркуша С. В. Міждисциплінарна інтеграція та вдосконалення програмно-методичного забезпечення як основна умова формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* 2014. Вип. 120. С. 97–101.

167. Гаськов А. В., Марковец И. В. Психофизические аспекты укрепления здоровья детей 7–14 лет средствами ушу. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка.* 2001. № 4. С. 49–50.

168. Гауряк О. Д. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики.* Київ, 2011. Вип. 14. С. 184–188.

169. Гац Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України.* Львів, 2001. Вип. 5. Т. 1. С. 40–43.

170. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2005. 20 с.
171. Герасименко Р. Г. Реформа вищої школи в Україні: досягнення та перспективи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С. 152–157.
172. Герасимова І. Г. Проблемне навчання як засіб формування професійної мобільності в межах контекстного підходу. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2014. Вип. 16. С. 18–23.
173. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі знань "Фізичне виховання та спорт" : навч. посіб. Львів : Українські технології, 2002. 232 с.
174. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2014. 416 с.
175. Глебова Е. И. Здоровьесбережение как средство повышения эффективности обучения студентов вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Екатеринбург, 2005. 19 с.
176. Глизбург В. И. Профессиональная подготовка магистров педагогического образования к интегрированному обучению школьников. *Вестник Московского городского педагогического университета. Педагогика и психология*. 2015. № 1(31). С. 27–32.
177. Глузман Н. А. Професійна компетентність вчителя початкових класів. *Гуманітарні науки*. 2010. № 1. С. 66–74.
178. Глущенко О. Н. Здоровьесберегающий подход к организации обучения в начальной школе. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2012. № 2. С. 52
179. Голуб Є. С. Віртуальність у системі освіти: диверсифікація засобів навчання. *Філософія науки: традиція та інновації*. 2013. № 2. С. 16–25.
180. Голубкова О. А. Использование активных методов обучения в учебном процессе : учеб.-метод. пособие. Санкт-Петербург, 1998. 42 с.

181. Гончар Г. І. Особливості та структура професійної діяльності викладача фізичного виховання. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2015. № 2(46). С. 53–55.
182. Гончаренко М. С., Лупаренко С. Є. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 1(3). С. 45–55.
183. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
184. Гончаренко С. Фундаменталізація професійної освіти. *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*. 2006. № 7. С. 165–175.
185. Горбов С. Ф., Чудинова Е. В. Действие моделирования в учебной деятельности школьников (к постановке проблемы). *Психологическая наука и образование*. 2000. № 2. С. 96–110.
186. Горбунова Т. В. Практико-ориентированный подход к подготовке будущих социальных педагогов к профессиональной деятельности. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2010. № 7. С. 93–101.
187. Горвая В. В. Теоретические основы подготовки специалиста в условиях многоуровневого высшего педагогического образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Санкт-Петербург, 1995. 44 с.
188. Гоулман Д., Бояцис Р., Макки Э. Эмоциональное лидерство: искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2005. 302 с.
189. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 64. С. 103–107.
190. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання: досвід європейських країн. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Харків, 2014. Вип. 42. С. 39–50.

191. Грифцова И. Н., Линьков В. В. К вопросу о связи теории и практики в образовании: социокультурные факторы и их влияние на образовательный процесс. *Развитие личности*. 2018. № 2. С. 13–25.
192. Грицай Н. Б. Практико-орієнтовані технології методичної підготовки майбутніх учителів біології. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 10. С. 33–40.
193. Грицай Н. Застосування методу проектів у викладанні методики навчання біології. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2012. Ч. 2. С. 62–69.
194. Грицай Н. Реалізація контекстного підходу у викладанні методики навчання біології. *Витоки педагогічної майстерності. Педагогічні науки*. Полтава, 2012. Вип. 10. С. 56–61.
195. Грищук Ю. В. Поняття «професійна освіта та навчання» у вітчизняному науковому просторі. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 4. С. 112–120.
196. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти . *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2009. Вип. 2. С. 41–51.
197. Гура О. І. Сутність професійної компетентності викладача ВНЗ. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № (25). С. 91–94.
198. Гуревич Р. С., Цвілик С. Д. Принцип наступності у навчанні в контексті неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта*. Київ, 2001. Ч. 1. С. 124–130.
199. Гурняк І. А. Використання Google Forms і Microsoft Forms в процесі навчання. *Фізико-математична освіта*. 2018. № 2(16). С. 40–45.
200. Гуськова С. К. Тенденции развития современного образования. *Проблемы науки*. 2013. № 3(17). С. 135–141.
201. Давискіба О. В. Напрями розвитку дистанційного навчання як елементу віртуального освітнього простору. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 21. С. 30–36.

202. Данилевич М. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності: теоретико-методичний аспект : монографія. Львів : Піраміда, 2018. 460 с.

203. Данилевич М. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 43 с.

204. Данилевич М. В. Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 3(1). С. 119–122.

205. Даниленко Г. М. Гігієнічні основи системної оптимізації формування здоров'я дітей в умовах загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. ... д-ра мед. наук : 14.02.01. Київ, 2007. 40 с.

206. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Луцьк, 2000. 19 с.

207. Данилова Г. Акмеологічна модель педагога в ХХІ столітті. *Рідна школа*. 2003. № 6. С. 6–9.

208. Данильченко В. М. Глобалізація и образование в ХХІ веке. *Высшее образование сегодня*. 2004. № 3. С. 44–57.

209. Даурова М. Ш. Инновационные тенденции развития системы образования России в постиндустриальный период. *Вестник Адыгейского государственного университета. Педагогика и психология*. 2011. № 3. С. 28–35.

210. Дем'яненко Н. М. Теорія і практика контекстного навчання: освітній простір педагогічної магістратури. *Рідна школа*. 2013. № 3. С. 12–16.

211. Дем'яненко Н. М. Трансформація концепції освіти дорослих у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. *Вища освіта України*. 2011. № 2. С. 59–65.

212. Демінська Л. О. Міждисциплінарні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Донецьк, 2004. 245 с.

213. Демінська Л. О. Вимоги до сучасного вчителя фізичного виховання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Донецьк, 2011. Вип. 28. С. 105–110.

214. Демінська Л. О. Сучасний учитель фізичного виховання як об'єкт наукового дослідження. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2012. № 3. С. 32–36.

215. Демченков С. А., Паршанина Н. С. Флешмоб как урбанистический феномен: социально-философский и коммуникативный аспекты. *Омский научный вестник*. 2015. № 1(135). С. 75–78.

216. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. Москва : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : МОДЭК, 2004. 752 с.

217. Деркач С. Особливості та сутність професійної підготовки вчителя. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Київ, 2010. Вип. 10. С. 50–54.

218. Джоллес Р. Методика workshop. URL: <https://books.google.com.ua/books> (дата просмотра: 10.05.2018).

219. Джуринський П. Б. Вивчення змісту дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбереження учнів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. Одеса, 2011. № 5-6. С. 93–104.

220. Джуринський П. Б. Діяльнісний компонент у структурі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної і фізкультурно-оздоровчої роботи. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С. 85–90.

221. Джуринський П. Б. Компоненти підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної

культури. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 5. С. 12.

222. Джуринський П. Б. Міждисциплінарний підхід у методиці викладання спортивних дисциплін майбутнім фахівцям фізичного виховання. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 1. С. 84–94.

223. Джуринський П. Б. Реалізація експериментальної моделі з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності. *Наука і освіта*. 2013. № 1-2. С. 147–151.

224. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ДЗ "ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2013. 559 с.

225. Джуринський П. Б. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за мотиваційним компонентом. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 1.38(1). С. 74–79.

226. Джуринський П. Б. Професійна підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності за когнітивним компонентом. *Наука і освіта*. 2012. № 9. С. 60–64.

227. Джуринський П. Б. Динаміка формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності за змістовим компонентом. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 112. С. 163–173.

228. Диба Т. Г. Філософські та педагогічні витoki розвитку акмеології. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 2. С. 87–100.

229. Дідух Л. Контекстне навчання майбутніх рятувальників в умовах університету. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 2. С. 124–130.

230. До проблеми поліпшення фізичних можливостей підростаючого покоління / В. П. Іващенко, В. О. Пустовалов, О. О. Безкопильний,

В. О. Супрунович, С. В. Гречуха. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 7. С. 12–18.

231. Долинський Б. Т. *Методологія здоров'язберігаючої діяльності майбутнього вчителя початкової школи* : монографія. Одеса, 2010. 266 с.

232. Долинський Б. Т. *Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності* : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2011. 45 с.

233. Домніч В. Г., Коловерова І. Г. *Вища освіта в Україні та в країнах Європи: генезис та перспективи. Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2013. № 48. С. 7–12.

234. Драгнєв Ю. В. *Проблеми професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформаційно-освітнього простору: акмеологічний підхід. Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 7. С. 9–12.

235. Драч І., Чернишова Є. *Особистісно орієнтований підхід до підготовки магістрів за спеціальністю "Управління навчальним закладом". Рідна школа*. 2011. № 6. С. 51–54.

236. Дроздова К. В. *Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів. Наука і освіта*. 2015. № 9. С. 45–50.

237. Дручик В. Д. *Педагогічне оцінювання сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 6. С. 32–35.

238. Дручик В. Д. *Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Акад. рекреаційних технологій і права. Київ, 2017. 172 с.

239. Дубогай О. Д. *Роль фізичного виховання у формуванні здорового способу життя. Молодь за здоров'я* : матеріали міжнар. конф. Київ, 2001. С. 33.

240. Дубогай О. Д., Поташнюк І. В. Роль фізичного виховання в системі оздоровчих заходів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2011. № 4. С. 21–26.

241. Дудко С. Г. Дидактичні засади формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 258 с.

242. Дундюк В. О. Компетентнісний підхід як чинник становлення професійної ідентичності фахівця. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2014. Вип. 34. С. 169–176.

243. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Москва, 1983. 372 с.

244. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А., Кандыбович С. Л. Психология высшей школы. Москва : Харвест, 2006. 416 с.

245. Евдокимова Н. В. Соотношение знаний и практических умений в содержании учебного предмета практического характера : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва, 1980. 20 с.

246. Емельянов Ю. Н., Кузьмин Е. С. Теоретические и методологические основы социально-психологического тренинга. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1985. 111 с.

247. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

248. Ермаков Д. С. Педагогическая концепция формирования экологической компетентности учащихся : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Москва, 2009. 39 с.

249. Ерофеева Л. Н., Лещева С. В., Менькова С. В. Применение технологии развития критического мышления в лекционном преподавании математических дисциплин. *Вестник НГТУ им. Р. Е. Алексеева. Управление в социальных системах. Коммуникативные технологии*. 2013. № 4. С. 87–101.

250. Євтух М. Б. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002* : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Харків, 2002. С. 66–76.

251. Єрмакова С. С. Домінантні характеристики професійно-педагогічних цінностей. *Формування національних загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентської молоді*. Київ, 2002. С. 59–62.

252. Єрмоєнко О. А. Особливості виховання студентів країн СНД Азійського регіону в Україні: особистісно орієнтований підхід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2013. Вип. 33. С. 562–566.

253. Желанова В. В. Використання відеозасобів у технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 13(2). С. 231–241.

254. Желанова В. В. Теоретичні аспекти технології контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(1). С. 239–249.

255. Железняк Ю. Д. Инновационные перспективы подготовки педагогов по физической культуре в системе высшего профессионального физкультурного. *Теория и практика физической культуры*. 2006. № 4. С. 9–12.

256. Железняк Ю. Д., Петров П. К. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте. Москва : Академия, 2002. 264 с.

257. Жерноклеєв І. В. Диверсифікація змісту підготовки майбутніх учителів технологій у країнах Північної Європи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2014. № 10(1). С. 280–285.

258. Жидецький Ю. Ц., Пострільоний В. М., Литвин А. В. Концептуальні засади наступності при викладанні професійно-орієнтованих та спеціальних дисциплін у ступеневій освіті. Львів : Піраміда, 2001. 36 с.

259. Жирун О. А. Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. № 1. С. 100–104.
260. Житник Н. В. Практико-орієнтована підготовка фахівців в умовах регіонального вищого навчального закладу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2015. Вип. 9. С. 29–35.
261. Жукова И. А. Контекстное обучение как средство формирования профессиональной компетентности будущих юристов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2011. 22 с.
262. Загвязинский В. И. Проектирование региональных образовательных систем. *Педагогика*. 1999. № 5. С. 8–13.
263. Заїкін А. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до виховання здорового способу життя молодших школярів на засадах гендерного підходу : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 22 с.
264. Зайцева О. В. Формирование электронных образовательных ресурсов. *Образовательные ресурсы и технологии*. 2016. № 4(16). С. 21–27.
265. Закон України «Про вищу освіту» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/conv/page> (дата звернення: 12.05.2019).
266. Закон України «Про загальну середню освіту» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14/page> (дата звернення: 03.28.2019).
267. Закон України «Про освіту» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 11.10.2019).
268. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (із змінами) від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ (редакція станом на 16.02.2018 р.) / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 28.03.2018).
269. Заплотинська О. О. Вища освіта України: ілюзія реформ. *Маркетинг в Україні*. 2011. № 2. С. 37–40.

270. Запорожко В. В. Модель формирования готовности будущего учителя. *Вестник Оренбургского государственного университета*. 2011. № 2(121). С. 161–168.
271. Заславская О. Ю. Принципы формирования содержания образовательного электронного ресурса. *Вестник Российского университета дружбы народов. Информатизация образования*. 2017. № 3. С. 309–316.
272. Захарина Е. А. Внеклассная и внешкольная работа как предпосылка укрепления здоровья школьников. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2011. №. 9. С. 49–52.
273. Захарина Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2012. 440 с.
274. Захарина Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування технологій оздоровчого фітнесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 6. С. 35–38.
275. Захарина Є. А. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Класичний приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. 525 с.
276. Захарина Є. А. Формування вмінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури для позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи у виховному просторі загальноосвітніх навчальних закладів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 2. С. 63–69.
277. Захарина Є. А. Технології оздоровчого фітнесу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 42. С. 123–128.

278. Зверева С. В. Единство теоретической и практической подготовки будущего учителя к воспитательной работе в начальной школе : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва, 1990. 18 с.

279. Згуровський М. З. Вища освіта на зламі суспільного розвитку. *Українознавство*. 2013. № 1. С. 160–163.

280. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентносный поход к модернизации профессионального образования. *Высшее образование в России*. 2005. № 4. С. 23–30.

281. Зеер Э. Ф., Павлова А. М., Сыманюк Э. Э. Модернизация профессионального образования : компетентностный поход. Москва : Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.

282. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Эксперимент и инновации в школе*. –2009. № 2. С. 7–14.

283. Зозуля О. В. Шляхи підвищення мотивації під час лекцій як умова організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дошкільної ланки освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Вип. 6. С. 88–91.

284. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

285. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія. Київ ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. С. 8–15.

286. Зязюн Л. І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції : монографія. Київ ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 388 с.

287. Иванкина Л. И. Тенденции современного образования и проблема целостного развития личности. *Известия ТПУ*. 2003. № 3. С. – 132–140.

288. Идиатуллина Л. Е. Становление профессиональной позиции педагога в воспитании ценностного отношения к здоровью подростков в образовательном учреждении. *Урал*. 2009. № 5. С. 265–266.

289. Измаилова Э. А., Кузнецова Ю. А. Метод мозгового штурма. *Модели, системы, сети в экономике, технике, природе и обществе*. 2013. № 2(6). С. 32–35.
290. Икрин Г. В. Особенности учебной деятельности и профессиональное развитие личности студента : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / ПГПУ. Пермь, 1998. 160 с.
291. Ильина Н. А., Гончарова М. А., Гончарова Н. А. Компетентностный подход в условиях модернизации высшего профессионального образования и формирования инновационной экономики в России. *Ученые записки ОГУ. Гуманитарные и социальные науки*. 2011. № 4. С. 322–326.
292. Имашев А. М. Динамика изменения состояния и структура функциональной компетентности будущих учителей физической культуры в коммуникативной педагогической функции. *Омский научный вестник*. 2008. № 6 (74). С. 128–130.
293. Инновационные тенденции и технологии дистанционного обучения : тр. VI Междунар. науч.-практ. конф., 10 октября 2014 г. Москва : МЭСИ, 2015. 240 с.
294. Ирхин В. Н., Третьяков А. А. Исследование компетентности будущих учителей в вопросах педагогики здоровья. *Физическая культура и спорт: проблемы и перспективы развития* : сб. ст. и тез. междунар. студ. науч.-практ. конф. Белгород, 2008. С. 48–50.
295. Ительсон Л. Б. Математические и кибернетические методы в педагогике. Москва : Просвещение, 1964. 248 с.
296. Іваній І. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2013. № 1. С. 43–48.
297. Іваній І. В. Культуролого-акмеологічний підхід до організації підготовки магістрів фізкультурних спеціальностей. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1-2. С. 38–51.

298. Іваній І. В. Фізична культура як феномен розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 4. С. 13–17.

299. Іваній І. В. Фізкультурна освіта: концептуальні засади формування професійно-педагогічної культури студентів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. Вип. 1-2. С. 16–21.

300. Іваній І. В. Характеристика сутності здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 3. С. 18–22.

301. Іванова Л. І. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2015. Вип. 129(2). С. 164–167.

302. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 24 с.

303. Іванова Л. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 43 с.

304. Іванова Л. І., Путров С. Ю., Карпюк Р. П. Теорія і методика оздоровчої фізичної культури. Київ : Козарі, 2010. 276 с.

305. Іванова Л. І. Шляхи становлення професійної підготовки фахівців фізичного виховання до роботи з лікувальної фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 44. С. 160–167.

306. Іванова Л. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я: теорія та методика : монографія. Київ : Нац. пед. ун-т імені імені М. П. Драгоманова, 2013. 600 с.

307. Іванюк Г. І., Дем'яненко В. І. Практико зорієнтована підготовка майбутнього вчителя початкової школи. *Освітологічний дискурс*. 2016. № 2. С. 137–152.

308. Івашко О. А. Передумови впровадження концепцій полікультурної освіти у республіці Польща. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2009. Ч. 2. С. 128-136.

309. Іващенко В. П., Пустовалов В. О., Безкопильний О. О., Супрунович В. О., Гречуха С. В. До проблеми поліпшення фізичних можливостей підростаючого покоління. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 7. С. 12–18.

310. Іващенко В. П., Безкопильний О. П. Теорія і методика фізичного виховання. Черкаси : ЦНТЕІ, 2006. Ч. 1. 420 с.

311. Іващенко В. П., Безкопильний О. П. Теорія і методика фізичного виховання. Черкаси : ЦНТЕІ, 2006. Ч. 2. 467 с.

312. Ігнатенко С. О. Професійна підготовка майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2015. № 4. С. 66–70.

313. Інформаційні технології та моделювання бізнес процесів : навч. посіб. / О. Томашевський, Г. Цегелик, М. Вітер, В. Дубук. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

314. Іщук В.В. Використання контекстного навчання в професійній підготовці майбутніх учителів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(7). С. 141–148.

315. Казначеев В. П., Баевский Р. М., Берсенева А. П. Донозологическая диагностика в практике массовых обследований населения. Ленинград : Медицина, 1980. 226 с.

316. Калаур С. М., Олексюк Н. С. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 83–86.

317. Каленюк І. С. Болонський процес як прояв інтеграційних процесів у сфері вищої освіти. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка і управління*. 2011. № 2. С. 4–11.
318. Калицкий Э. М. Трансформация профессионального образования в современном обществе. Минск : РИПО, 1997. 113 с.
319. Калінічева Г. Вища освіта України в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 17. С. 146–149.
320. Калугина И. Ю. Образовательные возможности практико-ориентированного обучения учащихся : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Екатеринбург, 2000. 20 с.
321. Капитонова Н. В. Педагогические принципы и условия формирования экономической культуры студентов в образовательной среде вуза. *Вестник БГУ*. 2010. № 15. С. 49–53.
322. Карапузова Н. Д., Починок Є. А. Стратегія здоров'язбереження в реалізації ергономічного підходу до організації підготовки майбутніх учителів початкової школи. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2016. № 5. С. 36–41.
323. Карпенко А. В., Юртаєв Д. М. Вища освіта України: проблеми та перспективи. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2015. № 6. С. 96–101.
324. Катеруша О. Ділові ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. *Вища школа*. 2009. № 12. С. 53–60.
325. Качалова С. М. Технология контекстного обучения в практике вузовского обучения. *Вестник ЦМО МГУ*. 2009. № 3. С. 87–91.
326. Кетриш Е. В. Особенности формирования проективной компетенции студентов физкультурных вузов. *Проблемы развития физической культуры и спорта в новом тысячелетии* : материалы междунар. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 2013. С. 69–72.

327. Кириченко М. О. Демократизація управління освітою як чинник зростання ролі правової компетентності керівників навчальних закладів. *Вісник післядипломної освіти*. 2016. Вип. 16. С. 67 – 72.

328. Китикарь О. В., Левченко Н. В. Развитие готовности будущих педагогов по физической культуре к творческой деятельности. *Известия Тульского государственного университета. Физическая культура. Спорт*. 2016. № 3. С. 35–42.

329. Кічук Н. В. Технологізація професійної підготовки вихователя дошкільного закладу освіти: деякі аспекти проблеми. *Наука і освіта*. 2014. № 10. С. 87–89.

330. Клопов Р. В. Практичні аспекти розробки і застосування дистанційних курсів у вищій фізкультурній освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112(3). С. 39–43.

331. Ключко А. О. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема. *Народна освіта*. 2007. № 3. С. 23.

332. Клясен Н. Л. Компетентнісний підхід до розвитку комунікативних здібностей вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія : Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 153–156.

333. Ковалько В. И. Здоровьесберегающие технологии: школьник и компьютер: 1–4 классы. Москва : ВАКО, 2007. 304 с.

334. Ковшар О. В. Освіта як педагогічна категорія в контексті глобалізацій і викликів часу. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 43. С. 189–196.

335. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике. Москва : МарТ, 2005. 256 с.

336. Кодимський С. С., Чайченко Н. Н. Педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі

післядипломної педагогічної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 8. С. 217–224.

337. Кожевникова Л. К., Дзюба З. Г., Вертелецкая Н. И. Гуманистические тенденции развития физического воспитания студентов современной высшей школы. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*: науч. моногр. / под ред. С. С. Ермакова. Харьков, 2008. № 5. С. 58–61.

338. Кожуховская Л. С., Позняк И. В. Рефлексивные техники, методы и приемы. *Народная асвета*. 2009. № 4. С. 1–31.

339. Козлов В. Є., Сальников О. М. Електронні освітні ресурси. Загальні вимоги та методика створення. *Честь і закон*. 2013. № 1. С. 73–76.

340. Козлова Е. В. Здоровьесбережение в образовательном процессе вуза. *Физическая культура и спорт в современном мире: проблемы и решения*. 2016. № 1. С. 38–44.

341. Козуб М. В. Проблема готовности учителя физической культуры к здоровьесберегающей деятельности в школе. *Вестник Тамбовского университета. Гуманитарная серия*. 2007. Вып. 3(47). С. 286–290.

342. Кокорина О. Р. Здоровьесбережение личности в условиях высшего педагогического образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Москва, 2012. 40 с.

343. Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ЖДУ імені Івана Франка. Житомир, 2007. 335 с.

344. Колесник Т. А. Змішане навчання в освітньому середовищі – основні визначення та переваги застосування. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2016. Вип. 46. С. 86–89.

345. Колесникова И. А., Титова Е. В. Педагогическая праксеология. Москва : Академия, 2005. 256 с.

346. Колтошова Т. В. Здоровьесбережение в физическом воспитании студентов на основе кинезиологического подхода : монография. Омск : Изд-во ОмГТУ, 2014. 160 с.

347. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.

348. Комп'ютерна програма «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» : а. с. № 87305 від 28.03.2019 р. / Безкопильний О. О., Сущенко Л. П., Сидоренко О. П.; опубл.

349. Коневщинська О. Е. Електронні освітні ресурси у межах інформаційного забезпечення діяльності ресурсних центрів дистанційної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Т. 43, вип. 5. С. 164–173.

350. Коновальська Л. О. Зміст професійно орієнтованих дисциплін які сприяють формуванню методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112(2). С. 149–152.

351. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. Київ : Преса України, 1997. 80 с.

352. Концепція педагогічної компетенції / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова, Б. С. Кришук, С. І. Тафінцева. URL: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (дата звернення: 04.10.2018).

353. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 рр.). URL: http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc. (дата звернення: 25.12.2017).

354. Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012–2020 роки. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.9378.0> (дата звернення: 03.13.2019).

355. Конькова Р. В. Подготовка преподавателя физической культуры в классическом университете : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / КГУ. Кемерово, 2003. 215 с.

356. Коротков Є. Концепція якості освіти. *Підручник для директора*. 2006. № 7. С. 4–24.
357. Короткова Ю. М. Проблема гуманізації професійної підготовки педагогічних кадрів: вітчизняний і грецький досвід. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2016. № 1. С. 185–191.
358. Корсак К. В. Освіта, суспільство, людина ХХІ столітті: інтегрально-філософський аналіз : монографія. Київ ; Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 224 с.
359. Корсак К., Корсак Ю. Глобальне майбутнє людства в контексті розвитку вищої освіти. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 35–41.
360. Косова Л. Б. Динамика ценностных ориентаций (анализ результатов эмпирического исследования). *Социологические исследования*. 1994. № 2. С. 114–118.
361. Котикова О. М. Практико-зорієнтована психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів : монографія. Київ : КНЕУ, 2010. 343 с.
362. Кочегарова О. С. Модель формування готовності майбутнього учителя математики к реалізації додаткового математичного освіти школярів. *Известия Саратовского ун-та. Философия. Психология. Педагогика*. 2012. № 4. С. 108–111.
363. Кочеткова О. А. Структурно-содержательная модель формування готовності майбутніх учителів математики к реалізації проектної діяльності в школі. *Известия ПГПУ им. В. Г. Беллинского*. 2010. № 18(22). С. 226–230.
364. Кошара Ю. Про стан самостійної роботи учнів з підручником української літератури (основна школа). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. – № 6-7. С. 22–26.
365. Кошель А. П. Здоров'язбережувальна діяльність майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 110. С. 235–237.

366. Кошман Д. М. Образовательные возможности акмеологического подхода в профессиональной подготовке будущего специалиста по физическому воспитанию и спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* 2015. Вип. 129(2). С. 181–184.

367. Краевский В. В. Научное исследование в педагогике и современность. *Педагогика.* 2005. № 2. С. 13–20.

368. Краевский В. В., Полонский В. М. Методология для педагога: теория и практика : учеб. пособие. Москва : Педагогическое общество России, 2001. 271 с.

369. Красюк Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування здорового способу життя молодших школярів. *Молодий вчений.* 2015. № 12(3). С. 136–140.

370. Кремінь В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін. *Вища освіта України.* 2011. Вип. 1. С. 8-11.

371. Кривенцова И. В. Роль фехтования в формировании профессиональной компетентности педагогов в области физической культуры. *Физическое воспитание студентов.* 2009. № 2. С. 48–50.

372. Кривко О. А. Реализация компетентностного подхода в подготовке педагога по физической культуре и спорту. *Вестник Томского государственного педагогического университета.* 2013. № 1. С. 33–37.

373. Кривошеева О. Р. Инновационная направленность дополнительного профессионального образования. *Физкультурное образование Сибири.* 2011. № 1. С. 22–25.

374. Кристопчук Т. Педагогічна освіта в Республіці Польща: структура та зміст. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* 2013. Вип. 3-4. С. 127–134.

375. Кругляк О. Я. Підготовка майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2005. 21 с.

376. Круцевич Т., Зайцева М. Інноваційні процеси у сфері підготовки та перепідготовки кадрів з фізичної культури. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2005. № 4. С. 41–44.

377. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді : навч. посіб. Київ : Олімпійська л-ра, 2011. 224 с.

378. Крюкова Е. А. Основные тенденции развития современного педагогического образования. *Известия ВГПУ*. 2005. № 1. С. 65–69.

379. Кузнецов А. Б., Худяков В. Н. Электронный учебно-методический комплекс как аспект повышения качества подготовки студентов вуза. *Вестник Челябинской государственной академии культуры*. 2015. № 1(41). С. 133–138.

380. Кузнецова Н. А. Компетентностный подход в формировании профессионально-педагогической компетентности будущих учителей физической культуры. *Социосфера*. 2014. № 7. С. 83–86.

381. Кузьменко О. С. Формування професійної компетентності студентів вищих навчальних закладів з позиції акмеологічного підходу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна*. 2013. Вип. 19. С. 93–96.

382. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва : Просвещение, 1990. 119 с.

383. Кузьмина Н. В., Жаринова Е. Н. Предмет фундаментальной экстремальной акмеологии. *Акмеология: качество развития человека* : материалы межрегион. науч-практ. конф. Иваново, 2010. 125 с.

384. Кузьмінський А. І. Деякі аспекти впровадження і використання передового педагогічного досвіду в університеті. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 275–280.

385. Кузьмінський А. І., Тарасенкова Н. А., Акуленко І. А. Інновації в методології методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 40. С. 3–9.

386. Кузьмінський А. І., Тарасенкова Н. А., Акуленко І. А. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики. Черкаси : Вид. ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2009. 320 с.
387. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
388. Кузьмінський А. І., Вовк Л. П., Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації : практикум. Київ : Знання-Прес, 2003. 429 с.
389. Куклін О. В. Інституційні засади трансформації вищої освіти України. *Економіка та держава*. 2012. № 9. С. 35–38.
390. Куклін О. В. Напрями оптимізації фінансового механізму вищого навчального закладу. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. Вип. 18. С. 220–230.
391. Кукуев А. И. Андрагогический подход в образовании взрослых. Ростов на Дону : Феникс, 2008. 175 с.
392. Кульневич С. В. Педагогика личности от концепций до технологий. Ростов на Дону : Учитель, 2001. 160 с.
393. Купрікова О. В. Ділова гра як засіб формування у студентів вищих навчальних закладів умінь приймати рішення. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. Харків, 2006. № 3. С. 49–53.
394. Курок В. П. Міждисциплінарна інтеграція знань у педагогічних системах. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. Рівне, 2015. Вип. 1. С. 82–89.
395. Курьшева И. В. Классификация интерактивных методов обучения в контексте самореализации личности учащихся. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. 2009. № 112. С. 160–164.
396. Кухта А. М. Принцип наступності у навчанні : лекція з педагогіки для студентів, аспірантів і вчителів. Львів : Новий час, 1973. 26 с.
397. Лаврентьева Н. Б. Контекстное обучение как инновационная технология. Барнаул, 1995. 150 с.

398. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании. *Школьные технологии*. 2004. № 5. С. 4–11.

399. Лапач С. Н., Чубенко А. В., Бабич П. Н. Статистические методы в медико-биологических исследованиях с использованием Excel. Киев : Морион, 2000. 320 с.

400. Лесгафт П. Ф. Собрание педагогических сочинений : в 5-и т. / ред. кол.: Г. Г. Шахвердов и др. Москва : Физкультура и спорт, 1951. Т. 1. 295 с.

401. Линенко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1996. 44 с.

402. Лисенко Л. Л. Актуалізація науково-дослідної роботи майбутніх учителів фізичної культури у формуванні здатності їх до креативно-інноваційної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_42 (дата звернення: 08.19.2019).

403. Листопад О. А. Аксиологічний і культурологічний підхід до процесу становлення творчої особистості в освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 110. С. 137–140.

404. Литвин А. В. Проблема наступності у навчанні в закладах професійної освіти (інтегративний аспект). *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 1999. № 1. С. 93–97.

405. Литвин А. В. Шляхи реалізації принципу наступності при викладанні профільюючих дисциплін у системі ступеневої професійної освіти (машинобудівний профіль) : метод. рек. Львів : ЛНМЦ, 2000. 75 с.

406. Литвиненко І. С. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2012. Т. 2, вип. 9. С. 163–168.

407. Литвинова С. Г. Віртуальний клас для організації індивідуального навчання учнів. *Інформаційні технології в освіті*. 2011. Вип. 10. С. 230–233.
408. Лівшун О. Педагогічна технологія формування професійної готовності майбутнього вчителя технології. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 283–288.
409. Лісневська А. Л. Міждисциплінарні зв'язки у контексті інноваційних технологій фахової підготовки телевізійних репортерів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(2). С. 228–234.
410. Логунцова И. В. Интерактивное обучение по управленческим специальностям: особенности, основные формы, примеры. *Государственное управление*. 2013. № 37. С. 191–199.
411. Локшина О. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу. *Шлях освіти*. 2007. № 1. С. 16–21.
412. Лопатин В. В., Лопатина Л. Е. Русский толковый словарь. Москва : Эксмо, 2007. 928 с.
413. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. Вища освіта України: проблеми та перспективи розвитку. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 40. С. 21–27.
414. Лубышева Л. И. Черепов Е. А. Обоснование эффективности проектирования здоровьесформирующего образовательного пространства школы на основе спортизации физического воспитания. *Человек. Спорт. Медицина*. 2016. № 2. С. 52–61.
415. Луговая О. М. Педагогические условия формирования профессиональной готовности специалистов по социальной работе с военнослужащими и членами их семей (на материалах Ставропольского края) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / СГУ. Ставрополь, 2007. 256 с.
416. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. Вип. 1. С. 155–162.

417. Луценко В. В. Особистісно орієнтоване навчання як умова гуманістичного підходу при організації самостійної роботи студентів. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2001. № 2. С. 25–29.

418. Любимова Ю. В. Мотивация и ценностные ориентации в педагогическом общении на занятиях по физической культуре : дис. ... канд. психол. наук : 13.00.04 / СПб. гос. акад. физ культуры им. П. Ф. Лесгафта. Санкт-Петербург, 2004. 173 с.

419. Людина і соціум у глобалізованому світі : монографія / Чаплигін О.К., Корабльова Н. С., Дорошкевич А. С., Маркозова О. О. та ін. ; за ред. Чаплигіна О. К. Харків : ХНАДУ, 2012. 340 с.

420. Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте. *Социальный интеллект: теория, измерение, исследования* / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. Москва : Институт психологии РАН, 2004. С. 29–36.

421. Лях Б. И. Обзор концепций, определяющих физическое воспитание в общеобразовательных школах Европы – немецкий взгляд. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2010. № 1. С. 27–32.

422. Лях В. И., Мейксон Г. Б., Кофман Л. Б. Концепция физического воспитания детей и подростков. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 1996. № 1. С. 5–10.

423. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 1(46). С. 5-12.

424. Мазін В. М. Володіння методиками оздоровчого тренінгу як фактор здоров'язберезувальної компетентності сучасного педагога. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 40. С. 209–215.

425. Майковська В., Юрко І. Workshop як інструмент практико-орієнтованого навчання і методико-технологічний засіб формування підприємницької компетентності. *Молодь і ринок*. 2019. № 2. С. 116–122.

426. Макаренко Л. Л. Комп'ютерна грамотність як складова професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 22 с.
427. Макарова Л. Н., Юрьева М. Н. Требования к компетентностной модели будущего хореографа. *Высшее образование сегодня*. 2010. № 4. С. 50–53.
428. Макараченко М. Г. Модель контекстного обучения будущих учителей математики в процессе их методической подготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2009. 40 с.
429. Маковецька Н. В., Сидорук А. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури з використанням технологій лідерства. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2015. № 2. С. 132–136.
430. Максименко С., Максименко К., Главник О. Адаптація дитини до школи. Київ : Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
431. Максимова В. Н. Акмеологические технологии обучения в школе – учителю. *Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров*. 2010. № 2(4). С. 5–10.
432. Максимова В. Н., Полетаева Н. М. Акмеология последипломного образования педагога. Санкт-Петербург, 2004. 225 с.
433. Малиева З. К. Применение современных образовательных технологий в профилактике морального отчуждения студентов. *Высшее образование в России*. 2015. №10. С. 126–132.
434. Малишева А. О. Демократизація освіти як соціальна проблема. *Нова парадигма*. 2013. Вип. 116. С. 21–29.
435. Мамиченко С. А. Сущность и главные компоненты контекстного обучения студентов. *Фізико-математична освіта*. 2016. Вип. 4. С. 66–70.
436. Мампе И. Метод моделирования как один из наиболее адекватных, объективных и надежных фундаментов научных исследований. *Язык и культура*. 2009. № 4(8). С. 55–59.

437. Маргуліна Л. В. Демократизація освіти: український історичний досвід і сучасність. *Гілея*. Київ, 2011. Вип. 43. С. 397–404.
438. Маркова А. К. Психологические особенности педагогической деятельности, общения и личности учителя. *Школа и производство*. 1988. № 12. С. 6–9.
439. Маркова А. К. Психологические проблемы повышения квалификации. *Педагогика*. 1992. № 9-10. С. 65–67.
440. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва : Знание, 1996. 308 с.
441. Маркова А. К. Психология труда учителя – книга для учителей. Москва, 1993. 192 с.
442. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості. *Психологія і педагогіка життєтворчості*. Київ, 1996. С. 792.
443. Марущак В. С. Творчий потенціал особистості як одна з рушійних сил у розвитку та формуванні вчителя майбутнього. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 5. С. 323–329.
444. Маслов В. І. Проблеми демократизації управління народною освітою в системі безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. *Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів*. Київ : Вища школа, 1990. С. 7–10.
445. Маслюк Р. Багаторівнева підготовка майбутніх учителів фізичного виховання як наукова проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9(1). С. 61–65.
446. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры. Москва : Физкультура и спорт, 2008. 544 с.
447. Матвієнко О. В., Затворнюк О. М. Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2014. Вип. 1(1). С. 215–220.

448. Матійків І. М. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2006. № 3. С. 44–53.
449. Матушкин С. Е., Терехин М. Н. Связь теории с практикой в процессе обучения. Челябинск : Южно-Уральское книжное изд-во, 1973. 194 с.
450. Матюшенко Н. В. Практико-орієнтована підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю засобами продуктивних технологій. *Наука і освіта*. 2014. № 5. С. 242–248.
451. Матюшкин А. М. Актуальные проблемы психологии в высшей школе. Москва, 1977. 44 с.
452. Мацук Л. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до правового виховання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2002. 20 с.
453. Мачинська Н. Деякі аспекти педагогічної акмеології. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2011. № 3. С. 51–58.
454. Мачинська Н. І. Диверсифікація змісту педагогічної підготовки фахівців для початкової освіти. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2018. Вип. 1. С. 111–115.
455. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ТДПУ імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2011. 42 с.
456. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. Київ : Укр. рад. енциклопедія, 1975. 766 с.
457. Меретукова З. К., Чиназирова А. Р. Проблемное обучение как фактор создания здоровьесберегающей образовательной среды. *Педагогіка и психологія*. 2008. № 3. С. 24–30.
458. Мещеряков Д. А. Глобализация образования и общеевропейское образовательное пространство. *Философия образования*. 2007. № 1. С. 72–90.

459. Митяева А. М. Здоровьесберегающие педагогические технологии. Москва : Академия, 2012. 208 с.
460. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх вчителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ПНУ імені Василя Стефаника. Київ, 2006. 227 с.
461. Михайлова Е. И. Кейс и кейс-метод: общие понятия. Маркетинг. 1999. № 1. С. 39–44.
462. Михайлова Н. Н. Развитие образовательных технологий в начальном профессиональном образовании : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / НИИ развития проф. образования. Москва, 2007. 431 с.
463. Мицик Л. М. Чи готова українська вища школа забезпечити європейську якість освіти? *Література та культура Полісся*. 2009. Вип. 49. С. 188–195.
464. Міждисциплінарна інтеграція як один із ефективних засобів фундаменталізації вищої освіти / М. Ф. Дмитриченко, Б. І. Хорошун, О. М. Язвінська, Н. М. Глушенюк. *Фундаменталізація професійної підготовки у вимірі Європейського освітянського простору : педагогіка і психологія, проблеми освіти*. Київ : НТУ, 2010. С. 134–141.
465. Мозолев О. М. Механізми управління якістю процесів розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі. *Молодь і ринок*. 2016. № 5. С. 102–107.
466. Моїсеєва Є. М. Методика підготовки та проведення лекцій у Київському національному університеті внутрішніх справ : метод. рек. Київ : НМЦ, 2005. 44 с.
467. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2007. 656 с.
468. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
469. Москалева А. С. Здоровьесберегательная деятельность социального педагога: сущность и направления. *Педагогическое образование и наука*. 2012. № 7. С. 101–105.

470. Москаленко Н., Савченко В. Інноваційні технології у системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури початкових класів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. № 1. С. 14–19.

471. Муляр В. Вища педагогічна освіта і наука України. Херсонщина. *Вища освіта України*. 2011. № 2. С. 125–126.

472. Мунтян В. С., Черновол А. Н. Преемственность как условие непрерывности процесса физического воспитания. *Физическое воспитание студентов*. 2012. № 4. С. 101–104.

473. Мусхаріна Ю. Ю. Підготовка вчителів фізичної культури до оздоровлення школярів в історичному аспекті. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2014. № 2. С. 95–98.

474. Мушкета Р., Скалій О. До питання компетенції вчителя фізичного виховання сучасної школи. *Професійні компетенції та компетентності вчителя* : матеріали регіон. наук.-метод. семінару. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 122–124.

475. Мушкета Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2007. 42 с.

476. Мюллер В. К. Большой англо-русский словарь. 180 000 слов, словосочетаний, идиоматических выражений, пословиц, поговорок. Москва : Цитадель-трейд, 2005. 832 с.

477. Нагач М. Підготовка майбутніх учителів: досвід педагогічної освіти США. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2013. № 2-3. С. 126–132.

478. Наталов Г. Г. Предметная интеграция теоретических основ физической культуры, спорта и физического воспитания : дис. в виде науч. докл. ... д-ра пед. наук / Куб. гос. акад. физ. культуры. Краснодар, 1998. 105 с.

479. Науменко Ю. В. Концепция здоровьесформирующего образования. *Инновации в образовании*. 2004. № 2. С. 90–103.

480. Наумова А. В., Гудыма Н. В. Акмеологические технологии диагностики и активизация личностно-профессионального роста в физкультурном вузе. *Вестник ТГУ*. 2011. № 1. С. 172–174.

481. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» : Указ Президента України № 42/2016 від 09.02.2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/42/2016/print1465286153060829> (дата звернення: 15.07.2016).

482. Невмержицька О. В. Самоосвіта вчителя іноземних мов в умовах інформатизації сучасного суспільства. *Молодь і ринок*. 2016. № 5. С. 25–29.

483. Неділько С. М., Чумак О. О., Плачинда Т. С. Навчальна платформа Moodle як запорука якісної професійної підготовки майбутніх. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 36. С. 116–121.

484. Нечитайло М. М., Публічук Т. І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до гігієнічного виховання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39. С. 391–394.

485. Никитенко В. Н. Становление учителя: синтез практического опыта и теоретических знаний. *Советская педагогика*. 1987. № 10. С. 81–84.

486. Никитина Н. Н., Железнова О. М., Петухов М. А. Основы профессионально-педагогической деятельности : учеб. пособие. Москва : Мастерство, 2012. 288 с.

487. Никифоров Г. С. Психология здоровья. Санкт-Петербург : Речь, 2002. 256 с.

488. Никишкин В. В., Твердохлебова М. Д., Гонтар Е. А. Роль интерактивных методов обучения в высшей школе в эффективном освоении компетенций. *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*. 2014. № 12(2). С. 207–210.

489. Николаева Е. М., Щелкунов М. Д. Глобальное пространство высшего образования: основные тренды и черты. *Ученые записки Казанского университета. Гуманитарные науки*. 2015. № 157(1). С. 107–117.
490. Николина В. В. Интерактивные педагогические технологии в подготовке учителя как способ развития его профессиональной компетентности. *Rossica Olomuctnsia*. 2008. Vol. 46. P. 241–244.
491. Никольский В. С. Глобальное образование: пределы либерализации. *Высшее образование в России*. 2004. № 8. С. 17–25.
492. Ніколаєнко С. М. Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. Київ : Знання, 2005. 319 с.
493. Новальська Т. В. Наступність здобуття вищої бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах реформування. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 1. С. 4–10.
494. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; под ред. Е. С. Полат. Москва : Академия, 2005. 240 с.
495. Обґрунтування ефективності контекстного підходу при навчанні у внз гірничого профілю / Т. А. Комісаренко, Н. Ю. Швагер, О. В. Нестеренко, М. В. Домнічев. *ScienceRise. Педагогічна освіта*. 2016. № 4(5). С. 44–47.
496. Овсієнко Л. М. Сутність понять «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід», «якість освіти» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 2. С. 10–17.
497. Овчинников В. Ф. Научно-технический прогресс и развитие творческого потенциала работника производства. Ленинград, 1974. 279 с.
498. Огольцова Е. Г., Хмельницкая О. М. Формирование активного обучения как средство развития познавательной деятельности студентов. *Развитие качества высшего профессионального образования в современных условиях* : материалы регион. науч.-практ. интернет-конф. Новосибирск, 2009. С. 129–133.

499. Однолеток Т. В. Личностно ориентированный подход в подготовке будущих учителей физической культуры в процессе педагогической практики. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2009. № 12. С. 136–138.

500. Однолеток Т. В., Лянной М. О. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури як педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 9. С. 107–109.

501. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Москва : Русский язык, 1984. 798 с.

502. Ожегов С. И. Словарь языка: Ок. 60 000 слов и фразеологических выражений. 25-е изд., испр. и доп. Москва : Оникс ; Мир и образование, 2007. 976 с.

503. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 8000 слов и фразеологических выражений. 4-е изд., доп. Москва : Азбуковник, 1999. 944 с.

504. Ожерельева Т. А. Управление сетевыми учебными ресурсами. *Управление образованием: теория и практика*. 2013. № 2. С. 112–116.

505. Олефір Г. В. Сутність проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 1. С. 20–26.

506. Омельченко С., Каліберда Л. Здоров'язбережувальна педагогіка: сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Рідна школа*. 2012. № 7. С. 25–28.

507. Омельченко О. В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 20 с.

508. Омельченко С. О. Теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2008. 44 с.

509. Омеляненко І. О. Теоретичні основи компетентнісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури. *Професійні компетенції та*

компетентності вчителя : матеріали регіон. наук.-практ. семінару. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 117–118.

510. Онопрієнко О. В. Стан реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2. С. 60–63.

511. Онопрієнко О. В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2009. 20 с.

512. Опанасенко Н. Особистісно орієнтований підхід у підготовці вчителя початкової школи в мовах кредитно-модульної системи навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2011. Вип. 3. С. 325–333.

513. Организация социально значимых мероприятий по формированию здорового образа жизни / сост. К. А. Поздеева. Хабаровск, 2016. 24 с.

514. Орґєєва С. В. Критерії, показники та рівні сформованості готовності студентів – майбутніх авіафахівців до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2014. Вип. 3. С. 74–79.

515. Ордановська О. І. Концепція підготовки майбутніх учителів фізико-математичних дисциплін профільної школи. *Народна освіта*. 2012. № 2(17). URL: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/17/statti/ordanovska.htm> (дата зверення: 19.03.2017).

516. Орехова Т. Ф. Теоретические основы формирования здорового образа жизни субъектов педагогического процесса в системе современного общего образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Магнитогорск, 2005. 45 с.

517. Орлова Р. А. Модель формирования готовности будущего учителя начальных классов к воспитанию культуры межнационального общения младших школьников. *Сибирский педагогический журнал*. 2009. № 2. С. 337–344.

518. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

519. Осадчий В. В. Методы, формы и средства профессиональной подготовки учителей-тьюторов в условиях дистанционной формы обучения. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*. 2010. № 6. С. 82–86.
520. Осмоловская И. М. Дидактика : учеб. пособие. Москва : Академия, 2008. 238 с.
521. Основні технології : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2002. 255 с.
522. Павлов Ю. Формування у майбутніх фахівців компетенцій здоров'язбереження. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди"*. Педагогіка. Психологія. Філософія. Вип. 28(2). С. 456–462.
523. Пальшкова І. Неперервність підготовки педагогічних кадрів: практико-орієнтований аспект. *Гірська школа Українських Карпат*. 2013. № 8-9. С. 114–117.
524. Пальшкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2009. 44 с.
525. Панибратцев А. В. Глобализация и проблемы высшего образования в России. *Научный вестник МГТУ ГА*. 2014. № 203. С. 49–55.
526. Панкова Е. С. О реализации медико-педагогического подхода в подготовке учителей начальных классов. *Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В. П. Астафьева*. 2009. № 1. С. 23–28.
527. Панова С. О. Теоретичне обґрунтування необхідності дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів математики на засадах акмеологічного підходу. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. № 2. С. 104–109.

528. Панфилов О. П., Борисова В. В., Шестакова Т. А. Инновационные подходы к повышению качества подготовки специалистов по физической культуре. *Известия ТулГУ. Физическая культура. Спорт*. 2013. № 2. С. 133–140.

529. Патрикеев М. Ю., Пелевина А. П., Расходов А. Е. Междисциплинарная интеграция как средство совершенствования подготовки специалистов в военных вузах. *Проблемы современного педагогического образования*. 2018. № 61(3). С. 165–168.

530. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. Москва : Школьная пресса, 2002. С. 331–332.

531. Педагогическая энциклопедия / И. А. Каиров, Ф. Н. Петров и др. Москва : Советская энциклопедия, 1966. Т. 3. 549 с.

532. Педагогіка / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Вища школа, 1986. 543 с.

533. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенович та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 399 с.

534. Педагогіка фізичної культури : навч. посіб. / за ред. Г. П. Ковальчук, В. В. Присакар. Кам'янець-Подільський : Вид. ПП Зволейко Д. Г., 2012. 424 с.

535. Педагогічна майстерність учителя : навч. посіб. / за ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. Вид. 2-е, випр. і доповн. Харків : ОВС, 2006. 224 с.

536. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Пед. думка, 2001. 514 с.

537. Пеньковец Д. В. Теоретические принципы формирования профессиональной компетентности у будущих учителей физической культуры. *Наука и современность*. 2013. № 26(1). С. 148–155.

538. Пеньковец Д. В. Теоретичні аспекти формування професійних якостей у майбутніх учителів фізичної культури. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2013. Ч. 3. С. 209–214.

539. Перова А. К. Педагогическая модель формирования социокультурного компонента в структуре коммуникативной готовности будущего учителя иностранного языка. *Вестник Томского государственного университета*. 2009. № 324. С. 337–340.

540. Петренко С. А. Підготовка майбутніх вихователів до формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 19 с.

541. Петрук В. А., Прозор О. П. Професійно спрямовані інтерактивні форми навчання вищої математики в технічних ВНЗ. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2015. Вип. 50. С. 338–344.

542. Пидкасистый П. И., Воробьева Н. А. Подготовка студентов к творческой педагогической деятельности. Москва, 2007. 192 с.

543. Пільова С. Г. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організаційної діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2013. № 2. С. 31–36.

544. Пішак В. П., Борисюк А. С. Роль теоретичної та практичної підготовки у становленні професійної ідентичності майбутнього медичного працівника. *Психологічна і педагогічна науки в Україні*. Київ : Педагогічна думка, 2012. Т. 2. С. 368–378.

545. Платонова О. А. Танцевальный флешмоб как социокультурное явление: экранный образ и внеэкранный реальность. *Наука телевидения*. 2017. № 13.4. С. 39–54.

546. Полат Е. С., Буханкина М. Ю. Современные тенденции развития образования. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. 2-е изд., стер. Москва : Академия, 2008. С. 18–103.

547. Положення «Про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» від 11.01.2006 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0249-06> (дата звернення: 29.09.2016).

548. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* : бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 64–70.

549. Пометун О. І. Ситуаційний метод навчання. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремін. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 821–822.

550. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / за ред. Пометун О. І. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

551. Понарина Н. Н. Глобализация и информационное общество. *Общество: политика, экономика, право*. 2012. № 1. С. 19–24.

552. Постоленко І. С. Демократизація освітнього процесу в Україні. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. № 22. С. 67–71.

553. Поташнюк І. В., Дем'янчук А. С. Стан здоров'я учнів початкової школи і стратегія його зміцнення шляхом впровадження здоров'язберезувальних технологій у педагогічний процес. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. Рівне, 2013. Вип. 1. С. 212–218.

554. Праксиология : хрестоматия / сост. Галенко С. П. Москва : ГУП ЦПП, 1997. 180 с.

555. Практико-ориентированная модель подготовки современного специалиста : монография / И. Г. Минервин, С. В. Абрамова, Е. Н. Бояров, А. С. Ломов. Южно-Сахалинск : Изд-во СахГУ, 2014. 152 с.

556. Преподавание в сети Интернет : учеб. пособие / отв. ред. В. И. Солдаткин. Москва : Высшая школа, 2003. 792 с.

557. Пригодій А. В. Компоненти практико-орієнтованої підготовки майбутніх учителів технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.2.

558. Присяжнюк С. І. Вплив здоров'язберезувальних технологій на здоров'я студентів спеціальної медичної групи. *Науковий часопис НПУ імені*

М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2014. Вип. 3. С. 86–92.

559. Про затвердження Державного стандарту базової і повної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392.

560. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України № 115 від 1 березня 2017 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249793397> (дата звернення: 16.10.2017).

561. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341.

562. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12> (дата звернення: 05.02.2020).

563. Прокопенко Т. И. Технология формирования культуры здорового образа жизни личности студента в условиях научно-образовательного и консультативно-оздоровительного центра вуза : дис. ... канд. пед. наук / СГУ. Ставрополь, 1999. 213 с.

564. Прокубовская А. О. Компьютерное моделирование как средство развития самостоятельной познавательной деятельности студентов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 ; 13.00.08 / Рос. гос. профес.-пед. ун-т. Екатеринбург, 2002. 164 с.

565. Проніков О. К., Терентьєва Н. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних університетах України в умовах глобалізації. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* 2016. Вип. 139(1). С. 354.

566. Просвиркин В. Н. Технология преемственности в системе непрерывного образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Ин-т теории и истории педагогики. Москва, 2008. 557 с.

567. Професійна освіта : словник / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 2000. 380 с.

568. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломомова и др. Москва : Педагогика, 1983. 448 с.
569. Психология : словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.
570. Пшенична Л. В. Вища освіта в Україні: стан, причини стагнації, перспективи розвитку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : Педагогічні науки.* 2013. Вип. 22. С. 10–18.
571. Раджабов Х. Ш. Модель підготовки учителя фізической культури к формуванню здорового образу життя засобами подвижних ігор. *Известия ДГПУ. Психолого-педагогические науки.* 2009. № 1. С. 56–59.
572. Радул В. В., Кравцов В. О. Методологічні основи професійного становлення особистості вчителя : навч. посіб. Кіровоград, 2011. 264 с.
573. Рамка кваліфікації. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki> (дата звернення: 17.12.2016).
574. Реализация технологии смешанного обучения средствами LMS Moodle / Шкунова А. А., Прохорова М. П., Лабазова А. В., Белоусова К. В., Булганина А. Е. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования.* 2019. № 2 (36). С. 108–115.
575. Рідей Н. М. Теорія і практика ступеневої підготовки майбутніх екологів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 58 с.
576. Рибалко Л. С. Теоретичні та прикладні аспекти педагогічної акмеології у вищій школі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки.* 2017. Вип. 142. С. 156–158.
577. Ризванюк О. Наступність у навчанні. *Вісник Львівського університету. Мистецтвознавство.* 2014. Вип. 14. С. 286–295.
578. Рогульська О. О. Дистанційна освіта як педагогічна технологія забезпечення навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* Вінниця, 2011. Вип. 27. С. 481–485.

579. Романова С. П. Организационно-педагогическое сопровождение здоровьесберегающей деятельности учителя физической культуры : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Кемерово, 2010. 20 с.
580. Ромащенко І. В. Самоосвіта викладача як один із факторів модернізації освіти. *Молодь і ринок*. 2013. № 6. С. 39–43.
581. Российская педагогическая энциклопедия / под ред. А. М. Прохорова. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1999. Т. 2. 423 с.
582. Ротерс Т. Модель підготовки вчителів фізичної культури до профільного навчання за спортивним напрямком. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. № 2. С. 32–36.
583. Руденко И. В. Социально-воспитательные технологии в образовательном процессе вуза. *Гуманитарный вектор. Педагогика, психология*. 2011. № 1. С. 46–50.
584. Русанов Д. В. Социокультурное и социально-экономическое влияние глобализации на развитие высшего образования. *Вестник Томского государственного унта*. 2008. № 9. С. 52–55.
585. Рускуліс Л. В. Лекція за способом викладу навчального матеріалу в системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки*. 2016. Вип. 140. С. 263–268.
586. Рычков А. К., Яшин Б. Л. Философия : учебник для студ. вузов, обучающихся по педагогическим специальностям. Москва, 2002.
587. Сагитова Н. С. Позиции андрагога в технологизации образования взрослых. *Вестник Казанского технологического университета*. 2010. № 12. С. 284–289.
588. Сажина Т. С. Модель формирования готовности будущего учителя информатики к самообразованию в области информатики и ИКТ. *Сибирский педагогический журнал*. 2012. № 6. С. 91–94.
589. Саламатов П. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до навчання плавання дітей в оздоровчому таборі. *Науковий вісник*

Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. 2016. № 2. С. 69–73.

590. Самолюк А. А. Активізація творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2013. № 10(4). С. 17–27.

591. Сангаджиева З. И. Условия формирования готовности будущих учителей начальной школы к инновационной деятельности. *Вестник Майкопского государственного технологического университета.* 2012. № 4. С. 110–115.

592. Свенцицкий А. Л. Краткий психологический словарь. Москва : Проспект, 2009. 512 с.

593. Свірщук Н. С., Вознюк Т. В., Драчук А. І. Спеціальна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-рекреаційної діяльності як пріоритетний напрям сучасної вищої освіти. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.* Луцьк, 2012. № 2. С. 80–85.

594. Седых Н. В. Педагогическая система формирования основ здорового образа жизни детей в дошкольных образовательных учреждениях : автореф. дис. ...д-ра пед. наук. Волгоград, 2006. 44 с.

595. Селевко Г. К. Опыт системного анализа педагогических систем. *Школьные технологии.* 1996. № 6. С. 3–43.

596. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учеб. пособие. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.

597. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование.* 2004. № 4. С. 138–143.

598. Семанишин Т. Формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до валеологічної діяльності у дошкільних закладах освіти. *Спортивний вісник Придніпров'я.* 2013. № 2. С. 158–161.

599. Семенова Г. И. Здоровьесбережение подрастающего поколения как одна из важнейших задач физического воспитания. *Международный журнал экспериментального образования.* 2013. № 3. С. 31–32.

600. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль „Направленность”. Киев : Миллениум, 2004. 99 с.

601. Сентизова М. И. Образовательная среда вуза как условие подготовки будущих учителей к здоровьесберегательной деятельности. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2008. № 69. С. 483–485.

602. Сергійчук О. М., Сембрат А. Л. Вища педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід у навчальному процесі ВНЗ. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні та історичні науки* : зб. наук. пр. Київ, 2013. Вип. 110. С. 161–167.

603. Сергійчук О. М. Вища педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід у навчальному процесі ВНЗ. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22(7). С. 111–118.

604. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование. *Педагогика*. 1994. № 5. С. 16–21.

605. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепции и технологии. Волгоград, 1994. 152 с.

606. Серих Л. В. Вивчення шкільних дисциплін у формуванні естетичного середовища учнівосновної та старшої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4. С. 393–401.

607. Синіговець Л. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності засобами інформаційної технології. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. : Фізичне виховання і спорт. Луцьк, 2013. Вип. 12. С. 23–27.

608. Сисоєва С. О. Проблеми полікультурної освіти у педагогічних дослідженнях польських учених. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. Вип. 2. С. 87–92.

609. Ситуационный анализ, или анатомия кейсметода / под ред. Ю. П. Сурмина. Киев : Центр инноваций и развития, 2002. 245 с.
610. Сітовський А. М. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах інформаційного суспільства. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні та історичні науки*. Київ, 2013. Вип. 110. С. 177–183.
611. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Таксон, 2006. 88 с.
612. Скотна Н. В., Ашиток Н. І. Вища освіта в епоху глобалізації. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2013. № 2. С. 88–91.
613. Сластенин В. А. Гуманистическая парадигма педагогического образования. *Магистр*. 1994. № 6. С. 3–8.
614. Словник психолого-педагогічних понять і термінів. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/psychology/1270/print/> (дата звернення: 20.10.18).
615. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
616. Словник української мови : в 20 т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наукова думка, 2010. Т. 1 (А–Б). 911 с.
617. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/ghotovnistj> (дата звернення: 13.01.2017).
618. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред.-упоряд. А. В. Семенова. Одеса : Пальміра, 2006. 272 с.
619. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе. Москва : АПК и ПРО, 2002. 121 с.
620. Современный психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. Москва : АСТ ; Санкт-Петербург : Прайм-еврознак, 2007. 490 с.
621. Современный словарь иностранных слов. Санкт-Петербург : Дуэт, 1994. 752 с.

622. Соловьева Н. И. Концепция здоровьесберегающей технологии в образовании и основные организационно-методические подходы её реализации. *ЭКО*. 2004. Вып. 17. С. 73–79.
623. Сопотницька О. В. Потенціал акмеологічного підходу у формуванні готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності з ігрових видів спорту. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2016. Вип. 13(2). С. 35–37.
624. Стариченко Б. Е., Сардак Л. В., Стариченко Е. Б. Система управления обучением на основе облачной платформы Google for Education. *Педагогическое образование в России*. 2017. № 6. С. 130–139.
625. Старченко С. О. Неперервна підготовка у формуванні предметно-професійної компетентності вчителя фізичної культури. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 2. С. 495–503.
626. Степанченко Н. І. Структурні аспекти проблеми професійної компетентності особистості вчителя фізичного виховання. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2015. Вип. 129(2). С. 255–259.
627. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 629 с.
628. Степякова Н. Е. Профессиональная подготовка будущего педагога в процессе изучения дисциплин педагогического цикла : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / ПГПУ им. М. Г. Белинского. Пенза, 2007. 239 с.
629. Стоянов В. А. Інформаційні технології як інструментальна основа підготовки вчителів фізичної культури в умовах інформатизації суспільства. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 39. С. 109–116.
630. Стрельников В. Ю. Підготовка вчителів фізичної культури до проектування системи інтенсивних тренувань. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 80–84.

631. Сухарніков Ю. Нормативно-правові підстави для модернізації вищої освіти в Україні. *Вища школа*. 2014. № 10. С. 34.
632. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори в 5-ти т.* Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. 670 с.
633. Сущенко Л. П. Особливості формування здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в умовах сучасної парадигми вищої фізкультурної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2015. Вип. 3(1). С. 347–350
634. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя, 2003. 442 с.
635. Сущенко Л. П., Безкопильний О. О., Поліщук О. Л. Розвиток професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін. *Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчя Наукової школи педагогіки та психології життєтворчості. Запоріжжя, 2018, с. 107-111.
636. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 45 с.
637. Сущенко Т. І. Науково-практичні проблеми професійної підготовки викладачів вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 44. С. 458–466.
638. Тарасова М. А., Гришина С. Ю. Междисциплинарная интеграция – эффективная технология формирования профессионально-деятельного компонента компетенций. *Ученые записки Орловского государственного университета. Гуманитарные и социальные науки*. 2014. № 5. С. 409–412.
639. Тарасова С. М. Професійна готовність майбутніх менеджерів до управлінської діяльності. *Наукові записки Кіровоградського державного*

педагогічного університету ім. В. Винниченка. Педагогічні науки. Кіровоград, 2006. Вип. № 68. С. 201–204.

640. Татушко Е. Профессиональная деятельность и акмеология: историко-педагогические аспекты. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта* : науч. моногр. / под ред. С. С. Ермакова. Харьков, 2008. № 8. С. 142–144.

641. Теоретические подходы к проблеме ключевых компетенций. URL: <http://www.tisbi.org/science/vestnik/2003/issue2/cult3.html>. (дата просмотра: 25.09.2018).

642. Теория и методика физического воспитания : в 2-х ч. / под ред. Т. Ю. Круцевич. Киев : Олимпийская литература, 2003. Ч. 2. 391 с.

643. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / В. М. Кухаренко, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук та ін. ; ред. В. М. Кухаренка. Харків : НТУ «ХП», 2016. 284 с.

644. Теплицкий А. И. Педагогические условия подготовки будущих учителей естественно-математических дисциплин средствами компьютерного моделирования. *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Педагогика, психология*. 2012. № 4(11). С. 297–300.

645. Тимофеева Н. М. Попытка формализации педагогической науки путем систематизации её терминосистемы. *Информатика и образование*. 2008. № 4. С. 105–107.

646. Тимошенко О. В. Вплив особистості керівника на оптимізацію професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2007. Вип. 1-2. С. 55–62.

647. Тимошенко О. В., Сущенко Л. П. Оптимізація професійної підготовки вчителів фізичної культури. *Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи* : наук. моногр. / за ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкрєбтія, Е. Боляха, А. Матвєєва. Дрогобич : Коло, 2005. С. 103–112.

648. Тимошенко О. В. Особливості організації дистанційної форми навчання майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних

зкладах України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт.* 2014. Вип. 118(2). С. 237–242.

649. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 38 с.

650. Тихолаз С. І. Контекстний підхід до організації навчального процесу як умова розвитку професійної спрямованості студентів медичного університету. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна".* 2011. № 4. С. 165–169.

651. Ткаченко А. В., Миндрул Б. І. Сучасні гаджети та служба google classroom як засіб формування мотивації вивчення фізики. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки.* Кропивницький, 2018. Вип. 168. С. 248–252.

652. Ткаченко В. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберезувальних технологій у дитячих оздоровчих таборах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2015. 20 с.

653. Ткаченко В. В. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до впровадження здоров'язберезувальних технологій у дитячих оздоровчих таборах. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки.* 2016. № 12. С. 108–112.

654. Токарева С. Значення корекційно-оздоровчої роботи і готовність майбутніх учителів фізичної культури до її проведення. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* 2013. № 47. С. 44–48.

655. Толкачев А. Н. Применение формата "workshop" как нового вида учебных занятий со студентами института бизнеса и дизайна. *Бизнес и дизайн ревью.* 2016. № 1(1). С. 17.

656. Томенко О. А., Чередніченко С. В. Уявлення та асоціації майбутніх вчителів стосовно основних понять сфери фізичної культури і спорту. *Педагогіка,*

психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 5. С. 73–76.

657. Трофимов О. Б. Педагогические условия подготовки будущих учителей физической культуры к тренерской деятельности по спортивной гимнастике в общеобразовательной школе. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. 2010. № 125. С. 255–261.

658. Троценко В. В. Організаційно-педагогічні засади формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Рідна школа*. 2012. № 11. С. 47–50.

659. Тур О. М. Особистісно-орієнтований підхід у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 111–116.

660. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Кондор, 2011. 628 с.

661. Турянська М. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до спортивно-масової роботи в загальноосвітніх школах другої половини ХХ – початку ХХІ ст. як педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2017. № 1. С. 127–131.

662. Тымченко Е. В. Структуризация информационных образовательных ресурсов. *Управление образованием: теория и практика*. 2014. № 3(15). С. 181–188.

663. Тягай І. М. Використання елементів інтерактивного навчання на лекційних заняттях математичних дисциплін. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 130. С. 220–222.

664. Украинский советский энциклопедический словарь / ответ. ред. А. В. Кудрицкий и др. Киев : Глав. ред. УСЭ, 1989. Т. 3. 772 с.

665. Уланова С. А. Здоровьесбережение школьников в условиях современной образовательной среды: проблемы и перспективы. *Известия*

Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2014. № 164. С. 211–218.

666. Университет Инополис. Воркшопы по выявлению требований к ИТ-проектам: как и зачем их проводить? URL: https://habrahabr.ru/company/innopolis_university/blog/ (дата просмотра: 15.03.2017).

667. Устинова Н. В. Компетентнісний підхід до формування здорового способу життя учнів. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія : Педагогіка.* 2013. Т. 215, вип. 203. С. 52–56.

668. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Київ : Рад. шк., 1983. Т. 1. 488 с.

669. Фазлеев Н. Ш. Компетентностно-ориентированный подход к профессиональной подготовке педагога по физической культуре и спорту. *Теория и практика физической культуры.* 2008. № 12. С. 9–12.

670. Фасоля А. А. Система управления инновационным компонентом качества образования. *Мир образования – образование в мире.* 2010. № 4(40). С. 28–35.

671. Фатеев В. А. Реализация личностно ориентированного подхода в практике профессиональной подготовки учителя физической культуры. *Український журнал екології.* 2015. № 1а(14). С. 154–161.

672. Фатеев В. А. Формирование готовности будущего учителя физической культуры к реализации личностно ориентированного подхода. *Физическая культура.* 2007. № 6. С. 63–65.

673. Федорова М. Ю., Овчинникова Е. И., Геберт В. К. Двигательная компетентность как неотъемлемая часть профессиональной готовности учителя физической культуры. *Вестник Бурятского государственного университета.* 2014. Т. 13, № 1. С. 173–177.

674. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. Москва : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. 490 с.

675. Филанковский В. В. Теория и практика формирования профессиональной готовности учителя физической культуры : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 ; 13.00.04 / СГУ. Ставрополь, 2000. 456 с.

676. Фирер А. В. О соотношении понятий «компетентность» и «компетенция». *Омский научный вестник*. 2014. № 1. С. 169–172.

677. Фіголь Н. А. Інтерактивні технології формування педагогічної майстерності під час лекційно-семінарських занять. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 1(2). С. 222–229.

678. Філіпчук Г. Г. Національна освіта в контексті суспільних викликів. *Психологічна і педагогічна науки в Україні* : зб. наук. пр. Київ, 2012. Т. 4. С. 341–363.

679. Фопель К. Ф. Эффективный воркшоп. Динамическое обучение. Москва : Генезис, 2003. 368 с.

680. Фуряева Т. В. Организация практического обучения студентов в контексте антропологических и синергетических тенденций развития профессионального социального образования. *Сибирский педагогический журнал*. 2014. № 1. С. 9–17.

681. Хабарова С. П. Комплексы практико-ориентированных заданий как средство формирования профессиональных компетенций учителя-логопеда. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ, 2013. Вип. 23. С. 255–257.

682. Хазова С. А. Конкурентоспособность специалистов как акмеологическая категория. *Вестник Адыгейского государственного университета. Педагогика и психология*. 2009. № 3. С. 255–262.

683. Хазова С. А. Формирование основ профессионального опыта у будущих специалистов по физической культуре и спорту посредством применения игровых методов обучения. *Вестник Адыгейского государственного университета. Педагогика и психология*. 2007. № 3. С. 256–263.

684. Хамитов Р. Г. Информационно-технологическая подготовка учителей естественно-математического цикла в системе дополнительного профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Казан. гос. технол. ун-т ; Ин-т развития образования Республики Татарстан. Казань, 2006. 208 с.

685. Ханин П. А. Модель формирования готовности будущего учителя физической культуры к организации внеурочной деятельности учащихся. *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2017. № 2(2). С. 242–247.

686. Харханова Г. С. Интерактивные методы обучения как средство формирования мотивации конфликта у школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / КГУ. Калининград, 1999. 142 с.

687. Холявко Н. І. Вища освіта як визначальний чинник суспільного розвитку. *Економічний форум*. 2014. № 2. С. 285–290.

688. Хоменко С. В. Поняття та структурні компоненти професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні та історичні науки*. Київ, 2012. Вип. 102. С. 203–208.

689. Хоменко С. Критерії і рівні професійної компетентності вчителя фізичної культури. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4(1). С. 191–196.

690. Хомерікі О. А. Українська вища освіта в умовах глобалізації: крок назад перед стрибком уперед, або шлях по замкненому колу? *Грані*. 2015. № 4. С. 36–40.

691. Хоронжевський Л. Є. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітньої школи засобами позашкільної практики. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 173–178.

692. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.

693. Хуторской А. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>. (дата просмотра: 8.06.2016).
694. Цветкова Г. Г. Проблема самовдосконалення викладача вищої школи: акмеологічний, системно-синергетичний, аксіологічний підходи. *Духовність особистості: методологія, теорія, практика*. Сєверодонецьк, 2012. Вип. 4. С. 167–178.
695. Цимбал Л. І. Напрями вдосконалення державного регулювання ринку освітніх послуг. *Бізнес Інформ*. 2013. № 12. С. 45–51.
696. Чапаев Н. К., Акимова О. Б. Развивающий потенциал акмеологически ориентированной системы общепедагогической подготовки. *Научный диалог*. 2013. № 9(21). С. 151–165.
697. Чебикін А. Художня освіта в Україні ХХІ століття (культурологічний аспект). *Діалог культур: Україна у світовому контексті: художня освіта*. Львів, 2000. Вип. 5. С. 30–39.
698. Черемных С. В., Семенов И. О., Ручкин В. С. Структурный анализ систем: IDEF-технологии. Москва : Финансы и статистика, 2001. 145 с.
699. Черепов Е. А. Обоснование изучения и формирования личностной стратегии учителя моу сош в процессе реализации современных здоровьесформирующих образовательных технологий. *Человек. Спорт. Медицина*. 2012. № 8(267). С. 18–21.
700. Черненкова И. И. Интерактивные методы как фактор интенсификации обучения в высшей школе. *Вестник ФГОУ ВПО*. 2015. № 6. С. 70–73.
701. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико- методологічний аспект : монографія. Черкаси : Брама Україна, 2006. 560 с.
702. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / МПГУ. Москва, 2003. 320 с.
703. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека : учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Логос, 1996. 320 с.

704. Шама І. П. Фактори ефективного застосування кейс-технології у процесі фахової підготовки майбутніх учителів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 15(1). С. 170–179.

705. Шамис В. А. Активные методы обучения в вузе. *Сибирский торгово-экономический журнал*. 2011. № 14. С. 136–144.

706. Шандригось Г. А., Мицкан Б. М. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури за оцінкою студентів-випускників ВНЗ України. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. Івано-Франківськ, 2014. Вип. 19. С. 65–69.

707. Шаповалова Е. И. Реформирование образования: инновационная составляющая. *Проблемы науки*. 2017. № 21(103). С. 63–66.

708. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самовдосконалення та формування основ здорового способу життя: теоретичний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2014. Вип. 36. С. 427–437.

709. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення: проекція на самореалізацію в педагогічній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 45. С. 405–411.

710. Шарипов Ф. В. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие. Москва, 2012. 448 с.

711. Шарманова С. Б., Федоров А. И., Черепов Е. А. Круговая тренировка в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста. *Физическая культура: воспитание, образование, тренировка*. 2002. № 2. С. 60–63.

712. Шаронова С. А. Компетентностный подход и стандарты в образовании (сравнительный анализ стран ЕС и России). URL: www.isras.ru/files/File/Socis/2008-01/Sharon (дата просмотра: 4.04.2018).

713. Шаронова С.А. Деловые игры. Москва : РУДН, 2005. 168 с.

714. Шевченко А. О. Формування полікультурної компетентності у майбутніх вчителів фізичної культури. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Педагогічні науки*. 2012. Вип. 103. С. 358–364.
715. Шевченко О. П. Педагогічні умови використання кейс-методу в процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2011. 245 с.
716. Шейко В. М. Наука та освіта незалежної України: культурологічний вимір. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2010. Вип. 30. С. 4–15.
717. Шелюк Л. А. Демократизація освіти як принцип її реформування в Україні. *Гілея* : зб. наук. пр. Київ, 2014. Вип. 89. С. 371–376.
718. Шестакова Л. А. Теоретические основания междисциплинарной интеграции в образовательном процессе вузов. *Вестник Московского университета имени С. Ю. Витте. Педагогика. Психология. Образовательные ресурсы и технологии*. 2013. № 1(2). С. 47
719. Шестопалюк О. В. Підготовка майбутніх учителів на основі компетентнісного підходу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2014. Вип. 37. С. 32–41.
720. Ширшов Е. В., Чурбанова О. В. Педагогические условия проектирования электронных учебно-методических комплексов. Москва, 2006. 308 с.
721. Шиян Б. М. Передумови й перспективи формування національної системи фізичного виховання школярів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. Луцьк, 2012. № 4. С. 344–351.
722. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*. Рівне, 2001. Вип. 2. С. 371–374.
723. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підручник : в 2-х ч. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2006. Ч. 2. 248 с.

724. Шурхал І. А. Сутність та структура професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 125. С. 265–268.

725. Шурыгин В. Ю., Сабирова Ф. М. Реализация смешанного обучения физике средствами LMS Moodle. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2016. Т. 5, № 4(17). С. 289–293.

726. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева. Москва : АПО, 1999. Т. 2. 440 с.

727. Юридическая педагогика в МВД : учеб. пособие / под ред. А. М. Столяренко. Москва : Академия управления МВД России, 1997. 298 с.

728. Юрійчук Н. Професійна підготовка майбутніх учителів-філологів у контексті компетентнісного підходу. *Теоретична і дидактична філологія*. 2014. Вип. 17. С. 215–225.

729. Якиманская И. С. Личностно ориентированное обучение в современной школе. Москва, 1996. 180 с.

730. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения. *Вопросы психологии*. 1995. № 2. С. 31–42.

731. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования. Москва : Сентябрь, 2000. 176 с.

732. Яковець Н. І. Вступ до спеціальності : навч.-метод. посіб. 2-ге вид. вип. і допов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2006. 167 с.

733. Янь Ю. Сутність практико-орієнтованого підходу у процесі навчання майбутніх учителів музики. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 143. С. 230–233.

734. Ярмощук О., Василюк В. Диверсифікація навчальних технологій в професійній підготовці учителя фізичної культури. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2018. Т. 18, № 2. С. 69–77.

735. Ярова О. Б. Фізкультурна освіта і спорт у початковій школі Євросоюзу: сучасний стан і тенденції розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 4. С. 401–412.

736. Ярошенко А. О. Компетентнісний підхід як один із напрямів підвищення якості освіти підготовки фахівців соціальної сфери. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Київ, 2013. Вип. 14. С. 5–12.

737. Ярошинська О. Конструювання форм професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи на основі педагогіки конструктивізму. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2016. Вип. 20. С. 206–212.

738. Ящук С. Компетентнісний підхід у підготовці магістрів технологічної освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2012. Ч. 2. С. 341–348.

739. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. URL: <http://www.awf.edu.pl> (data przeglądu: 21.04.2019).

740. Aka S. T., Adem S. Emotional Intelligence Levels of Physical Education Teachers in Terms of Various Variables. *International Education Studies*. 2020. Vol. 13, No 3. P. 111–120.

741. Allegrante J. P. In search of a new ethic for health promotion. *Health Education and Behavior*. 2006. Vol. 33, No 3. P. 305.

742. ALO Nederland. 2018. Landelijk Opleidingsprofiel leraar lichamelijke opvoeding eerste grad. URL: <https://www.kvlo.nl/over-kvlo/lo-bonus/lo-in-beweging.html> (date of application: 28.04.2020).

743. Andrysová P., Chudý Š. Comparative Analysis of Teacher Education Programmes in Selected Countries. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 2019. Vol. 18, is. 4. P. 7–15.

744. Arefiev V., Tymoshenko O., Malechko T., Domina Z., Bezcopylny O. et al. Methodology of Differentiation of Health-Improving Classes in Physical Education for Primary School Students. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9, No 7. P. 134–143.

745. Bar-On R. Emotional Intelligence Inventory (EQ-I): Technical Manual. Toronto : Multi-Health Systems, 1997.

746. Bewegingsonderwijs en sport: vakspecifieke trendanalyse 2015 / Brouwer Berend et al. Enschede : SLO, 2015. 79 p.

747. Bezkoptylny O. O. Akmeological and competence approaches to the preparation of future teachers of physical culture for the health savings activities in the basic school. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнар. конгр. ,18–21 травня 2017 р. Одеса : Південноукр. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського, 2017. С 623–624.

748. Bezkoptylny O., Dutchak Y., Sushchenko L. The application of the electronic educational resources in the future teachers of physical culture's preparation in the higher education establishment. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2020. No 45. P. 56–60.

749. Bezkoptylny O., Kalenichenko O., Polishchuk O. Gunko P. The case-technologies use in the future teachers of physical culture preparation to the health reservation activity in the primary school. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2019. № 40. P. 12–16.

750. Biesta G. The future of teacher education: Evidence, competence or wisdom? *A companion to research in teacher education*. Singapore : Springer, 2017. P. 435–453.

751. Binnenbruck A., Kruger M., Neuber N. Wissenstransfer „sport-lernen“ Weiterbildung für Sportlehrkräfte am Institut für Sportwissenschaft (IfS) der Universität Münster. *Jugendsport in der Diskussion*. 2015. P. 306.

752. Bologna EU Competence and Higher Education. URL: <http://www.bluebrick.ie/blog/post/Bologna-Competence-and-Higher-Education.aspx> (date of application: 29.03.2020).

753. Bosse D. Zur Situation der Lehrerbildung in Deutschland. Reform der Lehrerbildung in Deutschland, Österreich und der Schweiz. *Reform der Lehrerbildung in Deutschland*. 2012. Vol. 1. P. 11–28.

754. Brojek A. Motives behind the choice of physical education as the course of study at selected universities in Poland. Motives behind the choice of physical education. *Polish Journal of Sport and Tourism*. 2008. Vol. 15(3). P. 136–139.

755. Buchta K. Badanie i ocena jakości kształcenia na kierunku wychowanie fizyczne w wybranych akademiach wychowania fizycznego. Warszawa : AWF, Filia w Białej Podlaskiej, 2013.

756. Chłon'-Domin'czak A. (2017) Changes in the education system in. *ESPN Flesh Report*. 2017. Vol. 38. P. 1–2.

757. Curriculum framework for PE classes in primary schools grades 4–8 defined by the Ordinance of the Minister of National Education of 14 February 2017.

758. Czarniecka R., Lenartowicz M., Mazur, Z. Physical education teacher education in Poland. *European Physical Education Teacher Education Practice: Initial, Induction and Professional Development*. Publisher : Meyer & Meyer Sport Ltd., 2019. P. 277–295.

759. David C. Mowery and Bhaven N. Sampat Universities in national innovation systems. URL: http://provost.ucdavis.edu/local_resources/docs/ (date of application: 07.11.2018).

760. Development and optimisation of an in-service teacher training programme on motivational assessment in physical education / Slingerland M., Borghouts L., Jans L., Weeldenburg G., van Dokkum G., Vos S., Haerens L. *European physical education review*. 2017. Vol. 23(1). P. 91–109.

761. Eliademy. URL: <https://eliademy.com/> (date of application: 11.08.2019).

762. European Physical Education Teacher Education Practice: Initial, Induction and Professional Development / Ann MacPhail, Deborah Tannehill, Zuleyha Avsar. Publisher : Meyer & Meyer Sport Ltd., 2019. P. 277–295.

763. Fisseha M. The Roles of Information Communication Technologies in Education Review Article with Emphasis to the Computer and Internet. URL: <https://www.ajol.info/index.php/ejesc/article/viewFile/73521/62437>. date of application: 01.09.2019).

764. Fontys university school of sport studies. URL: <https://fontys.nl/Studeren/Opleidingen/Leraar-Lichamelijke-Opvoeding-ALO> (date of application: 21.04.2020).

765. Google for Education. URL : <https://edu.google.com/products/productivity-tools> (date of application: 10.08.2019).

766. Gutkowska-Wyrzykowska E. Kompetencje nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej w zakresie wychowania fizycznego : praca doktorska. Warszawa: AWF, 2016.

767. Horst J., Boer P. Arbeidsmarktmonitor Sport 2015. Nijmegen : Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, 2016.

768. Human movement and sports in 2028. Een blik in de toekomst van lichamelijke opvoeding/bewegingsonderwijs en sport op school / Brouwer B, Aldershof A, Bax H, Van Berkel M, van Dokkum G., Mulder M. J., Nienhuis J. Postbus, 2011. 80 p.

769. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Council for Cultural Cooperation (CDCC). *Secondary Education for Europe*. Strasburg, 1997. P. 8–17.

770. Inspectorate of Education, Ministry of Education, Culture and Science. URL: <https://english.onderwijsinspectie.nl> (date of application: 10.03.2020).

771. Jacoby T. Bildung für eine nachhaltige Entwicklung in der Aus-und Fortbildung von Sportlehrerinnen und Sportlehrern. *Symposiums zur nachhaltigen Entwicklung des Sports*. Hamburg, 2007. 49 p.

772. Jianming W. Development of a SmartClassroomforChineseLanguage Learning Using a Smartphone& Tablet. *Japan Society for Educational Technology*. 2013. Res. 36. P. 153–165.

773. Kann L., Brener N. D., Allensworth D. D. Health education: Results from the School Health Policies and Programs Study 2000. *Journal of School Health*. 2001. Vol. 71(7). P. 266–278.

774. Kirk G. Teacher Education and Professional Development. Edinburgh : Scottish Academic Press, 1988. 342 p.

775. König J., Klemenz S. Der Erwerb von pädagogischem Wissen bei angehenden Lehrkräften in unterschiedlichen Ausbildungskontexten: Zur Wirksamkeit der Lehrerausbildung in Deutschland und Österreich. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. 2015. Vol. 18, is. 2. P. 247–277.

776. Korthagen A. J. Linking practice and theory. The pedagogy of real teacher education. Mahwah : New Jersey, 2001. 312 p.

777. KVLO. URL: <https://kvloberoepsprofiel.nl> (date of application: 3.04.2020).

778. KVLO. 2017. Beroepsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding. URL: <https://www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/kennisbank/publicaties> (date of application: 3.04.2020).

779. Ländergemeinsame inhaltliche Anforderungen für die Fachwissenschaften und Fachdidaktiken in der Lehrerinnen- und Lehrerbildung. *Beschluss der Kultusministerkonferenz*. Berlin, 2019. 135 s.

780. Leipzig University. URL: <http://www.spowi.uni-leipzig.de/%20studium/master> (date of application: 20.04.2019).

781. Lenartowicz M., Dziubin'ski Z. Jankowski K.W. The participation rate in practising sports and physical exercise was 28.2 per cent in 2000 and 45.9 per cent in 2013 according To the National Statistical Office [GUS] survey, with over 60 per cent – exceeding EU countries average – participation rate in some other research. Warsaw, 2017.

782. Lynch T. Health and physical education (HPE): Implementation in primary schools. *International Journal of Educational Research*. 2015. Vol. 70. P. 88–100.

783. Mayer J. D., Di Paolo M., Salovey P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment*. 1990. Vol. 54, Nj 3(4). P. 772–781.

784. Merriënboer van Jeroen J. G. Blueprints for complex learning: The 4C/ID-model / Jeroen J. G. van Merriënboer, Richard E. Clark, Marcel B. M. de Crook. *Educational technology research and development*. 2002. Vol. 50(2). P. 39–61.

785. Mičicová B., Šamová M. Příprava budoucích učitelů. Parlamentní institut, 2016. 369 s.

786. Miethling W. D. Zur Entwicklung von Sportlehrer/innen. *Sportwissenschaft*. 2013. Vol. 43(3). P. 197–205.
787. Mileva E. L. Influence of process of the European integration over the learning programmes for Physical Education Teachers. *Personality. Motivation. Sport*. 2009. Vol. 14. P. 66–75.
788. Nowocien' J., Rygas A. E. Kompetencje zawodowe nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w zakresie wychowania fizycznego w ich autoocenie. *Komunikacja w edukacji, Kompetencje komunikacyjne nauczyciela*. Siedlce : Siedleckie Towarzystwo Naukowe, 2015. S. 273–292.
789. Nulmeting lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs: onderzoek naar de organisatie van lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs / Reijgersberg N., Lucassen J. M. H., Beth J. O., van der Werff H. Utrecht : Mulier Instituut, 2014. 62 s.
790. On the National Qualification Framework for Higher Education : The Ordinance of the Minister of Science and Higher Education of 2 November 2011.
791. Ordnung der Ersten Prüfung für ein Lehramt an öffentlichen Schulen (Lehramtsprüfungsordnung I–LPO I). Augsburg : Die Universität Augsburg, 2008.
792. Ordnung der Zweiten Staatsprüfung für ein Lehramt an öffentlichen Schulen (Lehramtsprüfungsordnung II – LPO II). Augsburg : Die Universität Augsburg, 2004.
793. Padilla-Meléndez A., GarridoMoreno A. Open innovation in universities: What motivates researchers to engage in knowledge transfer exchanges? *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*. 2012. Vol. 18, is. 4. P. 417–439.
794. Peculiarities of application of interactive educational technologies in training of future teachers of physical culture to work with health protection in secondary school / Oleksandr Bezkopylnyi, Oleg Bazylchuk, Lyudmyla Sushchenko, Vira Bazylchuk, Yurii Dutchak, Halyna Ostapenko. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020. Vol. 20, is. 1, art 40. P. 291–297.

795. PO-raad. 2017. Cao Po 2016–2017. URL: <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/integrale-tekst-cao-po-2016-2017-beschikbaar> (anzeigedatum: 1.04.2020).

796. Praktyki pedagogiczne w wychowaniu fizycznym – dos'wiadczenia polskie na tle innych krajów / Borowiec, J. et al. *Pedagogical practices in physical education – Polish experience in comparison with other countries*. Wrocław : AWF, 2016. S. 52, 89–96.

797. Rachubka M. Nauczyciele w roku szkolnym 2014/2015. Warszawa, 2015. 37 s.

798. Rheingold H. *Smart Mobs: The Next Social Revolution*. Cambridge : MA Perseus Publishing, 2002. 266 p

799. Robson J., Bailey B. Introduction: Contextualizing Professional Development in the New Sector. *The Professional FE Teacher*. Aldershot : Avebury, 1996. 215 p.

800. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela 2019-08-03. Warszawa, 2019. 129 s.

801. Sachstand in der Lehrerbildung : Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder 20.12.2011. URL: http://www.gew-berlin.de/documents_public/121107_Lehrerbildung_Uebersicht2012 (anzeigedatum: 30.04.2020).

802. Schaefers C. Forschung zur Lehrerausbildung in Deutschland–eine bilanzierende Übersicht der neueren empirischen Studie. *Swiss Journal of Educational Research*. 2002. Vol. 25(1). P. 65–90.

803. Scholar LMS. URL: <https://www.scholarlms.com> (date of application: 21.08.2019).

804. Sliepcevich E. M. School health education: Appraisal of a conceptual approach to curriculum development. *Journal of School Health*. 2001. Vol. 71(8). P. 17–21.

805. Slingerland M., Weeldenburg C., Borghouts L. B. Physical education teacher education in the Netherlands. *European Physical Education Teacher Education Practice: Initial, Induction and Professional Development*. Publisher : Meyer & Meyer Sport Ltd., 2019. P. 240–258.

806. Studiengänge der Fakultät für Sport- und Gesundheitswissenschaften. URL: <https://www.sg.tum.de/studium/studierende> (anzeigedatum: 26.03.2020).

807. Studium des Unterrichtsfachs Sport für das Lehramt an Grund- und Hauptschulen – neue LPO I (ab WS 2010/11). URL: <http://www.sp.tum.de/studium/studiengaenge/lehramt-grund-und-hauptschule> (anzeigedatum: 05.02.2020).

808. Terhart E. Lehrerberuf und Professionalität: Gewandeltes Begriffsverständnis – neue Herausforderungen. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2011. N 57. S. 202–224.

809. The case-technologies use in the future teachers of physical culture preparation to the health reservation activity in the primary school / Bezcopylny O., Kalenichenko O., Polishchuk O. Gunko P. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2019. N 40. P. 12–16.

810. The Ordinance of the Minister of Science and Higher Education of 2 November 2011 on the National Qualification Framework for Higher Education. *Polish Journal of Laws*. 2011. N 253. S. 1520.

811. The time allocation for physical education defined by The Ordinance of the Minister of National Education of March 28. Bruxelles, 2017.

812. Tsujino K. An Outsider's Viewpoint of Germany's Teacher Education Reform: What Kind of Influence Was Brought by Teacher Education Standards? *Journal of the International Society for Teacher Education*. 2015. – Vol. 19, No 1. P. 85–96.

813. Tsujino K. Study on Influence of TE-standards in Germany's Teacher Education Reform. *Midterm Report of Grants-in-Aid for Scientific Research*. 2014. P. 2011–2013.

814. Zegnałek K., Gutkowska-Wyrzykowska E. Przygotowanie nauczycieli do realizacji zajęć z wychowania fizycznego na poziomie edukacji wczesnoszkolnej. *Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna*. 2017. Vol. 5, is. 1(9). S. 169–183.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1.1

Визначення поняття «підготовка» в довідковій літературі

«Великий тлумачний словник української мови»	Підготовка – це запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання та практичної діяльності [126].
«Педагогічний словник» за редакцією М. Д. Ярмаченка	Підготовка – це формування та збагачення настанов, знань та вмінь, які необхідні індивіду для адекватного виконання специфічних завдань» [536].
«Енциклопедія професійної освіти» за редакцією С. Я. Батишева	Сенс поняття «підготовка» розкривається у двох його значеннях: – навчання, спеціально організований процес формування готовності до виконання майбутніх завдань; – готовність, наявність компетенцій, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання певної сукупності завдань [726].

Таблиця А.1.2

Визначення поняття «професійна підготовка»

Н. В. Басова	Професійна підготовка – це система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок та професійної готовності [45].
М. Ю. Бубнова	Професійна підготовка – це процес та результат навчання, сукупність уже отриманих людиною спеціальних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, або процес їх формування [106, с. 18].
Н.П. Волкова	Професійна підготовка – це володіння системою професійних знань, яку утворюють: загальнокультурні знання; психологічні знання; знання особливостей перебігу психологічних процесів; знання методів психологічного дослідження закономірностей навчання і виховання; особливостей засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних та вікових характеристик; умінь застосовувати набуті знання в педагогічній діяльності; педагогічні знання; знання з методики викладання предметів, методики виховної роботи, дидактики, знання педагогічної техніки [149, с. 477].
С. О. Ігнатенко	Професійна підготовка – це цілісний процес засвоєння і закріплення загально-педагогічних і спеціальних знань, умінь та навичок, основною метою якої є формування готовності майбутніх учителів до майбутньої педагогічної діяльності» [311, с. 68].
С. А. Петренко	Професійна підготовка – це система організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок і професійної готовності до певної діяльності [540, с. 8].

Продовження таблиці А.1.2

Н. Є. Колесник	Професійна підготовка – це процес професійного розвитку фахівця, що забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок, практичного досвіду, норм поведінки, які забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, а також як процес повідомлення відповідних знань, незважаючи на результат підготовки [342, с. 65].
----------------	--

Таблиця А.1.3

Визначення поняття «здоров'язбережувальні технології»

О. Вашенко	Здоров'язбережувальні технології – це «освітня технологія, у якій закономірно формується сукупність і відбувається розподіл принципів, прийомів та методів педагогічної діяльності, що постійно збагачують традиційні технології навчання й виховання сучасними, адаптованими ознаками здоров'язбереження» [125, с. 12].
Л. Гаращенко	Здоров'язбережувальна технологія – «це послідовна цілеспрямована система взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, що включає науково обґрунтовані форми, методи, способи формування й збереження здоров'я, сукупність психолого-педагогічних методів і прийомів роботи з дітьми, підходів до реалізації проблем, пов'язаних із оздоровленням, і спрямована на створення умов для збереження і зміцнення здоров'я, а також усвідомлення педагогом цінності власного здоров'я та здоров'я вихованців» [163, с. 31]
М.С. Гончаренко	Здоров'язбережувальні технології – це послідовна сукупність педагогічних та дидактичних прийомів, форм, засобів, спрямованих на побудову психологічно комфортного освітнього середовища, що сприяє формуванню здорової компетентної особистості [182, с. 45–55].
Л. Є. Ідіатулліна	Здоров'язбережувальні технології створюють безпечні умови перебування, навчання й роботи в школі, вони вирішують завдання раціональної організації освітнього процесу з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог, відповідності навчального і фізичного навантаження можливостям дитини [288, с. 265].
Є. В. Козлова	Здоров'язбережувальні технології – це «сукупність прийомів, методів, форм навчання і підходів до освітнього процесу, що враховують індивідуальні особливості учасників освітнього процесу при регулюванні інтелектуального, емоційного, нервового навантаження під час освоєння навчального матеріалу» [340, с. 40].
С. І. Присяжнюк	Здоров'язбережувальні технології – це «педагогічний процес збереження, зміцнення і покращення здоров'я, спрямований на підвищення інтелектуальної і фізичної дієздатності засобами фізичної культури і спорту та виховання мотиваційних здібностей у студентства до свого фізичного самовдосконалення» [558, с. 89].

Додаток Б

Таблиця Б.2.1

**Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів
фізичної культури в Черкаському національному університеті
імені Богдана Хмельницького (2008–2011 рр.)**

Зміст освітнього процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість дисциплін	Кількість практик	Кількість курсів	Кількість іспитів	Кількість залків
1. Нормативна частина	7473	88,1	65		2	28	61
1.1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	1269	15,0	16			9	13
1.2. Цикл природничо-наукової підготовки	1512	17,8	14			6	9
1.3. Цикл професійно-орієнтованих дисциплін	4692	55,3	35		2	13	39
2. Вибіркова частина	72	0,8	1			0	1
2.1. Цикл дисциплін самостійного вибору студента (професійної підготовки)	72	0,8	1			0	1
3. Практична підготовка	936	11,0	4	4		0	4
3.1. Практики	936	11,0	4	4		0	4
Разом	8481	100	70	4	2	28	66

Таблиця Б.2.2

**Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів
фізичної культури в Черкаському національному університеті
імені Богдана Хмельницького (2009–2012 рр.)**

Зміст освітнього процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість дисциплін	Кількість практик	Кількість курсів	Кількість іспитів	Кількість залків
1. Нормативна частина	6228		47		2	25	50
1.1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	576	6,7	5			5	5
1.2. Цикл природничо-наукової підготовки	1026	11,9	10			5	6
1.3. Цикл професійної та практичної підготовки	4626	53,5	32		2	15	39
2. Вибіркова частина	1548		23		1	3	16

Продовження таблиці Б.2

2.1. Цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу	828	9,6	6		1	3	6
2.2. Цикл дисциплін вільного вибору студента	720	8,3	17			0	10
3. Практична підготовка	854		3	3			3
Разом	8640		73	3	3	28	69

Таблиця Б.2.3

Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (2012–2015 рр.)

Зміст освітнього процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість дисциплін	Кількість практик	Кількість курсових	Кількість іспитів	Кількість заліків
1. Нормативна частина	5670	65,6	46		1	22	33
1.1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	648	7,5	6			4	3
1.2. Цикл професійної та практичної підготовки	3906	45,2	32		1	12	24
1.3. Цикл математичної, природничо-наукової підготовки	1116	12,9	8			6	6
2. Вибіркова частина	2268	26,3	33		1	6	17
2.1. Цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу	1980	22,9	15		1	6	13
2.2. Цикл дисциплін вільного вибору студента	288	3,3	18				4
3. Практична підготовка	702	8,1	4	4			4
3.1. Практики	702	8,1	4	4			4
Разом	8640	100	83	4	2	28	54

**Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів
фізичної культури в Черкаському національному університеті
імені Богдана Хмельницького (2015–2018 рр.)**

Зміст освітнього процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість дисциплін	Кількість практик	Кількість курсових	Кількість іспитів	Кількість залків
1. Цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки	870	12,1	10			3	6
1.1. Нормативні дисципліни	600	8,3	4			3	3
1.2. Дисципліни за вибором студента	270	3,8	6				3
2. Цикл дисциплін математичної та природничо-наукової підготовки	1170	16,3	10			7	5
2.1. Нормативні дисципліни	900	12,5	5			5	4
2.2. Дисципліни за вибором ВНЗ	90	1,3	1				1
2.3. Дисципліни за вибором студента	180	2,5	4			2	
3. Цикл дисциплін професійної та практичної підготовки	5160	71,7	30	4	1	16	29
3.1. Нормативні дисципліни	2610	36,3	10	3		6	15
3.2. Дисципліни за вибором ВНЗ	1200	16,8	10	1	1	5	7
3.3. Дисципліни за вибором студента	1350	18,8	10			5	7
Разом	7200	100	50	4	1	26	40

Таблиця Б.2.5

**Характеристика навчального плану підготовки майбутніх учителів
фізичної культури у національному педагогічному університеті
імені М. П. Драгоманова (2017–2020 рр.)**

Зміст навчального процесу	Кількість годин	% годин від загальної кількості	Кількість курсових			Кількість іспитів			Кількість заліків		
			Додаткова спеціальність			Додаткова спеціальність			Додаткова спеціальність		
			А	Б	В	А	Б	В	А	Б	В
1. Нормативна частина	3600	50	2	2	2	19	19	19	11	11	11
Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки	630	8,6				6	6	6			
Цикл фундаментальної, природничо-наукової підготовки	1170	16,3	1	1	1	4	4	4	5	5	5
Цикл професійної та практичної підготовки	1800	25,0	1	1	1	9	9	9	6	6	6
2. Вибіркова частина	2700	37,5	1	1	1	5	5	5	17	15	16
Дисципліни самостійного вибору ВНЗ	900	12,5				3	3	3	8	8	8
Дисципліни вільного вибору студента	1800	25	1	1	1	2	2	2	9	7	8
- додаткова спеціальність «Спортивно-оздоровчий туризм»											
- додаткова спеціальність «Спортивно-масова робота»											
- додаткова спеціальність «Допризовна підготовка»											
3. Практична підготовка	900	12,5				5	5	5			
Навчальна (культурологічна)	180	2,5				1	1	1			
Навчальна (пропедевтична)	90	1,25				1	1	1			
Педагогічна (у літньому таборі)	90	1,25				1	1	1			
Педагогічна	270	3,75				1	1	1			
Виробнича за профілем	270	3,75				1	1	1			
Разом	7200	100				29	29	29	28	26	27

Примітка. А – додаткова спеціальність «спортивно-оздоровчий туризм»; Б – додаткова спеціальність «спортивно-масова робота»; В – додаткова спеціальність «допризовна підготовка».

Таблиця Б.2.6

**Порівняльний аналіз навчальних планів
Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського,
національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова та
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького**

Компоненти		Львівський державний університет фізичної культури	Черкаський національний університет	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Загальний обсяг підготовки	години	7200		
	кредити ECTS	240		
Обсяг аудиторної підготовки	години	3689	2472	2442
	% від загального	51,2	34,3	33,9
Обсяг самостійної підготовки	години	3511	4728	4758
	% від загального	47,3	65,7	66,1
Компоненти плану навчального процесу		Цикл загальної підготовки	Цикл загальної підготовки	1. Нормативна частина
		Нормативні дисципліни	Нормативні дисципліни	Цикл гуманітарної та соціально- економічної підготовки
		Вибіркові дисципліни	Вибіркові дисципліни	Цикл фундаментальної, природничо-наукової підготовки
		Цикл професійної підготовки	Цикл професійної підготовки	Цикл професійної та практичної підготовки
		Нормативні дисципліни	Нормативні дисципліни	2. Вибіркова частина
		Вибіркові дисципліни	Вибіркові дисципліни	Дисципліни самостійного вибору ВНЗ
				Дисципліни вільного вибору студента
Кількість та обсяг практик (кількість/години/ відсотки)		3/660/9,2	4/720/10	5/900/12,5
Кількість обов'язкових дисциплін		57	47	
Кількість іспитів		29	24	29
Кількість заліків		35	43	27-28
Кількість курсових		1	2	3
Кваліфікація		Бакалавр освіти (за предметною спеціалізацією «Фізична культура»)	Бакалавр з середньої освіти (Фізичне виховання). Вчитель загально-освітнього навчального закладу. Тренер з обраного виду спорту	бакалавр освіти (фізична культура), учитель фізичної культури, організатор спортивно-оздоровчого туризму; бакалавр освіти (фізична культура), учитель фізичної культури, керівник спортивної секції з футболу; бакалавр освіти (фізична культура), учитель фізичної культури, учитель допризовної підготовки.

Додаток В

Таблиця В.2.1

**Характеристика структурних компонентів готовності майбутніх учителів
фізичної культури до різних видів діяльності**

Вчені	Структурні компоненти	Характеристика структурних компонентів
О. А. Атамась [35, с. 40–41]	мотиваційно-ціннісний	професійна спрямованість, усвідомлення своїх професійних цілей, ціннісних орієнтацій, принципів щодо впровадження технологій оздоровчого фітнесу
	когнітивний	пізнавальні процеси та професійно орієнтовані знання про ритміку, хореографію, особливості технологій оздоровчого фітнесу, спортивні танці та фітнес-технології
	діяльнісний	професійно орієнтовані уміння та навички щодо впровадження технологій оздоровчого фітнесу
	особистісний	організаторські, комунікативні та артистичні здібності
В. Д. Дручик [238, с. 71]	мотиваційний	мотивація до професійної діяльності в старшій школі, пізнавальний інтерес до здоров'язбереження в освіті, до формування ціннісного ставлення старшокласників до зміцнення та збереження здоров'я
	когнітивний	теоретична обізнаність майбутніх учителів фізичної культури про здоров'язбережувальні технології в старшій школі
	процесуальний	конструктивні, комунікативні, гностичні та рухові уміння та навички
	особистісний	наполегливість і організаторські здібності
П. Б. Джуринський [227, с. 171–172]	мотиваційний	ціннісне ставлення до діяльності, спрямованої на зміцнення та збереження здоров'я, формування здоров'язбережувального освітнього простору.
	когнітивний	обізнаність стосовно здоров'язбережувальної діяльності, валеологічних знань, нормативно-правової бази щодо формування здорового способу життя, способів діагностики стану здоров'я учнів, організації здоров'язбережувального навчального процесу; психолого-педагогічних і фізіологічних особливостей учнів, форм та засобів підготовки до здоров'язбережувальної професійної діяльності, засобів фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів, свят, змагань, спортивних секцій, спільної роботи колективу дітей, Днів здоров'я, шкільної спартакиади, конкурсів, олімпіад, норм дозування навантажень у навчально-виховній діяльності, формування екологічного й емоційно-поведінкового простору школи
	діяльнісний	уміння раціонально організовувати свій спосіб життя з урахуванням усіх чинників здоров'язбереження (режим праці та відпочинку, раціональне харчування, оптимальний обсяг рухової активності, загартування, уміння зняти психологічну напруженість); здійснення збору і проведення аналізу інформації про стан здоров'я, постановку мети та завдань формування підготовленості до здорового образу життя в студентів, а також відбір здоров'язбережувальних прийомів, методів, засобів, які повинні використовувати в освітньому процесі
	рефлексивний	самопізнання, переосмислення, перевірка своєї думки про себе, про інших людей та про те, що, на думку суб'єкта, думають про нього інші люди, як вони його оцінюють і як до нього ставляться
	професійно-здоров'язбережувальний	валеологічні знання, навички дотримання режиму навчання й відпочинку, правила харчування, особистої гігієни, сформованість потреби у виконанні фізичних вправ, що забезпечують оптимальний руховий режим, а також усвідомлення шкідливості вживання наркотиків, алкоголю, тютюну

Продовження таблиці В.1

Є. А. Захаріна [273, с. 147-162]	мотиваційно-ціннісний	система інтересів і мотивів до організації та проведення позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи, цінності майбутніх учителів фізичної культури
	когнітивний	теоретичні знання майбутніх учителів фізичної культури, необхідні для провадження позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи
	діяльнісний	конструктивні, гностичні і рухові уміння й навички майбутніх учителів фізичної культури, необхідні для провадження позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи
	особистісний	фізичні якості, креативність та емпатія, комунікативні й організаторські здібності
Л. І. Іванова [306, с. 320-333].	ціннісно-мотиваційний	мотивація до роботи з учнями спеціальних медичних груп (сприйняття її як особисто значущої), де систематизаційним чинником виступає мотивація до відновлення та збереження здоров'я школярів, спрямованість на успіх у досягненні цієї мети
	когнітивний	знання сучасних освітніх технологій відновлення та збереження здоров'я учнів спеціальних медичних груп
	організаційний	володіння комплексом здібностей організовувати та забезпечувати роботу з учнями з відхиленнями в стані здоров'я, уміння приймати рішення й відповідати за свої вчинки
	комунікаційний	особистісні якості, здатність до толерантного та доброзичливого спілкування в процесі роботи з відновлення та зміцнення здоров'я учнів спеціальних медичних груп
	діяльнісний	володіння студентами комплексом вмінь та навичок проектування та реалізації цілей щодо покращення стану здоров'я учнів спеціальних медичних груп
	рефлексивний	самооцінка, прагнення до самовдосконалення та самореалізації, розвиток творчого та інноваційного потенціалу особистості, самосвідомість, самостійність, самодисципліна

Додаток Д

Таблиця Д.2.1

Контингент опитаних

Заклади вищої освіти України	Студенти	Викладачі	Вчителі закладів загальної середньої освіти м. Черкаси
Академія рекреаційних технологій і права	56	12	№1, №3, №7, №17, №20, №23, №24, №33, №34
Бердянський державний педагогічний університет	39	15	
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського	58	20	
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	60	25	
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка	41	15	
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького	136	35	
Разом	390	122	

Додаток Е

Таблиця Е.2.1

Тест мотивації досягнення

Бланк для відповідей (форма А) – чоловіки

Твердження	+3	+2	+1	0	- 1	- 2	- 3
1. Я більше думаю про те, щоб отримати гарну оцінку, ніж побоююся отримати погану							
2. Якби я мав виконувати складне, незнайоме завдання, то волів би зробити його разом з ким-небудь, ніж працювати наодинці							
3. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнений, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, що вирішу							
4. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я впевнений, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки							
5. Якби в мене щось не виходило, я скоріше доклав би всіх зусиль, щоб із цим впоратися, ніж перейшов би до того, що може добре вийти							
6. Я хотів би роботу, у якій мої функції чітко визначені, із заробітною платою, вищою за середню, аніж роботу з середньою заробітною платою, у якій повинен сам визначати свою роль							
7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної літератури, ніж художньої							
8. Я волів би мати важливу, важку справу, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнювала би 50%, аніж справу досить важливу, але неважку							
9. Я краще вивчу розважальні ігри, що відомі більшості людей, аніж рідкісні ігри, що вимагають майстерності й відомі небагатьом							
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це виникають суперечки з товаришами							
11. Якби я зібрався грати в карти, то швидше б за все зіграв би в розважальну гру, ніж у гру важку, що потребує міркувань							
12. Я надаю перевагу змаганням, де я сильніший за інших, аніж тим, де сили всіх учасників приблизно рівні							
13. У вільний від роботи час я опановую яку-небудь гру здебільшого для розвитку свого вміння, аніж для відпочинку й розваги							
14. Я краще віддам перевагу зробити певну справу так, як вважаю за потрібне, нехай навіть з 50% ризику помилитися, ніж робити її, як мені радять інші							
15. Якби мені довелося вибирати, то я, імовірно обрав би роботу, у якій початкова заробітна плата буде 1000 у. о. і розмір її може залишатися таким на невизначений час, аніж роботу, де початкова заробітна плата дорівнює 500 у. о. і є гарантія, що не пізніше, ніж через 2 роки буду отримувати більше 1500 у. о.							

Продовження таблиці Е.2.1

16. Для мене краще грати в команді, ніж змагатися один на один							
17. Я вважаю за краще працювати, не шкодуючи сил, поки мене повністю не задовольнить отриманий результат, ніж прагнути закінчити справу швидко і з меншою напругою							
18. На іспиті я хотів би мати конкретні питання стосовно матеріалу, що був засвоєний, ніж питання, що вимагають під час відповіді висловлювання власної думки							
19. Я скоріш за все обрав би таку справу, у якій є певна ймовірність невдачі, але є і можливість досягти високих результатів, ніж таку, у якій моє становище не погіршиться, але істотно й не покращиться							
20. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну (пронесло!), ніж порадію хорошій оцінці							
21. Якби я міг повернутися до однієї з незавершених справ, то швидше за все повернувся б до справи важкої, ніж до легкої							
22. При виконанні контрольного завдання я більше турбуюся про те, як би не допустити певної помилки, ніж думаю про те, як правильно його вирішити							
23. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж стану сам продовжувати шукати вихід							
24. Після невдачі я, скоріше за все, стаю ще більш зібраним і енергійним, ніж втрачаю бажання продовжувати справу							
25. Якщо є сумнів в успіху будь-якого починання, то я швидше за все, не стану ризикувати, ніж візьму в ньому участь							
26. Коли я беруся за важку справу, то частіше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся на її успішне завершення							
27. Я працюю ефективніше під керівництвом, ніж коли несучу за свою роботу особисту відповідальність							
28. Мені більше подобається виконувати складне, незнайоме завдання, ніж завдання знайоме, в успіху якого я впевнений							
29. Я працюю продуктивніше над завданням, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати, ніж коли формулюють завдання лише в загальних рисах							
30. Якби я успішно вирішив певне завдання, то з великим задоволенням узявся б ще раз вирішити аналогічне, ніж перейшов би до завдання іншого типу							
31. Коли потрібно змагатися, у мене частіше виникає інтерес і азарт, ніж тривога й занепокоєння							
32. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити							
Сума балів							

Дякуємо за Ваші відповіді!

Тест мотивації досягнення

Бланк для відповідей (форма Б) – жінки

Твердження	+3	+2	+1	0	- 1	- 2	- 3
1. Я більше думаю про те, щоб отримати гарну оцінку, ніж побоююся отримати погану							
2. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнена, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які, знаю, вирішу							
3. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я впевнена, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки							
4. Якби в мене щось не виходило, я скоріше за все доклала б усіх зусиль, щоб із цим впоратися, ніж перейшла б до того, що може добре вийти							
5. Я краще надала б перевагу роботі, у якій мої функції чітко визначені й заробітна плата вища за середню, ніж роботі з середньою заробітною платою, де сама повинна визначати свою роль							
6. Більш сильні хвилювання у мене викликає страх невдачі, ніж сподівання на успіх							
7. Я надаю перевагу науково-популярній літературі порівняно з літературою розважального жанру							
8. Я воліла би мати важливу, важку справу, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнювала би 50%, аніж справу досить важливу, але неважку							
9. Я краще вивчу розважальні ігри, що відомі більшості людей, аніж рідкісні ігри, що вимагають майстерності й відомі небагатьом							
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це виникають суперечки з товаришами							
11. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну (пронесло!), ніж порадію хорошій оцінці							
12. Якби я захотіла грати в карти, то швидше за все зіграла б у розважальну гру, ніж у гру важку, що потребує міркувань							
13. Я надаю перевагу змаганням, де я сильніша за інших, аніж тим, де сили всіх учасників приблизно рівні							
14. Після невдачі я стаю ще більш зібраною та енергійною, ніж втрачаю бажання продовжити справу							
15. Невдачі отруюють моє життя більше, ніж приносять радість успіхи							
16. У нових невідомих ситуаціях у мене більш за все виникає хвилювання та занепокоєння, ніж цікавість							
17. Я краще спробую приготувати нову цікаву страву, хоча вона може погано вийти, ніж готувати звичайну страву, що, як правило, добре виходила							
18. Я краще займусь приємною та важкою справою, ніж стану виконувати те, що мені здається вартим, але не дуже цікавим							
19. Я скоріше за все витрачу весь свій час на здійснення однієї справи, ніж буду намагатися виконати за цей час дві-три справи							

Продовження таблиці Е.2.2

20. Якщо я захворіла і мушу залишитися вдома, то використовую час, швидше за все, для того щоб розслабитися і відпочити, ніж почитати і попрацювати							
21. Якщо б я жила з кількома дівчатами в одній кімнаті і ми вирішили влаштувати вечірку, то хотіла б сама організувати її, замість того, щоб це зробила інша							
22. Якщо у мене щось не виходить, я краще звернусь за допомогою, ніж стану сама шукати вихід							
23. Коли потрібно змагатися, у мене швидше за все виникає інтерес і азарт, ніж страх та хвилювання							
24. Коли я беруся за важку справу, то швидше за все побоююсь, що не зможу з ним впоратись, ніж сподіваюся на її успішне завершення							
25. Я працюю ефективніше під керівництвом, ніж коли несучу за свою роботу особисту відповідальність							
26. Мені більше подобається виконувати складне, незнайоме завдання, ніж завдання знайоме, в успіху якого я впевнена							
27. Якби я успішно вирішила певне завдання, то з великим задоволенням узялася б ще раз вирішити аналогічне, ніж перейшла би до завдання іншого типу							
28. Я працюю продуктивніше над завданням, коли воно сформульовано тільки в загальних рисах, ніж коли мені конкретно вказали, що і як виконувати							
29. Якщо при виконанні важливого завдання я допускаю помилку, то частіше розгублююсь і впадаю у відчай, замість того, щоб швидко взяти себе в руки і спробувати виправити ситуацію							
30. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити							
Сума балів							

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток Ж

Перелік тестових питань для визначення рівня сформованості знань майбутніх учителів фізичної культури в процесі їхньої підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

- 1. Які закономірності росту та розвитку людини були основою для того щоб відобразити онтогенез людини у вигляді певних вікових періодів (вікова періодизація розвитку)?**
  - А. Рівномірність процесів росту та розвитку.
  - Б. Нерівномірність процесів росту й розвитку.
  - В. Гетерохронність процесів росту та розвитку.
  - Г. Циклічність процесів росту та розвитку.
- 2. Скільки вікових періодів виокремлюють у динаміці розвитку дітей шкільного віку?**
  - А. 5.
  - Б. 4.
  - В. 3.
  - Г. 2.
- 3. Значення фізичного виховання дітей шкільного віку полягає в:**
  - А. Забезпеченні гармонійного розвитку форм і функцій організму.
  - Б. Розвитку фізичних якостей.
  - В. Навчанні рухам.
- 4. У чому виявляється дія такого нейрофізіологічного механізму, як кінезофілія?**
  - А. Прагненні до пізнання.
  - Б. У думках.
  - В. У рухах.
- 5. Механізм дії моторно-вісцеральних рефлексів пов'язаний із:**
  - А. Зміною діяльності внутрішніх органів при подразненні або скороченні скелетних м'язів.
  - Б. Виділенням слини.
  - В. Підвищенням збудливості та сили скорочення скелетних м'язів.
- 6. Назвіть основні завдання фізичного виховання дітей шкільного віку:**
  - А. Освітні.
  - Б. Виховні.
  - В. Оздоровчі.
- 7. До освітніх завдань фізичного виховання належить:**
  - А. Навчання рухів.
  - Б. Удосконалення сили.
  - В. Удосконалення фізичних якостей.
  - Г. Озброєння знаннями, що стосуються закономірностей фізичного вдосконалення людини.
- 8. До оздоровчих занять фізичного виховання належить:**
  - А. Виховання вольових якостей.

Б. Розвиток фізичних якостей.

В. Підвищення енергетичних можливостей організму учнів.

Г. Виховання патріотизму.

9. Яка мінімальна кількість завдань повинна бути на уроці фізичної культури?

А. 3.

Б. 4.

В. 5.

10. Чому вчителю фізичної культури важливо володіти інформацією про вікову періодизацію розвитку дітей шкільного віку?

А. Тому, що в її основу покладено морфологічні, фізіологічні, моторні та психологічні особливості дитини, що повинні бути підґрунтям для побудови педагогічного процесу з фізичного виховання.

Б. Тому, що навчальним планом загальноосвітньої школи передбачено на кожну вікову групи різна кількість годин із навчального предмету «фізична культура».

В. Тому, що питання про вікову періодизацію розвитку дитини винесено на державний іспит із теорії та методики фізичного виховання.

11. Що повинно бути підґрунтям для вирішення завдань фізичного виховання?

А. Можливості дітей.

Б. Можливості та інтереси вчителя.

В. Стан спортивного залу, кліматичні умови та пора року.

12. Яка система організму людини відповідає за побудову рухів відповідно до концепції М. О. Бернштейна?

А. Серцево-судинна.

Б. Дихальна система.

В. Система травлення разом із дихальною системою.

Г. Центральна нервова система.

13. Який період онтогенезу вважають сприятливим для оволодіння такими рухами, як ходьба, біг, метання на дальність, стрибки в довжину та висоту з місця та розбігу?

А. Від 3 до 7 років.

Б. Від 7 до 11 років.

В. Від 1 до 4 років.

14. Який період онтогенезу вважають сприятливим для оволодіння такими рухами, як рухливі ігри, ігри-естафети із завданнями на точність, ведення м'яча (правою, лівою), виконання завдань зі зміною напрямку й швидкості, передачі й ловіння м'яча, кидки на влучність, оволодіння основними елементами спортивних ігор?

А. Від 3 до 7 років.

Б. Від 7 до 11 років.

В. З 11 років.

15. Який період онтогенезу вважають сприятливим для оволодіння спортивними іграми та рухливими іграми зі складною взаємодією (із предметами, суперниками, партнерами)?

А. Від 5 до 9 років.

Б. Від 9 до 11 років.

В. Від 11 років.

16. У якому віці розвиток центрально-нервової системи досягає такого рівня, коли діти мають можливість оволодівати рухами будь-якої координаційної складності?

А. 12-13 років.

Б. 13-15 років.

В. 15-17 років.

17. Чому для дітей будь-якого віку, а особливо в період від 3 до 10-11 років, треба широко застосовувати всілякі різновиди рухливих і спортивних ігор?

А. Тому, що для розвитку рухових здібностей дітей цього віку необхідно застосовувати велику кількість складнокоординаційних вправ.

Б. Тому, що цей віковий період є оптимальним для розвитку моторики людини, а такі різновиди фізичних вправ сприяють удосконаленню здібностей до побудови термінових (іноді майже миттєвих) і незвичайних рухових відповідей на змінні зовнішні та внутрішні стимули.

В. Тому, що в цей віковий період інтенсивно розвивається частина спинного мозку, найнижчі відділи мозочка й усі розміщені там нервові центри-ядра, які відповідають за побудову термінових і незвичайних рухових відповідей на змінні зовнішні та внутрішні стимули.

18. Що є основним засобом для створення життєво необхідних рухових умінь та навичок?

А. Природні сили.

Б. Гігієнічні вправи.

В. Фізичні вправи на колоді.

Г. Фізичні вправи.

19. Методи, що використовують при вирішенні освітніх завдань:

А. Метод слова.

Б. Метод демонстрації.

В. Практичні методи: розучування вправи частинами та розучування вправи в цілому.

Г. Програмоване навчання.

20. До методу слова належить:

А. Пояснення.

Б. Показ.

В. Вправляння.

Г. Вказівка.

21. До методу демонстрації не належать:

А. Виконання рухового завдання учителем або учнем.

Б. Кінофільми, відеозаписи.

В. Програмоване навчання.

Г. Таблиці, малюнки, плакати, графіки, різні схеми.

22. До яких негативних наслідків може призвести примусове перенавчання «ліворуких» дітей виконувати рухи правою рукою?

А. Зростання рухових можливостей дитини.

Б. Гальмування фізичного й розумового розвитку дитини.

В. Зменшення довжини та ваги тіла дитини.

Г. Кінезофілії.

23. У фізичному вихованні «симетричне навчання» розуміють як:

А. Навчання рухових дій в обидва боки.

Б. Перенавчання «ліворуких».

В. Перенавчання «праворуких».

24. «Симетричне навчання» може призводити до:

А. Гальмування фізичного й розумового розвитку дитини.

Б. Розширення координаційних можливостей.

В. Підвищення якості освітнього процесу на заняттях із фізичного виховання.

Г. Збільшення моторної та загальної щільності уроку.

25. Вчасне виявлення вроджених рухових («ліво-праворукість») схильностей дитини дозволяє:

А. Більш ефективно оволодівати асиметричними руховими діями.

Б. Відібрати дітей до занять баскетболом.

В. Відібрати дітей до занять легкою атлетикою.

26. Чи доцільно «ліворуких» або «праворуких» дітей примушувати виконувати ті чи інші рухи (тримати олівець чи ручку, кидати м'яч, тощо) іншою, «не зручною» для них, рукою?

А. Так. Тому, що такий підхід дає можливість якісно розвивати рухові здібності дитини.

Б. Ні. Тому, що такий підхід може негативно впливати на розвиток дитини.

В. Доцільно примушувати тільки тих дітей, які краще володіють лівою рукою.

27. Які методи застосовують для визначення рухових схильностей учнів?

А. Педагогічне спостереження.

Б. Педагогічне тестування з використанням спеціальних вправ.

В. Соціологічні методи.

Г. Тест CPW170.

28. Скільки часу на уроках фізичної культури повинно бути відведено на оволодіння учнями теоретичними знаннями в галузі фізичної культури?

А. Для цього виділяють до 10 хвилин на початку уроку.

Б. Як правило, для надання учням теоретичних відомостей учитель фізичної культури приділяє по 3 хвилини часу в кожній частині уроку.

В. На уроках фізичної культури на оволодіння теоретичним матеріалом, як правило, окремо часу не виділяють, це відбувається в процесі навчання рухів та розвитку фізичних якостей.

29. Як ви вважаєте чи доцільно при вирішенні завдань фізичної освіти навчати симетричних рухів?

А. Так.

Б. Ні.

В. Тільки для дітей старшого шкільного віку.

30. Сенситивні періоди розвитку фізичних якостей – це:

А. Періоди розвитку дитини, під час яких учителі фізичної культури повинні сприяти розвитку основних фізичних якостей.

Б. Періоди, у яких темпи розвитку тієї чи іншої якості зменшуються.

В. Періоди, у яких спостережена найбільша позитивна динаміка розвитку тієї чи іншої якості.

31. На заняттях із фізичної культури, порівняно з тренувальними заняттями в ДЮСШ, фізичні якості необхідно розвивати:

А. Поперемінно.

Б. Більш спеціалізовано.

В. Послідовно.

Г. Більш комплексно.

32. Інтенсивність енергетичного обміну в дітей шкільного віку порівняно з дорослими:

А. Не відрізняється.

Б. Більша.

В. Менша.

33. Які фактори зумовлюють відносно високі аеробні можливості організму дітей:

А. Швидкість переходу газів із крові в повітря й навпаки.

Б. Розгалуженість капілярної сітки.

В. Співвідношення червоних та білих м'язових волокон.

Г. Розмір серця.

34. Вік, у якому починається статеве дозрівання:

А. 8-10 років.

Б. 15-16 років.

В. 12-13 років.

35. Початок статевого дозрівання пов'язують із:

А. Зниженням МПК.

Б. Розвитком анаеробно-гліколітичного механізму енергозабезпечення.

В. Підвищенням аеробних можливостей організму.

36. За умови недостатньої уваги процесу розвитку гнучкості ця фізична якість починає виявляти явні ознаки деградації з:

А. 10 років.

Б. 13 років.

В. 15 років.

Г. 17 років.

37. Прояв яких фізичних якостей людини забезпечує креатинфосфатний енергетичний механізм?

А. Сила.

Б. Бистрота.

В. Витривалість.

Г. Гнучкість.

38. Яка якість моторики (фізична якість) людини виявляє ознаки деградації з 15-річного віку якщо її розвитку не приділяти належної уваги?

А. Сила.

Б. Бистрота.

В. Витривалість.

Г. Гнучкість.

Д. Спритність.

39. Вирішення оздоровчих завдань на уроках фізичної культури з дітьми шкільного віку передбачає максимальний розвиток яких фізичних якостей?

А. Сили.

Б. Бистроти.

В. Витривалості.

Г. Гнучкості.

Д. Спритності.

Ж. Інший варіант.

40. Який із показників більшою мірою пов'язаний із здоров'ям людини:

А. МПК.

Б. Сила м'язів черевного пресу.

В. Кількість підтягувань на поперечці.

Г. Довжина тіла.

41 Безпечний рівень соматичного здоров'я людини, молодшої за тридцять років, характеризується таким показником максимального поглинання кисню:

А. 42 мл/кг/хв.

Б. 25 мл/кг/хв.

В. 75 мл/кг/хв.

42. Який показник МПК дає можливість людині, молодшій за тридцять років, подолати дистанцію від 2 до 2,4 кілометрів за 12 хвилин?

А. 42 мл/кг/хв.

Б. 25 мл/кг/хв.

В. 75 мл/кг/хв.

43. У фізичному вихованні є таке поняття як «перенос між фізичними якостями». «Перенос між фізичними якостями» – це:

А. Ситуація, у якій сильний спортсмен може на руках нести витривалого спортсмена.

Б. Явище взаємозв'язку між фізичними якостями.

В. Низький рівень фізичної підготовленості.

44. Умови, що найбільше сприяють позитивному переносу в розвитку фізичних якостей:

А. Низький рівень фізичної підготовленості.

Б. Високий рівень фізичної підготовленості.

В. Фізична роботи на пульсі, що відповідає ПАНО.

Г. Фізична роботи на пульсі, нижчому за ПАНО.

Д. Фізичної робота на пульсі, вищому за ПАНО.

45. Що таке «позитивний перенос» між фізичними якостями?

А. Це явище, коли розвиток однієї якості призводить до покращення іншої.

Б. Це явище, коли розвиток однієї якості призводить до погіршення іншої.

В. Це наслідок цілеспрямованого використання фізичних якостей.

46. Режим роботи на уроках фізичної культури – це:

А. Обсяг роботи на уроці фізичної культури, а також частота проведення уроків на тиждень.

Б. Обсяг фізичної роботи, запланований на конкретний урок фізичної культури.

В. Регламентований порядок роботи та відпочинку, а також характеристика (за інтенсивністю та обсягом) роботи та відпочинку.

47. Яка інтенсивність фізичної роботи більшою мірою дозволяє забезпечити на уроці фізичної культури ефект позитивного переносу між якостями?

А. Інтенсивність, що відповідає ЧСС 160-175 уд/хв.

Б. Інтенсивність, що відповідає ЧСС 120-135 уд/хв.

В. Інтенсивність, що відповідає порогу анаеробного обміну.

48. Що таке поріг анаеробного обміну?

А. Це межа інтенсивності фізичної роботи, вище за яку переважають анаеробні процеси енергопродукції.

Б. Це межа інтенсивності фізичної роботи, вище за яку переважають аеробні процеси енергопродукції.

В. Це верхня межа винятково аеробної енергопродукції.

49. Який взаємозв'язок існує між показниками інтенсивності (потужність) та обсягу фізичного навантаження?

А. Зниження інтенсивності – зниження обсягу.

Б. Збільшення інтенсивності – зменшення обсягу.

В. Збільшення інтенсивності – збільшення обсягу.

50. У яких межах повинні коливатися величини ЧСС під час уроків фізичної культури в загальноосвітній школі (основна група)?

А. 90 – 130 уд/хв.

Б. 110 – 145 уд/хв.

В. 120 – 170 уд/хв.

51. При вирішенні оздоровчих завдань на уроках фізичної культури в роботі зі школярами слід використовувати навантаження такої інтенсивності, коли ЧСС не виходить за межі:

А. 120-130 уд/хв.

Б. 90-100 уд/хв.

В. 140 уд/хв.

Г. 170-190 уд/хв.

52. Критерії величини фізичного навантаження:

А. Пасивність, активність, рухливість.

Б. ЧСС, РWC170, артеріальний тиск.

В. Об'єм, інтенсивність, реакція організму.

53. За яких умов фізична робота з інтенсивністю, що відповідає рівню ПАНУ буде стимулювати адаптаційні процеси та забезпечувати оздоровчий ефект на уроках фізичної культури в ЗОШ?

- А. За умов високого атмосферного тиску.
- Б. Належного ставлення дирекції школи до предмету «фізична культура».
- В. Наявності в спортивному залі вогнегасника.
- Г. Достатньої тривалості (обсягу) та відповідності підготовленості учнів.

54. За умови зменшення інтенсивності функціонування організму учнів на уроці фізичної культури для забезпечення оздоровчого ефекту тривалість роботи повинна:

- А. Збільшуватись.
- Б. Зменшуватись.
- В. Спочатку збільшуватись, потім зменшуватись.

55. Фізична підготовленість – це:

- А. Це результат фізичної підготовки, мірилом якого є рівень розвитку сили, швидкості, витривалості та гнучкості.
- Б. Це результат фізичної підготовки, а також пов'язані з нею рухові уміння, рухові навички, рухові уміння вищого порядку.
- В. Це спеціально організований процес розвитку основних фізичних якостей.

56. Рівень фізичної підготовленості визначають на основі:

- А. Бланкових тестів.
- Б. Комп'ютерних тестів.
- В. Моторних тестів.
- Г. Усі варіанти правильні.

57. Окрім формування рухових умінь і навичок та розвитку фізичних якостей на уроках фізичної культури учні повинні оволодівати:

- А. Правилами особистої гігієни.
- Б. Правилами безпеки на заняттях фізичною культурою.
- В. Знаннями про руховий режим учня.
- Г. Знаннями про вплив фізичних вправ на розвиток фізичних якостей.
- Д. Основами здорового способу життя.
- Ж. Знаннями з правил змагань вивчених видів спорту.
- З. Знаннями про технічні й тактичні дії в різних видах спорту.
- Е. Інший варіант.

58. Назвіть методи виховання:

- А. Переконання, стимуляція, заохочення.
- Б. Покарання.
- В. Демонстрація та програмоване навчання.
- Г. Повторний, рівномірний, перемінний, інтервальний.

59. Визначте форми покарання як одного з методів виховання:

- А. Засуджувальний погляд.
- Б. Відсторонення від занять.
- В. Засудження колективом.
- Г. Фізичне покарання.

60. Яку форму покарання не бажано застосовувати на уроках фізичного виховання в загальноосвітній школі?

- А. Засуджувальний погляд.
- Б. Фізичне покарання.
- В. Засудження колективом.

61. Вирішення завдань фізичного виховання з дітьми шкільного віку відбувається в процесі:

- А. Навчальної та позакласної роботи з фізичного виховання.
- Б. Позашкільної роботи з фізичного виховання.
- В. Батьківських зборів.
- Г. Фізкультурно-оздоровчої роботи в режимі дня.

62. Форми оздоровчо-гігієнічної роботи в режимі дня:

- А. Ранкова гімнастика.
- Б. Урок.
- В. Фізкультхвилинки та фізкультпаузи.
- Г. Секційні заняття.

63. У фізичному вихованні заняття – це:

- А. Діяльність учнів, що складається зі слухання педагога, спостереження за показом та осмисленого проектування своїх дій.
- Б. Разова, певним чином організована діяльність, спрямована на вирішення завдань фізичного вдосконалення людини.
- В. Сукупність фізичних вправ використовуваних для втягування в роботу та нормалізації стану організму після її виконання.

64. Складові змісту заняття:

- А. Сукупність фізичних вправ.
- Б. Побудова заняття.
- В. Діяльність учнів.
- Г. Фізіологічні процеси і стани учнів.
- Д. Співвідношення частин занять.
- Ж. Діяльність педагога.

65. На уроці фізичної культури фізичні вправи не використовують:

- А. Для втягування в роботу.
- Б. Для вирішення завдань уроку.
- В. Для максимального розвитку фізичних якостей учнів.
- Г. Для нормалізації стану учнів після виконаної роботи.

66. За якої форми заняття така його складова, як «діяльність педагога», може бути відсутня?

- А. Урочна форма.
- Б. Неурочна форма.

67. Основними ознаками урочної форми занять є:

- А. Постійний склад учнів.
- Б. Освітні, оздоровчі та виховні завдання.
- В. Постійний розклад занять.
- Г. Відповідність вимогам дирекції школи.

Д. Відповідність програмі.

Ж. Керівна роль педагога.

68. У чому полягає діяльність учнів на занятті з фізичного виховання?

А. Підготовка та пояснення навчальних завдань, вказівки, організація, регулювання навантажень.

Б. Слухання, спостереження, проектування дій, контроль та оцінка своїх дій, обговорення, виконання вправ, регулювання емоційних проявів тощо.

В. Підготовка конспектів, постановка завдань уроку, висновки, педагогічні спостереження.

69. Урочні заняття з фізичної культури класифікують за:

А. Тривалістю заняття.

Б. Спрямованістю фізичного виховання.

В. За кількістю фізичних вправ.

Г. Предметним змістом.

Д. Дидактичними цілями.

70. Які психофізіологічні стани організму учнів повинні бути основою для організації практичних занять з фізичної культури?

А. Упрацьовування, стійка працездатність, втома, відновлення.

Б. Кінезофілія, атрофія, гіпокінезія, гіподинамія.

В. Ейфорія, апатія, лихоманка.

71. Заняття загальної фізичної підготовки використовують для:

А. Реабілітації форм і функцій організму, порушених у результаті травм чи захворювань.

Б. Створення надійного фундаменту фізичного розвитку, без прагнення до максимальних результатів у якихось вправах.

В. Удосконалення професійних здібностей майбутнього спеціаліста.

72. Відмінність спеціалізованих занять від комбінованих:

А. На спеціалізованих заняттях використовують значно меншу кількість фізичних вправ порівняно з комбінованими.

Б. Спеціалізовані заняття використовують лише з певним віковими контингентом.

В. Спеціалізовані заняття належать до якоїсь однієї фізкультурно-спортивної дисципліни: легка атлетика, плавання, баскетбол, волейбол.

73. Яка може бути дидактична мета заняття?

А. Залучення великої кількості учнів.

Б. Закріплення вивченого матеріалу.

В. Розвиток фізичних якостей.

Г. Контроль якості засвоєння навчального матеріалу.

74. Залежно від дидактичної мети прийнято виділяти такі заняття:

А. Вступні заняття.

Б. Спеціалізовані заняття.

В. Заняття з вивчення нового матеріалу.

Г. Заняття із закріплення вивченого матеріалу.

Д. Заняття з лікувальної фізичної культури.

Ж. Заняття зі спортивного тренування.

75. До неурочних занять належать:

- А. Практичні заняття.
- Б. Змагання.
- В. Фізкультурні години.
- Г. Фізкультурні паузи.
- Д. Факультативні заняття.

76. Чим пояснюють відносно низьку ефективність урочної форми заняття?

- А. Навчальний матеріал та методи організації роботи розраховані на «середнього» учня.
- Б. Низька заробітна плата викладацького складу.
- В. Недостатня тривалість уроку в загальноосвітній школі.
- Г. Обмежені можливості щодо врахування індивідуальних здібностей кожного учня.

77. Урочна форма занять дає можливість:

- А. Забезпечити високу якість навчання.
- Б. Навчати одночасно багатьох учнів.
- В. Без обмежень враховувати індивідуальні здібності учнів.

78. Організаційно-методичне забезпечення урочних занять полягає в:

- А. Організації матеріально-технічних умов роботи.
- Б. Розміщенні й переміщенні учнів.
- В. Організації навчальної роботи учнів.
- Г. Організації осіб, що присутні на занятті, але не беруть участі в загальній роботі.

79. Хто відповідає за організаційно-методичне забезпечення уроку фізичної культури?

- А. Колектив учителів фізичної культури.
- Б. Староста класу.
- В. Колектив учителів фізичної культури на чолі з директором школи.
- Г. Учитель фізичної культури.

80. Прибирання місць занять, провітрювання приміщень, перевірка придатності снарядів, установка і зміна снарядів, роздача і збирання дрібного інвентарю – дії, які належать до:

- А. Організації матеріально-технічних умов роботи.
- Б. Обов'язків учителя фізичної культури.
- В. Організації навчальної роботи учнів на уроках фізичної культури.
- Г. Обов'язків осіб, що присутні на занятті, але не беруть участі в загальній роботі.

81. Хто може виконувати функцію помічника вчителя на уроці фізичної культури?

- А. Тимчасово звільнені від занять учні.
- Б. Здібні та авторитетні учні.
- В. Класний керівник.
- Г. Учні старших класів.

82. Які основні методи організації навчально-виховної роботи на уроці фізичної культури ви знаєте?

- А. Фронтальний, груповий, індивідуальний, станційний.
- Б. Повторний, рівномірний, інтервальний.
- В. Програмований, розмежований, комбінований.

83. Тимчасово звільнені від виконання фізичних вправ учні:

- А. Повинні бути присутні на уроці фізичної культури.
- Б. Не повинні бути присутні на уроці фізичної культури.
- В. Повинні долучатися до слухання пояснень педагога, спостереження за виконанням вправ, відповідей на запитання.
- Г. Можуть долучатися до організації матеріально-технічних умов роботи.

84. Керівну роль педагога на занятті фізичної культури в загальноосвітній школі розглядають у таких аспектах:

- А. Спрямування, контроль, спонукання.
- Б. Показ, пояснення, бесіда.
- В. Покарання, відлучення від занять, засуджуючий погляд.

85. Аналіз уроку фізичної культури відбувається на основі:

- А. Інформації про план-конспект уроку.
- Б. Інформації про враження учнів після уроків.
- В. Спостереження за ходом уроку.
- Г. Інформації про навантаження на уроці.

86. Які з методів досліджень не використовують під час педагогічної оцінки уроку фізичної культури:

- А. Метод тестів.
- Б. Соціологічні методи.
- В. Спостереження.

87. Інформацію про навантаження на уроці фізичної культури можна отримати на основі:

- А. Функціональних проб.
- Б. Моторних тестів.
- В. Бланкових тестів.
- Г. Пульсометрії.
- Д. Хронометрії.

88. Визначтеся із критеріями величини фізичного навантаження:

- А. Пасивність, активність, рухливість.
- Б. ЧСС, PWC170, артеріальний тиск.
- В. Об'єм, інтенсивність, реакція організму.

89. Метод хронометрування дозволяє встановити:

- А. Інтенсивність виконання вправ на уроці фізичної культури.
- Б. Кількість часу, витраченого на виконання вправ на уроці фізичної культури.
- В. Реакцію організму учнів на виконання вправ під час уроку фізичної культури.

90. Загальну щільність заняття можна тлумачити як:

- А. Час, витрачений на виконання вправ під час уроку фізичної культури.

Б. Раціонально витрачений час на уроці фізичної культури, не враховуючи простоїв.

В. Час простоїв на уроці фізичної культури.

91. Моторна щільність заняття – це:

А. Раціонально витрачений час на уроці фізичної культури не враховуючи простоїв.

Б. Час, витрачений на виконання вправ під час уроку фізичної культури.

В. Час простоїв на уроці фізичної культури.

92. Метод пульсометрії дозволяє встановити:

А. Інтенсивність виконання вправ на уроці фізичної культури.

Б. Кількість часу, витраченого на виконання вправ на уроці фізичної культури.

В. Реакцію організму учнів на виконання вправ під час уроку фізичної культури.

93. Який документ визначає зміст навчальної роботи з предмету «фізична культура» в загальноосвітньому навчальному закладі?

А. Навчальний план.

Б. Навчальна програма.

В. Конспект.

94. Основною формою роботи з фізичного виховання в загальноосвітній школі нині є?

А. Секційні заняття.

Б. Фізкультурні паузи.

В. Урок фізичної культури.

95. Скільки частин уроку було запропоновано В. В. Беліновичем у 1925 році?

А. 3.

Б. 7.

В. 6.

96. У процесі розвитку навчальної дисципліни «фізична культура» зміни в структурі уроку полягали в:

А. Зменшенні кількості частин уроку.

Б. Збільшенні кількості частин уроку.

В. Структура уроку не змінювалася.

97. У якому році було обґрунтовано трьохчастинну побудову уроку:

А. У 1960 році.

Б. У 1981 році.

В. У 1953 році.

98. Хто перший обґрунтував трьохчастинну побудову уроку фізичної культури?

А. Л. П. Матвеев.

Б. В. М. Платонов.

В. В. В. Белінович.

99. Яку мінімальну кількість завдань вирішують на уроці фізичної культури?

А. 4.

Б. 3.

В. 5.

100. Завдання уроку фізичної культури формулюються в:

- А. Іменниковій формі.
- Б. Дієслівній формі.

101. При постановці яких завдань частіше всього використовують дієслова недоконаної форми:

- А. Освітніх.
- Б. Оздоровчих.
- В. Виховних.

102. Які дієслова найбільш конкретно відбивають динаміку оволодіння новою руховою дією?

- А. Ознайомити, навчати, продовжувати навчати, закріпити.
- Б. Навчити, вчити, розучувати, виробити, закінчити навчання.
- В. Розігнатись, бігти, зупинитись.

103. Застосування яких дієслів є найбільш коректним при постановці оздоровчих завдань?

- А. Навчити, вчити, розучувати, виробити, закінчити навчання.
- Б. Розвивати, сприяти, формувати, підвищувати, впливати.
- В. Ознайомити, навчати, закріпити.

104. На уроці фізичної культури можна (необхідно) створювати умови для виховання таких якостей особистості учнів:

- А. Дисциплінованість, порядність, чесність.
- Б. Відповідальність, взаємоповага.
- В. Охайність, сміливість, рішучість.
- Г. Настирливість, цілеспрямованість, працелюбство, терплячість.

105. Специфічною особливістю педагогічного процесу з фізичного виховання є:

- А. Відповідність змісту заняття програмі.
- Б. Поєднання освіти та виховання.
- В. Керівна роль педагога.
- Г. Поєднання освіти та оздоровлення.

106. Проблема оптимального поєднання фізичної освіти й оздоровлення дітей на уроці фізичної культури полягає в:

- А. Розподілі уроків щодо навчання рухів та розвитку фізичних якостей.
- Б. Забезпеченні належної кількості освітніх завдань на урок фізичної культури
- В. Забезпеченні необхідного рівня функціонування організму учнів під час формування рухових умінь і навичок для досягнення оздоровчого ефекту.

107. Під час навчання або вдосконалення відносно простих за координацією рухів досягнення необхідної щільності та інтенсивності роботи можливе за умови:

- А. Фронтальної організації роботи.
- Б. Групової організації роботи.
- В. Програмованого навчання.

108. Забезпечення максимальної щільності та достатньої ЧСС під час навчання відносно простих за координаційною складністю рухів можливе за умови:

- А. Фронтальної організації роботи.
- Б. Групової організації роботи.
- В. Програмованого навчання.

109. Під час застосування програмованого навчання (кожний крок програми є самостійною руховою дією) робота на уроці може бути організована, як правило:

- А. Груповим методом.
- Б. Станційним методом.
- В. Фронтальним методом.

110. Коефіцієнт природної освітленості спортивних залів повинен бути:

- А. Не нижчим за 2,0%.
- Б. Не нижчим за 1,5%.
- В. Вищим від 5%.

111. Під час уроків температура повітря в спортивному залі має бути:

- А. 15-17° С.
- Б. 25-30° С.
- В. 10-15° С.

112. Температура повітря в роздягальнях при спортивному залі має бути:

- А. 17-20° С.
- Б. 19-23° С.
- В. 25 19-23° С.

113. Температура повітря в душових має бути:

- А. 25° С.
- Б. 30° С.
- В. 32° С.

114. Спортивний зал має бути обладнаний пінними або порошковими вогнегасниками в кількості:

- А. Не менше від двох.
- Б. Не менше від чотирьох.
- В. Одним.

115. Хто ухвалює рішення про неможливість проведення занять із фізичної культури на свіжому повітрі у зв'язку з несприятливими метеорологічними умовами:

- А. Класний керівник.
- Б. Заступник директора.
- В. Учитель фізичної культури.

116. У разі неможливості проведення занять фізичної культури на свіжому повітрі:

- А. Заняття відміняють.
- Б. Змінюють розклад занять.
- В. Заняття проводять у приміщенні школи.

117. Під час занять із гімнастики спортивний зал має бути підготовлений відповідно до вимог:

- А. Директора школи.
- Б. Учителя фізичної культури.
- В. Навчальної програми.

118. Перед яким із занять гімнастики (у режимі роботи школи) учитель повинен перевіряти стан оснащення:

- А. На початку першого уроку.
- Б. На початку другого уроку.
- В. На початку кожного уроку.

119. Заняття з фізичної культури в навчальних закладах може проводити:

- А. Особа, яка має вищу освіту.
- Б. Класний керівник.
- В. Учитель фізичної культури або особа, яка має спеціальну освіту та кваліфікацію.

120. До занять із фізичної культури і спорту допускають учнів, які:

- А. Виявили бажання.
- Б. Пройшли обов'язковий медичний профілактичний огляд відповідно до Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та мають дозвіл батьків.
- В. Пройшли обов'язковий медичний профілактичний огляд відповідно до Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та не мають протипоказань щодо стану здоров'я, у яких визначені рівень фізичного розвитку і група для занять фізичною культурою.

121. На уроках фізичної культури повинні бути присутні:

- А. Тимчасово звільнені від занять учні.
- Б. Усі учні класу.
- В. Учні з високим та середнім рівнем фізичного розвитку.

122. Допустиме навантаження на уроці фізичної культури для учнів визначає:

- А. Медичний працівник школи.
- Б. Заступник директора разом із класним керівником.
- В. Учитель фізичної культури.

123. Хто провадить загальне керівництво організацією медичного контролю за станом здоров'я учнів у навчальних закладах:

- А. Медичний працівник школи.
- Б. Органи охорони здоров'я та органи управління освітою.
- В. Медичний працівник школи, директор школи та вчитель фізичної культури.

124. Списки учнів, які належать до підготовчої та спеціальної груп, затверджують наказом керівника навчального закладу:

- А. Кожного року.
- Б. Один раз на 2 роки.
- В. Один раз на 5 років.

125. Для учнів яких класів урок фізичної культури проводять окремо для хлопців і дівчат:

- А. 1 – 3 класів.
- Б. 10 – 11 класів.
- В. 5 – 9 класів.

126. За умови неможливості розподілу класу за статтю вчитель фізичної культури повинен:

- А. Відмінити урок.
- Б. Порадитись із директором школи.
- В. Диференціювати фізичні навантаження для хлопців і дівчат.

127. За умови відсутності в учнів спеціального одягу вчитель фізичної культури:

- А. Не допускає учнів до занять.
- Б. Допускає учнів до занять.
- В. Допускає учнів до занять лише в спортивному залі.

128. Хто повинен ознайомлювати учнів із правилами поведінки на уроці фізичної культури:

- А. Директор школи та класний керівник.
- Б. Класний керівник разом із медичним працівником.
- В. Учитель фізичної культури.

129. Учні ознайомлюють із правилами поведінки в спортивному залі й на майданчику:

- А. На кожному уроці.
- Б. На початку навчального року.
- В. На першому уроці навчального року.

130. Хто розробляє правила поведінки в спортивному залі і на майданчику:

- А. Учитель фізичної культури.
- Б. Керівництво школи.
- В. Колектив фізичної культури навчального закладу.

131. Які з місць занять із фізичної культури і спорту обладнують аптечкою:

- А. Усі.
- Б. Лише спортивні зали.
- В. Спортивні зали під час занять із гімнастики та спортивних ігор.

132. Під час занять із легкої атлетики вправи з метання дозволяють виконувати тільки за командою:

- А. Учителя фізичної культури або старости класу.
- Б. Учителя фізичної культури.
- В. Учня, який перебуває поряд із сектором для метання.

133. Під час занять із гімнастики виконувати вправи на снарядах дозволено тільки в присутності:

- А. Медичного працівника.
- Б. Учителя фізичної культури.
- В. Учителя фізичної культури, медичного працівника та представника МЧС.

134. Під час занять із гімнастики виконувати складні елементи і вправи дозволено:

А. Під наглядом учителя або фахівця з фізичної культури.

Б. Під наглядом учителя або фахівця з фізичної культури та з дозволу директора школи.

В. Під наглядом учителя або фахівця з фізичної культури, застосовуючи відповідні методи страхування.

135. Під час занять із плавання на відкритих водоймищах у групі повинно бути не більше:

А. 8-10 осіб.

Б. 11-13 осіб.

В. 10-13 осіб.

136. Під час занять із плавання в штучних басейнах склад групи на одного тренера:

А. 8-10 осіб.

Б. 11-13 осіб.

В. 10-12 осіб.

137. Під час занять із плавання у відкритих водоймищах усі вправи треба виконувати:

А. У напрямку вчителя.

Б. У напрямку сходу сонця.

В. У напрямку мілкого місця.

138. Проводити заняття з плавання у відкритих водоймищах дозволено тільки:

А. У межах центрального пляжу міста.

Б. У спеціально відведених і обладнаних місцях.

В. На будь-яких ділянках берегової лінії.

139. Кількість місць у спортивному залі під час проведення занять слід установлювати з розрахунку:

А. 2,8 м²/учня.

Б. 1,5 м²/учня.

В. 4,0 м²/учня.

140. У приміщеннях основних спортивних споруд на помітному місці повинен бути розміщений:

А. Інструктаж з техніки безпеки.

Б. План евакуації на випадок пожежі.

В. Фотопортрет директора школи.

141. Відкриті спортивні майданчики повинні бути розміщені в стороні від навчальних та навчально-допоміжних приміщень на відстані, не меншій за:

А. 25 м.

Б. 45 м.

В. 10 м.

142. Під час занять із легкої атлетики за умов прохолодної погоди задля зменшення ймовірності отримання травм необхідно:

А. Зменшувати тривалість заняття.

Б. Збільшувати тривалість та інтенсивність розминки.

В. Відмовитись від виконання стрибків та прискорень.

143. Взуття для занять легкою атлетикою повинно:

А. Ковзати.

Б. Заважати кровообігу.

В. Щільно облягати ногу.

144. Хто і коли повинен перевіряти стан бігової доріжки та траси для кросу:

А. Обслуговуючий персонал навчального закладу на початку року.

Б. Учитель фізичної культури разом із учнями на початку тижня.

В. Учитель фізичної культури перед кожним уроком.

145. Оптимальна температура повітря й води під час проведення занять із плавання у відкритій водоймі

А. 19°C і 17°C.

Б. 22°C і 18°C.

В. 18°C і 23°C.

146. Під час занять, тренування та змагань учні мають виконувати вказівки:

А. Учителя фізичної культури.

Б. Заступника директора з навчальної роботи.

В. Директора школи.

147. Хто безпосередньо несе відповідальність за безпечне проведення навчальних занять та охорону життя й здоров'я учнів на уроках фізичної культури:

А. Батьки учнів.

Б. Класний керівник.

В. Учитель фізичної культури.

148. Своєчасне визначення рівня функціональних можливостей організму учнів, адекватність фізичних навантажень та раннє виявлення ознак хвороб і ушкоджень повинно бути забезпечене:

А. Педагогічним експериментом.

Б. Медико-педагогічним контролем.

В. Учителем з основ здоров'я.

149. Організація і зміст медико-педагогічного контролю в навчальних закладах незалежно від підпорядкування та форм власності регламентовані:

А. Законом України «Про охорону дитинства», Законом України «Про освіту»

Б. Законом України «Про фізичну культуру і спорт», Законом України «Про загальну середню освіту».

В. Усі вище перераховані закони.

150. Оздоровчий ефект занять фізичною культурою можливий за умови:

А. Належної заробітної платні вчителя фізичної культури.

Б. Відповідності фізичного навантаження функціональним можливостям організму учнів.

В. Зменшення фізичного навантаження на учнів та відмови від тестування фізичної підготовленості.

151. Яка залежність може бути між функціональним станом організму учнів та організацією фізичного виховання в навчальному закладі?

А. Між такими явищами зв'язку не може бути.

Б. У школах з ефективною та раціональною організацією фізичного виховання вищий функціональний стан учнів.

В. Функціональний стан учнів нижчий у школах з ефективною та раціональною організацією фізичного виховання.

152. Медико-педагогічне спостереження проводить:

А. Медичний працівник разом із вчителем фізичної культури.

Б. Медичний працівник.

В. Учитель фізичної культури.

153. На які зовнішні ознаки учнів повинен постійно звертати увагу вчитель фізичної культури задля зменшення ймовірності нанесення шкоди їхньому здоров'ю невідповідним фізичним навантаженням:

А. Колір шкіри обличчя та пітливість.

Б. Характер дихання, рухів та міміка.

В. Усі вище перераховані ознаки.

154. Яка величина загальної щільності уроку має бути згідно з гігієнічними вимогами до уроку фізичної культури:

А. Не менша за 50%.

Б. Не менша за 80-90%.

В. Більша за 75%.

155. Який із показників є найбільш об'єктивним щодо визначення реакції організму учнів на фізичні навантаження:

А. Потовиділення.

Б. Колір обличчя.

В. Динаміка ЧСС.

156. Яку ЧСС у спокої вважають нормальною для учнів від 7 до 15 років:

А. 86-72 уд/хв.

Б. 110-90 уд/хв.

В. Менша за 70 уд/хв.

157. Підрахунок ЧСС до, під час та після виконання фізичних вправ або занять фізичною культурою:

А. Дозволяє оцінити ступінь відповідальності учнів.

Б. Дозволяє оцінити реакцію організму учнів на навантаження.

В. Дозволяє визначити тип ВНД учнів.

158. Яка інтенсивність виконання фізичних вправ (за ЧСС) на уроці фізичної культури є найбільш небезпечною:

А. Вища за 120 уд/хв.

Б. 150-160 уд/хв.

В. Вища за 170 уд/хв.

159. Для чого вчитель фізичної культури повинен ознайомлювати учнів із основними прийомами самоконтролю:

- А. Для того, щоб розширити світогляд учнів.
- Б. Для того, щоб зняти з себе відповідальність за стан здоров'я учнів.
- В. Для мінімізації ризиків заподіяти шкоду здоров'ю учнів.

160. Умови, що найбільше сприяють позитивному переносу в розвитку фізичних якостей:

- А. Вік нижчий від дорослого, аж до першого дитинства (4-7 років) включно.
- Б. Низький рівень фізичної підготовленості.
- В. Високий рівень фізичної підготовленості.
- Г. Робота на пульсі, що відповідає ПАНО.

161. У переліку названих принципів визначте загальнодидактичні принципи:

- А. Всебічного гармонійного розвитку особистості.
- Б. Міцності засвоєння навчального матеріалу.
- В. Єдності загальної та спеціальної фізичної підготовки.
- Г. Систематичності.
- Д. Хвилеподібності динаміки навантажень.

162. Форми організації роботи з фізичного виховання, що визначені терміном «урочні»:

- А. Змагання.
- Б. Практичні заняття.
- В. Пробіги.
- Г. Семінарські заняття.
- Д. Прикидки.

163. Методи, які на етапі формування вміння застосовують з певними обмеженнями:

- А. Термінової інформації.
- Б. Розучування в цілому в реальних умовах.
- В. Демонстрації.
- Г. Розучування частинами.
- Д. Слова.

164. Назвіть методи розвитку фізичних якостей:

- А. Повторний.
- Б. Розучування в цілому.
- В. Груповий.
- Г. Показу.

165. Методи, застосування яких є найбільш характерним на етапі формування навичку:

- А. Розучування в цілому в штучних умовах.
- Б. Термінової інформації.
- В. Розучування в цілому в реальних умовах.
- Г. Розучування частинами.
- Д. Ілюстрації.

166. Вимоги до вправ, що використовують для розвитку швидкісних можливостей:

- А. Помірна інтенсивність і тривалість виконання більше 10-ти хв.
- Б. Велика координаційна складність вправ.
- В. Яскраво виражена новизна вправ.
- Г. Максимальна інтенсивність із тривалістю виконання менше десяти секунд.
- Д. Необхідність генерації м'язових зусиль на межі силових можливостей.

167. Чим відрізняється руховий навик від рухового вміння?

- А. Відсутність стабільності результатів між спробами.
- Б. Тільки назвою.
- В. Недостатня теоретична готовність при формуванні рухового вміння.

168. Що розуміють під внутрішнім змістом фізичних вправ?

- А. Сукупність рухів, із яких складається фізична вправа.
- Б. Процеси, які розгортаються в організмі під час виконання фізичних вправ.
- В. Характер взаємозв'язку між рухами, що входять до фізичної вправи.

169. Назвіть класифікацію фізичних вправ за ознакою систем фізичного виховання?

- А. Змагальні вправи.
- Б. Гімнастичні вправи.
- В. Ігрові вправи.
- Г. Бистротно-силові вправи

170. Методи чи методичні прийоми, що на етапі формування вміння вищого порядку застосовують лише у виняткових випадках чи не застосовують зовсім:

- А. Варіювання умов виконання.
- Б. Фізична допомога.
- В. Розучування частинами.
- Г. Слова.
- Д. Демонстрації.

171. Назвіть практичні методи навчання рухових дій:

- А. Повторний.
- Б. Розучування в цілому.
- В. Груповий.
- Г. Показу.

172. Що являють собою аеробні процеси в організмі спортсменів?

- А. Енергозабезпечення в безкисневих умовах.
- Б. Окислення вуглеводів і жирів киснем повітря.
- В. Реакція енергоутворення, що забезпечується частковим (до 10 %) надходженням кисню.

173. Засоби фізичного виховання:

- А. Жива й опосередкована наочність.
- Б. Природні сили.
- В. Гігієнічні фактори.
- Г. Слово.
- Д. Фізичні вправи.

174. Причини виникнення фізичного виховання:

- А. Дія програми самозбереження (збереження свого «я», свого «єго»).
- Б. Взаємозалежність між індивідуумами.

В. Поява на певній стадії еволюції інтелекту.

Г. Дія програми пізнання й творчості.

Д. Кліматично-погодні умови.

175. Урочні форми роботи:

А. Є основними у вирішення завдань фізичного виховання.

Б. Забезпечують умови найкращої реалізації можливостей індивідуального підходу до учнів.

В. Забезпечують можливість одночасного навчання великої кількості учнів.

Г. Забезпечують можливість оволодіти навчальним матеріалом на найвищому рівні.

176. Принципи системи фізичного виховання:

А. Усвідомлення й активності.

Б. Всебічного гармонійного розвитку особистості.

В. Міцності засвоєння навчального матеріалу.

Г. Зв'язку з трудовою та військовою практикою.

Д. Оздоровчої спрямованості фізичного виховання.

177. Термін надання інформації виконавцю при застосуванні методів термінової інформації:

А. Після наступної спроби.

Б. До початку наступної спроби, доки в нервовій системі зберігаються сліди від попередньої роботи.

В. Протягом першої хвилини після спроби.

Г. Під час виконання вправи.

178. Вирішення яких завдань фізичного виховання є первинними стосовно учнів молодшого шкільного віку?

А. Освітніх.

Б. Оздоровчих.

В. Виховних.

179. Назвіть елементарні прояви прудкості:

А. Максимальна частота рухів.

Б. Біг 30 м.

В. Час реакції м'язової системи на зовнішні подразники.

Г. Стрибок у довжину з місця.

180. Яке з формулювань найкраще підходить для визначення теорії та методики фізичного виховання як наукової й навчальної дисципліни:

А. Дисципліна, що вивчає закономірності фізичного вдосконалення людини.

Б. Дисципліна, що вивчає фізичне виховання як педагогічний процес.

В. Дисципліна, що вивчає прояви моторики людини в екстремальних умовах.

Г. Дисципліна, що вивчає закономірності формування особистості людини шляхом застосування фізичних навантажень різної величини.

181. Механізми впливу фізичних вправ, що визначають зростання моторного потенціалу людини:

А. Поєднання ефектів суперкомпенсації.

Б. Повторення.

В. Зосередження на роботі з вірою в позитивний результат.

Г. Збільшення навантажень.

Д. Маніпуляції тривалістю і характером відпочинку між навантаженнями.

182. Що належить до освітніх завдань на заняттях з фізичного виховання?

- А. Розвиток прудкості.
- Б. Формування рухових умінь і навичок.
- В. Розвиток вольових якостей.

183. Методи чи методичні прийоми, що на базовому етапі розучування рухової дії застосовують лише у виняткових випадках чи не застосовують зовсім:

- А. Алгоритмічних запропонувальних.
- Б. Розучування в цілому в реальних умовах.
- В. Варіювання умов виконання.
- Г. Розчленованого вправління.
- Д. Термінової інформації.

184. Що таке фізична освіта?

- А. Теоретичні відомості стосовно навчання нових фізичних вправ.
- Б. Створення фонду життєво необхідних рухових умінь і навичок.
- В. Формування суддівських та інструкторських навичок.

185. В чому полягає відмінність у застосуванні методів вправління в процесі фізичного виховання в школі та спортивного тренування?

- А. В обсязі навантаження.
- Б. В інтенсивності навантаження.
- В. У складності координаційної структури рухових завдань.
- Г. У фізичному вихованні методи вправління не використовують.
- Д. У спортивному тренуванні методи вправління не використовують.

186. Методи вправління у фізичному вихованні:

- А. Не використовують.
- Б. Використовують обмежено, в поодиноких випадках.
- В. Використовують для навчання рухів.
- Г. Використовують для удосконалення рухів.
- Д. Використовують для розвитку фізичних якостей.

187. Які з перерахованих методів не належать до методів вправління:

- А. Повторний.
- Б. Рівномірний.
- В. Перемінний.
- Г. Інтервальний.
- Д. Розучування вправи частинами.
- Е. Розучування вправи в цілому.
- Ж. Інший варіант.

188. Методи вправління – це:

- А. Різні способи дозування відпочинку й порядку поєднання його з фізичним навантаженням.
- Б. Різні способи дозування фізичного навантаження й порядку поєднання його з відпочинком.
- В. Способи організації роботи на тренувальних заняттях.

189. Під фізичним навантаженням розуміють дію фізичних вправ на людину; кількісно ця дія виражена в одиницях:

- А. Обсягу.
- Б. Інтенсивності.
- В. Інший варіант.

190. У фізичному вихованні зворотну інформацію про стан об'єкту управління отримують на основі:

- А. Оперативного контролю.
- Б. Поетапного контролю.
- В. Поточного контролю.

191. Який із методів розвитку фізичних якостей використовують для розвитку сили та швидкості:

- А. Повторний.
- Б. Інтервальний.
- В. Перемінний.
- Г. Рівномірний.

192. Який метод розвитку фізичних якостей є основним для вдосконалення витривалості до фізичної роботи аеробної спрямованості при роботі з юними спортсменами:

- А. Повторний.
- Б. Інтервальний.
- В. Перемінний.
- Г. Рівномірний.

193. Методи комплексного вирішення завдань розвитку фізичних якостей та технічної підготовки:

- А. Ігровий.
- Б. Інтервальний.
- В. Перемінний.
- Г. Рівномірний.
- Д. Змагальний.
- Ж. Розучування вправи в цілому.

194. Які фактори забезпечують виховний вплив на особистість учнів у процесі фізичного виховання:

- А. Специфіка спортивної діяльності.
- Б. Особистість тренера.
- В. Колектив.

195. Методи, що використовують при навчанні та вдосконаленні техніки виконання рухів:

- А. Метод слова.
- Б. Метод демонстрації.
- В. Розучування вправи частинами.
- Г. Розучування вправи в цілому.
- Д. Програмоване навчання.

Додаток И

Таблиця И.2.1

**ДІАГНОСТИЧНА КАРТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ГНОСТИЧНИХ
УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ,
НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ
ШКОЛІ**

№ з/п	Експертна оцінка		Професійно орієнтовані уміння та навички	Самооцінка	Середній бал
	Експерт 1	Експерт 2			
1			Уміння та навички аналізувати власний професійний рівень та користуватися наявною навчально-методичною інформацією для самовдосконалення		
2			Уміння та навички аналізувати та узагальнювати нормативно-правові документи, що регламентують (визначають) умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу		
3			Уміння та навички оцінювати ефективність застосування здоров'язбережувальних методик під час загальноосвітніх уроків в основній школі		
4			Уміння та навички оцінювати вплив чинників шкільної гіподинамії на організм учнів основної школи		
5			Уміння та навички аналізувати та узагальнювати ефективність здоров'язбережувальної діяльності під час загальноосвітньої, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової й оздоровчо-розвивальної роботи в загальноосвітньому закладі		
6			Уміння та навички систематизувати та узагальнювати дані вікової фізіології про вікові періоди розвитку організму школярів для реалізації здоров'язбережувальної діяльності в основній школі		
7			Уміння та навички оцінки та регламентації рухового режиму учнів основної школи		

Таблиця И.2.2

**ДІАГНОСТИЧНА КАРТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI
КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

№ з/п	Експертна оцінка		Професійно орієнтовані уміння та навички	Самооцінка	Середній бал
	Експерт 1	Експерт 2			
1			Вміння та навички спілкуватися з учнями основної школи та стимулювати їх до занять фізичними вправами задля власного фізичного вдосконалення		
2			Уміння та навички роботи з батьками для підвищення ефективності здоров'язбережувальної діяльності в основній школі		
3			Уміння та навички співпраці з керівництвом та педагогічним колективом школи для підвищення ефективності здоров'язбережувальної діяльності в основній школі		

Таблиця И.2.3

**ДІАГНОСТИЧНА КАРТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI
КОНСТРУКТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

№ з/п	Експертна оцінка		Професійно орієнтовані уміння та навички	Самооцінка	Середній бал
	Експерт 1	Експерт 2			
1			Уміння та навички розробки та планування спеціальних комплексів фізичних вправ, спрямованих на профілактику порушень постави, для учнів основної школи		
2			Уміння та навички розробки програм профілактики травматизму під час занять фізичною культурою з учнями основної школи		
3			Уміння та навички розробки програм профілактики серцево-судинних захворювань на основі використання тренувальних режимів аеробного та анаеробного характеру, спрямованих на підвищення адаптаційних можливостей організму учнів основної школи		
4			Уміння та навички розробки програм застосування водних процедур та інших компонентів загартування організму учнів основної школи		
5			Уміння та навички розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять для учнів основної школи, в основі яких аеробна, силова спрямованість та стретчинг		
6			Уміння та навички планування та обліку фізкультурно-оздоровчої роботи в основній школі		

Таблиця И.2.4

**ДІАГНОСТИЧНА КАРТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI
ОРГАНІЗАЦІЙНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

№ з/п	Експертна оцінка		Професійно орієнтовані уміння та навички	Самооцінка	Середній бал
	Експерт 1	Експерт 2			
1			Уміння та навички користуватися методами та методичними прийомами організації навчально-виховного процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів		
2			Уміння та навички організації та проведення різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи в основній школі		
3			Уміння та навички реалізовувати програми різних видів фізкультурно-оздоровчої роботи в основній школі		
4			Уміння та навички організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі		

Таблиця И.2.5

**ДІАГНОСТИЧНА КАРТА ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI
ПРОЕКТУВАЛЬНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

№ з/п	Експертна оцінка		Професійно орієнтовані уміння та навички	Самооцінка	Середній бал
	Експерт 1	Експерт 2			
1			Уміння та навички прогнозувати оздоровчий ефект від дозованого застосування фізичного навантаження та поєднання його з відпочинком на уроках фізичної культури та під час позакласних занять з фізичного виховання в основній школі		
2			Уміння та навички забезпечити функціонування фізкультурно-оздоровлювальних, еколого-гігієнічних, психовалеологічних, медико-валеологічних, оздоровчо-розвивальних систем, застосування яких дозволяє формувати здоров'язбержувальне освітнє середовище в основній школі		
3			Уміння та навички проектувати здоров'язбержувальне середовище в основній школі		
4			Уміння та навички управління фізкультурно-оздоровчою роботою з учнями основної школи		
5			Уміння та навички керівника здоров'язбержувальною роботою в загальноосвітньому закладі		

Додаток К

Таблиця К.2.1

**Діагностика ефективності педагогічних комунікацій
(модифікований варіант анкети А. А. Леонтьєва)**

Карта комунікативної діяльності

	7	6	5	4	3	2	1	
Доброзичливість								Недоброзичливість
Зацікавленість								Байдужість
Заохочення ініціативи учнів								Придушення ініціативи
Відкритість (вільне вираження почуттів, відсутність «маски»)								Закритість (прагнення триматися за соціальну роль, страх за свої недоліки, тривога за престиж)
Активність (весь час у спілкуванні, тримає учнів у «тонусі»)								Пасивність (не керує процесом спілкування, допускає некеровані ситуації)
Гнучкість (легко помічає і вирішує проблемні ситуації та конфлікти)								Жорсткість (не помічає змін настрою аудиторії, спрямований тільки на себе)
Диференційоване спілкування (індивідуальний підхід)								Відсутність диференційованого спілкування (немає індивідуального підходу до учнів)

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток Л

Таблиця Л.2.1

Діагностика «емоційного інтелекту» (Н.Холл)

Твердження	Варіанти відповідей					
	Повністю незгоден	В основному незгоден	Частково не згоден	Частково згоден	В основному згоден	Повністю згоден
1. Для мене як негативні, так і позитивні емоції є джерелом знань про те, як поводитись у різних життєвих ситуаціях.						
2. Негативні емоції допомагають мені зрозуміти, що я повинен змінити у своєму житті						
3. Я спокійний, коли відчуваю тиск сторонніх						
4. Я маю здатність спостерігати зміни своїх почуттів						
5. Коли необхідно, я можу бути спокійним і зосередженим, для того щоб діяти відповідно до запитів життя						
6. Коли необхідно, я можу викликати в себе широкий спектр позитивних емоцій, таких, як веселощі, радість, внутрішнє піднесення й гумор						
7. Я спостерігаю за своїм самопочуттям						
8. Після того, як мене щось засмутило, я можу легко впоратися зі своїми почуттями						
9. Я маю здатність вислуховувати проблеми інших людей						
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях						
11. Я чутливий до емоційних потреб інших						
12. Я можу діяти на інших людей заспокійливо						
13. Я можу змусити себе знову й знову стати перед обличчям перешкоди						
14. Я намагаюся підходити до життєвих проблем творчо						
15. Я адекватно реагую на настрої, спонукання й бажання інших людей						
16. Я можу легко входити в стан спокою, готовності й зосередженості						
17. Коли дозволяє час, я звертаю увагу на свої негативні почуття і з'ясовую, у чому проблема						
18. Я маю здатність швидко заспокоїтися після несподіваного смутку						
19. Знання про мої справжні почуття важливі для підтримки «гарної форми»						

Продовження таблиці Л.2.1

20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони виражені не відкрито						
21. Я можу добре розпізнавати емоції за виразом обличчя						
22. Я можу легко відкинути негативні почуття, коли необхідно діяти						
23. Я добре помічаю під час спілкування знаки, що вказують на потреби інших						
24. Люди вважають мене добрим знавцем переживань інших людей						
25. Люди, які усвідомлюють свої справжні почуття, краще управляють своїм життям						
26. Я маю здатність поліпшувати настрій інших людей						
27. Зі мною можна порадитися стосовно питань стосунків між людьми						
28. Я добре налаштовуюся на емоції інших людей						
29. Я допомагаю іншим використовувати їхні спонукання для досягнення особистих цілей						
30. Я можу легко відключитися від переживання неприємностей						

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток М

Анкета для студентів закладів вищої освіти *Шановні студенти!*

Кафедра теорії та методики фізичного виховання та спортивних ігор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького проводить анкетування студентів закладів вищої освіти.

Будемо вдячні, якщо Ви візьмете участь у нашому анкетуванні й дасте відповіді на запитання, поставивши позначку біля Вашого варіанту відповіді!

Заклад вищої освіти

1. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що у закладах вищої освіти України необхідно здійснювати підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) погоджуюсь повністю;
- б) частково погоджуюсь;
- в) ні, не погоджуюсь;
- г) важко відповісти.

2. Чи задовольняє Вас зміст вищої фізкультурної освіти щодо Вашої підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так задовольняє;
- б) частково задовольняє;
- в) ні, не задовольняє;
- г) важко відповісти.

3. Наскільки Вас задовольняє наявна науково-методична література для підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) повністю задовольняє;
- б) частково задовольняє;
- в) не задовольняє;
- г) важко відповісти.

4. Що заважає Вам підвищувати власну компетентність із питань здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі?

- а) вважаю це питання неактуальним;
- б) відсутній інтерес;
- в) немає потреби;
- г) відсутня необхідна література;
- д) обмаль вільного часу;
- е) важко відповісти.

5. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що здоров'язбережувальна педагогіка – це сукупність прийомів і методів організації освітнього процесу, безпечного для здоров'я учнів і вчителів?

- а) погоджуюсь повністю;
- б) погоджуюсь частково;
- в) ні, не погоджуюсь;
- г) важко відповісти.

6. Чи знайомі Ви з проблемами, які заважають упроваджувати здоров'язбережувальну педагогіку в роботу з учнями основної школи?

- а) знайомий повністю;
- б) знайомий частково;
- в) ні, не знайомий.

7. Як Ви оцінюєте свої знання з питань упровадження здоров'язбережувальної педагогіки в основній школі?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) ні, не володію;
- г) важко відповісти.

8. Чи володієте Ви знаннями нормативно-правових документів, що регламентують умови здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

9. Наскільки Ви володієте вміннями та навичками організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

10. Наскільки Ви вважаєте себе обізнаним із фізкультурно-оздоровлювальними, еколого-гігієнічними, психовалеологічними, медико-валеологічними, оздоровчо-розвивальними та іншими здоров'язбережувальними методиками, застосування яких дозволяє формувати здоров'язбережувальне освітнє середовище загальноосвітнього навчального закладу?

- а) повністю обізнаний;
- б) частково обізнаний;
- в) не обізнаний;
- г) важко відповісти.

11. Наскільки Ви володієте знаннями про зміст здоров'язбережувальних технологій, що застосовують у загальноосвітньому начальному закладі?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

12. Чи володієте Ви спеціальною термінологією, необхідною для впровадження здоров'язбережувальних технологій в основній школі?

- а) так володію;
- б) частково володію;
- в) ні, не володію;
- г) важко відповісти.

13. Чи поділяєте Ви думку про те, що роль керівника фізкультурно-оздоровчою, спортивно-масовою й оздоровчо-розвивальною роботою в загальноосвітньому закладі повинен виконувати вчитель фізичної культури?

- а) поділяю повністю;
- б) поділяю частково;
- в) ні, не поділяю;
- г) важко відповісти.

14. Наскільки Ви володієте знаннями про професійні функції сучасного вчителя фізичної культури?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) ні, не володію;
- г) важко відповісти.

15. Наскільки Ви володієте знаннями про біологічну потребу дітей шкільного віку в рухах?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

16. Чи володієте Ви знаннями про динаміку розумової працездатності учнів основної школи під час загальноосвітніх уроків та впродовж навчального дня школи?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

17. Чи володієте Ви методиками, які дозволили б забезпечити активний відпочинок та зменшити ступінь втоми під час загальноосвітніх уроків в основній школі?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;

- в) не володію;
- г) важко відповісти.

18. Чи поділяєте Ви думку про значну роль моторики для нормального розвитку форм і функцій організму дітей шкільного віку?

- а) так поділяю;
- б) частково поділяю;
- в) ні, не поділяю;
- г) важко відповісти.

19. Наскільки Ви оцінюєте власну обізнаність у питанні про оздоровчі режими роботи на уроці фізичної культури з учнями основної школи?

- а) повністю обізнаний;
- б) частково обізнаний;
- в) не обізнаний;
- г) важко відповісти.

20. Чи володієте Ви знаннями про норми рухової активності учнів основної школи?

- а) так володію;
- б) частково володію;
- в) ні, не володію;
- г) важко відповісти.

21. Наскільки Ви володієте необхідними вміннями планувати та обліковувати фізкультурно-оздоровчу роботу з учнями основної школи?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

22. Наскільки Ви володієте необхідними вміннями управляти фізкультурно-оздоровчою роботою з учнями основної школи?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) не володію;
- г) важко відповісти.

23. Чи вистачає Вам знань, умінь та навичок для раціонального дозування фізичного навантаження та поєднання його з відпочинком на уроках фізичної культури та в процесі позакласної роботи з фізичного виховання для отримання найбільшого оздоровчого ефекту від занять фізичними вправами?

- а) повністю вистачає;
- б) вистачає частково;
- в) не вистачає;
- г) важко відповісти.

24. Чи володієте Ви навичками оцінювання впливу чинників шкільної гіподинамії на організм дітей молодшого шкільного віку?

- а) повністю володію;
- б) частково володію;
- в) ні, не володію;
- г) важко відповісти.

25. Чи удосконалювали Ви власні вміння та навички здоров'язбережувальної діяльності під час проходження педагогічної практики в основній школі?

- а) так, удосконалювали;
- б) частково удосконалювали;
- в) ні, не удосконалювали;
- г) важко відповісти.

26. Чи спроможні Ви застосовувати дані вікової фізіології про вікові періоди розвитку організму школярів для реалізації здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так;
- б) частково;
- в) ні;
- г) важко відповісти.

27. Чи підготовлені Ви до різних форм роботи з батьками для підвищення ефективності здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи?

- а) повністю підготовлений;
- б) частково підготовлений;
- в) ні, не підготовлений;
- г) важко відповісти.

28. Наскільки Ви підготовлені до таких видів фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями основної школи?

Види роботи	Повністю	Частково	Не підготовлений	Важко відповісти
1. Гімнастика до занять				
2. Фізкультурні хвилини під час уроків				
3. Години фізичної культури під час продовженого дня				
4. Ігри на перервах				
5. Ігри та розваги під час прогулянок				

29. Наскільки Ви вважаєте себе підготовленим до розробки програм фізкультурно-оздоровчих занять для учнів основної школи, в основі яких різна спрямованість фізичного навантаження?

Спрямованість занять	Повністю	Частково	Не підготовлений	Важко відповісти
Аеробна спрямованість				
Силова спрямованість				
Стретчинг				

30. Наскільки Ви вважаєте себе підготовленим до проведення фізкультурно-оздоровчих занять, в основу яких покладено різні види рухової діяльності?

Види рухової діяльності	Повністю підготовлений	Частково підготовлений	Ні, не підготовлений	Важко відповісти
Оздоровчий біг				
Оздоровче плавання				
Вело				
Бодібілдинг				
Шейпінг				
Стретчинг				

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток Н

Результати опитування студентів щодо сучасного стану їх готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

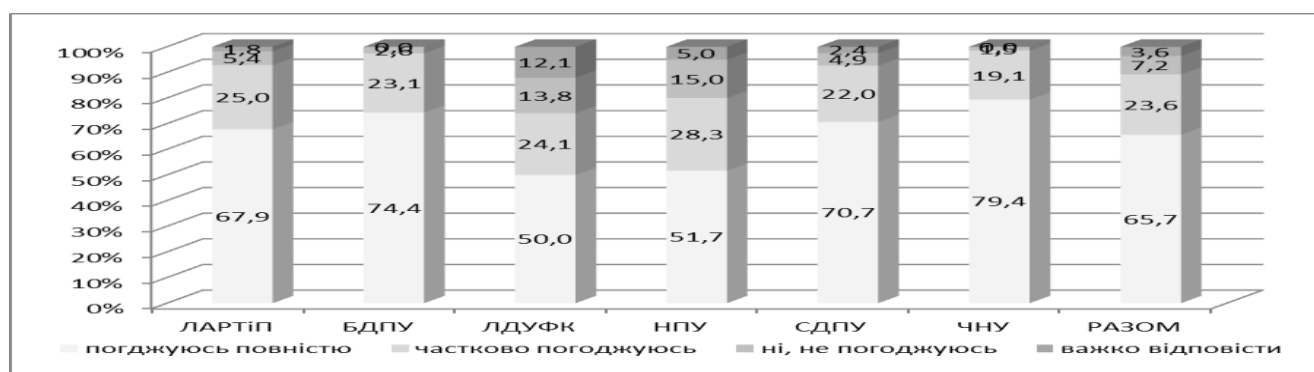

Рис. Н.3.1. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про необхідність готувати майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (%)

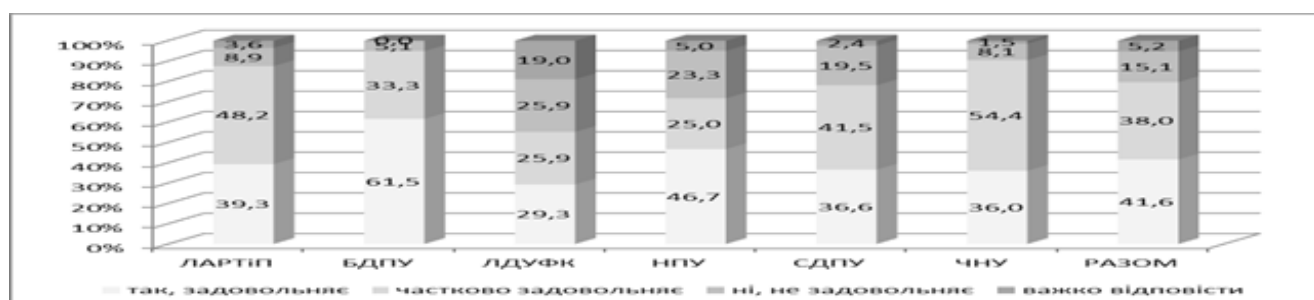

Рис. Н.3.2. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи задовольняє їх зміст вищої фізкультурної освіти щодо підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (%)

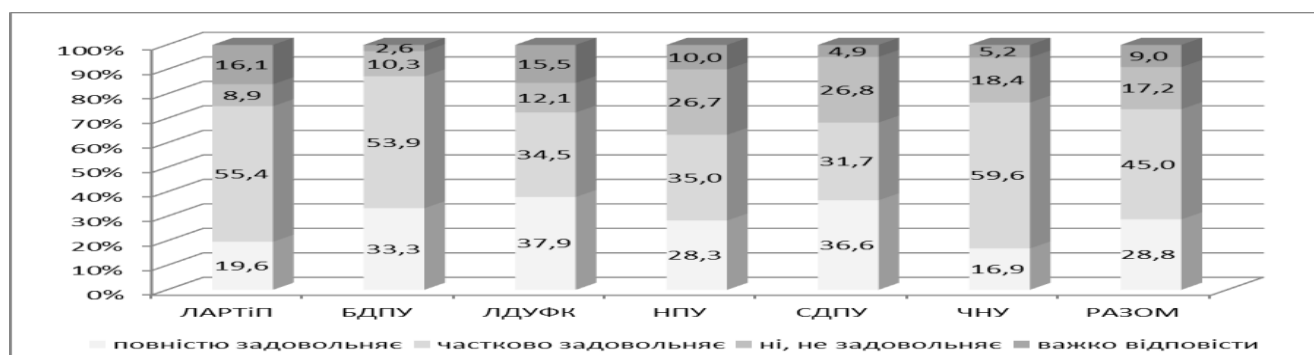

Рис. Н.3.3. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки їх задовольняє наявна науково-методична література для підготовки до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі (%)

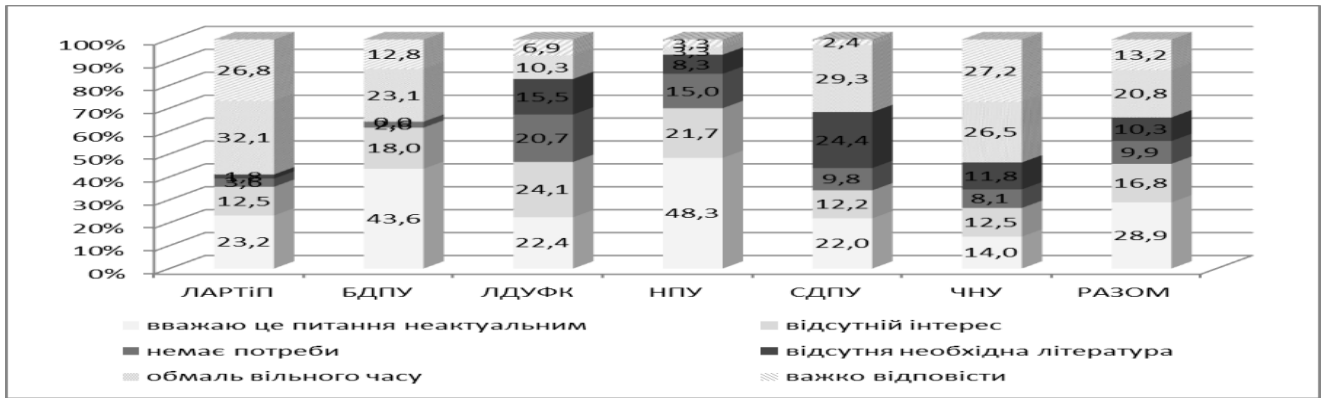

Рис. Н.3.4. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, що заважає їм підвищувати власну компетентність із питань здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі (%)

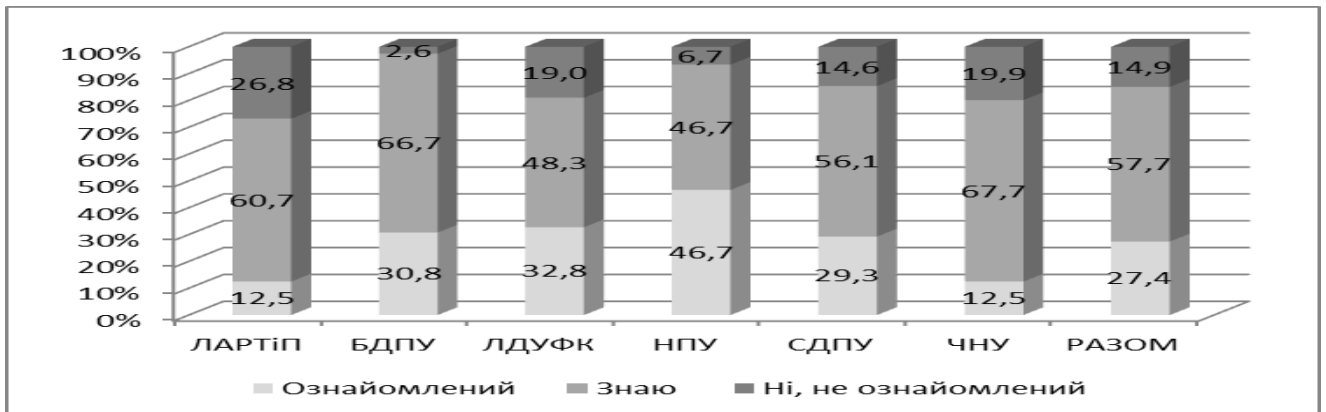

Рис. Н.3.5. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про усвідомлення проблем, що заважають впроваджувати здоров'язбережувальну педагогіку в роботу з учнями основної школи (%)

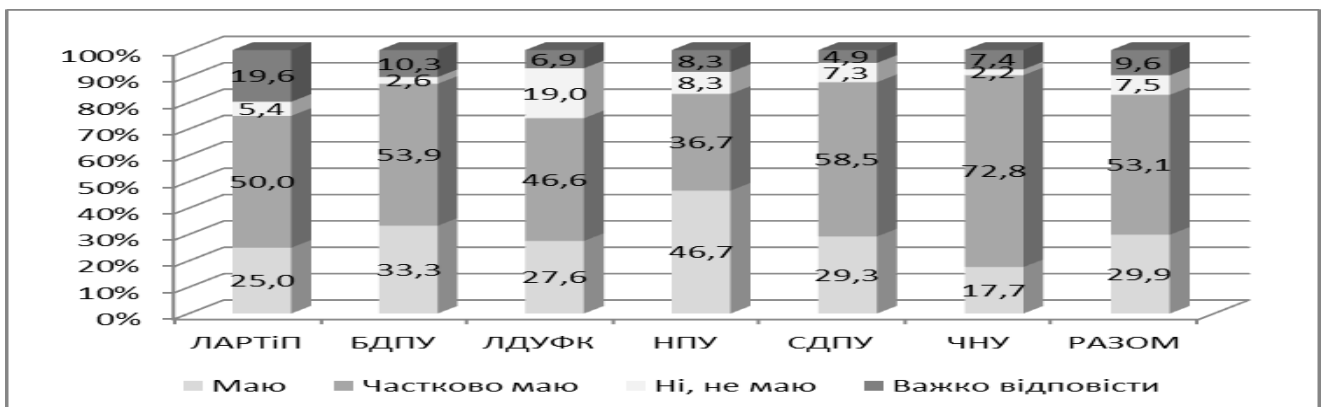

Рис. Н.3.6. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи мають вони вміння та навички організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища в основній школі (%)

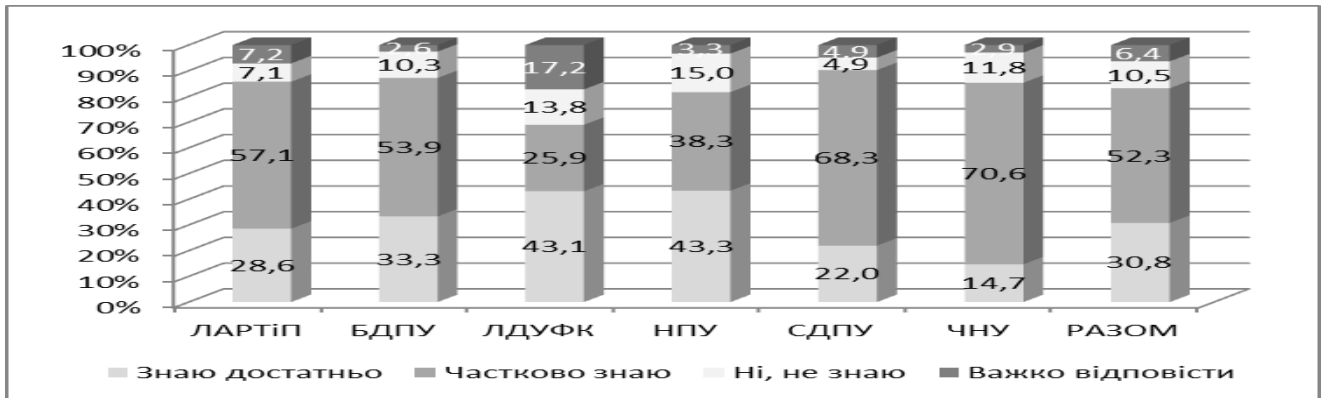

Рис. Н.3.7. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про рівень знань змісту здоров'язбережувальних технологій, що застосовують у загальноосвітньому навчальному закладі (%)

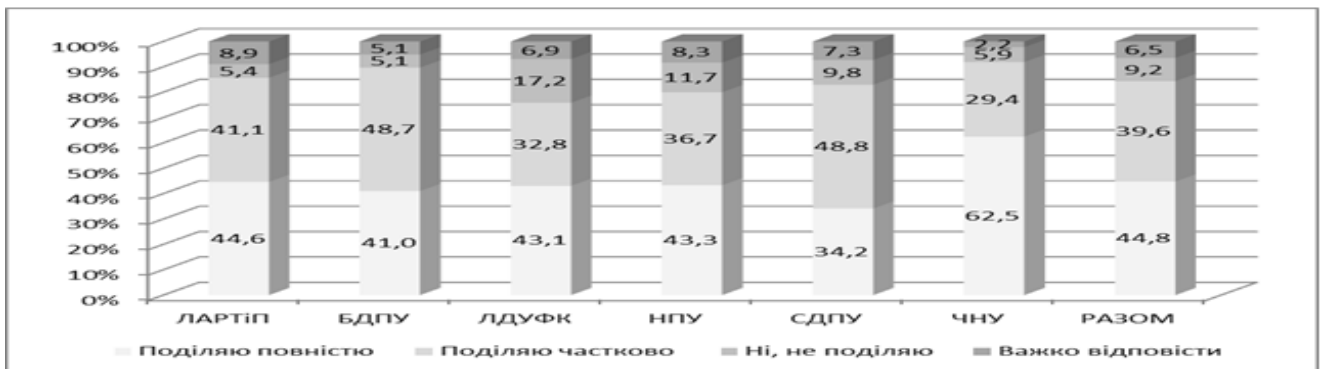

Рис. Н.3.8. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи поділяють вони думку, що роль керівника фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масовою й оздоровчо-розвивальною роботою в загальноосвітньому закладі повинен виконувати вчитель фізичної культури (%)

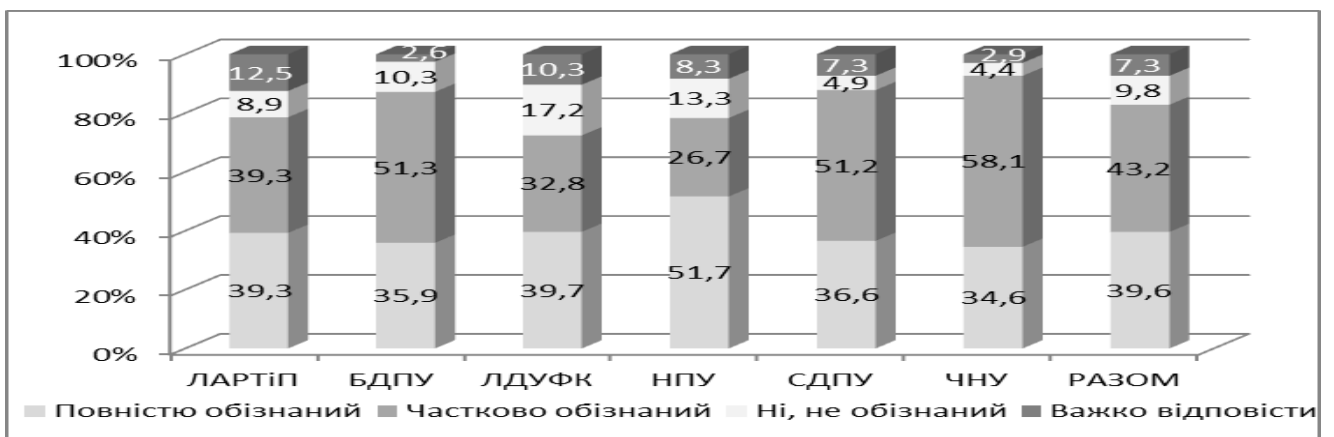

Рис. Н.3.9. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони знають про біологічну потребу дітей шкільного віку в рухах (%)

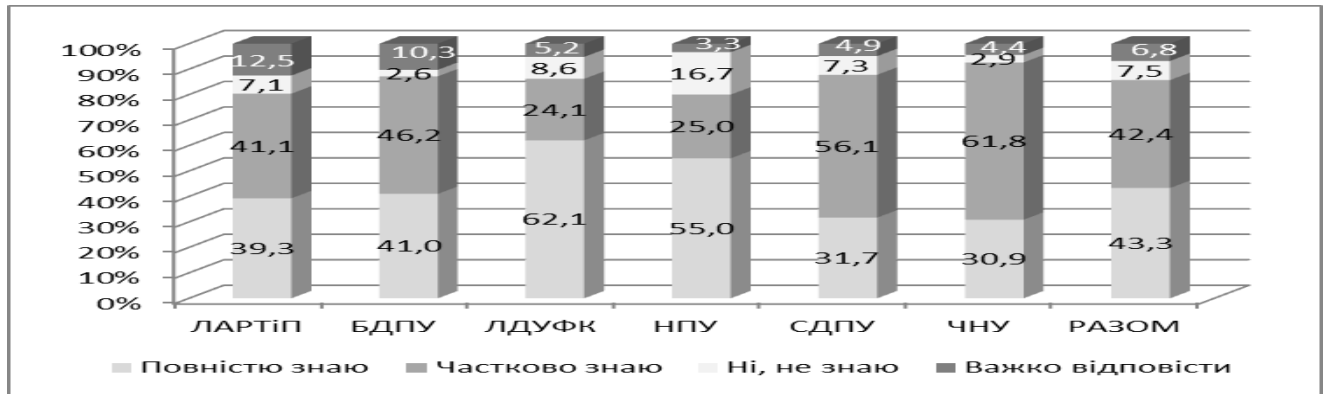

Рис. Н.3.10. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи знають вони методики, що дозволили б забезпечити активний відпочинок та зменшити рівень втоми під час загальноосвітніх уроків в основній школі (%)

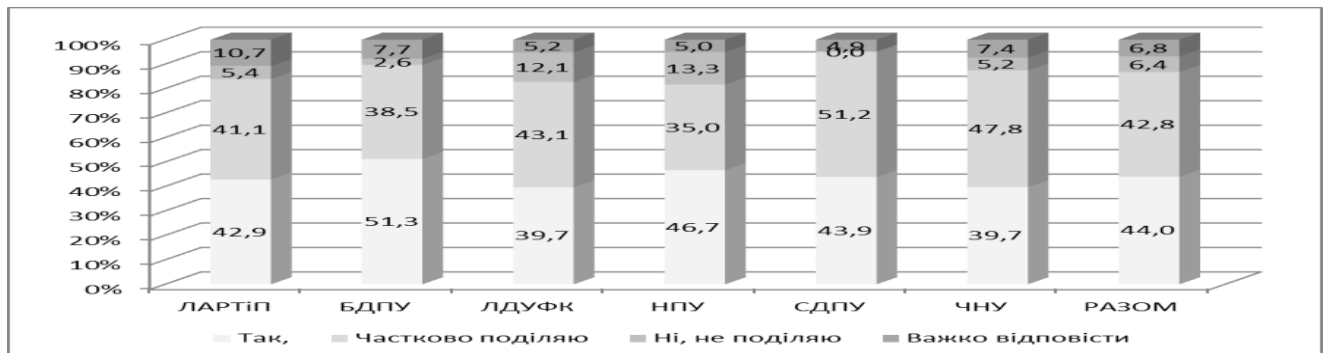

Рис. Н.3.11. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи поділяють вони думку про значну роль моторики для нормального розвитку форм і функцій організму дітей шкільного віку (%)

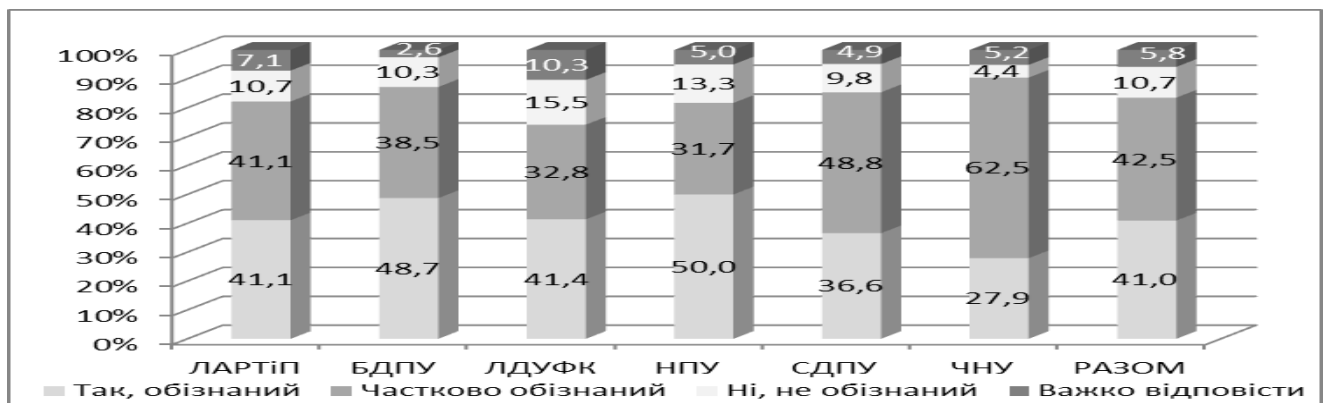

Рис. Н.3.12. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, чи знають вони норми рухової активності учнів основної школи (%)

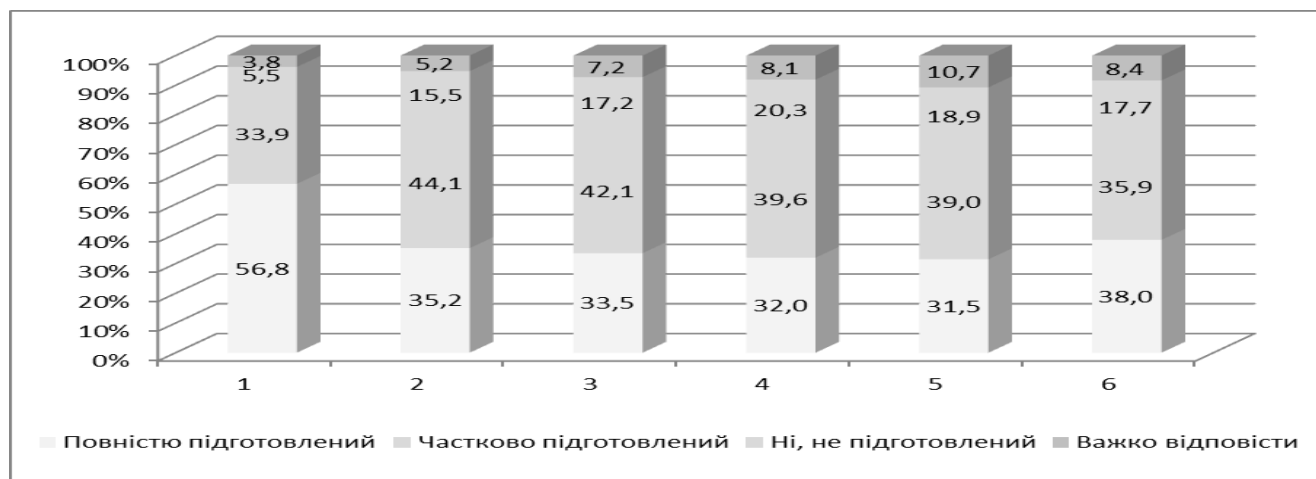

Рис. Н.3.13. Результати опитування студентів закладів вищої освіти України про те, наскільки вони вважають себе підготовленими до проведення фізкультурно-оздоровчих занять, в основу яких покладено (%): 1 – оздоровчий біг; 2 – оздоровче плавання; 3 – вело; 4 – бодібілдинг; 5 – шейпінг; 6 – стретчинг

Додаток П

Таблиця П.4.1

Визначення поняття «компетентний» у довідковій літературі

«Словник української мови» за редакцією І. К. Білодіда	Компетентний – такий працівник, який має достатні знання у якій-небудь галузі, який ґрунтується на знанні, кваліфікований, має певні повноваження, повноправний, повновладний [615].
«Великий тлумачний словник сучасної української мови»	Компетентний – який має достатні знання в якій-небудь галузі; добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований. [126, с. 445.]
«Современный словарь иностранных слов»	Компетентний – такий, що володіє компетенцією – колом повноважень певної галузі, особи або колом справ: competent (франц.) – компетентний, правомірний; competens (лат.) – відповідний, здібний [621].
«Модернизация профессионального образования: компетентностный подход»: учеб. пос. для вузов, Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк (2015)	Компетентний – здатний до самостійного вирішення проблем у нових умовах і ситуаціях на основі використання для цього різних можливостей, мотивований на пошук шляхів вирішення проблем і професійне самовдосконалення, кар’єрний і особистісний розвиток [281].
«Словарь по педагогике» за редакцією Г. М. Коджаспировой	Компетентний – особисті можливості посадовця і його кваліфікація, що дозволяє брати участь в розробці певного кола рішень або вирішувати питання самому, завдяки наявності в нього певних знань та навичок; рівень освіченості особистості, який визначений ступенем оволодіння теоретичними засобами пізнавальної та практичної діяльності [335, с. 133].
«Толковый словарь русского языка: 8000 слов и фразеологических выражений» за редакцією С. І. Ожегова, Н. Ю. Шведовой	Компетентний – знаючий, поінформований та авторитетний у будь-якій галузі [503]

Таблиця П.4.2

Визначення поняття «компетенція»

Ю. І. Алюшина, Н. А. Дмитрієвська	Компетенція – це єдність знань, навичок і взаємин у процесі професійної діяльності, що зумовлені вимогами посади чи конкретної ситуації [641].
«Великий тлумачний словник сучасної української мови»	Компетенція – добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень (організації, установи або особи) [126, с.445.].
«Словник іншомовних слів»	Компетенція – 1) коло повноважень певної установи або посадової особи; 2) коло питань, у яких ця особа добре поінформована, має знання, досвід, що дає їй змогу розв’язувати проблеми [456, с. 405]

Продовження таблиці П.4.2

А. В. Хуторской	Компетенція – це сукупність взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими щодо відповідного кола предметів і процесів і необхідними для якісної продуктивної дії стосовно них [693, с. 128].
«Толковый словарь русского языка: 8000 слов и фразеологических выражений» за редакцією С. І. Ожегова, Н. Ю. Шведової	Компетенція – це коло питань, у яких хто-небудь добре обізнаний, або коло повноважень чи прав [503, 944 с]
С. А. Шаронова	Компетенція – це інтегрована характеристика, яка відображає готовність випускника самостійно застосовувати знання, вміння і особистісні якості в мінливих умовах професійної діяльності [712].

Додаток Р

Анкета

для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти

Шановні колеги!

Кафедра теорії та методики фізичного виховання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького проводить анкетування науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Будемо вдячні, якщо Ви візьмете участь у нашому анкетуванні й дасте відповіді на наступні запитання, поставивши позначку біля Вашого варіанту відповіді!

Заклад вищої освіти

1. Чи вважаєте Ви за доцільне здійснювати цілеспрямовану професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, вважаю;
- б) швидше так, ніж ні;
- в) ні, не вважаю;
- г) важко відповісти.

2. Чи задоволені Ви наявними навчально-методичними та науково обґрунтованими джерелами інформації, що необхідні для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, задоволений;
- б) частково задоволений;
- в) ні, не задоволений;
- г) важко відповісти.

3. Чи погоджуєтесь Ви з необхідністю формування понятійного апарату майбутніх учителів фізичної культури, що цілісно окреслює професійну діяльність, спрямовану на здоров'язбереження учнів основної школи?

- а) так, погоджуюсь;
- б) частково погоджуюсь;
- в) ні, не погоджуюсь;
- г) важко відповісти.

4. Висловіть власну думку про те, чи доцільно забезпечувати спеціально розроблені та науково обґрунтовані педагогічні умови для якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

- а) вважаю, що доцільно;
- б) швидше так, ніж ні;
- в) вважаю, що не доцільно
- г) важко відповісти.

5. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що забезпечення єдності та раціонального співвідношення теоретичної й практичної підготовки, міждисциплінарних зв'язків та наступності в навчально-виховному процесі є важливою педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, погоджуюсь;
 б) частково погоджуюсь;
 в) ні, не погоджуюсь;
 г) важко відповісти.

6. Чи спрямовуєте Ви зусилля на забезпечення міждисциплінарних зв'язків у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, спрямовую;
 б) частково спрямовую;
 в) ні, не спрямовую;
 г) важко відповісти.

7. Висловіть власну думку про те, наскільки сучасні навчальні плани забезпечують наступність у навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

- а) забезпечують повністю;
 б)) забезпечують частково;
 в) не забезпечують;
 г) важко відповісти.

8. Чи вважаєте Ви за доцільне введення спецкурсів або спеціальних модулів до програм навчальних дисциплін у навчальний процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, вважаю;
 б) швидше так, ніж ні;
 в) ні, не вважаю;
 г) важко відповісти.

9. Чи застосовуєте Ви в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури такі види інтерактивних лекцій:

Види інтерактивних лекцій	Варіанти відповідей			
	так, застосовую	частково застосовую	ні, не застосовую	важко відповісти
Міні лекції				
Лекція-конференція				
Лекція-провокація				
Бінарна лекція				
Лекція-візуалізація				

10. Чи застосовуєте Ви в процесі практичних та семінарських занять із майбутніми учителями фізичної культури такі інтерактивні освітні технології:

Види інтерактивних лекцій	Варіанти відповідей			
	Так, застосовую	Частково застосовую	ні, не застосовую	важко відповісти
Дебати				
Дискусії				
Мозковий штурм				
Дидактичні ігри				
Кейс-стади				
Воркшоп				
Флешмоб				

11. Чи погоджуєтесь Ви з необхідністю впроваджувати електронні освітні ресурси в систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, погоджуюсь;
- б) частково погоджуюсь;
- в) ні, не погоджуюсь;
- г) важко відповісти.

12. Чи спрямовуєте Ви зусилля на розробку та впровадження електронних освітніх ресурсів у процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі?

- а) так, спрямовую;
- б) частково спрямовую;
- в) ні, не спрямовую;
- г) важко відповісти.

13. Чи застосовуєте Ви в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі Інтернет-технології?

- а) так, застосовую;
- б) інколи застосовую;
- в) ні, не застосовую.

14. Чи застосовуєте Ви в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі змішане навчання?

- а) так, застосовую;
- б) інколи застосовую;
- в) ні, не застосовую.

15. Чи застосовуєте Ви в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі G Suite for Education для управління навчальним процесом?

- а) так, застосовую;
- б) інколи застосовую;
- в) ні, не застосовую.

16. Чи потрібно, на Вашу думку, формувати в майбутніх учителів фізичної культури досвід здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик?

- а) так, потрібно;
- б) швидше потрібно, ніж ні;
- в) ні, не потрібно;
- г) важко відповісти.

17. Чи потрібно, на Вашу думку, формувати в майбутніх учителів фізичної культури знання та практичні навички планування та впровадження оздоровчо-гігієнічної та фізкультурно-масової роботи в процесі проведення практик?

- а) так, потрібно;
- б) швидше потрібно, ніж ні;
- в) ні, не потрібно;
- г) важко відповісти.

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток С

Приклади структурованих кейсів з дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методики викладання»

Кейс 1. Тема заняття. Особливості вирішення оздоровчих завдань на уроках фізичної культури з учнями основної школи.

Мета заняття. Оволодіння методикою вирішення оздоровчих завдань на уроках фізичної культури з учнями основної школи.

Постановка проблеми. Центральним питанням у роботі з фізичної культури з дітьми, підлітками і юнаками є питання про дозування фізичних навантажень. Максимум навантаження, як це впливає з даних наукових досліджень, є точка перетину на графіку залежності ЧСС від потужності навантаження. За межами цієї точки зникає лінійний зв'язок між указаними параметрами, що означає, що організм функціонує надто напружено і ймовірність сподівання на оздоровчий ефект стає все мізернішою. Указана точка для молоді і юнаків відповідає ЧСС у межах 170-175 уд/хв. Зі зменшенням віку досліджуваних вона має тенденцію зміщуватися вгору по графіку і в молодших школярів відповідає ЧСС у межах 190-195 уд/хв.

Нижня межа інтенсивності фізичного навантаження відповідає ЧСС 120-130 уд/хв. Робота з меншим пульсом, ймовірно, не забезпечить оздоровчого ефекту, бо в такому разі не будуть достатньо простимульовані адаптивні реакції, що лежать у його основі.

Таким чином, той діапазон, у межах якого вчитель фізичної культури може маніпулювати інтенсивністю навантаження, має такий вигляд:

Молодші школярі – 130-190 уд/хв.;

Середні школярі – 120-180 уд/хв.;

Старші школярі – 120-170 уд/хв.

Ситуація. Урок фізичної культури. У класі за списком 25-30 учнів із приблизно однаковим співвідношенням кількості хлопців і дівчат, матеріально-технічні умови проведення занять дозволяють успішно реалізувати навчальний матеріал програми.

Завдання. 1. Визначте нижню й верхню межі ЧСС у роботі на уроках фізичної культури з учнями основної школи, і, опираючись на знання з біологічних дисциплін, ґрунтовно поясніть, чому недоцільно працювати на пульсі, що виходить за межі цих параметрів.

2. Підготуйте конспект уроку фізичної культури для учнів 8 класу загальноосвітнього навчального закладу.

Головна установка – роботу організувати так, щоб в основній частині уроку учні працювали з інтенсивністю, що не виходить за нижню і верхню, допустимі для їхнього віку, межі.

Підгрупа 1. Вид уроку – спеціалізований; тип уроку – змішаний; модуль програми – гімнастика.

Підгрупа 2. Вид уроку – спеціалізований; тип уроку – змішаний; модуль програми – легка атлетика.

Підгрупа 3. Вид уроку – спеціалізований; тип уроку – змішаний; модуль програми – баскетбол.

Кейс 2. Тема заняття. Рухова активність та здоров'я дітей шкільного віку.

Мета заняття. Формування навичок аналізу та оцінки інформації, необхідної для вирішення професійних завдань із здоров'язбереження учнів загальноосвітньої школи.

Постановка проблеми. Дослідження фізіологів і гігієністів довели, що шкільні фактори ризику, які негативно позначаються на стані здоров'я дітей (поряд із генетичними, соціальними й екологічними факторами), становлять від 20 до 40%. Вплив школи, умови навчання, навчальні перевантаження є такими значимими саме тому, що їх дія є безперервною, тривалою, систематичною й комплексною.

Соціальні потрясіння, зниження рівня життя, погіршення якості медичних послуг у поєднанні з поганим харчуванням і значним навчальним навантаженням не сприяють поліпшенню стану здоров'я школярів. Збільшення часу роботи за комп'ютером, не сертифіковані комп'ютерні програми навчання, комп'ютерні варіанти розвивальних ігор та підручників не завжди враховують вікові особливості дітей. За період навчання 70% функціональних порушень переходять у хронічну патологію до завершення навчання, у рази зростає захворюваність органів зору, травлення та нервово-психологічних розладів. Вплив шкільного середовища та перевантажень на стан здоров'я учнів становить від 12% в молодшій школі до 21% у старшій. Фізіологічна ціна шкільних перевантажень – розвиток астенічних станів, погіршення зору, загострення хронічних захворювань. До 80% учнів цих шкіл мають множинні й полісистемні порушення стану здоров'я.

Під час навчання в загальноосвітній школі діти не отримують системні знання про своє здоров'я та його збереження, не мають про уявлення про поведінкові ризики і практичні навички турботи про власне здоров'я.

Слід зауважити, що школа має унікальну можливість вирішити проблему збереження здоров'я дітей. Через школу проходять усі діти, навчання триває протягом багатьох років, а навчальні заняття (у школі й вдома) складають більшу частину активного життя кожної дитини.

Змінити ситуацію можна шляхом розробки та впровадження нових стандартів освіти, що передбачають розробку шкільної програми здорового й безпечного способу життя.

Завдання. Запропонуйте власну модель організації навчально-виховної роботи загальноосвітньої школи, що забезпечить соціальні, біологічні та особистісні потреби школярів у руховій активності.

Головна установка – модель повинна бути зорієнтована на повноцінну реалізацію усіх форм (навчальна, позакласна, позашкільна, оздоровчо-гігієнічна) організації фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи.

Додаток Т
АНКЕТА
для вчителів фізичної культури

Шановні колеги!

Кафедра теорії та методики фізичного виховання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького проводить анкетування вчителів фізичної культури.

Будемо вдячні, якщо Ви візьмете участь у нашому анкетуванні й дасте відповіді на наступні запитання, поставивши позначку біля Вашого варіанту відповіді!

Заклад загальної середньої освіти

1. Висловіть власну думку про необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в загальноосвітній школі у зв'язку зі станом здоров'я сучасної учнівської молоді

- а) так, доцільно;
- б) швидше так, ніж ні;
- в) ні, не потрібно;
- г) важко відповісти.

2. Висловіть власну думку про те, чи відповідає рівень готовності студентів професійним вимогам до сучасного вчителя фізичної культури закладу загальної середньої освіти

- а) повністю відповідає;
- б) частково відповідає;
- в) ні, не відповідає;
- г) важко відповісти.

3. Висловіть власну думку про рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності з учнями основної школи

- а) задовільний;
- б) незадовільний;
- в) важко відповісти.

4. Чи потрібно, на Вашу думку, під час практики залучати майбутніх учителів фізичної культури до організації та проведення заходів, спрямованих на збереження здоров'я учнів основної школи?

- а) так потрібно;
- б) швидше так, ніж ні;
- в) не потрібно;
- г) важко відповісти.

5. Знання з якого циклу дисциплін, на вашу думку, мають бути пріоритетними в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі?

- а) гуманітарної та соціально-економічної підготовки;
- б) природничо-наукової підготовки;
- в) професійної та практичної підготовки.

Дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток У

Таблиця У.4.1

Критерії оцінювання планів-конспектів уроків та позакласних занять

90–100 балів	<ul style="list-style-type: none"> – освітні, оздоровчі та виховні завдання уроку відповідають змісту програми та віковим особливостям учнів; – заплановані методи та методичні прийоми відповідають завданням уроку; – визначено обладнання, засоби навчання, розвитку фізичних якостей та виховання; – виокремлені частини уроку, методи організації, дозування, організаційно-методичні вказівки; – зазначено індивідуальні завдання для окремих учнів класу. – зазначено прогноз педагогічної ситуації, яка може скластися під час заняття, передбачено можливі ускладнення та шляхи запобігання їм.
75–89 балів	<ul style="list-style-type: none"> – сформульовані освітні, оздоровчі та виховні завдання уроку відповідають віковим особливостям учнів; – визначено тип уроку, методи його організації; – визначено обладнання та засоби вирішення завдань уроку; – у плані-конспекті виокремлені частини уроку, їх тривалість та організаційно-методичні вказівки; – частково зазначено індивідуальні завдання для окремих учнів; – частково передбачена педагогічна ситуація, яка може складатися під час заняття.
60–74 бали	<ul style="list-style-type: none"> – сформульовані завдання уроку не відповідають програмі чи віковим особливостям учнів; – зазначено тип і вид заняття; – частково зазначені методи організації уроку; – у плані-конспекті виокремлені частини уроку, їх тривалість, але немає організаційно-методичних вказівок; – не зазначено індивідуальних завдань окремим учням; – не передбачена педагогічну ситуація, яка може скластися під час проведення уроку.

**Розподіл балів та критерії оцінювання виробничої
переддипломної практики**

Види роботи	Критерії оцінювання	Оцінка в балах
Участь у настановній конференції		5
Якість наукового апарату дослідження (актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання, наукова новизна й практична значущість, методи дослідження), відповідність наукового апарату темі дослідження, правильність, логічність викладу.	<ul style="list-style-type: none"> – відповідає повністю; – відповідає неповністю; – відповідає недостатньо; – відповідності немає; – науковий апарат не визначений. 	20 15 – 19 10 – 14 1 – 9 0
Достатня кількість сучасної літератури та інших наукових джерел із теми дослідження, їх зіставлення, порівняння, аналіз і критичне осмислення.	<ul style="list-style-type: none"> – кількість сучасних джерел достатня, критичний аналіз повний, обґрунтований, є іншомовні джерела; – кількість сучасних джерел достатня, критичний аналіз неповний, частково описовий; – недостатня кількість сучасних джерел, критичний аналіз неповний, частково описовий; – сучасних джерел мало, перелік наукових досліджень із теми має лише описовий характер; – сучасних джерел дуже мало, аналізу немає. 	15 8– 9 6 – 7 1 – 5 0
Відповідність роботи встановленим вимогам до наукових робіт: – грамотність, науковий стиль викладу; – відповідність структури, обсягу, якості оформлення роботи, якості бібліографічного списку; культура покликань на використані джерела.	<ul style="list-style-type: none"> – повна відповідність, висока якість; – достатньо повна відповідність, достатня якість; – неповна відповідність, недостатня якість; – невідповідність, якість низька, багато мовних помилок; – якість оформлення незадовільна, робота подана з суттєвими порушеннями встановлених норм і термінів. 	20 15 – 19 10 – 14 1 – 9 0

Продовження таблиці У.4.2

Змістовність, чіткість, логічність доповіді та презентації випускної роботи.	– повна, послідовна, логічна доповідь, якість презентації з використанням мультимедіа висока; культура мовлення висока;	20
	– недостатньо повна, послідовна, логічна доповідь, якість презентації з використанням мультимедіа добра, культура мовлення достатньо висока;	15 – 19
	– непослідовна та нелогічна доповідь на запитання, культура мовлення невисока;	10 – 14
	– доповідь поверхова, культура мовлення задовільна;	1 – 9
	– знання з теми дослідження незадовільні, культура мовлення незадовільна.	0
Наявність публікацій за матеріалами випускної роботи		15
Презентація випускної кваліфікаційної роботи на підсумковій конференції з практики		5

Додаток Ф

Опубліковані праці, що відображають основні наукові результати дисертації

Монографія

1. **Безкопильний О. О.** Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Іващенко В. П., Пустовалов В. О., **Безкопильний О. О.**, Супрунович В. О., Гречуха С. В. До проблеми поліпшення фізичних можливостей підростаючого покоління. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 7. С. 12–17.

3. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П. Про формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності як пріоритетний напрям вищої фізкультурної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2016. Вип. 3К2(71)16. С. 27–29.

4. **Безкопильний О. О.** Сучасний погляд на систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 130. С. 13–19.

5. **Безкопильний О. О.** Роль компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15.*

Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2016. Вип. 11(81)16. С. 21–24.

6. **Безкопильний О. О.** Про застосування акмеологічного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 3К(84)17. С. 51–53.

7. **Безкопильний О. О.,** Безкопильна С. В., Атамась О. А. Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 5К(86)17. С. 32–35.

8. **Безкопильний О. О.,** Матусевич А. М. Здоров'язбережувальна компетентність як важлива складова професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до роботи в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 107–111.

9. **Безкопильний О. О.,** Сущенко Л. П. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. 3К(97)18. С. 56–59.

10. **Безкопильний О. О.,** Сущенко Л. П. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2018. № 1. С. 47–53.

11. **Безкопильний О. О.,** Поліщук О. Л., Матусевич А. М. Характеристика структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ*

імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ, 2018. Вип. 9(103)18. С. 23–26.

12. **Безкопильний О. О.**, Слаутіна Н. В., Поліщук О. Л. Аксіологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2018. Вип. 10(104)18. С. 10–14.

13. **Безкопильний О. О.**, Артюшенко А. О., Носоленко І. В. Праксеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 12. С. 16–21.

14. **Безкопильний О. О.**, Качур Є. Ю. Про гносеологічний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 3К(110)19. С. 71–75.

15. **Безкопильний О. О.**, Завальнюк О. В. Якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у соціокультурному вимірі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 1. С. 146–150.

16. **Безкопильний О. О.**, Гречуха С. В., Гаценко В. П. Особистісно-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 5К(113)19. С. 40-43.

17. **Безкопильний О.**, Матусевич А., Кандиба П. Реалізація контекстного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 151–159.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних

18. **Bezcopylny O.**, Kalenichenko O., Polishchuk O. Gunko P. The case-technologies use in the future teachers of physical culture preparation to the health reservation activity in the primary school. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2019. № 40. P. 12–16. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

19. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П., Артюшенко А. О. Особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти Нідерландів. *Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. № 2. С. 202–207. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

20. **Безкопильний О. О.**, Гречуха С. В., Гунько П. М. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти Німеччини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2020. № 71, т. 2. С. 38–45. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

21. **Oleksandr Bezcopylnyi**, Oleg Bazylchuk, Lyudmyla Sushchenko, Vira Bazylchuk, Yurii Dutchak, Halyna Ostapenko. Peculiarities of application of interactive educational technologies in training of future teachers of physical culture to work with health protection in secondary school. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020. Vol. 20, is. 1, art 40. P. 291–297. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази даних *Scopus*).

22. **Bezcopylny O.**, Dutchak Y., Sushchenko L. The application of the electronic educational resources in the future teachers of physical culture's preparation in the higher education establishment. *The scientific heritage. Pedagogical sciences*. 2020. Vol. 6. No 45. P. 56–60. (Видання внесено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*).

23. Arefiev V., Tymoshenko O., Malechko T., Domina Z., **Bezcopylny O.** et al. Methodology of Differentiation of Health-Improving Classes in Physical Education for Primary School Students. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9, No 7. P. 134–143. (*Видання внесено до міжнародної наукометричної Web of Science*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

24. **Безкопильний О. О.** Актуальність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи* : зб. тез і доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 28 квітня 2016 р. Черкаси, 2016. С. 7–10.

25. **Безкопильний О. О.** Про підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі як перспективний напрямок модернізації вищої фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму* : тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 15-річчю заснування Інституту, здоров'я, спорту і туризму, 20–21 жовтня 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 155–156.

26. **Безкопильний О. О.** Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 23 березня 2017 р. Київ, 2017. С. 23.

27. **Безкопильний О. О.** Про здоров'язбережувальну діяльність в основній школі як важливу складову професійних функцій вчителя фізичної культури. *Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф., 5–7 квітня 2017 р. Харків, 2017. С. 120–123.

28. **Bezcopylny O. O.** Akmeological and competence approaches to the preparation of future teachers of physical culture for the health savings activities in the basic school. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнар. конгр., 18–21 травня 2017 р. Одеса, 2017. С. 623–624.

29. **Безкопильний О. О.** Здоров'язбереження учнівської молоді як одна з основних функцій сучасного вчителя фізичної культури. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини* : матеріали I Міжнар. інтернет-конф., присвяч. 70-річчю ф-ту фіз. виховання, 11–12 жовтня 2017 р. Одеса, 2017. С. 117–120.

30. Атамась О. А., **Безкопильний О. О.**, Хоменко І. М. Європейський досвід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Інноваційні технології в науці та освіті* : матеріали міжнар. конф., 21–24 листопада 2017. Дніпро, 2017. Т. 2. С. 17–24.

31. Атамась О. А., **Безкопильний О. О.** Інновації формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка* : зб. наук. ст., 7 грудня 2017 р. Суми, 2017. Ч. 1. С. 107–111.

32. Сущенко Л. П., **Безкопильний О. О.**, Поліщук О. Л. Розвиток професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін. *Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчя Наукової школи педагогіки та психології життєтворчості, 12–13 жовтня 2018 р. Запоріжжя, 2018. С. 107-111.

33. **Безкопильний О. О.** Контекстний підхід як складова методології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 вересня 2019 р. Бердянськ, 2019. С. 74–77.

34. **Безкопильний О. О.**, В'яла О. М. Організаційно-методичні особливості застосування кейс-методу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки*

майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту : XI Міжнар. наук-практ конф., 19–20 березня 2020 р. Київ, 2020. С. 49–53.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

35. **Безкопильний О. О.**, Гречуха С. В., Коваленко С. О., Стеценко А. І. Вимоги до випускних (науково-дослідних) робіт студентів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 72 с.

36. **Безкопильний О. О.** Методичні вказівки для вивчення дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання»: для студентів освітнього рівня «бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. 40 с.

37. **Безкопильний О. О.** Шкільний курс фізичної культури (тестові завдання): для студентів освітнього рівня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 40 с.

38. **Безкопильний О. О.** Тестові завдання з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти: для студентів освітнього рівня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 23 с.

39. **Безкопильний О. О.**, Сущенко Л. П., Сидоренко О. П., розробники; власники. Комп'ютерна програма БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Свідоцтво авторського права № 87305 від 28.03.2019.

Додаток X

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту: VII Міжнародна науково-методична конференція (місто Київ, 24–25 березня 2016 року);

2. Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту: VIII Міжнародна науково-методична конференція (місто Київ, 23–24 березня 2017 року);

3. Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту: IX, Міжнародна науково-методична конференція (місто Київ, 22–23 березня 2018 року);

4. Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту: X Міжнародна науково-методична конференція (місто Київ, 21–22 березня 2019 року);

5. Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту: XI Міжнародна науково-методична конференція (місто Київ, 19–20 березня 2020 року);

6. Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи: Міжнародна науково-практична конференція (місто Черкаси, 28 квітня 2016 року);

7. Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 15-річчю заснування Інституту, здоров'я, спорту і туризму. (місто Запоріжжя, 20–21 жовтня 2016);
8. Актуальні проблеми вищої професійної освіти: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 23 березня 2017 року);
9. Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку: Міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 5–7 квітня 2017 року);
10. Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: Міжнародний конгрес (м. Одеса, 18–21 травня 2017 року);
11. Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини: I Міжнародна інтернет-конференція, присвячена 70-річчю факультету фізичного виховання (м. Одеса, 11–12 жовтня 2017 року);
12. Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід: Міжнародна конференція (м. Відень, Австрія, 21–24 листопада 2017 р.);
13. Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: Міжнародна науково-практична конференція (місто Суми, 7 грудня 2017 року);
14. Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 25-річчю Наукової школи педагогіки та психології життєтворчості (місто Запоріжжя, 2018 року);
15. Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді: Міжнародна науково-практична конференція (м. Бердянськ, 12–14 вересня 2019 року);
16. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: IX Міжнародна науково-практичної конференція (місто Дрогобич, 18–19 травня 2017 р.),
17. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи: X Міжнародна науково-практична конференція (Дрогобич, 16–17 травня 2019 року);
18. Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи: Міжнародна конференція (місто Київ, 27-28 листопада 2019 року).

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Телефон 234-11-08

23.06.2020 № 59
На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Безкопильного Олександра Олександровича
щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до
здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Протягом 2016-2020 років у підготовку майбутніх учителів фізичної культури в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова на факультеті фізичного виховання, спорту і здоров'я здійснювалося впровадження результатів докторської дисертації Безкопильного Олександра Олександровича.

З метою визначення сучасного стану готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі О. О. Безкопильний провів анкетування студентів і науково-педагогічних працівників факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я.

О. О. Безкопильним у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова було запроваджено принципи, методологічні підходи, форми, методи, засоби та педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

В освітній процес запроваджено інформаційні матеріали з навчально-методичних комплексів таких дисциплін, як «Теорія та методика фізичного виховання», «Шкільний курс фізичної культури» та «Менеджмент здоров'я».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

вул. Костюшка, 11, м. Львів, 79007, тел: (032)255-32-01, факс: (032)255-32-08
E-mail: info@ldufk.edu.ua Код ЄДРПОУ 34606048

15.09.2020 № 687

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Безкопильного Олександра Олександровича на тему «Система підготовки
майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності
в основній школі», поданого на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

В освітній процес Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського в період з 2015 по 2020 роки упроваджувалися результати дисертаційного дослідження Безкопильного Олександра Олександровича, доцента кафедри теорії та методики фізичного виховання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

З метою виявлення стану готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та вивчення думки науково-педагогічних працівників про організаційно-методичні та нормативно-правові аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури було здійснено анкетування студентів і науково-педагогічних працівників Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Результати дослідження засвідчили необхідність удосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядається автором як система організаційних і психолого-педагогічних заходів, що відбуваються в закладах вищої освіти та спрямовані на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та досвідом, які дозволять запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання учнів протягом навчального дня та в позакласній роботі, ефективно проводити гімнастику перед заняттями, фізкультурні хвилинки і фізкультурні паузи, спортивні години у групах подовженого дня та фізкультурно-спортивні свята з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

З метою підвищення якості професійної підготовки та оцінювання рівня знань майбутніх учителів фізичної культури на практичних і семінарських заняттях використовувалися матеріали навчально-методичних посібників «Шкільний курс фізичної культури (тестові завдання)» та «Тестові завдання з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти», розроблені автором.

Одержані результати дають підставу стверджувати про доцільність впровадження теоретичних і практичних напрацювань О.О. Безкопильного в систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України.

Проректор з наукової роботи
та зовнішніх зв'язків

А.С.Вовканич

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені А.С. МАКАРЕНКА

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, факс (0542) 22-15-17, тел. (0542) 68-59-02
E-mail: rector@sspu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125510

23.09.2020 № 3115 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Безкопильного Олександра Олександровича
щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до
здоров'язбережувальної діяльності в основній школі

Упродовж 2017-2020 років в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури, який здійснювався у Навчально-науковому інституті фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, впроваджувалися результати дисертаційного дослідження доцента кафедри теорії та методики фізичного виховання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кандидата наук з фізичного виховання та спорту, доцента Безкопильного Олександра Олександровича.

Наукові дослідження дисертанта присвячені вивченню теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

О. О. Безкопильний провів анкетування, в якому брали участь студенти і науково-педагогічні працівники Навчально-наукового інституту фізичної культури. Акцентовано увагу на тому, що більшість опитаних розуміють актуальність проблеми здоров'язбереження сучасної учнівської молоді, погоджуються з необхідністю впровадження «здоров'язбережувальної педагогіки» в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів та певною мірою ознайомлені з проблемами, що заважають проваджувати здоров'язбережувальну педагогіку в роботу з учнями основної школи.

Для моніторингу рівня знань студентів використовувалися навчальні посібники «Шкільний курс фізичної культури (тестові завдання)» та «Тестові завдання з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти», розроблені автором. На практичних заняттях використовувалися методичні вказівки для вивчення методики викладання шкільного курсу фізичної культури.

Результати дослідження О. О. Безкопильного сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Ректор

Ю.О. Лянной

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Запорізька обл. 71100
E-mail: rector@bdpu.org.ua; http://bdpu.org

Тел. +38(06153) 3-62-44, факс +38(06153) 4-74-68
Код згідно з ЄДРПОУ 02125220

10.09.2020 № 57-08/158

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
**«Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до
здоров'язбережувальної діяльності в основній школі»**
Безкопильного Олександра Олександровича
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 - теорія та методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження Безкопильного Олександра Олександровича були впроваджені в освітній процес факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини Бердянського державного педагогічного університету протягом 2016 - 2020 років.

З метою визначення сучасного стану готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі автор провів анкетування серед здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини. В процесі дослідження Олександра Безкопильного використовувались методологічні підходи, форми, засоби та педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. В освітній процес було впроваджено інформаційні матеріали з професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, методичні розробки щодо реалізації інтерактивних освітніх технологій, електронні освітні ресурси, комплекс проблемних завдань, що розроблені з урахуванням специфіки здоров'язбережувальної діяльності в закладах загальної середньої освіти. Автором було розроблено тестові завдання для моніторингу рівня знань майбутніх учителів фізичної культури щодо здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Для педагогічної діагностики рівня сформованості та готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі автор використовував комп'ютерну програму «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі», розроблену в співавторстві з Л. П. Сущенко та О. П. Сидоренком.

Завдяки впровадженню результатів дисертаційного дослідження Безкопильного Олександра Олександровича в освітній процес факультету фізичної культури, спорту та здоров'я людини Бердянського державного педагогічного університету здобувачі вищої освіти підвищили рівень позитивної мотивації до педагогічної діяльності, сформували комплекс спеціальних знань, умінь, навичок щодо впровадження здоров'язбережувальної діяльності в роботу закладів загальної середньої освіти.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Олександра Безкопильного «Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі» обговорено та затверджено на засіданні кафедри теорії та методики фізичного виховання Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 1 від 01 вересня 2020 року)

Проректор з науково-педагогічної роботи

Коновальська Л.О.(06153)3-43-04

Вікторія ЛІПІЧ

0000576

АКАДЕМІЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ПРАВА

вул. Карбишева, 2, м. Луцьк, Україна, 43023, тел./факс (0332) 280197

№ 52 14.09.2020

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Безкопильного Олександра Олександровича на тему «Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

У період з 2016 по 2020 роки в Академії рекреаційних технологій і права Безкопильний Олександр Олександрович проводив дослідно-експериментальну роботу щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Наукові дослідження дисертанта присвячені вивченню та розробленню системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

З метою визначення сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі дисертантом проведено анкетування студентів і науково-педагогічних працівників Академії рекреаційних технологій і права.

Упродовж експериментальних досліджень на практичних заняттях використовувалися навчальні посібники «Шкільний курс

фізичної культури (тестові завдання)» та «Тестові завдання з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти», що були розроблені автором з урахуванням специфіки здоров'язбережувальної діяльності вчителя фізичної культури в умовах закладу загальної середньої освіти.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядається автором як інтегративне особистісне утворення, що містить усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження, позитивну мотивацію до оздоровлення учнів, налаштованість на формування здорового способу життя та відповідального ставлення їх до власного здоров'я і здоров'я оточення, наявність професійно важливих якостей особистості, достатніх для підвищення рухової активності та фізичної досконалості молодого покоління.

Практична значущість означеного дисертаційного дослідження виражається у формуванні здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, професійна діяльність яких буде спрямована на реалізацію різних форм фізичного виховання протягом навчального дня школи, позакласних і позашкільних занять фізичними вправами для зміцнення й збереження здоров'я учнів основної школи.

Науково-педагогічний рівень результатів дослідження О.О. Безкопильного свідчить про необхідність їх широкого впровадження в освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти України.

Ректор

Л.Л. Стасюк

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Бульвар Т.Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, тел./факс: (0472) 35-44-63, 37-21-42,
e-mail: cic@cdu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125622

10.09.2020 № 143/04-а
на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної праці
Безкопильного Олександра Олександровича

**«Система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до
здоров'язбережувальної діяльності в основній школі», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

У Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького протягом 2015-2020 навчальних років було впроваджено результати дисертації Безкопильного Олександра Олександровича, доцента кафедри теорії та методики фізичного виховання, щодо проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Автором було обгрунтовано систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі та упродовж зазначеного періоду впроваджено в освітній процес навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, яка розроблена автором, представлена у моделі, що являє собою комплекс взаємопов'язаних концепції, цільового, теоретико-методологічного, пізнавально-змістового, технологічного, результативного блоків.

На основі аналізу джерельної бази автором було уточнено зміст

основних понять, що характеризують професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі розглядається автором як система організаційних і психолого-педагогічних заходів, що відбуваються в закладах вищої освіти та спрямовані на оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями, навичками та досвідом, які дозволяють запроваджувати різноманітні форми фізичного виховання учнів протягом навчального дня та в позакласній роботі, ефективно проводити гімнастику перед заняттями, фізкультурні хвилинки і фізкультурні паузи, спортивні години в групах подовженого дня та фізкультурно-спортивні свята з метою зміцнення та збереження здоров'я суб'єктів освітнього процесу.

Проведено анкетування студентів і науково-педагогічних працівників навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, результати якого засвідчили актуальність проведення ґрунтовних досліджень із проблеми удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Теоретично обґрунтовано концепцію професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

О.О. Безкопильним виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, до яких віднесено: забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі; розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інтерактивних освітніх технологій; застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти; формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів.

О.О. Безкопильним в співавторстві розроблена з Л.П. Сущенко та О.П. Сидоренком комп'ютерна програма «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі», на основі якої було здійснено моніторинг результатів дослідження.

За результатами дослідження доцентом кафедри теорії та методики фізичного виховання О.О. Безкопильним були видані: монографія «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика»;

навчально-методичні рекомендації «Вимоги до випускних (науково-дослідних) робіт студентів навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту і здоров'я», навчальні посібники «Шкільний курс фізичної культури (тестові завдання)», «Тестові завдання з правил техніки безпеки під час занять фізичними вправами в закладах загальної середньої освіти», методичні вказівки для вивчення дисципліни «Шкільний курс фізичної культури та методика викладання»: для студентів освітнього рівня «бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура) у яких узагальнюється набутий досвід, щодо професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Перевірка ефективності розробленої та науково обгрунтованої системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі свідчить про можливість її широкого використання в освітньому процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України.

Результати наукового дослідження О.О. Безкопильного були обговорені та схвалені на засіданні кафедри теорії і методики фізичного виховання (протокол № 2 від 04.09.2020 р.).

Проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності, професор

С. В. Корновенко